

ଆଦର୍ଶ ହିନ୍ଦୁ ପ୍ରେସ୍‌ଟଲ

ବିରୁଦ୍ଧ ରୁଷଣ ବନ୍ଦୋପାଧ୍ୟାୟ

୨୨-୩୫୮୫

ଆଦର୍ଶ ହିନ୍ଦୁ ହୋଟେଲ

ବିଭୂତିଭୂଷଣ ବନ୍ଦୋପାଖାୟୁ
ଅନୁବାଦ
ରମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର (ପତ୍ରବାନଙ୍କ)

ନ୍ୟାୟନାଳ, ବୁକ୍‌ଟ୍ରସ୍ଟ୍, ଉଣିଆ, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ

First Edition 1977 (*Saka* 1899)
Second Edition 1983 (*Saka* 1904)

ମୁଲ ବଜଳା ରଚନା ① ତାରାଧାସ ବାକାଳୀ, 1972
ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ ② ନ୍ୟୋପକାଳୀ ଗୁରୁ ଟ୍ରେଷ୍ଟ୍, ଭୁବନେଶ୍ୱର, 1977

Rs. 13.50

Original title : ADARSHA HINDU HOTEL (Bengali)
Oriya Translation : ADARSHA HINDU HOTEL

Published by Director, National Book Trust, India, A-5 Green Park,
New Delhi-110016 and printed at Roland Press (India) Pvt. Ltd.,
B-214 Okhla Industrial Area, Phase I, New Delhi-110020

ଭୂମିକା

1971ରେ ପ୍ଲକରଣସ୍ଥ ଅମେରିକାରୁ ପ୍ରକାଶିତ ଏକ ବହୁଳ ପ୍ରଗ୍ରହିତ-ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାଷିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ସତ୍ୟକିର୍ତ୍ତ ରୂପକ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ‘ଆପ୍ଟ୍ରାଯୋଲକ୍’କୁ ପୃଥ୍ବୀର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜ୍ଞାନକାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱବାଦିତ୍ୟର ଖ୍ୟାତନାମା ଲେଖକମାନଙ୍କ ବିଷୟ ଥିବା ବିଭାଗରେ ବିଭୂତିଭୂଷଣ ବାନାକିଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ଯଦି ବିଭୂତିଭୂଷଣ ତାଙ୍କର ଜନ୍ମଭୂମି ବଜା ବାହାରେ ସଂବନ୍ଧ ପରିଚିତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି, ତେବେ ତାହା କେବଳ ଯେ ଭାରତର ଖ୍ୟାତନାମା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକଙ୍କରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତାଙ୍କ ଗଲାଗୁଡ଼ିକର ସେଲୁଲାଏଡ଼ି-ରୂପ ଯୋଗୁଁ ଏଥରେ ଆଶ୍ରମ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଏହାର ମାନେ ନୁହେଁ ଯେ ଏହି ମହାନ୍ ବଜାୟ ଲେଖକଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଗ୍ରନ୍ତଗୁଡ଼ିକୁ ଅଣବଜାଲୀ ପାଠକ ସାଧାରଣଙ୍କ ନିକଟରେ ପରିଚିତ କରାଇବାପାଇଁ ଖୁବ କିଛି ଚେଷ୍ଟା ହୋଇନାହିଁ । ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମି ଏହାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବର୍ଷରେ (1953) ବିଭୂତିଭୂଷଣଙ୍କର “ଦୂରଟି ଉପନ୍ୟାସ ‘ପଥେର ପାଞ୍ଚାଳି’ ଓ ‘ଆରଣ୍ୟକ’କୁ ଏହାର ଅନୁବାଦ ଯୋଜନାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିଥିଲା । ଏହା ଛଡ଼ା ଏକାଡେମିଙ୍କ ସୁପାରିଶକ୍ରମେ ମୁନ୍ନେଷ୍ଟୋ ଏହାର ‘ଅନୁବାଦ ସପରିଷ୍ଟ’ର ଭରଣ୍ୟ ବିଭାଗରେ ‘ପଥେର ପାଞ୍ଚାଳି’କୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ବାପ୍ତିବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବଜାଲା ବାହାରେ ବିଭୂତିଭୂଷଣଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵ ଓ ସାହିତ୍ୟକ କୃତ ଏବେ ବି ପ୍ରାୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ଏକ ସଂକଷିତ ଜୀବନୀ ଏଠାରେ ଦେବା ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ହେବନାହିଁ ।

ବିଭୂତିଭୂଷଣ 1894 ମସିହାରେ ତାଙ୍କ ମା'ଙ୍କ ଗାଁ କାଞ୍ଚରପଡ଼ା ନିକଟଷ୍ଟ ମୁରତିପୁର ଗ୍ରାମରେ ମହାନନ୍ଦ ବାନାକିଙ୍କ ଓ ମୁଣ୍ଡାଳିମାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁଷ୍ଟିପେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପୁରୁଷ ରୂପ ବସିରହାଟର ପାନହାରରୁ ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରତିତାମହ ଜଣେ ବୈଦ୍ୟଥିଲେ ଏବଂ ନିଜ ବ୍ୟବସାୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବନଗାଙ୍ଗେର ବରକପୁରରେ ସ୍ଥାପ୍ତିଭାବେ ବାସକଲେ । ସେହିଦିନରୁ ତାହା ତାଙ୍କ ପରିବାରର ନିବାସଷ୍ଟଳୀ ହୋଇ ରହିଲା ।

ମହାନନ୍ଦ ତାଙ୍କର ପୈତୃକ କର୍ମ ତ୍ୟାଗକରି ପୌରୋହିତ୍ୟକୁ ନିଜ ଜୀବିକାରୂପେ ଗରୁଣ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଅଧିକ ଆଗରୁଥିଲୁ ‘କଥକତା’ ବା ପୁଣିଶା ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରୁ ଆବୁଦ୍ଧିକରି ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କୁ ସେ ସବୁ ବୁଝାଇବାରେ । ତାଙ୍କର ଥିଲୁ ସମ୍ମୁଚ୍ଛରେ ଦଷ୍ଟତା, ମଧ୍ୟର କଣ୍ଠ ଏବଂ କଥକତା ଓ ନାଟକ ପ୍ରତ୍ୱତି ଲେଖିବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଥିଲୁ ଅଶାନ୍ତ ଏବଂ କଥକତା ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ସେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଘରଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିଥିଲେ । ପରିବାର ପୋଷଣ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ବୋଜିବାର ଯଥେଷ୍ଟ ନଥିଲୁ ଏବଂ ମୁଣ୍ଡାଳିମଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନକୁ ସମ୍ପର୍କୀୟା କଣେ ଅଣ୍ଟିତା ବୁଢ଼ା ବିଧବା ଓ ପାଞ୍ଚଟି ସନ୍ତ୍ରାନ ବିଶିଷ୍ଟ ପରିବାରକୁ ଅହାର ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ବହୁ କଠୋର ମିତବ୍ୟୟିତା ଅବଳମ୍ବନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲେ ।

1900 ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ବେଳକୁ ବିଭୂତିଭୂଷଣଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ବରକ୍ଷୁରର ପାଠଶାଳାରେ ଆରମ୍ଭହେଲା । **1908**ରେ ବନଗାଓଁ ର ଭଇ ବିଦ୍ୟାଲୟରେ ନାମ ଲେଖାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ପ୍ରାୟ ତାଙ୍କ ମା'ଙ୍କ ପାଖରେ ହିଁ ଥିଲେ । ପିତା ମହାନନ୍ଦ କଥକତା ପ୍ରଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଦୂରଦୂରନ୍ତରକୁ ଯାଉଥିଲେ ଏବଂ ମହିରେ ମହିରେ, ବିଶେଷତଃ ପୁକା ସମୟରେ, ଆସି ଦରେ ପରିବାର ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଯାଉଥିଲେ ଏବଂ ଆଉଥରେ ତାକର ଅସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦରେ ରହି ପୁରୋହିତ କାମ କରୁଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଥରେ ମହାନନ୍ଦ ତାଙ୍କ ବାଲକ ସମ୍ବନ୍ଧ ସମ୍ମୁଚ୍ଛ ବ୍ୟାକରଣ ପଡ଼ାଇବା ଆରମ୍ଭକଲେ । ନିଜର ଭ୍ରମଣ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଶ୍ରଣାର ସେ ଦାଳକଟିକୁ ମୁଗ୍ଧ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ବେଳେବେଳେ ନିଜ ସାଙ୍ଗରେ ତାକୁ ବାହାରକୁ ନେଇଯାଉଥିଲେ ।

ବିଭୂତିଭୂଷଣଙ୍କ ବିଧବକ ବିଦ୍ୟାଲୟ ଶିକ୍ଷା ବନଗାଓଁ ଭଇ ବିଦ୍ୟାଲୟରେ ଆରମ୍ଭହେଲା; ପ୍ରଥମେ ବାହ୍ୟଗ୍ରହ ଓ ପରେ ଅନ୍ତେବାସୀ ରୂପେ । ଥରେ ତାଙ୍କର ପିତା ଅନ୍ତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାଧଗ୍ରହ ହୋଇ ଫେରିଆସିଲ ବେଳେ ସେ ବିଦ୍ୟାଲୟର ଅନ୍ତେବାସୀ ଥିଲେ । ସେ ବ୍ୟାଧ ମରଣାନ୍ତ ହେଲା । ମହାନନ୍ଦଙ୍କ ମୁଖ ପରେ ପରିବାରଟି ପ୍ରାୟ ସମୂଳଶୂନ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଲା ଏବଂ ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକ ସମୟେବେଳ ସାହାଯ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଆରମ୍ଭ କରିନଥିଲେ ବିଭୂତିଭୂଷଣଙ୍କ ବିଦ୍ୟାଲୟ ଶିକ୍ଷାର ହଠାତ୍ ପରିସମାପ୍ତି ଘଟିଥାଆନ୍ତା । **1914**ରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ମାଟ୍ଟିକ ପାଶକର ସେ ସେହି ପୁଷ୍ପପୋଷକଙ୍କ ଆସ୍ତା ଓ ବିଶ୍ୱାସର ଯଥାଯଥ ମୂଳ ଦେଇପାରିଥିଲେ ।

ଏହା ପରେ ସେ କଲିକତାର ଶିପନ୍ କଲେଜରେ ନାମ ଲେଖାଇଲେ । କଲେଜର ଛୁଟାଧାସକୁ ଯିବା ପୁଣ୍ୟରୁ ସେ ଏକ ମେସରେ ଥିଲେ । **1916**ରେ ସେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ କ୍ଲାସମେଧାର୍ଟ ପାଶ୍ କଲେ । ଦୂରବର୍ଷ ପରେ ସେ କୃତିଭୂର ସହ ଡି. ଏ. ପାଶ୍ କଲେ ।

ଏହା ମଧ୍ୟରେ ସେ ବିବାହ କଲେ—ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ବସ୍ତୁମ ଥୁଲ 23 ଏବଂ ତାଙ୍କର ତୁରୁଣୀ ପାଇଁ ଚାଗୀଶ୍ଵର ନମ୍ବେ 14 । ସ୍ନାତକ ପରେ ସେ ଦର୍ଶନରେ ଏମ୍. ଏ. ଶ୍ରେଷ୍ଠାରେ ଯୋଗଦେଲେ । ଏକା ସମୟରେ ସେ ଆଜନ କଲେଜରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ଅଛୁ ଦିନ ପରେ ଗୌଶ ନିମୋନିଆ ରୋଗରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ସ୍ଥାନ୍କର ଏପରି ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଯୋଜନାକୁ ବିପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ କରିପକାଳିଲ । ସେ ଅଷ୍ଟୟାବୁନ ଛୁଡ଼ିଦେଇ ପ୍ରଥମେ ଜଙ୍ଗି ପଡ଼ା ଓ ପରେ ହରିନାରୁ ବିଦ୍ୟାଲୟରେ ଶିକ୍ଷକ ହେଲେ । ଏହି ଶେଷୋକ୍ତ ପ୍ଲାନରେ ସାମାନ୍ୟ ଏକ ମଜା କରୁକରୁ ସେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ସ୍ନେହିତୀ ‘ଉପେକ୍ଷିତା’ ଲେଖିଥିଲେ । ସେତେବେଳର ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ପଢ଼ିକା ‘ପ୍ରବାସୀ’ରେ ଏହା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ପି. ସି. ରାସ୍ତଙ୍କ ପରି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କଲା ଏବଂ ସେ ପୋଷକାର୍ତ୍ତରେ ଏକ ଅଭିନନ୍ଦନ ବାର୍ତ୍ତା ପଠାଇଥିଲେ ।

1922ରେ ହରିନାରୀଟାରେ ମା ମୃଣାଳିମଣି ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ବିଭୂତିଭୂଷଣ ଶିକ୍ଷକତା ଉତ୍ସାହ କଲେ । ଗୋଟିଏ ମାରୁଡ଼ିତି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଗୋ-ସମ୍ବନ୍ଧ ରକ୍ଷା ବିଷୟରେ ଭ୍ରାମ୍ୟମାଣ ପ୍ରଗ୍ରାମ ରୂପେ ସେ ଗୁରୁତ୍ୱ ପାଇଲେ । ଏହା ତାହାକୁ ଗତାନୁଗତିକତା-ଠାରୁ ଦୂରେଇ ରଖିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲ । ଯେଉଁ ଅଛୁ କେତେ ମାସ ସେ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନ ସହ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ ସେଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ସେ ବର୍ତ୍ତିମାନର ବଜଳାଦେଶର ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ଦୂଳି କଟାଇଥିଲେ ।

1923ରୁ 1941 ପର୍ମିନ୍ଦ ନିରବକ୍ରିନ୍ ଭାବରେ ସେ କଲିକତାର ଖେଳରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଯୋଷ ଇଷ୍ଟେଟ୍ରରେ ଗୁରୁତ୍ୱ କରିଥିଲେ, ଯେଉଁଠାରେ କି ସେ ବହୁବିଧ କର୍ମରେ ନିଷ୍ଠାକ୍ରମ ରହିଥିଲେ; ଯଥା—ଗୁରୁତ୍ୱିଷ୍ଟକ, ପ୍ରାଚରେଟ ସେଫେଟାରୀ ଏବଂ ବହୁବଜାରରେ ଥିବା ଇଷ୍ଟେଟ ସ୍ଥାନକ୍ଷା ବିଦ୍ୟାଲୟର ଶିକ୍ଷକ ।

ଏହି ଇଷ୍ଟେଟର ବିହାରର ଭାଗଳପୁର ସହରୁ ନିକଟରେ ପ୍ରଣୟ ଜଙ୍ଗଳ ଆଶଳ ରହିଥିଲା । 1924ରେ ବିଭୂତିଭୂଷଣ ଭାଗଳପୁରର ବଡ଼ବସାଠାରେ ଇଷ୍ଟେଟ ଅପିପର ସ୍ଥାନ ଅଧ୍ୟକ୍ଷାର କଲେ । ସେ ଜଙ୍ଗଳ ମାହାଲକୁ ଗପ୍ରରେ ଯାଉ ନଥୁବା ସମୟରେ ଏହାହି ଥିଲା ଏକ ସୁରଣୀୟ ବିଷୟ । ବଡ଼ବସାର ଏଇ ଶାନ୍ତ ସ୍ଥିରତା ପରିବେଶରୁ ପ୍ରେରଣା ପାଇ ନିଜ ଅସ୍ତାତ ଜୀବନର ଅନୁଭୂତିଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ସୁରଣ କଲେ ଯାହାକି ତାଙ୍କର ସବ୍ରେସ୍ତ ଗଲା ଓ ଉପନ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକର ବିଷୟବସ୍ତୁ ପାଇଁ ଖୋରକ ଯୋଗାଇଲା । ଜଙ୍ଗଳ ମାହାଲର ଅଭ୍ୟନ୍ତରୁ ସେ ତାଙ୍କର ‘ଆରଣ୍ୟକ’ ପାଇଁ ବାପ୍ତିବଧର୍ମୀ ବିଷୟବସ୍ତୁ ସରହ କରିଥିଲେ । ମଣ୍ଡିରେ ମଣ୍ଡିରେ ସେ ଭାଗଳପୁରରେ ଥିବା ସାହିତ୍ୟକାଗୋପ୍ତ୍ଵୀ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନକ

କରୁଥିଲେ । ନିକଟ ଅଗ୍ରତର ସାହିତ୍ୟରୀ ଶରତ୍କନ୍ଦ୍ର ଶୁଣିଲି ସେଥିରୁ ଅନ୍ୟତମ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ଥିଲେ ଉପେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଗାଙ୍ଗୁଳି, ଯେ କି ପରେ ମାସିକ ‘ବିଚିନ୍ତା’ର ସମ୍ପାଦକ ହୋଇଥିଲେ । ଏଇ ‘ବିଚିନ୍ତା’ରେ 1928-29ରେ ‘ପଥେର ପାଞ୍ଚାଳି’ ଧାରାବାହକ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଭାଗଳପୁରରେ ଥୁବାବେଳେ, ଏଇ ଉପନ୍ୟାସଟି ଲେଖାଯାଉଥିବା ସମୟରେ, ବିଭୂତଭୂଷଣ ଉପେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଗାଙ୍ଗୁଳିଙ୍କୁ ତାହା ପଢ଼ି ଶୁଣାଉଥିଲେ ।

1929ର ଶେଷଆଡ଼କୁ ‘ପଥେର ପାଞ୍ଚାଳି’ ପୁସ୍ତକାକାରରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏଇ ଗୋଟିଏ ବହୁରେ, ଯାହାକି ତାଙ୍କର ସଂଶୋକଷ୍ଟ ଏବଂ ପ୍ରଧାନ ରଚନାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ, ବିଭୂତଭୂଷଣଙ୍କ ଖ୍ୟାତ ରାତାରାତି ବଢ଼ି ଗଲା । ସେହି ସମୟରେ ସେ କଲିକତାପୁର ରକ୍ଷେତ୍ର ସ୍ଥାରଙ୍ଗ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଶିକ୍ଷକରୁପେ ବଦଳି ହୋଇ ଅସିଲେ । ତାଙ୍କର ଶୁକିରା ଜୀବନର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ ସେ ଶିକ୍ଷକରୁ ହିଁ କଲେ—ସପରିକି ଦ୍ଵିତୀୟ ମହାବ୍ୟୁଦ କାଳରେ କଲିକତାରୁ ବୁଲି ଅସିବା ପରେ ମଧ୍ୟ । 1940ରେ ସେ ପୁନର୍ବିବାହ କଲେ ଏବଂ ପର୍ବୀ କଲ୍ପାଣୀ (ରୋମା) ଓ ଦୁଷ୍ଟ ତାରାଧାସ (ବାବଲୁ) ଏବେ ଜୀବିତ ଅଛନ୍ତି । ଜୀବଦଶାର ଶେଷ ଦଶବର୍ଷ ସେ କିନ୍ତୁ ଦିନ ନିଜ ଦର ବରକପୂରରେ ଓ କିନ୍ତୁ ଦିନ ପଟକିଲାରେ ନିଜେ ତୋଳି ଥୁବା ନୂତନ ଗୁରୁତ୍ବରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଏଇ ଜାଗାରେ ସେ ହଠାତ୍ ଅମ୍ବୋସିଯୁ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକଳ ଭାବରେ ଆହାନ୍ତି ହୋଇ ଶୋଷ ନିଃସାମ ତ୍ୟାଗ କଲେ—1950 ନଭେମ୍ବର ପହିଲା ଦିନ ।

ସରଳ ଜୀବନ ଯାପନ ଓ ଉଚ୍ଚଚିନ୍ତାରେ ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସୀ ବିଭୂତଭୂଷଣଙ୍କର ଥିଲା ସରଳ ରୁଚି ଜ୍ଞାନ ଓ ବୃଦ୍ଧିପଠନ ସ୍ଥିତା । ଗାଁରେ ଥୁବା ଦର ପ୍ରତି ପ୍ରବଳ ଆକର୍ଷଣ ସଙ୍ଗେ ପିତାଙ୍କଠାରୁ ଉତ୍ସର୍ଘକାରସ୍ଥିତି ପାଇଥିବା ବହୁ ଭ୍ରମଣ ହୁଏ ଫଳରେ ସେ ଦୂର-ଦୂରତର ବହୁ ଅନ୍ତର ବୁଲୁଥିଲେ । ମଣିଷ ଓ ପ୍ରକୃତ ବିଦ୍ୟାବାରେ ତାଙ୍କର ଥିଲା ଦୁର୍ଦ୍ଦର୍ଶନ ମନ୍ଦିର ପିପାସା । ସମୟରେ ଉତ୍ସର୍ଘ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସହ ଚଳାଚଳ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ-ବୁଲୁଥିବାବେଳେ ସେ ସମାଜର ତଳୟରରେ ଥୁବା ଯେଉଁ ସରଳ ଲୋକଙ୍କୁ ରେଖିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ପରିଚିତ ହେବାପାଇଁ ଉଲପାଇଥିଲେ ।

1922ରୁ 1930 ମଧ୍ୟରେ ବିଭୂତଭୂଷଣ 70ଟିରୁ ଅଧିକ ଗ୍ରନ୍ତ ଲେଖି ଯଣୟୀ ହୋଇଛନ୍ତି (ଏଥୁ ମଧ୍ୟରେ ଭାବାନୁସରଣ ଓ ସଂଶୋଧନରେ ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକ ଅନ୍ତର୍ଭୁତ୍ତୁ) । ଏଥୁରୁ ଅଧ୍ୟକାଂଶ ମୁଦ୍ରା ଗଲା ଓ ଉପନ୍ୟାସ । ଅବଶିଷ୍ଟଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ଭ୍ରମଣ ବୃଦ୍ଧତା, ସ୍ଥାରଙ୍ଗ, ପଦମାଳା ଓ ଅହରିତମୂଳକ ଲେଖା, ଅନ୍ୟ ଦେଶର ଗଲ୍ମମାଳା, ଅନୁବାଦ ଓ ଗୋଟିଏ ବଜଳା ବ୍ୟକ୍ତିଶାସନ ।

କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ କହିବାକୁ ଗଲେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଓ ଶ୍ରେସ୍ତମ ରଚନା ହେଉଛି ‘ପଥେର ପାଞ୍ଚାଳ’ । ଏହି ମହାନ୍ କୃତ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ସାହିତ୍ୟକ ଅଷ୍ଟିତ୍ବ, ପ୍ରଶାନ୍ତିରୁ ଆହୁତ ଭାବପ୍ରବନ୍ଧତା ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଆଶକ୍ତି, ତାଙ୍କର ଶୈଳୀ ଓ ଭାଷା, ଜଣେ ଲୋକଙ୍କ ଭାବରେ ତାଙ୍କର ଧାର୍ମିକ ମତବାଦ ଏବଂ ସବୋଧର ବଜଳା ସାହିତ୍ୟ ଉତ୍ତରାଧିକାର ସାଧାରଣ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ସ୍ଥାନ ଅତି ବିଶ୍ଵାସବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ହୋଇଛି ।

ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟକ ଅସ୍ତିତ୍ବର ଗୁରେଟି ମୁଖ୍ୟ ଉପାଦାନ ହେଲା—ସାଂସାରିକ ଜୀବନ-ଧାରା ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ପତ୍ତ ବିସ୍ମୟାନୁଭୂତି, ଯାହା ଆଂଶିକ କବିସୂଲ୍ଭ—ଆଂଶିକ ଶିଶ୍ରୁତ ସୂଲଭ; ପ୍ରକୃତ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସହଜାତ ପ୍ରେମ, ସାଧାରଣ ମାନବର ଜୀବନରେ ଘୋରମ୍ଭ ଓ ମାଧ୍ୟମର ମୃଣା ଏବଂ ପାରଲୋକକ ଜୀବନ ସର୍ବର୍କରେ ତାଙ୍କର ଅବାରତ ରହସ୍ୟାନୁଭୂତି ।

ବିଭୂତିଭୂଷଣଙ୍କଠାରେ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଶିଳ୍ପୀ ଏକ ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ ଅନୁଭୂତି ଓ ଅଭିଜ୍ଞତାକୁ ପ୍ରକାଶ ଓ ପ୍ରାଞ୍ଚିଲ ଭାବରେ ନିଜ ଗଲ୍ପ ଓ ଉପନ୍ୟାସରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଦକ୍ଷତା ତାଙ୍କର ଅନେକ ନିଜ ଓ ଉପନ୍ୟାସକୁ ନିକ୍ଷଳ ବାସ୍ତବଧର୍ମୀ କରିଛି । ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଓ ଆମ୍ବା ଜୀବନପୂର୍ବକ ଭାବ ‘ପଥେର ପାଞ୍ଚାଳ’ ଓ ତାଙ୍କ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଚତୁର୍ବାମାନଙ୍କରେ ବିଶଦ ଭାବରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।

ସରଳ ଓ ନିରାଢ଼ମୂର ଗଦ୍ୟ ରଚନାରେ ସୁଦେଖ ବିଭୂତିଭୂଷଣଙ୍କ ଭାଷା ଓ ଶୈଳୀ ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଭିଜଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ହୋଇଛି ।

‘ପଥେର ପାଞ୍ଚାଳ’, ବିଭୂତିଭୂଷଣଙ୍କ ଲେଖନଙ୍କ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟର ଏକ ନିର୍ଦର୍ଶନ ମଧ୍ୟ । ଦିଲ୍ଲୀପକୁମାର ରୟାଙ୍କୁ ଲେଖିଥିବା ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସେ ଏହି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟର ପରିପ୍ରେସ୍ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ଦେବତାମନ୍ଦିର, “ବଡ଼ ବଡ଼ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ମୁଁ ବିଶ୍ଵାସୀ ନୁହେଁ । ଦେବତାମନ୍ଦିର ଜୀବନର ସରଳ ହସ୍ତ ଓ କାନ୍ଦି ଭିତରେହୁଁ ପ୍ରକୃତ ଭାବ ନିହାତ, ଯାହାକି ଆନନ୍ଦ ଓ ବିଶ୍ଵାସରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଗ୍ରାମ୍ ହରାଣାଟି ପରି ଧୀର ଓ ନିରଳସ ବେଗରେ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ଗୁଲେ । କୌଣସିପ୍ରକାର କୁଣ୍ଡି ନସରତ ଦେଖାଇ କୃତିମ ବିଷୟବସ୍ତୁ ବା ପରିବେଶ ସୁଷ୍ଠୁ କରିବା ମେଦ୍‌ବାରା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ହୃଦୟାସ ରଚନାରେ ଏତେ ଛଳନାର କି ଆବଶ୍ୟକ ? ଦୃଢ଼ ମୂଳ୍ୟବନ୍ଦନ ଦେବତାମନ୍ଦିର ବାସ୍ତବତାକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ଆମେ ମିଥ୍ୟାର ଦୁଃଖ ଆଶାକାଳ କାହିଁକି ଭୂଣିକା ? ଅବାସ୍ତବତାକୁ ନେଇ କାରବାର କରିବା ମୁଁ ଗୁହେନା । ସେ ସବୁ ଜନିଷ ସୁଷ୍ଠୁ, ସଳାଗ ଓ ନିରଳସ ବହୁଭାବମୟ ମନର ଅନୁସନ୍ଧାନଶୀଳତାକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରୁଥାରେ ନାହିଁ ।”

‘ପଥେର ପାଞ୍ଚାଳ’ ସେ କେବଳ ବିଭୂତିଭୂଷଣଙ୍କ ସମସ୍ତ ଲେଖନରେ ଥୁବା କେତେକ

ମୌଳିକ ଗୁଣର ପ୍ରାକ୍ ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ କରେ ସେତିକ ନୁହେଁ, ବଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଙ୍କ ଆଲୋଚନାବେଳେ ଏହାର ଗୁରୁତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ବେଶି । ପ୍ରଥମ ମହାୟୁଦ୍ଧ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସୁରୋଧ ମହାଦେଶରୁ ଜଂଲଙ୍ଗ ଦେଇ ଛଦ୍ମ ଆଧୁନିକତାର ଯେଉଁ ଧାରା ଓ ଝୁକ୍ ପଣିଆସୁଥିଲା ସେଥିରେ ଭାଷି ନରୀବାରୁ ଏହା ଏକପ୍ରକାରେ ବଙ୍ଗଲାକୁ ରକ୍ଷା କରି ଦେଇଥିଲା । ବଙ୍ଗଲାର ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜୀବନର କେବଳ ଅବିକଳ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଏବଂ ବଙ୍ଗଲାର ପାଠକ ସାଧାରଣେ ହୃଦୟରତ୍ନୀରେ ଅଭୁତପୂର୍ବ ଭାବନାର ଝଙ୍କାର ତୋଳି ‘ପଥେର ପାଞ୍ଚାଳ’ ପରେଷ ଭାବରେ ଏହି କଥାହିଁ ପ୍ରମାଣିତ କରିଦେଲା ଯେ, ତାର ଅଧ୍ୟବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ ନବେ ପ୍ରତିଶତ ବଙ୍ଗଲାର ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ବସବାସ, ଚଳାଚଳ ଦା ଜୀବନଧାରଣା କରନ୍ତି । ସେମାନେ ସହର, ଶିଳ ଓ ଖଣ୍ଡ ଅଞ୍ଚଳରେ ନଥାନ୍ତି, ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳର ବର୍ଣ୍ଣନା ବହୁଳ ଭାବରେ ନବବାସ୍ତ୍ରବବାଦୀ, ଯୌନପିପାସୁ ଏବଂ ବାମ-ପୂର୍ବୀ ରୁଜନେତିକ ଚିନ୍ମାଧାରର ଲେଖକଙ୍କଠାରେ ଦେଖାଯାଏ । ପୂର୍ବରୁ ଗରତଚନ୍ଦ୍ର ରୁଚାର୍କିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରାମ୍ୟଜୀବନ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ ତାହାର ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତିର ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି । ରମାନ୍ତନାଥଙ୍କ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଳ୍ପ ସଂକଳନ ‘ଗଲ୍ପଗୁରୁ’ରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଅବିକଳ ଟିକିନିଶି ଚିତ୍ର ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଏଇ ‘ପଥେର ପାଞ୍ଚାଳ’ ହେଉଛି ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜୀବନର ଏକ ପ୍ରାମାଣିକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଛବି, ପରୀର ଜୀବନ ଧାରର ଏକ ବାସ୍ତବ ଚିତ୍ରଣ । ଉପନ୍ୟାସଟିର ଅନ୍ତର୍ଭିତ ଆବେଦନର ମୂଳ୍ୟନ କରିବାକୁ ଯାଇ ରମାନ୍ତନାଥ ଯଥାର୍ଥରେ କହିଛନ୍ତି ଯେ ଏହା ‘ନ୍ୟାୟ ପରାୟଣତା’ର ଦୃଢ଼ ଭର୍ତ୍ତୁଭୂମି ଉପରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ସେ ଆହୁର ମଧ୍ୟ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ଏହା ଆମ ବଙ୍ଗାୟ ଜୀବନଧାରକୁ ତାର ପୁରୁତ୍ଵ ଓ ଅତି ନିଜସ୍ତ ମୂଳ ଉତ୍ସକୁ ଫେରଇ ନେଇ ଏକ ‘ନୂତନ’ ମୌଳିକ ବସ୍ତୁର ସନ୍ଧାନ ଦେଇଛି । ଏହି ଅନୁପମ ଅବଦାନଟି ହିଁ ବିଭୂତିଭୂଷଣଙ୍କୁ ବଙ୍ଗଲାର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗଦ୍ୟକାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚିତ୍ରନ୍ତନ ସମ୍ମାନ୍ୟ ଯ୍ୟାନ ଦେଇଗଲା ।

‘ଆଦଶ୍ଚ ହିନ୍ଦୁହୋଗେଲ’ ଯଦିଓ ବିଭୂତିଭୂଷଣଙ୍କ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସ ଧାରାତାରୁ କେତେକ ପରିମାଣରେ ପୃଥିକୁ, ଏହା ତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଭିଜତା ଉପରେ ଆଧାରିତ କିମ୍ବା ତାହାଦ୍ୱାରା ଅନୁପ୍ରାଣିତ ।

ହୁକ୍କାରୀ ଠାକୁର ଚରିତ୍ରଟି ଲେଖକ ଦେଖିଥୁବା ସେହି ନାମଧେଯ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଚରିତ୍ର ଉପରେ ନିର୍ମିତ । ତାଙ୍କ ଡାଏଶ୍ଵର ‘ଉର୍ମିମୁଖେର’ରେ ସେ ଏହିପରି ଏକ ଟେଟିବାତ୍ର ଭେଟର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ନିଜ ରହନ ଦଷ୍ଟତାରେ ଗର୍ବର ଆସ୍ତାବାନ୍ ପରଥ’ର ସରଳ ହୃଦୟର ଏହି କାରିଗର ସହିତ ହୋଇଥିବା ତାଙ୍କ କଥାବାର୍ତ୍ତାର ଆଷ୍ଟଗଳ ଉଲ୍ଲେଖ ଦେଇଛନ୍ତି । ଆହୁର ମଧ୍ୟ ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ବିଭୂତିଭୂଷଣଙ୍କର ହୋଟେଲ ଓ ମେସ୍‌ମାନଙ୍କ

ବିଷୟରେ ନିବିଡ଼ ପରିଚୟ ଥିଲା । ତାହାଦିନା ଉପନ୍ୟାସଟିର ରଚନା ଦୁଇହାହାହା ।

1939-40ରେ ମାତୃଭୂମି ପଞ୍ଜିକାରେ ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟି ଧାରାବାହିକ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ପଞ୍ଜିକାରେ ଶେଷ ଅଂଶଟି ବାହାରିବାର ଦୁଇମାସ ପରେ ସ୍ଵପ୍ନକାରରେ ଏହା ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ।

ଏହାର ଏକ ନାଟ୍‌ରୂପ 1953ରେ କଲିକତାରେ ସବସାଧାରଣ ମଞ୍ଚରେ ମଞ୍ଚପ୍ରଦାନ କରିଛୋଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ତାହା ଶେଷ ସଫଳ ହେଲନାହିଁ ।

ବିଭୁତିଭୂଷଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ତାବଳୀର ସ୍ଵପ୍ନର ମୁଖବନ୍ଦରେ ହଜାରୀ ଠାକୁରକୁ ଜଣେ ‘ଆସାଧାରଣ ଭାବେ’ ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଯାଇ ଗୋପାଳ ହାଲଦାର କହିଛନ୍ତି, “‘ଏପରି ଲୋକ ଯଦି ଆଆନ୍ତି ତେବେ ସେ ମିଳିବେ କେବଳ ଭାରତୀୟ ସାଧାରଣ ଜନତା ମଧ୍ୟରେ, ଅନ୍ୟ କେଉଁଠାରେ ନୁହେଁ । ତମଙ୍କାର କଥା ଏହି ଯେ, ଏହି ସାଧାରଣ ଲୋକଟି ମଧ୍ୟ ନିଜର ରକ୍ଷନ କୌଣସି ଓ ସତୋଚାରି ବଳରେ ନିଜ ପାଇଁ ଏକ ଆସ୍ତାନ କରିନେଇ ପାରିଲା । ସେ କାହାର ଅନ୍ତାନୁସରଣ ନକରି ନିଜର ପ୍ରତିଯୋଗୀ ଜଗତ ମଧ୍ୟରେ ନିଜକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବ ପାରିଥିଲା । ତା’ର ସଫଳତା ତାକୁ ପରିବେଶ ପ୍ରତି ଅନ୍ତର କରିଦେଇ ନଥିଲା ଏବଂ ତା’ର ଜୀବନାନୁଭୂତିରେ ପ୍ରାୟ କିନ୍ତୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲନାହିଁ । ପଢ୍ରାର ଅହେତୁକ ଶହୀତା ଯେଉଁବେଳେ ଦାନ କୃତଜ୍ଞତାରେ ରୂପାନ୍ତର ହେଲା, ହଜାରୀ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ଉତ୍ସଫୁଲ୍ଲିତ ହୋଇ ଉଠିଲା ନାହିଁ, ବରଂ ପଢ୍ରା ଦୃଦୟର ଏଇ ସପୃଷ୍ଟି ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ସେ ନିଜ ଜୀବନର ପୁଣ୍ୟତା ହିଁ ଅନୁଭବ କଲା । ହଜାରୀର ଚିନ୍ତାରେ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଗାନ୍ଧିବାଦ ନିହିତ । ଏସବୁ ଅହଭୂତ ବୋଧ ହୋଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ହଜାରୀପରି ଶିଖୀୟଲଭ, ସରଳ ମଧ୍ୟ-ବୟବୀୟ ଏକ ଚରିତର ପରିକଳନା ମଧ୍ୟରେ ଲେଖକ ଏହାକୁ ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ କରାଇ ପାରିଛନ୍ତି । ତାହାର ସରଳତା ଓ ସାଧ୍ୟତା ଉନ୍ନେଷ୍ଟି ସ୍ମୀଲୋକଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ (ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଧନୀ ନଗରବାସୀଙ୍କ) ଏପରି ବିଶ୍ୱାସ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଥିଲା ଯେ, ସେମାନେ ସାମାନ୍ୟତମ ଦ୍ଵିଧା ବିନା ସେମାନଙ୍କର ସହିତ ଅର୍ଥକୁ ତା’ ହାତରେ ନ୍ୟୟ କରିଦେଇଥିଲେ । ହଜାରୀ ନିଃସମ୍ମେହ ରୂପେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପିତୃପ୍ରତିମ ନହୋଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ଏ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ବହୁ ଚେତିଯୁତ ଆବଶ୍ୟକ ପଢ଼ିଆଆନ୍ତା ।

ପ୍ରକୃତରେ ‘ଆଦର୍ଶ ଦୂର୍ଦ୍ଵାରେ’ରେ ବିଭୁତିଭୂଷଙ୍ଗ ସାଧାରଣ ସାଧାରଣ ମଣିଷର ଆସାଧାରଣରୁ ସଂପର୍କରେ ନିଜର ‘ଆଦର୍ଶ’ ହିଁ ରୂପାୟିତ କରିଛନ୍ତି । ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସ ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ କାବ୍ୟକ ଦୁଷ୍ଟଭଙ୍ଗୀ, କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ରହସ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ଚିନ୍ତାଶୀଳତା ଓ ଗର୍ବର ପକ୍ଷିତପ୍ରେମ ଆମେ ଏଥରେ ପାରିଲା; କିନ୍ତୁ ବିଭିନ୍ନ ‘

• ଏଗାର

ଭଷାରେ ଅନୁଦିତ ହୋଇ ମିଳୁଥୂବା ‘ପଥେର ପାଞ୍ଚାଳ’ ଓ ‘ଆରଣ୍ୟକ’ ପରେ ଲଖିଛି
ଏହି ଚମକାର ଉପନ୍ୟାସଟି ଭିତରେ ଆମେ ବୋଧହୃଦୟ ବିଭୂତିଭୂଷଣଙ୍କର ଉପନ୍ୟାସିକ
ଘବରେ ସବୁଠାରୁ ମନୋରମ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖିବାକୁ ପାଇ—ତାହା ହେଉଛି ତୋଳର
ଦଶଦ୍ଵତମ ଓ ନଗତମକୁ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ଦେବା ।

ଜଣେ ସାଧାରଣ ମଣିଷର ଏଇ ଜୀବନ-କାହାଣୀଟିକୁ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ କମରେ
ଅନୁଭୂତି କରି ‘ନ୍ୟାସନାଲ୍ ବୁଦ୍ଧ ଟ୍ରସ୍ଟ’ ଯଥାର୍ଥ କାର୍ଯ୍ୟ କରଇନ୍ଦ୍ରି ।

ଶିତୀଶ୍ ଗୟ

ରାଶାଘାଟର ରେଳ କଳାରରେ ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ହୋଟେଲ ଯେ ରାଶାଘାଟର
ଆହ ଓ ଆଜିମି ହିନ୍ଦୁ ହୋଟେଲ ଏ କଥା ହୋଟେଲର ସାମନାରେ ବଡ଼ ବଡ଼
ଅନ୍ଧରେ ଲେଖା ନଥୁଲେ ବି ଅନେକ ଜାଣନ୍ତି । କେତେ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ରାଶାଘାଟ
ରେଳ ବଳାରରେ ଅସମ୍ଭବ ପ୍ରକାରର ଉନ୍ନତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହୋଟେଲର
ଅବସ୍ଥା ବଦଳିଗଲ । ଆଜିକୁ ଦଶବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ହୋଟେଲଟିର ପକ୍କାଗର ହୋଇଛି ।
ଗର୍ବମୂଳରେ ଉଚ୍ଚ ଏବେ ବେଣି ଯେ ଗୁରୁଜଣ ରେଣେଜଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ରାଜ ବନ୍ଧ
ହାଲିଆ ହୋଇଯାଥାନ୍ତି ।

ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ (ବୟସ ପୁଣ୍ୟ ବେଣି, ଗୋର ନୁହେଁ କି କଳା ନୁହେଁ,
ମୋଟାଳିଆ ଚର୍ଚେର, ମୁଣ୍ଡରେ କଳା ଧକା ବାଲ) ହୋଟେଲର ସାମନା ଘରେ
ଗୋଟିଏ ତତ୍ତ୍ଵପୋଷ ଉପରେ ଥୁବା କାଠ ହାତବାଙ୍ଗ୍ୟ ଉପରେ କହୁଣିରବ ଦେଇ
ବସିଥିଛି । ବେଳ ଦଶଟା, ବନଗୀ ଲୁଜନର ଟ୍ରେନ୍ ଏଇ ମାତ୍ର ଆସି ଠିଆହୋଇଛି ।
କେହି କେହି ଯାହା ବାହାର ଫାଟକ ଦେଇ ରାସ୍ତାକୁ ଯିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେଣି ।

ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ହୋଟେଲ ଗୁକର ମତ ରାସ୍ତାକଢ଼ରେ ଠିଆ ହୋଇ ପାଟି
କରୁଛି—ଇଆଡ଼େ ଆସନ୍ତୁ ବାବୁ, ସଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଗରମ ଭାତ, ମାଛ ରୋଳ, ତାଲି,
ତରକାରି, ଭାତ—ହିନ୍ଦୁ ହୋଟେଲ ବାବୁ—

ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ତା କଥାରେ ଭଲଯାଇ ପାଖର ଯତ୍ତ ବାଡ଼ୁଙ୍କେ ହୋଟେଲବାଲଙ୍କ
ସାଦର ନିମ୍ନଲିଖି ଉପେକ୍ଷା କରି ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ହୋଟେଲରେ ପଣିଲେ ।

—ଏଇ ଯେ ବୋକରୁ ଏଇଠି ରଖନ୍ତି । ରହନ୍ତୁ ବାବୁ, ଏଇଠି ଟିକେଟ ନେବାକୁ
ପଡ଼ିବ । କେଉଁ କିଲାସରେ ଖାଇବେ ? ଫାଷ୍ଟ କିଲାସ ନା ସେକେଣ୍ଟ କିଲାସ ? ; ଫାଷ୍ଟ
କିଲାସ ପାଆଅଣା, ସେକେଣ୍ଟ କିଲାସ ତିନିଅଣା ।

ଏ ହୋଟେଲର ନିୟମ ହେଉଛି ଯେ ପଇସା ଦେଇ ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀଠାରୁ ଟିକଟ

(এক টুকুর যাধা কাগজে—নম্বৰ ও শ্ৰেণী লেঁঁগা) কিনি ভিতৰে পিবাকু ছুঁড়। ঘেঁটি জশে রেষেছেআ ব্ৰাহ্মণ টিকট নেজ তাকু ভিতৰে নিদৰ্শন প্ৰানৰে বসাই দেবা লঁগি অপেক্ষা কৰি রহিছু। খাইবাথান্তি বাঁশ তাঢ়িতে দুকুভৱ কৰায়াচছু। গোটিএ পাখৰে পাষ্ঠ কুঁস, আৱ পাখৰে ঘেকেঁশ কুঁস। গৱাখ গুলিৰলে এই সবু টিকট বেৰু চক্ৰবৰ্তী পাখৰে জমাদেবাকু পড়ে—যেগুণ্ডিক দেশি, তহুবিল মিলেজ ও বলিথুনা ভাত তুকুৰি পৰিমাণ তদারখ হৈব—রেষেছেআ ব্ৰাহ্মণমানে যেপৰি গ্ৰেৰি কৰি নপাৰিবে।

ঝুকৰ ভিতৰে আৰি কহুল—মোঢে গুৱিজণ গৱাখ। দ'কণ তাঙ্কৰ হেতাকু গলে।

বেৰু চক্ৰবৰ্তী কহুল—হুৰ যা, তু আৰি টিকিএ থাগকু যা, শান্তিপুৰ গাঢ়ি আপিবাৰ সময় হেল। এই গাঢ়িৰে দুক গুৱিটা গৱাখ থাঅন্ত। আৰি ভিতৰে ব্ৰাহ্মণকু কহি আ, শান্তিপুৰ গাঢ়ি আপিবা পুৰু যেপৰি যে আৰি ভাত ন বসাব। গোটিএ তেক্কচিৰে এবে চল্ল।

এই সময়ৰে হোটেলৰ গুৱাখণী পড়া। ঘৰ ভিতৰকু পশিযাই কহুল—পচসা দিঅ বাবু, দহু নেজআয়ে।

বেৰু কহুল—দহু কথণ হৈব ?

পড়া হুৰি কহুল—জশে পাষ্ঠ কিলঃবাল খাইব। মোঢে কহুপঠাচছু, দহু দৰকার, পাচিল কদলী দৰকার।

বেৰু পুৰুল—কিএ কহি ত ? গৱাখ ?

—গৱাখ ত নিষ্ঠয়। পচসা দেজ খাইবে, মাগশা নুহেঁ। মোৰ পুতুৰ গাঞ্চ রু আপিব, এক শান্তিপুৰ গাঢ়িৰে।

—না, তাকু পচসা দেবাকু পঢ়িব নাহি। যে পিলালেক। দিনে দ'বিন পাঁচ আপিব। তা'তাৰু পচসা কাহিকি ? দহুৰ পচসা নেজযা।

বেৰু এপৰি কথা কেবে কাহাকু কুহেনা; কিনু পড়া নামাৰ কথা নিআৱ। পড়া নামা এ হোটেলৰে যাহা কুহে তাহা হুঁ ছুঁ। তা উংগৰে কথা কহুবাকু কেহু নাহি। যেথুপাই দুষ্টলোকে নানাপ্ৰকাৰ মনকথা কুহন্তি। কিনু যেম্বু কথাৰে কান দেলে চলিবন।

শান্তিপুৰ গাঢ়ি আপিবাৰ শৰ ঢুঁশাগল।

ହୋଟେଲର ଗୁକର ଗରଖ ଆଣିବାକୁ ଷ୍ଟେସନ ଯାଉଥିଲା ।

ବେତୁ କହିବାକୁ କହିଲା—ଗରଖ ବେଶି ଆଣି ନପାରିଲେ ତୋତେ ଆଉ ରଖାଯିବ ନାହିଁ । ମନେ ରଖ, ମୋର ଯଦି ଖରଚ ନ ଉଠିବ ମିଛଟାରେ ଗୁକର ରଖିବ କାହିଁକି ? ଗଲୁ ସପ୍ତାହରେ ତୁ ମୋଟେ ତେଜଣିଟି ଗରଖ ଅଣିଛୁ । ସେଥୁରେ କି ହୋଟେଲ ଚଳେ ?

ପଡ଼ା ନାମ କହିଲା—ତିମକୁ ବାରବାର କହି ହାର ମାନିଗଲଣି । ତିନିଆଶାକୁ ବଢ଼େଇ ଚଢ଼ିବ ପଇସା କର । ଆଉ ଫାଷ୍ଟ କିଲୁସ ଫିଲୁସ ଭିତରେ ଦିଅ । ଫାଷ୍ଟ କିଲୁସର ଗରଖ କେତେଟା ହୁଅନ୍ତି ? ଯଦୁ ବାତ୍ତୁକେ ହୋଟେଲର ରେଟ୍ କମି-ଯାଇଛୁ ବୋଲି ଶୁଣୁଛି ।

ବେତୁ କହିଲା—ବୁଧ, ବୁଧ, ଟିକିଏ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ କହ ନା । କାହା କାନରେ କାଥାଟି ପଡ଼ିଗଲେ ଏବେ—

ଏହି ସମୟରେ ଛାଇଶ ଗରଖ ପାଙ୍ଗରେ ଧର ଗୁକର ମତି ଫେରିଆସିଲା ।

—ଆସନ୍ତୁ ବାବୁ, ପୁଟୁଳି ଏଇଠି ରଖନ୍ତୁ । ବେତୁ କହିଲା—କେଉଁ କ୍ଲାସରେ ଖାଇବେ ? ପାଞ୍ଚଅଶା ନା ତିନିଆଶା— ?

ଜଣେ କହିଲା—ତୁମର ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣ ରୋଷେଇଥାଟି ଅଛୁ ତ ? ତା'ର ହାତ-ରାନ୍ଧା ଖାଇବାକୁ ଆସିଲୁ । ଆମେ ସେଥର ଖୁଲ୍କ ଆଉ ଭୁଲିପାରୁନ୍ତୁ । ମାଂସ ହେବ ?

—ନା ବାବୁ, ମାଂସ ତ ରନ୍ଧା ହୋଇନି; ତେବେ ଯଦି ଅଡ଼ିର ଦେବେ ଆର ଓଳିଲି—

ଲୋକଟି କହିଲା—ଆମେ ସବୁ ମକଦମା କରିବାକୁ ଆସିଲୁ କି ନା । ପୋଡ଼ାମା ଆଉ ସିକ୍ରେଣ୍ଟାଙ୍କ କୃପାରୁ ଯଦି କିନ୍ତୁ, ତେବେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏଇ ହୋଟେଲରେ ରହିବାକୁ ହେବ । କାଲି ସକାଳେ ଓକଲିଗରେ କାମ ଅଛୁ । ତାହା ହେଲେ ଆକି ରାତବେଳାକୁ ତିନିସେର ମାଂସ ଦରକାର; କିନ୍ତୁ ସେହି ରୋଷେଇଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହାତରେ ତାହା ରନ୍ଧା ହେବା ଦରକାର । ନହେଲେ ଅନ୍ୟ ଥାନକୁ ଯିବୁ ।

ଏମାନେ ଟିକଟ କଣି ଖାଇଦାପରେ ପଣିଲେ । ପଡ଼ା ନାମ କହିଲା—ପୋଡ଼ାମୁହଁ ମଣିଷଟା ଆଉ ଯେମିତି ନଶ୍ଶେ । ଲୋକେ କାହିଁକି ଯେ ତା ରାନ୍ଧାର ତାରିଷ କରନ୍ତି ତା କହିହେବନି, କଥା ଏମିତି ଗାତ୍ର ରାନ୍ଧା !

ବେତୁ କହିଲା—ଟିକଟଗୁଡ଼ିକ ନେଇଅ' ତ ଭିତରୁ । ଏ ବେଳାର ହିସାଦଟା ତୁଟେଇଦିଏ । ଆଉ ଏବେ ତ ଗାଡ଼ି ନାହିଁ, ପୁଣି ସେହି ଗୋଟାକବେଳେ ପୁଣୋ-

ପଦ୍ମା ଲୋକାଳ୍ ।

ପଦ୍ମା କହିଲ—କାହିଁ କି ଆସାମ ମେଲ୍ ।

—ଆସାମ ମେଲ୍ରେ ଆଉ ସେମିତିଆ ଗରଖ ଅସୁଛନ୍ତି କୁଆଡ଼ୁ ? ଆଗେ ଆଗେ ଆସାମ ମେଲ୍ରେ ଆଠ ଦଶଟା ଗରଖ ଜି'ଦିନ ମିଳୁଥିଲା । କଥଣ ଯେ ହେଲା ବଜାରର ଅବସ୍ଥା !

ପଦ୍ମା ନାନୀ ଭିତରକୁ ଯାଇ ରେଷେଳାଥୀ ତ୍ରାନ୍ତଶ ପାଖରୁ ଟିକେଟ ଥଣ୍ଡି କହିଲ—
ମଜା କଥାଟି ଶୁଣ, ଫାଷ୍ଟ କିଲୁସର ଡାଲ ଯାହା ଥିଲ ସବୁ ଖତମ୍ । ହଜାର ନନାର କାମ । ଇଥାବେ ଏଇ ଗରଖ ବାବୁମାନେ ଯାଇ ତାକୁ ଏକାବେଳକେ ସ୍ଵର୍ଗକୁ ଟେକି ଦେଉଛନ୍ତି, ତୁମେ ଏମିତି ବନ୍ଧ, ତୁମେ ସେମିତି ବନ୍ଧ, ବୋଇଲେ ଯାବତି ସୃଷ୍ଟି ଛଡ଼ା କାଣ୍ଡ, ଯାହା ଦେଖି-ସହ ହୃଦୟନା ସେଇଥା । ଏବେ ଡାଲ କଥା କଥଣ କରିବା କୁହ ?

—ଡାଲ କେତେ ଅଛୁ ଦେଖିଲୁ ।

—ଆଉ ଟାଣିଟୁଣ୍ଡି ଦନ୍ତଜଣଙ୍କ ପାଇଁ ହେବ ।

—କେତେ ଜଣଙ୍କ ପାଇଁ ଡାଲ ଦେଇଥିଲୁ ?

—ଦଶଜଣଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଗଡ଼ାଲ, ପାଷ୍ଟକିଲୁସ ପାଇଁ ଅଳଗା ଦେଇଛି—ସେକେଣ୍ଟ କିଲୁସ ତିରିଜଣଶ ପାଇଁ ମୟୂର-ଖେସାରିମିଶା ଡାଲି ।

—ହଜାରୀ ନନାକୁ ଡାକି ଦେ ।

ପଦ୍ମା ନାନୀ ହଜାରୀ ନନାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଆସିଲା । ଲୋକଟିର ବସୁସ ପଞ୍ଚଗୁଣି ଛୟାଳଣି, କୃଣକାୟ ତେହେୟ, ରଙ୍ଗ କଳା, ଦେଖିଲେ ମନେହୁଏ ଲୋକଟା ନିପଟ ଭଲ ଲୋକ ।

ବେବୁ ଚଦବର୍ତ୍ତୀ କହିଲ—ହଜାରୀ ନନା, ଡାଲ କମ୍ ହେଲା କିପରି ?

ହଜାରୀ ନନା କହିଲ—ତା କେମିତି କହିବ ବାବୁ ! ରେଜ ଯେମିତି ଗରଖ-ମାନଙ୍କ ଡାଲି ଦିଏ ତା'ଠୁଁ ବେଶ ତ ଦେଇନି । କମ୍ ହେଲେ ମୁଁ କଥଣ କରିବ ବାବୁ !

ପଦ୍ମାନାନୀ ଗଲା ଶିଙ୍ଗାର କହିଲ—ତମର ହାତେ ହାତେ ବଦମାଁ, ନନା ! ମୁଁ ଖୁବୁ ଦେଖିଛୁ ତୁମେ ଗରଖ ବାବୁମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ରାନ୍ଧାର ପୁଣ୍ୟାତି ଶୁଣି ତାଙ୍କ ପରିରେ ଜଙ୍ଗାଏ ଡଙ୍ଗାଏ ଡାକୁଛାଇ । ପଇସାକଉଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି, ବୋଧହୁଏ ବକ୍ଷିୟ ।

ହଜାରୀ କହିଲ—ବକ୍ଷିୟ ଏ ହୋଟେଲରେ କେତେ ପାଏ ଦେଖିଛ ତ ପଦ୍ମା ନାନି ! ଗୋଟାଏ ବିଢ଼ି ଖାଇବାକୁ କିଏ ଦିଏ ? ଆଜିକୁ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ହେଲ ଏଠାରେଅଛୁ । ତୁମେ କେବଳ ମୋ ବକ୍ଷିୟ ପାଇବାଟା ଦେଖ ।

ପଦା ନହିଁ—ରୁମେ ପୁହେମୁହେଁ ତର୍କ କରନା କହୁଛି । ପଢା କାହାକୁ ତୟା
କରି କଥା କହିବା ରୁଅ ନୁହେଁ । ଫାଷ କିଲିଧ ବାବୁମାନେ ଧୂଜାବେଳେ ତୋତେ
ଗେଞ୍ଜି କଣି ଦେଇନାହାନ୍ତି ?

—ଇସ୍, ଭାରି ଗେଞ୍ଜି ଟାଏ ସେ କଣିଦେଇଥିଲା । ପରୁଣା ଗେଞ୍ଜି ଟାଏ ।

ଦେବୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କହିଲା—ଯାଆ ଯାଆ ନନା, ବାଜେକଥା ଗପ ନା । ଦେଶି
ଗରଣ ଆସନ୍ତ ତ ତାଲିର ଦାମ ରୁମ କରମାରୁ କଟାଯିବ ।

—କାହିଁର ବାବୁ ? ମୋର ଏଥୁରେ କି ଦୋଷ ହେଲା ? ପଢା ନାମ ଆଠଙ୍ଗଙ୍କ .
ପାଇଁ ତାଲ ମାପି ଦେଇଛୁ । ସେଥୁରେ ଖାଇଛନ୍ତି ଏଗାରକଣ ।

ପଦ୍ମା ଏଥର ହୁଜାଶ ନନା ସାମନାକୁ ଆସି ହାତ ମୁହଁ ଛୁଅନ୍ତି ଆଖି ନାଲ କର
କହିଲା—ଆଠଙ୍ଗଙ୍କ ପାଇଁ ତାଲ ମାପିଦେଇଛୁ ! ପାଲି, ବଦମାୟ, ଗଞ୍ଜିଲଖେର
କୋଡ଼ିକାର । ଦଶକଣ ପାଇଁ ଦଶଅଧା ପାଞ୍ଚପାଆ ତାଲ ତୋତେ ଦେଇନି
ବାହାରକରି ?

ହୁଜାଶ ନନାର ଆଉ ପ୍ରତିବାଦ କରିବାକୁ ବୋଧହୁଏ ସାହୁସ ପାଇଲନି । ପଢା ନାମ
ଏତେ କମ୍ବରେ ବୋଧହୁଏ ଗୁଡ଼ ନଥାନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ଏଥମଧ୍ୟରେ ଗରାଣମାନେ ଆସି
ପହଞ୍ଚିଯିବାରୁ ସେ କଥା ବନ୍ଦ କରି ଗୁଲିଗଲ—ହୁଜାଶ ନନା ବି ଭିତରକୁ ଗଲ ।

ବେଳ ପ୍ରାୟ ଥିଲେଇବା । ଆସାମ ମେଲୁ ବହୁତ ବେଳ ହେଲ ଆସି ଗୁଲିଯାଇଛୁ ।
ହୁଜାଶ ନନା ଏକା ଖାଇବାପରେ ଖାଇବାକୁ ବସିଲା । ବଡ଼ ଡେକ୍କରେ ଭାତ ଦୁଇଟା
ଓ କରେଇରେ ଟିକିଏ ପାଣୀ ତରକାରି ପଡ଼ିରହିଛୁ । ତାଲ ମାଛ ଯାହା ଥିଲ ପଢା
ନାମକୁ ତା'ର ବଡ଼ ଥାଳିରେ ବାତିଦେବାକୁ ଧରିଛୁ । ସେ ବୋଲି ବେଳ ଦେବିଟା
ସମୟରେ ରାନ୍ଧାଘରର ବଳକା ତାଲ, ତରକାରି, ମାଛ ନିଜ ବସାକୁ ନେଇଯାଏ;
ରୋଷେଇଥା ବ୍ରାହ୍ମଣମଙ୍ଗ ପାଇଁ କିଛି ଆଉ ବା ନଥାଉ ।

ଅନ୍ୟ ରୋଷେଇଥା ବ୍ରାହ୍ମଣଟି ଓଡ଼ିଆ । ତା'ର ନାମ ରତ୍ନ ନନା । ସେ
ହୋଟେଲରେ ବସି ଖାଏନା । ତାହାର ବସା ମଧ୍ୟ ନିକଟରେ । ସେ ମଧ୍ୟ ଭାତ
ତରକାରି ନେଇଯାଏ ।

ହୁଜାଶର ଏଠି କେହି ନାହିଁ । ସେ ହୋଟେଲରେ ହି ରହେ, ହୋଟେଲରେ ହି
ଖାଏ । ବୋଲି ତା'ର ଭାଗ୍ୟ ଏଇରକମର । ବେଳ ଥିଲେଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖାଲିପଟରେ
ଖଟି, ଦିଉଟି ଗୁଣୀ ଭାତ, କେଉଁ ଦିନ ସାମାନ୍ୟ ଟିକିଏ ତାଲ, କେଉଁ ଦିନ ତା' ବି
ନାହିଁ—ଏହା ହି ତା'ର ଭାଗ୍ୟ । ଡେକ୍କରେ ଦେଶି ଭାତ ରହିଲେ ପଢା ନାମ କହିବ
ଏହି ଭାତ ଖାଇବ କିଏ ? ଇଏ ତ ତିନିଜଙ୍କର ଖୋରାକ—ମୋ ଥାଳିରେ ଆଉ

ଦି'ଟା ବେଶ ସତ ବାଢ଼ିଦିଅ ।

ହଜାରୀ ନନା ଖାଇବାକୁ ବସି ରେଜ ଭାବେ—ଆଉ ଦି'ଟା ଶତ ଥୁଲେ ଭଲ ହୋଇଥାଆନ୍ତା—କିନ୍ତୁ ନହେଲେ ତେବୁଳି ଲଗାଇ ଖାଇଥାଆନ୍ତା । ପଡ଼ାଟା କି କମ୍ ବହମାସ ମାରକିନାଆ ? ପେଟ ପୂରାଇ ଯେ କେହି ଖାଏ—ତା ତା'ର ସହ୍ୟ ହୁଏନା । ଯଦୁ ବାତୁଲେର ହୋଟେଲରେ ଏଗାରଟାବେଳେ ରାନ୍ଧୁଣ୍ଡିଆ ନନା ଆଜିଏ ଭାତ ଖାଇନିଏ । ଆମର ଏଠି ତାହା ହେବାର କୁ ଅଛୁ ? ବାବ୍ବା ! ଯେମିତିଆ କର୍ତ୍ତା ଯେମିତିଆ ସ୍ତ୍ରୀ (ପଦ୍ମା ନାମକୁ ମନେ ମନେ ବେଚୁର ସ୍ତ୍ରୀ କହୁ ହଜାର ନନା ଶୁଭ ଆମୋଦ ଉପଭୋଗ କଲା । ମୁଁ ପିଟେଇ ଯାହା କୁହାଯାଏନା ମନେ ମନେ ତାହା କହୁଲେ ଆନନ୍ଦ ମିଳେ ।)

ଖାଇବା ପରେ ମାତ୍ର ଅଢ଼େଇଷଣ୍ଠା ହୁଟି ।

ସତି ଠିକ୍ ଝଟାରେ ଚାଲିରେ ଡେକ୍ଟି ବସେଇବାକୁ ହେବ ।

ରତନ ନନା ଏଇ ସମୟଟା ବସାରେ ଶୁଏ । କିନ୍ତୁ ହଜାରୀ ନନା ଚାର୍ଟ୍ରୀ ନର୍ତ୍ତକୁଳର ଠାକୁରସରେ କିମ୍ବା ରାଧାବନ୍ଦିଭ ତଳ ନାଟମନ୍ଦରରେ ଏକୁଟିଆ ବସି କଟାଏ ।

ନ ଶୋଇ ଏକା ବସିରହିବାର ମାନେ ଅଛୁ । ହଜାରୀ ନନାର ଏଇ ସମୟଟା ହେଉଛି ଭାବିବାର ସମୟ । ଏ ସମୟ ଛଡ଼ା ନିର୍ଜନରେ ବସି ଭାବିବାର ସମୟ ଆଉ ମିଳେନା । ସନ୍ଧା ଗଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ରାନ୍ଧୁଣ୍ଡିଆ କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିବାକୁ ହୁଏ । ରତି ଏଗାରଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଗରାଙ୍ଗମାନକୁ ପରଷିବା, ରତ ଗଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ସେମାନଙ୍କ ନିଜର ଶିଅପିଆ, ତା' ପରେ କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଗୁଡ଼ିଲ ଡାଳିର ହସାର ଛୁଣ୍ଡା । ରତ ଗୋଟାଏ ଏପାଖେ ଶୋଇବାର ଅବସର ମିଳେନା—ଦି'ଦଣ୍ଟ ଏକୁଟିଆ ବସି ଭାବିବାର ସମୟ କାହିଁ ?

ଚାର୍ଟ୍ରୀ ନର୍ତ୍ତକୁଳର ଆନଟି ବେଶ ଭଲଲାଗେ । ସେପାଞ୍ଚରେ ଶାନ୍ତିପୂର ଯିବାର କିଛା ସଜ୍ଜକ । ଘାଟତଙ୍ଗାରେ ଲୋକମାନେ ପାରଦ୍ରତାର ହେଉଛନ୍ତି । ଗ୍ରାମର ବାହୁଣବଣ୍ଣ, ଶିମୁଳିଗଛ, ପଡ଼ିଆ, ବିଶାଷେତ, ଗବଗଛର ବାଢ଼ିପେର ଗୁହୁପୁଙ୍କ ଘର ।

ହଜାରୀ ନନା ଗୋଟାଏ ବିନ୍ଦି ଲଗେଇ ଭାବିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଆଜିକୁ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ହୋଇଗଲା ବେଳୁ ତଫବର୍ତ୍ତୀର ହୋଟେଲରେ ।

ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁ ଦିନ ରାଣ୍ଗାଟ ଆସି ହୋଟେଲରେ ପଶିଲ ସେକଥା ଆଜି ବି ମନେ

ପଡ଼ୁଛି । ଗାଂନାୟୁର୍ତ୍ତାରୁ ରଣପାଠ ଅସି ସେ ପ୍ରଥମେ ଶଳ ଦେବୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ହୋଟେଲକୁ କାମ ଖୋଜି ।

ମାଲିକ ସାମନାରେ ବସିଥିଲେ । କହିଲେ—କଣ ଗୁଡ଼ଁ ?

ହଜାରୀ କହିଲୁ—ବାବୁ ଆଜ୍ଞା, ରୋଷେଇଆ ବ୍ରାହ୍ମଣର କାମ କରେ । କାମ ଖୋଜି ବୁଲୁଛି । ବାବୁଙ୍କ ହୋଟେଲରେ କାମ ଥିଛି ?

—ବୁନ୍ଦର ନାମ କଣ ?

—ଆଜ୍ଞା ହଜାରୀ ଦେବଶରୀ, ଉପାଧ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ । ଏହିପରି ନାମ କହିବାକୁ ହଜାରୀ ବାପା ତାକୁ ଶିଖାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

—ଏହି କେଉଁଠି ?

—ଗାଂନାୟୁର ଜଣ୍ମସନରେ ଓହାଇ ଯିବାକୁ ପଡ଼େ ଏଡୋଶୋଲ ଗାଁଆରୁ ।

—ରକ୍ଷଣ କାଣିଛି ?

—ବାବୁ, ଦିନେ ରୋଷେଇ ଦେଖନ୍ତୁ । ମାସ, ମାତ୍ର ଯାହା ଦେବେ ସବୁ ପାରିବି ।

—ଆଜ୍ଞା, ଦିନଦିନ ବିନା ଦରମାରେ ରକ୍ଷଣବାକୁ ହେବ । ତା' ପରେ ସାତଟଙ୍କା ଦରମା ଦେବ; ଆଉ ଖାତବାକୁ ପାଇବ । ରାଜି ଅଛୁ ତ ଆଜି କାମରେ ଲାଗିଯାଅ ।

ସେ ଦିନଠାରୁ ଆଜିପର୍ମିନ୍ତ ସାତଟଙ୍କାକୁ ପରମାଦ ବି ଦରମା ବଢ଼ିନାହିଁ । ଅଥବା ଗରାନ୍ ବାବୁମାନେ ସମସ୍ତେ ତା' ରକ୍ଷଣର ସୁଖ୍ୟାତି କରନ୍ତି, ଯଦିଓ ପଦା ନାନର ମୁହଁରେ ତା'ର ସୁଖ୍ୟାତିର କଥା ଦିନେହେଲେ ଶୁଣିନି । ଭଲକଥା ତ ଦୂରର କଥା, ପାରିଲେ ପଦା ନାନା ତାକୁ ଧାରୁଆ ପନକି ପକାଇ ଟିକି ଟିକି କରି କାଟେ । ଗରିବ ଲୋକ । ଏ ବଜାରରେ ରୁକିରି ଗୁଡ଼ିଦେଇ ଯିବ ବା କୁଆଡ଼େ ? ଯାଃ, ତା ପାଇଁ ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ତା ମନରେ ଗୋଟାଏ ବ୍ୱତ୍ତ ଆଶା ଅଛୁ, ଭଗବାନ ଯଦି କୋଉ ଦିନ ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେବେ ତେବେ ତା'ର ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଦୂର ହୋଇଯିବ ।

—ହୋଟେଲ କାମ ସେ ଭଲକରି ଶିଖିନେଇଛନ୍ତି ।

ସେ ନିଜେ ଗୋଟାଏ ହୋଟେଲ ଖୋଲିବ—ହୋଟେଲ ବାହାରେ ଲେଖାଥୁବ—
ହଜାରୀ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ହିନ୍ଦୁ ହୋଟେଲ, ରଣପାଠ ।

ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟମାନଙ୍କର ଶପ୍ତାରେ ଆହାର ଓ ବିଶ୍ଵାମର ସ୍ଥାନ ।

ଆସନ୍ତୁ ! ଦେଖନ୍ତୁ !! ପରାଷା କରନ୍ତୁ !!!

କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପର ଗୁଡ଼ି, ଭରାଦେଇ ବସି ସେ ଟିକଟ ବିଦୟୁ କରିବ । ରକ୍ଷଣୁଆ
ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ନାନା 'ବାବୁ' ବୋଲି ଭାବିବେ । ସେ ନିଜେ ବଜାରକୁ ଯାଇ ମାତ୍ର,

ପରିବା କଣ୍ଠ ଆଣିବ । ଏ ହୋଟେଲ ପରି ନାମ ଉପରେ ସୁରୁ ସାର ପକେଇଦେବ ନାହିଁ । ଗରଖମାନଙ୍କ ଭଲ ଜିନିଷ ଖୁଆଳ, ଖୁସିକରି ପକମା ନେବ । ସେ ଏଇ କେତେ ବର୍ଷରେ ଖୁଣ୍ଡି ଦେଖିଲା—ଲୋକେ ଭଲ ଜିନିଷ ଭଲ ରାଜଶା ଖାଇବାକୁ ପାଇଲେ ଦି' ପଳସା ବେଣି ରେଇ ଦେବାକୁ ବି ଆପରି କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଏ ହୋଟେଲ ପରି ଜୁଆଗେର ସେ କରିବ ନାହିଁ । ମସୁରତାଳି ସଙ୍ଗେ କମ୍ ଦାମନ ଖେଯାରିତାଳି ଚଳେଇବ ନାହିଁ । ବଜାରର ପଶୁ ପୋକର ବାଜଗଣ, ରେଳରେ ଗୁଲାଶ ହେଉଥିବା ବରଫଦିଆ ଶତ୍ରୀ ମାଛ ବାହୁ ହୋଟେଲ ପାଇଁ କଣିର ନାହିଁ ।

ଏଠି ଗରଖମାନଙ୍କର ବିଶ୍ଵାମର ବନ୍ଦୋବନ୍ତ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ନିତାନ୍ତ ବିଶ୍ଵାମ କରିବାକୁ ରୂହାନ୍ତି, କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଗଦରେ ବସି ଗୋଟାଏ ଅଧେ ବିତ୍ତ ଖାଆନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ତା'ର ସନେହୁଁ ବିଶ୍ଵାମର ଭଲ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲେ ସେ ହୋଟେଲରୁ ବେଣି ଲୋକ ଆସିବେ । ଅନେକେ ଖାଇବାପରେ ଟିକିଏ ଗଢ଼ିବାକୁ ରୂହାନ୍ତି । ସେ ତା ହୋଟେଲରେ ଗୋଟାଏ ଅଳଗା ଘର ରଖିବ—ଖୁବୁର ଗରଖମାନଙ୍କ ବିଶ୍ଵାମ ପାଇଁ । ଯେଠି ତକ୍ତପୋଷ ଉପରେ ସତରଞ୍ଜି ଓ ରୂଦର ପଡ଼ିଥିବ, ତକିଆ ଥିବ, ତମାଖୁ ଖାଇବାର ବନ୍ଦୋବନ୍ତ ଥିବ । କେହି ଟିକିଏ ଶୋଇବାକୁ ରୂହିଲେ ଅନାୟାସରେ ଶୋଇପାରିବେ । ଖାଅ, ପିଅ, ବିଶ୍ଵାମ କର, ତମାଖୁ ଖାଅ, ଯାଅ । ରାଣ୍ଗାଟର କୌଣସି ହୋଟେଲରେ ଏପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା ନାହିଁ । ଯଦୁ ବାତୁ ବୁଝୁଚିକର ହୋଟେଲରେ ବି ନାହିଁ । ବ୍ୟବସାୟ ଭଲ କରି ଚଳେଇବାକୁ ହେଲେ ଏ ସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦରକାର । ନଇଲେ ଲେଳଗାଡ଼ି ବେଳକୁ ଡଣ୍ଡେସନ ଯାଇ ଖାଲି ଆସନ୍ତୁ ଲାଗୁ, ଭଲ ହିନ୍ଦୁ ହୋଟେଲ ବୋଲି ପାଇଁ କଲେ କି ଗରଖ ଆସନ୍ତି ?

ଗରଖମାନେ ଖୋଜନ୍ତ ଆରମରେ ଖାଇବା, ଯିଏ . ତାହା ତେଜପାରିବ ସେହି ପ୍ଲାନକୁ ଲୋକେ ଯାବେ ।

ଅବଶ୍ୟ ଏହା ସେ ବୁଝେ ଯେ ଆଜି ଯଦି ଗୋଟିଏ ହୋଟେଲରେ ବିଶ୍ଵାମଗର ହେବ, ତେବେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ କାଲି ରାଣ୍ଗାଟ ବଜାରସାର ସବୁ ହିନ୍ଦୁ ହୋଟେଲରେ ଦେଖାଦେଖି ବିଶ୍ଵାମର ଘର ଖୋଲି ବସିବେ । ତେବେ ଥରେ ନାଆଁ କରିପାରିଲେ ପ୍ରଥମେ ଯେ ନାଆଁ କରିପାରେ ତାହାର ହିଁ ପୁରିଧା । ଆର କେତେ ଯେ ମତଳବ ହଜାରୁ ମଥାରେ ରହିଛି—ଖାଲି ଗରଖମାନଙ୍କ ବିଶ୍ଵାମଗର କିଆଁ, ମକଦମା, ମାମଲ ଯେଉଁମାନେ କରିବାକୁ ଆସନ୍ତ ସେମାନେ ସାରଦିନର ଖଟଣିପରେ ହୁଏଇ ଖିଆପିଆ ଓ ୦ ଟିକିଏ ତାଆସ ଖେଳିବାକୁ ରୂହାନ୍ତି । ସେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ରହିବ । ପାନ ଓ ତମାଖୁ

ଦାମ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବନ୍ତି, ନିଳେ ନିଳେ ଭାଙ୍ଗି ଖାଅ ବା ହୋଟେଲ ଗୁକର ଭାଙ୍ଗି-
ଦେଉ । ଚଣ୍ଡୀ ନରକୁଳରେ ବସି ଏକା ଭାବିଲେ ଏମିତିଆ କେତେ ସବୁ ନୂଆ ନୂଆ
ମତଳିବ ତା ମନକୁ ଆସେ; କିନ୍ତୁ କେବେ କି ତାହା ପଢ଼ିବ ? ତା ମନର ଆଶା ପୁଣ୍ଡି
ହେବ ? ବୟସ ତ ଛୟାଳିଶି ଉପରେ ହୋଇଗଲ । ସାଙ୍ଗାବନ କିଛି କର ପାରିଲ
ନାହିଁ । ସାତଟଙ୍କା ଦରମାର ଗୁକର ଆଜିଯାଏ ବି ପୁଷ୍ଟିଲ ନାହିଁ । ଛୁର ଗଗବ
ଲୋକ, କଥା କଲେ କଥା ହେବ ତାହା ସେ ଭାବିପାରେ ନାହିଁ ।

ତେବେ ସେ ଗୋଲ ଚଣ୍ଡୀ ନରକୁଳରେ ବସି ଏ କଥା ଭାବେ କାହିଁକି ?—ଭାବିବାକୁ
ଭଲ ଲାଗେ । ସେଇଥୁଲାଗି ଭାବେ ।

ତେବେ ବୟସ ହୋଇଯାଇଛୁ ବୋଲି ଦବିବାର ଲୋକ ସେ ନୁହେଁ । ଛ୍ୟାଳିଶି
ବର୍ଷ ବୟସ ଏମିତି କିଛି ବୟସ ନୁହେଁ, ଏବେ ବି ସେ ବହୁତ ଦିନ ବସୁବ । ଫଳରେ
ତା'ର ଉତ୍ସାହ ଅଛି । ଗୋଟାଏ ହୋଟେଲ ଖୋଲିପାଇଲେ ସେ ଦେଖାଇଦେବ
କଥା କରି ସୁନାମ କରିଯାଇପାରେ । ହୋଟେଲ ଖୋଲି ମରିଗଲେ ବି ତା'ର ଦୁଃଖ
ନାହିଁ । ସମୟ ହୋଇଗଲ ।

ଆଉ ବେଶି ବେଳ ବସିରହିବା ଚଳିବନ । ପଢା ନାମ ଏତେବେଳକୁ ଚାଲିରେ
ଆସ୍ତି ଦେଇଥୁବ । ଡେର କରି ଗଲେ ତା'ର ମୁହଁଛୁଅଡ଼ା ସହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆଉ
କେତେ ସେ ଲାଗେଇ ମାଲିକ ପାଖରେ ଖର କହିଛୁ ସେ ମେ କୁଆଡ଼େ ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଏ;
ଅଥବା ସେ କେବେହେଲେ ଗଞ୍ଜେଇ ଛାଇନାହିଁ ।

ଫେରିବା ବାଟରେ ଗ୍ରେଟ ବକାରରେ ରାଧାବଲ୍ଲଭ ତଳ । ହଜାରୀ ନନା ପ୍ରତିଦିନ
ଏଠି ଏଇ ସମୟରେ ଭକ୍ତିଭରା ପ୍ରଣାମ କରି ଯାଏ—ବାବା ରାଧାବଲ୍ଲଭ, ତୁମ ପାଦ ତଳେ
ପଡ଼ିରହିଛୁ ତାକୁର ! ମନୋବାଞ୍ଚା ପୁଣ୍ଡି କର । ପଢା ନାନୀର ଝାଡ଼ୁ ଆଉ ସହିପାରିବ
ନାହିଁ । ଏଇ କଞ୍ଚିତବ୍ବର ହୋଟେଲ ପାଖରେ ପଢା ନାନକୁ ଦେଖେଇ ଦେଖେଇ
ସେମିତି ହୋଟେଲଟିଏ ଖୋଲିପାରେ ।

ହୋଟେଲକୁ ଫେର ଦେଖିଲ, ରତନା ନନା ଏ ପର୍ମିନ୍ଦ ଆସିନାହିଁ । ପଢା ନାମ
ଚାଲିରେ ଆସ୍ତି ଦେଇ କୁଆଡ଼େ ଯାଇଛୁ । ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଦିବାନିଦ୍ରାରୁ ଉଠି ବସାଯରୁ
ଫେରିବାମାଧେ ହଜାରାକୁ ଡାକିଲ—ଶୁଣ । ଆଜି ଆମର ଏଠି କେତେ ଜଣ ବାବୁ
ମାଂଗ ଖାଇବେ, ପିଣ୍ଡି କରିବେ । ସେମାନେ ମୋତେ ଅଗ୍ରି ଦାମ୍ ମଧ୍ୟ ଦେଇଗଲେ ।
ଜଳ୍ଦି ଜଳ୍ଦି ଯେମିତି ସବୁ ଛାଟିଯାଏ ତା'ର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବ । ସେମାନେ
ମୁଣ୍ଡିବାବାଦ ଗାଡ଼ିରେ ପୁଣି ଚାଲିଯିବେ, ମନେ ରହିବ ତ ? ରତନ ଏପର୍ମିନ୍ଦ ଆସିନ ?

ହଜାରୀର ଦୁଃଖ ହେଲ; ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ତାକୁ ଏ କଥା କାହିଁକି କହିଲାନ ଯେ

ତା ହାତର ରାନ୍ଧା ଖୁବ୍ ଭଲ । ଅତିଥି ସେ ଯେପରି ନିଜେ ମାଂସ ରାନ୍ଧା । ମାଲିକ କେବେହେଲେ ତାହାର ରାନ୍ଧା ଭଲ ବୋଲି କହନ୍ତି ନାହିଁ । “ତାହା ସେ ଜାଣେ । ଅଥବା ଏଇ ରାନ୍ଧା ଶିଖିବାକୁ ସେ କେତେ ପରିଷ୍ଠମ ନ କରିଛି ।

ଭଲ ରାନ୍ଧା କିପରି ଟିକିଲା ତାହା ଏକ ଜତିହାସ ।

ହୁଜାରାର ମନେ ଅଛୁଁ । ଏଡ଼ୋଶୋଲ ଗ୍ରାମରେ ସେ କାଳର ଜଣେ ବିଧବା ତ୍ରାନ୍ତଶୀ ରହିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ହୁଜାରାର ବୟସ ନଥ ଦଶ ବର୍ଷ । ରାନ୍ଧାରେ ତାଙ୍କର ସାଧାରଣ ଧରଣର ସୁଖ୍ୟାତି ନୁହେଁ, ଅସାଧାରଣ ସୁନାମ ମଧ୍ୟ ଥୁଲା । ଗାଆଁ ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଜାଗାରେ ଲୋକେ ତାଙ୍କର ନାଆଁ ଜାଣିଥିଲେ ।

ହୁଜାରାର ମା’ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ—ଖୁବୀ, ଆପଣଙ୍କର ତ ବୟସ ହୋଇଛୁ । କେବେ ଗୁଣ୍ୟିବେ । ଆପଣଙ୍କ ଗୁଣ ମୋତେ ଦେଇଯାଆନ୍ତୁ । ଚିରକାଳ ଆପଣଙ୍କର ନାଆଁ ଗାରଥୁବି ।

ସେ କହିଲେ—ଆଜ୍ଞା ବୋହୁଁ, ତୋତେ ଗୋଟିଏ ଜନିଷ ଦେଇଯିବି । କିପରି ନିରମିଷ ସନ୍ତୁଳା ରାନ୍ଧିବାକୁ ହୁଏ, ସେଇଟା ହିଁ ତୋତେ ଦେଇଯିବି ।

ସେହି ବୃକ୍ଷା ହୁଜାରାର ମା’କୁ ସେଇ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଜନିଷ ଶିଖାଇ ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ଗୋଟିଏ ଜନିସ ରାନ୍ଧିବାର ଗୁଣରେ ହିଁ ହୁଜାରା ମାଆର ନାମ ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଆଠ ଦଶଟି ଗାଆଁରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥୁଲା । ଶିଖିବାକୁ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଜନିଷ—ନିରମିଷ ସନ୍ତୁଳା । ସେଥୁରେ ଅଛୁ କଥଣ ?.. କିନ୍ତୁ ଏ କଥାର ଜବାବ ପାଇବାକୁ ହେଲେ ହୁଜାରା ମାଆ ହାତରକା ନିରମିଷ ସନ୍ତୁଳା ଖାଇବାକୁ ମନ ହୁଏ ।

ଦୁଃଖର କଥା, ସେ ଆଉ ବିଷନାହାନ୍ତି । ହୁଜାରା ମା’ର ରକ୍ଷନ ପ୍ରତିଭା ଉତ୍ସର୍ଘକାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲଭ କରିଥିବା । ମାଂସ, ମାଛ ସବୁ ରାନ୍ଧେ ଭଲ—କିନ୍ତୁ ତା’ ହାତର ନିରମିଷ ସନ୍ତୁଳା ଏଡ଼େ ଚମକ୍କାର ଯେ ବେବୁ ବନ୍ଦବନ୍ତୀର ହୋଟେଲରେ ଥରେ ଯିଏ ଖାଇଯାଏ ସେ ପୁଣି ଦୂର ପୂରି ସେହିଠାକୁ ଆସେ ।

କେବେ ବିଜାରରେ ତ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ହୋଟେଲ ରହିଛି, ଗରଖ ଆଉ କେଉଁଠିକୁ ହେଲେ ଯିବେକାହିଁ । ଆଜି ମଧ୍ୟ ମାଂସ ରାନ୍ଧିବାର ଭାର ତାହାର ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ଗରଖ-ମାନେ ମାଂସ ଖାଇ ଖୁବ୍ ତାରିଫ୍ ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ସେଥୁରେ ହୁଜାରାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଲଭ ବିଶେଷ କିଛି ନାହିଁ, ଗରଖମାନଙ୍କ ମୁହଁର ପ୍ରଣଗ୍ରା ଛଡ଼ା । ପଢ଼ା ନାମ ତାକୁ ଗୋଟାଏ କିଛି ଉତ୍ସାହର କଥା ବି କହିଲ ନାହିଁ । ବେବୁ ବନ୍ଦବନ୍ତୀ ମଧ୍ୟ ସେଇଥା ।

ବହୁତ ରାତରେ ସେ ଖାଇବାକୁ ବସିଲା । ଏତେ ସେ ଭଲକରି ନିଜ ହାତର

ରିକ୍ତ ମାଠ୍ସ, ତା ନିଜ ପାଇଁ ସେତେବେଳକୁ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ଯାହା ଥିଲା, କର୍ତ୍ତାବାବୁ ତାଙ୍କ ନିଜ ଘରକୁ ପଠିଗଦେଇଛନ୍ତି । ତା ପରେ ମଧ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ଯାହା କିଛି ଅବଶିଷ୍ଟ ଥିଲା ପଢ଼ା ନାମା ପୋଛୁପାହି ନେଇଯାଇଛି ।

ଖାଇବା ସମୟରେ ନିତ ଏହିପରି ବିଭ୍ରାଟ ଘଟେ । ତା' ପାଇଁ ବିଶେଷ କିଛି ନ ଥାଏ । ଦିନେ ଦିନେ ଭାତ ପଞ୍ଚନ୍ତି, କମ୍ପ ପଡ଼ିଯାଏ । ମାଛ, ମାଠ୍ସ ତ ଦୂରର କଥା । ବୟସ ଛୟାଳିଣୀ ହେଲେ ବି ହଳାଘା ଭଲ ଖାଇପାରେ । ଖାଇବାକୁ ମଧ୍ୟ ଭଲପାଏ; କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ଦିନ ତାର ପେଟ ପୁରେନା ।

ରାତି ସାଢ଼େ ବାରଟା । କର୍ତ୍ତାବାବୁ ହୁସାବ ମିଳେଇ ଗୁଲିଯାଇଛନ୍ତି । ହୋଟେଲରେ ସେ ଓ ମତି ଗୁରୁର ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ରାତରେ ରହନ୍ତି ନାହିଁ । ପଢ଼ା ନାମା ଅନେକ ବେଳେ ଗୁଲିଯାଇଛି । ରାତି ଦଶଟା ପରେ ସେ କେଉଁ ଦିନ ହେଲେ ରହେନାହିଁ ।

ମତି ଗୁରୁର କହୁଲ—ଗୁଲ, ପ୍ରେସ ବଜାରରେ ଯାଦା ହେଉଛି, ଦେଖିବାକୁ ଯିବ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୋପେଇଁ ?

—ଏତେ ରାତରେ ଯାଦା ? ପାଗଳ ନୁହଁ ତ ଆଉ କଥଣ ? ସାରାଦିନ ଖଟି ଖଟି ଆଉ ସେ ସରକ ଥାଏ ନା ? ମୁଁ ଯିବ ନାହିଁ, ତୁ ଯିବୁ ତ ଯାଆ । ଆସି ଭଣ୍ଡାରପର ଝରକାରେ ଠକ୍ ଠକ୍ କରିବୁ । ଦୁଆର ଖୋଲିଦେବି ।

ମତି ଟୋକା ଲୋକ । ତା'ର ସରକ ବି ବେଶି । ସେ ଗୁଲିଗଲ । ମତି ଯିବାର କିଛି କ୍ଷଣପରେ କିଏ ଜଣେ ବାହାରୁ କବାଟ ଠେଲିଲାଟ ହଳାଘା ଉଠିଯାଇ କବାଟ ଖୋଲି, ପାଖ ହୋଟେଲର ମାଲିକ ଖୋଲୁ ଯଦୁ ବାଡ଼ୁକୁକୁକୁ କବାଟ ବାହାରେ ଦେଖି ଆଶ୍ରମୀ ହୋଇଗଲା । ଯଦୁ ବାଡ଼ୁକୁ ହୋଟେଲ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହୋଇ କାରବାର ଗୁଲେ । ସେ ଏତେ ରାତରେ ଏଠାକୁ କାହିଁକି ? କେବେ ତ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ । ହଳାଘର ମନ ସମ୍ମରେ ପୁଣ୍ଡି ହୋଇଗଲା । ଯଦୁ ବାଡ଼ୁକୁ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ହୋଟେଲର ମାଲିକ । ସୁତରାଂ ହଳାଘା ପାଖରେ ସେ ବି ତା ମୁନିବନ୍ଦୁରର ଲୋକ । ଏକପ୍ରକାର ମାଲିକ ବି । ଯଦୁ ବାଡ଼ୁକୁ ପୁଣିରିଲେ—ଆଉ କିଏ ପରେ ଥିଲା ?

ଯଦୁର ଆସିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝି ନ ପାରି ହଳାଘା ସେତେବେଳଯାଏଁ ମନେ ମନେ ଆକାଶ ପାତାଳ ଭାବୁଥିଲା । ବିନାତ ଭାବରେ କହୁଲ—କେହି ନାହାନ୍ତି ବାବୁ ! ମୁଁ କେବଳ ଅଛି । ମତି ଥିଲା । ପ୍ରେସ ବଜାରକୁ ଯାଦା—

ଯଦୁ ବାଡ଼ୁକୁ କହୁଲେ—ଗୁଲ ଘର ଭିତରେ ବସିବା । ବୁମ ସାଙ୍ଗେ କଥା ଅଛି ।

ଘର ଭିତରେ ପଣି ଯଦୁ ବାଡ଼ୁକୁ ବେଳୁ ତଫରିର ଗଦିରେ ବସି ଥରେ ଗୁରୁଆଡ଼େ ଅଛି ବୁଲିକେଇ କହୁଲେ—ବୁମେ ଏଠି କେତେ ପାଥ ନନା ?

—ଆଜ୍ଞା ସାତ ଟଙ୍କା ଆଉ ଖୋରାକି ।

—ଲୁଗାପଟା ଦିଏ ?

—ଆଜ୍ଞା ବର୍ଷକୁ ଦୁଇଟା ଲୁଗା ।

ଯତ୍ତୁ ବାଡ଼ୁଙ୍କେ ଗଲା ପରିଷାର କରି କହିଲେ—ଶ୍ରୀଣ୍ଠ, ମୋ ହୋଟେଲରେ ତୁମେ କାମ କରିବାକୁ ଯିବ ? ତୁମକୁ ଦଶଟଙ୍କ ଆଉ ଖୋରାକି ଦେବି । ବର୍ଷକୁ ତନିଖଣ୍ଡ ଲୁଗା ପାଇବ । ଧୋବା ଭଣ୍ଟାରି, ତେଲ, ତମାଙ୍ଗ ମିଳିବ । ଯିବ ?

ହୁକାଶ ଏକାବେଳକେ ଅବାକ୍ ହୋଇଯାଇଥୁଲ । କିନ୍ତୁ ଦେଳିଯାଏଁ ସେ କଥା କହିପାରିଲ ନାହିଁ । ତାପରେ କହିଲ—ବାବୁ ! ଏବେ ତ କିନ୍ତୁ କହିପାରିବିନି । ଭାବ କହିବ ।

—ଭାବ ଆଉ କଥା କହିବ ? ମୋର ଯୋଗ୍ର କଥା, ସେଇ କାମ । ତୁମେ କାଲିତାରୁ ଏ ହୋଟେଲ ଛୁଡ଼ି ମୋ ହୋଟେଲକୁ ମୂଳ । କାଲିତାରୁ ମୁଁ ନେବାକୁ ରାନି । ତେବେ ହିଁ, ବେରୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ବଢାବଢ଼ି ହେବାକୁ ଘୁହେନି । ସେ ବି ବ୍ୟବସାୟୀ, ମୁଁ ବି ବ୍ୟବସାୟୀ ।

ହୁକାଶର ମୁଣ୍ଡ ଯେପରି ପୁରିଗଲ । କେହି ଦେଖୁନାହିଁ ତ ? ପଦ୍ମା ନାନୀ କେଉଁଠି ଲୁଚିରହି ଶୃଙ୍ଖଳ ତ ? ସେ ତରତର ହୋଇ କହିଲ ଏବେ ମୁଁ କୌଣସି କଥା କହିପାରିବିନ ବାବୁ ! କାଲି ଭାବ କହିବ । କାଲି ଭାବରେ ଏଇ ସମସ୍ତରେ ଆସିବେ ।

ଯତ୍ତୁ ବାଡ଼ୁଙ୍କେ ଝୁଲିଗଲ ।

ହୁକାଶ ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଏ, ଏ ଖବର ଏକାବେଳକେ ମିଛ ନୁହେଁ । ତେବେ ଖାଏ ଖୁବ୍ ଲୁଚେଇ ଓ ଖୁବ୍ କମ୍ । ଆଜି ଏ ବ୍ୟାପାର ପରେ ସେ ଗୋଟାଏ ଚିଲମ ଗଞ୍ଜେଇ ନ ସଜେଇ ରହିପାରିଲ ନାହିଁ । ସମସାରରେ କେହି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାକୁ ଭଲଲେକ ବା ଭଲ ବୋଲି କହିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାର ପୁରସ୍କାର ଦେବାକୁ ଘୁହେନି ।

ଗରଖମାନଙ୍କ ପାଙ୍କା କଥାରେ ତ ପେଟ ପୁରେନା । ଯତ୍ତୁ ବାବୁ ନିଜ ଗରଜରେ ଆସିଛନ୍ତି ତାକୁ ଦଶଟଙ୍କ ଦରମାର ଘୁକରି (ତା ଉପରେ ପୁଣି ଖୋରାକି, ଧୋବା, ଭଣ୍ଟାରି) ଦେବାକୁ ।

ଏତେଦିନ ରାଣୀପାଟ ବଜାରରେ ଅଛି । କେବେହେଲେ କାହାର ସଙ୍ଗେ ମିଶେ ନା ସେ; ମିଶିବାକୁ ବି ଭଲପାଏ ନା । ତା ଜୀବନରେ ଆଶା ଯେଉଁଠା ସେଇଠା ଦଳିଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଆଡ଼ିଡା ଦେଇ, ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଇ ବୁଲିଲେ ପୁଣ୍ଡ ହେବ ନି । ତାକୁ ଖଟିବାକୁ ହେବ । ବଜାର ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ହସାବ ରଖିବା ଶିଖିବାକୁ ହେବ । ଗୋଟାଏ ଭଲ ହୋଟେଲ ଚକାଇବାର ଯାହା କିନ୍ତୁ ସୂଚି ସବୁ ସଫର କରିବାକୁ ହେବ । ସମସାରରେ

ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ କରିବାକୁ ହେଲେ, ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ପାଖରେ ନିଜର ଟେକ ଦେଖାଇବାକୁ ହେଲେ, ତାର ମୁହଁରେ ନିଜର ନାମ ଶୁଣିବାକୁ ହେଲେ ସେଥିପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା ଦରକାର—ଖଟଣି ଦରକାର । ଆଡ଼ିଆ ଦେଇ ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଇ ବୁଲିଲେ କିମ୍ବା ମତି ଗୁକର ପରି ଗ୍ରେଟ ବଜାରରେ ପଡ଼ାବାସୀଙ୍କ ଯାଏବା ଦେଖି ବୁଲିଲେ କଥଣ ହେବ ?

ରାତି ଦେଖି ହେଲାଣି । ମୁଣ୍ଡ ଗରମ ହୋଇଯାଇଛି । ନିଦ ଆସିବାର ନାଆଁ କି ନାହିଁ । କବାଟରେ ଖାଇ ଖାଇ ହେଲା । ହଜାରୀ ଉଠି କବାଟ ଖୋଲିଲା । ସେ ଆଗରୁ ବୁଝିଥିଲା । ମତି ଗୁକର ଫେରିଛି । ମତି ଘରେ ପଣି କହିଲା—ଏବେ ବି ଶୋଇନ ନନା ? ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚେଇଛି ଯେ ? ହଜାରୀ ଗଞ୍ଜେଇ ଚିଳମ ଲୁଚେଇ ରଖି ତାପିରେ ମତକୁ ନବାଟ ଖୋଲି ଦେବାକୁ ଯାଇଥିଲା । କହିଲ—ଯୋର ଗରମ, ସେଥିରେ ନିଦ ଅସିବ କୁଆଡ଼େ । ସାରଦିନ ନିଆଁତାତିରେ—ଯାଏବା ଦେଖିଲୁନ ?

ମତି କହିଲ—ଯାଏବା ଥାନରେ ଜାଗା ନାହିଁ । ଲେକ ଭାବି । ଫେରିଅସିଲି । ଗୁଲି ଗୋଟାଏ ଜାଗାକୁ ଯିବା ନନା ଗୋପେଇଁ ।

—କେଉଁଠିକ ?—

—ପଡ଼ା ଭିତରେ... । ଗୁଲନା, ନିଦ ଯେତେବେଳେ ହଉନି, ଟିକିଏ ଘୁରି ନ ଆସିଲେ... ତୁମର ତ କେଉଁଦିନ କେଉଁଠିକ—

ହଜାରୀ କହିଲ—ତୁମେ ସବୁ ଟୋକା-ଟାକୁଳିଆ । ମୋ ବୟସ ଛୟାଳିଶ । ମୁଁ ତୋ ବାପା-ବୟସର ଲେକ । ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ସେମରୁ କଥା କାହିଁକି—ତୋର ଇଚ୍ଛା ଯାହା ବୁଝୁଛି, ତାହା କରି ଯାଆ ।

—ବାରୁ ପାଖରେ କି ପଦ୍ମା ନାମ ପାଖରେ କିନ୍ତୁ କହିବ ନାହିଁ ନନା ଗୋପେଇଁ, ମୋ ରଣ, ତୁମ ଗୋଡ଼ିତଳେ ପଡ଼ିଲୁ ।

ଆଶ୍ରମୀ ! ଏହି ଯେ ମତର ଏହି କଥା ହଜାରୀର ଏକ ନୂତନ ଧରଣର ଭବନା ଅଣିଦେଲା ।

ତାର ରାତ ଥାଣା ଥାଣା, ମତି ପରି ରାତରେ ବୁଲି ଫୁଲିକରି ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିଲେ ଭଗବାନ ତାଳୁ ଦୟା କରିବେ ନାହିଁ । ମତି କଥଣ ଭାବି ଆଉ ବାହାରକୁ ଗଲନାହିଁ । ବାସନ ଘରେ (ହୋଟେଲର ପିତଳ, କଂସାର ଥାଲୀ, ଗିଲା ରୋଷେଇଯର ପାଖ ପିନ୍ଡ କରେ ଥାଏ—ମଜାମଜି ପରେ ନିତ ରାତରେ ବେରୁ ରକ୍ତବର୍ତ୍ତୀ ନିଜେ ଠିଆହୋଇ ରହୁ ଦେଗୁଡ଼ିକ ଗଣି ପିନ୍ଡ କରେ ରଖି ଗୁବ ନିଜ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇଯାଅନ୍ତି) ଯାଇ ଶୋଇପଡ଼ିଲା । ହଜାରୀ ମଧ୍ୟ ବାସନଘରେ ପୁଅ । ଆଜି ଯେ ବାହାରର ଗଦିଯର ମେଲିଆରେ ତାହାର ପୁରୁଣା ମୁଦ୍ରାର ଖଟିକ ବିଛେଇ ଶୋଇଲା ।

—ନା—ସବୁବାହୁର ହୋଟେଲକୁ ସେ ଯିବ ନାହିଁ । ହୋଟେଲର ରାଜଣାକାମ ସବୁଠି ସମାନ । ଏ ହୋଟେଲରେ ଅଛୁ ପଢା । ସେ ହୋଟେଲରେ ହୃଦୟ ଆଉ କିଏ ଅଛୁ କିଏ ଜାଣେ ? ତା ଛଡା ବେଳୁ ବାହୁ ତାହାର ପାଞ୍ଚ ବରସର ଅନୁଦାତା । ଲୋଭରେ ପଡ଼ି ଏତେଦିନର ଅନୁଦାତାଙ୍କୁ ପୁଣି ରୂପିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ସେ ନିଜେ ହୋଟେଲ ଖୋଲିବ—ଏହି ତ ତା'ର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ରାଜଣାବୃତ୍ତି ଯେତେଦିନ କରିବାକୁ ହେବ ଏଇ ହୋଟେଲରେ ହିଁ କରିବ; ଅନ୍ୟ କେଉଁଠିକ ଯିବ ନାହିଁ । ତା' ପରେ ରାଧାବନ୍ଧୁ ଦୟାକଲେ ଅନ୍ୟ କଥା ।

ପରଦିନ ଖୁବ୍ ସକାଳେ ପଢା ନାମ ଆସି ଡାକିଲ—ହୋ ନନା ! ଦୁଆର ଖୋଲ । ଏତେ ବେଳଯାଏଁ ବି ନିଦ ! ବାଃ ବାଃ, କୁନ୍ତକଣ୍ଠୀକୁ ହାର ମନେଇଦେଲ ତୁମ୍ଭେମାନେ ।

ହୁକାଶ ଚଟ୍‌ପଟ୍ ବିଜଣାରୁଭିତି ଛଣ୍ଡା ମୁନ୍ଦରୁଖଣ୍ଡିକ ଉଠାଇ ରଖି ଦୁଆର ଖୋଲିଦେଲା । ଟିକିଏ ପରେ ବେଳୁ ଚନ୍ଦବିର୍ତ୍ତି ଆସିଲେ । ଦରଜାରେ, ଗଦରେ ଓ କ୍ୟାସୁ ବାକ୍‌ସରେ ଗଙ୍ଗାକଳର ଛୁଟା ଦେଇ କଣ୍ଠବ୍ୟାକ୍‌ସ ଡାଲିର ଉପରଟା ସାମାନ୍ୟ ଟିକିଏ ଗଙ୍ଗାକଳରେ ମାଜଣା କରିଯାଇ ପଢା ନାମଙ୍କୁ କହିଲେ—ଧୂପ ଦେ, ବେଳ ହୋଇଗଲ । ଆଜି ହାଟପାଳି । ବେପାଶମାନଙ୍କ ଭାବ ଅଛୁ । ଶୀଘ୍ର ଅଞ୍ଚ ଦେ । ଆଉ ସେଦିନ ପରି ପରୁ ଦହିଫନ୍ଦ ଆଣିବୁନି । ସେଥୁରେ ନୀଁ ଖରପ ହୋଇଯାଏ । ଶେଷକାଳେ ସାନିଟାଶ ବାବୁର ନଜର ପଡ଼ିଯିବ । ଦରକାର କଥା ?

ବେପାଶମାନେ ସାଧାରଣତଃ ପଡ଼ା ଗାଆଁର ତଷାଲେକ । ସେମାନେ ଦହି ଖାଇବାକୁ ପଥନ କରନ୍ତୁ ବୋଲି ପ୍ରତି ହାଟପାଳିରେ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କେତେ ହାଣ୍ଡି ଦହିର ବରାଦ ଅଛୁ । ଏହି ଦହି ପଢା ନାମ ତାହାର ନିଜ ଘରେ ବସେଇ ହୋଟେଲରେ ବିଦି କରି ଦି' ପଇସ୍‌ଲୁଭ କରିଥାଏ ଏବଂ ସେ ଯେ ଭଲ ଜିନିଷ ଦିଏନା ତାହା କହିବା ବାହୁନ ।

ପଢା ନାମ ମୁହଁ ବୁଲେଇ କହିଲ—ବାବୁ, ଆପଣଙ୍କର ଯେତେସବୁ ସୁଷ୍ଠୁ ଛଡା କଥା । ଦହି ପରୁ ନା ତରକାରି । କିଏ କହୁଛୁ ଦହି ପରୁ ? ଏଇ ପୋଡ଼ାମୁହଁ ହୁକାଶ ନନା ତ ! ତାର ଶିରଧି ଗୁଲିଲ ଯଦି ଆଜି—

ହୁକାଶ ନନା କଥାଟା କହୁଥୁଲ ସତ; ତେବେ ସେ ଦହି ପରୁ କି ତାକା ତାହା କହିନାହିଁ । କହୁଥୁଲ ବେପାଶ ରାଜମାନେ କୁହାକୋହି ହେଉଥିଲେ । ଏମିତିଆ ଖରପ ଦହି ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ ସେମାନେ ଚତୁରପଇସା କାଗାରେ ବାରପଇସାରୁ ବେଶି ଖୋରାକ ଦେବେ ନାହିଁ ।

ପଡ଼ା ନାମ ରାଜଶାହର ଚଉକାଠରେ ପାଦଦେଇ ଝଗଡ଼ା କଲା ପରି କହିଲ—ହୋ
ନନା ! ଦହ ପରୁ ବୋଲି ତୁମକୁ କିଏ କହୁଛୁ ?

ହଜାଶ ଆପୁ ଆପୁ ହୋଇ କହିଲ—ଏଇ ସାଧୁମ୍ଭୁଲ ଆଉ ତାର ପୁରୁଷ । ରୋଜ
ହାଟପାଳିରେ ତ ଏଇଠି ଶାଆନ୍ତି ! ସେହିମାନେ କହୁଥୁଲେ ।

—କହୁଥୁଲ ! ତୁମ ଗନ୍ଧା ଧରି କହୁଥୁଲେ ସେମାନେ । ତୁମ ପରି ହିଂସାଲିଆ, ଖରୁଆ
ଲେକ ତ ଲେବେ ଦେଖିନ । ମୁଁ ଦହ ଦିଏ ବୋଲି ତୁମେ ହିଂସାରେ ଛୁଟି ଫଟାଇ
ମରିଯାଉଛ । ସେକଥା କଥା ମୁଁ ବୁଝିନି । ତୁମର ସେହି କୁସୁମ ଗନ୍ଧତୁଣୀର ଛୁପା
ବାକ୍ସରେ ପଇସା ନପଡ଼ିଲେ ତୁମ ମନରେ କି ଆଉ ଶାନ୍ତି ଅଛ । ଗଞ୍ଜେଇଖୋର,
ପୋଡ଼ାମୁହଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ କୋରିଟିକାର ?

ହଜାଶ ଜିଭ କାମୁଡ଼ି କହିଲ—ଛୁ, ଛୁ କଥା ଯେ କହୁଛୁ ପଡ଼ା ନାମା ତା'ର ଠିକଣା
ନାହିଁ । କୁସୁମର ବାପ୍ୟର ଆମ ଗାଁଥାରେ । ମୋତେ ଦଦେଇ ବୋଲି ଡାକେ । ମୁଁ ତାକୁ
ଝିଅ ବୋଲି ଡାକେ । ତା ନାଆଁରେ ଏମିତିକା କଥା କହିଲେ ତୁମର ପାପ ହବନି !

ଏହାର ଉତ୍ତରରେ ପଡ଼ା ନାମ ଯାହା କହିଲ, ତାହା ଛୁପା ଅନ୍ଧରେ ପ୍ରକାଶ
କରିଯାଏ ନାହିଁ । ହଜାଶର ଅଖିରେ ଲୁହ ଜକେଇ ଅସିଲ । କୁସୁମକୁ ସେ ସତରେ
ଝିଅ ପରି ସ୍ନେହ କରେ । ସେମାନଙ୍କ ଗାଆଁର ରସିକ ଲାଲ ଗୋଷର ଝିଅ । ରାଣ୍ୟାଟ
ତାହାର ଶତ୍ରୁରଘର । ଥଳ ବୟସରେ ବିଧବୀ ହୋଇଛୁ । ଏବେ ଦୁଧ ବିକି, ଦହ ବିକି
ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ଦୁଇଟି ପୁଅଙ୍କ ମଣିଷ କରୁଛି । ଏକା ଶୁଣ୍ଡ ଛଡ଼ା ଶତ୍ରୁରଘରେ କେହି ନାହିଁ ।

ହତାତ୍ ଦିନେ ବାଟରେ ଦି'ଜଣଙ୍କ ଦେଖା ।

—ଦଦେଇ ଆଜ୍ଞା ଯେ, ରହନ୍ତି ରହନ୍ତି ଟିକିଏ, ପାଦଧୂଲି ଧିଅନ୍ତି । ଆପଣ ଏଠି
କେଉଁଠି ?

—ଆରେ କୁସୁମ ! କେଉଁଠୁ ତୁ ଏଠାକୁ ଅସିଲୁ ?

—ଏଇ ତ ମୋ ଶତ୍ରୁରଘର । ଗ୍ରେଟ ବଜାରର ମନ୍ଦିରକୁ ଲାଗି । ଆପଣ କଥା ଆଜି
ପରୁ ଆସିଛନ୍ତି ?

—ନୀଂ ରେ—ମୁଁ ଗେଲବଜାର ହୋଟେଲରେ କାମ କରେ । ଆଜକୁ ଛ' ପାତ ମାସ
ହେବ ଅଛ ।

ବିଦେଶରେ ଏକା ଗାଆଁର ମଣିଷ ଦେଖି ଦି'କଣ ଶୁଭ ଶୁଣି ହେଲେ । ସେହି
ଦିନତାରୁ କୁସୁମ ହଜାଶ ଗୋପେଇର ହୋଟେଲକୁ ଦୁଧ ଦହ ବିକିବାକୁ ଯାଇଛି ।
ଗରିବ ବୋଲି ହଜାର ଗୋପେଇ ଅନେକ ଥର ଲୁଚେଇ ହୋଟେଲରୁ ରନ୍ଧାଭାତ,
ତତିବାର ତାକୁ ଥାଳୀରେ ବାଢ଼ି ଦେଇଛି । ଦୁଧ ଦହ ବିକି ଫେରିବା ସମୟରେ କୁଣ୍ଡିଙ୍ଗି

ଶ୍ରୋଟ ଗୋଲ ଗଳିରେ ଠିଆହୋଇ କୁସୁମ ଥାଳୀ ନେଇଯାଇଛୁ । ଏମାନଙ୍କ ମିଳାମିଶା
ଓ ଦନ୍ତସ୍ତତା ପଡ଼ା ନାମର ଆଖି ଏଡ଼ାଇପାରିନି । ସୁତରାଂ ସେ କହିପାରେ ।

ଦି'ପହର ପରେ ହଜାରୀ ପ୍ରତିଦିନ ପରି ଚୁଣ୍ଡିକୁଳକୁ ଯାଉଥିବାବେଳେ କୁସୁମ ସଙ୍ଗେ
ଦେଖାହେଲ । କୁସୁମ ଦୁଧଭଣ୍ଟ ହାତରେ ଟୁଲେଇ ଘରକୁ ଫେରୁଥିଲ । ତାର ବୟସ
24-25 । ବେଶ୍ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ । ରଙ୍ଗ ଶ୍ୟାମଳ । ମୁଖ୍ୟା ବେଶ୍ ଶାନ୍ତ ।

ହଜାରୀ କହିଲ—ଏତେବେଳେ ଘରକୁ ଫେରୁଛୁ ଯେ ?

କୁସୁମ କହିଲ—ଦଦେଇ, ବଡ଼ ତେରି ହୋଇଗଲ । ନିଜର ତ ଦୁଧ ନାହିଁ । କାପୁଷ୍ଟ
ପଡ଼ାରୁ ଆଶେ । ତେବେ ଯାଇ ବିନ୍ଦି କରେ । ତା' ପରେ ଘରକୁ ଫେରେ । ଆସନ୍ତୁନା
ଆମ ଘରକୁ ।

—ନା, ଏତେବେଳେ ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଯିବ । ତୁ ଯା' ଶିଆପିଆ କରିବୁ ।

କୁସୁମ କୌଣସିମତେ ପୁଡ଼ିଲା ନାହିଁ । କହିଲ—ଦେଖ ଆଜ୍ଞା, ଆମ ଖାନାପିନା ଶାଶ୍ଵତ
ରନ୍ଧନ ରଖିଦେଇଛନ୍ତି । ଯାଇ ଖାଇବ । କେତେବେଳେ ଲାଗିବ ଯେ ! ଆସନ୍ତୁ ନା ।

ହଜାରୀ ଅଗରଣ୍ୟ ଗଲା । ଛଅଗୁଲିଆ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଘର । ସେଠାରେ କୁସୁମର
ଶାଶ୍ଵତ ଆଏ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ ଗୁରୁତ୍ବିଲିଆ ଯରେ କୁସୁମ ତା ପୁଅ ଦୁଇଟିଙ୍କୁ ନେଇ-
ଆସ । ଶାଶ୍ଵତ ସହିତ କୁସୁମର ଭଲ ସଦ୍ବ୍ୟାବ ନାହିଁ । କୁସୁମ ନିଜ ଘରେ ହଜାରୀଙ୍କୁ
ନେଇ ବସାଇଲ । ଘର ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ତକ୍କପୋଷ । ପରୁଣା କନ୍ଦା ପକାଇ ପୁନ୍ଦର
ପଢ଼ିପାଠୀର ବିଜ୍ଞାଣ ତା ଉପରେ । ତକ୍କପୋଷତଳେ ବାଲ ଦିଆହୋଇଥିବା ଆରବର୍ଷିର
ଆଜ୍ଞା । ଗୋଟାଏ କଣଖେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ହାଣ୍ଡି-କୁଣ୍ଡେଇ ଓ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଜାଲ ।
ବାଉଁଶ ଅଳଣାରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ରେତେକ କନ୍ଦା ବନ୍ଦା । ଗୋଟାଏ ଚୌକି ଉପରେ
କେତେଣ୍ଟ ପରିଷାର-ପରିଜ୍ଞାନ ନିକଳକୁ କରୁଥିବା ପିଲାଳ ବାସନ । ଘର ଦେଖି
ହଜାରୀର ମନେ ହେଲା—କୁସୁମ ଜନିଷପନ୍ଥ ବେଶ୍ ସଜାଇ ରଖିବା ଜାଣେ ।

କୁସୁମ କହିଲ—ପାନ ଖାଇବେ ଦଦେଇ ଆଜ୍ଞା !

—ଦେ ଖଣ୍ଡିଏ । ଆଉ ତୁ ଖାଇବାକୁ ଯାଆ । ବେଳ ବହୁତ ହେଲଣି ।

କିନ୍ତୁ ଦେଖାଗଲ କୁସୁମର ଖାଇବା ସମ୍ବନ୍ଧେ କୌଣସି ତରବରିଆ ନାହିଁ । ହଜାରୀଙ୍କୁ
ପାନ ଦେଇ ସେଇ ଯେ ହଜାରୀ ସାମନା ମେଜରେ ବସି ଗପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲ । ପ୍ରାୟ
ସଞ୍ଚାର ଖଣ୍ଡେ ବିତଗଲ । ସେ ଉଠିବାର ନୀଂ ନ ଧରିବାର ଦେଖି ହଜାରୀ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ
ପୁଡ଼ିଲ । କହିଲ, ତୁ ଖାଇବାକୁ ଯାଉନ୍ତୁ—ମୁଁ ଯାଉଛୁ । ଗୁଣି ଚୁଲିରେ ଆଜ୍ଞ ଦେବାକୁ

ହେବ ସହଳ ସହଳ ।

କୁସୁମ କହିଲ—ଏଥର ଯାଉଛୁ ।

କହୁ ଆଉ ଗଲନାହିଁ, ଆଉ ଅଧିଶ୍ଵା କଟିଗଲ ।

କୁସୁମ ଆଉ ନ ଯାଏ । ବାପା ମରିଗଲୁ । ଭାଇମାନେ ଗରିବ ବୋଲି ହଉ ବା ଭାଇକମାନଙ୍କ ଯୋଗୁ ହେଉ, ତାକୁ ବାପଦରକୁ କେହି ନେଇଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ନିଜେ ଥରେ ଦି'ଥର ଦୀର୍ଘତାରେ । ବୈଶିଦିନ ଠାକୁପାଲେ ନାହିଁ । ଭାଇକମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ଭଲ ନୁହେଁ । ହଜାରୀ ସଙ୍ଗେ କୁସୁମ ସେଇ ସବୁ କାହାଣୀ କହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପିଲାଇନେ ଗାଆଁରେ କି ବାଟରେ କଥଣ କରିଥିଲା କି ସେଇ ବିଷୟରେ, ତାର କଥା ଆଉ ସରେ ନାହିଁ । ଏଠି ବୁଟଣାଗ ପଇସା ଦେଇ କିଣିବାକୁ ହୁଏ । ଆମ ଗାଆଁର ଯୋଗୀପଡ଼ା ବିଲକୁ ବୁଟଣାଗ ତୋଳିବାକୁ ଯାଇଥିଲୁ । ସେତେବେଳେ ମୋ ବୟସ ନଥବର୍ଷ । ମୁଁ ଆଉ ସାଧୁ କୁସୁମର ଝିଅ ଆଦର ଆମେ ଦୁଇଜଣ ଯାଇଛୁ ବୁଟଣାଗ ତୋଳିବାକୁ । ଗୋଟାଏ ଲୋକ ଦେଖିଲୁ ଦିଦେଇ, ବୁଟ କ୍ଷେତରେ ନସି କଷି ବୁଟ ତୋଳିତୋଳିକା ଖାଉଛି । ଆମମାନଙ୍କ ଦେଖି ପକେଇ ଦଉଡ଼, ଦଉଡ଼, ଦେ ଦଉଡ଼—ଆମେ ତ ହସ୍ତ-ହସି ଦରମରା ହେଲୁ । ଘବିଲା ବୋଧହୃଦୟ ଆମର ଷେତ ।

ଏହା କହୁ କୁସୁମ ମୁହଁରେ ଲୁଗା ଦେଇ ହସ୍ତହସି ଗଡ଼ିଗଲ ।

ହଜାରୀ ଦେଖିଲୁ, ଏହାର ପିଲାଇଆ ଗପ ଶୁଣିବାକୁ ଗଲେ ତେଣେ ହୋଟେଲ ଯିବାକୁ ବିଲମ୍ବ ହେବ । ପଢା ନାନୀ ମୁହଁ ହୁଆଡ଼ି ଅତିଷ୍ଠ କରିପକାଇବ । ସେ ଭାଇବାକୁ ଯାଉଛି, କୁସୁମ କହିଲ—ଦିଦେଇ, ଟିକିଏ ଠିଆ ହୁଅନ୍ତି, ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ଜିନିଷ କରି ରଖିଛି । ସେଇଟା ଦେବାପାଇଁ ଆପଣଙ୍କ ନେଇଆସିଲି । ଏହା କହୁ ଗୋଟାଏ ଲୁଗା ପୁଟୁଳି ଖୋଲି କନ୍ଦାଟାଏ ବାହାର କରି ହଜାରୀ ଆଗରେ ମେଲଇ ଧରି କହିଲ—କେମିତି ହୋଇଛୁ କନ୍ଦାଖ୍ରୀକ ?

—ବାଃ, ବେଶ୍ଟ ହୋଇଛୁ ।

କୁସୁମ କନ୍ଦାଖ୍ରୀକ ଭାଙ୍ଗ କରୁ କରୁ ହସମୁହଁରେ କହିଲ—ଆପଣ ଏ ଖ୍ରୀକ ରାତରେ ପାର ଖୋଇବେ । ଆପଣ ଖାଲି ମୁଦ୍ରା ଉପରେ ଶୁଅନ୍ତି ହୋଟେଲରେ । ମୋର ବହୁତ ଦିନର ଛକ୍କା, ଖ୍ରୀଏ କନ୍ଦା ଆପଣଙ୍କ ସିଲେଇ କରିଦେବ । ତାକୁ ଦୂର ଦିନ ମାସଧର ଟିକିଏ କରି ପାଞ୍ଚ-ଛଅ ଦିନ ହେଲୁ ସାରିଛି ।

ହଜାରୀ ଭାର ଖୁସି ହେଲ ।

କୁସୁମର ବାପ ରମ୍ପିକ ଯୋଷ ତାର ସମବ୍ୟସ । କୁସୁମ ତାର ଝିଅ ସମାନ । ଗୋଟିଏ ଗାଆଁର ଲୋକ; ତା'ହେଲେ ବି ସମଟେ କଥଣ କରନ୍ତି ? ଗାଆଁରେ ତ

କେତେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି । ହଜାରା ମୁଁ ଖୋଲି କହିଲା—ନହିଁରହୁଥା ମାଆ ! ଝିଅ ନ ହେଲେ ବାପ ପାଇଁ ଏତେ ଦରଦ ଦେଖାଏ କିଏ ? ଭାରି ଚମକାର କହ୍ନା ! ମୁଁ ପାରି ଶୋଇ ଏଥର ବଞ୍ଚିଯିବ । ଭାରି ଚମକାର କହ୍ନା ! ବେଶ୍ ବେଶ୍ ।

କୁସୁମ କହିଲା—ଦିଦେଇ ଆଜ୍ଞା, ଆପଣ ତ କହିଲେ ଝିଅ ନ ହେଲେ କରେ କିଏ ? କିନ୍ତୁ ମୁଁ ବି କହୁଛି ବାପା ନ ହେଲେ ହୋଟେଲରୁ ନିଜ ମୁହଁର ଭାତ ଥାଳି କିଏ ଲୁଚେଇ ଝିଅକୁ ଦିଏ ? ଶ୍ରାବଣ ମାସର ସେଇ ଉତ୍ତର ମେଘରେ...

କୁସୁମର ଅଖିରୁ ପାଣି ଗଢ଼ିପଡ଼ିବାରୁ ସେ ବାଆଁ ହାତରେ କାନି ଦେଇ ଅଖି ପୋଡ଼ି-ପକାଇ ଚୁପ୍କର ଭୁଲ୍କୁ ଗୁହଁରହିଲ । କିନ୍ତୁ ଷଣ ପରେ କହିଲା—ଉପରେ ଭଗବାନ ଜାଣନ୍ତି, ଆଉ କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଆପଣ ମୋ ପାଇଁ ଯାହା କରୁଛନ୍ତି । ଆପଣ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଦେବତା । ମୁଁ ଗ୍ରେଟ ଜାତିର ଝିଅ । ମୋ ଗ୍ରେଟ ମୁହଁରେ ବଡ଼କଥା ସାଜେ ନାହିଁ । ତେବେ ବି ମୁଁ କହୁଛି, ଉପରର ଦେଲବାଲ ଆପଣଙ୍କ ଭାତଥାଳି ବଦଳରେ ମୋହରର ଥାଳି ଯେମିତି ଦିଅନ୍ତି । ମୁଁ ଯେମିତି ଦେଖି ମରେ ।

କହିଯାଇ ସେ ଅସି ହଜାରାର ପାଦତଳେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ଗଲାରେ କାନି ଗୁଡ଼େଇ ପ୍ରଣାମ କଲା ।

ସେଦିନ ବେଶ୍ ବର୍ଷା ହେଉଥିଲ ।

ହଜାରା ଦେଖିଲା—ହୋଟେଲର ଗଦି ଉପରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଭଦ୍ରଲୋକ ବସିଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଦିନ ଏ ଧରଣର ଗରାଣ ଏ ହୋଟେଲକୁ ସାଧାରଣତଃ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ । ହଜାରା ଏହା ଦେଖି ଟିକିଏ ବିସ୍ତରି ହେଲା ।

ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ତାଳିଲେ—ହୁକାରୁନନା, କଥାହେ ଆସ ।

ହୁକାରୁ ଗଦିର ଦରଳା ପାଖରେ ଅସି ଠିଅହେଲ । ଭଦ୍ରଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ କହିଲେ—ଏଇ ନନାଙ୍କ ନାମ ହୁଲାରୁ ?

ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କହିଲା—ହଁ ବାବୁ ଏହାର ନାମ ହୁକାରୁ ।

ବାବୁ ଜଣକ କହିଲେ—ଏହାର କଥା ଶୁଣିଛୁ । ନନା, ତୁମେ ଆଜି ବର୍ଷାଦିନରେ ଆମମାନଙ୍କ ମାଂସ ପଲାଦ ଭଲ କରି ରାତ୍ର ଖୁଆକ ପାରିବ ? ତୁମର ଅଳଗା ମଜୁରି ଯାହା ହେବ ଦେବୁ ।

ବେଚୁ କହିଲା—ତାକୁ ଅଳଗା ମଜୁରି ଦେବେ କାହିଁକି ବାବୁ ! ଆପଣମାନଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରେ ମୋ ହୋଟେଲର ନାମ ଅନେକ ଦୂର ଯାଏଁ ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି । ସେ

ମୋର ନନା । ତାକୁ କିଛିଦିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ । ଆପଣମାନେ ଯାହା ହୃଦୟ କରିବେ, ତା ମଧ୍ୟ କରିବ ।

ଏହି ସମୟରେ ପଢ଼ାନାମ, ବେଚୁ ଚନ୍ଦର୍ଭୀ ତାକରେ ଗରେ ପଣିଲ । ବେଚୁ ଚନ୍ଦର୍ଭୀ କିଛି କହିବା ପୁଷ୍ପରୁ ଜଣେ ବାବୁ କହିଲେ—ନାମ, ଏ ବର୍ଷାଦିନଟାରେ ଆମମାନଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଗୁ' କରି ଖୁଆ; ନହେଲେ କେଉଁ ଦୋକାନରୁ ଟିକିଏ ଆଖିଦିଅ । ବୁଝିଲ ଚନ୍ଦର୍ଭୀ ବାବୁ ! ଆପଣଙ୍କ ହୋଟେଲର ନାମ ଅନେକ ଦୂର ପର୍ମିନ୍ ଯେ ଯାଇଛି ବୋଲି କହୁଳ, ସେ କଥା କିଛି ମିଛ ନୁହେଁ । ଆମେମାନେ ଆଜି ଯେତେବେଳେ ଶିକାରକୁ ବାହାରିଛୁ ସେତେବେଳେ ମୋର ପିଇସାପୁଅ ଭାଇ କହିଦେଇଥିଲ—ରୂପାଗାଟ ଯାଉଁଛି, ଶିକାନ କରି ଫେରିବା ବାଟରେ ରେଳକଙ୍ଗାର ବେଚୁ ଚନ୍ଦର୍ଭୀ ହୋଟେଲର ହଳାଘୀ ନନା ହାତରନ୍ଧ ମାଂସ ଖାଇ ଆଖିବ । ଯେଇଥିଲାଗି ଆଜି ସାରଦିନ ପାଠ ଓ ବିଲରେ ଚଢ଼େଇ ମାରି ବୁଲୁ ବୁଲୁ ଭାବିଲୁ ଫେରିବା ଗାଡ଼ି ତ ରାତ ଫିଟାରେ, ତେଣୁ ଏ ବର୍ଷା-ଦିନରେ ଗରମ ଗରମ ମାଂସ ଟିକିଏ ଖାଇଦେଇ ଯିବା । ମଜୁରି କାହିଁକି ନଦେବା ଚନ୍ଦର୍ଭୀ ବାବୁ ! ସେ ଆମ ପାଇଁ ରାନ୍ଧୁ । ଆମେ ତାକୁ ଖୁସି କରିଦେଇ ଯିବା । ତାର ପାଇଁ ତ ଏଠାକୁ ଆସିଲୁ । କଥା ଶୁଣି ହଳାଘୀ ଯେପରି କୁଳୁର ଉଠିଲା । ସେ ଆହୁରି ଖୁସି ହେଲା ଏଇଆ ଭାବ ଯେ ଚନ୍ଦର୍ଭୀ ମହାଶୟଙ୍କ କାନକୁ କଥାଗୁଡ଼ାକ ଗଲେ ତା ଖୁସିର ପ୍ରଭବରେ ସେ ଏହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲା ନାହିଁ ଯେ ତାର ପ୍ରଣୟା ଶୁଣି ବେଚୁ ଏଥାତେ ହିଂସାରେ ନେଲିପଡ଼ିଯାଇଛୁ ।

ବାବୁମାନେ ହୋଟେଲ ଉପରେ ନିର୍ଭର କଲେନି । ଯେମାନେ ନିଜେ ଜିନିଷପଦ୍ଧତି କଣି ନେଇଥିଲେ । ହଳାଘୀ ନନା ମାଂସ ରାନ୍ଧବାର ଏକ ବିଶେଷ ପ୍ରଣାଳୀ କାଣେ । ମାଂସରେ ଟିକିଏ ପାଣି ନଦେଇ ନେପାଳ ଧରଣର ମାଂସ ରାନ୍ଧବାର କାଇଦା ସେ ତାଙ୍କ ଗାଆଁର ନେଧାଳିଫେରନ୍ତା ଡାକୁର ଶିବଚରଣ ଗାଙ୍ଗୁର ସ୍ତାଙ୍ଗଠାରୁ ଅନେକ ଦିନ ଅଗେ ଶିଖିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ହୋଟେଲରେ ଦେଇନନ୍ଦନ ଖାଦ୍ୟ ତାଲିକା ଭିତରେ ମାଂସ କେଉଁ ଦିନ ବି ଥାଏ ନାହିଁ । ତେବେ ବକ୍ରା ଗରୁଣମାନଙ୍କ ମନଖୁସି କରିବା ପାଇଁ ମାସକୁ ଥରେ ବା ଦିଅର ମାଂସ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିବା ଅଛି ଅବଶ୍ୟ । ସେ ରାନ୍ଧବା ମଧ୍ୟରେ ବିଶେଷ କୋଣକୁ ଦେଖାଇବାକୁ ଗଲେ ଚଲେନା ବା ହଳାଘୀର ଜଙ୍ଗ୍ଲା ବି ହୃଦୟା—ଯେପରି ଭଲ ଶ୍ରୋତା ନପାଇଲେ ଗାୟକ ଭଲ ଶାଇବାକୁ ଜଙ୍ଗ୍ଲା କରେନା, ସେହିପରି ।

, ହଳାଘୀ ଠିକ୍ କଲା, ପଢ଼ାନାମ ତାକୁ ଦିଅଶିରେ ଯେପରି ଦେଖିପାରେନା, ସେହିପରି ଆଜି ମାଂସ ରାନ୍ଧ ସମସ୍ତଙ୍କ ବାହାବା ନେଇ ପଢ଼ା ନାନାର ଆଖିରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ଫେଞ୍ଚି

ଦେଖାଇଦେବ, ତାକୁ ସେ ସେତେ ଗ୍ରେଟ ମନେକରେ ସେତେ ଗ୍ରେଟ ସେ ନୁହଁ । ସେ ବି ମଣିଷ—ସେ ଅନେକ ବଡ଼ମଣିଷ ।

ଉଲ ଯୋଗାଡ଼ି ନଦେଲେ ଉଲ ରନ୍ଧା ହୁଏନା । ପଢାନାମ ଯୋଗାଡ଼ି ଦେବ ନାହିଁ, ଏହା ଜଣାଶୂଣ୍ୟ କଥା । ହୋଟେଲର ଅନ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ବାହୁଣଟିକୁ କୁହାୟାଇପାରିବ ନାହିଁ—କାରଣ ସେ ହଁ ହୋଟେଲର ସାଧାରଣ ରନ୍ଧା ରନ୍ଧା ।

ଥରେ ଭାବିଲ କୁସୁମକୁ ଆଣିବ । ପରଷପରେ ସ୍ତିର କଲ ତାର ଦୁଇକାର ନାହିଁ । ଲେକେ କିଏ କଥା କହିବେ ? ପଢାନାମ ତ ପନିକି ପକେଇ କୁସୁମକୁ କାଟିବ । ଯାହା ହେବ ନିକେ ଏଇଷଣୀ କରିନେଇଯିବ ।

ବେଳ ହୋଇଗଲଣି । ହଜାରୀ ବଳାରୁ କିଣା ପନିପଚିବା, ମାଂସ ନିକେ ହଁ କାଟି ବାହୁ ରନ୍ଧା ଆଚନ୍ତୁ କରିଦେଲ । ବର୍ଷା ବି ଯେମିତି ହିମାଳୟ ପଥର ଭାଙ୍ଗି ଓହେଇ ଆସିଛି । କାଠଗୁଡ଼ିକ ଭକ୍ଷଣାଟ୍ରେ । ମାଂସ ସେ କୋଇଲଜାଳରେ ରନ୍ଧା ନାହିଁ । ତାହାର ସେ ବିଶେଷ ପ୍ରଣାଳୀର ମାଂସ ରନ୍ଧା କୋଇଲଜାଳରେ ହେବ ନାହିଁ ।

ସବୁ ରନ୍ଧା ଶେଷ ହେବାକୁ ବେଳ ଦି'ଟା ବାକିଗଲ । ତା'ପରେ ଗରଣ ବାବୁମାନେ ଖାଇବାକୁ ବସିଲେ । ମାଂସ ପରିବେଶର କରିବାର ଅନେକ ପୁଣ୍ୟରୁ ଓଡ଼ିଆରୁ ଶିଳ୍ପୀର ଅଭିମାନ ଓ ଅସୁପ୍ରତ୍ୟୁ ସହ ହଜାରୀ ବୁଝିଛି, ଆଜି ଯେ ଧରଣର ମାଂସ ରନ୍ଧା ହୋଇଛି ଗରାମାନଙ୍କୁ ଉଲ ନ ଲାଗିବାର ଛିପାଯୁ ନାହିଁ । ହେଲ ବି ସେଇଥା ।

ବାବୁମାନେ ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀକୁ ଡିକାଇଲେ । ହଜାରାନନା ସମୃଦ୍ଧରେ ଏମିତି ସବୁ କଥା କହିଲେ ଯେ ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ବି ଯେପରୁ କଥା ଶୁଣି ଯେପରି ଅସୁପ୍ରତ୍ୟୁଦୋଧ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗୁଳରକୁ ଗ୍ରେଟକର ଚିତ୍ରିବାରେ ମାଲକର ସୁଦିଧା ଅଛି । ତାକୁ ବଡ଼ କରିଲେ ହଁ ସେ ମୁଣ୍ଡରେ ବସିବ ।

ଯିବା ସମୟରେ ଜଣେ ବାବୁ ହଜାରାକୁ ଆତ୍ମଆଳକୁ ତାକି କହିଲେ—ତୁମେ ଏଠି କେତେ ପାଥ ନନ୍ଦା ?

—ନଥ ଟଙ୍କା, ଆଉ ଖାଇବା ପିନ୍ଧିବା ।

—ଏଇ ଦୁଇଟା ଟଙ୍କା ତୁମକୁ ଆମେ ବକ୍ରସିମ୍ବ ଦେଲୁ—ଚମକାର ରନ୍ଧା ତୁମର । ଯେବେ ପୁଣି କଥାଡ଼େ ଆସିବୁ ତୁମେ ଆମମାନଙ୍କୁ ରନ୍ଧା ଖୁଆଇବ ।

ହଜାରୀ ଭାରି ଖୁସିହେଲ । ବକ୍ରସିମ୍ବ ହୁଏତ ଏମାନେ କିନ୍ତୁ ଦେବେ, ସେ ଆଣା କରିଥିଲ ଅବଶ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ଦୁଇଟଙ୍କା ଦେବେ ତାହା ସେ ଭାବ ନ ଥିଲ । ଯିବା ସମୟରେ ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଆଗରେ ବାବୁମାନେ ହଜାରାର ରନ୍ଧାର ଆଉ ଏକ ଦଫା ପ୍ରଣାମୀ କରିଗଲେ । ଆଉ ଥରେ ଶୀଘ୍ର ଏଇଆଡ଼େ ଶିକାରରେ ଆସିବେ, ସେତେବେଳେ ଏଠାଙ୍କି

ଅପି ହଜାରନା ହାତର ମାତ୍ର ନ ଖାଇଲେ ସେମାନଙ୍କର ଚଳିବ ନାହିଁ । ବେଶୁ
ହୋଟେଲ କରିଛନ୍ତି ଚକବର୍ତ୍ତୀ ବାବୁ ।

ବେତୁ ଚକବର୍ତ୍ତୀ ବିନାତାରେ ନୋଗୁକୋରୁ ହୋଇ କହିଲୁ—ଆଜି, ଆପଣମାନେ
ରଜାପରି ଲୋକ । ସବୁ ଦେଖିପାରୁଛନ୍ତି, ସବୁ ବୁଝିଧାରୁଛନ୍ତି । ଏଇ ବାଣାପାଠ ବେଳ
ବଜାରରେ ଅନେକମୁଢ଼ିଏ ହୋଟେଲ ଅଛି; କିନ୍ତୁ ଆପଣମାନଙ୍କ ପରି ଲୋକ ଯେତେବେଳେ
ଆସିବେ ସମସ୍ତେ ଦୟାକର ସେତେବେଳେ ଏଇ ଗରିବର କୁଦିଆରେ ପାଦଧୂଳି
ପକାଇବେ । ଯେତେବେଳେ ଆପଣଙ୍କ ଜଳ୍ପା ହେବ ଆସିବେ । ଆଗରୁ ଗୋଟିଏ ତିଥି
ଦେବେ । ସବୁ ମହିଜୁଡ଼ ଥୁବ ଆପଣମାନଙ୍କ ପାଇଁ । କଲିକତାକୁ ଫେରି ଦି ଗୁର୍ଜିଳଶ
ଜଣାଣା ଲୋକଙ୍କୁ କହିବେ, ଯେପରି ଏଥାହେ ଆସିଲେ ସେମାନେ ବି ଏଇଠାକୁ
ଆସିବେ । ବାବୁ...ତେବେ ରୋଷେଇ କାମର ମକୁରିଟା...ହେଁ...ହେଁ...

—କେତେ ମଜୁରି ଦେବୁ ?

—ଦିଅନ୍ତୁ ବାବୁ, ବେଳାକର ମଜୁରି ଅଠଥଣା ଦିଅନ୍ତୁ ।

ବାବୁମାନେ ଆଉ ଅଠଥଣା ପଇସା ବେତୁର ହାତରେ ଦେଇ ଗୁଲିଗଲେ ।

ବେତୁ ହଜାର ନନାକୁ ଡାନ କହିଲୁ—ନନା, ଆଜି ଆଉ ବାହାରକୁ କୁଆଡ଼େ
ଯାଅନା । ଦେଲେ ଗଲାମି । ଆଉ ଟିକିଏ ପରେ ଚାଲିରେ ଆଜ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ପଦ୍ମା
କେଉଁଠି ?

—ପଦ୍ମାନାନ ଥାଳ ବାହାର କନୁଚି—ଡାକିଦେବି ?

ପଦ୍ମାନାନ ଥାଳ ଯେ ମୁହଁ ଫୁଲେଇ ବର୍ଷିତ ହଜାର ତାହା ବୁଝିଥୁଲ । ଆଜି
ହୋଟେଲର ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ତା'ର ପ୍ରଣୟା କରିଯାଇଛନ୍ତି ବାବୁମାନେ । ଆଜି ଆଉ
କି ତା ମନରେ ସୁଖ ଅଛି ? ପଦ୍ମାନାନର ମନ ଖୁସି କରିବାପାଇଁ ତା ଭାତ ଥାଳରେ
ହଜାର ବେଶିକର ଭାତ, ଉରକାରି ଓ ମାତ୍ର ଦେଇଥୁଲ । ପଦ୍ମାନାନ କିମ୍ବାଦ ପ୍ରସନ୍ନ
ହୋଇଛି ବୋଲି ମନେହେଲ ନାହିଁ । ମୁହଁଫୁଲ ଯେମିତି ଥୁଲ ସେମିତି ।

ଭାତଥାଳ ଉଠେଇ ନେଇ ପଦ୍ମାନାନ ହୃତାତ୍ମ ପ୍ରଶ୍ନ କଲା—ରକ୍ଷାମାତ୍ର ଆଉ କେତେ
ଅଛୁ ନନା ?

କହିଯାର ଡେକ୍ଟି ଆଡ଼କୁ ଗୁହଁଲ । ଏପରି ଚମକାର ମାତ୍ର କୁସୁମ ଘରେ କିଛି ଦେଇ
ଆସିବ (ଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ବିଧବା ନୁହେଁ । ମାଛ-ମାତ୍ର ଖାଇବାକୁ ତା'ର ଆପରି ନାହିଁ)
ଭାବ ଡେକ୍ଟିରେ ଦେଢ଼ିପାଆ ଅନାଜ ମାତ୍ର ହଜାର ରଖିଦେଇଥୁଲ—ପଦ୍ମାନାନ ତାହା
ଦେଖିପାଇଲା ।

ପଦ୍ମା ଦେଖିନେଇଛି ଜାଣି ହଜାର କହିଲୁ—ସାମାନ୍ୟ ଟିକିଏ ଅଛୁ ।

—କଥା ହେବ ସେତକ, ମୋତେ ଦିଅନା ! ମୋର ଆଜି ଭଣିଜା କୋର୍ବ ଆସିବେ । ତୁମେ ତ ମାଂସ ଖାଅନା !

କୁପୁମପାଇଁ ରଖାଯାଇଥିବା ମାଂସ ପଡ଼ାନାମକୁ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଯାହାର ମୁହଁ ଗୁରୁତ୍ୱବାକୁ ହଜାରର ଛକ୍ତା ହୁଏନା । ହଜାର ମାଂସ ଖାଏନା ତାହା ନୁହେଁ, ହୋଟେଲରେ ମାଂସ ରଙ୍ଗାହେଲେ ହିଁ ହଜାର ନିଜକୁ ବସ୍ତୁତ କରି ମାଂସ ଲୁଚେଇ କୁପୁମକୁ ଦେଇଆସେ । ପଡ଼ାନାମ ତାହା ଜାଣେ ବୋଲି ହିଁ ତାକୁ ଆଗାତ କରି ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାର ଛକ୍ତା ତା ମନରେ ଜାଗିଛି । ଏହା ମଧ୍ୟ ହଜାର ବୁଝିଲ ।

ହଜାର କହିଲ—ତୁମକୁ ତ ଦେଲି ପଡ଼ାନାନି ! ଟିକିଏ ମାନ୍ସ ପଡ଼ିବ ତେବିଚି ତଳେ । ସେ ଟିକକ ତୁମେ କ’ଣ କରିବ ?

—କ’ଣ କରିବ କହିଲ ପର—ତା ତୁମ କାନକୁ ଗଲ ନାହିଁ ? ଭଣିଜକୋର୍ବ ଆସିଛି । ତୁମର ନାହିଁ ? ଯାହା ଦେଲି ଏତେ ଟିକନରେ କଥା ଅଣ୍ଟିବ ? ସେତକ ଢାଳିଦିଅ ।

ହଜାର ବିଷ୍ଟ ମୁହଁରେ କହିଲ—ମୁଁ ଟିକିଏ ରଖିଦେଇଛୁ । ମୋର ଦରକାର ଅଛୁ ।

ପଡ଼ାନାମ ବୁଲିପଡ଼ି ଥକା କର କହିଲ—କି ଦରକାର, ତୁମେ ତ ଖାଅନା, କାହାକୁ ଦେବ ଶୁଣେ ?

ହଜାର କହିଲ—ଦେବି...ସେ ଜଣେ ଟିକିଏ ମାଗିଛୁ ।

—କିଏ ଜଣେ ?

—ଅଛୁ...ସିଏ...ତୁମେ ଜାଣନା ।

ପଡ଼ାନାମ ଭାତଥାଳି ଥୋଇଦେଇ ହାତ ଛୁଞ୍ଚାଡ଼ି କହିଲ—ନା-ମୁଁ କାଣିନି ! ତେବେ ମୁଁ କିପରି କାଣିବ ? ଅଉ ସେ ଜଣାଇଣି ମୋର ଦରକାର ନାହିଁ । ହୋଟେଲର ଜିନିଷ ତୁମେ କାହାକୁ ଦେଇପାରିବ ନାହିଁ—ତୁମକୁ ଅନେକ ଦିନରୁ କହିଦେଇଛି । ବେଶ୍ ତୁମେ ମତେ ନ ଦିଅ । ଚନ୍ଦରଗ୍ରୀ ବାବୁଙ୍କ ଶକା ବି ଆଜି କଲିକତାରୁ ଆସିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ମାଂସ ବାଟିରେ ଅଳଗା ରଖିଦିଅ । ଆରଞ୍ଜିଲ ସେ ଅସି ଖାଇବେ—ମୁଁ ନପାଇପାରେ । ସେ ହୋଟେଲ ମାଲିକର ନିଜ ଲୋକ—ସେ ତ ପାଇ ପାରିବ !

ବେଚୁ ଚନ୍ଦରଗ୍ରୀର ଏଇ ଶଳାଟିକୁ ହଜାର ଅନେକବାର ଦେଖିଛୁ । ମାସରେ ଦଶଦିନ ଅସି ଭଣୋଇଦରେ ପଡ଼ିବିଥାଏ । କଳାଧନ୍ତିଆ ଧୋତି ପିନ୍ଧି, ଟେର କାଟି ହୋଟେଲକୁ ଅସି ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ କର୍ଣ୍ଣୁଛି ଚଳାଏ—କଥା କଥାକେ ନନା ଓ ରୁକରଙ୍କୁ ଅପମାନ କରେ ଅଣି ରଙ୍ଗେଇ—ସତେ ଯେମିତି ହୋଟେଲର ମାଲିକ ସେ ନିଜେ !

—ତାଙ୍କ ଗୀ ଝିଅ ଗରିବ କୁପୁମ ଭଲ ମନ ଖାଇବାକୁ ପାଇବା ଦୂରେ ଥାଉ, ଅନେକ ସମୟରେ ଜଣାଏ ଭାତ ମଧ୍ୟ ଯୋଗାଡ଼ି କରିପାରେନା । ତାହା ପାଇଁ ରଖିଦେଇଥିବା

ଏତେ ଯହିର ମାଂସ ଶେଷରେ ସେହି ଗୁଲିବାକୁ, ନିଶାଖୋର ଶଳାକୁ ନେଇ ଖୁଆଇବାକୁ ହେବ, ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ହଜାରାକୁ ମୋଟେ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ଭଲ ମର୍ଯ୍ୟାଷ ଏବଂ ଭୟାକୁ ଧରଣର ଲୋକ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ହୋଟେଲ ସେମାନେ ଯଦି ଖାଇବାକୁ ଗୁହାନ୍ତି—ହଜାରା ତାହା ନଦେଇ ପାରିବ କେମିତି ? ଅଗତ୍ୟା ହଜାରାକୁ ପଦ୍ମନାଭ ଆଗରେ ବଡ଼ କଂସାଟାରେ ଡେକ୍ଚିର ମାଂସଟିକକ ତାଳ ରାନ୍ଧାଘର କାନ୍ଦୁକୁରାରେ ରେକାବି ଗୁପ୍ତା ଦେଇ ରଣ୍ଜିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ସାମାନ୍ୟ ଟିକିଏ ବେଳ ଥାବୁ । ହଜାରା ସେହି ଟିକକ ସମୟ ଉତ୍ତରେ ଥିଲେ ନଈକୁଳରେ ଫାଙ୍ଗା ଜାଗାକୁ ବୁଲିବାକୁ ଗଲା ।

ଆଜି ତା'ର ମନରେ ଆସପ୍ରତ୍ୟୁ ଖୁବୁ ବଢ଼ି ଯାଇଛି । ଦୁଇଟି ଜନିଷ ସେ ଆଜି ବୁଝିଛି । ପ୍ରଥମ—ଭଲ ରାନ୍ଧା ସେ ଭୁଲିଯାଇନି । କଲିକତାର ବାବୁମାନେ ବି ତା'ର ରାନ୍ଧା ଖାଇ ତାରିଷ୍ଟ କରନ୍ତି । ଦ୍ୱାର୍ଦ୍ଧ—ଅନ୍ୟର ତମ୍ଭିରେ କାମ କଲେ ମଣିଷଙ୍କୁ ଦୟାମାୟୀ ବିରଜନ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ।

ଆଜି ଏପରି ଚମକାର ରନ୍ଧାମାଂସ ଟିକକ ସେ କୁସୁମକୁ ଖୁଆଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଖୁଆଇବାକୁ ହେଲା ସେମାନଙ୍କୁ ଯାହାକୁ ସେ ଦୁଇଅଖିରେ ଦେଖିପାରେ ନାହିଁ । କୁସୁମ ସେଦିନ କନ୍ଦାଖଣ୍ଡି ଦେଇଥିଲା । ସେହି ଦିନଠାରୁ ହଜାରାର କିପରି ଗୋଟାଏ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଧରଣର ପ୍ରେସ୍ତୁତ କୁସୁମ ଉପରେ ।

ବୟସରେ ସେ ଝିଅ ସମାନ ସତ, କାମ ବି କରିଛୁ ଝିଅପରି । ଆଜି ଯଦି ହଜାରା ହାତରେ ପଇସା ଥାଆନ୍ତା ତେବେ ସେ ବାପର ପ୍ରେସ୍ତୁତ କିପରି ଦେଖାଇବାକୁ ହୁଏ ଦେଖାଇ ଦେଇଥାଆନ୍ତା । ଅନ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଦେବା ତ ଦୂରର କଥା, ନିଜ ହାତର ଏପରି ରନ୍ଧା ମାଂସଟିକକୁ ମଧ୍ୟ ସେ କୁସୁମକୁ ଦେଇପାରିଲା ନାହିଁ !

ପିଲାବେଳର କଥା, ହଜାରାର ମନେପଡ଼ିଲା । ତାର ମାଆ ଗଙ୍ଗାସାଗର ଯିବେ ବୋଲି ଯୋଗାଡ଼ିଯନ୍ତ୍ର କରୁଛନ୍ତି—ପଡ଼ାର ଅନେକ ବୃକ୍ଷା ଓ ପ୍ରୌଢ଼ିତା ବିଧବାଙ୍ଗ ସଙ୍ଗେ । ହଜାରା ସେତେବେଳେ ଅଠବର୍ଷର ପିଲା । ସେ ବି ଦ୍ୱାର୍ପଣ ଅଳି କଲା—ଗଙ୍ଗାସାଗର ସେ ନୟାଇ ପ୍ରତିବ ନାହିଁ । ତା'ର କୁଙ୍କିଳ୍କିଣିବାକୁ କେହି ରାଜ ନୁହନ୍ତି—ପୂର୍ବ ଏଇ ପିଲାର କିଏ ଦେଖାଣ୍ଡା କରିବ ଲେ ମା ? ଏତେ ଗ୍ରେଟ ପିଲା । ସେଠି ନାନା ଝିଂଝଟ । ତାହାହେଲେ ତ ଦୂମେ ଯାଇପାରିବ ନାହିଁ !

ହଜାରାର ମା ପୁଅକୁ ଛୁଡ଼ି ଗଙ୍ଗାସାଗର ଯାଇପାରିଲେ ନାହିଁ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଯିବା ହେଲନାହିଁ । ଜାବନରେ ତାଙ୍କର ଆଉ କେବେହେଲେ ସାଗର ଦେଖା ହୋଇନି । କିନ୍ତୁ ହଜାରା ମନରେ ମା'ଙ୍କର ଏଇ ସ୍ଵାର୍ଥତ୍ୟାଗର ଘଟନାଟି ଛକ୍କିଲ ଅନ୍ତରରେ ଲୋଖା

ହୋଇଛି ।

ହଜାରୀ ଭାବିଲ—ସାଠ, ଯଦି କେବେ ନିଜେ ହୋଟେଲ ଖୋଲିପାରିବ ତେବେ ଏଇ ବଣାଗାଟ ବଜାରରେ ବସାଇ ପଡ଼ୁନାମାକୁ ଦେଖାଇଦେବି, ତୁ କେଉଁଠି ଆଉ ମୁଁ କେଉଁଠି । ହାତରେ ପଇସା ଥିଲେ କାଳି ହୋଟେଲ ଖୋଲିଦିଅନ୍ତି । କୁଷୁମକୁ ରେଜ ରେଜ ଭଲ ଜିନିଷ ଖୁଆଇବି ମୋର ନିଜର ହୋଟେଲ ହେଲେ ।

କେତେବୁନ୍ଦ୍ରିୟ ବିଷୟ ସେ ଯେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଶିଖିଛି, ତାହା ସେ ବେଣ୍ ବୁଝିପାରେ । ବଜାରସହିଦା କରିବା ହୋଟେଲବାଲର ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦରକାର କାମ ଏବଂ ଶକ୍ତ କାମ । ଭଲ ବଜାରସହିଦା କରିବା ଉପରେ ହୋଟେଲର ସାଫ୍ଟଲ୍ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ନିର୍ଭର କରେ ଏବଂ ଭଲ ବଜାରସହିଦା କରିବାର ମାନେ ହେଉଛି ଶପ୍ଟାରେ ଭଲଜିନିଷ କଣିବା । ଭଲଜିନିଷ ବଦଳରେ ଶପ୍ଟା ଜିନିଷ—ଅଥବା ଦେଖିଲେ ତାକୁ ଖାଇବାକୁ ମୋଟେ ମନହେବ ନାହିଁ—ଏମିତିକା ଜିନିଷ ଖୋଜି ବାହାରକରିବା ତା'ର ମାନେ ନୁହେଁ । ଯେମିତି ପୋହଳାମାଛ ଯେଉଁ ଦିନ ବଜାରରେ ଦୂର୍ଲଭ ସେବନ ଚେଲରେ ଗୁଲଣ ହେଉଥିବା ରେହ-ଶକୁରଛୁଆ ସେଇ ଛ'ଣା ଦରରେ କଣି ତାକୁ ପୋହଳା ବୋଲି ଜଳାଇବାକୁ ହେବ । ପୋହଳାଛୁଆ କିଏ, ରେହଛୁଆ କିଏ—ହଠାତ୍ ଧରିବା କଠିନ ।

ପରଦିନ ହଜାରୀ ଚାର୍ଟ୍‌ରୀ ଘାଟକୁ ଯାଇ ଅନେକ ବେଳ ବସିରହିଲ । ତା'ର ମନ କାଳିତାରୁ ଭଲ ନାହିଁ । ପଡ଼ୁନାମାଟାଖୁ ଭଲ ବ୍ୟବହାର କେବେ ସେ ପାଇନାହିଁ, ପାଇବାର ପ୍ରତ୍ୟାଶା ବି କରେନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତେବେ ବି କାଳି ସାମାନ୍ୟ ଟିକିଏ ରନ୍ଧା ମାଂସ ନେଇ ପଡ଼ୁନାମା ଯେଉଁ କାଣ୍ଡଟି କଲା, ସେଥୁରେ ତା'ର ମନକଷ୍ଟ ଖୁବ୍ ବେଣ୍ ହୋଇଛି । ପରର ମୁକିର କରିଗଲେ ଏମିତି ହୁଏ । କୁଷୁମକୁ ଟିକିଏ ମାଂସ ଦେଇ ନପାରି ତା'ର ଖୁବ୍ କଷ୍ଟ ହୋଇଛି—ଏମରି ଭଲ ଶନ୍ତିଶା ସେ ଅନେକ ଦିନ ହେଲା କରିନି । ଏତେ ଆଶାର ଜିନିଷଟା କୁଷୁମକୁ ଦେଇପାରିଥିଲେ ତା ମନଟା ଖୁସି ହୋଇପାରିଥାଅନ୍ତା ।

ଭଲକାମ କରିଲେ ବି ଗୁକିରି ଉନ୍ଦରି ତ ଦୂରର କଥା, ଏମାନେ ପ୍ରଶଂସା କରି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ; ଦରଂ ପଢ଼େ ପଢ଼େ ହାନପ୍ରା କରନ୍ତି । ଥରେ ଥରେ ଛଙ୍ଗାହୁଏ ଯଦୁବାବୁ ହୋଟେଲରେ କାମ କରିବାକୁ; କିନ୍ତୁ ସେଠି ବି ଏପରି ଯେ ହେବନ ତା'ର ପ୍ରମାଣ କିନ୍ତୁ ନାହିଁ । ସେଠି ବି ପଡ଼ୁନାମା ପହଞ୍ଚିବାରେ ବିଲମ୍ବ ହେବ ନାହିଁ । କଥାର କଥାରିବ !

ବେଳ ଗଢ଼ିଅସିଲଣି । ଆଉ ବେଣ୍ ବେଳ ବସି ହେବନ । ବହୁ ପାପ ନକଲେ କେହି ହୋଟେଲକୁ ଭାବିବାକୁ ଆସେନା । ଏଇଷରି ତେବୁଚି ନବସାରିଲେ ପଡ଼ୁନାମା ବେଣ୍ଟିଏ କଥା ଶୁଣାଇଦେବ । ଏତେବେଳକୁ ଚାଲିରେ ଆଜ୍ଞା ଦିଆସିଥିବ । କିନ୍ତୁ ଫେରିବା

ବାଟରେ ସେ କଥଣ ମନେକରି କୁପୁମର ଘରକୁ ଗଲା ।

କୁପୁମ ଆସନ ପକେଇଲେଇ କହିଲ—ବାବା, ଆସନ୍ତୁ । ବଡ଼ ସୌଭାଗ୍ୟ । ଏ ଅସମୟରେ ଆପଣଙ୍କ ପାଦଧୂଳି ପଡ଼ିଲ ।

ହଜାରୀ କହିଲ—ଦେଖ କୁପୁମ, ତୋ ସାଙ୍ଗରେ ଗୋଟାଏ ପରାମର୍ଶ କରିବାକୁ ଆସିଲ ।

କୁପୁମ ସାଙ୍ଗର ତୃଷ୍ଣିରେ ତା ମୁହଁଆଢ଼ିକୁ ଗୁହଁ କହିଲ,—କଥଣ ବାବା ଗୋପେଇଁ ?

—ମୋର ବୟସ ୪୭ ହୋଇଛି ସତ, କିନ୍ତୁ ମତେ ସେତେ ବୟସ ଜଣାଯାଉନି । କଥଣ କହୁଛୁ କୁପୁମ ? ମୋର ଏବେ ବି ଖଟିବାର ବେଶ ମୂଳତା ଥିଲା ।

ହଜାରୀ କଥାବାର୍ତ୍ତିର ଗତ କୁଆଡ଼େ ବୁଝି ନପାର କୁପୁମ କିଛି ବିସ୍ମୟ କିଛି କୌଠୁକ ସ୍ଵରରେ କହିଲ—ସେ ତ ସତ ବାବା ଗୋପେଇଁ ! ବୟସ ଆପଣଙ୍କର ଏପରି ଆଉ କଥଣ ? କାହିଁକି ବାବା ଗୋପେଇଁ ?

କୁପୁମ ମନରେ ଗୋଟିଏ କଥା ଭଙ୍ଗିମାରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାବା ଗୋପେଇଁ ପୁଣି ବାହାସାହା କରିବାକୁ ଭାବୁଚନ୍ତି କି ?

ହଜାରୀ କହିଲ—ମୋର ବଡ଼ଙ୍କା ଅଛି କୁପୁମ, ଗୋଟାଏ ହୋଟେଲ କରିବ ନିଜ ନାଁ ରେ । ପଇସା ଯଦି ହାତରେ କେଉଁଦିନ ଜମେଇପାରେ, ଏହା ମୁଁ ନିଷ୍ଠାୟ କରିବ, ତୁ ଜାଣିଥା । ପରତୁ ଗାଲିଖାଇ କାମ କରିବାକୁ ଆଉ ଜଙ୍ଗା କରୁନି । ମୁଁ ଆଜିକୁ ଦଶବର୍ଷ ହେଲା ହୋଟେଲରେ କାମ କରୁଛି । ବକାରସବୁଦା କିପରି କରିବାକୁ ହୃଦୟ ଭଲକରି ଶିଖିନେଇଛି; ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ବାବୁତୁ ବି ମୁଁ ଭଲ ବକାର କରିପାରେ । ମାଗମପୁର ହାଟରୁ ତି ହାଟପାଳିରେ ଯଦି ପନ୍ଦିପରିବା କିଣିଆଣେ ତେବେ ରାଣ୍ଗାଟ ବକାରଠାରୁ ଟଙ୍କାକେ ଗୁରୁଥଣା ଛ'ଥଣା ଶତ୍ରୁ ପଡ଼େ । ଏଇ କିଛି କମ୍ ଲଭ ନୁହେଁ ! ଗୋଟାଏ ହୋଟେଲ ବ୍ୟାପାରୀରେ ବକାର କରିବା ଭିତରେ ହୁଏ ହୋଟେଲ କାମର ଅଧେ ଲଭ । ମୋ ମନରେ ଖୁବ୍ କୋରୁ ଅଛି କୁପୁମ, ଟଙ୍କା ପଇସା ହାତରେ ଯଦି ପଡ଼େ କେବେ, ତେବେ ହୋଟେଲ ଏମିତି ଚଳେଇବି ସେ ତାହା ବକାରର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହୋଟେଲ ହେବ, ତୁ ଦେଖିବ ।

କୁପୁମ ହଜାରୀ ନନାର୍ ଏ ଦୀର୍ଘ ବକ୍ତ୍ବା ଅବାକୁ ହୋଇ ଶୁଣୁଥିଲା । ସେ ହଜାରାକୁ ବାପ ଭାବରେ ଦେଖେ ବୋଲି ଝିଅପର ତା ପ୍ରତି ସବୁ ପ୍ରକାର କାଳନିକ ଶୁଣ ଓ ଜ୍ଞାନର ଆରୋପ କରିଥାଏଇଲା । ହୋଟେଲ ବ୍ୟାପାରରେ ସେ ବିଶେଷ କିଛି ବୁଝୁ ନ ବୁଝୁ, ବାବା ଗୋପାର ସେ ବୁଝିମାନ୍ ତାହା ସେ ହଜାରୀ ବକ୍ତ୍ବା ଅବାକୁ ଧାରଣା କରିନେଲା ।

କିଛିଷଷ ପରେ କଥଣ ଭାବ ସେ କହିଲ—ମୋର ଯୋଡ଼େ ଚାଲି ଥିଲା । ପଟେ ବିକ୍ରିକରି, ଦେଇଛି ମୋ ତ୍ରେଟ ପୁଅର ଅୟୁଖଦେଲେ ଆର ବର୍ଷ । ଆଉ ପଟେ ଅଛି । ବିକ୍ରିକାଳେ

ଷାଠିଏ ସବୁଣ୍ଣ ଟଙ୍କା ହେବ । ଆପଣ ନେବେ ବାବା ଗୋପେଇଁ ? ଏ ଟଙ୍କାରେ ଆପଣଙ୍କ ହୋଟେଲ ଖୋଲିଦିଅନ୍ତୁ ।

ହଜାରା ହସି ହସି କହିଲ—ଦୂର ପାଗଳୀ, ଷାଠିଏ ଟଙ୍କାରେ ହୋଟେଲ କେଉଁଠି ହବ ଲୋ ?

—କେତେ ଟଙ୍କାରେ ହୁଏ ।

—ଅନୁତଃ ଦୁଇଶହ ଟଙ୍କାରୁ କମ୍ ନୁହେଁ । ସେଥିରେ ବି ହେବନି ।

—ଆଛା, ହିସାବ କରି ଦେଖନ୍ତୁ ନା ବାବା ଗୋପେଇଁ !

—ହିସାବ ଦେଖିବ କ'ଣ, ହିସାବ ତ ମୋର ମୁହଁଁ ମୁହଁଁ । ଧର, ଦିଟା ବଡ଼ ତେକ୍କି, ଛୁଟ ତେକ୍କି ତିନିଟା, ଥାଳି ବାସନ ଗୋଟାଏ ଯାର, ହତା, ଖଣଦି, ଶଣ୍ଟୁ ଅସି, ଗୁମଚ, ଘୁହା ସରଞ୍ଜାମ, ବାହାର ଗଦିଯରେ ଖଣ୍ଡି ଏ ତକୁଧୋଷ, ବିଛଣା, ତକିଆ, ସାଲୁବନା ଖାତା ଦୁଇଟା, ବାଲଟି, ଲଣ୍ଠନ, ଚକି, ବେଳଣା—ଏଇସବୁ ଯାକ ନଟଖଣ୍ଡିଆ ନିନିଷ କଣିଶିବାକୁ ତ ହେବ । ପାଞ୍ଚଦିନର ବଜାର ଖରଚ ହାତରେ ଧରି ବାହାରିବାକୁ ହେବ । ଗୁକର, ପୁଜାଶଙ୍କ ଦରମା ଦୁଇମାସର ହାତରେ ରଖିବାକୁ ହେବ । ଯଦି ପ୍ରଥମ ଦୁଇ ମାସରେ କିଛି ନ ହେଲ ତେବେ ଗୁକର ପୁଜାଶଙ୍କ ଦରମା ଅସିବ କୁଆଡ଼ି ? ସେ ସବୁ କଥା ଯାଉ—ତା ଛଡ଼ା ତୋ ଟଙ୍କା ନେବ କାହିଁକି ?

କୁମୁମ ଷୁଦ୍ଧ ହୋଇ କହିଲ—ମୋର ଯଦି ଆ'ନ୍ତା ତେବେ ଆପଣ ନ ନିଅନ୍ତେ, କାହିଁକି ? ସେ ଟଙ୍କା ଯଦି ବ୍ରାହ୍ମିଣର ସେବାରେ ଲାଗେ ତେବେ ସେ ଟଙ୍କାର ଭାଗ୍ୟ ବାବା ଗୋପେଇଁ ! ସେ ଭାଗ୍ୟ ଥୁଲେ ତ ହେବ ! ମୋର ଏତେ ଟଙ୍କା ଯେତେବେଳେ ନାହିଁ ସେତେବେଳେ ଆଉ ସେକଥା କହିବ କେମିତି କହନ୍ତୁ ? ଯାହା ଅଛି ସେଥିରେ ଯଦି କେଉଁଦିନ ଦରକାର ପଡ଼େ ଆପଣଙ୍କ ଝିଅକୁ ଜଣେଇବେ ।

ହଜାରା ଉଠିଲ । ଆଉ ଏଠି ବସି ତେରିକଲେ ଚଳିବନି । କହିଲ—ନା ଲେ କୁମୁମ, ସେଥିରେ ଆଉ କ'ଣ ହେବ, ମୁଁ ଏବେ ଯାଉଛୁ ।

କୁମୁମ କହିଲ—କିଛି ଟିକିଏ ଦୁଣ୍ଡରେ ନଦେଲେ ଝିଅବନୁ ଉଠିବେ କିପରି ବାବା ଗୋପେଇଁ ! ଆଉ ଟିକିଏ ବସନ୍ତ ନା, ମୁଁ ଆସୁଛୁ ।

କୁମୁମ ଏତେ ଶାସ୍ତ୍ର ଦୂର ବାହାରକୁ ଗଲ ଯେ ହଜାରା ନନା ପ୍ରତିବାଦ କରିବାର ଅନସର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଇଲା ନାହିଁ । ଟିକିଏ ପରେ କୁମୁମ ଖଣ୍ଡ ଆସନ ଆଣି ପକେଇଲା ଏବଂ ଚଟାଣ ଉପରେ ପାଣିହାତ ବୁଲେଇ ନେଇ ପୁଣି ବାହାରକୁ ଗଲ । କିଛିକଣ ପରେ ବାଟାଏ ଦୂଧ ଓ ଗୋଟିଏ ରେକାବିରେ କଟା ଅମୃତଭଣ୍ଡା, ଆମୃତପଡ଼ା ଏବଂ ଦୁଇଟି ସନ୍ଦେଶ ଆଣି ଆସନ ଆଗରେ ଚଟାଣ ଉପରେ ରଖି କହିଲ—ଟିକିଏ ଜଳଖଣ୍ଡିଆ ଖାଆନ୍ତୁ ।

ବସନ୍ତ ଅସି, ମୁଁ ପିଇବା ପାରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ।

ହଜାରୀ ଆସନ ଭାବେ, ବିଲିଲ । କୁସୁମ ଚକ୍ରକୁ ମଜା କାରଗିଲସରେ ଗିଲସେ ପାଣି ରେନାବି ପାଖରେ ରଖି ସାମନାରେ ଠିଆ ହୋଇରହିଲ ।

ଖାଉ ଖାଉ ହଜାରୀ ମନେପଡ଼ିଲ ସେଦିନର ସେଇ ମାଂସର କଥା । ଝିଅପରି ସେହି ଯନ୍ତ୍ରିକରେ କୁସୁମ । ତାହାର ପାଇଁ ରଖାହୋଇଥିବା ମାଂସ ତାକୁ ଖୁଆଇ ହେଲନାହିଁ । ଚକ୍ରକ୍ରିଂଗାବୁର ଗଞ୍ଜୋଡ଼ ଶଳାକୁ ଖୁଆଇବାକୁ ହେଲ କେବଳ ଏଇ ପଦ୍ମାନାମା ପାଇଁ, ଦାସବୁନ ଏଇତ ଦୁଃଖ !

ହଜାରୀ କହିଲ—ତୁ ମୋ ଝିଅ ପର କୁସୁମ ମା !

କୁସୁମ ହସି ହସି କହିଲ—ଝିଅପରି କାହିଁକି ବାବା ଗୋପେଇଁ, ଝିଅତ !

—ଠିକ୍ ଝିଅତ । ଝିଅ ନହେଲେ ବାପର ଏତେ ଯନ୍ତ୍ର କିଏ କରେ ?

—ଯନ୍ତ୍ର ଆଜି କଣ କିମ୍ବା ? ସେ ଭାଗୀ କଥାର ଭଗବାନ ମତେ ଦେଇଛନ୍ତି ? ଏହାକୁ କଥାର ଯନ୍ତ୍ର କିବାବା କହନ୍ତି ! କିନ୍ତୁ ଖଣ୍ଡିକ ପାରି ଶୋଇଛନ୍ତି ବାବା ଗୋପେଇଁ ?

—ଶୋଇ ନାହିଁ ତ ଆଉ କଥା ? ନିତ ଶୋଇଲାବେଳେ ତୋ କଥା ମନେପଡ଼େ । ମନରେ ଭାବେ, କୁସୁମ ଏ ଖଣ୍ଡି ଦେଇଛି । ଛଣ୍ଡା ମୁଢ଼ିର କାଠି ଫୁଟି ଫୁଟି ପିଠିରେ ଦାଗ ହୋଇଯାଇଥିଲା—କିନ୍ତୁ ପାରି ଶୋଇବାରୁ ବନ୍ଧୁତା ।

—ଆହା କଥାର ସେ କହୁଚ । ନା, ସନ୍ଦେଶ ଦିଁଟା ଖାଇଦିଅ । ଗୋଡ଼ିଲେ ପଡ଼ୁଛି । ଫୋପାନ୍ତି ପାରିବ ନାହିଁ ।

—କୁସୁମ, ତୋ ପାଇଁ ନରଶି କିନ୍ତୁ ଖାଇ ପାରିବିନ ମା ! ସେଇଟା ତୋ ପାଇଁ ରଖିଲି ।

କୁସୁମ ଲଙ୍କରେ ଚପ୍ପକରି ବସିରହିଲ । ହଜାରୀ ଆସନରୁ ଉଠିପଡ଼ିବାରୁ କହିଲ—ପାନ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଟିକିଏ ଠିଆ ହୁଅ ।

ତା'ପରେ ସାମନା ଦୁଆର ପ୍ରୟେନ୍ତି ଆଗେଇ ଦେବାକୁ ଥସି କହିଲ—ମୋର ସେ ଛୁଲି ପଟକ ଥୁଆହୋଇ ରହିଲା ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ବାବା ଗୋପେଇଁ ! ଯେବେ ଦରକାର ହେବ ଝିଅପାନରୁ ନେବେ ।

ସେଦିନ ହୋଟେଲକୁ ଫେର ହଜାରୀ ଦେଖିଲ ପ୍ରାୟ ପାଇଁ ସେଇ କି ଅଧ ମହିଳା ମଇଦା ଗୁକଳ ଆଉ ପଦ୍ମାନାମା ମିଳି ଦଳୁଛନ୍ତି ।

—କଥା କ'ଣ ? ଏତେ ମଇଦାର ଲୁଚି କିଏ ଖାଇବ :

ପଦ୍ମାନାମା କଥାରେ କିନ୍ତୁ ତାଉ ଦେଇ କହିଲ—ହଜାରୀ ନନା, ଭୁମର ଯାହା ରାନ୍ଧିବାର କଥା ତାହା ଶୀଘ୍ର ରାନ୍ଧିପକାଅ—ତା' ପରେ ଏଇ ଲୁଚିତକ ଛୁଣିବାକୁ ହେବ । ଆଶ୍ରମ-

ପଡ଼ାର ମହାଦେବ ଖୋସାଳିର ଘରକୁ ଉଚ୍ଚ ଯିଦି । ସେମାନେ ବରତ ଦେଇଛନ୍ତି, ସାତେ
ନ'ଟା ବେଳେ ଦରକାର, ତୁହିଲ !

ହୁକାଶ ନନା ଅବାକୁ ହୋଇ କହିଲ—ସାଢେ ନ'ଟା ଭିତରେ ଏ ଅଧମହଣ ମଇଦା
ଛୁଣି ପଠେଇବ ? ଆହୁର ପୁଣି ହୋଟେଲ ରାନ୍ଧା ରାନ୍ଧବ ? କଥଣ ଯେ କୁହ ପଦ୍ମାନାନୀ !
ତା କେମିତି ହେବ, ରତ୍ନ ନନାକୁ କହୁନ ଲୁଚ ଛୁଣିଦେବ ! ମୁଁ ହୋଟେଲ ରାନ୍ଧା
ରାନ୍ଧବ !

ପଦ୍ମାନାନୀ ଅଣି ଲଲ ନକର କଥା କୁହେନା । ସେ ଗରମ ହୋଇଯାଇ ଝାଙ୍କଦେଇ
କହିଲ—ତୁମ ଜହା ବା ଖୁସିରେ ଏଠା କାମ ଚଳିବ ନାହିଁ । ମାଲିକର ତୁଳିମ, ମୋତେ
ଯାହା କହିଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି ତୁମକୁ ନହିଲ । ସେ ବଡ଼ବଜାରକୁ ବାହାରିଗଲେ;
ଆସିବାକୁ ରାତ ହେବ । ଏବେ ତମ ମରନୀ—କର ବା ନକର ।

ଅର୍ଥାତ୍ ନା କରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କର ଏ ଅବିରୁଦ୍ଧରେ ହୁକାଶ
ଆଣିରେ ଲୁହ ଅସିଗଲ । ନିଜକ ଅବିରୁଦ୍ଧ ଛଡ଼ା ଏହା ଅନ୍ୟ କିନ୍ତୁ ନୁହେଁ । ରତ୍ନନନନା-
ଦ୍ୱାରା ଏମାନେ ସାଧାରଣ ରାନ୍ଧା ଅନାୟାସରେ କରାଇ ପାରିଥାନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ପଦ୍ମାନାନୀ
ତାହେଲେ ଖୁସି ହେବନାହିଁ । ସେ ଯେ ପଦ୍ମାନାନୀର କି ବିଷଚକ୍ଷୁରେ ପଡ଼ିଛି ! ତାକୁ
କବତ୍ର କରିବାର କୌଣସି ବାଟ ବି ପଦା ଛୁଡ଼େନା ।

ଶ୍ରୀଷ୍ଟ ନିଆଁ ତାତି ଭିତରେ ବସି ରତ୍ନନନନା ସାଙ୍ଗରେ ଦେଇନିକ ରାନ୍ଧା କାମରେ
ପ୍ରାୟ ନ'ଟା ବାଜିଗଲ । ପଦ୍ମାନାନୀ ତା' ପରେ ଶ୍ରୀଷ୍ଟ ତାଗଦା ଲଗେଇଲା ଲୁଚ ଛଣାରେ
ହାତ ଲଗେଇବାକୁ । ପଦା ନିଜେ ଖଟିବାକୁ ରାଜ ନୁହେଁ । ସେ ଗଲ ଗରଖମାନଙ୍କର
ଖାଇବା ତଦାରଖ କରିବା ପାଇଁ । ଆଜି ତାର ହାଟବାର । ବହୁ ବେପାଶ ଗରଖ ।
ରତ୍ନନନନା ସେମାନଙ୍କୁ ପରିବେଷଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲ । ହୁକାଶ ଚିଲମେ ତମାଶୁ
ଟାଣିନେଇ ପୁଣି ନିଆଁ ତାତରେ ବସିଗଲ ଲୁଚ ଛୁଣିବାକୁ ।

ଅଧୟକ୍ଷା ପରେ, ସେତେବେଳକୁ ପାଞ୍ଚସେବ ମଇଦା ବି ଛଣା ହୋଇନି, ପଦା ଆସି
କହିଲ—ହେ ନନା, ଲୁଚ ହେଇଚି ? ସେମାନଙ୍କ ଲୋକ ଅସିଲାନ୍ତି ନେବାକୁ ।

ହୁକାଶ କହିଲ—ନା, ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇନି ପଦ୍ମାନାନୀ ! ଟିକିଏ ବୁଲି ଆସିବାକୁ କୁହ ।

—ବୁଲି ଆସିବାକୁ କହିଲେ ଚଳିବ କେମିତି ? ସାଢେ ନ'ଟା ଭିତରେ ସେମାନଙ୍କ
ଖାଇବା ତଥାର କରି ରଣିବାକୁ ହେବ ବୋଲି କହୁଯାଇଛନ୍ତି । ତୁମକୁ ସେକଥା
କହୁନି ?

—କହିଲେ କ'ଣ ହେବ ପଦ୍ମାନାନୀ ! ମନ୍ତ୍ରରେ ଛଣାହେବ କି ଅଧମହଣ ମଇଦା ?
ନ'ଟା ସମୟରେ ତ ଚାଲିରେ କରେଇ ବସେଇଚି—ଫରୁର ମତକୁ ।

— ସେଥିରୁ ମୁଁ ଲାଖିବ । ଯଦି ସେମାନେ ଅତିର ଫେରକ ନିଆନ୍ତ ମାଲିକ ସଙ୍ଗେ ବୁଝାଯୁଧା କରିବ । ତମ ଦୀରମାରୁ ଅଧମହୂଷ ମଳଦା ଆଉ ଦଶସେର ଦିଅର ଦାମ ମାସକରେ ଉଠିବନ । ତନ ମାସରେ ଉଠେଇବାକୁ ହେବ ।

ହଜାରୀ ଦେଖିଲୁ କଥା କଟାକଟି କରି ଲୁଭ ନାହିଁ । ସେ ନାରନରେ ଲୁଚି ପ୍ରଣିବାକୁ ଲାଗିଗଲା । ହଜାରୀ ପାଞ୍ଚି ଦେବାର ଅଭ୍ୟାସ କରିଛି । କାମ କରିବାକୁ ବସି ଖାଲି ଘରେ—କାମ କରିବିବା ହି ତା'ର ନିୟମ—କିଏ ଦେଖୁ ବା ନ ଦେଖୁ । ଲୁଚି ନିଆରେ ଦୂରେଇ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରଣି ପକାଇଲେ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର କାମ ସରିଯାଏ ସତ; କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ନୁହି କଷା ରହିଯିବ । ଏଥୁପାଇଁ ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ସମୟ ନେଇ ଲୁଚି ପ୍ରଣିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପଦ୍ମା—ନାନା ଥରେ କହିଲ—ଏତେ ତେର କରି ଲୁଚି ପ୍ରଣିକାହିଁ କାହିଁକି ନନା, ହାତ ଚଳାଅନା । ଲୁଚି ଏତେ ବୁଡ଼େଇ ରଖିଲେ କଡ଼ା ହୋଇଯିବ ।

ହଜାରୀ ଭାବିଲ—ଥରେ ସେ କହିଛି, ଶରଣା କାମ ପଦ୍ମାନାନୀ ପାଖରୁ ତାକୁ ଶିଖିବାକୁ ହେବନ । ଲୁଚି ବୁଡ଼ାଇଲେ କଡ଼ା ନରମ ହୁଏ ସେ ଭଲକଣ ଜାଣେ । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ସେ ବୁଝିଲ ପଦ୍ମାନାନୀ କାହିଁକି ଏ କଥା କହିଛି । ଦଶସେର ଦିଅରୁ ପୋଡ଼ା ବାଦ ଯାହା ବାଜ ରହିଲ ତାହା ପଦ୍ମାନାନୀର ଲୁଭ । ସେ ଘରକୁ ଲୁଚେଇ ନେଇଯିବ । ମାଲିକ ପଦ୍ମାନାନୀ ବେଳକୁ ଅନ୍ତ । ଦେଖି ବି ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ ।

ହଜାରୀ ଭାବିଲ, ଏହି ସବୁ କୁଆଗେର ପାଇଁ ହୋଟେଲର ଦୁର୍ନାମ ହୁଏ । ଗରଖ ପଇସା ଦେବେ, ସେମାନେ କଷା ଲୁଚି ଶାଇକେ କାହିଁକି ? ଦଶସେର ଦିଅର ଦାମ୍ ତ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଆଦାୟ ହୋଇଛି, ତେବେ ସେଥିରୁ ବଞ୍ଚିଲବ ବା କାହିଁକି ? ସେମାନଙ୍କ ଜିନିଷଟା ସେପରି ଭଲହେନ ତାହା ଦେଖିବାକୁ ହେବ । ପଦ୍ମାନାନୀ ଘରକୁ ନେଇଯିବ ବୋଲି ସେମାନେ ଦଶସେର ଦିଅର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିନାହାନ୍ତି ।

ପରିଷଣରେ ସେ ତାର ନିଜ ସ୍ଵପ୍ନରେ ବିଶେଷ ହୋଇଗଲା ।

ଏହି ରେଲବକାରରେ ହିଁ ସେ ହୋଟେଲ୍ ଖୋଲିବ—ତା'ର ନିଜର ହୋଟେଲ୍ । ଠକେଇ ତା ଭିତରେ ରହିବ ନାହିଁ । ଗରଖ ଯେଉଁ ଜିନିଷର ଅର୍ଥର ଦେବେ ତା ଭିତରେ ସେ ଗୈର କରିବ ନାହିଁ । ଗରଖ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ବ୍ୟବସାୟ । ନିଜ ହାତରେ ରାନ୍ଧବ । ଖୁଆଇ ସମସ୍ତକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବ । ଗୈର ଜୁଆଗୈର ଭିତରେ ସେ ନାହିଁ ।

ଲୁଚି ଭଜା ଦିଅର ବୁଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା ଭିତରେ ହଜାରୀ ନନା ଯେପରି ସେହି ଭବିଷ୍ୟତ ହୋଟେଲର ଛବି ଦେଖିବାକୁ ପାଉଛି—ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଦିଅ ବୁଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟରେ । ପଦ୍ମାନାନୀ ସେଠାରେ ନାହିଁ, ବେଳୁ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀର ଗଞ୍ଜେଇଶୋର ସେ ମାଭାଲ ଶଳା ବି ନାହିଁ । କାହାରଘରେ ଦିବ୍ୟ ସମ୍ବା ବିଜାଣ ପଢ଼ିଛି—ଗରଖ ଯେତେ ସମୟ ରହି ବିଶ୍ରାମ କରୁ ।

ତମାଖୁ ଖାଇବାକୁ ଛାଡ଼ା କଲେ ଖାଆନ୍ତି । ଏପରି ପାଇଁ ଅଧିକ ପକସା ଗୋଟିଏ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଦୁଇଟା କରି ମାଛ, ସପ୍ତାହରେ ତନିଦିନ ମାଠସ ବନ୍ଧା ଗରଖମାନଙ୍କର । ଏପରି ନକରି ଖାଲି ଉଷ୍ଣେସନ ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ—ହୃ-ଇ-ଇ-ନ୍—ହୋଟେଲ, ହୃ-ଇ-ଇ-ନ୍—ହୋଟେଲ କହି ମତ ଗୁକର ପର ପାଟିକରି ଗଲା ପଟାଇଲେ କି ଗରଖ ଆସିବେ ?

ପଦ୍ମାନାମୀ ଆସି କହିଲ—ହେ ନନା, ଭୂମର ହେଲ ? ହାତ ଚଳେଇ ନେଇ ପାରୁନ ? ବାଚୁମାନଙ୍କ ଲେକ ଯେ ବସିରହୁଣ୍ଡି !

—କହି ମଇଦାର ପରାତଥାଡ଼େ ଗୁହଁ ଦେଖିଲ—ଲୁଚି ବେଳହୋଇ ଯେତେଗୁଡ଼ିଏ ଥିଲା, ହଜାର ପ୍ରାୟ ସବୁ କରେଇବେ ପକାଇଦେଇଛୁ—ପନ୍ଦର କୋଡ଼ିଏରୁ ବେଶି ପରାତରେ ନାହିଁ । ମତ ଗୁକର ପଦ୍ମାନାମାକୁ ଆସିବା ଦେଖି ତରତର ହୋଇ ହାତ ଚଳେଇବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ପଦ୍ମାନାମୀ କହିଲ—ଭୂମର ହାତ କଲ୍ପନି ? ମା'ଲୋ, ଏବେ ଦଶସେର ମଇଦାର ଲୁଚି ଏମିତି ବେଳିଲେ କି ଚଳିବ ?

ହଜାର କହିଲ—ପଦ୍ମାନାମୀ, ରାତ୍ରି ଏଗାରଟା ବାଜିବ ଏ ଲୁଚି ବେଳିବାକୁ—ଆଉ ଗୋଟିଏ ବୋଲି ହାତ ପୁଣିବାକୁ । ଭୂମେ ଜଣେ ବେଳିବାଲେକ ଦିଅ ।

ପଦ୍ମାନାମୀ ମୁହଁ ହଲେଇ କହିଲ—ମୁଁ ଭଡ଼ାକରି ଆଣିବି ବେଳିବା ଲେକ ତୋ ପାଇଁ ! ଓହୋ ମୋ ବାବୁରେ ! ପୁଣିବ ତ ପୁଣିମ, ନପୁଣିଲେ ନପୁଣ ହେ ! ଫେରସ୍ତ ଗଲେ ସେତେବେଳେ ମାଲିକ ସଙ୍ଗେ ଭୂମେ ବୁଝାବୁଝି ହେବ ।

ପଦ୍ମାନାମୀ ଗୁଲିଗଲ ।

ମତ ଗୁକର କହିଲ—ନନା, ଲୁଚିଛଣା ସାରିବ କେମିତି ? ଲୁଚି ଭାଜି ହବନି । ଏତେ ମଇଦାଗୋମ୍ବା ମୁଁ ବେଳିବି କେତେବେଳେ କୁହ ?

ହଠାତ୍ ହଜାରର ମନେହେଲ, କଣେ ମଣିଷ ଏକଣି ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଦସି ଯାଇଥାଆନ୍ତା—କୁମୁମ ! କିନ୍ତୁ ଯେ ଗୁହସ୍ତର ଝିଅ, ଗୁହସ୍ତ ପରର ବୋହୁ । ତାକୁତ ଏଠିକି ଆଣିହେବନି ଯଦିଓ ଏହା ଠିକ୍ ଯେ ଖବର ପଠାଇ ତା'ର ବିପଦ ଜଣାଇଲେ କୁମୁମ ଏକଷଣି ଛାଟିଆସନ୍ତା ।

ତାପରେ ଗୋଟାଏ ଦଶା ହଜାର ଅନ୍ୟ କିଛି ଭାବିନାହିଁ, କିଛି ଦେଖିନାହିଁ । ଦେଖିଛି କେବଳ ଲୁଚି କରେଇ, ଫୁଟନ୍ଗାଟିଅ, ଦଳାମଇଦା, ଜାଲିଚଟୁ ଆଗରେ ପୁଣିଥୁବା ଲାଲଲାଲ ଲୁଚିସବୁ । ସେଥିରୁ ଗରମ ଦିଅ ରଣ ପଡ଼ୁଛି । ଶ୍ଵାସଣ ନିଆଁର ତାତି । ପିଠି ହୃଦୟ ମଙ୍ଗା ଭୟକୁର ଟଣ୍ଡଣ୍ଡ କରୁଛି । ଖାଲ ନିର୍ବିନ୍ଦୁ ଲୁଗା ଗାମୁଛୁ ଭଜି ଯାଇଛି ।

ଚିଲମେ ତମାଖୁ ଶାଇବାର ବି ଅବକାଶ ନାହିଁ—ଶାଳି କଥା ଲୁଚି କରେଇରେ
ପକେଇବା ଓ ଭାଜି ପ୍ରଣିବ୍ରା ଯିଅ ହେବେ ପାଖ ଝୁଡ଼ିରେ ରଖିବା ।

ରାତି ଦିନଟା ।

ମୁଣ୍ଡିବାଦର ଗାଡ଼ି ଆସିବାର ସମୟ ହେଲା ।

ମତି ରୂପର କହିଲ—ମୁଁ ଥରେ ଇଷ୍ଟେସନ ଯାଉଛୁ ନନା ଗୋସେଇ—ଟେରେଲ୍କର
ଟାଇମ୍ ହେଲାଣି । ଗର୍ବଣ ନ ଆସିଲେ କାଳି ମାଲିକଙ୍କ ପାଖରୁ ମାଡ଼ ଶାଇବାକୁ ହେବ ।
ଗୋଟାଏ ବିଢ଼ି ଶାଇ ଯାଉଛୁ ।

ଠିକ୍ କଥା । ସେ ଅନେକ ସମୟ ପ୍ଲାଟ-ଫର୍ମରେ ପାଇଗୁରି କରିବାର ହି-ଇ-ଇ-ନ୍ଦ୍ର—
ହୋଟେଲ, ହି-ଇ-ଇ-ନ୍ଦ୍ର ହୋଟେଲ ବୋଲି ଚିଲେଇବ । ମୁଣ୍ଡିବାଦ ଟ୍ରେନ୍
ଆସିବାକୁ ଆଉ ପଦର ମିନଟ୍ ବାଜା ।

ହଜାରୀ କହିଲ—ଏକା ମୁଁ ବେଳିବ ଆଉ ଭାଜିବ ? ରୁ କଣ ପାଗଳ ହେଲୁ ମତ ?
ଦେଖାଇ ତ ଏମାନଙ୍କର କାଣ୍ଡ । ରତନା ନନା ଖସିଗଲାଣି, ପଢାନାମ ବୋଧହୃଦୟ ଖସି
ଗଲାଣି । ମୁଁ ଏକାଜୀ କଣ କରିବ ?

ମତି କହିଲ—ତୁମକୁ ପଢାନାମ ଦି'ଆଖିରେ ଦେଖିପାରେ ନାହିଁ । କାହା ପାଖରେ
କୁହନା ନନା—ଏସବୁ ତାରି କାରସାଦ । ତୁମକୁ ଜବତ୍ତ କରିବା ମତଳବରେ ଏକାମ
କରିଛ । ମୁଁ ଯାଉଛୁ । ନଇଲେ ମୋ ଗୁକିର ରହିବ ନାହିଁ ।

ମତି ରୂପିଗଲ । ଅନ୍ତରେ ପାଞ୍ଚେର ମରଦାର ଗୋଲ ସେତେବେଳକୁ ବାକି । ଲୁଚି
ଭାଜିବାକୁ ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼େର—ହଜାରୀ ଗଣି ଦେଖିଲ ଷୋହଳ ଗଣ୍ଡା ଲୁଚି । ଅସମ୍ବଦ,
କଣେ ମଣିଷଦ୍ୱାରା କିପରି ରାତି ବାରଟାରୁ କମ୍ପରେ ବେଳ ଆଉ ଭଜା ଦୂଇ କାମ
ହୋଇପାରେ ?

ମତି ଗୁଲିଯିବା ସମୟରେ ଯେଉଁ ବିଢ଼ିଟା ଦେଇଯାଇଥିଲା ସେତେବେଳଯାଏ ବି
ସରନ । ଏଇ ସମୟରେ ପଢା ଉଙ୍ଗିମାର କହିଲ—ତୁମକୁ ତ ବିଢ଼ି ଟାଣିବାକୁ ବି
ପୁରୁଷତ ନାହିଁ ନନା ! ସେଥାଏ ବାବୁର ଦୟା ଲୋକ ଆସି ଦି'ଥର ଫେରିଗଲେଣି ।
ଯେଉଁକିବେଳୁ ତ କହିଛ ହଜାରୀ ନନାଦ୍ୱାରା ଏ କାମ ହେବନି ! କହୁଚି ବିଢ଼ିଟା
ପକେଇଦେଇ କାମରେ ହାତ ଦରନା—ଆଉ କଣ ରାତି ଅଛୁ ?

ହଜାରୀ ନନା ସତକୁ ସତ ଅପ୍ରତିଭ ହୋଇ ବିଢ଼ି ଫୋପାଡ଼ିଦେଲ । ପଢାନାମର
ଆଗରେ ସେ ଏକଥା କହିପାରିଲନାହିଁ ସେ ଲୁଚି ବେଳିବାର ଲୋକ ନାହିଁ । ପୁଣି ଯେ
ଲୁଚି ଭାଜିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ଏକାଜୀ ।

ରାତି ଏଗାରଟାରୁ କେଣି ହେବ ନାହିଁ । ହଜାରୀର ଏବେ ମନେହେଲ ସେ ଆଉ

ବସିପାରୁନାହିଁ । ଠିକ୍ ଏକ ସମସ୍ତରେ ତାର ମନେପଡ଼ିଥିଲ ଦୂଇଟି ମୁହଁ । ଗୋଟିଏ ମୁହଁ ତା ନିଜ ଶିଅ ଟେଂପୀର । ବସୁଏ ବାର ବର୍ଷ । ଘରେ ଥିଲୁ, ପ୍ରାସୁ ପାଞ୍ଚ ଛ'ମାସ ତାପଙ୍ଗେ ଦେଖା ହୋଇନି । ଆଉ ଗୋଟିଏ ମୁହଁ କୁମୁମର । ସେବନ କୁମୁମର ସେହି ଯହି କରି ବସାଇ ଜଳଣିଆ ଖୁଆଇବା, ତାର ପେଇ ହସ ହସ ମୁହଁ । ଟେଂପୀର ମୁହଁ ଆଉ କୁମୁମର ମୁହଁ ଏକ ହୋଇଯାଇଛି । ଲୁଚି ଓ ବିଅର ବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧରେ ସେ କେତେବେଳେ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ମୁହଁ ଦେଖିବାକୁ ପାରିଛି—ଟେଂପୀ ଓ କୁମୁମ ଦୂଇ ମିଳି ଏକ—ଆଜି ଯଦି ସେ ଦୂଇଙ୍ଗଣ ଏଠି ଥାନ୍ତେ—ସେଠି ବସି ହସମୁହଁରେ ଲୁଚି ବେଳୁଥାନ୍ତେ—ସାଥେ ଟେଂପୀ—

—ନନା !

ସ୍ଵୟଂ ମାଲିକ ବେତୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ, ପଛରେ ପଢାନାମ । ପଢାନାମ କହିଲ—ସେ ଗଞ୍ଜି ନନା ଦେଇ ହେବନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କ ସେତୁକିବେଳେ କହନି ବାବୁ—ସେ ଗଞ୍ଜିର ଖାର ଭୋଲ ହୋଇଯାଇଛି—ଦେଖନାହିଁ ? କାମ ଆଗେଇବ କୁଆଡ଼ୁ ?

ହୁଜାରୀ ତତ୍ପର ହୋଇ ଆହୁରି ଶୀତ୍ର ଲୁଚି ଛୁଣିବାରେ ଲାଗିଲ । ବାବୁମାନଙ୍କ ଲୋକ ଅସି ବସିଥିଲେ । ଛଣା ହୋଇଥିବା ଲୁଚି ପଢାନାମ ଓଜନ କରିଦେଲା ମାଲିକଙ୍କ ଆଗରେ । ପାଞ୍ଚସେର ମଇଦାର ଲୁଚି ବାବି ଥୁଲେବି ସେମାନେ ନେଲେ ନାହିଁ ।

ଏତେ ରାତରେ ନେଇ କୌଣସି କାମ ହେବନାହିଁ ।

ବେତୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ହୁଜାରୀଙ୍କ କହିଲେ— ଏ ବିଅ ଆଉ ମଇଦାର ଦାମ ତୁମ ଦରମାରୁ କହାଯିବ । ଗଞ୍ଜିରଖୋର ମଣିଷ ଦେଇ କିଛି କାମ ହୁଏ ?

ହୁଜାରୀ କହିଲ—ଆପଣଙ୍କ ହୋଇଲରେ ସବୁ ଓଲଟା ବନ୍ଦୋବନ୍ଦ ବାବୁ ! କେହି ତ ବେଳିବାକୁ ଆସିଲେନି—ଏକା ମତ ଘୁକରକୁ ଛାଡ଼ି । ସେ ବି ଗାଡ଼ି ଟାଇମକୁ ଉଷ୍ଣେସନକୁ ଗରଖ ଅଣିବାକୁ ଗଲ । ମୁଁ କଥଣ କରିବ ବାବୁ ?

ବେତୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କହିଲେ—ସେ ସବୁ ଶୃଣୁବିନ ନନା ! ତା ଦାମ ତୁମଙ୍କ ଦେବାକୁ ହେବ । ଗରଖ ଅଭିର ଫେରସ୍ତ ଦେଲେ ସେ ମାଲ ମୁଁ ନିଜ ଘରୁ ଲୋକମାନ ଦେଇ ପାରିବନାହିଁ—ଆଉ ଏ ତ ଦଳା ମଇଦା !

ହୁଜାରୀ ଭାବିଲ—ବେଣୁ, ତାକୁ ଯଦି ଦାମ ହେବାକୁ ହେବ ଲୁଚି ଛୁଣି ସେ ନିଜେ କେବ । ରାତ ସାତେ ଏଗାରଟା ପର୍ଣ୍ଣନ୍ତି ଖଟି, ମତ ଘୁକରକୁ କିଛି ଦେବାକୁ ଲୋଭ ଦେଖାଇ, ତାହାଦ୍ଵାରା ଲୁଚି ବେଳଇ ସବୁ ମଇଦା ଛୁଣିଦେଲା । ମତ ତା'ର ଅଂଶ ନେଇ ଝାଲିଗଲ । ଏବେ ତନିଷୁ ତି ଲୁଚି ମହିଜୁରୁ ।

ପଢାନାମ କୋର ଦେଇ କହିଲ—ଲୁଚି ଭାବୁଛ ଏବେବି ବସି ? ମୋତେ କିଛି ଦିଅ-

କହି ଖଣ୍ଡ ଗାୟୁଶ୍ରୀ ପଂକଇ ନିଳ ହାତରେ ପଚିଶି ତିରଣୀ ଖେଳ ଗରମ ଲୁଚି ଉଠୋ-
ଇଲ । ହଜାରୀ ମୁହଁ ଫିଟାଇ ମନାକରିପାରିଲ ନାହିଁ । ତାର ସାହସ ଅଣ୍ଟିଲା ନାହିଁ ।

ବହୁତ ରାତରେ ନିଦରୁ ଉଠି କୁସୁମ ଅଣି ମଳ ମଳ ବାହାର କବାଟ ଖୋଲି ଆଗରେ
ମସ୍ତ ଏକ ପୁଟୁଳା ହାତରେ ହଜାରନନାକୁ ଦେଖି ବିସ୍ତିତ ସ୍ଵରରେ କହିଲ—କି ବାବା
ଗୋପେରୁ, କଣ ପାଇଁ ଏତେ ରାତରେ... ?

ହଜାରୀ କହିଲ—ଏଥରେ ଲୁଚି ଅଛି ମା କୁସୁମ ! ହୋଟେଲରେ ଲୁଚି ଭାଜିବାକୁ
ଦେଇଥିଲେ ଗରଖ । ବେଳିଦେବାର ଲୋକ ନାହିଁ—ଶେଷରେ ଗରଖ ପାଞ୍ଚରେବେ
ମଇଦାର ଲୁଚି ନେଲ ନାହିଁ । ମାଲିକ କହିଲେ ଯେ ମୋତେ ତାର ଦାମ୍ ଦେବାକୁ
ହେବ । ବେଶ, ମୋତେ ଦାମ୍ ଦେବାକୁ ହେବ, ମୁଁ ନେଇଯିବ । ତେଣୁ ସାବଳ ତୋପାଇଁ
ନେଇଯିବ—କୁସୁମକୁ ତ କେବେ କିନ୍ତୁ ଦିଆହୋଇନାହିଁ ! ରାତି ଦେଖି ହୋଇଗଲଣି—
ଶୋଇପଡ଼ିଥିଲୁ ବୋଧହୁଏ ? ଧରିଲୁ ମା ! ପୁନ୍ଧାଟା ରଖିଦେ ।

କୁସୁମ ପୁଟୁଳାଟା ହଜାରୀ ହାତରୁ ଓହେଇ ନେଲ । ସେ ଟିକିଏ ଅବାକୁ ହୋଇ-
ଯାଇଛି । ବାବା ଗୋପେରୁ ପାଗଳ ନହେଲେ ଏତେ ରାତରେ (ତାର ନିଦ ଭାଙ୍ଗି
ଯାଇଛି) ଏବେ ଲୁଚି ନେଇ ଆସିଛନ୍ତି !

ହଜାରୀ କହିଲ—ମୁଁ ଯାଉଛି ମା । ଲୁଚି ଗରମ ଆଉ ଡଟକା, ଏହିକଣି ପୁଣିତ, ତୁ
କିନ୍ତୁ ଖା—ଏକଷଣି ଯାଇ ଖାଇନେ । କାଲି ସକାଳକୁ ବାସି ହୋଇଯିବ । ଆଉ ଯା,
ପିଲମାନଙ୍କୁ ଦେ । କେତେ ଆଉ ରାତି ହେଇବି କି—ସାଢ଼େ ବାରଟାରୁ ବୋଧେ ବେଶି
ନୁହେଁ !

ହୋଟେଲକୁ ଫେରି ହଜାରନନା ଗୋଟିଏ ଦୁଃଖପର କାମକଳ । ମତି ରୁକର
ପୁଣ୍ୟ ଶୋଇପଡ଼ିଥିଲା । ତାକୁ ଉଠେଇ କହିଲ—ମତ, ମୁଁ ରାତି ତିନିଟା । ଗାନ୍ଧିରେ
ଘରକୁ ଯାଉଛି । ଏତେ ଲୁଚି କଣ ହେବ ? ଘରେ ଦେଇଆସେ । ତୁ ଥା—ମୁଁ କାଲି
ସକାଳ ଦଶଟା ଖାଇରେ ଆସିଲେ ରାତିବି । ମାଲିକକୁ କଷ୍ଟଦେବୁ ।

ମତ ଅବାକୁ ହୋଇ କହିଲ— ଏତେ ରାତରେ ଲୁଚି ନେଇ ଘରକୁ ଯିବ ?

—ଏତେ ଲୁଚି କଥା ହେବ ? ଏଠି ଥିଲେ କାଲି ସକାଳେ ବାର ଭୁତ ଖାଇବେ ତ !
ମୋ ଜିନିଷ ନିଳ ଘରେ ଦେଇଆସିବ । ମୋ ଘରେ ପୁଅ ଝିଅ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ,
ଖାଇବାକୁ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଇଆସେ । ମାତ୍ର ଛାଟା ପଇସା ତ ଖରଚ !

ହଜାରୀ ଆଉ ଶୋଇଲନାହିଁ । ଟେପୀପାଇଁ ତା ମନ କେମିତି କେମିତି ହୋଇ

ଦିତିବ । କୁସୁମ ଯେପରି, ଟେଂପୀ ବି ଯେହିପର । ଆଉ ଦୁଇଟି ପିଲା ଅଛନ୍ତି ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ । ଯେମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ବସ୍ତୁତ କରି, ଏତେ ଲୁଚି ଏଠି ରଖି ପଢାନାମା ଓ ମାଲିକ ଘରେ ଖୁଆଇ କିଛି ଲଭ ନାହିଁ ।

ରାତି ସାଢ଼େ ତିନିଟାରେ ସାନାଙ୍ଗସୁର ଷ୍ଣେଷନରେ ଓହେଇ ହଜାରୀ ନିଜ ଗାଁବାଟ ଧରିଲ ଏବଂ ସାଢ଼େ ତିନିକୋଣ ବାଟ ଗୁଲି ଗୁଲି ଭୋର ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିଜ ଗାଆଁରେ ପହଞ୍ଚିଲ ।

ଏଡୋଶୋଲ ଏକ ସମୟରେ ବର୍କ୍ଷଷ୍ଟୁ ଗ୍ରାମ ଥିଲ । ଏବେ ପୁଷ୍ଟର ଶ୍ରୀ ନାହିଁ । ଗାଁର ଜମିଦାର କରିବାବୁମାନେ ଏଠୁ ଉଠି କଲିକତା ଗୁଲିଯିବାରୁ ଗାଆଁର ମାନନର ସ୍କୁଲର ଅବସ୍ଥା ଖରାପ ହୋଇଯାଇଛି । ପୋଖଣ୍ଡା ପୋଡ଼ି ହୋଇପଡ଼ିବି । ଭଦ୍ରଲେଖଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଏଠାରୁ ପର ଉଠେଇ ନେଇ କିଏ ରାଣାଗାଟ, କିଏ କଲିକତା ଶୁଳିଯାଇଛନ୍ତି । ନିତାନ୍ତ ନିରୂପାୟ ଯେଇମାନେ ସେମାନେ ଗାଁରେ ପଡ଼ିବହିବନ୍ତି ।

ହଜାରାର ଗୁଲିଦର—ଦୁଇଟି କୋଠର, ଗ୍ରେଟ ପିଣ୍ଡା । ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ଗୋଟାଏ ପଣସଗଛ, ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ଗୋଟାଏ ସଜନା ଗଛ ଓ ପିଜୁଳି ଗଛ । ଏହି ପିଜୁଳି ଗଛଟା ହଜାରୁ-ମା ନିଜ ହାତରେ ପୋଡ଼ିଥିଲେ । ବେଶ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ ପିଜୁଳି ହୁଏ । କାଣୀ ପିଜୁଳି ମୁଣ୍ଡିନ ଗୁରା ।

ହଜାରାର ଡକାଡ଼ିକରେ ତା'ର ସ୍ତ୍ରୀ ଉଠି ଦୁଆର ଖୋଲି, ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ସ୍ଥାମୀକୁ ଦେଖି କହିଲ—“ଆସ ଆସ, ଶେଷ ଗାଡ଼ିରେ ଆସିଲ କାହିଁକି ମ ? ଦୂର ରାତ୍ରା, ଅକାର ରାତ, ଆଉ ଖୁବୁ ସାପ ଭୟ ଲାଗିଛି । ସାପ କାମୁକାରେ ଦୁଇ ତନି ଜଣ ମଣିଷ ମରିଗଲେଣି ସ୍ବା ଭିତରେ ।

—ଆମ ଗାଁରେ ?

—ଆମ ଗାଁରେ ନୁହେଁ—ନୁଆଁ କାଓଁର ପଡ଼ାରେ ଜଣେ ମରିବ । ଆଉ ବାମନ ପଡ଼ାରେ ଶୁଣ୍ଡିବ ଜଣେ । ଏତେ ବଡ଼ ବୋର୍ଟାରେ କଅଣିଛେ ?

ହଜାରା ଲୁଚିର ଅସଲ ଜନ୍ମାସ କିଛି କହିଲ ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀର ଆନନ୍ଦ ମୁଖର ସାଗର ପ୍ରଣ୍ଟର ଉତ୍ତିରରେ ସେ କେବଳ କହିଲ—ପାଇଲି ଗୋ ପାଇଲି, ଭଗବାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ମିଶି ଖାଇନିଅ ମଳାକର । ଟେଂପୀକୁ ଖୁବୁକରି ଖୁଆଥ । ସେ ଫେଟ ପୁରାଇ ଖାଇବ, ମୁଁ ଦେଖିବ ।

ସେଦିନ ସକାଳ ଗାଡ଼ିରେ ହଜାରା ରାଣାଗାଟ ଫେରିପାରିଲନାହିଁ ।

ଦୁଇହର ପରେ ହଜାରା କୁସୁମର ବାଟିପରକୁ ବୁଲିବାକୁ ଗଲା ।

ଏଇଗାଁର ଗାଡ଼ି ପଡ଼ାରେ କୁସୁମର ଗୋସବାପା ଦୂର ଯୋଜଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଦିନେ ଖୁବୁ

ଭଲଥୁଲ । ଏବେ ବି ପରେ ଶୁହାଳପୋତ୍ର ଗୋରୁ ଭିତ୍ତି ଆଠ ଦଶଟି ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଛନ୍ତି ।
ଦୁଇଟି ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ଧାନର ଗୋଲ ବି ବଜାୟେ ରହିଛି ।

ହରି ଯୋଷ ହଜାଣାରୁ ଖାତିର କରି ଖଜୁର ପଦି ଚଟେଇରେ ବସିବାକୁ କହିଲେ ।
—କେବେ ଆସିଲ ବାବା ଗୋପେଇଁ ? ସବୁ ଭଲ ?

—ତୁମେ ସବୁ ଭଲଥିଲ ?

—ଆପଣଙ୍କ ଗ୍ରାଚରଣର ଆଣ୍ଟିଆଦରେ ଏକରକମ ଚଲିଯାଉଛି । ରାଣୀପାଟରେ କାମ
କରୁଛନ୍ତି ?

—ହଁ, ସେଇଠାରୁ ତ ଆସିଲ ।

—ଆମ କୁମୁମ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ ହୁଏ ?

ହଜାଣା ପଲ୍ଲୀରୀର ଲୋକ । ଏଠା ଲୋକଙ୍କ ଧାରୁ ଚିନ୍ତିତ । କୁମୁମ ସଙ୍ଗେ ସଂଦା
ଦେଖାଣ୍ଟା ବା ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରିଷର ପ୍ରତି ଘନିଷ୍ଠ ପରିଚୟ ସେ ଏଠାରେ
ଦେବାରୁ ଗୁହେନାହିଁ । ଏମାନେ ହୃଦୟ ସହଜ ଭାବରେ କଥାଟା ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବେ
ନାହିଁ । ଗ୍ରାମରେ କଥାଟା ରାଷ୍ଟ୍ର ହୋଇଗଲେ ଲୋକେ ନାନାପ୍ରକାର କର୍ଦର୍ଥ ଯେଥୁରୁ
ଟାଣି ବାହାରକରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ । ସୁତରାଂ ସେ କହିଲ—ହଁ, ଥରେ ଦୁଇଥର
ହୋଇଥିଲ । ଭଲଥିଲ ।

— ଏଥର ଯଦି ଦେଖାହୁଏ ଥରେ ଜାତେ ଆସିବାକୁ କହିବ । ତାର ଶାନ୍ତିରେ
ଆସିବା ଦିଗରେ ସେତେକା ଆକର୍ଷଣ ନାହିଁ । ସହରରେ ଦୂଧ ବିକି ଚଲିବରେ । ଯେ କି
ମଧ୍ୟରୁ ଲାଗିଛି !

ହଜାଣା କଥାର ଗତ ଅନ୍ୟାଭେଦ ଘୂରଇବା ପାଇଁ କହିଲ—ଏ ସାଲେ ଆବାଦ
କେମିତି ହେଲା କହିବ ।

—ଧାନ ଆବାଦ କରିଛି ବାର ବିଦା, ଆଉ ସବୁ ପରିବା, କଖାରୁ, ଦି ବିଦା ଆକୁ
ପିଥାଳ । ଏ ବର୍ଷ ମେଘର ଅବସ୍ଥା ଭଲ ନୁହେଁ ନନାଗୋପେଇଁ, କ୍ଷେତରେ ମାଟି ଫାଟି-
ଯାଉଛି ।

ପରିବା କଥାରୁ ହଜାଣାର ନିକ ଗୋପନୟ ଉଚାଶା କଥା ମନେପଡ଼ିଲ । ପରିବା ତା
ଗାଁଁରୁ କଣିଲେ ରାଣୀପାଟ ବଜାର ଅପେକ୍ଷା ଅନେକ ସୁବିଧାରେ ପାଇହେବ । ଏଠାରୁ
ସେ ପରିବାପଦ ନେଇଯିବ ।

ହରି ଯୋଷଙ୍କ କହିଲ—ଆଜ୍ଞା, ବୁମାନଙ୍କର ଆଜ୍ଞା କେତେ ମହିନା ହୋଇପାରେ ?

—ନନାଗୋପେଇଁ, ତା'ର କଥା କିନ୍ତୁ ଠିକଣା ଥିଲା ? ତେବେ ତିରିଶ ଗୁଲିଶୁ
ମହିନା ହେବ ।

— ତୁମେ ସବୁ ଆଜ୍ଞା ମୋତେ ଦେଇପାରିବ ? ନଗଦ ଦାମ୍ ଦେବି ।

ହରିଗୋଷ କୌତୂଳ ସହିତ ପଲୁରିଲେ—ନନା ଗୋପେନ୍, ଆଜିକାଳି କଞ୍ଚାମାଳର ବ୍ୟବସାୟ କରୁଛି କି ?

— ବ୍ୟବସାୟ ଏପର୍ଫନ୍ଟ କରିବି—ତେବେ କରିବି ବୋଲି ଭାବୁଚି । ସେକଥା ଦିନେ ଭୁମକୁ କହିବି ।

ଗର୍ଭି ସାହିରୁ ଅଧିକା ବାଟରେ ଗୋଟାଏ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବାଉଁଶ ବଣ ମଣିଦେଇ ବାଟ । ଏଠି ଲୋକବାକ ନାହାନ୍ତି । ଏତୋଶୋଲା ଗୀରେ ଲୋକ ବସନ୍ତ ବେଶି ନାହିଁ, ଆଗେ ଥିଲେ; ମେଲେରିଆରେ ମର ହଜି ଲୋକଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଉଠିଛି । ଶାଲ ବଡ଼ ବଡ଼ ଆମ୍ବ ପଣସର ଦିଗ୍ବୁ ଓ ବାଉଁଶବଣ ।

ଏଇ ବାଉଁଶବଣ ଭିତରେ ପୁରୁଣା ଦିନେ ପାଲିତପଡ଼ା ଥିଲା; ହଜାରୀ ପିଲାଦିନେ ଦେଖିଛି । ପାଲିତମାନେ ବେଶ ଥୁଲିବାଲା ଥିଲେ ଗୀ ଭିତରେ । ପୂଜାପାଳଣ, ଦୋଳ, ଦୁର୍ଗାହର ପର୍ଫନ୍ଟ ହୋଇଛି ରାଜେନ୍ ପାଲିତ ପରେ । ଏବେ ପାଲିତ ବଣର ଭିଟା ଏ ପର୍ଫନ୍ଟ ବଣ ଭିତରେ ପଡ଼ିରହିଛି । ଦିନମାନ ବୋଧହୃଦୟ ଯେମିତି ବାଦ ଲୁଚି ରହିଥାଏ ।

ବାଉଁଶବଣରୁ ଶୁଣିଲ ବାଉଁଶର କଟକଟ ଶବ୍ଦ ଆୟୁଚି । ବହୁଳ ପୁଇ, ଶୁଣିଲ ବାଉଁଶ ପଦି ଓ ଶୋଲର ଶବ୍ଦ । କଳଙ୍ଗପାତା ଓ ବଣି ଚଢ଼େଇଙ୍କ କାକଳି । ହଜାରୀର ମନେହେଲ—ଆଜି ଯେପରି ତା ହୋଟେଲର ଦାସତ୍ତ୍ଵ ଜୀବନ ପରେ ମୁଣ୍ଡିର ଦିନ । ସେଇ ଶ୍ରାଷ୍ଟଣ ଗରମ ଚାଲି ଆଗରେ ବସି ଆଜି ଆଉ ତାକୁ ଡେକ୍କିରେ ଭାତ ଭାଲି ରାନ୍ଧିବାକୁ ହେବନାହିଁ, ପଦ୍ମାନାମର କଡ଼ା ତାଗଦା ଓ ମୁରବିର ସହିବାକୁ ହେବନି । ବାଉଁଶବଣ ପୁଇର ଶାନ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ସେ ଯଦି ଘଣ୍ଟାଘଣ୍ଟା ଧରି ଶୁଏ ତାହାହେଲେ ବି କେହି କିଛି କହିପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଏହି ମୁଣ୍ଡ ସେ ଭଲଭାବରେ ଆସ୍ବାଦ କରିବାକୁ ରୁହେଁ ବୋଲି ହିଁ ତ ହୋଟେଲ ଶୋଲିବାର କଥା ଏତେ ଭାବେ !

ସେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଭିଜ୍ଞତା ସଞ୍ଚାର କରିଛି । ଏହି ଥର କିଛି ଟଙ୍କା ହେଲେ ସେ ରାଣ୍ଟାପାଠ ବକାରରେ ହୋଟେଲ ଶୋଲିଦେଇପାରିବ ।

ହଜାରୀ ସତରେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା—ଟଙ୍କା କେଉଁଠି ଧାର ମିଳିପାରେ । ଏଇ ଗୀର ଶୋପେନ୍ସମାନେ ବଡ଼ଲୋକ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଥାଆନ୍ତି ଭଲିକତାରେ । ଏଠି ବୁଝ କେଶବ ଶୋପାଇଁ ଥାଆନ୍ତି ପତ; କିନ୍ତୁ ଲୋକଟା ଅଛି କୃପନ୍ଧା । ସେ କଥା ହଜାରୀ ପରି ସାମାନ୍ୟ ଲୋକକୁ ବିନା ବନ୍ଦକରେ ଦିନା ଜାମିନରେ ଟଙ୍କା ଧାର

ଦେବ ?

ହଜାର କାମିନ୍ ହେବଁ ବା କିଏ ?

ତାହାର ଅବସ୍ଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖରପ । ଦୁଇଖଣ୍ଡ ମାତ୍ର ଗୁଲାମ । ଶୋଷେଇପରଟି ଗତ ବର୍ଷାରେ ପଡ଼ୁଯାଇଛି, ପଇସା ଅଭାବରେ ଗୁଡ଼ିଶି ହୋଇନି । ଛଠାକୁଳରେ ଅଗଣ୍ଯାର ଆମ୍ବ ବରିଗୁରେ ରକ୍ଷା ହୁଏ । ବର୍ଷାଦିନ ଏବେ ଗୁଲିଗଲୁ । ଏବେ ସେତେ ଅସୁବିଧା ହେବନାହିଁ ।

ଦେଲ ପ୍ରାୟ ସରଥାପିଲଣି ।

ହଜାର ଘରକୁ ଫେର ଦେଖିଲ—ତା'ର ଗ୍ରେଟ ଝିଅ ଟେଂପୀ ଘର ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ଶୁଣିବାରେ ଲଗିଛି । ଟେଂପୀ ବାବାକୁ ଦେଖି କହିଲ—ରୂମ ପାଇଁ ଆସନ ବୁଝିବ ବାବା । କାଲି ଯଦି ରୂମେ ରହେ, କାଲି ଭିତରେ ହୋଇଯିବ । ରୂମ ହାତରେ ଦେଇଦେବ ।

ହଜାର ମନେ ମନେ ହସିଲୁ । କେତୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ହୋଟେଲରେ ସେ ରଜାନ୍ ପଶମର ଆସନ ପକେଇ ଖାଇ ନସିବ । ଛବିଟି ବେଶ୍ ସତେ ! ଧାନାମା କି ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ କରିବ ତାହାହେଲେ ?

ଝିଅକୁ କହିଲ—ଦେଖେ ନିପର ଆସନ । ବାଃ ବେଶ୍ ହୁଅଛି ତ ! କେଉଁଠୁ ବୁଣା ଶିଖିଲୁ ?

ଟେଂପୀ କହିଲ—ମୁଖୋର୍କୀ ଘରର ନାଲୁନାମ ଆଉ ଅତସୀନାମଙ୍କ ଠାରୁ । ମୁଁ ନିତ ଯାଏ । ଦି'ପହରେ ସେମାନେ ମୋତେ ଗୀତ ଶୁଣାନ୍ତି, ବୁଣା ଶିଖାନ୍ତି ।

—ସେମାନେ ଏବେ ବି ଅଛନ୍ତି ? ହରିକରଣ ବାବୁ ଗୁଲିଯାଇ ନାହାନ୍ତି ଏବେ ବି ?

—ସେମାନେ ଏ ମାସଟା ବି ରହିବେ । ରହିଲେ ତ ମୋର ଭଲ । ମୁଁ କାମଦାମ ଶିଖିଦେଇପାରିବ । କି ଚମକାର ଗୀତ ଗାଇପାରେ ଅତସୀନାମ ! ଆଜି ଶୁଣିବ ବାବା ?

—ତୁ ଗୀତ କିଛି ଶିଖିଲୁ ?

ଟେଂପୀ ଲଜୁଆ ସ୍ଵରରେ କହିଲ—ଗୋଟାଏ ଦି'ଟା—ସେ କିଛି ନୁହେଁ । ରୂମେ ଅତସୀନାମର ଗୀତ ଯଦି ଶୁଣିବ ତେବେ କହିବ ଯେ କଳଗାଉଣାର ରେକର୍ଡ ଶୁଣିଛ । ସେମାନଙ୍କ ଘରେ ଖୁବୁ ବଡ଼ କଳଗାଉଣା ବି ଅଛି । ନିତ ସନ୍ଧା ପରେ ବଳାନ୍ତି । କେତେ ପ୍ରକାର ଗୀତ ଅଛି । ଯିବ ସନ୍ଧା ପରେ ଶୁଣିବାକୁ ? ଅତସୀନାମ ନିଜେ କଳ ଗାଉଣା ବକାଏ । ମୁଁ ବି ଯିବି ରୂମ ସାଗରେ । ଅତସୀନାମକୁ ୩୮ ।

ଭଲ ବାହୁ ଗୀତ ଦେବେ ।

ହଜାର କହିଲ—ହୁଁରେ ହରିକରଣବାବୁଙ୍କ ଦେଖି ଭର୍ମ

୧୩

—ତା ତ ଜାଣିନି । ତେବେ ସେ ବୈଠକଶାନାରେ । ୩୯ ତ ହୁ ସାଇଙ୍ଗ

ଗପ କରନ୍ତି । ଦିନେ ବୈଠକଖାନାରେ କଳଗାଉଣା ସଜାଇଥିଲେ । କି ଗମକାର କର୍ତ୍ତିନ !

ଏତେବେଳ ସୁଜା ହଜାରର ଫରୀତ କଳା ପ୍ରତି ଧାନ ନଥୁଲ । ତା'ର ଉଦେଶ୍ୟ ହରିଚରଣବାବୁଙ୍କୁ କହି ବୋଲି ଅନ୍ତରେ ଦୂରକଣ୍ଠ ଟଙ୍କା ଧାର କରୁଯାଇପାରେ କି ନା ସେ ଦିଗରେ ।

ହରିଚରଣବାବୁ ଏ ଗାଁ ଉତ୍ତରେ ଏକମାତ୍ର ଶିଷ୍ଟି, ଅବସ୍ଥାପନ୍ନ ଓ ସମ୍ମାନ ଲେନ ! ସେମାନେ ଏ ଗାଁର ଜମିଦାର; କିନ୍ତୁ ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ଗାଁ ଗୁଡ଼ିଦେଇଛନ୍ତି । ପ୍ରକାଶ ତିନମହିନୀ କୋଠା ପଡ଼ିରହିଛି । କଣେ ଦୂରକଣ୍ଠ ବୃକ୍ଷ ପିରସୀ ଛଡ଼ା ପରେ ଆଉ କେହି ଏତେ ଦିନ ଯାଏ ନଥୁଲେ ।

ଆଜିକୁ ନୂର ପାଞ୍ଚ ମାସ ହେଲା ହରିଚରଣ ମୁଖୀଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପୁନି କଲିକତାରେ ବସନ୍ତରେ ମରିଲେ । ପୁନିର ମୃମ୍ଭ ପରତାରୁ ଆଜିକୁ ପ୍ରାୟ ତିନିମାସ ହେଲା ହରିଚରଣ ବାବୁ ସପରିବାର ଗାଁ ପରକୁ ଅସି କାହିଁକି ଯେ ବାସକରୁଛନ୍ତି, ସେ ଖବର ହଜାରୀ ରଖିକାହିଁ । ତେବେ ଏହା ଜାଣେ ସେ ହରିଚରଣବାବୁ ଗ୍ରାମର ଉତ୍ତର ଦିଗର ପଡ଼ିଆରେ ପୋଖରୁଟିଏ ଖୋଲିବା ଲାଗି ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ୍ ହାତରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ପୁଅ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଡାକ୍ତରଙ୍ଗାନା ଗାଁରେ କରିଦେବେ । ହରିଚରଣ-ବାବୁ କାହା ପରକୁ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ, ନିଜ ବୈଠକଖାନାରେ ବସିରହିଛନ୍ତି ସବୁବେଳେ । ତାଙ୍କର ଦୂର ଝିଅ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଏଇଠି । ତା ଶୁଭ୍ରା ଗୁରୁରବାକର ଓ ଦୂରକଣ୍ଠ ଦରଖ୍ତାନ ଅଛନ୍ତି ।

ସନ୍ତ୍ରୀ ପରେ ସାହସ ଭରି ହଜାରୀ ହରିଚରଣବାବୁଙ୍କ ପିତୃଅମଳର ବୈଠକଖାନାରେ ଯାଇ ଠିଆହେଲା । ବଡ଼ ବଡ଼ ଖୁଣ୍ଡିବାଲୁ ଧଳା ମାବଳ ପଥରବନ୍ଧା ବାରଣ୍ୟା, ଆଗରେ ମଞ୍ଜିଲ ଅକାରର କୋଠର । ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ କୋଠର । ପୁଷ୍ପ ନିଷାନବାବୁ ବୋଲି ଏମାନଙ୍କୁ କଣେ ଆସ୍ତିଯୁ ବଡ଼ ବୈଠକଖାନା ପାଖରେ ପୃଥକ୍ ଭାବରେ ନିଜ ପାଇଁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବୈଠକଖାନା ଉଥାରି କରିଥିଲେ । ସେ ଆଜିକୁ ୨୫ ବର୍ଷ ହେଲା ନିଃସନ୍ଧାନ ଅବସ୍ଥାରେ ମରିବାରୁ ସେହି ବୈଠକଖାନା ଘର ଜିନିଷପଦ ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ହଜାରୀ ଟେପୀକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଯାଇଥିଲା । ଟେପୀ କହିଲା—ବାବା, ତୁମେ ବସ । ମୁଁ ଅତ୍ସୀନାମକୁ କହିଦିଏ ତୁମେ ଅସିଛ କଳଗାଉଣା ଶୁଣିବାକୁ । ଏଇଷଣି ବଜେଇବେ ।

~ ବୈଠକଖାନା ଯାମନାରେ ହଜାରକୁ ଠିଆକରି ରଖେଇ ଟେପୀ ପାଖର ଗ୍ରେଟ

ଦରକା ଦେଇ ପର ଉତ୍ତରକୁ ଗୁଣିଗଲା ।

ଘରଭିତରେ ତେଳର ଗୁଣିଗୋଡ଼ିଆ ଲଣ୍ଠନ ଜଳ୍ପିଛି । ଏହା ସାବକ୍ କାଳର ବନ୍ଦୋବସ୍ତୁ; ଏବେ ବି ଠିକ୍ ବଜାୟ ରହିଛି । ହଜାରୀ ବାରଣ୍ୟାରେ ଠିଆହୋଇ ଉତ୍ତରତଃ ହେଉଛି ପର ଉତ୍ତରକୁ ପଣିବ କି ନା, ଏପରି ସମୟରେ ଘରଭିତରୁ ସ୍ଥିର ହରିଚରଣବାବୁ ବାରଣ୍ୟାକୁ ବାହାରିଆସି ସାମନାରେ ହଜାରୀକୁ ଦେଖି କହିଲେ—କିଏ ?

ହଜାରୀ ବିନାତଭାବରେ ହାତଯୋଡ଼ି ମୁଣ୍ଡନୁଆଁ ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲା—ବାବୁ, ମୁଁ ହଜାରୀ ।

—ଓ ହଜାରୀ, କୁଆଡ଼େ ଅସିଗଲ—ଆସ ଆସ, ବାହାରେ ଠିଆହୋଇବ କାହିଁକି—ଘର ଉତ୍ତରକୁ ଆସ । ଦୁଇମାସ ହେବ ରୂମକୁ ଦେଖିନି । ରୂମର ଝିଅ ଅବଶ୍ୟ ମର୍ମିରେ ମର୍ମିରେ ଆସେ । ମୋ ବଡ଼ଝିଅ ଅତ୍ୟା ସଙ୍ଗେ ତା'ର ବଡ଼ ଭାବ ।

ହରିଚରଣବାବୁଙ୍କ ବୟସ ୫୫-୫୬ ହେବ, ଗୋରବଣ୍ଣ, ଡେଙ୍ଗାଳିଆ, ବଡ଼ ବଡ଼ ଆଖି—ଗଲାର ସ୍ଵର ଗମ୍ଭୀର । ସେ ଖୁବ୍ ଯୌଝିନ ଲୋକ ଥିଲେ । ଏବେ ଏ ବୟସରେ ବି ଏବଂ ପୁଅ ମନ୍ତ୍ୟବା ସଞ୍ଚେ ବେଶ ଯୌଝିନ ଓ ସୁରୁଚିର ଶର୍ଣ୍ଣ ଅଛୁ ତାଙ୍କର ଆଠ ପରାଟି ଆ ପୋଷାକରେ ।

ହଜାରୀ ଅସଲରେ ଆସିଛୁ ଟଙ୍କା ଧାର ନେବାଲାଗି । କିନ୍ତୁ ବୈଠକଖାନା ଘରେ ପଣି ସେ କାଳିଆ ଆକାରର ବିରାଟ ଦର୍ପଶ ଖଣ୍ଡକରେ ନିଜର ଆପାଦମସ୍ତକ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ତା'ର ସାହସତକ ଭଡ଼ିଗଲା ।

ହରିଚରଣବାବୁଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମତେ ସେ ଖଣ୍ଡି ଏ ବୌକରେ ବସିଲା ।

ହରିଚରଣବାବୁ ପରାଗଲେ—ଗୁହା ଖାଇବ ହଜାରୀ ?

ହଜାରୀ ଆପୁ ଆପୁ ହୋଇ କହିଲା—ଆଜି ଗୁହା...ମୁଁ—ଆଉ, ସେ କଷ୍ଟ ପୁଣି କାହିଁକି ?

ହରିଚରଣବାବୁ କହିଲେ—କି କଥା ? କଷ୍ଟ କାହାର ? ମୁଁ ତ ଏକଣି ଗୁହା ପିଇବ । ଅପେକ୍ଷା କର, ଅଣିବାକୁ କହୁଛି ।

ଏହି ସମୟରେ ଟେପୀ ବୈଠକଖାନାର ଯେଉଁ ଦୁଆର ଅନ୍ତର୍ଗୁରଆଡ଼ ସେହିଠାରେ ଅସି ଠିଆହେଲ । ହରିଚରଣବାବୁଙ୍କ ବୈଠକଖାନା ଭିତରେ ଦେଖି ବି ସେ ବେଶ ସହଜ ଭାବରେ କହିଲା—ବାବା, ଅପେକ୍ଷା କର, ଅତ୍ୟାନ୍ତା କଳଗାଉଣା ବଜାଉଛନ୍ତି । ମୁଁ କହୁଛି, ମୋର ବାବା ରୂମର କଳଗାଉଣା ଶୁଣି ଅସିଛନ୍ତି ।

ହରିଚରଣ ବାବୁ କହି ଉଠିଲେ—କଳଗାଉଣା ଶୁଣିବାକୁ ଅପିଛ ହଜାରୀ ! ତା ମୋତେ ତ ଆଗୁରୁ କହିଥାଆନ୍ତି ? ଶୁଣିବାକୁ ତ ଆସିବ, ଏଥୁର ଆଉ କଥା କଣ୍ଠି ?

ତୁମେ ଗୁରି ପାଞ୍ଚକଣ ଆସ । ଯାଆ, ବଡ଼ ଆନନ୍ଦର କଥା । ତେବେ ଝିଅ, ତୋ ବାପ ପାଇଁ ଅଉ ମୋ ପାଇଁ ଦ' ପିଆଲ ଗୁହା ଅଣିବାକୁ କହିଦେ ତୋ ଅତ୍ସୀନାଜାନୁ ।

ହଜାରୀ ମନେ ମନେ ଟେପୀ ଉପରେ ରାଗିଗଲ । ହତଭାଣ୍ୟ ଝିଅଟା ସବୁ ଦେଲ ମଟିକରି । କିଏ ତାକୁ କହିଥିଲ ଯେ ସେ ମୁଖାର୍କୀ ଗରକୁ କଳଗାଉଣା ଶୁଣିବାକୁ ଯାଇଥିଲା ବୋଲି ! ଏହା ପରେ ଟଙ୍କା କଥା ଉଠେଇଲେ କ'ଣ ଭଲ ହେବ ? ନାହିଁ, ଏ ପିଲକିଆ କଥା ହୋଇଗଲ ।

ହରିଚରଣବାବୁଙ୍କ ଝିଅ ଅତ୍ସୀ ଏହି ସମୟରେ ଦୂଇ ପିଆଲ ଗୁହା ହାତରେ ଧର ଆସିଲ । ପ୍ରଥମେ ହଜାରୀ ଆଗରେ ଟେବୁଲରେ ଗୋଟିଏ ପିଆଲ ଥୋଇ ଅନ୍ୟ ପିଆଲଟି ହରିଚରଣଙ୍କ ହାତରେ ଦେଲ । ଅତ୍ସୀର ବସୁସ ଥିଲ ଉଣେଇଶି, ବେଶ ଗୋର ତକତକ, ପୁନର ମୁଖଶ୍ରୀ, ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଣି । ଗୋଟିଏ କଥାରେ କହିଲେ, ଅତ୍ସୀ ମୁନ୍ଦର ଝିଅ । ପରିଷାର ପରିଚନ ଅଥବା ସହଜ, ଅନାଭିନ୍ନ ବେଶବିନ୍ୟାସ । ହାତରେ କେତେ ପଟ ସବୁ ସୁନାକୁଡ଼ି ଏବଂ କାନରେ ଜୟରିଂ ଛଢା । ଅଳଙ୍କାରର ଘାହୁଲ ନାହିଁ ।

ହରିଚରଣବାବୁ କହିଲେ—ତୁମ ହଜାରାକକା—ପ୍ରଣାମ କର ଅତ୍ସୀ ।

ଅତ୍ସୀ ଆଗେଇ ଆସି ହଜାରୀ ଆଗରେ ନାହିଁ ପ୍ରଣାମକରି ପାଦଧୂଳି ନେଲ । ହଜାରୀ ସକ୍ରିୟ ହୋଇ କହିଲ—ଆଉ ଆଉ ମାତ୍ରରାଜରଣୀ ହୁଅ ମା । କଲ୍ପାଣ ହେଉ ।

ଅତ୍ସୀକୁ ହରିଚରଣବାବୁ କହିଲେ—ତୁମ ହଜାରୀ କକା ଗୀତ ଶୁଣିବେ । ଗ୍ରାମଫୋନ୍‌ଟା ନେଇଅସ ।

ଅତ୍ସୀ ସଙ୍ଗେ ଟେପୀର ଶୁଣୁ ଭାବ । ଟେପୀର ବାପକୁ ଅତ୍ସୀ ଏଇ ପ୍ରଥମେ ଦେଖିଲ । ବାବାଙ୍କ କଥାରେ ପରିଚିତରକୁ ଗୁଲିଗଲ ଏବଂ କିଛି କ୍ଷଣ ପରେ ଗୁକର ହାତରେ ଗ୍ରାମଫୋନ୍ ଓ ରେକର୍ଡର ବାକ୍ସ ବାହାର କରି ପଠାଇଦେଲ ।

ହରିଚରଣବାବୁ ଗୁକରକୁ କହିଲେ—ବଜେ କବ କିଏ ? ତୋ ନାମ ଅଯୁଷ୍ମନ୍ତ ନାହିଁ ?

—ନାମ ତ କହିଲେ ଆପଣ ବଜେଇବେ ।

—ମୁଁ ଭଲ ଦେଖିପାରୁନାହିଁ । ତାକୁ ପଠେଇଦେ'ଯା ।

ଟିକ୍ୟ ପରେ ଅତ୍ସୀ, ଟେପୀ ଆଉ ପଡ଼ାର ଅନ୍ୟ ଦ' ତିନିଟି ଝିଅ ଘରେ ପଣିଲେ । କଳଗାଉଣା ବଜା ସୁରୁହେଲ ଏବଂ ଗୁଲିଲ ଦୁଇପଣ୍ଡା । ଆଉଥରେ ଗୁହା ଦେଇଗଲ ଗୁକର—କିନ୍ତୁ ପରିବେଷକଲ ଅତ୍ସୀ ।

•ସବୁ ଶେଷ ହେବାକୁ ବାତ ପ୍ରାୟ ସାଢ଼େ ନ'ଟା ବାଜିଗଲ ।

ହଜାରୀ ଛଟପଟ ହେଉଥିଲ । ଗୀତ ଶୁଣିବାକୁ ସେ ଏଠାକୁ ଆସିନଥିଲ ।

ଗୀତ ବନ୍ଦ ହେଲାରୁ ଅତସୀ, ଟେପୀ ଓ ଝିଅଥଳ ଯେତେବେଳେ ଏଇ ଭିତରକୁ
ଚାଲିଗଲେ, ଯେତେବେଳେ ହୁଜାରୀ ସାହୁସ କରି କହିଲା—ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ଗୋଟାଏ
ଅରଜି ଥୁଲା ବାବୁ !

ହୁରିଚରଣବାବୁ କହିଲେ—କଥଣ କୁହୁ ?

—ମୋର କିଛି ଟଙ୍କା ଦରକାର । ଯଦି ମତେ କିଛି ଧାର ଦିଅନ୍ତେ ତେବେ ମୋର
ମୁହଁବଡ଼ ଗୋଟାଏ ଆଶା ମୁରଣ ହୋଇଯାଆନ୍ତା ।

—ଝିଅର ବାହାପର କରିବ ?

—ଆଜ୍ଞା ନା ବାବୁ ! ତାହା ନୁହେଁ, ବ୍ୟବସାୟ କରିବ ।

—କି ବ୍ୟବସାୟ ?

—ବାବୁ, ଆପଣଙ୍କ ଜାଣନ୍ତି ମୁଁ ହୋଟେଲରେ କାମ କରେ । ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ
ଲୁଚେଇବି ନାହିଁ । ମୁଁ ନିଜେ ଗୋଟାଏ ହୋଟେଲ ଖୋଲିବାକୁ ଶୁଦ୍ଧତି । ଟଙ୍କାଟା
ସେଇଥୁପାଇଁ ଦରକାର ।

—କେତେ ଟଙ୍କା ଦରକାର ?

—ଅନ୍ତରି ଦୁଇଶହ ଟଙ୍କା ଆପଣ ଯଦି ଦସ୍ତାକରି ଦେବେ ବାବୁ, ମୋର ଖାଲ
ଧାରର ପଣସବଗିରୁ ମୁଁ ବନ୍ଧାରଣ୍ଡି ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ । ବର୍ଷକ ଭିତରେ ସୁଖିଦେବି ।

ହୁରିଚରଣବାବୁ ଭାବି କହିଲେ—ବଗିରୁ ବନ୍ଧକ ରଖି ମୁଁ ଟଙ୍କା ଦେଇନାଆନ୍ତି—
ତୁମକୁ ଦେଇନାଆନ୍ତି ତ ଏମିତି ଦେଇନାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏତେ ଟଙ୍କା ଏ ସମୟରେ ମୋ ହାତରେ
ନଗଦ ନାହିଁ ।

ହୁଜାରୀ ଏ କଥା ପରେ ଆଉ କୌଣସି କଥା କହିପାରିଲାନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ସେ
ଜାଣିଥୁଲ ହୁରିଚରଣବାବୁ ଉଦାର ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ, ସତ୍ୟବାଦୀ ଲୋକ । ଟଙ୍କା ହାତରେ
ଥିଲେ, ହାତରେ ଟଙ୍କା ନାହିଁ ବୋଲି କହିନାଥାନ୍ତେ ।

ଅତସୀ ଆସି କହିଲା—କକା, ଆପଣ ଟିକିଏ ବସନ୍ତ । ଟେପୀ ଖାଇ ବସିଛୁ । ମା
ଛାଡ଼ିଛୁ । ଯେଉଁ ଝିଅମାନେ ଗୀତ ଶୁଣିବାକୁ ଆସିଥୁଲେ ସେ ସମୟକୁ ନଖୁଆଇ ଯିବାକୁ
ଦେବେନାହିଁ । ଟିକିଏ ତେରି ହେବ । ନହେଲେ ଆପଣ ଯାଆନ୍ତି—ମୁଁ ଗୁରୁଣୀ ସଙ୍ଗେ
ଏହିକ୍ଷଣ ପଠେଇଦେବି ।

ହୁରିଚରଣବାବୁ କହିଲେ—ତୁମର ଯଦି ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ ନଥୁବ ଟିକିଏ ବସିଯାଆନା
ହୁଜାରୀ ! ତୁମ ସଙ୍ଗେ ଦ'ପଦ କଥା ହେବ । କେହି ବସୁନ୍ଧ ଲୋକ ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ ।

ହୁଜାରୀ ବସିଲା ।

—ତୁମେ କେଉଁ ହୋଟେଲରେ କାମ କର ?

—ଆଜ୍ଞା ରାଣ୍ୟାଟ—ବେବୁ ଚନ୍ଦ୍ରତୀର ହୋଟେଲ—ଚେଳକଳାର ଭିତରେ ।

—କେତେ ଦରମା ପାଥ ?

—ବାବୁ, ସେ ଆଉ କହିବା କଥା ନୁହେଁ—ଶାଇବା ଆଉ ମାସକୁ ସାତିଟଙ୍କା । ସେଇଥିପାଇଁ ଭାବିଥିଲି । ପରର ତୋଡ଼ି ସହ ରହିବ ନାହିଁ । ଏଥାହେ ବସୁସ ହେଲା ବେଳକୁ ଗୋଟାଏ ହୋଟେଲ ଖୋଲି ନିଜେ ଚକେଇବି ।

—ହୋଟେଲ ଚକେଇପାରିବ ?

—ତାହା ବାବୁ ଆପଣଙ୍କର ଆଣୀବାଦରେ—ଏକପ୍ରକାର ସବୁ ଜାଣେ ସେ ଲାଇନରେ । ବଜାରସଦିଦା ଆଉ ରାନ୍ଧା—ହୋଟେଲର ଦୁଇଟା କାମ ଯିଏ ଶିଖିଛି ସେ ହୋଟେଲ ଖୋଲି ଲାଭ କରିପାରିବ । ମୁଁ ଅନେକଦିନ ହେଲା ଚେଷ୍ଟାକର ଏ ଦୁଇଟି କାମ ଶିଖିନେଇଛି । ଗର୍ଭ କଥା ଗୁହେଁ ତା ଜାଣିଛି । ରାନ୍ଧା ଶିଆ ଗୁକରି କରେ ସତ; କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ ବାପା ମାଆଙ୍କ ଆଣୀବାଦରେ, ଆପଣଙ୍କର ଆଣୀବାଦରେ ଆଣି କାନ ଖୋଲି କାମ କରେ ।

—ବେଶୁ ଭଲ !

ଦିଶାହ ପାଇ ହିଳାଏ ତାହାର ବହୁଦିନର ଆଶା ସାଧୁ ଆଦର୍ଶ ହିନ୍ଦୁହୋଟେଲଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ କଥା କହିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରନୀର କୁଳରେ ବସି ଅବସର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାହାର ସେ ସ୍ଵପ୍ନଦେଖାର କଥା ମଧ୍ୟ ଗୋପନ କଲନାହିଁ । ତାହାର ରାନ୍ଧା ଖାଇ କଲିବତାର ବାବୁମାନେ କିପରି ପ୍ରଣାପୀ କରିଛନ୍ତି, ସତ୍ତବ ବାଡ଼ୁ କ୍ଷେତ୍ର ହୋଟେଲ ତାହାକୁ ହଟେଇ ନେଇଯିବାର ଚେଷ୍ଟା—କିନ୍ତୁ ବାଦ୍ ଦେଲନାହିଁ ।

ହୃଦିରଣ୍ୟବାବୁ କହିଲେ—ତୁମ କଥା ଶୁଣି ତୁମ ଉପରେ ମୋର ହିଂସା ହେଉଛି । ତୁମର ବସୁସ ହେଲେ କଥା ହେବ, ତୁମ ଜୀବନରେ ମସ୍ତକଡ଼ି ଆଶା ରହିଛି । ଗୋଟାଏ କିନ୍ତୁ ଗଢ଼ି ତୋଳିବ, ଏଇ ଆଶା ହିଁ ମଣିଷକୁ ବଞ୍ଚିବ ରଖେ । ମୋ ପୁଅଟା ମରିଯିବା ପରେ ମୋ ଜୀବନରେ ଯେପରି ସବୁକିନ୍ତୁ ସରିଯିବା ପରି ମନେହେଉଛି; ଆଉ ଯେପରି କିନ୍ତୁ କରିବାର ନାହିଁ । କରି କଥା ହେବ ? କାହାପାଇଁ କରିବ ? ଏଇସବୁ କଥା ମନରେ ଉଠେ । ତା ଛଢା ଜୀବନରେ କେବେହେଲେ କିନ୍ତୁ ଦରକାର ହୋଇନି । ବାବାଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ଥିଲା ଯଥେଷ୍ଟ । ନୁଆ କିନ୍ତୁ ଗଢ଼ି ତୋଳିବ ଏ ଜଙ୍ଗା କେଉଁ ଦିନ ଜାଗିନି । ତୁମର ବସୁସ ହେଲେ କଥା ହେବ, ଏଇ ଗୋଟିଏ ଆଶା ହିଁ ତୁମକୁ ପୁଅ କରି ରଖିଦେବ । ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ଏତେ ଧାରିଲାବାଳ ନ ଥିଲା । ପୁଅ ମରିଯିବା ପରେ ଜୀବନର ରହ୍ୟମ, ଆଶା ଭରିଯା ଯେମିତି ଘୁଲିଗଲା । ମୁଣ୍ଡର ବାଲ ପାରିଗଲ । ତେବେ ଏବେ ଜଙ୍ଗା ଅଛୁ ପୁଅ ନାହିଁରେ ଗୋଟାଏ ସ୍କୁଲ କରିଦେବ । ପୁଣି ଭାବେ ସ୍କୁଲରେ ପଡ଼ି ବ ବା

କିଏ ? ଆମର ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ତ ଲେନଙ୍କର ପର ନାହିଁ । ତା ଅପେକ୍ଷା ନହେଲେ ଗୋଟାଏ ଡାକୁରଙ୍ଗାନା କରିଦିଏ । ଉଦ୍‌ୟମ ଏ ଜୀବନର ସବୁ କହି । ଯାହାର ଜୀବନରେ ଆଶା ନାହିଁ, ଯାହା କହି କରିବାର ଥିଲ ସବୁ ହୋଇଯାଇଛି—ତାର ଜୀବନ ବଡ଼ କଷ୍ଟକର । ତାହାହିଁ ମୋର ହୋଇଛି । ହଜାରୀ, ଖୋକା ମରିଥିଲେ ମୋର କଳ୍ପନା ଥିଲ କୋଇଲାଗଣି ଇଜରା ନେବି । କେତେ ଉଧାର ଥିଲ । ଏବେ ମନେହୁଏ କାହାପାଇଁ କରିବି ? ଏଇଥିପାଇଁ କହିଲି, ତୁମରୁ ଦେଖି ହିଂସାଦୂରେ । ତୁମ ଜୀବନରେ ଉଦ୍‌ୟମ ଅଛୁ, ଆଶା ଅଛୁ—ମୋର ତ ନାହିଁ । ଆଉ ଦେଖ, ଏଇ ପଢାଗାଆଁରେ ଏକୁଠିଆ ପଡ଼ିବରହୁଛି । ଭଲଲାଗିବ କି ? ଲୁଗେନା । କେବେହେଲେ ରହିନ । କିନ୍ତୁ ବାହାରେ ମଧ୍ୟେ ହକ୍କଗୋଲ ଭିତରେ ରହିବାକୁ ଭଲଲାଗେନା । ଏଇ ଝିଅଟା ଅଛୁ । କଳଗାଉଣା ଗୋଟାଏ ଆଣିଛି । ସେ ବଜାଏ, ମୁଁ ଶୁଣେ । ତା ମାଆ ପାଇଁ ବାହି ବାହି ଆଉ ଶରବତେଦ ଗୀତର ରେକଟ୍ ନିଶିଦ୍ଧେଇଛି—ଯଦି ଶୁଣେ ତାହାର ମନଟା ଟିକିଏ ଭଲ ରହେ । ସ୍ବୀଳେକ, କଷ୍ଟ ତାକୁ ବାଧିଛୁ ବହୁତ ।

ହଜାରୀ ଏ ଦାର୍ଘ ବକ୍ତ୍ଵା ସବୁଟା ସେପରି ବୁଝିଲ ନାହିଁ । କେବଳ ବୁଝିଲ, ପୁଣ୍ଡିଶୋକରେ ବୃଦ୍ଧଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଖରାପହୋଇଗଲଣି ।

ସେ ସହାନୁଭୂତିଯୂଚକ ଦି ଗୁରିକଥା କହିଲା । ବେଶି କଥା ଅନେକ ଷଷ୍ଠ ଧରି ସଙ୍ଗାଡ଼ି କହିବା ସେ କେବେ ଶିଖିବାହିଁ । ତେବେ ଦି ପୁଣ୍ଡଶୋକାହୁର ବୃଦ୍ଧପାଇଁ ତାର ସତରେ ଦୁଃଖ ହେଲ । ଭାବି ଭାବି ସେ ମନେ ବିନେଇ ଚନ୍ଦେଇ କିହୁ କହିଲ ।

ହରିଚରଣବାବୁ କହିଲେ—ଆଉ ଟିକିଏ ଗୁହା ଖାଇବ ?

—ଆଜ୍ଞା ନା, ଗୁହା ଖାଇବାର ମୋର ସେମିତି ଅଭ୍ୟାସ ନାହିଁ । ଆପଣ ଖାଆନୁ ବାବୁ ।

ଏହି ସମୟରେ ଟେପି ଆସି ପରୁଗଲ—ବାବା ଯିବା ?

ହଜାରୀ ହରିଚରଣବାବୁଙ୍କ ପାଖରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଝିଅ ସହିତ ବାହାରିପଡ଼ିଲା । ତନ୍ଦୁ ଭିଠିଛି । ଭଡ଼ ପରିବାରଙ୍କ ଘରର ଦାଣ୍ଡ ପଣ୍ଡାରେ କଟା ରାଣ୍ଡୁ । କାଠ ରଦାହୋଇଛି । ରାଣ୍ଡୁ । କାଠର ଗନ୍ଧ ବାହାରୁଛି । ସିଧୁ ଭଡ଼ ଦୁଆରେ ଜାଲ ବୁଣ୍ଡିଥିଲା । କହିଲ—ଦା' ଗୋପେଇଁ, ଏତେ ଶାତଯାଏ କେଉଁଠି ଥିଲ ?

ହଜାରୀ କହିଲ—ବାବୁଗରେ । ସେ ଗୁଡ଼ିଲେନି କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ । ଗୁହାଖାଆୟ କଳଗାଉଣା ଶୁଣ—ଶେଷରେ ଘରଣୀମା ଟେପିକୁ ନଜୁଆଇ ଗୁଡ଼ିଲେ ନାହିଁ ।

ହଜାରୀଙ୍କୁ ବଡ଼ ଭଲଲାଗିଥିଲା ଆଜିର ସନ୍ଧାନା । ବଡ଼ଲେକର ବୈଠକଶାନାରେ ସିପରି ଭାବେ ବସି ଗୁହା ସେ କେବେ ଖାଇନି । ଖାଦିର କର ତାହା ସଙ୍ଗେ କେବୁ

ବଡ଼ଲୋକ ମନର କଥା କେବେ କହୁନ । କଳଗାଉଣା ତ ଅଛୁ । ଝିଅନ୍ତୁ ନହିଁଲ—ଟେପୀ,
କଥା ଖାଇଲୁ ଲୋ ? ଟେପୀ ଟିକିଏ ଭୋଲନପିୟ, ଖାଇବାକୁ ଭଲପାଏ । ଆଉ ଗରିବର
ଝିଅ ବୋଲି ଅତସୀର ମା' ତାକୁ ନ ଖୁଆଇ ଛୁଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ କହିଲ—ପରଟା,
ମାଛର ଡାଲମା, ପୂଜି, ପୋଟଳଉଳା, ଆଳୁଉଳା...

ହଜାରର ସ୍ବୀ ଅନେକବେଳୁ ରକ୍ଷଣା ସାରି ବସିଛି । କହିଲ—ଏତେ ରତ୍ନ ଯାଏ ସମସ୍ତେ
କେଉଁଠି ଥୁଲ ? ରୂମମାନଙ୍କ ପଡ଼ା ବୁଲିବା ସେ ଶେଷ ହେଉଛି ! ବସି ବସି ଖାଲ ନିଦ
ଲାଗୁଛି ।

ଟେପୀ କହିଲ—ମୁଁ ଖାଇ ଅସିଛି ମା । ଅତସୀରିବାର ମା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ
ଛୁଡ଼ିଲେ ନାହିଁ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଖାଇବ ନାହିଁ ।

—ହଁ ଲୋ, ତୁ ଖାଇ ଅସିଲୁ । ଆର ଓଳାର ସେଇ ବାସି ଲୁଚି ତୋ ପାଇଁ ରହିଛୁ
ସେ । ଲୁଚି ଖାଇବୁ ନେ ।

ଅନେକ ଦିନ ଧରି ଏମାନଙ୍କ ସହାରରେ ଏପରି ସ୍ଵର୍ଗକତା ହୋଇନାହିଁ ସେ ଲୁଚି
କିନ୍ତି ଫୋପାଡ଼ି ପିଲାଝିଲାଏ ଖାଇବାକୁ ପାଆନ୍ତି । ଆଜି ଏହି କଥା କହିବାକୁ ବି ମୁଖ
ଲାଗୁଛି ।

ଟେପୀ କହିଲ—ତୁମେ ଯାଅ ମା, ମୁଁ ଖୁବ୍ ଖାଇ ଅସିଛି । ସେଠି ତ ପରଟା,
ପୂଜି, ମାଛର ଡାଲମା, ଏଇଆ ସବୁ ଖାଇଛୁ । ଆଜି ଦିନଟା ବେଶ କଟିଲ—ନା ମା ?
ଉଲ୍ଲ ଖାଇବା ପୁକାଳୁ ସୁରୁ ହୋଇଛି, ଆଉ ରତ୍ନଯାଏ ବି ଘୁଲିଛି ।

ଶିଅପିଆ ଶେଷ କର ହଜାରୀ ବାହାରେ ବସି ତମାଖୁ ଖାଇବାରେ ଲାଗିଲା । ହରିଚରଣ-
ବାବୁଙ୍କ କଥାରେ ତାହାର ବହୁତ କିଛି ଉତ୍ସାହ ଆଜି ବଢ଼ି ଯାଇଛି ।

ଲୁଚି ! ଟେପୀ କେତେ ଲୁଚି ଖାଇପାରେ—ସେ ତାର ନ୍ୟବସ୍ତା କରିବ । ତାର ଏଇ
ସବୁ ଲେଖାନ୍ତର ପୁଅ ଝିଅଙ୍କ ମୁହଁରେ ଭଲ ଖାଇବା ପିଇବା ସେ ଦେଇପାରେନି । କିନ୍ତୁ
ସେମିତି ଦେଇପାରିବ ସେହି ଚେଷ୍ଟା କରିବା ପାଇଁତ ସେ ସୁଯୋଗ ଶୋଇ ବୁଲୁଛି !

ହରିଚରଣବାବୁଙ୍କର ଟଙ୍କା ଅଛୁ ସତ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ପିଲ ପରି ଲେଖାନ୍ତର ପିଲ ତାଙ୍କ
ଏରେ ନାହାନ୍ତି । କାହା ମୁହଁରେ ସୁଖାଦ୍ୟ ଦେବାର ଆଶାରେ ସେ ଖାଟିବେ !

ଆଜି ହରିଚରଣବାବୁଙ୍କ ପାଶରୁ ସେ ଟଙ୍କା ଧାର ଧାଇଲା ନାହିଁ ସତ, କିନ୍ତୁ ଏପରି
ଗୋଟାଏ ଜିନିଷ ପାଇ ଅସିଛି ଯାହାର ମୁଲ୍ୟ ଟଙ୍କା କଟାଇତାରୁ ବେଶି । ତାହାର
ସହାରରେ ପିଲ ଅଛନ୍ତି, ଟେପୀ ଅଛୁ । ସେମାନଙ୍କ ମୁହଁଅଡ଼େ ଗୁହଁ ତାର ଗୋଡ଼-
ହାତରେ ବଳ ଅସିବ । ମନରେ ଜୋର୍ ପାଇବ । ହରିଚରଣବାବୁଙ୍କର ଜୀବନ ଶେଷ
ହୋଇଯାଇଛି । ତାହାର ବସ୍ତୁସ ଛୁଟାଇଣିବର୍ଷ ହେଲେ କଥା ହେଲ—ଟେପୀ ସେ କୁଆ-

ପିଲ । ତା'ର ନିଜର ଆଉ ସୁଖ କଥା ? ଚେଂପାକୁ ଖେଟିଏ ଭଲ ଶାଢ଼ି କଣିଦେଲେ ତା ମୁହଁରେ ଯେଉଁ ହସ ଫୁଟିଛିବ, ସେହି ହସ ତାକୁ ଅନେକ ଦୂର କର୍ମପଥରେ ନେଇଯିବ ।

ଆହା, ଯଦି ଏପରି କେବେ ହୁଏ !

ଯଦି ଚେଂପାକୁ ଗୋଟିଏ କଳାଶିଶା କଣି ଦିଆଯାଏ—ଗୀତକୁ ଯେହେତୁ ସେ ଭଲପାଏ...

ହୁଏତ ଏବୁ ସ୍ଵପ୍ନଙ୍କ କିନ୍ତୁ ଭାବିବା ତ ଆନନ୍ଦ ? ଦେଖାଯାଉନା କଥା ହେଉଛି !

କାନ୍ତିଶନଶରେ ସାର୍କ ସାର୍କ ଶବ୍ଦ ହେଉଛି । ରତ ଅନେକ ହୋଇଛି । ଗ୍ରାମ ଜୀବିତ ହୋଇଯାଇଛି । ଏତିକିନେଳେ ହଜାରୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କହିଲା—ହଜାରେ, ମୋର ଗାମୁଗ୍ରୁ ଖେଟିକ ବଡ଼ ମଜଳା ହୋଇଛି । ଟିକିଏ ସୋଡ଼ା ଦେଇ ଭିଜେଇ ଦିଅ ତ ! କାଳି ଖୁବ୍ ସକାଳୁ କାଚିଦେବ । ମୁଁ କାଳି ସକାଳୁ ଉଠି ରାଶାପାଠ ଯିବି ।

—ସକାଳେ କାହିଁବି—ଏଇକଣି କାଚିଦେବ । ଭିକାଶାମୁଗ୍ରୁ ନେଇ ଯିବ କିପରି ? ଏଇକଣି କାଚି ପବନରେ ମେଲୁଇଦେଲେ ରାତ ରିତରେ ଶୁଣିଯିବ ।

ସକାଳୁ ଉଠି ହଜାରୀ ରାଶାପାଠ ଶୁଣିଆସିଲା । ହୋଟେଲରେ ପାଦ ଦେଲାକଣି ତାହାର ଭୟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ମାଲିକନାବୁ ଆଉ ପଦାନାମ କଥା ଯେ ନ କହିବେ ! ଦିନେ ତେବେ କରିଦେଇଥିବା ଯୋଗୁଁ କୌଣସି ଦେଉ ଦେଉ ତା ପ୍ରାଣ ଯିବ ।

ସେଇଥା ବି ହେଲା । ପଣିବା ବାଟରେ ବସିଛିନ୍ତି ସ୍ଵପ୍ନଙ୍କ ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ମହାଶୟ—ଖୋଦୁ ମାଲିକ । ହଜାରାଙ୍କ ଦେଖି ହାତରୁ ହୁକା ଥୋଇଦେଇ କଡ଼ାସ୍ଵରରେ କହୁଲେ—କାଳି କେଉଁଠି ଥୁଲ ନନା ?

ହଜାରୀ ମିଛକଥା କହୁଲୁ ନାହିଁ । ଘରେ କାହାର ଅସୁଖ ଜତ୍ୟାଦି ଧରଣର ବନାଚାନା କଥା ସେ କେବେ କହେନା । କହିଲ—ଆଜ୍ଞା, ଅନେକ ଦିନ ପରେ ଘରକୁ ଗଲି । ପୁଅ ଝିଅ ଅଛନ୍ତି—ସେଇଥୁଲାଗି ଗୋଟାଏ ଦିନ—

—ନକହୁ ଏଉଳି ହୋଟେଲରୁ ପଳେଇଯିବାର ମାନେ କଥା ? କାହାଠାରୁ ହୁଟି ନେଇ ଯାଇଥୁଲ ?

ଏକଥାର ଜବାବ ସେ ଦେଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଲୁଚ ଦେବାକୁ ଯାଇଥୁଲ ଘରକୁ, ତାହା କହୁଲେ ବାଧ୍ୱବ । ସେ ଚୁପକର ରହିଲା ।

—ତୁମେ ହାଡ଼େ ହାଡ଼େ ବନ୍ଦମାସ ନନା ! ପଦାନାମ ଠିକ୍ କଥା କହେ । ଦେଖିବାକୁ ଭଲମଣିଷ, ହେଲେ କଥା ହେବ, ତୁମେ ଏତେ ବଡ଼ ହୋଟେଲର ରଜାରଙ୍ଗ ପ୍ରଥିତ ଦେଇ ଏକାବେଳୀକେ ନିରୁଦ୍ଧିଷ୍ଟ ହୋଇଗଲ କାହାକୁ କିଛି ନକହୁ । ଆଶିପାଣି କାଳି-

ପାଣି ସବୁ ଏକାବେଳିକେ ମିଶେଇଦେଲ ? ଗଞ୍ଜେଇଖୋନ ନିମକହାରାମ୍ କୋଡ଼ିଟି-
କାର—ଗୁଲାଟି ଦେଖାଇବାକୁ ଆଉ ଥାନ ମିଳିଲ ନାହିଁ ?

ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଗଲାର କୋର ଆବାକୁ ପାଇ ପଢାନାମା ବ୍ୟଥାର କଥଣ
ଦେଖିବାକୁ ଅସିଲ ଏବଂ ଦୁଆରରେ ଉଚ୍ଚି ମାର ହଜାରକୁ ଦେଖିବା ମାଫେ କହିଛଠିଲ—
ଏଇ ଯେ—କଥଣ ଭାବ ପୁଣି ଉଦୟ ହେଲ ! କାଲି ମୁଁ କହିଛ ଆଉ ଦରକାର ନାହିଁ ।
ଯେ ଆପଦକୁ ବିର୍ଦ୍ଦୀୟ କରିଦିଅ ବାବୁ । ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଇ କେଉଁଠି ନିଶାରେ ଘୋଲ ହୋଇ
ପଡ଼ିଥିଲା । ଚେହେରା ଦେଖିନାହାନ୍ତି !

ହଜାର ଟିକିଏ ଶଙ୍କିତ ହୋଇଭିଟି, କାନ୍ଦୁରେ ଟଙ୍ଗାହୋଇଥିବା ଗ୍ରେଟ ଅଇନାରେ
ନିଜ ମୁହଁ ଦେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା । ପଢାନାମା କଥଣ ଦେଖିଲ ତା ଚେହେରାରେ ?
ଗଞ୍ଜେଇ ତ ଦୂରର କଥା, ଗୋଟାଏ ବିଡି ପର୍ମନ୍ତ, ସେ ସକାଳୁ ଖାଇନି ।

—ଯାଆ, କାଲି ଜଣେ ଠିକା ପୂଜାଯ୍ ଅଣାହୋଇଥିଲା । ତା'ର ମଜୁରି ଏକଟଙ୍କା
ଆଉ ଜଳିଥିଆ ଗୁରିଆଣା—ତୁମର ଏ ମାସର ଦରମାରୁ କଟାଯିବ । ଫେରୁ ଯଦି ଏପରି
ହେବ, ସେହି ଦିନ ହିଁ ବିଦାୟ କରିଦେବି—ମନେରଖ ଯେପରି । ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ରାୟ
ଦେଲେ ।

ହଜାର ଅପ୍ରତିଭ ମୁଖରେ ରାନ୍ଧିରାଗରେ ଯାଇ ପଶିଲା । ସେଠି ବି ନିସ୍ତାର ନାହିଁ ।
ମାଲିକ ହାତକୁ ଖସିଲେ ବି ପଢାନାମା ହୃଦୟରୁ ଏତେ ସହଜରେ ପରିଷାଶ ପାଇବା
ଦୂଷର । ପଢାନାମା ହଜାରର ପଛେ ପଛେ ରାନ୍ଧିରାଗରେ ପଣି କହିଲ—ତୁମେ ତ କାମ
କରିବନ୍ତି, ସେମାନେ କାହିଁକି କରିବେ ?... ଆଜି ଏକା ହାଣ୍ଟି ଠେଲୁଆ—ଯେମିତି
ବଦମାସିକୁ ତାର ସେମିତି—ଏତେ ବଡ଼ ତେଜିତିକୁ ଓହାଥ, ପେଜ ଗାଳ, ଗରଖ-
ମାନଙ୍କୁ ଭାତ ବାଢ଼ । କାଲି ସବୁ କାମ ମୁସ୍ତି ବୁଜି ସେ ନନା ଏକା କରିଛି । ନବାବୟାଥ
କୋଡ଼ିଟି ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଇ ପଡ଼ିବେ—ଆଉ ସେଥିପାଇଁ ଖଟି ଖଟି ମରି ମରିବେ ସମସ୍ତେ ।

ପଢାନାମା ରାଗଚଣ୍ଡାଳରେ ଭୂଲିଯାଇଥିଲା—ଏଇମାତ୍ର ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କହିଛନ୍ତି
ଯେ କାଲି ହଜାର ବଦଳରେ ଠିକା ନନା ରଖାଯାଇଥିଲା, ଯାହାର ମଜୁରି ହଜାରର
ଦରମାରୁ କଟାହେବ ।

ହଜାର ଅବାକୁ ହୋଇ କହିଲ—ଏକା କେମିତି ? ଏଇ ତ ଠିକା ନନା ରଖା
ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ମାଲିକ କହିଲେ ।

ପଢାନାମା ସମ୍ଭାଳି ନେବା ଚେଷ୍ଟାରେ କହିଲ—ହେଇଥିଲ ତ...ହୋଇନି ତ କଥଣ ?
ମାଲିକ କଣ ମିଛକଥା କହନ୍ତି ତୁମ ପାଖରେ ? ଯଦିବା ନନା ନମିଲିଥାନ୍ତେ ତେବେ
ଏ ନନାକୁ ଏକୁଟିଆ ଖାଟିବାକୁ ପଡ଼ିନଥାନ୍ତା ! ତୁମ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରକାର୍ତ୍ତି କରିବାର ସମୟ

ନାହିଁ ମୋର । ମୁଣ୍ଡିଦାବାଦ ଗୁଡ଼ି ଆସିବାର ସମୟ ହୋଇଗଲ । ଏହିକଣି ସ୍ତେଷନରୁ ଗରଖମାନେ ଆସିବେ । ଡାଳିଟା ଶୀତ୍ର ବିଦ୍ୟାରିଦିଅ । ସନ୍ତୁଲାଟା ବସେଇଦିଅ ।

ମୁଣ୍ଡିଦାବାଦ ଟ୍ରେନ୍ ସଙ୍ଗରେ ଆସି ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ଠିଆହେଲ । ଏବେ କିଛି ଗରଖମାନଙ୍କର ଭିଡ଼ ହେବ ।

ହୁଜାରା ଗ୍ରେଟ ଡେକ୍କ ଭିଡ଼ରେ ଉଙ୍ଗି ବୁଡ଼େଇ ଡାଳି ବିଦ୍ୟାରୁଛି । ଏହି ସମୟରେ ବାହାରେ ଗଦର ଘରେ ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ଚଢ଼ା ଗଲାର ଆବାଜ୍ ଓ ତର୍କ ବିତରକର ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ସେ ରାତଶାପରର ଦୁଆରିପାଖକୁ ଆସି ବାହାରିଯାଇଥାବକୁ ଗୁହ୍ନିଲ ।

ସଂଶେ ଭକ୍ତାଗୁର୍ମତ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କର୍ତ୍ତାମହାଶୟଙ୍କର କଥା କଟାକଟି ଗୁଲିଛି । ଯଶାଶ୍ଵି ଭକ୍ତାଗୁର୍ମତ୍ତ ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ସେମାନଙ୍କ ଗରଖ । ଆଗେ ଆଗେ ନଗଦ ପଇସା ଦେଇ ଖାଇ ଯାଉଥୁଲେ, ଆଜିକୁ ଛାଇମାସ ହେଲା ମାସିକ ହାରରେ ଖାଉଛନ୍ତି । ବୟସ ପୁଣ୍ୟବାହିନ । ମେଲେରିଆ ରୋଗୀପରି ଚେହେରା । ମଥାରେ ବାକି ପ୍ରାୟ ପାଚି ଆସିଛି । ରଙ୍ଗ ପୃଷ୍ଠେ ଫର୍ମା ଥିଲା, ଏବେ ପ୍ରାୟ ଅଧା କଳା ହୋଇଯାଇଛି । ମଇଳା ଧୋତି ପିଲା, ଦିହରେ ଲଙ୍କକୁଥର ମଇଳା ପଞ୍ଜାବି, ପାଦରେ ବିବର୍ଣ୍ଣ କାନଭାୟ ଯୋତା ।

ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କହୁଛନ୍ତି—ନା, ଆପଣ ଅନ୍ୟତ୍ର ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତୁ ଭକ୍ତାଗୁର୍ମତ୍ତବାବୁ ! ମୁଁ ପାରିବିନାହିଁ—ସିଧାକଥା । ହୋଟେଲ୍ ଖୋଲିଛି ଦିପଇସା ରୋଜଗାର କରିବାପାଇଁ—ଅନୁଛନ୍ତ ତି ଖୋଲିନ ।

ସଂଶେ ଭକ୍ତାଗୁର୍ମତ୍ତ କହୁଛନ୍ତି—ଟଙ୍କାପାଇଁ ଆପଣ ଭାବିବେ ନାହିଁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ମହାଶୟ ! ଏକମାସର ବାକି ମୁଁ ଏକମଙ୍ଗେ ଦେବ ।

—ନା ମହାଶୟ—ଆପଣ ଅନ୍ୟତ୍ର ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତୁ । ଯାହା ଯାଇଛି ଯାଇଛି, ଆଉ ଆପଣଙ୍କ ଖୁଆର ମୁଁ ଷତଗ୍ରହ ହେବାକୁ ଗୁଡ଼େନାହିଁ ।

ସଂଶେ ଭକ୍ତାଗୁର୍ମତ୍ତ ନରମ ସ୍ଵରରେ କହିଲେ—ନା ନା, ଯିବି କାହିଁକି ? ବାବ ! ପାହୁ ପଇସା ପୁଣିଦେବ । ତେବେ ଗୋଟାଏ ଫେରରେ ପଡ଼ିଯାଇଛି କର୍ତ୍ତା ମହାଶୟ । ସେଇଥୁଲାଗି ଏଇ କେତେଟା ଦିନ ଯେମିତି ଖାଉଛି ସେମିତି ଖାଇଯିବି । ଆସନ୍ତା ମାସ ପହିଲରେ ଦୁସରା ।

—ନା ମହାଶୟ, ଆସନ୍ତା ମାସର ପହିଲରେ ଦୁସରାର ଏବେ ବହୁତ ତେର । ସେଇବୁ ଆଉ ଚଳିବନି । ଆପଣ ଅନ୍ୟତ୍ର ଦେଖନ୍ତ ।

ସଂଶେ ଭକ୍ତାଗୁର୍ମତ୍ତଙ୍କ କେହେରା ଦେଖି ହୁଜାରର ମନେହେଲା ଲୋକଟା ଖୁବ୍ ସ୍ମୃତିତ୍ତି ସକାଳୁ କିଛି ଖାଇନି । ଏତେ ଦେଲ ହେଲ—ନଜୁଆର କର୍ତ୍ତାମହାଶୟ ତଢ଼ିଦେଉଛନ୍ତି । କାମଜେ କଥା ଭଲ ? ହୁଏତ କିଛି କଷ୍ଟରେ ପଡ଼ିଛି ! ନହେଲେ ଦିମ୍ବତା ଖାଇବାପାଇଁ

ଲେକଟା ଏତେ ଖୋଯାମନ୍ତ କରନ୍ତା ନାହିଁ ।

ହଜାରାର ଛାହେଲ—ଥରେ ସେ କହିବ—କର୍ତ୍ତାମହାଶୟ, ଆଜି ମୁଁ ଖାଇବି ନାହିଁ । କାଳି ଗାଆଁରେ ଗୋଟାଏ ନିମ୍ନଣ ଥୁଲ । ଖାଇ ପେଟଟା ଖରାପ ଅଛୁ । ମୋର ଯାହା ଭାତ ହେବ ତା ଉଠାଗୁର୍ଯ୍ୟ ଖାଇଯାଆନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ଏ କଥାଟା କହିଲେ କର୍ତ୍ତା ମହାଶୟଙ୍କ ଅପମାନ କରାହେବ । ବିଶେଷକର ପଦ୍ମା ତାହାହେଲେ ତା'ର ଅନ୍ତ ରଖିବ ନାହିଁ ।

ଯଶଶ ଉଠାଗୁର୍ଯ୍ୟ ଶେଷରେ ନଖାଇ ଗୁଲିଗଲ ।

ହଜାରା ଭାବିଲ—ଆହା, ପୁରୁଣା ଗରଖ, ତାକୁ ଆଜିଏ ଭାତ ଦେଲଥୁଲେ କି କିମ୍ବା ହୋଇଥାନ୍ତା ହୋଟେଲର ? ମୁଁ ଯଦି କେବେ ହୋଟେଲ କରେ, ଖାଇବାକୁ ଆସିଲେ କାହାକୁ ଫେରାଇବି ନାହିଁ । ଏଥରେ ମୋ ହୋଟେଲ ଯାଉ ବା ରହୁ । ଏକେ ତ ଭାତ ବିକା ପଇସା, ତା' ଉପରେ ଭୋକବେଲେ ଲେକଙ୍କ ଫେରାଇବା !

ଟ୍ରେନର ପାସେଞ୍ଚର ଗରଖମାନେ ଆସିଯାଇଛନ୍ତି । ଖାଇବା ଘରେ ବେଶ୍ ଭଡ଼ । ମତ ଗୁକର ଆଜି ଦଶ ବାରଟା ଲେକ ଯୋଗାଡ଼ିକର ଅଣିଛି । ପଦ୍ମା ଆସି କହିଲ— ଦଶ ଆଜି ଭାତ ବାଡ଼—ଦୂରଥାଳି ନିରମିଶ—ଆଳୁ ତାଳମା ଦିଅ ।

ଅଧୟଶ୍ଵା ପରେ ମୁଣ୍ଡିଦାବାଦୁ ଟ୍ରେନର ଗରଖ ବିଦାୟହେଲେ । ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ୍ତରେ ବନଗାଁ ଟ୍ରେନ ସମୟରେ କେତେବୁନ୍ଦିଏ ଲେକ ଖାଇବାକୁ ଆସିଲେ ।

ବେଳ ଦେଢ଼ଟା । ଏ ସମୟରେ ନୂଆଲେକ ପ୍ରାୟ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ । ପଦ୍ମାନାନୀ ଯେତେବେଳେ କହିଲ—‘ନନା, ପାଞ୍ଚଥାଳି ଭାତ’, ହଜାରା ତାକୁ ତାକ ଚୁପ୍ଚ ଚୁପ୍ଚ କରି କହିଲ—ତାକ ବିଲୁକୁଲ ନାହିଁ । ଦିନଶଙ୍କ ପାଇଁ ହୁବ କି ନାହିଁ ।

ପଦ୍ମାନାନୀ ତେବେଳ ପାଖକୁ ଆସି ନାଈପଡ଼ି ଗୁପାକଣ୍ଠରେ କହିଲ—ତାମେ ମା, ଏକାବେଳେକେ ନାହିଁ କହିଲେ ଚରଳ । ଏବେ ଗରଖମାନଙ୍କ ଖୋଇବା କେମିତି ? ତୁମର ଦୋଷ । ଯେତେବେଳେ ତାଲି କମିଆସିଛି, ସେତେବେଳେ ଫେଲ ମିଶେଇ ବଧାଇଦେଲନି କାହିଁକି ? ଏବେ ଦୁଇଟା ଟ୍ରେନ ବାକି । କେତେ ଥର ତୁମକୁ କୁହାଯାଇଛୁ ? ପେଜ ଅଛୁ ?

ହଜାରା କହିଲ—ଅଛୁ ।

—ଅଛୁ ତ ଦୁଇଗିନା ତାଳିରେ ମିଶେଇଦେଇ, ଟିକିଏ ଲୁଣ ପକେଇ ଗରମ୍ କରିନିଅ । ହିଂକରି ଠିଆହୋଇ କଥା ଦେଖୁତ ?

ହଜାରା ଏ ଧରଣର କାମ କେବେ କରିନି—କରିବାକୁ ତାକୁ ବାଧେ । ସେ ପ୍ରକୃତରେ 'ଭଲ ରାତ୍ରି ଶୀଆ । ଛାକରି ହାତର ଭଲ ରାନ୍ଧାକୁ ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ବା ଏ ଭବରେ

ଗର୍ବମାନଙ୍କୁ ଠକେଇବାକୁ ତା'ର ମନ୍ଦହୃଦୟନା । କିନ୍ତୁ ପଦ୍ମାନାମର ହୃଦୟମ ନମାନି ଶୁଣି କଥଣ ? ବାଧ ହୋଇ ଡାଳିରେ ପେଜ ମିଶାଇ ଗର୍ବମାନଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେବାକୁ ହେଲା ।

ସେ ହୃଦି ପାଇଲା ଦିନ ପ୍ରାୟ ଅଢ଼େଇଟାରେ । ଟିକିଏ ଗଡ଼ପଡ଼ି ହୋଇ, ଖର ଟିକିଏ ନଈ ଆସିବାରୁ ସେ ଚାର୍ଷୀ ନରକୂଳକୁ ତା'ର ଅଭ୍ୟାସ ଅନୁୟାୟୀ ବୁଲିବାକୁ ଗଲା । ଆଜିକୁ କେତେ ଦିନ ହେଲା ନରକୂଳକୁ ଯାଇନା । ଆଜି ସେହି ପରିଚିତ ନିର୍ଜନ ନିମଗ୍ନ ତଳେ ବସି, ଗଛ ଗଣ୍ଡିରେ ଭାବନେଇ, ସେପାରିର ଉଙ୍ଗାଗାଟଆଡ଼େ ଏବଂ ଶାନ୍ତିପୂର ଯିବାର ରପ୍ତାଆଡ଼େ ଗୁହଁ ରହିଲା । ବେଶ୍ ଭଲଲଗେ ଥାନଟା ।

ଆଉ ଏଠାକୁ ଯାଇ ବସିଲେ ହିଁ ହଜାରୀ ମଥାରେ ହୋଟେଲ ଫନ୍ଦାନ୍ତୀୟ ନାନା ରକମ ନୃତ୍ୟ କଥା ପଣେ । ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି ସେମିତି ହୁଏନା ।

ଆଜି ଜାଗାଟାକୁ ଯାଇ ବସିବା ମାତ୍ରେ ହଜାରୀର ପ୍ରଥମେ ମନେହେଲ ହୋଟେଲ ତଳେ ରାତଣା ଗୁଣରେ । ଯେଉଁମାନେ ପଇସା ଦେଇ, ଖାଇବାକୁ ଆସନ୍ତି ସେମାନେ ଗୁହାନ୍ତି ଭଲ ଜନିଷ ଖାଇବାକୁ, ପେଜ ମିଶା ଡାଳି ଖାଇବାକୁ ସେମାନେ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ ।

ପଦ୍ମାନାମର ଅନାଗୁର ଯୋଗୁଁ ବେରୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ହୋଟେଲ ଭିରିଯିବ । ତା'ର ନିଜ ହୋଟେଲ ସେତେବେଳକୁ ଖୋଲ ହୋଇଯାଇଥିବ— ତା'ର ରାତଣା ଗୁଣରେ ହିଁ ହୋଟେଲ ଗୁଲିବ । ହଠାତ୍ ହଜାରୀ ଲକ୍ଷ୍ୟକଲା, ଯତାଣ ଭକ୍ତାଗୁର୍ମ ଚାର୍ଷୀର ଉଙ୍ଗାଗାଟରେ ଠିଆହୋଇଛୁ; ବୋଧହୃଦୟ ପାରହୋଇ ସେପାଞ୍ଚକୁ ଯିବ ।

—ହୋ ଭକ୍ତାଗୁର୍ମବାବୁ, ଭକ୍ତାଗୁର୍ମବାବୁ !

ଯତାଣ ଗୁହଁଲା । ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ହଜାରୀ ପାଖକୁ ଗୁଲିଆସିଲା ।

—କୁଆଡ଼େ ଯିବ ?

—ଯାଉଛୁ ଟିକିଏ ଫୁଲେନବାଲ, ମୋ ସତ୍ତୁ ସେଇଠି ଥାଏ । ଦେଖିଲ ତ ହଜାରୀ ଭୁମ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀବାବୁଙ୍କ କାଣ୍ଡଟା ଆଜି ! ବୋଇଲେ ଟଙ୍କା କ'ଣ ମୁଁ ଦେଇନଥାନ୍ତି ? ଦି'ପହିଚବେଲା ନଖୁଆଇ କହୁଚି କଣ ନା ଅନ୍ୟ କାଗାକୁ ଯାଇ ଚେଷ୍ଟାକର । ଭାତ ବିକା ବ୍ରାହ୍ମିଣ ଯଦି ଗ୍ରେଟ୍‌ଲୋକ ନହୁଏ, ତେବେ ଆଉ ହେବ କିଏ ? ବିଢ଼ ଅଛୁ ତ ଦବଟି ଖଣ୍ଡ ।

ହଜାରୀ ପାଖରୁ ବିଢ଼ ନେଇ ଲଗାଇ କହିଲ—ଏ ସହର ମୁଣ୍ଡରେ ଦୁଇଶ ହାତୁଁ ପାହାର ! ଆଉ ଏଠି ରହିବ ନାହିଁ, ଯାଉଛୁ ଫୁଲେନବଳ । ମୋ ବିଢ଼ ସତ୍ତୁ ପାବଣା ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ସେଠି ଜଣେ ନାମଜାଦା ଲୋକ । ପାଖଣ ଭାଇନା ଥରେ କହିଥିଲ, ସେମାନଙ୍କ ଜମ୍ବୁଦାରୀ କରେଇରେ ଗୋଟାଏ ଗୁକିର କରେଇଦେବେ । ପାଲୁ ଗୌଧୂମାନଙ୍କ ଜମ୍ବୁଦାରୀ, ମସ୍ତ ଲତେର । ସେବତାକୁ ଯାଉଛୁ । ଗୋଟାଏ ଆଶ୍ରୟ ମଳିଯିବ ।

ହଜାର କହିଲ—ଗୋଟାଏ କଥା କହିବି ଉତ୍କାଶୀୟବାବୁ, ଯଦି କିଛି ମନେ-
ନକରିବ !

ଯଶଶ ଉତ୍କାଶୀୟ କହିଲ—କଥା ? ଏବେ ମୋ ପାଖରେ କିଛି ନାହିଁ କହି-
ଦେଉଛି । ତେବେ ଦେଶା ମୁଁ ରଖିବ ନାହିଁ । ଖାଇବାର ଟଙ୍କା ଆଗ ଶୁଣିବି, ପରେ
ଅଳ୍ୟ କଥା । ତାହା ତୁମେ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀବାବୁଙ୍କୁ କହିଦିଅ ।

ହଜାର କହିଲ—ଟଙ୍କା କଉଡ଼ି କଥା କହୁନି—କହୁଥୁଲି ଆପଣ ଖାଇଚନ୍ତି ?

ଯଶଶ ଉତ୍କାଶୀୟ କିଛି ମାତ୍ର ନ ଭାବି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉତ୍ତିର ଦେଲ—ନା, ଖାଇବ
କେଉଁଠି ? ଏତେବେଳେ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀବାବୁଙ୍କୁ ହୋଟେଲରୁ ଫେରିଲି—ଆଉ ମୋ ପାଇଁ
କିଏ କଥା ଭାତ ରଖି ବସିଥୁଲ ?

ହଜାର ଖପ୍କର ଯଶଶ ଉତ୍କାଶୀୟ ତାହାଶ ହାତଟି ଧରିପକାଇ କହିଲ—ମୋ
ପାଖରେ ଗୁଲନ୍ତୁ ଉତ୍କାଶୀୟବାବୁ, ମୁଁ ଆଜି ଆପଣଙ୍କ ରକ୍ଷଣ ଖୁଆଇବି । ଆସନ୍ତୁ ମୋ
ସାଙ୍ଗେ ।

ଯଶଶ ଉତ୍କାଶୀୟ କହିଲ—କେଉଁଠିକି, କେଉଁଠିକି ? ଆରେ ନା-ନା ହଜାର,
ଆଜି ସେ ସବୁ ଥାଉ । ମୁଁ ଜଳଖିଆ ଖାଇଛି—ଆଉ ଏପରି ଅବେଳାରେ—

ହଜାର ନଗ୍ରେଡ଼ିବନ୍ଦୀ । ସେମାନଙ୍କ ହୋଟେଲର ଜଣେ ପୁରୁଣା ଗରମ, ଆଜି ପଇସା
ନାହିଁ ବୋଲି ସାରା ଦିନ ଅନାହାରରେ ରହି ରଣାପାଟରୁ ଗୁଲିଯାଉଛି—କେଜାଣି
କାହିଁକି ଏ ଘଟଣା ପାଇଁ ହଜାର ଯେଧର ନିଜକୁ ଦାୟୀ କରି ବସିଲା ।

ଯଶଶ ଉତ୍କାଶୀୟ କହିଲ—ମୁଁ ତୁମ ହୋଟେଲକୁ ଆଉ ଯିବିନ କିନ୍ତୁ ହଜାର !
ଆଜ୍ଞା, ତୁମେ ଯେତେବେଳେ ଛାଡ଼ିନ୍ତ, ତେବେ ବରଂ ଟିକିଏ ଜଳଖିଆ ଖୁଆଥ ।

—ହୋଟେଲକୁ ନେଇଯିବି ବା କାହିଁକି ? ଆସନ୍ତୁନା, ଜଳଖିଆ ନୁହେଁ, ଭାତ-ରାନ୍ଧି
ଖୁଆଇବି ।

ଯଶଶ ଉତ୍କାଶୀୟ ବ୍ୟପ୍ତିହୋଇ କହିଲ—ନା-ନା, ଫୁଲେନ୍ଦବଲ ତା' ହେଲେ ଆଜି
ସାଇପାରିବିକାହିଁ । ଆଜିସେଠି ପହଞ୍ଚିବାକୁ ହେବ ।

ନିକଟରେ କୁସୁମର ଘର । ହଜାର ଘରିଲ ଉତ୍କାଶୀୟଙ୍କୁ ସେଠାକୁ ନେଇଯିନ କି ନା ?
ଗେଷରେ ଭାବିଚନ୍ତି ସେଇଆ କଲା । ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ନ ହେଲେ କେଉଁଠି ବସେଇ ସେ
ଖୁଆଇବ ।

କୁସୁମ ଘର ଦୁଆରେ କଡ଼ା ହଲେଇବା ମାତ୍ରେ କୁସୁମ ଆସି ଦୁଆର ଖୋଲି ହଜାରଙ୍କୁ
ଦେଖି ହସ ହସ ମୁହଁରେ କ’ଣ କହିବାକୁ ଯାଉଥୁଲ, ହଠାତ୍ ଯଶଶ ଉତ୍କାଶୀୟ ଆଁତେ
ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବାରୁ ସେ ଲଞ୍ଜିତ ହୋଇ ନିମ୍ନ ସ୍ଵରରେ କହିଲ—ବାବା ଆଜ୍ଞା, କୁଆଡ଼େ

ଅସିଲେ ! ସାଙ୍ଗରେ ସେ କିଏ ?

—ତାଙ୍କର ପାଇଁ ଆସିଥିଲା । ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଲୋକ । ଆଜି ସାରଦିନ ଖାର ନାହାନ୍ତି—
ମୋର ଜଣାଣିଶା—ଆମ ହୋଟେଲର ପୁରୁଣା ଗରାଣ । ପଇସା ନଥୁଳ ବୋଲି ଖାଇବାକୁ
ଦେଲେନାହିଁ କର୍ତ୍ତାବାବୁ । ସେ ନଖାଇ ଶାନ୍ତିପୁର ଗୁଲିଯାଉଥିଲେ । ମୋ ସଙ୍ଗେ
ଦେଖାଦେଲ—ଧରିଆଣିଲା । ତାଙ୍କୁ କିଛି ନଖୁଆକ ତ ଗୁଡ଼ିଦିଆଯିବନି ! ବାହାର ଘରଟା
ଯାଇ ଖୋଲିଦେ ।

କୁସୁମ ବ୍ୟପ୍ତହୋଇ ବାହାର ଘର ଦୁଆର ଖୋଲିବାକୁ ଗଲା । ଯତାଣ ଭକ୍ତାଗୁରୀ କିନ୍ତୁ
ଦୂରରେ ଠିଆହୋଇଥିଲା । ହଜାରୀ ତାଙ୍କୁ ତାକିନେଇ ବାହାରଘରେ ବସାଇଲା ।
ତା' ପରେ ଦର ଭିତରକୁ ଯିବା ମାନ୍ଦେ କୁସୁମ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ କଣ୍ଟରେ କହିଲା—କ'ଣ କରିବ
ବାବା ଆଜି ? ରନ୍ଧବ ? ସବୁ ଯୋଗାଡ଼ି କରିଦେଉଛି । ଆଉ ଏବେ ଘରେ ଯାହା ଅଛି
ସେ ବାବା ଚୋସେଇକୁ ଦେଉଛି—କଥା କହୁଛ ?

ହଜାରୀ କହିଲା—ରନ୍ଧବ ଖୁଆକିବାକୁ ଗଲେ କଲିବନ କୁସୁମ ! ସେ ରହିପାରିବେନ୍କି—
ଫୁଲେନ୍ଦବନ ଯିବେ । ମୁଁ ବକାରରୁ ଜଳଣିଆ କଣିଆଣ୍ଟି । ଏଠି ଟିକିଏ ବସିବା ପାଇଁ
ନେଇଆସିଲା ।

କୁସୁମ ହସି କହିଲା—ବାବା ଆଜି, ଆପଣ ବ୍ୟପ୍ତ ହେବେନି ତ ? ମୁଁ ସବୁ ଯୋଗାଡ଼ି
କହୁଛି ଜଳଣିଆ ପାଇଁ । ମୋ ଘରେ ସବୁ ଅଛି । ଘରେ ଥାଉ ଥାଉ ବକାରକୁ ଯାଇ
ଜଳଣିଆ ଆଣିବ କାହିଁକି ? ମୋ ଘରେ ଯେଉଁଦେବେଳେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ପାଦଧୂଳି ପଡ଼ିଛି,
ସେତେବେଳେ ମୋ ଘରେ ଯାହା ଅଛି ତାହା ହିଁ ଖାଇବାକୁ ଦେବ । କିନ୍ତୁ ବାବା ଆଜି !
ତା ସଙ୍ଗେ ଆପଣ ବି—ଯେମିତି ମନେରହେ ।

ହଜାରୀ ପ୍ରତିବାଦ ବାକ୍ୟ ଉଚାରଣ କରିବା ପୁଷ୍ଟରୁ କୁସୁମ ଘର ଭିତରକୁ ଗୁଲିଗଲା ।
ଅଗର୍ଥ୍ୟ ହଜାରୀ ବାହାର ଘରେ ଯତାଣ ଭକ୍ତାଗୁରୀ ପାଖକୁ ଫେରିଆସିଲା ।

ଯତାଣ ଭକ୍ତାଗୁରୀ କହିଲା—ଦୂମର କେହି ଆସ୍ତିପୁର ଘର କିହେ ?

—ନା, ଆସ୍ତିପୁ ନୁହେଁ, ଏମାନେ ହେଲେ ଦୋଷ—ଗଉଡ଼ । ଏଇ ଘରେ ମୋ
ଧରମିଅର ବିଶ୍ଵମର ହେଇଛି । ଏଇ, ଯେ ଦୁଆର ଖୋଲିଦେଲା, ପେଇ ଝିଅଟି ।

ଅନ୍ନାକ ପନ୍ଦରମିନିଟ୍ ପରେ ଝନ୍ଝନ୍ କର ଶିକୁଳ ହଳିଛିବାରୁ ହଜାରୀ ବାହାର
ଘର ଭିତରକୁ ଧାଇଁଯାଇ ଠିଆହୋଇ । ଠିଆହୋଇ ବାରଣ୍ୟାଆଡ଼େ ଗୁହଁ ଅବାକ
ହୋଇଗଲା । ଦୁଇଖଣ୍ଡ ପରିଷାର ପରିଜ୍ଞନ ଆସନ ପଡ଼ିଛି । ଦୁଇବାଟି ଆଉଟା ଦୂଧ, ଦିଟା
ଆଲିରେ କଟା ଫଳମୂଳ, ବଡ଼ବାତାଶା, ଛେନା, ଦିଓଟି ଛେଦାପଇଛନ୍ତି, ମଙ୍ଗା ହୋଇ
ଚର୍କ ଚର୍କ କରୁଥିବା ଦୁଇଟି କଂସା ଗିଲାସରେ ଦୁଇ କୁଣ୍ଡ ପାଣି ।

ହସିଲ ମୁହଁରେ କୁସୁମ କହିଲ—ତାଙ୍କ ଡାକନ୍ତି, ସେବାକରିବାକୁ କୁହନ୍ତି, ଯାହା ଗରେ ଥିଲ ଟିକିଏ ମୁହଁରେ ଦିଅନ୍ତୁ ଦୁଇଜଣୟାକ ।

—ସେ ତ ହେଲ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ପୁଣି କାହିଁକି କୁସୁମ ?

—ଝିଅ ପର ଯେ, ନ ଖାଇ ଯିବାର ସ୍ତ୍ରୀ ଅଛୁ ? ତାଙ୍କ ଡାକନ୍ତି ।

ଯଶଶ ଉକ୍ତାଗୁର୍ଣ୍ଣ ଖାଇବାକୁ ବସି ଗୋରୁପର ଗିଲିବାକୁ ଲାଗିଲ । ଦେଖି ମନେହେଲ ଯେ ବଡ଼ କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ଥିଲ । ତା ଆଳିରେ ଟିକିଏ କିନ୍ତୁ ପଡ଼ିବହିଲନାହିଁ । କୁସୁମ ପାନ ଭାଙ୍ଗି ବାହାର ମରକୁ ପଠାଇଦେଲ ।

ଖାଇବା ପରେ ଯଶଶ ଉକ୍ତାଗୁର୍ଣ୍ଣ ବିଦାୟ ନେଲିବେଳେ କହିଲ—ତୁମର ଝିଅକୁ ଟିକିଏ ଡାକ ହଜାରୀ—ଆଣୀବାଦ କରି ଯାଏ ।

କୁସୁମ ଆସି ଗନ୍ଧାରେ ଲୁଗାକାନି ଗୁଡ଼ାଇ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ପ୍ରଶାମ କଲା । ଯଶଶ ଉକ୍ତାଗୁର୍ଣ୍ଣ କହିଲ—ମା, ଶୁଣ । ସାରଦିନ ସତରେ ଖାଇ ନ ଥିଲ । ବଡ଼ ତୃପ୍ତିର ସହ ଏଠି ଖାଇଲି । ତୁମେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଝିଅ । ପୁଅ ଝିଅ ନେଇ ପୁଖରେ ଥାଅ । ଆଣୀବାଦ କରୁଛି ।

ହଜାରୀ ଯଶଶ ଉକ୍ତାଗୁର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗେ ଚାଲିଥାପିଲା ।

ବାଟରେ ଥାସି କହିଲ—ଉକ୍ତାଗୁର୍ଣ୍ଣବାବୁ, ଗୋଟିଏ ହୋଟେଲ ନିଜେ ଖୋଲିବି, ଅନେକ ଦିନରୁ ଇଚ୍ଛା ଅଛୁ । ଆପଣ କ'ଣ କହୁଛନ୍ତି ?

—ଅନ୍ତରୀମରେ କରିପାର, ଖୁବ୍ ଲାଭର ଜିନିଷ, ତୁମର ମଧ୍ୟ ଲାଭ ହେବ । ତୁମର ମନଟା ଖୁବ୍ ଭଲ; କିନ୍ତୁ ପଢ଼ସା ପାଇବ କୁଆଡ଼ୁ ?

ସେଇଥୁଲାଗି ତ ଖୋଲିମାଳ ! ନ ହେଲେ ଏତେବେଳକୁ ଖୋଲିଦେଇଆଆନ୍ତି—ଦେଖିଆଆନ୍ତେ । ଚେଷ୍ଟାରେ ଅଛୁ—ପ୍ରାତିନିଧି । ଏଇ ଯେ ମୋର ଝିଅ ଦେଖିଲେ, ଏଇ କୁସୁମ ଥରେ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ଚାହିଁଥିଥିଲ । ତା ନେବା କ'ଣ ଭଲ ? ସେ ଗରିବ ବିଧବା ଲୋକ । ତା'ର ସାମାନ୍ୟ ପୁଞ୍ଜି କାହିଁକି ନେବାକୁ ଯିବି ? ସେଇଥୁଲାଗି ନେଇନି । ନେବାକୁ ଚାହିଁଲେ ଏକଷଣି ଦିଅନ୍ତା, ତେବେ ସେ ଟଙ୍କା ଖୁବ୍ ସାମାନ୍ୟ, ସେଥିରେ ହୋଟେଲ ଖୋଲିହେବନି ।

ଯଶଶ ଉକ୍ତାଗୁର୍ଣ୍ଣ ଚାର୍ଟର୍ ଡାକ୍ ପାଠ ଧାରକୁ ଥାପି କହିଲ—ଆଛା ଯାଉଛୁ ହଜାରୀ, ତୁମେ ହୋଟେଲ ଖୋଲିଲେ ତୁମ ହୋଟେଲର ମୁଁ ବକା ଗରଖ ହୋଇ ରହିବ । ସେଇଟା ତୁମେ ଧରିନେଇପାର, ଆଉ କେଉଁଠିକି ଯିବି ନାହିଁ । ତୁମ ପର ରାତିଶା କେଇଟା ନକା ରାତିଶାରନ୍ତି ହେ ? ବେଳୁ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀର ହୋଟେଲରେ ଯେ ମୁଁ ଖାଇଥୁଲି କେବଳ ତୁମ ନିର୍ମିତ ରାତିଶା ଖାଇବା ଲେଉରେ । ଭଲ ଚଳିବ ତୁମ ହୋଟେଲ । ମୁଁ

କହିଦେଉଛି, ଏ ଆମେ ତୁମ ପରି କେହି ରାନ୍ଧାରନ୍ତିନି ।

ଯଶାଶ ଉକ୍ତାଗୁର୍ଣ୍ଣ ତ ଗୁଲିଗଲ, କିନ୍ତୁ ହଜାର ମନରେ ତାହାର ଶେଷକଥା ଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଗଲ ।

ସେ କାଣେ ତା' ହାତରଙ୍ଗଣା ଭଲ । କିନ୍ତୁ ଗରଣ ମୁହଁରେ ସେ କଥା ଶୁଣିଲେ ଯାଇ ତୁପ୍ତି । ସ୍ଵଧାର୍ତ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଖୁଆଇଥିଲ ଅବଶ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ସେ ଯିବା ସମୟରେ ଯାହା ଦେଇଗଲା ହଜାର ମନରେ ଆନନ୍ଦ ଓ ଉତ୍ସାହ ଫିଗରୁ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ତାହା ଖୁବ୍ ମୁଲ୍ୟବାନ ଓ ସାର୍ଥକ ପ୍ରତିଦାନ ।

ହଜାର ଯେତେବେଳେ ହୋଟେଲକୁ ଫେରିଲ ସେତେବେଳକୁ ବେଳ ବୈଶି ନ ଥିଲା । ରତନନନା ଘାତ, ତାଳ ବସେଇ ଦେଇଛି । ମତି ଗୁକର, କି ପଦ୍ମାନାମ କେହି ନାହାନ୍ତି । ଗଦ୍ୟରେ ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କେଉଁମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତୀ କରୁଥିଲେ ।

ହୋଟେଲର ରଙ୍ଗଣ ପରେ ପଣିଲେ ହିଁ ହଜାର ମନରେ ନୃତ୍ୟ ବଳ ସାହାର-ହୁଏ । ଛୁଟି ଧାଇ ବାହାରକୁ ଗଲେ ଯେତେ ଦୁର୍ଗାବନା ଜୁଟେ । ପ୍ରକାଣ୍ଟ ଚାଲି ଉପରେ ଫୁଟିଲ ତେଜିଚିର ସ୍ଥାମନାରେ ବସି ହଜାର ନିଜକୁ ବିଜୟୀ ବାର ପରି କଳନା କରେ । ସେତେ-ବେଳେ ନା ମନେଥାଏ କୁମୁମ କଥା ନା ମନେଥାଏ ଅନ୍ୟ କିଛି । ଅବସାଦ ଆସେ କାମ ହାତରେ ନ ଥିଲେ । ଏହା ସେ ବରୁବର ଦେଖିଆପିଛି ।

ତତି ମଧ୍ୟରେ ରତନନନା ଫେରିଲ । ହଜାରକୁ ଚପୁଚପୁ କର କହିଲ—ଗୋଟିଏ କଥା ଅଛୁ । ଆମ ଟୋରୁ ଜଣେ ଲୋକ ଆସିଛି, ମୋ ପାଖରେ ଗୁକର ଖୋଜିବ—ବଡ଼ ଗରବ । ତାକୁ ବିନା ଟିକଟରେ ଖାଇବା ପରେ ବସେଇ ଖାଇବାକୁ ଦେବାକୁ ହେବ । ତୁମର ଯଦି ମତ ହେବ ତେବେ ତାକୁ କହିବ ।

ହଜାର ଲହଲ—ନେଇଆସ—ସେଥିରେ କଥା ଅଛୁ । ଗରିବ ଲୋକଟିଏ ଖାଇବ—ମୋର କିଛି ଅମତ ନାହିଁ ।

ରତନନନା ଖୁବ୍ ଖୁସିହୋଇ ଗୁଲିଗଲ । ରତିରେ ତାର ଲୋକ ଯେତେବେଳେ ଖାଇବାକୁ ଆସିଲା, ରତନନନା ହଜାରଙ୍କ ତାକି ଛଞ୍ଚିତରେ ଲୋକଟାକୁ ଚିହ୍ନାଇ ଦେବାରୁ ହଜାର ତାକୁ ପରିତ୍ରୟ କର ଖୁଆଇଲା ।

ପଦ୍ମାନାମର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଏଡ଼ାଇ ଲୋକଟା ବିନା ଟିକଟରେ ଖାଇ ଗୁଲିଗଲ । କେହି କିଛି ଧରିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ଏହିପରି ଗୁଲିଲା, ଦିନେ ଅଧେ ନୁହେଁ, ଦଶ ବାର ଦିନ । ଦିନେ ତା'ର ଆହୁରି ଜଣେ ଯଙ୍ଗୀ କୁଟେଇ ଆଣିଛି । ତାକୁ ବି ବିନା ମୁଲ୍ୟରେ ଖାଇବାକୁ ଦେବାକୁ ହେବ ।

ବ୍ୟାପାରକ ସାମାନ୍ୟ । ହଜାର କିନ୍ତୁ ଏଥୁରୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଟ ଶିକ୍ଷା ପାଇଲା । ଏତେ

ହତକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ବି ଗୈର ତ ବେଶ ଗୁଲେ ! କେବୁ ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ତୀୟ ଟିକଟର ବି ପଇସା ସହ ଠିକ୍ ମେଲଅଛି, ସୁତରଂ ସେ ଦିଗରୁ ସନ୍ଦେହର କିଛି କାରଣ ନାହିଁ । ପଡ଼ାନାମ ତ ପଡ଼ାନାମ, ସେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟାପାରର ବିନ୍ଦୁ ବିର୍ଗ ବି ଜାଣିଲ ନାହିଁ । ଭାତ ତରକାରିର କିଛି ମାପ ଆଏ କା, ସେ କମ୍ ପଡ଼ିବ ! ସୁତରଂ କିଏ ଧରୁଚି ? କାହିଁକି ? ଏ ଧରଣ ଗୈର ଧରିବାର କି କିଛି ଉପାୟ ନାହିଁ ।

କେତେଦିନ ଧର ହଜାର ବୃଣ୍ଣିର ଘାଟରେ ନିର୍ଜନରେ ବସି ଲେବଳ ଏଇକଥା ଭାବେ ! ନନା, ନନା ଭିତରେ ଷଢ଼୍ଯାନ୍ତ କରି ଯଦି ବାହାର ଲୋକ ଭାବୀ କରି ଖୁଆୟାଏ ତେବେ ସେ ଗୈର ଧରିବାର ଉପାୟ କ'ଣ ? ଅନେକ ଭାବ ଦିନେ ଉପରଞ୍ଚିଲ ଉପାୟ ତା ମୁଣ୍ଡରେ ପଣିଲ । ଆଳିରେ ଯଦି ନମୂର ଦିଆୟାଇଥୁବ, ଆଉ ଟିକଟ ନମୂର ସଙ୍ଗେ ଯଦି ତାର ମେଳ ଥୁବ—ତେବେ ଆଳ ଅଛିତା ହେଲେ ଧରାପଡ଼ିବ ଅମୁଲ ନମୂର ଥାଳିର ଗରଖ ବିନାଟିକଟରେ ଖାଇଛି, ନା ପଇସା ଦେଇ ଖାଇଛି ।

ମର୍ରିରେ ମର୍ରିରେ ତଥାରଖ କରିଲେ ହିଁ ନିର୍ଜନଟା ଧରାପଡ଼ିବ । ତାଇବା ଥାଳ ମାଜିବା ସମୟରେ ନାମା ବା ଗୁରୁତୋରୁ ଅଛିତା ଥାଳର ନମୁରଗୁଡ଼ିକ ଜାଣିନେଲେ ହେବ ।

ହଜାର ଖୁବୁ ଖୁବୁ ସିହେଲ । ଠିକ୍ ଉପାୟ ବାହାର କରିଛୁ ଅବଶ୍ୟ—କିନ୍ତୁ ଫାଙ୍କଟିଏ ରହିଛି । ସେ ତାହା କି ଜାଣେ । ଯଦି କଦଳୀ ପନ୍ଥରେ ଖାଇବାକୁ ଦେବାକୁ ହୁଏ, ଯଦି ବିନାନମୁଖ ଥାଳ ସେ ଲୋକଟା ବାହାରୁ ଆଖେ ? ସେଥୁରେ ବି ନିପ୍ରାର ନାହିଁ । କାରଣ ନାମା ବା ଗୁରୁ ହାତରେ ସେନିକିବେଳେ ଧରାପଡ଼ିବ । ସେଇ ଲୋକଟି ହୋଇଲ ଭିତରେ ଅଛିତା ଥାଳ ମାଜି ବସିପାରେନା । କଦଳୀ ପନ୍ଥରେ କିଏ ଖାଉଛି ? ଏହା ଅଣିରେ ପଡ଼ିବା କ୍ଷଣି ନାମା, ଗୁରୁ ସନ୍ଦେହ କରିବେ ବୋଲି ହତାତ୍ କେହି କାହାକୁ ପନ୍ଥରେ ଭାତ ଦେବାକୁ ସାହସ କରିବେ ନାହିଁ ।

ଝୁଇଶୁହ, ଅଢ଼େଇଶୁହ ଟଙ୍କା ଯଦି ଯୋଗାଦି କରାଯାଏ, ତେବେ ଏଇ ଲେଳ-ବଜାରରେ ହିଁ ଆପାତତଃ ହୋଇଲ ଖୋଲି ଦିଆୟାଇପାରେ ।

ଟଙ୍କା ଦେବ କିଏ ? ଯତନ ଭକ୍ତାଗୁର୍ଣ୍ଣର କଥା ତାର ମନେପଡ଼ିଲ । ବିଶୁରା ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ପଡ଼ିଛି । ଶେଷରେ କ'ଣ ନା ସତ୍ତ୍ଵ ଦରକୁ ଯାଉଛି ଆଶ୍ରୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ । ଲୋକେ କି ଅଳ୍ପ କଷ୍ଟ ପାଇଲେ କୁଟୁମ୍ବ ପାଖକୁ ଯାଆନ୍ତି ଗୁରିବି ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇ ?

ଯଦି ସେ ହୋଇଲ ଖୋଲେ ଯତନ ଭକ୍ତାଗୁର୍ଣ୍ଣକୁ ଆଖି ରଖିବ । ବୃକ୍ଷ ମଣିଷ, ଦିତ୍ତା ପାଇପାରିବ, ଆଉ କିଛି ହାତଶରତ ମିଳିବ । ଏହାଠାରୁ ବେଶି ତାହାର ଆଉ କେଉଁଥୁ ଲାଗି ଦରକାର ?

ପ୍ରତିଦିନ ପରି ଆଜି ବି ବେଳ ଗଡ଼ିଆସିଲ । ଗତ ଦୁଇବର୍ଷ ହେଲ ଯେପରି ହୋଇ

ଆସୁଚି । ସେଇ ଏକ ହୋଡ଼ା ନିମଗଛ, ସେଇ ଚର୍ଣ୍ଣୀର ଡଙ୍ଗା ଘାଟ, ପାଲୁଭାତମାନ କୁରି ସେଇ କୋଳଳ ଢିପୋରେ ମୋଟିଆ ଓ ସରକାର ବାବୁ ମଧ୍ୟରେ ଝଗଡ଼ା,—ସବୁ କିନ୍ତୁ ପୁରୁତନ ।

ଦିନ ଯାଏ କିନ୍ତୁ ତାହାର କାମନା ପୁଣ୍ଡି ହେବାର କୌଣସି ଲକ୍ଷଣ ଦେଖା-
ଯାଉନାହିଁ; ବରଂ ଦିନକୁ ଦିନ ଅବସ୍ଥା ଆହୁରି ଶରୀପ ଦିଗରେ ଯାଉଛୁ ।

ସାମାନ୍ୟ ଦରମା । ଏଥୁରେ କି ହୋଟେଲ ହେବ ? ଯରେ ଟେଲିଫୋନ୍ ଖଣ୍ଡେ ଭଲ
ସତକି ଲୁଗା ଦିଆହେଲନାହିଁ । ପେଟ ପୁରୁଷ ଶାଇବାକୁ ଦିଆୟାଇପାରିଲନାହିଁ ।

ଟେଲିଫୋନ୍ ମା ଗରିବ ଘରର ବିଅ । ବାପଦରେ ଯେପରି କେବେ ସୁଖର ମୁଖ ଦେଖିଲି,
ସ୍ଵାମୀ ଦରେ ଆସି ମଧ୍ୟ ସେଇଆ । ସଂସାରରେ ବହୁତ ଖଣ୍ଡି ଖଣ୍ଡି ପୁଅସ୍ଥିଅଙ୍କୁ ମରିଷ
କରୁଛି । ମୁହଁ ପିଟେଇ କେଉଁଦିନ ସ୍ଵାମୀ ପାଖରେ କୌଣସି ଆଦର ଅର୍ଦେଲି
କରିଲନାହିଁ । ଛୁଟାଲୁଗା ସିଲେଇକରି ପିନ୍ଧୁଛି । ନିଜେ ଅଧାପେଟ ଖାଇ ପୁଅସ୍ଥିଅଙ୍କପାଇଁ
ଦି'ମୁଠା ବେଶି ଭାତ ହାଣ୍ଡିରେ ପାଖି ଦେଇ ରଖିଦେଉଛୁ, ସେମାନେ ସକାଳ ବେଳା
ଖାଇବେ । କେବେ କେଉଁଦିନ ସେଥୁପାଇଁ ବିରକ୍ତ ପ୍ରକାଶ କରିଲାହିଁ, କି ଅତୁଷ୍ଟକୁ ନିନ୍ଦା
କରିଗାହିଁ ।

ହଜାର ସବୁ ବୁଝେ ।

ସେଥୁଲାଗି ତ ସେ ଆଜିକାଲି ସଂଖ୍ୟା ଏକମନ ହୋଇ ଉପାୟ ଚିନ୍ତାକରେ କଅଣାକରି
ସଂସାରକୁ ଉନ୍ନତ କରିଯାଇପାରେ । ଚନ୍ଦ ବର୍ଣ୍ଣିବାବୁଙ୍କ ହୋଟେଲରେ ରାତରାତ୍ରି
କଲେ କେବେ ଉନ୍ନତ କରିଯାଇପାରିବନାହିଁ । ଆଉ ପଢୁନାମାର ଶାଳିଶାଳ ମର୍ମିରେ
ପଡ଼ି ହାତ କଳା ପଡ଼ିଯିବ ।

ଉଚିତ ଯଦି ଦେବେ ଦିଅନ୍ତୁ; ତେବେ ତା'ର ଆଜିକଳ ସଂକଳନ ସେ କାର୍ଯ୍ୟରେ
ପରିଣତ କରିବ । ହୋଟେଲଟିଏ ଖୋଲିବ ।

କୁସୁମ ସଙ୍ଗେ ଏଇ ଯେ କଥାବାର୍ତ୍ତି ହୋଇଛି; ହଜାର ଏହାକୁ ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟ
ବୋଲି ମନେକରେ । କୁସୁମ ଚମକାର ବିଅ । ପ୍ରବାସ ଜାବନରେ କୁସୁମର ସାହରଦୀ,
ତାହାର ମଧ୍ୟରୁ ବ୍ୟବହାର, ହଉପଛକେ ସେ ଗର୍ଭତର ବିଅ, କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଭଲଲାଗେ,
ଆହୁରି ଭଲଲାଗେ ଏଇଥୁପାଇଁ ଯେ ଠିକ୍ କୁସୁମ ପର ସେୟାହ ପ୍ରବଣ କେଇ ଆସୀୟା ବିଅର
ହପ୍ରଣରେ ସେ କେବେ ଥାଯିନି ।

କୁସୁମ ଉପରେ ଅନେକ କିନ୍ତୁ ନିର୍ଭର କରିଛେବ । ସବୁ ବିଷୟରେ ନିର୍ଭର କରିଯାଇବ
ପାରେ । ମନେହୁଏ ଏ କାମର ଭାବ କୁସୁମ ଉପରେ ଦେଇ ନିଷ୍ଠିନ୍ତ ହୋଇଯିବ, ସେ
ପ୍ରତାରଣା କରିବନାହିଁ; ବରଂ ପ୍ରାଣପଣ ଯନ୍ତ୍ରରେ କାମ ହାସଳ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା-

କରିବ, ସେପରିକ ନିଜର ଲୋକ କରିଥାଏ ।

ହଜାରୀ ଯଦି ନିଜର ମୁଦିନ ଫେରାଇପାରେ ତେବେ ସେ କୁମୂଳ ଏପରି ଅଧିନ ରଖିବନାହିଁ ।

ଟେଂପୀ ବି ତା'ର ହିଅ; କିନ୍ତୁ ଟେଂପୀ କିଶୋର—କୁମୂଳ ବୁଦ୍ଧି ମଣି । ସେ ସେପରି ତା'ର ବଡ଼ ହିଅ, ସେ ବାପର ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ସବୁ ବୁଝେ ଏବଂ ବୁଝି ତାହା ଦୂର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ, ମନପ୍ରାଣ ଦେଇ ଚେଷ୍ଟାକରେ । ହିଅ କହିଲେ ଠିକ୍, ବନ୍ତୁ କହିଲେ ବି କିକ୍ ।

ସକାଳେ ସେଦିନ ରତ୍ନନନା ଅସିଲାନାହିଁ ।

ପଦାନାମ ଆସି କହିଲ—ସେ ନନା ଆଜି ଆଉ ଆସିବ ନାହିଁ । କାଲି କହିଯାଇଛି । ପରିବାଗୁଡ଼ାକ ତୁମେ କାଟିଦିଅ, ନେଇ ରନ୍ଧା ଆରମ୍ଭ କରିଦିଅ । ମୁଁ ଆଖ ଦେଇ ଦେଉଛି ।

ହଜାରୀ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲ । ଆଜି ହାଟବାର—ଦିପହରରେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଶହେ ଦେଢ଼ଣ ହାଟୁଆ ଗରୁଣ ଖାଇବେ । ଗୋଟିଏ ହାତରେ ସେମାନଙ୍କ ରନ୍ଧା ତାରି କରିବା ଓ ଖୁଆରବା ସହଜ କଥା ନୁହେଁ ।

ପଦାନାମର କଥାନୁୟାୟୀ ସେ ପନିକି ପକାଇ ପରିବା କାଟିବାକୁ ବସିଗଲ । ବେଳ ସାଢ଼େ ଆଠଟା ସମୟ । ଡାଲି ଭବ ସବୁ ଝୁର୍ବେଳ ଦେଇଛି । ଏହି ସମୟରେ କଣେ ଗରୁଣ ଟିକଟନେଇ ଖାଇବାକୁ ଅସିଲେ ।

ହଜାରୀ କହିଲ—ବାବୁ ଆଜ୍ଞା—ଭାତ ଡାଲି ସବୁ ଓହ୍ନାହୋଇଛି । କଥଣ ଲଗେଇ ଖାଇବେ ?

ଲୋକଟି ରାଗିଯାଇ କହିଲ—ନ'ଟା ବାଜିଲାଣି ! ମୋଟେ ଡାଲି ଭାତ ! କି ରକମ ନନା ଭକ୍ତିମେ ହୋ ! ଯତୁ ବାତ୍ତୁ କେବେ ହୋଇଲରେ ଏତେବେଳକୁ ତିନିଟା ତରକାର ହୋଇ ପାରନ୍ତାଣି । ଏପରି କଲେ ତୁମ ହୋଇଲ ଗୁଲିବ ?

ହଜାରୀ କହିଲ—ନ'ଟା ତ ବାଜିନ ବାବୁ, ସାଢ଼େ ଆଠଟା ।

ଲୋକଟିର ମିଞ୍ଚାସ ରୁଷ ଧରଣର । କହିଲ—ମୁଁ କହୁଛ ନ'ଟା—ତୁମେ କହୁଛ ସାଢ଼େ ଆଠଟା । ପୁଣି ମୁହଁସେ ମୁହଁସେ ତର୍କ ! ମୁଁ ଏହି ଦେଖିଲାଣିନି ?

ସେ କଥାତ କହିନ ବାବୁ, କହୁଛ ସାଢ଼େ ଆଠଟା । ଏହି ଦେଖି ନ ଜାଣିବେ କାହିଁକି ? ଆପଣମାନେ ବଢ଼ିଲେକ, କିନ୍ତୁ ନ'ଟା ବାଜିଲେ କୃଷ୍ଣନଗରର ଗାଡ଼ି ଆସେ । ସେ ଗାଡ଼ି ତ ଏବେ ବି ଆସିବ ।

—ପୁଣି ତର୍କ ! ତତକଣାଏ ଦେବି ଗାଲିରେ ଯେ—

ବୋଧହୃଦୟ ଲେକଟା ମାରିଆଆନ୍ତା—ଠିକ୍ ଯେହି ସମୟରେ ପଦ୍ମନାଭ ଗୋଲମାଳ ଶୁଣି ଘର ଭିତରେ ପଣି କହିଲା—କ'ଣ ହୋଇଛି ବାବୁ ?

ଲେକଟା ପଦ୍ମନାଭ ଆଡ଼େ ଶୁଣି କହିଲା—ତୁମର ଏଇ ଅସର୍ଥ୍ୟ ନନାଟା ମୋ ସଙ୍ଗରେ ମୁହଁମୁହଁ ତର୍କ କରୁଛି । କି ଜାନୁଆର ! ହୋଟେଲରେ ରାଶିବାକୁ ଆସି ପୁଣି ଲମ୍ବାଲମ୍ବା କଥା । ଆଜି ଦେଇଆନ୍ତି କଷିକର ଚଟକଣାଟାଏ; ମଜାଟା ଶୁଣିଆଆନ୍ତା ।

ପଦ୍ମନାଭ କହିଲା—ଯାଆନ୍ତି ବାବୁ, ଆପଣ କ୍ଷମା ଦିଅନ୍ତି । ତା କଥାରେ ସମିଲେ କି କଲିବ ? ଆସନ୍ତ ଆପଣ ଏଠି ଖାଇବେ ।

—ଖାଇବି କଥଣ ? ତୁମ ନନା କହୁଛି ଏତେବେଳେଯାଏ ରାଶିବା କିଛି ହୋଇନି । ସେଇଆ କହିବାକୁ ଗଲି ତ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ତର୍କ । ରାଶିବା ହୋଇନି ତ ଟିକଟ ବିଦି କରୁଥିଲ କାହିଁକି ତୁମେମାନେ ? ଦେଖିବ ତୁମର ମଜା । ଯେତେ ସବୁ ବଦମାସ୍ !

ପଦ୍ମନାଭ ଝିଞ୍ଜାନ୍ତି କହିଲା—ନନା, ତୁମେ କି ରକମର ମଣିଷ ? ବାବୁ ସଙ୍ଗେ ମୁହଁ-ମୁହଁ ତରକ କଶିବା ତୁମର କି ଦରକାର ଥିଲ ? ରକ୍ଷା ବା କାହିଁକି ହୋଇନି ? ଯାହା ହେଇଛି ତାହା ଦିଅ, ଆଉ ମାଛ ଖାଇଦିଅ । ଯାଆନ୍ତି ବାବୁ, ଆପଣ ଯାଇ ବସନ୍ତ ।

ଟିକିଏ ପରେ ଲେକଟା ଖାଇବା ଫୋପାଡ଼ିଦେଇ କହିଲା—ଏ ମାଛଟା ଏକାବେଳେକେ ପର । ରାମ୍ ରାମ୍ ! କାହିଁକି ଏ ହୋଟେଲକୁ ଖାଇ ମରିବାକୁ ଆସିଥିଲି ! ହି ହି—ହେ ନନା, ରାବୁଡ଼େ ଆସ ।

ପଦ୍ମନାଭ ହାଁ ହାଁ କରି ଧାଇଁଆସି କହିଲା—କଥଣ ହେଇଛି ବାବୁ, କଥଣ ହେଇଛି ?

—କଥଣ ହେଇଛି ? ଯେତେ ସବୁ ସିଆଶାଗିରି ! ମାଛ ଏକାବେଳେକେ ପର । ଲେକମାନଙ୍କୁ ମାରିବା ମତଳବ ରୂପମାନଙ୍କର, ନାଁ ? ଆଜି ତୁମ ନାଁରେ ରିପୋର୍ଟ କରୁଛି ।

ରିପୋର୍ଟ କଥା ଶୁଣି ପଦ୍ମନାଭର ମୁହଁ ଶୁଣିଗଲ । ସେ ତରତରରେ କହିଲା—ବାବୁ, ଆପଣଙ୍କ ଗୋଡ଼ିତଳେ ପଡ଼ୁଛି, ବସନ୍ତ, ନଖାଇ ଉଠନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଦିନ ଆଣିଦେଉଛି । ଦିନେ ଯାହା ହେଇଯାଇଛି, କ୍ଷମା ଦିଅନ୍ତି ବଡ଼ବାବୁ !

ସେ ତରତର ହୋଇ ଦହି ଓ ବଢାଯା ଆଣିଦେଲା । ଲେକଟି ଖାଇଯାଇ ଭିତିଯିବା ବେଳେ ବେଳୁ ଚକବତ୍ତୀ ବିନାତ ସ୍ଵରରେ କାକୁଛି ମିଳନି ହୋଇ କହିଲା—ବାବୁ, ଗୋଟାଏ କଥା ଅଛି । ଆପଣଙ୍କ ଟିକଟର ପଇସାଟା ତ ନେଇପାରିବ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କର ଖାଇବାଟା ହେଲନାହିଁ । ପଇସା କେଇଅଣା ଆପଣ ନେଇଯାଆନ୍ତା ।

ଲେକଟା କହିଲା—ନାଁ ନାଁ ଆଉ । ପଇସା ଫେରସ୍ତ ଦେବା ଦରକାର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ, ଏପରି ଯେମିତି ଆଉ କହୁଏ ।

ବେଳୁ ଚକବତ୍ତୀ ଜୋରୁକରି ଲେକଟି ହାତରେ ପଇସା କେଇଅଣା ଗୁଡ଼ି ଦେଲା ।

ଟିକିଏ ପରେ ଗର୍ବହୁ ହୁଳାଶନନାକୁ ତକରା ପଡ଼ିଲା । ହୁଳାଶ ଯାଇ ଦେଖିଲା । ପଢାନାମ ସେଠି ଠିଆହୋଇଛି ।

ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କହିଲା—ନନା, ଗର୍ବମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଝଗଡ଼ା କରିବା କେବଳ ଶିଖିଲ ?

ହୁଳାଶ ଅବାକୁ ହୋଇ କହିଲା—ଝଗଡ଼ା ! କାହା ସଙ୍ଗେ ଝଗଡ଼ା କଲି ବାବୁ ?

ପଢାନାମ କହିଲା—ଝଗଡ଼ା କରିନ ଏଇ ବାବୁ ସାଙ୍ଗେ ? ସେ ମୁଁମୁଁ ତରକ ଆଉ କ'ଣ ? ବାବୁଙ୍କର ତ ଚଟ୍କଣା ମାରିବା କଥା । ମୁଁ ଯାଇ ପହଞ୍ଚ ନଥୁଲେ ଦେଇଆଆନ୍ତେ ଦୂରଗୁରୁତା କଷି । ଆଗରୁ କ'ଣ କହିତ କି ନକହିତ ମୁଁ ତ ଶୁଣିନି । ଯାଇଁ ଦେଖିଲି ବାବୁ ରାଗି ଲଳ ହୋଇଯାଇଚନ୍ତୁ । ଏହାର କ'ଣ କାଣ୍ଡଜ୍ଞନ ଥିଲୁ ? ସେତେବେଳଯାଏ ବି ସମାନ ଝଗଡ଼ା ଲଳାଇଥିଲା ।

ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କହିଲା—ଗର୍ବ ଯାହା କିଛି କହ ଯାଉ ପଛକେ ତାହା ଶୁଣି ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତୁମେ ବୁଢ଼ା ହୋଇ ମରିବାକୁ ବସିଲି, ଆଜିଯାଏ ବି ଏତକ ଶିଖିଲ ନାହିଁ ?

—ବାବୁ ଆପଣ ଶୁଣିଯାଏ ବିଗୁର କରନ୍ତୁ । ଝଗଡ଼ା ତ ମୁଁ କରିନ । ସେ କହିଲେ, ନ'ଟା ବାଜିଟି—ମୁଁ କହିଲି ସାତେ ଆଠଟା ବାଜିଟି । ସେ ମୋତେ କହିଲେ—ମୁଁ କଥିଷ ଘଡ଼ି ଦେଖି ଜାଣିନି ?

ପଢାନାମ କହିଲା—ତୁମର ସବୁ ମିଛକଥା ନନା । ଏ କଥାରେ କେନେହେଲେ ଭଦ୍ରଲେଜ ରାଗେନ । ତୁମେ ବେଆକବ ପରି ତରକ କରୁଚ । ସେଇଥିଲାଗି ବାବୁ ରାଗି ଯାଇଚନ୍ତୁ । ମୁଁ ଯାଇ ନିଜ କାନରେ ଶୁଣିଟି—ତୁମେ ଯାହା ତାହା କହୁଥିଲ ।

ଅବଶ୍ୟ ଏଠାରେ ପଢାନାମର କଥାର ସତ୍ୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ହୋଇ-ନପାରେ, ଏକଥା ହୁଳାଶ ଭଲକରି ଜାଣିଛି । ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ତ କାହା କଥା ଶୁଣିବେ ନାହିଁ—ପଢାନାମ ଯାହା କହିବ ତାହା ହିଁ ଧ୍ୱନି ସତ୍ୟ ବୋଲି ଧରିନେବେ । ସେ ଅଗତ୍ୟ ଚାପୁହୋଇ ରହିଲ ।

ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କହିଲା—ପରି ମାଛ କିଏ ଆଣିଥିଲ ?

ହୁଳାଶ ଉତ୍ତର ଦେବା ପୁଣ୍ଡରୁ ପଢାନାମ କହିଲା—ଏଇ ଯାଇଥିଲ ବଜାରକୁ, ଏଇ ଅଣିଟି ।

ହୁଳାଶ ବିସୟରେ କାଠ ପାଲିଟିଗଲ । କି ସବନାଶିଆ ମିଛକଥା ! ପଢାନାମ ଖୁବୁ ଭଲକଟି ଜାଣେ । କାଲି ରାତରେ ଅନ୍ଧାଳ ଦେଢ଼ିପାଆ ଓଜନ ପ୍ରେସ ମାଛ ବଳିଥିଲା । ପହୁନ୍ଚାନାମ ମାଛଗୁଡ଼ିକୁ ଦୋଡ଼େଇ ରଖିବାକୁ ଏବଂ ପରଦିନ କଡ଼ାକରି ଆଉଥରେ ଭଜନେଇ ମାଛର ଟୋଳ କରିବା ଲାଗି ତାକୁ କହୁଥିଲ । ତା' ହେଲେ ଗର୍ବ ଟେରୁ

ପାଇବ ନାହିଁ ସେ ମାଛଟା ବାସି । ବାସି ମାଛ ଭଲା ସେ ଗରଖଳୁ ଦେବାକୁ ଯାଇନି ।
ପଢାନାମ ନିଜେ ହିଁ ୨ ମାଛ ଦେବାକଥା କହୁଥୁଲ । କିନ୍ତୁ ଏସବୁ କଥା ବେଳୁ
ଚନ୍ଦବର୍ଣ୍ଣୀକୁ ବହୁ କିନ୍ତୁ ଲଭନାହିଁ ।

ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ଣ୍ଣୀ କହିଲ—ତୁମର ଆଠଥଣ ଲୋରିମାନା ହେଲା । ଦରମା
ଦେଲୁବେଳେ କଟାଯିବ, ଯାଅ ।

ହୁଜାରା ଚନ୍ଦବର୍ଣ୍ଣୀ ଫେରିଆସିଲ । କିନ୍ତୁ ତାର ଅଣିରୁ ଯେପରି ପାଣି ନଗିଦି
ପଡ଼ିବାକୁ ଗୁଡ଼ିଥୁଲ । କି ଅସହ୍ୟ ଅବଶ୍ୱର ! ସେ ବଞ୍ଚାରକୁ ଯାଇଥୁଲ ପତ୍ର୍ୟ, ମାଛ କିଣି
ଅଣିଥୁଲ ତାହା ବି ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ସେ ମାଛ ପରୁ ନୁହେଁ । ସେ ମାଛ ଗରଖର ପତରରେ
ଦିଆ ହୋଇନି । ଅଥବା ପଢାନାମ ପୁନ୍ଦରଭାବରେ ତା' ମୁଣ୍ଡରେ ସବୁ ଦୋଷ
ଲାଭଦେଲା । ଆଉ ସେଇ ମିଥ୍ୟା ଅପରାଧରେ ତାକୁ ହେଲା ଜୋରିମାନା ।

ପଢାନାମ ତା' ସଙ୍ଗେ ସେ କାହିଁକି ଏପରି ଲାଗେ—କଥଣ କରିଛି ସେ ପଢା-
ନାମର ?

ରତନନନା ଆଜି ନାହିଁ । ଖଟଣି ସବୁ ଆଜି ତା'ର ଉପରେ । ଆଠ ଦଶକ ଲୋକ
ଏଥିମୟରେ ଟିକଟ କିଣି ଖାଇବା ପର ଭାତରେ ପଣିଲେ । ଗୁକର ଜାଗା କଶଦେଲା ।
ହୁଜାରା ତରତରରେ ଆକୁ ଭାଜି ଏମାନଙ୍କୁ ଭାତ ବାଢ଼ିଦେଲା । ସେମାନେ ଖୁବୁ
ଗୋଲମାଳ କଶବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପୁନ୍ଦ ଆକୁଭଜା ଆଉ ଭାଲି ଲଗେଇ ଖାଇଦୁଏ ?
ଏମାନେ ସମୟେ ଲେଲୟାରୀ । ଷେସକୁ ତାଙ୍କର ହୋଟେଲ ଗୁକର କହ ଅଣିଛି ଯେ
ଏକମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଲୋଟେଲରେ ଏତେ ସକାଳୁ ସବୁ ହେତ୍ୟାଇଛି—ମାଛରୋଳ,
ଆମ୍ବିଲ ପର୍ଣ୍ଣନ୍ତ । ଏବେ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ଭାଲି ଓ ଆକୁଭଜା ଛଡ଼ା ଆଉ କିନ୍ତୁ
ହୋଇନି । ଏ କି ଅନ୍ୟାୟ ଜତ୍ୟାଦି...

ପଢାନାମ ଦୁଆର ପାଖରେ ମୁହଁ ଦେଖାଇ କହିଲା—ହେ ନନା, ମାଛ ଭାଜି
ଦେଉନା, ବାବୁମାନେ କହୁବନ୍ତି, ଶୃଭୂନି । ବାବୁମାନେ କ'ଣ ଲଗେଇ ଖାଇବେ ?

ଅର୍ଥାତ୍ ସେଇ ପରୁ ମାଛ ଭଜା ପୁଣି ଦିଅ । ଆଜିର ମାଛ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଟା ହୋଇନି—
ପଢା ତାହା କାଣେ ।

ହୁଜାରା ନନା କିନ୍ତୁ ପରୁ ମାଛ ଆଉ ଗରଖମାନଙ୍କ ପତ୍ରରେ ଦେବନ । ସେ କହିଲା—
ଭଜାମାଛ ଆଉ ନାହିଁ । ଯାହା ଥିଲା ସରିଯାଇଛି ।

ପଢାନାମ କହିଲା—ତେବେ ଟିକଏ ବସନ୍ତ ବାବୁମାନେ, ଗୋଟାଏ ତରକାର କରି
ଦେଉଛି । ବସନ୍ତ ଆପଣମାନେ, ରିଟିବେ ନାହିଁ ।

ଆଗରୁ ଶିଖିଥୁବା ପରି ମତ ଗୁକର ଥାସି କହିଲ—ହେ ନନା, ବନଗାଁର ଗାଢ଼ି

ଅସିବା ସମୟ ହେଇଗଲା । ରକ୍ଷାରକ୍ଷ କିନ୍ତୁ ହେଲା ନାହିଁ ଏପର୍ଣ୍ଣନ୍ତ୍ର । ଘଣ୍ଟା ବାଜି ଗଲାଣି ଯେ !

ଗରଖମାନେ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଦିଲେ । ଏମାନେ ସେହି ଗାଡ଼ିରେ କୃଷ୍ଣଗର ଯିବେ । କଣେ କହିଲା—ଘଣ୍ଟା ବାଜିଗଲାଣି ?

ମତ ବୁକର କହିଲା—ହଁ ବାବୁ, ବହୁତ ବେଳ ହେଲା ଗାଡ଼ି ଗୁନାପୁର ଗୁଡ଼ିଚ—ଆସିଲ ଜାଣ ।

ମାଛଭଜା ଖିଆ ଚାଲିବ ଯାଉ, ସେମାନେ ଉଚ୍ଚରରେ ଉଠିଲେ ବୁଝିବେ । ଗାଡ଼ି-ଫେଲ୍ ହୋଇଗଲେ ଅନେକ ବେଳ ଯାଏ ଆଉ ଗାଡ଼ି ନାହିଁ ।

ପଦ୍ମାନାନ କହିଲା—ଆହା-ହା, ଉଠିବେ ନାହିଁ ବାବୁମାନେ । ଧାରେ ଦୁଷ୍ଟେ ଖାଆନ୍ତୁ । ମାଛ ଭାଜିଦିଅ, ମୁଁ ଶୀଘ୍ର କାଟିଦେଉଛି—ବସନ୍ତ ବାବୁମାନେ ।

ଗରଖମାନେ ଉଠିଗଲେ । ଧାରେ ଦୁଷ୍ଟେ ବସି ଖାଇବା ସେମାନଙ୍କ ପଣେ ସମ୍ବନ୍ଧ ନୁହେଁ । ସେମାନେ ଗୁଲିଯିବା ମାତ୍ରେ ପଦ୍ମାନାନ କହିଲା—ଯାଇ, ଏଥର ମାଛତକ କାଟିବି । ଏତେ ସକାଳେ କୋଉ ହୋଟେଲରେ ରହା ହେଇଛି ? ଛ'ଗଦା ମାରୁ ବୁଝିଗଲା !

ଏ କୁଆର୍ଯ୍ୟର ସବୁ ହଜାରୀ ପସନ୍ଦ କରେନାହିଁ ।

କେବଳ ଏଇଠି ବୋଲି ନୁହେଁ, ରେଳବଜାରରେ ସବୁ ହୋଟେଲରେ ହଁ ଏଇ ବ୍ୟାପାର ସେ ଦେଖିଆସିଛି । ଗରଖକୁ ଖୋରଧାଳଗି ବସାଇ କହନ୍ତି—ବାବୁ ଗାଡ଼ିର ଘଣ୍ଟା ବାଜିଗଲା । ଗରଖ ଅଧାପେଟ ଖାଇ ଉଠିଯାଆନ୍ତୁ । ହୋଟେଲର ଲାଭ ।

ହୁଁ ! ହକ୍ ପଇସା ଗଣିନେଇ ଏ କି କୁଆର୍ଯ୍ୟର !

ହଜାରନକା ଏତେ ଦିନ ଏଠାରେ କାମ କରିଛି, କେବେ ହେଲେ ମୁହଁରୁ ଏ କଥା ବାହାର କଣିନାହିଁ ସେ ଟ୍ରେନର ସମୟ ହେଇଗଲା ।

ଅନେକ ସମୟରେ ଟ୍ରେନର ବେଳ ନ ହେଲେ ବି ଏମାନେ ମିଛରେ ଦୁହା ଭାବେ ଦିଅନ୍ତି, ଯେଉଁଥିରେ କି ଗରଖ ବ୍ୟନ୍ତ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି । ଅସକାଂଶ ଗାଉଁଲି ଲୋକ । ସେମାନେ ରେଳର ଟାଇମ୍ ଟେବୁଲ ମୁଖ୍ୟ କରି ବସିନାହାନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କଠାରେ ରେଳିକି ଲଗାଇଦେବା କଠିନ କାମ ନୁହେଁ ।

ମତ ଗୁରୁରକୁ ଶିଖାଇ ଦିଆଯାଇଛୁ—ସେ ସମୟ ବୁଝି ରେଳଗାଡ଼ିର ଦୁହା ଭାବାରେ ଦେବ, ଆଜିକି ପାଞ୍ଚ ଛ'ବର୍ଷ ହେଲା ହଜାରୀ ଏଇ ବ୍ୟାପାର ଦେଖି ଆସିଛି ।

ନିଜର ହୋଟେଲ ଯେତେବେଳେ ସେ ଖୋଲିବ, ବ୍ୟବସାୟରେ ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ଏସବୁ ହୁଳ ଓ ନାଚ କୌଣ୍ଠ ସେ ଅବଲମ୍ବନ କରିବ ନାହିଁ । ନ୍ୟାୟ ପଇସା

ନେବ, ଉଚିତ ମତେ ହେଠାର ଖାଇବାକୁ ଦେବ । ଏହି ସବୁ ନିଷ୍ଠାହ ପଞ୍ଜୀବାସୀ ଲେଳୀଶ୍ଵରମାନଙ୍କୁ ୩କି ପଇସା ନନେଲେ ଯଦି ତା'ର ହୋଟେଲ ନରଳେ—ନରଳିଲେ ନରଳିବ !

ହାଟୁଆ ଗରୁଣମାନଙ୍କୁ ପାଇଁ ଦେଇ ହୃଦୟନା ।

ଆଜି ମଦନପୁର ହାଟ, ଏଠି ବି ହାଟ । ପଡ଼ାଗାଁରୁ ଦୁଧ ଓ ପନ୍ଥପରିବା ନେଇ ବଢ଼ିଲେକ ଆପନ୍ତି । ସେମାନେ ଅନେକ ଏଠି ଖାଆନ୍ତି । ବାରମ୍ବାର ଯାତାଯୁାତ କରି ସେମାନେ ଗୁଲାମ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ମତି ଶୁକର ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଥରେ ଦି'ଥର ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏ କୌଣ୍ଠଳ ଖାଇବାକୁ ଯାଇ ବେଳୁବୁ ବନ୍ଧିଛି ।

ସେମାନେ କହନ୍ତି—ହଉ ହଉ, ଗାଡ଼ିର ଘଣ୍ଟା ରଖି ଦୂ—ନହେଲେ ପର ବାଢ଼ିରେ ଯିବୁନି ! ତା ବୋଲି ସାରଦନ ଖଟିବା ପରେ ଭାତ ଫୋପାଡ଼ିଦେଇ ଭଠିପାରିବୁ ନାହିଁ । ଶୀଘ୍ର ନେଇଆସ ଦି'ଉଛଙ୍କ ତାଲି—ହୋ ନନା !

ହାଟୁଆ ଲେଳମାନେ ଖାଇ ଆସିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ବେଳ ଗୋଟାଏ, ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅଳ୍ପା ବନ୍ଦୋବସ୍ତୁ । ଏମାନେ ଚକ୍ଷାଲେକ । ଖାଆନ୍ତି ଖୁବୁ ବେଣି । ତା'ଛଡ଼ା ଖୁବୁ ଘୋଣୀନ ଧରଣର ଖାଦ୍ୟ ନପାଇଲେ ବି ଏମାନଙ୍କର ଷତ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ପେଟ ପୁଣିବା ଦରକାର ।

ସାଧାରଣ ବାବୁ ଗରୁଣମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଲୁଚିଲ ରକ୍ତାହୁଏ ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ଗୁଡ଼ିଲ ନୁହେଁ । ମୋଟା ବଗଡ଼ା ଗୁଡ଼ିଲର ଭାତ ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବରାଦ । ପେଜିମିଶା ତାଲି ଓ ଗୋଟାଏ ସନ୍ତୁଳା । ଏମାନଙ୍କୁ ସାଧାରଣତଃ ଦିଆଯାଏ—ଚାଙ୍ଗୁ ତ୍ରିମାତ୍ର ବା ଚାନ୍ଦାମାତ୍ର । ବଡ଼ମାତ୍ର ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଇଛୁଏନା । ଚାଙ୍ଗୁ ତ୍ରି କିଛି ବେଣି ଦେବାକୁ ବି ଦେହକୁ ଲାଗେନା । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ସମୟରେ ହଜାରୁର ନିଜ ଗାଁର ଲେକ ଆଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ପର ଖବର ମିଳେ; କିନ୍ତୁ ଆଜି ତା ନିଜ ଗାଁରୁ କେହି ଆସିନାହାନ୍ତି ।

ରତନନନା ନାହିଁ । ଏକୁଟିଆ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ଲେଳଙ୍କ ପାଇଁ ରକ୍ତ ଓ ପରିବେଷଣ କରି ହଜାର ନିତାନ୍ତ କ୍ଲାନ୍ଟ ଦେହରେ ଯେତେବେଳେ ଖାଇବସିବାକୁ ଯୋଗାଡ଼ କରୁଛି, ଯେତେବେଳେ ବେଳ ପ୍ରାୟ ତିନିଟାରୁ କମ୍ ନୁହେଁ । ପଡ଼ାନାମା ଥନେକ ଅରା ଥାଳିରେ ଭାତ ବାଢ଼ି ନେଇ ଲୁଲିଯାଇଛି । ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଗାଦରେ ବରି ଏ ଓଳିର କ୍ଷାୟ ମିଳଇଛନ୍ତି । ଏଇ ସମୟରେ ପାଖ ହୋଟେଲର ବଣ୍ଣାଧରନନା ଆସି କହୁଲ—ଓ ଭାଇ ହଜାର—ଦି'ଟା ଭାତ ହୁବ ?

ବଣ୍ଣାଧର ମେଦନପୁର ଜିଲ୍ଲାର ଲେକ । ବଢ଼ିଦନ ହେଲ ରାତାପାଠରେ ଥିଲେ ବି କଥାରେ ବିଶେଷ କିଛି ପାର୍ଥକ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏନା । ସେ କହୁଲ—ମୋର ଜଣେ ଭଣଳା

ଅସିଛୁ ହତାତ୍ ଏହଙ୍କଣି ଏଇ ତିନିଟା ଗାଡ଼ିରେ । ଆଜି ହାଟପାଳି । ହାଟାଆ ଗରୁଖେଳନ ସବୁ ଖାଇଦେଇଛନ୍ତି । ଆମର ଶିଆପିଆ ସରଚୁ । ସେଇଥିଲୁଗି ଦେଖିଆସିଲ ଯଦି...

ହଜାରୀ କହିଲ—ହଁ ହଁ, ଯାଇ ପଠେଇଦିଅ । ଭାତ ଯାହା ଅଛୁ ଖୁବ୍ ହୋଇଯିବ ।

ବଣୀଧରର ଭଣଳା ଅସିଲ । ଚମକାର ଚେହେରା । ଅଠର ଡିଶେଇଶିରୁ ବୟସ ବେଶି ନୁହଁ । ତାକୁ ଅସନରେ ବସାଇ ଭାତ ଦେବାକୁ ଯାଇ ହଜାରୀ ଦେଖିଲ—ତେବୁଳରେ ଯେତେ ଭାତ ଅଛୁ ସେଥିରେ ଦି'ଜଣକୁ ଅଣ୍ଣି ବ ନାହିଁ । ବଣୀଧରର ଭଣଳାଟି ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମର ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟବାନ୍ ପିଲା । ନିଷ୍ଠାଯୁ କିଛି ବେଶି ଭାତ ଖାଏ । ତାହାର କେବଳ ପେଟ ପୂରିବ କି ନା ଯନ୍ମେହ । ହଜାରୀ ତାକୁ ସବୁଯାକ ଭାତ ବାଢ଼ିଦେଲ । ତାଳି ତରକାର ଯାହା ଦୂଲ ତାହା ବି ଦେଲ । ସେ ଖାଉ ଖାଉ କହିଲ—ମାଛ ନାହିଁ ?

—ନା ବାବା, ମାଛସବୁ ସରିଯାଇଛି । ଆଜି ଏଠାରେ ହାଟପାଳି—ଗରୁଖମାନଙ୍କର ବଡ଼ ଭିଡ଼ । ମାଛ ଟାଣଟୁଣ୍ଡ, ଭଲ ତରକାରର ଟାଣଟୁଣ୍ଡ, ସବୁର ଟାଣଟୁଣ୍ଡ । ଦୁମର ଖାଇବାରେ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ହେଲା ବାପା ! ଟିକିଏ ବସି ଦି'ପଇସାର ଦହି ଆଣିଦିଏ ।

—ନା ନା ଆଉ, ଆପଣଙ୍କର ଦହି ଆଣିବା ଦରକାର ନାହିଁ ।

—ନା ବାପା ବସ, ବଣୀଧରର ଭଣଳା ଯିଏ ମୋ ଭଣଳା ସିଏ । ପାଖାପାଣି ହୋଟେଲରେ ଏତେ ଦିକ କାମ କରୁଛ ।

ହଜାରୀ ନିଜେ ଯାଇ ଦହି ଆଣିଦେଲ । ପିଲଟି ପରୁଗଲ—ଆଗ୍ରା ମାମୁଁ, ଏଠାରେ କିଛି ଗୁକର ଖାଲିଅଛୁ ?

—କି ଗୁକର ବାପା ?

—ଏଇରକମ ହୋଟେଲରେ ରାତ୍ରିଶିଆ କି ଏମିତି କିଛି କାମ ଖୋଜ ବୁଲୁଛି । ଏଠି କିଛି ଦୂର ମାମୁଁ ?

ମାମୁଁବୋଲି ତାକିବାବୁ ପିଲଟି ଉପରେ ହଜାରାର କିପରି ଏକ ଦ୍ୱେଷ ଜାତହେଲ । ସେ ଟିକିଏ ଭାବି କହିଲ—ନା ବାପା, ମୋ ନଜରରେ ତ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ କଥା କହୁଛି । ହୋଟେଲରେ ଭୁମେ ରାନ୍ଧା କାମ କରିବାକୁ ଯିବ କାହିଁକି ? ଦିବ୍ୟ ପୁନାର ଗୁନ୍ଦପରି ପିଲ । ଏ ଲୁଜନ୍ଦରେ ଭାରି କଷ୍ଟ । ଏ ଭୁମମାନଙ୍କ ଲୁଜନ ନୁହଁ । ପଢ଼ାଗ୍ରାହି କେତେଦୂର କରିବ ?

ପିଲଟି ଅପ୍ରତିଭ ସରରେ କହିଲ—ନା ମାମୁଁ, ବେଶି କରନ । ଆମ ଗାଁର ଛୁନ୍ଦୁବି ସ୍କୁଲରେ ଫୋର୍ମିକାସ ପର୍ମନ୍ତ ପଡ଼ି ଥିଲ । ତା' ପରେ ବାପା ମରିଗଲେ । ଆଉ ପଡ଼ାଗ୍ରାହି ହେଲନି ।

—ଭୁମର ନାମ କ'ଣ ?

—ଶ୍ରୀ ନରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ମୁଖୋପାଧ୍ୟୁ ।

ହତୀତ୍ତ ଗୋଟିଏ ଚିନ୍ତା ବିଜୁଳିପରି ହଜାରୀର ମନରେ ଖେଳିଗଲା । ଚମକାର ପିଲାଟି । ଏହା ସଙ୍ଗେ ଟେପାର ବିବାହ ଦେଲେ ସୁନ୍ଦର ମାନିବ । କିନ୍ତୁ ତାହା କ'ଣ ଦଢ଼ିବ ? ଭଗବାନ କି ଏପରି ପାଷ ଟେପା ପାଇଁ କୁଟେଇଦେବେ ?

ପିଲାଟି ଶିଥାପିଆ ସାରି ଉଠି କହିଲା—ଆପଣଙ୍କର ଶିଥାପିଆ ହୋଇଛି ମାମୁଁ ?

—ଏବେ ଖାଇ ବସିବି ବାପ ! ଆମର ଶିଆ ଏହିପରି । ତନିଟା ଏପଟେ କାମ ଛୁଟେନି, ସେଇଥିପାଇଁ ତ କହୁଚି ବାପ—ଏ ସବୁ ଛେବେଡ଼ା ଲାଜନ୍ ତୁମମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନୁହେଁ । ରହଣା କାମ ବଡ଼ ଝଞ୍ଜଟର କାମ ।

ପିଲାଟି ଟିକିଏ ହତାଶ ସୁନରେ କହିଲା—ତେବେ କୋଉଁ ଲାଜନ୍ ଧରିବି କୁହନ୍ତି ମାମୁଁ ? କେତେ ଜାଗାରେ ପୂରିବୁଲି ଦେଖିଲା—ଆଜିକୁ ଛ'ମାସ ଧରି ବୁଲୁଛି, କେଉଁଠି କିଛି କୁଟେଇ ପାରିନି । ଆପଣ କହୁଛନ୍ତି ରାତ୍ରି ଶିଆ କାମ—କଲିକତାର ଗୋଟିଏ ହୋଟେଲ ବାହାରେ ଲେଖାଥିଲା—ଦି'ଜଣ ରୁକ୍ତି ଦରକାର । ମୁଁ ଯାଇ ମେନେଜର ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖାକଲା । ମୁଁ କହିଲା ରୁକ୍ତି କାମ ଖାଲିଅଛି ଦେଖି ଆସିବ । ସେ କହିଲେ—ତୁମେ ଭଦ୍ରଲେଖନର ପିଲ । ଏ କାମ ଭୁମ ପାଇଁ ନୁହେଁ । କେତେକର କହିଲା । କୌଣସିମତେ ନେଲେ ନାହିଁ ।

ହଜାର ଅବାକୁ ହୋଇ ଶୃଷ୍ଟିଥିଲା । କହିଲା—କ'ଣ କହୁଚି !

—ତାପରେ ଶୃଷ୍ଟିକୁ । କୋଡ଼ିଟି ରୁକ୍ତି ପୁଟିଲାନି । କଲିକତାରେ ଶେଷକୁ ଏମିତି ହେଲା ସେ ଖାଇବାକୁ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଦି'ନେ ଦି'ନି ତ ନଖାଇ କଟିଲା ! ତା'ପରେ ଭାବିଲା—ମୋର ଜଣେ ମାମୁଁ ଶାଶ୍ଵାଟ ହୋଟେଲରେ କାମ କରେ, ସେଇତାକୁ ଯାଏ । ସେଇଥିଲାଗି ଆଜି ଆସିଲା । ସେ ମୋର ନିଜ ମାମୁଁ ନୁହନ୍ତି—ଆମ ଜାତିଭାଇ । ଏଠି ବି ଆପଣ କହୁଛନ୍ତି ଏ ଲାଜନ୍ ମୋ ପାଇଁ ନୁହେଁ । ତେବେ କେଉଁଠିକି ଯିବି—କ'ଣ ବା କରିବ ?

ପିଲାଟିର ହତାଶର ସ୍ଵର ଆଉ ତାର ଦୁଃଖ କଷ୍ଟର କାହାଣୀ ହଜାର ମନରେ ବଡ଼ ଥାଯାଇ ଦେଲା । ସେ ସେତେବେଳେ ବି ଭାବୁଥିଲା—ଆହା ପିଲାଲୋକ ! ମୋର ବଡ଼—ପୁଅ ମନୁ ବନ୍ଧୁଥିଲେ ଏତେବେଳକୁ ଏହିକି ବଡ଼ ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ଟେପା ସାଙ୍ଗକୁ ଖୁବୁ ମାରୁଛି । ପୁନାର ଶୁଦ୍ଧପରି ପିଲାଟି ଯେପରି । ଟେପାର ସତେ କି ସେ ଭାଗ୍ୟ ଅଛି ! ନ ହେଲା ବି ରୁକ୍ତି, ସେ ଯାଇ ଟେପାର ବାହାହୋଇ ମୋର ବଡ଼ପୁଅ ହେବ । ଆମ ଗାଁ ଡିହରେ ଯାଇ ବସୁ । ତାକୁ କିଛି କଷ୍ଟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ନିଜେ ରେଜିସ୍ଟର କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଖୁଆଇବି । ଜମିଜମା ତ କିଛି ଅଛି :

ଖୋଜିବା ଶେଷ କରି ବଣୀଧରର ଉଣଳାଟି ପୁଲିଗଲ ସ୍ଥତ; କିନ୍ତୁ ହଜାରର ପ୍ରାଣରେ ଯେପରିକି ଏକ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୃତ୍ୟ ସୁରର କମ୍ପନ ଲଗାଇଦେଇଗଲ । ତରୁଣ ମୁଖର ଭଙ୍ଗୀ, ତରୁଣ ଆଖିର ଲୁହାଶୀରୁ ଏତେ ପ୍ରେରଣା ମିଳେ ?...ହଜାରର ଜୀବନରେ ଏ ସବୁ ନିଶଚ ଅଭିଜନି ।

ଉପର ଓଳି ଚୂପ୍ତୀନିର୍ଭକ୍ତି ଗଛତଳେ ନିର୍ଝରନରେ ବସି ସେ କେତେ ସୁଧୁ ଦେଖିଲ—
ନୃଥା ସ୍ଵପ୍ନ ସେ ସବୁ । ଟେପୀ ସହିତ ବଣୀଧରର ଉଣଳାର ବାହାଗର ହେଉଛି—ବାଧା
କିନ୍ତୁ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ବିବାହ ଫର୍ମକ ଗୁଲେ । ଟେପୀର ଷ୍ଟୁକ କୋମଳ ହାତକୁ
ନରେନ୍ଦର ବଳସ୍ତ ହାତରେ ତୋଳି ଦେଇଛି...ଦୁଇହାତ ଏକଦି ମିଳାଇ ହଜାର
ବ୍ୟାଅ ଓ ଜୁଆଇକ୍କ ଆର୍ଣ୍ଗାଦ କରୁଛି...ଟେପୀ ବୋଉର ଆଖିରୁ ଆନନ୍ଦରେ ପାଣି
ଗଢିପଡ଼ିଛି । କି ପୁନର ସୁନାର ଗୁନ କୁଆଇ ।

ପିଲ ବସୁପରେ କାହିଁକି ସେ ହୋଟେଲରେ ରାଜ୍ଞୀନିର କରିବାକୁ ଯିବ ? ହଜାରର
ନିଜ ହୋଟେଲରେ ଜୁଆଇ ହେବ ମ୍ୟାନେଜର, ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀବାବୁଙ୍କ ପରି ଗଦିରେ ବସି
ଗରାଣମାନଙ୍କୁ ଟିକଟ ବିଦୟୁ କରିବ—ହୁସାବ ପନ୍ଥ ରଖିବ ।

ଦୁଇଗୁଣ ଖଟିବାର ଉତ୍ସାହ ଆସିବ ହଜାରର । ଜୁଆଇ ଯାହା ପୁଅ ବି ସେଇଆ ।
ଏତେ ବଡ଼ ଏତେ ପୁନର ଉପସ୍ଥିତ ପିଲ—ଟେପୀର ସାରା ଜୀବନର ଆନନ୍ଦ ଓ ଆଦରର
ନିନ୍ଦା । ସେ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ସୁଖଆଡ଼େ ଗୁହଁ ସେ ପ୍ରାଣପଣ ଖଟିବ । ତନିମାୟ ଭିତରେ
ସେ ହୋଟେଲ ଠିଆକରେଇଦେବ ।

ବେଳ ତଳିଗଲଣି । ଚୂପ୍ତୀର ଡଙ୍ଗ ଗାଠରେ ଲୋକେ ପାରଦ୍ରତାର ହେଉଛନ୍ତି ।
ସେଇମାନେ ସହରକୁ କିଶାବିକା କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ—ଏହି ସମସ୍ତରେ ସେମାନେ
ଘରକୁ ଫେରେନ୍ତି ।

ଥରେ କୁମୁମ ସଙ୍ଗେ ଦେଖାକରି ହୋଟେଲକୁ ଫେରିବାକୁ ହେବ । ଗଛତଳେ ବସି
ଆଉ ବୈଶି ଷଣ ଆକାଶ-କୁମୁମ, ଭାବିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ରତନାନନା ସମୁଦ୍ରତଃ
ଏବେଳା ଦେଖାଦେବ ନାହିଁ । ତାକୁ ଏକୁଟିଆ ସବୁ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

କିନ୍ତୁ ପତେ କ'ଣ ଆକାଶ କୁମୁମ ! ହୋଟେଲ ତା'ର ହେବ ନାହିଁ ? ଟେପୀ ସଙ୍ଗେ
ଏଇ ପିଲାଟିର... ।

ପୁନଃ, ବାଜେ ଭାବନାର ଦରକାର ନାହିଁ । ତେରି ହୋଇଯାଇଛି ।

ପଢାନାମ ଉପରରେଲି ହଜାରକୁ କହିଲ—ହଇହୋ ନନା, ଆଜି ମାଛ ମୁଣ୍ଡଟା
କଥଣ ହେଲ ? ଆଜି ତ କର୍ତ୍ତାବାବୁଙ୍କ ଜର । ସେ ଏଗାରଟା ଭିତରେ ଗୁଲିଯାଇଲାନାହିଁ ।
ଏତେ ବଡ଼ ମୁଣ୍ଡଟାର ଗୋଟାଏ ଟୁ କୁର ବି ଆଖିରେ ଦେଖିପାରିଲାନାହିଁ !

ହଜାରୀ ମାଛ ମୁଣ୍ଡଟା ନୁଚେଳ କୁସୁମକୁ ଦେଇଆସିଥିଲା । ବଡ଼ମାଛ ମୁଣ୍ଡ
ସାଧାରଣତଃ ମାଲିକଙ୍କ ପରକୁ ଯାଏ; କିନ୍ତୁ ଆଜି ମାଲିକ ଅସୁନ୍ଦର । ସେ ଦେଖି ବେଳ
ହୋଟେଲରେ ନଥୁଲେ । ମୁଣ୍ଡଟା ପଢାନାମ ନିଜ ପରକୁ ନେଇଯାଇଥାଆନ୍ତା ।
ହଜାରୀ ନିଜେ କେବେ ମୁଣ୍ଡ ଖାଏ ନାହିଁ—ରତନାନନ୍ଦ ଖାଏ କିମ୍ବା ପଢାନାମ ପ୍ରାୟ
ନେଇଯାଏ । ହଜାରୀର ଦାମ କ'ଣ ରହିପାରିବ ନାହିଁ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ? ସେଇଥିଲାଗି
ସେ ଯେତେବେଳେ ଛୁଟିପାଇ ଚାର୍ଟ୍‌ଫୀଟାଟକୁ ବୁଲିବାକୁଗଲା, ସେତିକିବେଳେ ସେଇଟାକୁ
କୁସୁମକୁ ଦେଇଆସିଥିଲା ।

ପଢାନାମର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରରେ ହଜାରୀ କହିଲା—କାହିଁକି ଗୋ ପଢାନାମ ! ଏତେ-
ବେଳ ପରେ ମୁଣ୍ଡ ଖୋଜାପଡ଼ିଲା !

—ଏତେବେଳ ପରେ ହେଉ କି ଯେତେବେଳ ପରେ ହେଉ, କ'ଣ ହେଲ ମୁଣ୍ଡଟା ?

—ମୁଁ କଣ ଦିନେ ଖାଇବି ନାହିଁ ? ତୁମେ ସମସ୍ତେ ତ ଖାଅ, ମୁଁ ଆଜି ଖାଇଚି ।

—କାହିଁ ମୁଣ୍ଡ କଣ୍ଠା ଗରଦା ତ ଦେଖିଲି ନାହିଁ । କୋଉଁଠି ବସି ଖାଇଲ ?

ହଜାରୀର ବିବ୍ରତ ଭାବ ପଢାନାମର ଆଖି ଏଡ଼ାଇ ପାରିଲନାହିଁ । ସେ ଚଢା-
ଗଲାରେ କହିଲା—ତୁମେ ଖାଇନାହିଁ, ଖାଇଥୁଲେ କିଛି କହିନଥାନ୍ତି । ତୁମେ ସେଇଟା
ଲୁଚେଇ ବିଦ୍ଧି କରିବ—କଥଣ ଠିକ୍ କଥା ନୁହେଁ ? ଘୋର, କୁଆଘୋର କୋଉଁଠିକାର—
ହୋଟେଲ କିନିଷ ଲୁଚେଇ ଲୁଚେଇ ବିଦ୍ଧି ? ଆଛା, ତୁମ ଘୋର ମଞ୍ଜିର ଟେରୁ
ପାଇଚି, ଆସନ୍ତୁ ମାଲିକ ।

ହଜାରୀ କହିଲା—ନା ପଢାନାମ, ବିଦ୍ଧି କରିବ କାହାକୁ ? ରହାମୁଣ୍ଡ କିଏ ନେବ ?
ସତରେ ମୁଁ ଖାଇଚି ।

—ପୁଣି ମିଛକଥା ! ମୁଁ ଏତେ ଦିନ ହୋଟେଲରେ କାମକରି ମାଛମୁଣ୍ଡର କଣ୍ଠା ଗରଦା
ଚିନ୍ତିନି ! ଏତେ ବଡ଼ ମୁଣ୍ଡଟା—ରୁରିଆଶାରୁ କମ୍ବରେ ବିଦ୍ଧି କର ନ ଥୁବ ! ଜମାଦିଅ ସେ
ପଇସା ଗଦିରେ; ନହେଲେ ଆରବେଳା କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଆଗରେ କିହାଲ କରିବ ଦେଖିବ ।

—ଆଛା ନିଅ ରୁରିଆଶା ପଇସା, ମୁଁ ଦେବ । ମୁଣ୍ଡ ଟିକିଏ ଖାଇ ଯଦି ଦାମ
ଦେବାକୁ ହୁଏ, ତେବେ ନିଅ ।

ପଢାନାମ ଟିକିଏ ନରମ ହୋଇ କହିଲା—ତେବେ ମୁଣ୍ଡଟି ବିକିନ୍ତ ?

—ନା ପଢାନାମ !

—ତେବେ କଥଣ କଳ ଠିକ୍ କରି କହ ।

—ତୁମର ପଇସା ପାଇଲେ ତ ହେଲା—ସେ ଖୋଜାଖୋଜିରେ ତୁମର କି-
ଦରକାର ?

—ଦରକାର ଅଛି ବୋଲି କହୁଛି । କୁଆଟ୍ଟି ଗଲ ମୁଣ୍ଡଟା କହ ?

—ମୁଁ ଶାଇଚି ।

—ପୁଣି ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ନୂଳକ କରି ତୁମେ ପାରିବ ନନା ? ମୁଁ ଏବେ ବୁଝିଧାରିଛି,
ମୁଣ୍ଡ କେଉଁଠାକୁ ଯାଇଛି—ତୁମର ସେଇ...

ହଜାରୀ କାଣେ ପଢାନାମା କଥା କହିବାକୁ ଯାଉଛି । ସେ ପଢାନାମର ମୁହଁର
କଥା ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ତରତରେ କହିଲ—ପଢାନାମ, ତୁମମାନଙ୍କର ଖାଇପିଇ ମଣିଷ
ହେଇଛି ଏ ଗରବ ବ୍ରାହ୍ମଣ । କାହିଁକି ଏ ସାମାନ୍ୟ ଜିନିଷ ନେଇ ହିକୁ ହିକୁ କର ।

ଏ କଥାରେ ପଢାନାମ ନରମ ନହୋଇ ବରଂ ଆହୁର ଉଗ୍ର ହୋଇଥିଲ ।
କହିଲ—ନିଜେ ଖାଇଥିଲେ କହିନଥାନ୍ତି ନନା ! କିନ୍ତୁ ହୋଇଲର ଜିନିଷ ପରକୁ
ଖୁଅଚାବା ସହ ହୁଏନି । ଏହାର ଗୋଟାଏ ପ୍ରତିକାର ନକରି ମୁଁ ଯଦି ତୁମେ, ତେବେ
ମୋ ନାଁରେ କୁକୁର ଘୋଷିବ । ଏଇଥା କହିଦେଇ ସିଧା କଥା ।

ହଜାରୀ ଭୟ ଓ ଭଦ୍ରବେଗରେ କାଠ ହୋଇଗଲ—ନିଜପାଇଁ ନୁହେଁ, କୁସୁମ ପାଇଁ ।
ପଢାନାମର ଅସାଧ କିଛି ନାହିଁ, ସେ ନଜାଣିବ କିପରି ? କୁସୁମର ଶାଶ୍ଵତ କାନରେ ହୃଦୟ
କେତେ ରକମ କଥା ପଡ଼ିବ । ତା'ପରେ ଯଦି କୁସୁମର ବାପପର ଅର୍ଥାତ୍ ତା'ର ନିଜ
ଗୀରେ ସେକଥା ଯାଇ ପହଞ୍ଚେ, ତେହେ ସେଠି ଉତ୍ସବଙ୍କର ଲଜ୍ଜାରେ ହିଁ ମୁହଁ ଦେଖାଇବା
କଠିନ ହୋଇପଡ଼ିବ; ଅଥବା କୁସୁମ ନିରପରାଖମା ।

ପଢାନାମ ଗୁଲିଗଲ ।

ହଜାରୀ ଭବିତନ୍ତି ରତନନନାର ଶରଣାପଦ ହେଲ । ତାହାର ଆସୀୟକୁ ବିନା
ପଇସାରେ ଖୁଅଚାବା ଷଡ଼ୟନ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ହଜାରା ଥିଲ । ସୂତରଂ ରତନ, ହଜାରାଥାତ୍ତେ
ତଳିଥିଲ । ସେ କହିଲ—ତୁମେ କିଛି ଭାବ ନାହିଁ ହଜାରାନନା; ପଢାନାମକୁ ମୁଁ ଥଣ୍ଡା
କରିଦେବ । ମୁଣ୍ଡ ବାହାରକୁ ନେଇଯିବାର ଥିଲ ତ ଥରେ ମତେ ଲକ୍ଷେତ୍ରଥିଲେ ହୋଇ-
ନଥାନ୍ତା ? ତୁମକୁ ମୁଁ କେତେ ବୁଝେଇବ ?

କିଛିଷଣ ପରେ ସନ୍ଧାବେଳକୁ ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଅସିଲେ । ଗୁକର ହୁକ୍କାରେ ପାଣି
ବଦଳେଇ ତମାଖୁ ସଜେଇ ଆଣିଲା । ହୁକ୍କା ହାତକୁ ନେଇ ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କହିଲେ—
ଧୂନୋ, ଆଗ ରଙ୍ଗାଜଳ ଦେ—ଆଉ ପଢାକୁ ବଜାର ଫର୍ଦ୍ଦ ଦେବାକୁ କହିଦେ ।

କୋଇଲବାନ ମହାଦୀର ପ୍ରସାଦ ବସିଥିଲୁ ପାରିଶା ଆଶାରେ । ତାହାକୁ କହିଲେ—
ସନ୍ଧା ସମୟ, ଏବେ କଥା ? ଆରଙ୍ଗେଲ ତ ସାତେ ବାରଣା ନେଇଯାଇଛ, ପୁଣି
ଏବେଳା ବି ଦିଅସିବ ? କାଲି ଆସ...ତୁମର କଥା ?

ଗୋଟିଏ ସରୁଆ କାଳିଆ ଲୋକ ହାତଯୋଡ଼ି ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲ—

—ବାବୁ ସେଇନ କଣାରୁ ଦେଇଥିଲି, ତା'ର ପଇସା !

—କଣାରୁ ? କିଏ କଣାରୁ ନେଇଛି ?

—ଆଜି ବାବୁ, ଆପଣଙ୍କ ହୋଟେଲରେ ଦେଇଯାଇଥିଲି । ଛ'ଆଶା ଦାମ୍ କହିଲି; ସେ କହିଲେ ପାଞ୍ଚଗଣ୍ଡା ପଇସା ହେବ । ବୋଲି ଉଦରନୋକଙ୍କ କଥା । ସେଇଆ ଦିଅନ୍ତୁ । ସେ କହିଲେ—ଆଜି ନୁହେଁ, ବୁଧବାର ଆସି ନେଇଯିବ । ସେଥିଲାଗି ଆସିଲି ।

—ଛ'ଆଶା ପଇସାର କଣାରୁ ଧାରନେଲା କିଏ ? ଖାତା କି ବଜାରଫର୍ଡ ଭତ୍ତରୁ ତ ଧରପଡ଼ୁ ନି ! ଏ ତ ବାବା ଆଶ୍ରମୀର କଥା ! ଆମେ ଧାର ଜିନିଷପଦ୍ଧତି ଖଦ୍ଦି କରୁନା—ସାହା କିଣ୍ଠି ନଗଦ । କିଏ ରୂପତାରୁ କଣାରୁ ନେଲା ? ଆଜ୍ଞା ଠିଆହୁଅ, ଦେଖୁଛୁ ।

ବେତୁ, ଭତ୍ତନ ଓ ହଜାରନନକୁ ଡାକି ପରୁଶିଲେ । ସେମାନେ କଣାରୁ କଣା ତ ଦୁରର କଥା, ଗତ ପାଞ୍ଚ ଛ'ଦିନ ଭିତରେ କଣାରୁ ତରକାରି ହିଁ ରକ୍ଷନ ନାହାନ୍ତି ବୋଲି କହିଲେ—କେଉଁ କଣାରୁ, ଆସି ଦେଖିନ ଏଇ କେତେ ଦିନ ।

କଥାବାର୍ତ୍ତା ଭିତରେ ପଢୁନାମା ବଜାରଫର୍ଡ ନେଇ ଘରେ ପଣିବା ମାଫେ କଣାରୁବାଲ କହିବଠିଲା—ଏଇ ଯେ, ଏଇ ମାଆ ଠାକୁରାଣୀତ ସେ କଣାରୁ ନେଲେ ! କହିଲେ ବୁଧବାର ଆସିବ । ସେଇଥିଲାଗି ଆଜି ଆସିଲି । ବାବୁ ପନ୍ଦରୁଥିଲେ କଣାରୁ କିଏ ନେଲା ?

ପଢୁନାମା ହୃତାତ୍ମ ଯେପରି ଟିକିଏ ଅପ୍ରସୁତ ହୋଇପଡ଼ିଲା । କହିଲ—ହିଁ, କଣାରୁ ନେଇଥିଲି; କ'ଣ ହେଲା ? ପାଞ୍ଚଆଶା ପଇସା ନେଇ କଥାପକେଇଯିବ ? ଦେଇଦେବଟି ବାବୁ ତା ପଇସା ଛୁଡ଼େଇ । ଏହା ପରେ...

ବେତୁ ଚନ୍ଦବାର୍ତ୍ତୀ ଦ୍ଵିତୀୟ ନକରି କଣାରୁବାଲକୁ ପଇସା ଛୁଡ଼େଇଦେଲେ । ସେ ଗୁଲିଗଲ ।

ଭତ୍ତନନନା ଆତ୍ମାଆଳକୁ ଯାଇ ହଜାରକୁ କହିଲ—ହାତେ ହାତେ ଧର ପଡ଼ିଗଲ ପଢୁନାମା; କିନ୍ତୁ କର୍ତ୍ତାବାବୁର ଦରଦଟା ଥରେ ଦେଖିଲ ତ ହଜାରନନା !

—ଦେଖାଦେଖି ଆଉ କଥା—ଦେଖି ତ ଆସୁଛି । ମୁଁ ଯଦି କଣାରୁ ନେଇଥାଆନ୍ତି, ତେବେ ପଢୁନାମା ଆଜି ରସାତଳେ ନେଇ ବାନ୍ଧପକେଇଥାଆନ୍ତା । କର୍ତ୍ତାବାବୁ ବି ସେଇଥିରେ ରାସ୍ତା ଦେଇଥାନ୍ତେ । ତାପର ଆଜି ରୂମେ ମୁଁ ନୋହୁଁ । ଏ ହୋଟେଲରେ ପଢୁନାମା ହିଁ ମାଲିକ । ରୂମେ ଏଇଥର ପଢୁନାମାକୁ ଥରେ କହ ମୁଣ୍ଡଟା କଥା । ନଇଲେ ଏଇଷଣି କର୍ତ୍ତାଙ୍କ କାନରେ ଝୁଙ୍କିଦେବ ।

ରତ୍ନନ, ପଢୁନାମକୁ ଆତ୍ମାଆଳକୁ ଡାକି କହିଲ—ହେ ପଢୁନାମି, ଗରବ ବ୍ରାହ୍ମଣଟା ରୂମ ଦୁଆରେ କରୁଛି, ଖାଉଛି—କାହିଁ କି ଆଉ ତାକୁ ନେଇ ଏପରି କରୁଛ ? ଗୋଟାଏ

ମୁଣ୍ଡ ଯଦି ସେ ଖାରଥାଏ—ଏତେ ଦିନ ଏଠି ଖାଟୁଛି, ସେ ଲଗି ତାକୁ ଅପମାନ ଦିଅନା । ସମସ୍ତେ ତ ନିଅନ୍ତି, କେହି ତ ନେବାକୁ ଗୁଡ଼େନା । ମୁଁ ନେଇନି ନା ତୁ ନେଇନୁ ? ବିଚରକୁ କାହିଁକି ବିପଦରେ ପକେଇବ ?

ପଢାନାମା କହିଲ—ସେ ଖାରନି । ସେ ଏଠାରୁ ନେଇଯାଇ ତା'ର ସେଇ ପିଆସ କୁସୁମକୁ ଦେଇଆସିଛି । ମୁଁ ହାଥା ଝିଅ କିଛି ବୁଝୁନି ! ପାଜି ବହମାସ ଲେକ କେବାଉଠିକାର !

ରତନ ହସି କହିଲ—ସିଏ ଯାହା ପାରେ ତାହା କରୁ ପଢାନାନି—ସେଥିରେ ଭୁମର ମୋର କି ଯାଏ ? ସେ ମୁଣ୍ଡ ନିଜେ ଖାର ବା ଅନ୍ୟକୁ ଦେଉ, ଭୁମର ତାହା ଦେଖିବାର କି ଦରକାର ? ଭୁମେ ଆଜି ତାଙ୍କୁ କିଛି କହନାହିଁ ।

ପଢାନାମା କଖାରୁ ପଟଣା ନେଇ କିଛି ଅପ୍ରସୁତ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲ । ନହେଲେ ସେ ରତନର କଥା ଏତେ ସହଜରେ ରଖିନଥାନ୍ତା । କହିଲ—ତାହାହେଲେ ତାକୁ ବାରଣ କରିଦିଅ—ଏମିତିଆ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ଆଉ ଯେପରି ନକରେ । ତାହାହେଲେ ମୁଁ ଅନର୍ଥ ସୃଷ୍ଟିକରିବ—କାହାର କଥା ଶୁଣିବ ନାହିଁ ।

ସେ ବଢ଼ିରେ ହୋଇଲେଇ କାମଦାମ ସାରି ହଜାରୀ ଚାର୍ଟର୍ଡାରକୁ ବୁଲିବାକୁ ଗଲା । ପୁନର ଜ୍ୟୋଷ୍ଠା, ରତ ପ୍ରାୟ ସାତେ ବାରଟା ବାଜିବି ।

ଆଜି ଆଉ ଟିକକରେ ହିଁ କି ସବନାଶ ହୋଇଥାଆନ୍ତା ! ତା' ନିଜ ପାଇଁ ସେ ଭାବେ ନା—ଭାବେ କୁସୁମ ପାଇଁ । କୁସୁମ ଗାଉଳି ଝିଅ । ସେଠାରେ ତା'ର ବଦନାମ ରଚିଲେ ଉତ୍ସବକର ହିଁ ସେଠି ମୁହଁ ଦେଖେଇ ହବନି । ଆଉ ତାର ଏଇ ବସୁସରେ ବଦନାମ ରଚିଲେ ଲେକେ ବା କ'ଣ କହିବେ ?

କୁସୁମକୁ ସେ ଝିଅପର ଦେଖେ । ଭଗବାନ ଜାଣନ୍ତି, ଏ ସବୁ ଖିଆଲ ତାର ଥୁଲେ ଏ ରାଶାଘାଟ ସହରରେ ସେ କେତେ ଝିଅ ଜୁଟେଇପାରିଥାନ୍ତା । ଏଇ ରାଧାବନ୍ଧୁତ ତଳରେ ମାଟି ଛାଇଁ ସେ କହିପାରେ, ଜୀବନରେ କେଉଁଦିନ ଏସବୁ ଖିଆଲ ତାର ହୋଇନି । ବିଶେଷତଃ କୁସୁମ । ହୁଣ୍ଡ, ଟେଂପି ସଙ୍ଗେ ଯାହାକୁ ସେ ଅଭିନ୍ଵ ଦେଖେ, ତାହା ସମୁନ୍ଦରେ ରତନନନା ପାଖେ ପଢାନାମା ଯାହା ସବୁ ଅସନା କଥା କହିବି, ଶୁଣିଲେ କାନରେ ଆଜୁଠି ଦେବାକୁ ହୁଏ ।

ରତ ପ୍ରାୟ ଦେବଟା ବାଜିଗଲ । ସହର ନିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇଯାଇଛି । କେବଳ କୁଣ୍ଡଲିମାନଙ୍କ ଚାର୍ଟର୍ଡାରକ କାଠଗୋଲରେ ହିନ୍ଦୁପ୍ରାମା କୁଳିମାନେ ତୋଳକ ବଜାଇ ବିକଟ ଚକାର ସୁର୍ଖି କରିଛନ୍ତି । ଏହା ହିଁ କୁଆଡ଼େ ଏମାନଙ୍କର ଗାନା ! ଯେତେବେଳେ ବର୍ଷବେଳେ ଏକ୍ସପ୍ରେସ ଆସି ଷ୍ଟେସନରେ ଠିଆହେଲ, ସେତେବେଳେ ସେ ହୋଇଲରୁ

ବାହାରିଥିଲ—ଆଉ ଏବେ ସ୍ନେହନ ପର୍ମିନ୍ତ ନିଃଶ୍ଵର ହୋଇଯାଇଛି, କାରଣ ଏତେ ରାତରେ କୌଣସି ଟ୍ରେନ ଆସେନା, ରାତ ଗୁରିଟାରୁ ପୁଣି ଟ୍ରେନ ଚଳାଇଲ ସୁ ରୁହେବ ।

ହୋଟେଲର ଦୁଆର ବନ୍ଦ । ଡକାଡ଼କ କରି ମତି ଗୁକରର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ତାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ହେଲାନାହିଁ । ବଡ଼ ଗରମ । ସ୍ନେହନର ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ନହେଲେ ବାକି ରାତିଟା କଟେଇ ଦିଆଯାଇ । ଆଜି ରାତରେ ଅଣିକୁ ନିଦ ଆସୁନି ।

ବୈରରୁ ଉଠି ହୋଟେଲ ଆଗରୁ ଆସି ହଜାର ଦେଖିଲ—ହୋଟେଲର ଦରଳା ଏବେ ବି ବନ୍ଦ । ସେ ଟିକିଏ ଅଣ୍ଟମ୍ପି ହୋଇଗଲା । ମତି ଗୁକର ତ ଅନେକ ବେଳୁ ଉଠି ଅନ୍ୟ ଦିନେ ଦୁଆର ଖୋଲେ ! ଡକାଡ଼କ କରି ବି କାହାର ଶବ୍ଦ ମିଳିଲନାହିଁ । ତା'ପରେ ଗଦିପର ଝରକାବାଟେ ଗର ଭିତରକୁ ଉଙ୍କି ମାରି ଦେଖିବାକୁ ଯାଇ ହଜାର ଲକ୍ଷ୍ୟକଳ—ବାସନ ଗର ଭିତରେ ଏତେ ଆଲୁଆ କାହିଁକି ? ବୁଲିଅସି ଦେଖିଲ ବାସନ ଗରର ଦରଳା ଖୋଲ । ଗର ଭିତରେ କେହି ନାହିଁ । ମତି ଗୁକରର ବି କେଉଁଠି ସୁରଣ୍ଣର ନାହିଁ । ଏପରି କେଉଁ ଦିନ ତ ହୁଏନା !

ଏପରି ସମୟରେ ଯତ୍ନ ବାଉଁଜ୍ଞେୟର ହୋଟେଲ 'ଗୁକର ନିମାର୍କ ଗୌଡ଼ପଡ଼ାରୁ ଗୁହାପାର୍କ ଦୁଧ ନେଇ ଫେରୁଥିବାର ଦେଖାଗଲ । ଯତ୍ନ ବାଉଁଜ୍ଞେୟ ହୋଟେଲରେ ଗୋଟାଏ ଗୁହାର ଷ୍ଟଲ୍ ବି ଅଛୁ—ଶୁବ୍ର ସକାଳୁ ସେଠି ଗୁହା ବିଦ୍ଧି ସୁରୁ ହୁଏ ।

ହୁଜାରର ଡାକରେ ନିମାର୍କ ଆସିଲ । ଦୁଇଜଣ ଗର ଭିତରେ ପଶି ଦେଖିଲେ ମତି ଗୁକର ଖାଇବା ପରେ କୋର ଘୁମୁଘୁମ ମାରି ଶୋଇଛି । ଭିତ୍ୟଙ୍କର ଡାକରେ ମତି ଧଢ଼ିପଢ଼ି କର ଉଠିଲ ।

ହୁଜାର କହିଲ—ମତି, ଦୁଆର ଖୋଲ କାହିଁକି ?

ମତି କହିଲ—ତା ତ ମୁଁ ଜାଣିନି । ତୁମେ ରାତରେ କେଉଁଠି ଥିଲ ? ଦୁଆର ଖୋଲିଲ କିଏ ?

ତନିଜଣ ଘର ଭିତରକୁ ଆସି ରାତିରେ ଦେଖିଲେ । ହଠାତ୍ ମତି କହ ଉଠିଲ—ହୁଜାରନନା, ସଂନାଶ ! ଆଜି ବାସନ ଗଲା କୁଆଡ଼େ ? ଖଣ୍ଡିଏ ବି ତ ଦେଖନି ?

—କଣହେଲ ?

ତନିଜଣ ମଣି ତରତରରେ ଖୋଜି ବି କୋର ପରେ ବାସନର ସନ୍ଧାନ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ନିମାର୍କ କହିଲ—ଗୁହାର ଦୁଧଟା ଦେଇଆସେ ହୁଜାରନନା ! ବାସନ ସବୁକୁ ଗୋଡ଼ହାତ ଦେଲୁ କିଏ ? ତୁମର କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ଡାକିଆଶ ।

ଛଢି ମଧ୍ୟରେ ରତନନନା ଆସିଲ । ସେ ଯାଇ ଦେବୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀଙ୍କୁ ଡାକିଆଶିଲ ।

ପଡ଼ାନାମ ବି ଆସିଲ । ଘେରି ହୋଇଯାଇଛି ଶୁଣି ପାଖ ହୋଟେଲରୁ ଯଦୁ ବାତ୍ତୁକ୍ଷେଣ
ଆସିଲେ । ହା-ହୁଲ ପଡ଼ିଗଲ । ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ସେତେବେଳ-
ଯାଏ ବସିପଡ଼ିବନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ଷାଠିଏ ସବୁର ଟଙ୍କାର ଥାଳି-ବାସନ ଘେରିଯାଇଛି ।

ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କହିଲ—ହଜାରୀ, ରାତରେ କେଉଁଠି ଥିଲ ?

—ଷ୍ଟେସନ ପ୍ଲାଟଫରମରେ ବାବୁ ! ବଡ଼ ଗରମ ହେଉଥିଲ । ସେଇଥିପାଇଁ ଘାଟ-
ଧାରରୁ ଫେରି ସେଇଠି ରାତ କଟେଇଲ ।

ନେପାଳବାବୁ ପରୁରିଲେ—କେତେ ରାତରେ ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ଶୋଇଥିଲ ? କେଉଁ
ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ?

—ଆଜି ବନଗାଁ ଲାଜନର ପ୍ଲାଟଫର୍ମର ବେଅ ଉପରେ ।

—ରୂମକୁ ସେଠି କିଏ ଦେଖିଥିଲ ?

—ନା ବାବୁ, ସେତେବେଳକୁ ଅନେକ ରାତ ।

—କେତେ ?

—ଦେଢ଼ିଟାରୁ ବେଶି ।

—ସେତେବେଳଯାଏ କେଉଁଠି ଥିଲ ?

—ବେଳ ଖିଆପିଆ ପରେ ମୁଁ ଦୁଇବେଳାଯାକ ଯାଇ ଚାନ୍ଦୀ ଡଙ୍ଗାଗାଟରେ ବସେ ।
କାଳ ବି ସେଇଠି ଥିଲ ।

—ଆଉ କେଉଁ ଦିନ ହୋଟେଲ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ଶୋଇଥିଲ ?

—ମଝିରେ ମଝିରେ ଶୁଦ୍ଧ, ତେବେ ଖୁବ କମ୍ ।

ଏଇ ସମୟରେ ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀକୁ ପଡ଼ାନାମ ବୁଝୁ କରି କ'ଣ କହିଲ । ବେଳ
ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ନେପାଳବାବୁଙ୍କୁ କହିଲ—ଦାରୋଗାବାବୁ, ଥରେ ଘର ଭିତରେ ଗୋଟିଏ
କଥ୍ଯ ଦୟାକରି ଶୁଣିଯାଆନ୍ତୁ ।

ଘର ଭିତରେ କଥା ଶୁଣି ଆସି ନେପାଳବାବୁ କହିଲେ—ହଜାରାନନା, ତୁମେ
କୁମୁମକୁ ଚିହ୍ନ ?

ହଜାରାର ମୁହଁ ଶୁଣିଗଲ । ଏହା ମଧ୍ୟରେ ଏମାନେ କୁମୁମର କଥା ଆଣି ପନ୍ଦେଇଲେ
କାହିଁକି ? କୁମୁମ ସଙ୍ଗେ ଏହାର କି ସମ୍ବନ୍ଧ ?

ହଜାରା ମୁଖର ଭାବ ନେପାଳବାବୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ।

ହଜାରାର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଟିକିଏ ଡେରି ହେଉଥିଲ । ନେପାଳବାବୁ ଧମକଦେଇ
କହିଲେ—କଥାର ଜାବାବ ଦିଅ ।

”ହଜାରା ଆମୁ ଆମୁ ହୋଇ କହିଲ—ଆଜି ଚିହ୍ନିଛି ।

ପଦ୍ମାନାମ ଦୂରରେ ମୁହିଁରେ କାନି ଗୁଞ୍ଜି ତିଆ ହୋଇଥିବାର ଦେଖି ହଜାଏ
ବୁଝିଲ—କୁସୁମର କଥା ସେ କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ କହୁଛି—ନହେଲେ ସେ ଏତେ ସେତେ ଶୋଜ
ଶବର ରଖନ୍ତିନାହିଁ । କର୍ତ୍ତାମହାଶୟ ଦାରୋଗାକୁ କହିଛନ୍ତି ଏ କଥାଟା—ସେହି
ପଦ୍ମାନାମର ଉସ୍ତକାଣରେ ।

—କୁସୁମ ଥାଏ କେହିଁଠି ?

—ଗଉଡ଼ିପଡ଼ାରେ—ବଡ଼ବଜାରର ସେପାଖକୁ ।

—ସେ କଥାଣ କରେ ?

—ଦୂଧ ଦହ ବିକେ । ଗରବ ଲେକ ।

—ବସ୍ତୁସ କେତେ ?

—ଏଇ ଚବିଶ ପତିଶ ।

ଏ ଉତ୍ତର ଶୁଣି ପଦ୍ମାନାମ ଟିକିଏ ମୁରୁକି ହସିଲ । ତାହା ହଜାରର ଅଣି ଏତେଇଲା
ନାହିଁ । ଦାରୋଗାବୀର ପ୍ରଶ୍ନର ଗତ ସେତେବେଳେ ସେ ବୁଝିପାରିନାହିଁ, କିନ୍ତୁ
ପଦ୍ମାନାମ ମୁହିଁର ମୁରୁକି ହସ ଦେଖି ସେ ବୁଝିଲ—କାହିଁକି ଏମାନେ କୁସୁମ ବିଷୟରେ
ଏତେ କଥା ପଚୁରୁଛନ୍ତି ।

—ତୁମ ସଙ୍ଗେ କୁସୁମର ଆଳାପ କେତେ ଦିନର ?

—ସେ ମୋ ଗୀର ହିଅ । ସେ ଯେତେବେଳେ ମିଳ୍ ଯେତିକିବେଳରୁ ତାକୁ ଜାଣେ ।
ତା'ର ବାବା ମୋର ବନ୍ଧୁ ଲେକ, ଆମ ପଡ଼ା ପାଞ୍ଚରେ ।

—କୁସୁମ ସାଙ୍ଗରେ ତୁମେ ପ୍ରାୟ ହି ଦେଖାଶୁଣା କର, ନା ?

—ମହିରେ ମହିରେ ଦେଖା କରେନି ତ ଆଉ କ'ଣ ! ଗୀର ହିଅ—ତାର ଦେଖାଗୁହିା
କରିବା ତ ଦରକାର ।

ନେପାଳବାବୁ ହଠାତ୍ ହସି କହିଲେ—ନିଷ୍ଠ୍ୟ ଦରକାର । ଏଠି ତାର ଶଣ୍ଠିରୀପ ?

—ଆଜି ହୁଁ ।

—ସ୍ଥାମୀ ଅଛୁ ?

—ନା, ଆଜିକୁ ଗୁର ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ହେବ ମରିଯାଇଛି । ଶାଶ୍ଵତ ପରେ ଅଛୁ । ଗୋଟିଏ
ଦିଅର ପୁଅ ଅଛୁ ।

—ତୁମେ ମହିରେ ମହିରେ ହୋଟେଲର ରନ୍ଧାନିନ୍ଦା ତାକୁ ଦେଇଆସ ?

ଲଜ୍ଜା ଓ ସଙ୍କୋଚରେ ହଜାରର ଯେପରି କ'ଣ ହୋଇଗଲା । ଏ ସବୁ କଥା ଏଠି
କାହିଁକି ପଚାଯାଉଛି ?

—ହୁଁ ବାବୁ, ଦେଇଆସେ । ମିଛକଥା କହୁବି କାହିଁକି—ମହିରେ ମହିରେ ଦିଏ ।

ପଦ୍ମାନାମ ଶିଳ୍ପିଲ୍ କରି ହସିଛଠି ମୁହଁରେ କାନି ଗୁଡ଼ିଳ୍ ।

ନେପାଳବାବୁ ଧମକ୍ ଦେଇ କହିଲେ—ଆଁ, ହସୁତ କେଉଁଥୁ ଲଗି ? ଏକଟା ହସର ଜାଗା ନୁହେଁ; ଚୂପୁ... ।

କିନ୍ତୁ ଦାରୋଗାବାବୁ ଧମକ ଦେଲେ କ’ଣ ହେବ, ପଦ୍ମାନାମର ହସ ସଂକ୍ଷାମକ ହୋଇ ଦିଲି ଉପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ଚପାହସର ଗୋଟାଏ ତେଉ ଅଣିଦେଲା । ଅନ୍ୟ ଲେକଙ୍କର ହସ ହଜାର ସେତେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ପଦ୍ମାନାମର ହସରେ ସେ କ’ଣ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକ୍ଳନ୍ତ ଗଞ୍ଜିତି ଠର୍ବରେଇ ହତାଶ ହୋଇ କହିଛିଲା—ଦାରୋଗା-ବାବୁ—ସେ ଗରିବ ଲୋକ । ଆମ ଗାଁର ହିଅ । ସେ ମୋତେ ବାବା ବୋଲି ଡାକେ—ମୋର ସେ ହିଅ ପର । ସେଇଥୁଲଗି ମହିରେ ମହିରେ କେଉଁଦିନ ଟିକିଏ ତରକାରୀ କି ରହାମାଂସ ତାକୁ ଦେଇଆସେ । କେତେ ତ କୁଆଡ଼େ ଫୋପାଡ଼ି ଦିଆଯାଏ ! ସେଇଥୁ-ପାଇଁ ଭାବେ—ଜଣେ ଗରିବ ହିଅ... ।

—ବୁଝିଛି, ଥାଉ, ତୁମକୁ ଆଉ ଲେକ୍କର ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । କାଲି ରାତରେ ଭୁମେ ସେଠାକୁ ଯାଇଥିଲ ?

—ଆଜ୍ଞା ନା ବାବୁ !

—ଆଜି ସକାଳେ ଯାଇଥିଲ ?

—ନା ବାବୁ । ସକାଳେ ପ୍ଲାଟଫର୍ମ୍‌ରୁଁ ହିଁ ହୋଟେଲକୁ ଅପିଛି ।

—ହିଁ !

ଦାରୋଗାବାବୁ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ଜମାନବନ୍ଦ ନେଇ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । କେବଳ ମତି ଗୁରୁତ୍ବର ଓ ହଜାରକୁ କହିଲେ—ଆମ ସଙ୍ଗେ ରୁମମାନଙ୍କୁ ଆନାକୁ ଯିବାକୁ ହେବ । କନେଷ୍ଟବଲମାନଙ୍କୁ କହିଲେ—ଏମାନଙ୍କୁ ଧରି ନେଇଗୁଲା ।

ମୌତ କନ୍ଦାକଟା କରିବାକୁ ଲଗିଲା—ଥରେ ବେଚ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ତ ଥରେ ଦାରୋଗାବାବୁର ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ିବାକୁ ଲଗିଲା । ସେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ । ସେ ଘର ଭିତରେ ଶୋଇଥିଲ । ତାକୁ ଆନାକୁ ନେଇ କି ଫଳ ତତ୍ୟାଦି... ।

ହଜାରକୁ ପ୍ରାଣ ଉତ୍ତିଗଲୁ ପର ଲଗିଲା, ଆନାକୁ ଧରିନେଇଯିବେ ଶୃଣି ।

ଏ କି ବିପଦରେ ଭଗବାନ ତାକୁ ପକେଇଲେ !

ଆନା, ପୁଲିସ୍ ବଡ଼ ଭୟାନକ ବ୍ୟାପାର । ମକଦମା ହେଲେ ଓକିଲ ଦେବାର କ୍ଷମତା ତା’ର ହେବନାହିଁ । ବିନା କୌଣସିଯୁତ୍ତରେ ଲେଲ ଖଟିବାକୁ ହେବ । କେତେ ବର୍ଷ ତାହା କିଏ ଜାଣେ ? ନଖାଇ ଧୀ ପିଲ ମରିଯିବେ । କେଳଖଟା ଆସାମୀକୁ ଏହା ପରେ ଝୁକରି ଦେବ କିଏ ?

କିନ୍ତୁ ତାତାରୁ ଉସ୍ତାନକ ନ୍ୟାପାର ଯଦି ଏମାନେ କୁସୁମକୁ ଏହା ଭିତରେ କଢ଼ିଛି କରନ୍ତି । ଜଡ଼ାଇବେ ବୋଧିଷ୍ଟୁଏ । ହୃଦୟ କୁସୁମର ଘର ଖାନ୍ତଳୟ କରିବାକୁ ଗୁହଁବେ ।

ନିରପରାଧୀନ କୁସୁମ ! ଲଙ୍କାରେ, ଘୁଣାରେ ତାହାହେଲେ ହୃଦୟ ସେ ଜଳାରେ ଦନ୍ତଦିନ ଦେଇଦେବ । ଅହୁରି କେତେ କଣ କଥା ହୃଦୟ ଲୋକେ ରଟାଇବେ ଏଇ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଧରି । ସେମାନଙ୍କ ଗୁଣକୁ ଏକଥା ତ ଗଲା ଜାଣ । ତାହାର ନିଜର ବି ଆଉ ମୁହଁ ଦେଖାଇବାର ଉପାୟ ରହିବ ନାହିଁ ।

କେବେହେଲେ ସେ ଗୋଟାଏ ବିତ୍ତ କି ଡିଆସିଲ୍ କାହାର ଗୈର କରିନାହିଁ ଜୀବନରେ । ସେ କରିବ ହୋଟେଲର ବାସନ ଗୈର ! ନିଜ ମୁହଁର ଜିନିଷକୁ ନିଜକୁ ବସ୍ତଳ ଲାଗି ସେ କୁସୁମକୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ଦେଇଆସେ ସତ; ହେଲେ ସେ ସବୁ ଗୈରିର ଜିନିଷ ନୁହଁ । ସେ ଖାଇଥାଆନ୍ତା—ନ ହେଲୁ ତ କୁସୁମ ଖାଇଲା ।

ଆନାକୁ ଯାଇ ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ିଗଣ୍ଠା ହଜାରୀ ଓ ମତି ବିଶିରହୁଲେ । ହଜାରୀ ଶୁଣିଲ—
ବେବୁ ଚନ୍ଦକର୍ତ୍ତୀ ଓ ପଢ଼ାନାମା ଦୁଇଜଣ କହିଛନ୍ତି—ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି । ସୁତରଂ ପୋକିସ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଷ୍ଟିଯୁ ଧରିବ ।

ଆନାର ବଡ଼ଦାରୋଗା ଆନାରେ ନ ଥିଲେ । ଗୋଟାଏ ବେଳେ ସେ ଆସି ଗୈରିର ସବୁ ବିବରଣୀ ଶୁଣି ହଜାରୀ ଓ ମତିକୁ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ହାଜର କରିବାକୁ କହିଲେ ।

ହଜାରୀ ହାତଯୋଡ଼ି ଦାରୋଗାବାବୁଙ୍କ ପୀମନାରେ ଠିଆହେଲୁ । ଦାରୋଗାବାବୁ ପମ୍ଭରିଲେ—ହୋଟେଲରେ କେତେ ଦିନ ହେଲୁ କାମ କରୁଚ ?

—ଆଜ୍ଞା ନାହିଁ, ଛ ବର୍ଷ ।

—ବାସନ ଗୈର କରି କେଉଁଠି ରଖିଦେଇତ ?

—ଦ୍ୱାରି ବାବୁ ! ମୋ ବସୁସ ଛୁଟାଳିଶ-ସତଶୁଳିଶ, ହେଲୁ—କେବେହେଲେ ଜୀବନରେ କାହାର ଗୋଟାଏ ବିତ୍ତ ସୁଜା ଗୈର କରିନାହିଁ ।

ଦାରୋଗାବାବୁ ଧମକ ଦେଇ କହିଲେ—ଏସବୁ ବାଜେ କଥା ରଖ । ତୁମେ ଆଉ ଏ ଗୁନ୍କର ଟୋକା ଦୁଇଜଣ ମିଳି ସଲମ୍ବୁତରେ ଗୈର କରିବ । ସୀକର କର ।

—ବାବୁ, ମୁଁ ଏହାର କହୁ କଥା ଜାଣିନାହିଁ । ମୁଁ ସେ ରାତରେ ହୋଟେଲରେ ନ ଥିଲି ।

—କେଉଁଠି ଥିଲା ?

—ଇଷ୍ଟେସନର ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ଶୋଇଥିଲି ସାର ରାତ ।

—କାହିଁକି ?

—ବାବୁ, ମୁଁ ଖିଆପିଆ ସାରି ଚର୍ଣ୍ଣୀକୁଳକୁ ରେଜ ବୁଲିବାକୁ ଯାଏ । ବଡ଼ ଗରମ ଥିଲା
ବୋଲି ସେଠି ଟିକିଏ ବେଶି ରାତି ପର୍ଦ୍ଦନ୍ତ ଥିଲା । ଫେରିଆସି ଦେଖିଲା ଦରଙ୍ଗା ବନ ।
ସେଥୁଲାଗି ଇଷ୍ଟେସନକୁ...

ଏହି ସମୟରେ ନେପାଳବାବୁ ରଙ୍ଗଜାରେ ବଡ଼ଦାରୋଗାବାବୁଙ୍କୁ କଣ କହିଲେ ।
ବଡ଼ଦାରୋଗା ବେକଷଣ୍ଟ ହଲଇ କହିଲେ—ଓ, ଆଜ୍ଞା ତୁମେ କୁସୁମ ବୋଲି କୌଣସି
ସୀଲେକ ଘରକୁ ଯିବା-ଆସିବା କର ?

—ବାବୁ, କୁସୁମ ଆମ ଗାଁର ଝିଅ । ଗୁରିବ ବିଧବା । ତାକୁ ମୁଁ ଝିଅ ପରି ଦେଖେ । ସେ
ବି ମୋତେ ବାବା ବୋଲି ତାକେ; ବାବା ପରି ଭକ୍ତି ଶ୍ରଦ୍ଧା କରେ । ଯଦି ସେଠାକୁ
ଯାଇଥାଏ ତାହାହେଲେ ସେଥୁରେ ଦୋଷର କଥା କଣ ଅଛି ? ବାବୁ, ଆପଣ ବିବେଚନା
କରି ଦେଖନ୍ତୁ । ଏ କଥା ଲଗେଇଛି ଆମ ହୋଟେଲର ପଦ୍ମାନାମ । ସେ ମୋତେ ତିଥି
ଆଖିରେ ଦେଖିପାରେ ନାହିଁ । କୁସୁମକୁ ବି ଦେଖିପାରେନା । ଆମ ନିର୍ମାରେ ନାନା ରକମ
କରିଥି କଥା ସେ ହିଁ ରଚେଇଛି । ଆପଣ ହାକମ, ଦେବତା—ଆଉ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ
ଚନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥର୍ଯ୍ୟ ରହିଛନ୍ତି । ମୋର ପର୍ଗଣବର୍ଷ ହେବାକୁ ବସିଲା, ମୋର ସେଆଡ଼େ କେବେ
ମତି ବୁଝି ଯାଇନି ବାବୁ ! ମୁଁ ତାକୁ ଝିଅପରି ଦେଖେ ବାବୁ ! ତାକୁ ଏହା ଭିତରେ
ଜଡ଼ାନ୍ତୁ ନାହିଁ । ସେ ଗୁହ୍ୟ ଘରର ବୋହୂ, ଲଜ୍ଜାରେ ମରିଯିବ ।

ବଡ଼ଦାରୋଗା ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୁଝିମାନ ଓ ଅଭିଜ୍ଞ ଲେକ । ହଜାରୀ ଆଖି ମୁହଁର
ଭାବ ଦେଖି ତାଙ୍କର ମନେହେଲ, ଲେକଟା ମିଛ କହନାହିଁ ।

ବଡ଼ଦାରୋଗା ମତି ଝୁକରକୁ ଅନେକ ବେଳ ଯାଏ ଜେବା କଲେ । ତା'ଠାରୁ ବି
ବିଶେଷ କିଛି ଝିଅ ମିଲିଲା ନାହିଁ । ତାର ସେଇ ଗୋଟାଏ କଥା—ଘର ଭିତରେ ଘୋର
ନିଦରେ ଶୋଇଥିଲା, ସେ କିଛି କାଣିନାହିଁ ।

ବଡ଼ଦାରୋଗା କହିଲେ—ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ହାଜିତରେ ପୁରେଇ ରଖିଦିଅ । ଏମିତିରେ
ଏମାନଙ୍କଠାରୁ କଥା ହାହାରିବ ନାହିଁ । କଢ଼ା ନ ହେଲେ ଏମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଚଲିବ
ନାହିଁ ।

ହଜାରୀ ଜାଣେ, ଏ କଢ଼ା ହେବାର ଅର୍ଥ କ'ଣ । ଅନେକ ଦୁଃଖ ହୁଏଇ ସହିବାକୁ ପଢ଼ିବ
ଆଜି । ସବୁ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ସେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି ଯଦି କୁସୁମର ନାମ ଏମାନେ ଆଉ ନ
ଉଠାନ୍ତି ।

ପ୍ରାୟ ଦୁଇଟା ସମୟରେ ଜଣେ କନେଷ୍ଟବଲ୍ ଅସି କିଛି ମୁହଁ ଓ ବୁଝିଭଜା
ଦେଇଗଲ । ସକାଳୁ ହଜାରୀ କିଛି ଖାଇନି । ସେଗୁଡ଼ିକ ସେ ଗୋରୁପରି ଗିଲି
ପକାଇଲ ।

ବେଳ ଗୁରୀଟା । ରତନନନା ହୋଟେଲରୁ ହଜାରୀ ପାଇଁ ଭାତ ନେଇଅସିଲା ।
କହିଲା—ଆଲଗା କରି ବାଢ଼ି ରଖିଥିଲା । ଲୁଚେଇ କରି ନେଇଅସିଲା ହଜାରାନନା !
କେହି କାଣ୍ଡୁ ନାହିଁ ଯେ ରୂମ ପାଇଁ ଭାତ ଆଣିଛି ।

ବଡ଼ଦାରୋଗା ନିକଟରୁ ଅନୁମତି ନେଇ ରତନନନା ହାତକ ଭିତରକୁ ଭାତ ନେଇ
ଆସୁଥିଲା; କିନ୍ତୁ ମତିର ଭାତ ଆଣିବା କଥା ତା'ର ମନେନଥିଲା । ହଜାରା କହିଲା—
ଏଇ ଭାତ ଦିନଶ ଭାଗ କରି ଏଇଷିଶା ଖାଇବୁ ।

ରତନ କହିଲା—ହୋଟେଲରେ ମହାକାଣ୍ଡ ପଟିଯାଇଛି । ଗୋଟିଏ ଠିକା ନନା ଅଣା-
ହୋଇଥିଲା । ସେ କାମର ତୋଡ଼ି ଦେଖି ଏ ବେଳା ପଲେଇଛି । ଅନେକ ଗ୍ରାଣ୍ଡ ଫେରି-
ଯାଇଛନ୍ତି । ପଦ୍ମା କହୁଛି ତୁମେ ଆଉ ମତି ଦୁଇଜଣ ମିଶି ଏ ଗୈରି କରିବ । କୁପୁମର
ଘର ଖାନତଳୟ ନକର ପଦ୍ମା ଗ୍ରୁଡ଼ିବନ କହୁଛି । ବାସନ ଗୈରି କରି ତୁମେ ସେଠି
ରଖିଅସିବ । କର୍ତ୍ତାଙ୍କର ବି ସେହି ମତ । ତୁମେ କହୁ ଭାବନା ହଜାରାନନା, ମକଦମା
ଯଦି ହୁଏ, ତେବେ ମୁଁ ରୂମ ପଟ ହୋଇ ଓକିଲ ଦେବ । ଟଙ୍କା ଯାହା ଲାଗିବ ମୁଁ ଦେବ ।
ତୁମେ ଏ କାମ କରିଲାହୁ ମୁଁ ତାହା ଜାଣେ, ଆଉ କିଏ ଲାଣ୍ଡ ବା ନକାଣ୍ଡ । ମୁଁ ଜାଣେ
ତୁମେ କି ଧରଣର ଲୋକ ।

ହଜାରା ରତନର ହାତ ଧରି କହିଲା—ଭାଇ, ଆଉ ଯାହା ହେଉଛି ହେଉ, କୁପୁମର
ଘର ଯେପରି ଖାନତଳୟ ନହୁଏ, ଏଇଟା ତୁମକୁ କରିବାକୁ ହେବ । କୋଉ ଓକିଲ
ସଙ୍ଗେ ନହେଲେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କର । ମୋର ଫୁଲ ମାସର ଦରମା ପାଇବାକୁ ଥିଲା । ମୁଁ
ନହେଲେ ତୁମକୁ ଦେବ ।

ରତନ ହସି କହିଲା—କର୍ତ୍ତାଙ୍କର ତୁମର ସେ ଦରମା ଆଉ ଦେବେ ଭାବୁତ ? ତା
ନୁହେଁ । ତୁମେ ଦିଅ ବା ନଦିଅ, ମୁଁ ଓକିଲ ଦେବି—ତୁମେ ଭାବନା । କେତେ ପଇସା
ଖରନରେ ରୋଗାର କଲି ହଜାରାନନା—ଗୋଟିଏ ବି ପଇସା ତ ରହିଲାନ !
ଦ୍ୱାରାର୍ଥରେ ଦିପଇସା ଖର୍ତ୍ତ ହେଉ ।

ହଜାରା କହିଲା—ମତିକୁ ତେବେ ଭାତ ଦେଇଅପ । ସେ ଅନ୍ୟ ଘରେ କେଉଁ
ଥିଲା ।

ରତନ କହିଲା—ମତିକୁ ମୋର ସନ୍ଦେହ ହୁଏ ।

—ନା ଭାଇ ! ସେ ସନ୍ଦେହ କରିବ, ତେବେ ଏପରି ନିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ଦୁଁଦୁଁ ମାରି
ଶୋଇବ ? ଆଉ ମଧ୍ୟ ସେ ସେ ରକମ ଲୋକ ନୁହେଁ ।

ରତନ ଭାତଥାଳି ନେଇ ଚାଲିଗଲ ।

ଏହା ପରେ ପାଞ୍ଚ ଛଅଦିନ ହୁକାଶ୍ଵା ଓ ମତ ହାଜିତରେ ଅଟକ ହୋଇ ଚହୁଲେ । ସୁଲିସ ବହୁ ବେଷ୍ଟା କରି ବି ଏମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କିଛି ପ୍ରମାଣ ସତ୍ତବ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସୁତରଂ ଗୈରିର ଗୁର୍ଜସିଟ୍ ଦେବା ସମ୍ବବ ହେଲନାହିଁ ।

ଷ୍ଟ୍ରେଚିନ ଦୁଇକଣ୍ଠାକ ଖଲୁସ ହେଲେ । ମତ କହିଲ—ହୁକାଶ୍ଵାନନ୍ଦା, ଏବେ କେଉଁଠିକ ଯିବା ? ହୋଟେଲ କ'ଣ ଆମକୁ ଆଉ ନବ ?

ହୁକାଶ୍ଵା ବି ଜାଣେ ହୋଟେଲରୁ ତା'ର ଗୁର୍ଜିର ଯାଇବି; କିନ୍ତୁ ମେଠି ଦୁଇ ମାପର ଦରମା ବାକି । ବେଳୁ ଚନ୍ଦରତ୍ତୀ ପାଖକୁ ଯାଇ ଦରମା ମାଗି ଆଣିଦାକୁ ହେବ ।

ବେଳ ତିନିଟା । ଏତେବେଳେ ହୋଟେଲକୁ ଗଲେ କର୍ତ୍ତାମହାଶୟ ନଥୁବେ, ସୁତରଂ ହୁକାଶ୍ଵା ଫଣ୍ଡା ପରେ ହୋଟେଲକୁ ଯିବାକୁ ଠିକ୍ କଲ । କେତେଦିନ ହେଲ ଚର୍ମୀକୁଳକୁ ଯାଇନାହିଁ । ରାଧାବନ୍ଦିର ଡଳକୁ ଯାଇ ଠାକୁରଙ୍କୁ ପ୍ରଶାମ କରି ସେ ଆପଣା ଗ୍ରେଣ୍ ଯାଇ ବୁଣ୍ଣୀକୁଳରେ ବସିଲ ।

କିନ୍ତୁ ବେଳ ନଭକୁଳରେ ବସି ହୁକାଶ୍ଵର ମନେପଡ଼ିଲ—ସେ ଏତେବେଳଯାଏ କିଛି ଖାଇନି । ରତନ ହାଜିତକୁ ବେଳ ଭାତ ନେଇଯାଉଥିଲ—ଆଜିକୁ ଦି'ନି ହେଲା ସେ ଆସିନି । କାହିଁକି ଆସିନ କିଏ ଜାଣେ ? ହୁଏତ ପଢା ଜାଣିପାରି ବାରଣ କରିଦେଇଚି କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କୁ ଭାତ ଆଣିଦେବା ଅପରାଧରେ ତା ଗୁର୍ଜିର ଯାଇଛି ।

ଗୋଟାଏ ପଇସା ନାହିଁ ହାତରେ ସେ ସେ କିଛି କିମି ଖାଇବ । ହାଜିତର ଭାତ ହୁକାଶ୍ଵ ଦିନେ ବି ଖାଇନି । ଆଜି ବିଂ ଜଣେ କନେଷ୍ଟବଳ ଭାତ ଆଣିଥିଲ । ସେ କହିଥିଲ—ତେଉଁଏବା କୀ, ମୋତେ ଦି'ଟି ମୁଢି ବରଂ ଆଣିଦେଇପାରନ୍ତି—ମତେ ଜର ହୋଇଛି, ଭାତ ଖାଇବି ନାହିଁ ।

ବେଳ ବାରଟାରେ ସାମନ୍ୟ ଦି'ଟା ମୁଢି ଖାଇଥିଲ । ସାରାଦିନ ଆଉ କିନ୍ତୁ ପେଟକୁ ଯାଇନାହିଁ । ଫଣ୍ଡା ପରେ ହୋଟେଲକୁ ଯାଇ ଦୁଇଟି ଭାତ ଏବେ ଖାଇବ । ତାହା ହିଁ ଭଲ ।

ହୁକାଶ୍ଵର ସନ୍ଦେହ ହେଲା—ବାସନ ଆଉ କେହି ଗୈରି କରିନାହିଁ—ପଢାନାମାର ନିଜର ଏ କାମ । କେତେ ଦିନ ହାଜିତରେ ବସି ବସି ଭାବି ତା'ର ମନେହୋଇଛି ପଢା ଅନ୍ୟ କେଉଁ ଲୋକ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏ କାମ କରିଛି । ସେ ଅଛି ଭୟାନକ ଚିରିର ସ୍ଥାନେକ । ସବୁ କରି ପାରେ । ଗତବର୍ଷ ଗରୁଣମାନଙ୍କ ଲୁଗା ବ୍ୟାଗ ସେ ଗୈରିହୋଇଥିଲ; ସେ ବି ପଢାନାମାର କାମ । ଏବେ ହୁକାଶ୍ଵର ଧାରଣା ହୋଇଛି । ଏରନମ ଧାରଣା ସେ ବିଦ୍ରୋଷୁ କରୁନି ।

ଗତ ଛ'ବର୍ଷ ହେଲ ହୁକାଶ୍ଵ ପଢାନାମାର ଏପରି ଅନେକ କାଣ୍ଡ ଦେଖିଛି । ତାହା

ସେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଯେତେ ବୁଝିନଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଏବେ କଥାରେ କଥା ମିଶେଇ ସେ ଅନେକଟା ବୁଝିଛି ।

ବୁଲି ବେଳୁ ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଧୀ ପଢାନାମର ଏକାବେଳକେ ହାତମୁଠାରେ । ସେ ଦେଖି ବି ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ, ବୁଝି ବି ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ । ହୋଟେଲଟିର ଯେ କି ସଂକାଶ କରୁଛି ପଢାନାମା, ସେ ଏବେ ନ ବୁଝିଲେ ବି ପରେ ବୁଝିବେ ।

ରତ୍ନନନା ପେଦନ ଭାତ ଦେବାକୁ ଆସି ଅନେକ କଥା କହିଯାଇଛି ।

—ହଜାଘାନନା, ହୋଟେଲର ଅନେକ ଜିନିଷ ପଢାନାମର ପରେ । ଆଜିକାଲି ବକାରର ଜିନିଷ ପର୍ମିନ୍, ଯିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛି । ପେଦନ ଦେଖିଲ ତ କଣାରୁର କାଣ୍ଡ । ଏପରି ଭଲ ହୋଟେଲକୁ ସେ ଶୋଷି ଖାଇଯିବ, ମୁଁ କହିଦେଉଛି । ପଢା ନାମରୁ ସେ ଗର ଉପରେ ଏତେ ଆକର୍ଷଣ କାହିଁକି ତାହା ବି ମୁଁ ଜାଣେ । ତେବେ କହେନ, ଯାହା କିନ୍ତୁ ହେଉ । ଆଠଙ୍କା ଦରମାରେ ଗୁରୁତି କରେ—ଏ ବଜାରରେ ହତାତ୍ ଗୁରୁତିରଟା ଅନର୍ଥରେ ହରେଇବି କାହିଁକି ?

ସଫା ପରେ ହଜାଘା ହୋଟେଲର ଗଦିଘର ଦେଇ ପଣିବାକୁ ସାହସ ନକରି ରଙ୍ଗାଘର ଆଡ଼ର ଦୁଆର ଦେଇ ପଣିଲ । ଭାବିଥିଲ ଗନ୍ଧାଘରେ ରତ୍ନନନାକୁ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବ; କିନ୍ତୁ ଜଣେ ଅପରିଚିତ ଓଡ଼ିଆ ନନାକୁ ଭାତ ରଙ୍ଗବା ଦେଖି ସେ ଯେଉଁ ବାଟରେ ଅସ୍ଥିଥିଲ ସେହି ବାଟରେ ବାହାରିବା ପାଇଁ ପଛକୁ ଫେରୁଛି—ଏହି ସମସ୍ତରେ ଗରଖମାନଙ୍କ ଖାଇବାଗରୁ ପଢାନାମା କହିଛିଲା—ସେଠି କିଏ ଯାଉଛି ?

ହଜାଘା ଫେରି କହିଲା—ମୁଁ, ପଢାନାମ !

ପଢା ତରତର ହୋଇ ଘରୁ ବାହାରିଥାସି କହିଲା—ମୁଁ ! ମୁଁ କିଏ ? ଓ, ହଜାଘା ନନା ! ତୁମେ ମନରେ କ'ଣ ଭାବି ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଗୁଲିଯାଉଚ କୁଆଡ଼େ ? ପଣିଲ ବା କାହିଁକି, ଆଉ ବାହାରିଯାଉଚ ବା କାହିଁକି ?

—ଆଜି ହାଜିତରୁ ଖଲସ ହୋଇଛି ପଢାନାମ ! କୁଆଡ଼େ ଆଉ ଯିବ ? ଯିବାର ତ ଜାଗା ନାହିଁ କେଉଁଠ—ହୋଟେଲକୁ ଅସିଲ । ଭୋକ ହେଉଛି । ଦି'ଟା ଭାତ ଖାଇବ ବୋଲି ରଙ୍ଗାଘରେ ଆସି ଦେଖିଲ—ରତ୍ନନନା ନାହିଁ । ତେଣୁ ବାହାରପଟ ଦେଇ ଗଦିଘରକୁ ଯାଉଛି ।

—ତେବେ ଯାଅ ଗଦିଘରକୁ । ଏଇ ଗରଖମାନଙ୍କ ଖାଇବାଘର ଦେଇଯାଆ ।

ହଜାଘା ସଙ୍କୁଚିତ ଅବସ୍ଥାରେ ହୋଟେଲର ଖାଇବାଘର ଦୁଆର ଦେଇ ପଣି ଗଦିଘରକୁ ଗଲା । ପଢାନାମ ପଛେ ପଛେ ଗଲା ।

ବେଳୁ ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଧୀ କହିଲେ—ଏକ ହଜାଘା ଯେ—କୁଆଡ଼େ ଆସିଲ ?

ହୁକାଶ କହିଲ—ଆଜ୍ଞା, କର୍ତ୍ତାମହାଶୟ, ପୁଣିସ୍ତ ଆଜି ପ୍ରତିଦେଲି । ସେଇଥୁଲାଗି ଅସିଲି । ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଯିବି ? ଆପଣଙ୍କର ଦୁଇଟା ଖାଏ । ତାହା ଛଡ଼ା ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଯିବି, କହୁନ୍ତୁ ?

ବେଚୁ ଚକବର୍ତ୍ତୀ କିଛି ଉତ୍ତର ଦେବା ଆଗରୁ ପଦ୍ମାନାନୀ ଆଗେଇ ଆସି ତାଙ୍କୁ କହିଲ—ତାକୁ ଏଠି ଦଣ୍ଡେମାନ ରହିବାକୁ ଦିଅନି କର୍ତ୍ତାବାବୁ ! ରହିବାକୁ ଦିଅନି । ଏଇଶ୍ଵର ବଦାୟୁ କଣଦିଅ । ବାସନ ସେ ଆଉ ମତି ମଣି ନେଇଛନ୍ତି । ଧନ୍ତକା ଗୈର । ପୁଣିସ୍ତ ସେମାନଙ୍କର କ'ଣ କରିବ ?

ହୁକାଶ ଏଥର ବାଗିଲ । ପଦ୍ମାନାନାକୁ କେବେହେଲେ ଏ ସ୍ଵରରେ ସେ କଥା କହେନି । କହୁଲ—ବାସନ ନେବା ତୁମେ ଦେଖିଛ ପଦ୍ମାନାନି ?

ପଦ୍ମାନାନୀ କହିଲ—ତମର ସେ ନାଲିଆଶିର ଧାର ଧାରେନି ପଦ୍ମା । କହିଦେଖିଛ ହୁକାଶନନା ! ଏପରି ଭାବେ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତୀ କରନା । ବୁମକୁ ବାସନ ନବା ଦେଖିଥୁଲେ ତୁମର ହାତଦର୍ଢି ଖୋଲିନଥାନ୍ତା, ତା ଜାଣିରଖ ।

ହୁକାଶ ନିଜକୁ ସମ୍ବାଳ ନେଇଛି ଏତେବେଳକୁ । ନାହିଁନା ତା'ର ଅଭ୍ୟାସ । ଯେଉଁମାନେ ବଡ଼ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଆଜ୍ଞାବନ ସେ ପ୍ରୋଟ ହୋଇ ରହିଆସିଛି । ନରମ ସ୍ଵରରେ କହିଲ—ନା ନା, ରାଗ କରୁଚ କାହିଁକି ପଦ୍ମାନାନି, ମୁଁ ଏମିତି କହୁଚ । ବାସନ ନେବା ଯେତେବେଳେ ତୁମେ ଦେଖିନ, ସେତେବେଳେ...ମୁଁ ଗରିବ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ତୁମ ଦୁଆରେ ଦି'ଟା ଖାଏ...କାହିଁକି ମୋତେ ଆଉ...

ଏଇଥର ବେଚୁ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ କଥା କହିଲେ । ଟିକିଏ ନରମ ସ୍ଵରରେ କହିଲେ—ଆଉ ଆଉ, କଥା କଟାକଟି କରି ଲଭ ନାହିଁ । ସେଥୁରେ ମୋ ବାସନ ଫେରିବ ନାହିଁ । ଦୁଇଜଣୟାକ ବନ୍ଦ କର । ତା' ପରେ, ତୁମେ କ'ଣ କହୁଚ ହୁକାଶ !

—କହୁଚ, କର୍ତ୍ତା ମୋତେ ଯେପରି ପାଦତଳେ ରଖିଥୁଲେ ସେହିପରି ରଖିଲୁ—ନହେଲେ ନଖାଇ ମରିଯିବ । ବାବୁ, ମୁଁ ଗୈର ନୁହେଁ । ଗୈର ଯଦି ହୋଇଥାନ୍ତି ଆପଣଙ୍କ ସାମନାରେ ଆସି ଆଉ ଠିଆହୋଇପାରନଥାନ୍ତି ।

ପଦ୍ମାନାନୀ କହିଲ—ଗୈର କି ନା ସେ କଥାରେ ଦରକାର ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ତୁମର ଏଠି ଆଉ ଥାନ ହେବନି । ତାହାହେଲେ ଗରାଣ ଗୁଲିଯିବେ ।

ବେଚୁ କହିଲେ—ତାହା ଠିକ । ଗରାଣ ଗୁଲିଗଲେ ହୋଇଲେ ମୁଁ ଚଳାଇବି କିପରି ?

ହୁକାଶ ଏ ପୁଣ୍ଠର ଅର୍ଥ ବୁଝିପାରିଲ ନାହିଁ । ହୋଇଲେର ନନା ଗୈର ହେଲେ ସେ ହୁଏତ ହୋଇଲେର ଜନିଷ ଗୈରି କରିପାରେ; କିନ୍ତୁ ଗରାଣମାନଙ୍କ ଦେହରୁ ଶାନ୍ତି

ଖୋଲି ବା ସେମାନଙ୍କ ପରେକେଟମାରୁ କରି ନେଉନାହିଁ ତ ! ତେବେ ଗର୍ବମାନଙ୍କରି ଆସିବାରେ ଆପରି କଣ ଅଛୁ ?

କିନ୍ତୁ ହଜାରୀ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇ ପାରିଲ ନାହିଁ । ତାହାର ମୀମାଂସା ହୋଇଗଲା । ସେ କିନ୍ତୁ ଖାଇଚି କି ନା ଏକଥା କେହି ପରୁ ଶିଳେ ନାହିଁ ।

ଆବଶେଷରେ ସେ କହିଲ—ତା'ହେଲେ ମୋର ଦରମାଟା ଦେଇଥିଅନ୍ତୁ ବାବୁ ! ଦ'ମାସର ତ ବାଜ ପଡ଼ିଛି । ଅଗ୍ରି ମ କିନ୍ତୁ ନାହିଁ, ଖାତା ଦେଖନ୍ତୁ ।

ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କହିଲ—ତା ଏବେ ହେବନି—ପରେ ଆସ ।

ପଢାଁ ଟିକିଏ ବେଶି କୁହାଳିଆ । ସେ କହିଲ—ତା ଆଶା ଗୁଡ଼ିଦିଅ । ଦରମା ପାଇବ ନାହିଁ ।

—କାହିଁକି ପାଇବିନି ?

ପଢାଁ ରାଗିଯାଇ କହିଲ—ସେ ତରକ ତୁମ ପାଇବେ କରିବାର ବେଳ ନାହିଁ ବର୍ତ୍ତିମାନ । ପାଇବ ନାହିଁ, ହୁଣ୍ଡି ଗଲା । ନାଲିସ୍ କର ଯାଇ—ଅଧାଳତ ତ ଖୋଲାଅଛୁ !

ହଜାରୀ ଅଖିକୁ ଅନ୍ଧାର ଦେଖାଗଲା ।

ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀଆଡ଼େ ଗୁହ୍ନୀ ବିନାତ ସ୍ଵରରେ କହିଲ—ବାବୁ ଆଜ୍ଞା, ଆଜିକୁ ଛାଅବର୍ଷ ହେଲା ଆପଣଙ୍କ ଦୁଆରେ ଖଟୁଛି । ମୋ ହାତରେ ଗୋଟାଏ ବି ପଇସା ନାହିଁ । ଘରକୁ ଦୁଇମାସ ହେଲା ପଇସା ପଠାଇପାରିନାହିଁ । ଘରକୁ ଯିବା ରେଳଭଡ଼ା ପର୍ମନ୍ତ ମୋ ହାତରେ ନାହିଁ—ମୋତେ କିନ୍ତୁ ନଦେଲେ ନଖାଇ ମରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଦେଇୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଦ୍ଵିତୀୟ ନକର କଥାସ୍ ବାକୀ ଖୋଲି ଅଧୁଲିଟିଏ ପକେଇ ଦେଇ କହିଲେ—ଏଇ ନେଇଯାଅ । ଏଠି ଗେଁ ଗେଁ ହୁଅନ୍ତି—ଗୋଟିଏ ଆସିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି । ବାହାରକୁ ରୁଳିଯାଅ ।

ହଜାରୀ ଅଧୁଲିଟା ଗୋଟେଇ ନେଇ ଗୁରୁତବକାନିରେ ବାନ୍ଧିଲା । ତା ପରେ ହାତ ଯୋଡ଼ିକରି ସନ୍ଧାନ ହୋଇ ଶରକୁ ଟିକିଏ ନୁଆଁ ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀକୁ ପ୍ରଣାମ କରି ପୁଣି ସଲଖି ଠିଆହେଲା । କାକୁତ ମିନତ ହୋଇ କହିଲ—ତା'ହେଲେ ବାବୁ ଦରମା ପାଇଁ କେବେ ଆସିବ ?

—ଆସ, ଆସ ଏହା ପରେ ସେବେ ହେବ, ସେତେବେଳେ ଦେଖାଯିବ ।

ଏହା ଯେ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଛନ୍ଦକପଟ କଥା ହଜାରୀର ତାହା ଗୁରୁବାକୁ ବିଳମ୍ବ ହେଲା ନାହିଁ; ବରଂ ପଢାନାମ ଯାହା କହୁଛି ତାହା ହିଁ ଠିକ୍ । ଏମାନେ ତାକୁ ଦରମା ଦେବେନି । ତାହାର ମୁଣ୍ଡକୁ ଆସିଲ ଥରେ ଶେଷ ତେଷା କରିବ; ମୁମୁଷ୍ଟୁର ଶେଷ ତେଷା । ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ନିକଟରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ସେ ପଛବାଟେ ହୋଇଲର ଶକ୍ତିଶାସନକୁ

ଆସିଲ । ସେଠାକୁ ପଢାନାମ ଟିକିଏ ପରେ ଆସିବାମାନେ ସେ ହାତଯୋଡ଼ି କହିଲ—ପଦାନାନି ! ଗରିବ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଶୁକର ଏତେ କାଳ କରିଛ । ଖଣ୍ଡି ଏ ଥାଳିଆ ବି କୋଉଦିନ ଘେର କରିନ । ମୁଁ ବଡ଼ ଗରିବ । ତୁମେ ଟିକିଏ କର୍ତ୍ତାମହାଶୟକୁ କହ ମୋର ଦରମାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦିଅ—ନହେଲେ ଘରର ପିଲାପିଲି ନଖାଇ ମରିବେ । ଏଇ ଅଧୂଳିଟା ସମ୍ବଲ—ରାଧାବନ୍ଦଭଙ୍ଗ ଦ୍ୱାରା ଦେଇ କହୁଚି । ଏଥରେ ମୁଁ କଥା ଖାଇବି, ଆଉ ରେଳଭଡ଼ା କଥା ଦେବି ? ଘରପାଇଁ ବା କଥା ନେଇପିବି ?

—ମୁଁ ହୋଟେଲର ମାଲିକ ନୁହେଁ ସେ ତୁମକୁ ଟଙ୍କା ଦେବି । କର୍ତ୍ତାମହାଶୟ ଯାହା କହୁଚନ୍ତି, ତା'ଉପରେ ମୋର ଆଉ କି କଥା ଅଛି ?

—ପଦାନାନି, ଦୟାକର ତୁମେ ତାଙ୍କୁ ଥରେ କହ—ନଖାଇ ପିଲାପିଲି ମରିଯିବେ ।

—କାହିଁକି ? ତୁମ ପିଆଜା କୁଷ୍ମନ ପାଖକୁ ଯାଅ । ଏତେବେଳକୁ ପଦାନାମର କି ଦରକାର ?

ହଜାରାର କହା ହେଲା ଆଉ ଦଣ୍ଡେ ବି ସେ ଏଠାରେ ଠିଆହେବନି । ସେ ଶୁହେନା ଯେ ଏହି ସବୁ ଜାଗାରେ, ଯାହା ତାହା ମୁହଁରେ କୁଷ୍ମନର ନୀଁ ଉଚାରିତ ହେଉ—ବିଶେଷତଃ ପଦାନାମର ମୁହଁରେ । ସେ ବୁଝୁ ହୋଇ ରହିଲ । ପଦା ବନ୍ଧନାପରୁ ବୁଝିଗଲ ।

ଟିକିଏ ଠିଆହୋଇ ସେ ଶୁଳ୍କିଯାଉଥିଲ । ପଦାନାମ ଆସି କହିଲ—ଯାଉଛ ସେ, ଶିଥାପିଆ ହୋଇଛୁ ତୁମର ?

ହଜାରା ଅବାକୁ ହୋଇ ପଦାନାମର ମୁହଁଅଡ଼େ ଶୁହିଲ । କେବେ ସେ ଏପରି କଥା ତା ମୁହଁରୁ ଶୁଣିନି । ଥଙ୍ଗେଇ ଥଙ୍ଗେଇ ହୋଇ କହିଲ—ନା-ଶାଇବା-ରେ-ନା-ହେଇନି ଧରିନାଥ ।

—ତାହେଲେ ବସ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଛ ଓହ୍ଲାହୋଇନି । ମାଛ ଓହ୍ଲାହେଲେ ଭାତ ଖାଅ । ତା'ପରେ ଯାଅ । ଠିଆହେଲ କାହିଁକି ? ବସୁନ ପିତାଶଣ୍ଡେ ପକାଇ ।

ହଜାରା କଳପିତୁଳା ପରି ବସିଲ । ପଦାନାମ ତାକୁ ଅବାକୁ କରିଦେଇଛି । ପଦାନାମର ଦରଦିଃସାତବର୍ଷ ଭାତରେ ଦିନେହେଲେ ଦେଖିନି । ଆଶ୍ରମ କାଣ୍ଡ ସତେ !

ନୂଆନନା ମାଛ ତରକାରି ଓହ୍ଲାକଲ । ହଜାରାକୁ ଭାତ ବାଢ଼ିଦେଲ । ପଦାନାମକୁ ଆଉ ରାଆଡ଼େ ଦେଖାଗଲ ନାହିଁ । ସେ ଏବେ ଗରାମପାନଙ୍କର ଶାଇବା ପରେ ବ୍ୟପ୍ତ ଅଛି । ନୂଆନନା ହଜାରାକୁ ନ ଚିନ୍ତିଲେ ବି ଏମାନଙ୍କ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣି ସେ ଶୁରୁଥିଲ । ହଜାରା ହୋଟେଲର ପୁରୁଣା ନନା । ଶୁକରିତୁ ବାହାର ହୋଇ ଶୁଳ୍କିଯାଇଛି । ସେ

ହଳାଶକୁ ଖୁବ୍ ପର୍ମକରି ଖୁଅଇଲା ।

ଯିବା ସମୟରେ ହଳାଶ ପଦ୍ମାକୁ ଡାକି କହିଲା—ପଦ୍ମାନାନୀ, ତେବେ ଯାଉଛି; କିନ୍ତୁ ମନେକରିବ ନାହିଁ ।

ପଦ୍ମାନାନୀ ଦୁଆର ପାଖକୁ ଆସି କହିଲା—ହଁ, ଠିଆହୁଅ ନନା ! ଏଇ ଦୂଇଟା ଟଙ୍କା ରଖ । କର୍ତ୍ତା ମହାଶୟ ଦେଇଚନ୍ତି ଦରମାପାଇଁ । ଏଇ କିନ୍ତୁ ଶେଷ, ଆଉ କିନ୍ତୁ ପାଇବନ ବୋଲି ସେ କହିଦେଇଚନ୍ତି ।

ହଳାଶ ଟଙ୍କା ଦୂଇଟି ନେଇ ଆର ଅଧୁଲିଟି ସଙ୍ଗେ ଘୁଦରକାନିରେ ବାଞ୍ଛିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ଖୁବ୍ ଅବାକୁ ହୋଇଯାଇଛି—ସତରେ ଅବାକୁ ହୋଇଯାଇଛି ।

—ଆଜ୍ଞା, ତେବେ ଆସୁଛି !

—ଯାଅ, ଖିଆହୋଇଛି ତ ? ଆଜ୍ଞା ।

ସତ ସାଢ଼େ ନ'ଟାରୁ କମ୍ ନୁହେଁ । ଏତେ ରାତରେ ସେ କୁଆଡ଼େ ଯିବ ?

ଗୁକରି ଗଲା । ତେବେ ହାତରେ ଥିଲେଇଟା ଟଙ୍କା ଅଛି ।

ଘରକୁ ଯାଇ କ'ଣ ହେବ ? ତାକୁ ଗୁକରି ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଘରକୁ ଯାଇ ବସି-ରହିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଗୁକରି ଗଲାଯିବ—ଏକଥା ଭବ ନ ଥିଲା । ସତକୁ ସତ ଗୁକରି ଶେଷକୁ ଗଲା ।

ସେ ଜାଣିବ ଶାଶାଗାଟରେ କୋଉ ହୋଇଲେଇ ତାର ଗୁକରି ଆଉ ହେବନ । ଯଦୁ ବାଜୁ କୁଣ୍ଡେ ଥରେ ତାକୁ ହୋଇଲକୁ ନେବାପାଇଁ ଗୁହ୍ନୁଥିଲେ ସତ, କିନ୍ତୁ ଏବେ ସେ ବୈର ଅପଦାଦରେ ହାଜିତରେ ରହିଥିଲୁ । କେହି ତାକୁ ଗୁକରି ଦେବେ ନାହିଁ ।

ହଳାଶ ଦେଖିଲ ସେ ନିଜର ଅଜ୍ଞାତ୍ୟାରରେ ଚାର୍ଟର୍ମ୍ବିନ୍ ନର୍ତ୍ତକିନକୁ ଯାଉଛି । ତାର ସେଇ ପ୍ରିୟ ଗନ୍ଧତକେ ଯାଇ ବସିବ । ବସି ଭାବିବ । ଭାବିବାର ଅନେକ କିନ୍ତୁ ଅଛି ।

କିନ୍ତୁ ପ୍ରାୟ ଦୂଇମଧ୍ୟ ନର୍ତ୍ତକିନରେ ବସିରହି ବ ଭାବନାର କିନ୍ତୁ ଅଳକୃତ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଆଜି ରାତରେ ଅବଶ୍ୟ ଷ୍ଟେସନର ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ଶୋଇବ । କିନ୍ତୁ କାଲି ଯିବ କୁଆଡ଼େ ?

ଆଚେଇ ଟଙ୍କା ଭିତରୁ ଦୂଇଟା ଟଙ୍କା ଘରକୁ ପଠାଇବାକୁ ହେବ । ଟେଙ୍ଗୀ ମୁହଁରେ ହୁଏଇ ତା' ମା ଦିଓଟି ଭାତ ଦେଇପାରୁନଥ୍ୟ ।

ଏଇ ଚିନ୍ମୟ ତା ପକ୍ଷରେ ଅସହ୍ୟ ।

ନା, କାଲି ଏ ଟଙ୍କା ଦୂଇଟି ଡାକରେ ପଠାଇବ । ମନିଅନ୍ତର ଫି ଦେବ ଅଧୁଲିଟାରୁ । ପୁରା ଦୂଇଟଙ୍କା ଘରକୁ ଯିବା ଦରକାର ।

ଷ୍ଟେସନ ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ଶେଷ ରାତ ଆଜିକୁ ସାମାନ୍ୟ ନିଦ ହେଲା । କରିଦ୍ୱସର

ଲୋକାଳ୍ପର ଶରରେ ଖୁବ୍ ସେବରୁ ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ଗଲା । ତେବେ ବି ସେ ଶୋଭଚହିଲ ।
ଆଜି ଆଉ ତରତରରେ କୁଳରେ ଡେକ୍କିବାକୁ ହେବନି; ଉଠି କ'ଣ ହେବ ?

ଅନେକଷଣ ପର୍ମନ୍ତ ସେ ଶୋଭଚହିଲ । ଡାଉନ୍ ଦାକ୍ିଳିଂ ମେଲ୍ ଆସିଲ—
ଗୁଣିଗଲା । ବନଗାଁ ଲକନର ଟେନ୍ ଗୁଡ଼ିଲ । ଖର ପଡ଼ିଗଲଣି । ପୁଟଫର୍ମ ଓଳେଇବାକୁ
ଖାଡ଼ୁଧାର ଆସିଲଣି । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗାଡ଼ର ସିଗନାଲ୍ ହୋଇଯାଇଛୁ ଆଡ଼ିଗାଟା
ଆଡ଼କୁ—ମୁଣ୍ଡିବାଦିନାଳ୍ ଲକଗୋଲା ପାସେଞ୍ଚର ।

—କିଏ ଶୋଇଛି ରେ ?—ଏ ଉଠ—ହଟୋ—ଯାଓ ।

ଖାଡ଼ୁଧାର ହାଙ୍କିଲା । ହଜାର ଉଠି ହାଇମାର କଲପାଖକୁ ଯାଇ ମୁହଁ ହାତ
ଧୋଇଲା ।

ସେ କୁଆଡ଼େ ଯିବ ? କଣ କରିବ ? ଗତ ଛ' ସାତ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ନିଷ୍ଠୁୟ
ଜୀବନ ସେ କେବେହେଲେ ଯାପନ କରିନାହିଁ । କାମ, କାମ—କୁଳରେ ଡେକନ ବସାଥ,
କର୍ତ୍ତ୍ଵମହାଶୟଙ୍କ ଗୁହାପାଣି ଆଗ ଗରମ କର । ବଜାର ଆଜି କାହାର ପାଳି, ହୋ-ହା;
ମୁହଁର୍ବଡ଼ା ଗାଳି—ପଦ୍ମନାଭର କରିମଚରଣ ।

ପଦ୍ମନାଭର ଗାଳି ଭଲ ଥିଲା; ଏବେ ଯେପରି ଯୁମିଷ୍ଟ ବୋଲି ମନେହେବୁଛି । ପଦ୍ମା
ଶରୀପ ଲୋକ ନୁହଁଏ । କାଲି ରାତରେ ଖାଇବାକୁ କହିଥିଲା । ଟଙ୍କା ଦେଇବି । ରତନ-
ନନ୍ଦା ବଡ଼ ଭଲଲୋକ । ବଣୀଧର ନନ୍ଦାର ସେ ଭଣଜାଟି ବି ଭାବ ଭଲ । ସମସ୍ତେ
ଭଲଲୋକ । ବଣୀଧରର ସେଇ ଭଣଜାଟି ଟେପାର ଉପର୍ଯ୍ୟକ୍ତ ବର । ଦିକଣ ପୁନ୍ଦର ମାନି-
ଆଆନ୍ତେ । ପିଲାଟି ବେଶ ପ୍ରସର ହୋଇଥିଲା । ଅକାଶ କୁପୁମ ! ମିଥ୍ୟା ଆଶା । ଟେପାର
ଖୋଇ ବଞ୍ଚେଇ ପାରିଲେ ତେବେ ଯାଇ ତା'ର ବିବାହ ।

ଗତ ଛ' ବର୍ଷରେ ହଜାରର ଗୋଟାଏ ବଡ଼ କୁଆଡ଼୍ୟାସ ହୋଇଯାଇଛୁ—ସକାଳେ
ଉପରଓଳି ଗୁହା ଖାଇବା । ବର୍ତ୍ତିମାନ ଗୁହା ଖାଇବାକୁ ହେବ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କର ।
ସେଥିପାଇଁ ହଜାର ଗୁହା ଖାଇବା ଇଚ୍ଛାକୁ ଦମନ କଲା ।

ହଠାତ୍ ତାର ମନେହେଲ—କୁପୁମ ସଙ୍ଗେ ଥରେ ଦେଖାକରିବା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ।
ଆଜକୁ ପାତ ଆଠଦିନ ହେଲା କୁପୁମ ସଙ୍ଗେ ତା'ର ଦେଖାହୋଇନି । ଗୈର ପାଇଁ
ହାଇତ ଯିବାର ସମ୍ବାଦ ବୋଧହୃଦୟ କୁପୁମ ଶୁଣିନାହିଁ । କିଏ ତାକୁ ସେ ଖବର ଦେଇଛୁ ?
ଗୁହା ସେଠି ବି ଶିଥାଯାଇପାରେ । କୁପୁମ ସଙ୍ଗେ ଗୋଟାଏ ପରମର୍ଶ କରିବା ଦରକାର ।
ତା'ର ନିଜ ମଥାକୁ କିଛି ଆସୁନି ।

କୁପୁମ କବାଟକଡ଼ାହିଲ ଶକ ଶୁଣି କବାଟ ଖୋଲି ହଜାରକୁ ଦେଖି ବିସ୍ମୟ କଣ୍ଠରେ
କହିଲ—ବାବା ଆପଣ ? ଏପରି ଅସମୟରେ ! ଏତେଦିନଯାଏ ଆସିଲେନି କାହିଁକି ?

—ଶୁଣ, ଉତ୍ତରେ ବସ୍ତେ, ଅନେକ କଥା ଅଛି ।

କୁମୁଦ ଗର ମେଜିଆରେ ସତରଞ୍ଜି ବିଛେଇଦେଲା । ହଜାର ବସି କହିଲା—ମା' କୁମୁଦ,
ଟିକିଏ ଗୁହା ଖୋଜୁ ?

—ଏହିଷରି କରିଦେଉଛି । ଆପଣ ଟିକିଏ ବସନ୍ତ ।

ଶାଳ ଗୁହା ନୁହେଁ । ଗୁହା ସଙ୍ଗେ ଆସିଲ ଖଣ୍ଡ ଥାଳିଆରେ କିଛି ହାଲୁଆ । ହଜାର
ଗୁହା ପିଇ ପିଇ କହିଲା—କୁମୁଦ ମା', ମୋ ଗୁକରି ଯାଇଛି ।

କୁମୁଦ ବିସ୍ତୁମୁ ସ୍ଵରରେ କହିଲା—କାହିଁକି ?

—ଗୈରିକରିଥୁଲି ବୋଲି ।

—ଗୈରିକରିଥୁଲ ?

—ସେମାନେ ଦେଇଆ ଲହନ୍ତି । ପାଞ୍ଚ ଛାଅ ଦିନ ହାଜିତରେ ଥିଲି ।

—ହାଜିତରେ ଥିଲେ ! ହିଁ, ମିଛ କଥା !

କୁମୁଦ ଠିଆହୋଇଥୁଲ ହଜାର ସାମନାରେ । ମାଟି ଉପରେ ଲାଥୁକରି ବସିପଡ଼ି
କୌତୁଳ୍ୟ ଓ ଅବଶ୍ୟକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ହଜାର ମୁହିଁଅଡ଼ି ଗୁହୁରହିଲା ।

—ନା କୁମୁଦ, ମିଛ ନୁହେଁ—ସତରେ ହାଜିତରେ ଥିଲି, ଗୈରି ଆସାମୀ ଭାବରେ ।

—ହାଜିତରେ ରହିପାରିଥାଅ ବାବା, କିନ୍ତୁ ଆପଣ ଗୈରି କରିନାହାନ୍ତି—କରିପାରିବେ
ନାହିଁ । ସେଇଟା ମିଥ୍ୟା କଥା, କହିଦେଉଛି ।

—ମୁଁ ଗୈରି କରିପାରିବିନି ?

—କେବେହେଲେ ନୁହେଁ । ଆପଣକୁ ମୁଁ ଜାଣିନି, ଚିହ୍ନିନି ?

—ମା, ତୋର ମୋ ଉପରେ ଏତେ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି ?

କୁମୁଦ ଅନ୍ୟଥାଡ଼େ ମୁହିଁ ଫେରଇ ଚୂପିକରି ରହିଲା । ମନେହେଲୁ ସେ କାନ୍ଦ
ଗୁପିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି ।

ହଜାର ରକ୍ଷାପାରିଗଲ । କୁମୁଦ ସତରେ ତା ଝିଅ । ତାର ବଡ଼ ଭସ୍ତୁ ଥିଲା—କୁମୁଦ
ଦଶଶାଟାକୁ କି ଭାବରେ ନେବ । ଯଦି ସେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ସେ ସତରେ ସେ ଗୈର,
ଜଗତରେ ତା' ହେଲେ ହଜାର ଗୋଟାଏ ଅବଳମ୍ବନ ଘୁଲିଗଲ ।

—ଆପଣ ଏଇକଷା କେଉଁଠୁ ଆସିଲେ ବାବା ?

—କାଳି ରାତରେ ଷ୍ଣେଷନରେ ଶୋରଥୁଲି । ଯିବି ଆଉ କୁଆଡ଼େ ? ସେଇଠୁଁ
ଉଠିଅସିଛି; ଭାବିଲ ତୋ ସାଙ୍ଗରେ ଥରେ ଦେଖାକରିବା ଦରକାର ମା' ! ହୃଦୟ ଆଉ
କେତେ ଦିନ—

—କାହିଁକି, ଆପଣ ଯିବେ କେଉଁଠିକୁ ?

—ଗୋଟାଏ କିଛି ଉପାୟ ଲଗାଇବାକୁ ତ ହେବ..! ବସିରହିଲେ ଚଳିବନି,
ବୁଝିପାରୁଥିବୁ । ଦେଖାଯାଉ କ'ଣ କରିଦେଉଛି ।

—ଏଠି ଆଉ କୌଣସି ହୋଟେଲରେ...

—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅପବାଦ ଯେତେବେଳେ ରଜ୍ଞି ଯେତେବେଳେ ଏଠାରେ କୌଣସି
ହୋଟେଲ ନେବେନାହିଁ । ଭାବୁଚି ଥରେ ଗୋସ୍ତାଢ଼ି ଯାଇ ନହେଲେ ଦେଖେ । ସେଠି
ଅନେକ ହୋଟେଲ ଅଛି । ଖୋଜି ଦେଖେ ଯେଠି...

କୁସୁମ କିଛି ସମୟ ରୂପ ରହ କହିଲ—ଆଜ୍ଞା, ସେ ଯାହା ହେବାର ହେବ । ଏବେ
ଆପଣ ଗାଧୋଇ ଆସନ୍ତୁ । ତେଳ ଅଣିଦେଉଛି । ତା'ପରେ ରାନ୍ଧାର ଯୋଗାଡ଼ କରି
ଦର୍ଶି । ଆପଣ ଏଠି ଦିଉଛି ଭାତ ବସେଇ ଖାଅନ୍ତୁ ।

—ନାଁ, ଯା, ସେଥିବୁ ହାଙ୍ଗାମାର ଦରକାର ନାହିଁ । ଆଉ—ଖାଇବାର ଆଉ କଥାଣ
ଅଛି ? ଭାବିଲି କୁସୁମ ସଙ୍ଗରେ ଥରେ ଯାଇ ପରମର୍ଶ କରେ—ସେଇଥିଲାଗି ଆସିଲି ।
ଗୋଟାଏ ବୁଝି ଖୋଜିଦେଲୁ ମା ! ଜଣକ ବୁଝିରେ ହୃଦୟନା । ତା'ପରେ ବୁଢ଼ା
ହୋଇଗଲିଣି ତ !

କୁସୁମ ହସି କହିଲ—ପରମର୍ଶ ହେବ ଏବେ ? ଯଦି ନଖାଅ ତେବେ ମୁଁ ବି ଆଜି
ସାରଦିନ ଦାନ୍ତରେ କୁଟାଖଣ୍ଡକ ଦିଶଣ୍ଟ କରିବନି କହିଦେଉଛି । ସେ ସବୁ ଶୁଣିବିନି ।
ଆଗ ଗାଧୋଇ ଆସନ୍ତୁ । ତା'ପରେ ଭାତ ବସାନ୍ତୁ । ମୁଁ ବି ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରସାଦ ଦିଉଛି
ପାଏ । ହୃଦୟରକୁ ଆସିଛି, ଯେତେ ବି ଗରିବ ହୃଦୟ ଆପଣଙ୍କୁ ନଖୋଇ ଭାବିଦେବି
ବୋଲି ଭାବିଛ—ଭାବ ମମତା ହିଅ ଉପରେ ?

ଅଗତ୍ୟା ହଜାରୀ ଚର୍ଚ୍ଛାଗାଠକୁ ପ୍ଲାନ କରିବାକୁ ଗଲା । ଫେର ଦେଖିଲ ଗୁହାଳପରର
ଗୋଟିଏ କଣ ସ୍ଵା ଭାବରେ କୁସୁମ କେତେବେଳେ ନିପିପୋଛୁ ପରିଷାର କରି ଇଟା ଦେଇ
ଚାଲି ପକେଇଦେଇଛି ।

—ଗୋଟାଏ ମଜା ପିତଳର କଟରୀ—ଏଥରେ ହୃଦ କା ନୂଆ ହାଣ୍ଡି କାଢି ବି ?

—ନା, ନୂଆ ହାଣ୍ଡି ଦରକାର ନାହିଁ । ସେଇଥିରେ ବେଶୁ ହେବ ।

ଭାତ ଓହେତୁବାର କିଛି ପୁଣ୍ଡରୁ ଗୋଟିଏ ଗର୍ଭତ୍ୱରର ପିଲା ଦୁଆରକୁ ଆସି ଉଚ୍ଚି
ମାରି ଇଟି ତରେ କୁସୁମକୁ ବାହାରକୁ ଡାକିଲା । ହଜାରୀ ଦେଖିଲ—ତା ହାତରେ ଖଣ୍ଡିଏ
ଗାମୁରୁରେ ବନା ବନାର ସତଦା, ଅନ୍ୟ ହାତରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଇଳିଶିମାଛ ଖୁଲୁଛି ।

—ଟିକିଏ ଅପେକ୍ଷା କର; ମାଛ କାଟି ଆଶେ ।

ହଜାରୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମି ତ ହୋଇ ଭିଟିଲ କୁସୁମର ଅନ୍ୟଥା ଦେଖି । ପାଖ ପରର
ପିଲାଟିକୁ ଡାକି କୁସୁମ କେତେବେଳେ ବନାର ସତଦା କରିବାକୁ ଦେଇଛି । ଆଉ—

ଦେଇଛୁ ତ ଦେଇଛୁ । କୁସୁମ ଗରିବ ଲୋକ । ଏତେ ନଡ଼ି ମାଛ କଣ୍ଠି ଦେବାର କାରଣ କ'ଣ
ଥିଲ ? ନା—ଏବେ ବି ବିଡ଼ି ପିଲାଳିଆମୀ ! ଏହାର କାଣ୍ଡଙ୍କନ କେବେ ଆଉ ହେବ ?

କୁସୁମ ହଜାରାର ତିରଷ୍ପାର କିନ୍ତୁ ଜବାବ ଦେଲନାହିଁ । ମୁଦୁ ମୁଦୁ ହସି କହିଲ—
ଆପଣଙ୍କ ରଜା ଜଳିନିମାଛ ଦିନେ ଯଦି ଖାଇବାକୁ କହା ହୋଇଛୁ, ତେବେ ବିଅକୁ ଏପରି
ଗାଲିଦେବା କଣ ଠିକ୍ ହେଉଛୁ ବାବା ?

ହଜାରା ଅପ୍ରସନ୍ନ ମୁହଁରେ କହିଲ—ନା, ଯେତେ ସବୁ ପିଲାଳିଆ କଥା ।

ଶିଥିଯିଥା ପରେ ହଜାରାର କିନ୍ତୁ ବ୍ୟକ୍ଷା କରିଦେଇ କୁସୁମ ଖାଇବାକୁ ଗଲା । ଗତ
ରତ୍ନରେ ଭଲ ନିଦ ହୋଇନା । ଏହା ରତ୍ନରେ ହଜାରା କେତେବେଳେ ଶୋଇ
ପଢ଼ିଛୁ । ଯେତେବେଳେ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଲ ସେତେବେଳାକୁ ପ୍ରାୟ ଉପରଞ୍ଚି ହୋଇଯାଇଛୁ ।

କୁସୁମ ଘର ରତ୍ନରେ ପଣି କହିଲ—କାଲି ନିଦ ମୋଟେ ହୋଇ ନ ଥିବ ଇଷ୍ଟେସନ
ବେଞ୍ଚରେ ଶୋଇ—ତା ବୁଝିପାରିଛି । ଭଲକରି ଶୋଇଲ ତ ? ଗୁହା କରି ଆଶେ । ଭିତ୍ତି
ମୁହଁ ଧୋଇଦାଅ ।

ଗୁହା ସାଙ୍ଗରେ କେଉଁଠୁ କୁସୁମ ଗରମ ଜିଲ୍ଲପି ଅଣାଇଦେଲା । କହିଲେ ବି ଶୁଣେନା ।
କହିଲ—ଏଇ ତ, ଏଇ ମୋଡ଼ରେ ହାରାନ୍ ଗୁଡ଼ିଆ ଦୋକାନରେ ଏଇ ସମସ୍ତରେ ବେଶ୍
ଗରମ ଜିଲ୍ଲପି ଛଣାହୁଏ । ଗୁହା ସାଙ୍ଗରେ ବେଶ୍ ଲାଗିବ । ଖାଲି ଗୁହା ପିଇବ ?

ଏହା ଉପରେ ଆଉ ନେତେ ଅଭ୍ୟାରୂ କରାଯାଇପାରେ । ଆଜି ହିଁ ଏଠାରୁ ହସି-
ପଳେଇ ନ ଗଲେ ଉପାୟ ନାହିଁ । ହଜାରା ଠିକ୍ କଲୁ ଗୁହା ପିଇ ଆଉ ଟିକିଏ ବେଳ
ଗଲେ ଏଠାରୁ ବାହାରିଯିବ ।

କୁସୁମ ପାନ ଭାଙ୍ଗି ଆଣି ହଜାରାର ସାମଳାରେ ତଳେ ବସିଲ—ତା'ପରେ ଏବେ କଣ
କରିବ ବୋଲି ଭାବିଛ ?

—ଏଇ ତ କହିଲି, ଶୋସ୍ତା ଯାଇ ଗୁକର ପାଇଁ ତେଷ୍ଠା କରିବ ।

—ଯଦି ସେଠି ନ ପାଆନ୍ତି ?

—ତେବେ କଲିଜତା ଯିବି । ତେବେ, ଗାଉଳି ଲୋକ । କଲିକତା ଯିବାର ଅଭ୍ୟାସ
ନାହିଁ, ଏତେ ବଡ଼ ସହରରେ ରହିବାର ଅଭ୍ୟାସ ନାହିଁ—ଉୟ ଲାଗୁଛି ।

—ମୋର ଗୋଟିଏ କଥା ଶୁଣିବ ବାବା ? ଶୁଣିବ ତ କହିବ ।

—କଣ ? କହନା ମା' କଣ କହୁବୁ ?

—ମୋର ସେଇ ଗହଣା ବନ୍ଦା ଦେଇ କି ବିଦିକର ଆପଣଙ୍କ ଦୁଇଶହ ଟଙ୍କା ଆଣି
ଦିବ । ଆପଣ ତାହା ଦେଇ ହୋଟେଲ ଖୋଲନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ ବନ୍ଦଣାର ପୁଣ୍ୟାତି ଦେଶ-
ବ୍ୟାପାଁ । ହୋଟେଲ ଖୋଲିଲେ ଦେଖିବେ କିପରି ପସର କମେ । ଏଇ ଶ୍ରାବନ୍ତରେ

ଖୋଲନ୍ତୁ—ଏଇ କହିବାକୁ ହୋଟେଲ ପାଖରେ ହିଁ ଖୋଲନ୍ତୁ । ପଦା ରିଷ୍ଟାରେ ଆଶି-ରିଷ୍ଟା ମରୁ । ଝିଅର ପରାମର୍ଶ ଶୁଣନ୍ତୁ । ଆପଣେ ଉନ୍ନତ ହେବଁ । ଏ ବସୁପରେ କୁଆଡ଼େ ଯିବ ପରର ବୁଜିର କରିବାକୁ ।

ହଜାର ଅଣିରେ ଲୁହ ପ୍ରାସୁ କକେଇଅସିଲା । କି ଚମକାର ଏଇ ଅଭ୍ୟୁତ୍ତ ଝିଅ କୁସୁମ ! ତା'ର ଝିଅ ସତେ ! କିନ୍ତୁ ତା ହେବାର ନୁହେଁ ନାନା କାରଣରୁ । କୁସୁମ-ଟଙ୍କାରେ ରାଣ୍ଗାଟରେ ହୋଟେଲ ଖୋଲିଲେ ପାଞ୍ଜଳି ଉଭୟଙ୍କ ନାମରେ ପାଞ୍ଜଳିକାର ବୁନ୍ଦନାମ ରଠାଇବେ । ତାହାର ଉପକାର କରି ନିରପରାଧିମୀ କୁସୁମ କଳଙ୍କ ଗୋଟାଇବ କାହିଁକି ? ଏଇ ପଦାନାମ ହିଁ ସାନ୍ତରକମ ରିଟେରବୁଲିବ ଗାନ୍ଧାର-ଜ୍ଞାନାରେ ।

ତା'ଛଢା ଧର ଯଦି ଲୋକସାନ ହୃଦ—ଯଦିଓ ହଜାର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ସେ ହୋଟେଲ ଖୋଲିଲେ ଲୋକସାନ ହେବନି—ତା'ହେଲେ କୁସୁମର ଟଙ୍କାଗୁଡ଼ିକ ନଷ୍ଟ ହେବ । ନୀଂ, ତାର ଦରକାର ନାହିଁ ।

—ମା କୁସୁମ, ଥରେ ତ ତତେ କହିଥୁଲି—ତୋର ସେ ଟଙ୍କା ନେଇହେବନି । ପୁଣି କାହିଁକି ସେବା ? ମତେ ଏଇ ଗାଡ଼ିରେ ଉଠି ଗୋୟାଡ଼ି ଯିବାକୁ ହେବ ।

କୁସୁମ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପ୍ରଣାମ କର କହିଲା—ଆଜ୍ଞା, କଥା ଦେଇଯାଆ; ଯଦି ଗୋୟାଡ଼ିରେ ବୁଜିର ଜୁଟ୍ଟାଇ ନ ପାରିବ ତେବେ ପୁଣି ମୋ ପାଖକୁ ଫେରିଆସିବ ।

—ତୋ ପାଖକୁ ମା' କାହିଁକି ? କହ ତ !

—ଆସି ଯେଇ ଟଙ୍କା ନେବାକୁ ହେବ । ହୋଟେଲ ଖୋଲିବାକୁ ହେବ । ସେ ଟଙ୍କା ଆପଣଙ୍କ ହୋଟେଲ ପାଇଁ ଥୁଆହୋଇଛି । କେବଳ ଆପଣଙ୍କ ଭଲ ପାଇଁ କହୁଛି ବୋଲି ବୁନ୍ଦବ ନାହିଁ ବାବା, ମୋର ସ୍ଵାର୍ଥ ଅଛି । ମୋର ଟଙ୍କାଗୁଡ଼ିକ ଆପଣଙ୍କ ହାତରେ ଖଟା ହେଲେ ଯେଥରୁ ଦି' ପଇସା ମୁଁ ପାଇବି ତ ! ଗାନ୍ଧାବ ଝିଅର ଗୋଟାଏ ଉପକାର ଥବା କଲେ ?

ହଜାର ହସି କହିଲା—ଆଜ୍ଞା, କଥା ଦେଇଛି । ତେବେ ଆଜି ଅସୁତ୍ତ ମା, ହଜି ଥା ଥା, ତୋର କଲ୍ୟାଣ ହେଉ ।

—ମନେରଣ୍ଣଥୁବ ଝିଅ କଥା ।

—ରୁ ବି ମନେରଣ୍ଣିଆ ତୋ ବୁଢ଼ା ବାବା କଥା ।

—ରସ, ମୋ ବାବା କଣ ବୁଢ଼ା ?

—ନା, କହିଲୁଗିଲବର୍ଷ ବସୁପ ହେଲଣି, ବୁଢ଼ା ନୁହେଁ ତ ଆଉ କଥା ?

—ବୁଢ଼ା ପରି ଦେଖାଯାଉଛି ତ ! ବସୁପ ହେଲେ ହେଇଗଲା ? ତାହାହେଲେ ପୁଣି ଅସିବ କିନ୍ତୁ...

—ଆଜ୍ଞା ମା !

ହଜାଶୀ ଗଣ୍ଠି ର ନେଇ ବାଟକୁ ବାହାରିଲା । କୁସ୍ତମ ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବଡ଼ ଶପା ପର୍ଣ୍ଣିନୀ, ବଳେଇଦେଇଗଲା ।

ବାଶାପାଟରୁ ବାହାରି ହଜାଶୀ ଗୁଲିବା ବାଟରେ ଗୁକଦାଆଡ଼େ ଗୁଲିଲା । ପ୍ରଥମେ ଡାକଗରେ ମନିଅର୍ଥରଗୋଗେ ଦୂଇ ଟଙ୍କା ପଠାଇବାର ଛାତ୍ର ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଡାକଗରକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲା ମନିଅର୍ଥର ନେବା ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇଛି ।

ଡାକଗର ଖୋଲା ନଥୁବା ହେତୁ ପରେ ହଜାଶୀ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇଥିଲା । ଗୁକଦା ଯିବାର ମଣ୍ଡିରାଟରେ ସେହି ଶାଶୁଆନ ବରିଗୁ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ଧାର ମାଡ଼ିଆସିଲା । ଗୋଟାଏ ଶାଶୁଆନ ଗଛ ତଳେ ଦୂଇଟି ଶରତ ଠିଆହୋଇଛି । ଲେକମାନେ ଓହ୍ଲେଇ ଗଛତଳେ ରନ୍ଧାରନ୍ଧ ଚନ୍ଦେଇଛନ୍ତି । ହଜାଶୀ ପରୁ ର ଜାଣିଲା, ଆଗରୁ ପଡ଼ୁ ଥିବା ପୁଣ୍ଡିମାରେ କାଳିଗଞ୍ଜରେ ଜଙ୍ଗାୟୁନ ମେଲା ଉପଲଷ୍ଟେ ଏମାନେ ସେଠାରେ ଦୋକାନ ଦେବାକୁ ଯାଉଗନ୍ତି । ହଜାଶୀ ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗ ହେଲା ।

ରାତି ଶିଆପିଆ ପରେ ସମସ୍ତେ ଗଛତଳେ ଶୋଇ ରାତି କିଟକିଟିଲେ । ଦୋକାନ-ମାଲିକର ନାମ ପ୍ରିୟନାଥ ଧର । ଜାତିରେ ସୁନାରିବଣିଆ । ମନୋହର ଦୋକାନ ନେଇ ଏମାନେ ମେଲାକୁ ଯାଉଗନ୍ତି । ହଜାଶୀର ପରିଚୟ ପାଇ ଧରବାରୁ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ, ମେଲାରେ ସେମାନେ କେତେ ଦିନ ନିଶାବିକାରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ରହୁବେ, ଏ କେତେ ଦିନ ହଜାଶୀ ଯଦି ରାତି ସମସ୍ତକୁ ଖୁଆଇବ ତେବେ ସେ ଦୈନିକ ଖୋରକ ଓ ମେଲା ଶେଷରେ କେତେ ଦିନର ମଜୁରି ସ୍ବରୂପ ଦୂଇଟଙ୍କା ପାଇବ ।

ପ୍ରିୟନାଥ ଧରର ଦୋକାନ ଦିନିଟା—ଗୋଟାଏ ତା ନିଜର, ଅନ୍ୟ ଦୂଇଟି ତା ଲ୍ଲାଇଁ ଓ ପୁରୁଷର । କମ୍ ଦରମାରେ ଓପ୍ତାର ରନ୍ଧାର ପାଇଛନ୍ତି । ହଜାଶୀର ପ୍ରଥମ ଦିନ ରନ୍ଧାରେ ହିଁ ତାହା ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତେ ଖୁବୁ ଖୁସ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ମେଲାରେ ପହଞ୍ଚି ହଜାଶୀ ଦେଖିଲା ରନ୍ଧାରୀରୁ ଅଧିକତର ଲଭର ଗୋଟାଏ ବ୍ୟବସାୟ ଏହୁ ମେଲାରେ ହିଁ ତା'ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛି । ସେ ଜନିଷପଦ କଣିଆଣି କରୁନ୍ତି ସିଙ୍ଗତାର ଦୋକାନ ଖୋଲି ବସିଲୁ ଧରବାରୁଙ୍କ ଦୋକାନର ଗୋଟାଏ ପାଖରେ । ଦିନା ମୁଲରେ କରୁରି ଖାଇବା ଲୋଭରେ ଧରବାରୁ କିନ୍ତୁ ଆପରି କଲେ ନାହିଁ ।

କେଇଟା ଦିନ ପରେ ଦୋକାନରେ ଅସମ୍ଭବ ରକମର ବର୍କି ହେଲା । ମୁଲଧନ ଥିଲା ଆଗର ସେଇ ଦୂଇଟଙ୍କା । ଶେଷରେ ଗରଖମାନଙ୍କ ହଣ୍ଡା ବୃକ୍ଷ ପାଇବାରୁ ହଜାଶୀ ଧରବାରୁ, ତହବିଲରୁ କେତୋଟି ଟଙ୍କା ଧାର ନେଲା ।

ତାତ୍ତ୍ଵର୍ଥ ଦିନର ସମ୍ଭାବେଳେ ଦୋକାନପଦ ଛଠାଗଲା । ମେଲା ଶେଷ ହୋଇଯାଇଛି ।

ଧରବାତୁଙ୍କ ତହିବିଲର ଦେଶା ଶୁଣି ଓ ସବୁପ୍ରକାର ଖର୍ଚ୍ଚ ବାହୁ ଦେଇ ହୁଜାରା ଦେଖିଲ
ସାତେ ତେବେଟଙ୍କା ଲଭ ହୋଇଛି । ଏହା ଉପରେ ଧର ମହାଶୟକୁର ରାତଣା ମଜୁରି
ଦୂଇଟଙ୍କା ନେଇ ମୋଟ ହେଲା ସାତେ ପନ୍ଥରଟଙ୍କା ।

ପ୍ରିୟନାଥ ଧର କହିଲେ—ନନା ଆଜ୍ଞ, ଆପଣଙ୍କ ରାତଣା ଯେ ଏଡ଼େ ତମହାର ତାହା
ଯେତେବେଳେ ଆପଣଙ୍କ ଶାଗୁଆନ ବରିବରେ ପ୍ରଥମେ କାମରେ ଲାଗେଇଲି
ସେତେବେଳେ ଭାବ ନଥୁଲି । ମୁଁ ବଡ଼ଲେକ ନୁହେଁ । ଘରେ ଝିଆମାନେ ରାତନ୍ତି ।
ନହେଲେ ଆପଣଙ୍କ ମୁଁ କେବେହେଲେ ଗୁଡ଼ିନାଥାନ୍ତି ।

ପରିକୁ ଦଣ୍ଡି ଟଙ୍କା ପଠେଇ ଦେଇ ହୁଜାରର ମନ ଟିକିଏ ସୁଷ୍ଠୁ ହେଲା । ଏବେ
ଫ୍ରେଶରଟିନ୍ଯୁ ପମ୍ବେ ମାସେ ପର୍ମିନ୍ଟ ସେ ନିଷ୍ଟିନ୍ତ ରହିପାରିବ । ଏହି ମାସକ ମଧ୍ୟରେ
ନୂଆ କିଛି ଅବଶ୍ୟ କୁଟୁମ୍ବିବ ।

କାଳିନଞ୍ଜରୁ ଯଣେହର ଯିବାର ପକକା ରାତ୍ରା ଦେଇ ହୁଜାର ପୁଣି ବାଟ ଗୁଲିଲା ।
ଏହି ରାତ୍ରାର ଦୁଇକଢ଼ିରେ ନଣକଙ୍ଗଲ ଖୁବ୍ ବେଶି । ପୁଣେ ଗାଁ ଥିଲା । ମ୍ୟାଲେରିଆର
ଅତ୍ୟାଚ୍ଛରରେ ବହୁ ଗ୍ରାମ ଜନଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯିବାରୁ ଅନାବାଦ ପଡ଼ିଆ ଓ ବିଧୃତ ପୁରୁତନ
ଗାଁଗୁଡ଼ିକ ବଣ-ଜାଗଳରେ ଗୋଡ଼େଇ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି ।

ସକାଳବେଳା କାଳିନଞ୍ଜରୁ ବାହାରିଛି । ଦି'ପହର ଗଡ଼ିଆସିଲା ବେଳକୁ ସେ ଗୋଟାଏ
ସୁରୁଣା ତେବୁଳିଗଛ ପୁଇରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲା । ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଗୁର୍ରମାନଙ୍କର ପ୍ରେଟ
ଗାଁଟିଏ । ପ୍ରେଟ ପିଲଟିଏ ଗୋରୁ ଅଡ଼େଇ ନେଇଯାଉଛି । ତାକୁ ପନ୍ଥର ଜାଣିଲା,
ଗାଁଟିର ନୀଂ ନତୁନପଡ଼ା । ବେଶି ଭାଗ ଘର ଗଢ଼ିମାନଙ୍କର ।

ହୁଜାରା ଗାଁ ମଧ୍ୟରେ ପରି ପ୍ରଥମେ ନଡ଼ା-କୁଆଣି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଗୁଲିଆ ଦେଖିଲା ।
ତା ଅଗଣାକୁ ଯାଇ ଠିଆହେଲା ।

ଶ୍ରୀମାନଙ୍କ କି କାହାକୁ ଦେଖିଲ ନାହିଁ । ଗୋଟାଏ ଆଡ଼େ ବଡ଼ ଗୁହାଳ ।
ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ବଳଦ । ଗୋରୁ କଟା ନଡ଼ା ଖାଉଛନ୍ତି ।

ପ୍ରେଟ ଝିଅଟିଏ ବାହାରି ଅଗଣାରେ ଥାସି ଠିଆହେଲା । ହୁଜାରା ତାକୁ ତାକି କହିଲ—
ହେ ଝିଅ, ଶୁଣ । ଘରେ କିଏ ଅଛି ?

ଝିଅଟି ଭୟ ପାଇ କିଛି ଉତ୍ତର ନଦେଇ ଘର ଭାତରକୁ ପଣିଗଲା ।

ପ୍ରାୟ ଅଧ୍ୟାତ୍ମାଏ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ପରେ ଘରର ମାଲିକ ଆସିଲା । ତା'ର ନୀଂ ଶାରଣ
ଗୋଷ । ହୁଜାରାକୁ ସେ ଖୁବ୍ ଖାଉର କରି ବସେଇଲା । ଦି'ପହର ଗଡ଼ିଯାଉଛି । ସୁତରାଂ
ବାହାର ଓ ଶିଆସିଆ କରିବାକୁ କହିଲା । ଘରଭିତରୁ ଖଣ୍ଡ ଗାଧୁଆ ତୌକି ଓ ବାଲଟିଏ
ପାଣି ଅଣି ଆଗରେ ରଖିଦେଲା ।

ଏମାନେ ମଧ୍ୟ ଗୁହାଳପରର ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ରେଷେଇର ଯୋଗାଡ଼ି କରିଦେଇ ଥିଲେ । ସେଠି ବସି ରାତ୍ର ରାତ୍ର ହତାତ୍ର ତା'ର ମନେପଡ଼ିଲା କୁସୁମ କଥା । କୁସୁମ ବି ତାକୁ ସେବନ ଗୁହାଳପରେ ହିଁ ରେଷେଇର ଆସ୍ବାଜନ କରିଦେଇଥିଲା । କୁସୁମ ତ ଗର୍ଭପର ଝିଅ ।

ବୋଧହୃଦୟ ସେଇଥିପାଇଁ ଏମାନେ ଗର୍ଭ ବୋଲି ଶୁଣି ହଜାର ଏମାନଙ୍କ ଘରକୁ ଅସିଥିଲା । ମନ ମଧ୍ୟରେ କିଛି ଗୋପନ ଆକର୍ଷଣ ତାହାକୁ ଏଠାକୁ ଟାଣିଆଣିଥିଲା । ହତାତ୍ର ସେ ଅଶ୍ଵରୀ ହୋଇ ଗୁହାଳପର ଦୁଆରାଥେ ଗୁହୀଲ ।

ଗୋଟିଏ ଅଳ୍ପବୟୁଦୀ ବୋହୁ ଅଧା-ଓଡ଼ିଶା ପକେଇ ଗୁହାଳପରେ ପଣି ଗୋଟିଏ ପାହୁଆ ଶାଗ ଧରି ଲଜର ଭାବରେ ଠିଆହୋଇ ଉଚ୍ଚପ୍ରତିଃ ହେଉଛି । ଶାଗଗୁଡ଼ିକ ପାଣିରେ ସଦ୍ୟ ଧୂଆହୋଇ ଅଣାହୋଇଛି । ପାହୁଆରୁ ପାଣି ନିଶିଶ୍ବର ଗୁହାଳପର ମାଟି ମେଜିଆକୁ ଭିଜାଇ ଦେଉଛି । ହଜାରୀ ବ୍ୟନ୍ତ ହୋଇ କହିଲ—ଆ ମା, ଆ, କଥଣ ସେଥିରେ ?

ବୋହୁଟି ଲଜର ମୁହଁରେ ଟିକିଏ ହସି କହିଲ—ଚମାନଟି ଶାଗ । ଏଇଠି ରଖିବ ?

ବୋହୁଟି କୁସୁମ ଅପେକ୍ଷା ବୟସରେ ଛୋଟ । ହତାତ୍ର ଏକ ଅକାରଣ ମେହରେ ହଜାରୀର ମନ ଉଚିତିଲା । ସେ କହିଲ—ରଖ ମା' ରଖ ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ବୋହୁଟି କେତେଟାଂ ପଣସମଞ୍ଜି ଧରି ପଣି ପର ଉତ୍ତରକୁ ପଣିଲା । ଏଥର ସେ ଯେପରି ଅନେକ ନିଃସଙ୍ଗୋତ୍ତମ । ବାପ-ବୟସର ଏଇ ଶାନ୍ତ ପ୍ରୌଢ଼ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପାଖରେ ସଙ୍ଗୋତ୍ତମ କରିବାକୁ ହୁଏତ ବାଧୁଥିଲା ।

ସେ ହଜାରକୁ କହିଲ—ଆପଣ ପଣସମଞ୍ଜି ଖାଆନ୍ତି ?

—ଖାଏ ମା ! କିନ୍ତୁ ଏଗୁଡ଼ିକ କାଟିଦେବୁ ? ମୁଁ ତାଳି ବସେଇଛି; ଆଉ କାଟିବି କେତେବେଳେ ?

ବୋହୁଟି ଗୋଟିଏ ପଥରବାଟିରେ ପଣସମଞ୍ଜି ଆଣିଥିଲା । ବାଟିଟା ଥୋଇଦେଇ ଧାଇୟାଇ ଗୋଟାଏ ପନିକି ନେଇଥାଏଲା ଏବଂ ମଞ୍ଜି ଗୁଡ଼ିକ କାଟିବା ଆରହୁ କଲା । ହଜାରୀର ମନ ତୃଷ୍ଣିତ ଥିଲା । ଏମାନେ ସମ୍ପ୍ରେ ଖାଇପରି । ସମ୍ପ୍ରେ ଭଲପାଆନ୍ତି, ସେବା କରନ୍ତି, ମନର ଦୁଃଖ ବୁଝନ୍ତି ।

ହଜାରୀ କିଛି କଥା କହିବା ପୁଣ୍ୟ ବୋହୁଟି କହିଲ—ଆପଣଙ୍କ ଗାଁକୁ ମୁଁ କେତେ ଥର ଯାଇଛି ।

ହଜାରୀ ଅବାକୁ ହୋଇ କହିଲ—ମୋ ଗାଁ କେଉଁଠି ତୁ କିପରି ଜାଣିଲୁ ? ତୁ ଫେତାକୁ ଦୀପର ଗଲି ?

—ଗଣାଧର ଗୋଷ ମୋର ପିତ୍ରସା ।

—ଓହୋ, ତୁ ଜୀବନର ହିଆଇ ? ତାହାହେଲେ କୁସୁମକୁ ତ ଜାଣ୍ଟି ?

—କୁସୁମନାମକୁ ତା ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ଅନେକ ଥର ଦେଖିଛି । ବିବାହ ପରେ ଆଉ କେବେ ଦେଖିନି । ସେ ଆଜିକାଳି କେଉଁଠି ଆଏ ଜାଣ୍ଟି କି ?

—ସେ ଆଏ ରାଶାଗାଟରେ ତା' ଶତ୍ରୁଗରେ । ତେବେ ତତେ ମା' କହୁ ଖୁବୁ ଭଲ କରିଛି । କୁସୁମ ମୋର ହିଅ ।

ବୋହୃଷ୍ଟ ମଞ୍ଜିକଟା ବନ୍ଦ କରି ଗଲାରେ କାନି ପକେଇ ଦୂରରୁ ପ୍ରଶାମ କଲା ।

—ଆ ମା, ଚିରଂଜୀବୀ ହୋ, ସାବିତ୍ରୀ ସମାନ ହୋ ।

ବୋହୃଷ୍ଟ ହସି କହିଲା—ଆପଣ ଯେତେବେଳେ ଅଗଣାରେ ଠିଆହେଲେ ସେତିକିବେଳୁ ଆପଣଙ୍କ ଦେଖି ମୁଁ ଚହୁଣିବ । ମୁଁ ଶାଶ୍ଵତ ଯାଇ କହିଲା—ସେ ମୋ ପିତ୍ରସୀ ଗାଁର ଲେକ, ଯେତେବେଳେ ଶାଶ୍ଵତ ଯାଇ ଶତ୍ରୁବଙ୍କ ଜଣେଇଲେ ।

—ବେଶୁ ମା' ବେଶୁ । ଅସିବି ଯିବି । ମୋର ଆଉ ଗୋଟାଏ ହିଅ ହେଲା । ତା ସଙ୍ଗେ ଦେଖାଇଣା କରି ଯିବି । ଭଲହେଲା ।

ବୋହୃଷ୍ଟ ସଲଜ୍ଜଭାବେ କହିଲା—ଆଜି କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ ଯିବାକୁ ଦେବିନ । ଏବେ ଏଇଠି ରହିବାକୁ ହେବ ।

—ନା ମା, ରହିପାରିବିନି ।

—ନା, ତା ହେବନି, ଗଲ ଦେଖି କେମିତି ଯିବି ! ମୁଁ ଜୋର କର ପାରିବନି—ବୁଝିଛ ?

—ଅବଶ୍ୟ ପାରିବୁ ମା, କିନ୍ତୁ ମୋ ମନରେ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି ପୁନିନ ପାଇଲେ ଆସି ଦୁଇଦିନ ରହି ଯିବି ।

ବୋହୃଷ୍ଟ ହଜାରୀ ମୁହିଁଆଡ଼େ ଗୁହଁ କହିଲା—କାହିଁକି, କଥାହେଇଛି ଆପଣଙ୍କର ?

ହଜାରୀ ସ୍ଵର୍ଗବୁନ୍ଦୁରୁଲ ମନ, ସହାନୁଭୂତିର ଗନ୍ଧ ପାଇ ତା ଗୁକର ଯିବାର ଆନ୍ତରୁବିନ୍ଦିକ ଉତ୍ତରାସ ସମେପରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଗଲା । ଡାଲି ଓହେଇ ସନ୍ତୁଳା ରାନ୍ଧବାର ମର୍ମିରେ ଟିକିଏ ଗର୍ବ କରିବାର ଲେଭ ବି ସମୃଦ୍ଧ କରିପାରିଲା ନାହିଁ—ରାନ୍ଧବା ଯା କରିପାରେ ମା, ତୋ ପାଖରେ ଗର୍ବ କରି କହୁନି, ଏପରି ରାନ୍ଧବା ରାଶାଗାଟର କୌଣସି ହୋଇଲରେ କୌଣସି ପ୍ରାହୁଣନନା ରାନ୍ଧପାରୁନାହାନ୍ତି । ହୁବି ନହୁବି ମା, ଏଇ ଦୁଇମାନଙ୍କର ଏଇଠି ଏଇ ଯେଉଁ ସନ୍ତୁଳା ରାନ୍ଧିତ ତାହା ଦୁଇମାନଙ୍କ ଖୁଆଇ ଦେଖାଇଦେଇନି । ମୁଁ ଜୋର କରି କହିପାରେ, ଏ ରକମ ସନ୍ତୁଳା କେବେହେଲେ ଶାଇନଥୁବ, ଆଉ କେବେ ଶାଇବନି ।

ବୋହୁଟି ବୟସରେ ସତ୍ତମର ସହ ମୁଖ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ହଜାରୀ ଆଡ଼େ ଗୁହଁ କଥା ଶୁଣ୍ଠିଲା । କହିଲା—ତାହାରେଲେ ମୋତେ ଶିକ୍ଷାକଦେବାକୁ ହେବ କକା !

—ତାହା କିଛି ଦିନକର କାମ ନୁହେଁ । ଶିଖେଇଲେ ବି ଶିଖିପାରିବା କଠିନ ହେବ । ତୋତେ ଫାଙ୍କିଦେବା ମୋ ଜଙ୍ଗା ନୁହେଁ ମା ! ଏଇ ଶିକ୍ଷା ଦିନେ-ଆଖରେ ହେବ କୁଆଡ଼େ ?

—ତେବେ ଆପଣ ଯଦି ଏପରି ବାନ୍ଧୁଣିଆ, ଆପଣଙ୍କର ନୂକିର ପାଇଁ ଆଉ ଚନ୍ଦ୍ର କ'ଣ ? କେତେ ବଡ଼ଲୋକ ଦରେ ଭଲ ଦରମାରେ ରହିବେ ।

—ଅହୁଷ୍ଟ ଯେତେବେଳେ ଖରାପ ହୁଏ ମା କେଉଁଥରେ କିଛି ହୁଏନା । ହାତରେ ଟଙ୍କା ଥିଲେ ଦିନେ ଦି'ନି ଚେଷ୍ଟାକରି ବୁଲିପାରନ୍ତି । ବୁଲିବି କଥଣ, ପୁଞ୍ଜି ସରି-ଅସିଲଣି କି ନା !

—କେତେ ଟଙ୍କା ଲାଗିବ କୁହୁନ୍ତୁ ?

—କାହିଁକି, ରୁ ଦବୁନା କଥଣ ?

—ଯଦି ଧାର ?

—ତାହା ମୁଁ ନେଇପାରିବ ନାହିଁ । କୁଷୁମ ଦେବାକୁ ଗୁହ୍ନିଥିଲା—କିନ୍ତୁ ତାହା ମୁଁ ନେବି କାହିଁକି ? ଭୁମେମାନେ ଝିଅପିଲା । ବେଳି ଅଧୁଲି ପୁଞ୍ଜିକରି ରଖିବ, ସେଥିରୁ ନେଇ ତୁମମାନଙ୍କ ଷତ କରିବାକୁ ଗୁହେନାନ୍ତି ।

—ଆଜ୍ଞା, ଆପଣଙ୍କ ଯଦି ଟଙ୍କା ଦିଏ...ଶୁଣନ୍ତୁ କହୁବି କକା ! ମୋ ମା'ପାଖରୁ କିଛି ଟଙ୍କା ଆଣିଥିଲା । ଏଠି ରଖିବାର ଜୁ ନାହିଁ । ଗୋଟାଏ କଥା କହୁବି ?

—ଏକଢ଼ି ସେକଢ଼ି ଗୁହ୍ନି ଚାପୁ ଚାପୁ କହୁ କହିଲା—ନଣ୍ଡନ ଓ ଜା ଭଲଲୋକ ନୁହନ୍ତି । ଏଇନିମି ଯଦି ଟେର ପାଇବେ, ନେଇଯିବେ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଟଙ୍କା ଧାର ଦେଉଛି । ଆପଣ ସୁଧ କେତେ କରି ଦେବେ କୁହୁନ୍ତୁ ?

—ଏ ପୁଧଲେଖ ସରଳା ଝିଅଟି ପ୍ରତି ହଜାରର ପ୍ରୌଢ଼ ମନ କରୁଣା ଓ ମମତାରେ ବିଗଳିତ ହୋଇଗଲା । ସେ ଆହୁର କିଛି ମଜା ଦେଖିବାକୁ ଗୁହ୍ନିଲା ।

—ଏମିତି ଟଙ୍କା ଦେବୁ ମା ! ମତେ କି ବିଶ୍ୱାସ ?

—ବିଶ୍ୱାସ ନ ହେଲେ କି ଏ କାରବାର ଚଲେ ? ଆଉ ଆପଣ ତ ଚିନ୍ତାଲେଇ । ଆପଣଙ୍କ ଗାଁ ଚିନ୍ତିତ, ଘର ଚିନ୍ତିତ ।

—ଚିନ୍ତିଲେ ହେଇଗଲା ? ଗୋଟାଏ ଲେଖାପଡ଼ା କରିନେବୁନି ? କେତେ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ଗୁହ୍ନି ?

—ମୋ ପାଖରେ ଅଣି ଟଙ୍କା ଅଛି । ସବୁଯାକ ଦେଇପାରିବି । ଆପଣ ଯତ ଉପରୁ

ସୁଧ କେତେ ଦେବେ ?

—କେତେ ଗୁଡ଼ ?

—ଆପଣ ଯାହା ଦେବେ । ଟଙ୍କାକେ ଦୁଇପଇସା କରି ରେଖ । ଆପଣ ପଇସାଏ ଲେଖାଏ ଦେବେ—ହେବ ତ ? ଆପଣଙ୍କ ପାଦତଳେ ପଡ଼ୁଛି । ଟଙ୍କାତଳ ଅଳଗା ମୋ ବାକ୍ସରେ ଥୁଆହୋଇଛି, କେହି ଜାଣିନାହାନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଆଖିଦିଏ । ମୋ ଟଙ୍କାଗୁଡ଼ିକ ଖଟେଇଦିଅନ୍ତି । କାହାକୁ ଆଉ ବିଶ୍ୱାସ କରି ଦେବି ? ନିଏ ନେଇ ଆଉ ଦିନନି ।

. —କାହିଁ, ଲେଖାପଡ଼ା କଥା କହିଲୁ ନାହିଁ ତ ?

—ମୁଁ ଲେଖାପଡ଼ା ଜାଣିନି; କି ଲେଖାପଡ଼ା କରିଦେବି ? ଆପଣ ଗୁହାନ୍ତି ତ ଗୋଟିଏ କିଛି ଲେଖିଦେଇ ଯାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ଲୋକେ ଜାଣିଯିବେ । ସେ କାମରେ ଦରକାର ନାହିଁ । ଆପଣ ନେଇସାଆନ୍ତି; ମୁଁ ଦେଉଛି—କଥା ସରିଲ । ଏହାଠାରୁ ଆଉ ଲେଖାପଡ଼ା କ'ଣ ?

ଏଥମଧ୍ୟରେ ରଜାରଙ୍ଗ ସରିଗଲ । ବୋହୁଟି ଘଡ଼ିଏ ଦୁଧ ଆଣି କହିଲ—ଏ ଦୁଧଟା ବସେଇ ଚାଲିରେ ଜାଳଦେଇ ଖାଇବସନ୍ତୁ । ବେଳ କଣ କମ୍ ହେଲଣି ?

ଶିଆପିଆ ସରିଗଲ । ହଜାର କଥା ମିଛ ନୁହେଁ । ଗଉଡ଼ିଗରର ସମସ୍ତେ ଏକ ବାକ୍ୟରେ କହିଲେ—ଏ ରକମ ରାଷ୍ଟ୍ରଣା ଖାଇବା ତ ଦୂରର କଥା; ସାମାନ୍ୟ ଜନଷ ଯେ ଖାଇବାକୁ ଏପଣ ତୃପ୍ତି କର ହୁଏ, ତା ଶୁଣିନ୍ତି ।

ଫିପହରରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ଉଠି ହଜାର ଯିବା ପାଇଁ ସଜବାଳ ହେଲ । ତାର ଛକ୍କା ଥିଲ ଆଉ ଥରେ ବୋହୁଟି ସଙ୍ଗେ ଦେଖାକରିଲା । ପଞ୍ଜୀଗାମର ଝିଅମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପରଦା ନାହିଁ, ସେ ଜାଣେ—ବିଶେଷତଃ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କାୟସ୍ତ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ ଲାଜର ଝିଅମାନଙ୍କ ଭିତରେ । ଝିଅନ୍ତି ତାକୁ ଭଲଲାଗିଥିଲା । ତାହାର ସରଳତା ପାଇଁ ଏବଂ ବୋଧହୁଏ ଟଙ୍କା-କହିଦି ବିଷୟରେ କଥାଟା ଆଉ ଥରେ କହିବାକୁ ତାର ଛକ୍କା ହେଉଥିଲ । ସେ ଏଥମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ମୃତଳର ମୁଣ୍ଡକୁ ଆଣିଛି । କୁର୍ମିମ ଓ ଏ ଝିଅନ୍ତି ଯଦି ତାକୁ ଟଙ୍କା ଦେବେ ତେବେ ସେ ତାହାର ଚିରଦିନର ସ୍ଵପ୍ନକୁ ସାର୍ଥକ କରିପାଇବ । ଏମାନଙ୍କ ଟଙ୍କା ସେ ନଷ୍ଟ କରିବନି; ବରଂ ଅନେକ ଗୁଣ ବଢ଼େଇ ଏମାନଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇପାରିବ—ଖାଇବାକୁ ବସି ଏସବୁ କଥା ହଜାର ଭାବିପକେଇଛି ।

ଏମାନଙ୍କ ଦୁଇ ବାହାରି ବଡ଼ିଶ୍ୱାରରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ହେଲେ ଗୋଟିଏ ପୋଖରୀ ଧାର ଦେଇ ସବାକୁ ହୁଏ । ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ତେନ୍ତୁଲିଙ୍ଗର ଏବଂ ତା' ଗୁରି ପାଖରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବଣ୍ଣା ଜଙ୍ଗର ବୁଦା ଥାନଟାକୁ ଏପଣ ତାଙ୍କି ରଖୁଛି ଯେ ସେଠାରେ କିଏ ଥିଲେ ବାହାରୁ ହଠାତ୍ ଦେଖିଛୁଏ ନାହିଁ ।

ପୋଖରୀଛଡ଼ା ବାଟ ଗୁଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ହଜାରୀ ହଠାତ୍ ଦେଖିଲୁ ଝିଅଟି ତେବୁଳି ଗଛ—
ତଳ ଗୁଳରେ ଠିଆହୋଇଛି, ସେପରି ତାହାର ଅପେକ୍ଷାରେ ।

—ଯାଉଛ କକା !

—ହଁ ଯାଉଛ । ତୁ ଏଠି ଠିଆହୋଇଛୁ ଯେ ?

—ଆପଣ ଏଇ ବାଟେ ଯିବେ ବୋଲି କାଣିଥୁଲି । ସେତୁଳାଗି ଠିଆହୋଇଛି;
ଆପଣଙ୍କ ଦି'କଥା କହିବ । ଆପଣଙ୍କ ହାତରକା ସନ୍ତୁଲା ଖାର ଭଲଲାଗିଲ କକା । ୫୮
ବି ବାନ୍ଧୁ; ବାନ୍ଧାର ଭଲମନ୍ଦ ବୁଝୁ । ଏପରି ବାନ୍ଧା କେବେ ଖାଇନୁ । ଥାର୍ ଟେ.. ୧.
କଥା ହେଉଛି, ମୋ ଟଙ୍କା କଥା ମନେଅଛୁ ତ ? କଥା ସେ ବିଷୟରେ ଠିକ୍ ଜଳେ ?
ଅନେକ ଝିଅ ଶୃରପର ଲୋକଙ୍ଗଠାରୁ ବାପପର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବେଶି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।
ଏମାନଙ୍କ ହାତରେ ଟଙ୍କା ପଡ଼ିଲେ ଦି'ଦିନରେ ଉପ୍ତିପିବ ।

—ତୋ ଟଙ୍କା ଏଇକଣା ନେଇପାରିବିନ ମା ! କିନ୍ତୁ ପୁଣି ଏଇ ବାଟରେ ଆସିବ ।
ତୋ ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖାକରିବ । ସେତେବେଳେ ହୁଏତ ଟଙ୍କା ଦରନାରେ ଆସିବ ।
ଟଙ୍କା ସେତେବେଳକୁ ହୁଏତ ନେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

—କେତେ ଦିନ ଭିତରେ ଆସିବ ?

—ତା' କହିପାରିବ ନାହିଁ । ଧର, ଦୂଇମାସ । ପୁଜା ପରେ କାଣ୍ଠିକ ମାର୍ଗଶିର ମାସ
ଆଜିକୁ ତୋ ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖାକରିବ । •

—କଥା ରହିଲ ତା ହେଲେ !

—ଠିକ୍ ରହିଲ । ଆ, ଆ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗ୍ରେଟ ମା'ମୋର—ସାବିଦୀ ପରି ହୋ । ଆଶୀର୍ବାଦ
କରୁଛ ତୋତେ—ତୋର ବଢ଼ି ହେଉ ।

ବେଳ ଗଡ଼ିଆସିଲାଣି । ହଜାରୀ ପୁଣି ଗୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲ । ଗଉଡ଼ିଦରର ସମସ୍ତେ
ଏ ବେଳା ରହିବା ପାଇଁ ଅନ୍ତରେଥ କରୁଥିଲେ । ବୋହୁଟି ତ ବିଶେଷ କରି—କିନ୍ତୁ
ରହିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଗୋଟାଏ କିନ୍ତୁ ଯୋଗାଡ଼ ନ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା ମନରେ
ସୁଖ ନାହିଁ ।

ଝିଅଟି ଖୁବ୍ ଆଶ୍ଚର୍ମ ଧରଣର ସତେ; ନିଷ୍ଠୋଧ ହୁଏତ—କୁସ୍ମ ପର ବୁଦ୍ଧି ମଞ୍ଚ ନୁହେଁ,
ଠିକ୍; ତେବେ ବି ବଡ଼ ଭଲ ଝିଅ ।

ଧୀରେ ଧୀରେ ବାଟର ଦୁଇ କଢ଼େ କମଣେ ବଣଜଙ୍ଗଲ ଘନ ହୋଇରିଥୁବି । ନଦୀଆ
ଜିନ୍ଧାରୁ ବାଟ ଯଶୋଦର ଆଡ଼ିକୁ ଯେତେ ପାଖେ ଆସୁଛି, ବଶ ଦମଣଃ ସେତିକି ବଢ଼ିବି ।
ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କଙ୍ଗଲ ଏତେ ଘନ ଯେ ହଜାରୀ ଭୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲ । ଦିନବେଳେ
ମନୀ କାଣ୍ଠରୁ ବାଘମୁହଁରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଲୋକବସତି ଏ ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ବେଶି ନାହିଁ;

ରୁଷ କଣବାର ହିଁ କଥା ।

ସନ୍ଧ୍ୟାପୁରୁ ବାଲୁବଜାରରେ ଅସି ପହଞ୍ଚଗଲ । ଆଗେ ଯେତେବେଳେ ରେଳ ହୋଇ ନଥିଲ ଯେତେବେଳେ ବାଲୁବଜାର ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଥିଲ । ହଜାର ତା ଗାଁର ବୃଦ୍ଧ ଲୋକ-ମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଶୁଣି—ଏବେ ବି ପୂର୍ବ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଗୁକୁଦହୁରୁ ଗଙ୍ଗାକୁ ବଢ଼ିଲେନ ଶବଦାହୁ କରିବାକୁ ଆସନ୍ତି । ସେହିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବାଲୁବଜାର ଏବେ ବି ଦିଷ୍ଟିରହିଛି ।

ହଜାର ବାଲୁବଜାର ଦେଖି ଖୁସି ହେଲ ଓ ଆଗରର ସହିତ ଦେଖିଲାଗଲ । ପିଲାଫିନଠୁ ଶୁଣିଆସିଛି, କେବେହେଲେ ଦେଖିନି । ତମକାର ଜାଗା ସତେ ! ଏଇ ତାହାହେଲେ ବାଲୁବଜାର ! ତାର ଏକ ମାମୁଁମୁଖ ଭାଇ ଯଶୋହର ଅଞ୍ଚଳରେ ବିବାହ କରିଥିଲ । ତାହାର ବୃଦ୍ଧ ଶାଶ୍ଵର ମୁହଁପରେ ଶବ ବୋହୁ ନେଇ ଗୁକୁଦହୁରୁ ଏଇବାଟେ ଆୟୁ ଆୟୁ ବାଲୁବଜାର ପାଖରେ ଭୌତିକ ବ୍ୟାପାରର ସମ୍ପଣ୍ଡିନ ହେଲେ । ଏଇ ଗପ ଡିକ୍କ ମାମୁଁମୁଖ ଭାଇ ମୁହଁରୁ ଦୂଇ ତିନିଥର ସେ ଶୁଣିଛି ।

ହଜାର ବୁଲି ବୁଲି ବଜାରର ଦୋକାନଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲ । ସବମୋଟ ନ'ଟି ଦୋକାନ । ଏହାର ମଧ୍ୟରେ ଗୁଡ଼ିଲ ଡାଳି, ତେଲରାତିର ଦୋକାନ, ଲୁଗାଦୋକାନ ସବୁ । ଜଣେ ଦୋକାନଦାରକୁ ପରୁଗଲ—ଟିକିଏ ତମାଖୁ ଖୁଆଇ ପାରିବେ ଆଜ୍ଞା !

—ଆପଣ...ମାନେ ?

—ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

—ପ୍ରଣାମ ନନାଗୋପୋଇଁ, ଆସନ୍ତୁ, କୁଆଡ଼େ ଯିବେ ? ବସନ୍ତ । ଆରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ହୁକ୍କାରେ ପାଣି ବଦଳେଇ ଥାଣ ।

ଦୋକାନଟି ଜି ଦୋକାନ ତାହା ହଜାର ବୁଝିପାରିଲ ନାହିଁ—ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ଅଖାଗୁଡ଼ିଚକିର ଥାକ, ଖୁଲିପର୍ଦୀନ୍ତି ଉଚ୍ଚା, ଗୋଟିକ ଉପରେ ଗୋଟିଏ କର ସକାଳ ରଖାହୋଇଛି । ଆଉ ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ବସ୍ତ୍ର । ଦୋକାନଦାର ବୃଦ୍ଧ, ବସ୍ତ୍ର ପଞ୍ଚଷିରୁ ସତ୍ତା ଉତ୍ତରେ ହେବ । ରୋଗୀ, କୃଣକାୟ ତେହେରୁ, ଗଲାରେ ମାଳ ।

—ନିଅନ୍ତୁ ନନାଗୋପୋଇଁ, ତମାଖୁ ଯେବେନ କରନ୍ତୁ । କୁଆଡ଼େ ଯିବାହେବେ ?

—ଯାଉଛି କାମ ଶୋଇ । ରଣପାଠ ହୋଟେଲରେ ପାତରବର୍ଷ ରାତିଛି କେବୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ହୋଟେଲରେ । ନାଁ ଶୁଣିନ୍ତୁ ବୋଧହୁଏ ? ଭଲ ରାତିଶୁଆ ବୋଲି ନାଁ ଅଛି; କିନ୍ତୁ ବୁକିରିଟି ଯାଇଛି । ଏବେ ଥରେ ଯାଉଛି ଏଆଡ଼େ ଯଦି କେଉଁଠି କିନ୍ତୁ କୁହିଯାଏ ।

ଦୋକାନଦାର ପୂର୍ବପେକ୍ଷା ଅଧିକ ସତ୍ତମ ଆଖିରେ ହଜାରକୁ ଦେଖିଲ । ପୁଜାରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିହାତ ଗାଉଳ ନନା ନୁହେଁ । ରଣପାଠ ପରି ସହର-ବଜାରରେ ବଡ଼

ହୋଟେଲରେ ଯାଇ ଆଠ ବର୍ଷ ପୁଅୟାତର ସହ ରକ୍ଷଣାକାମ କରିଛୁ । କେତେ ଦେଖିଛୁ, କେତେ ଶୁଣିଛୁ, କେତେ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳିଛୁ । ନା, ସେ ଯାହା ଭାବିଥିଲା ଲୋକଟା ତାହା ନୁହେଁ ।

ହଜାରୀ କହିଲା—ରାତି ହୋଇଆସୁଛି । ରହିବାକୁ ଟିକିଏ ନାଗା ମିଳିପାରିବ କି ନା, କହିପାରିବେ କି ?

ଦୋକାନଦାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖୁସି ହୋଇ କହିଲା—ଏହିଟି ରହିବୁ । ଏଥରେ ଆଉ କଥଣ ଅଛି ? ମୋର ଏଇ ପଢ଼ିଥାଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଗୁଣିଆ ରହିଛି, ଖଣ୍ଡେ ଉନ୍ନତିପୋଷ ପଡ଼ିଛି । ଗୁଣିଆରେ ରାତନ୍ତୁ, ଆଉ ଉନ୍ନତିପୋଷରେ ଶୁଅନ୍ତୁ ।

କଥାରେ କଥାରେ ହଜାରୀ ପରୁରିଲା—ଆଜ୍ଞା, ଏହି ଗଜାଯାହୀ ଦିନକୁ କେତେ ଯାତାୟାତ କରନ୍ତୁ ?

—ସେଇନ ଆଉ ନାହିଁ । ଆଗେ ଆଠ ଦଶ ଦକ୍ଷିଣ ଏକ ଏକ ଦଳରେ ଦଶଜଣ କରି ମଣିଷ ନିତ ଯାଉଥିଲେ । ଏବେ କେଉଁଦିନ ମୋଟେ ନାହିଁ, କେଉଁଦିନ ତିନିଟା, ବଡ଼ କୋର୍ ରେ ଗୁରିଟା । ଆଗେ ଲୋକଙ୍କ ହାତରେ ପଇସା ଥିଲା । ମଡ଼ା ଗଜାରେ ପକାଇଥିଲେ । ଆଜିକାଳି ହାତରେ ପଇସା ନାହିଁ । ମଲେ ନଈକୂଳରେ, ଖାଲକଡ଼ରେ, ବିଲଧାରରେ ପୋଡ଼ିଦେଉଗନ୍ତି ।

ହଜାରୀ ଭାବୁଥିଲା ବାଲୁବଜାରରେ ଖଣ୍ଡିଶ ଚ୍ଛେଟକାଟର ହୋଟେଲ ଚଳିପାରେ କି ନା । ତିନିଦଳ ଗଜାଯାହୀରେ ତିରଣ୍ଟି ଲୋକ ରହିଲେ ଯଦି ସମସ୍ତେ ଖାଆନ୍ତି ତେବେ ତିରଣ୍ଟି ଗରାଣ । ନିତ ଖାଇଲେ ମାସକୁ ପରୁଣ ଖାଠିଏ ଲଭ ହେବ ଖରଗୁ ବାଦ ଦେଇ । ସେହି ଥାନରେ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ହୁଅନ୍ତୁ, ପନ୍ଦର ଜଣ ହୁଅନ୍ତୁ, ଦଶ ଜଣ ହୁଅନ୍ତୁ ନିତ—ତେବେ ପରିପାଖରେ ଗୁକିରିଠାରୁ ଭଲ । ପରର ଗୁକିରି କରି ପାଇଛୁ ସାତଟଙ୍କା ଆଉ ଅଜୟ ଅପମାନ ଓ ଗାଳି । ସବଦା ଉଚ୍ଚତର ହୋଇ ରହିବା । ଦଶଜଣ ଗରାଣ ଯେଉଁ ହୋଟେଲରେ ଖାଆନ୍ତି ସେଠି ଅନ୍ତର୍ଭାବରେ ମାସକୁ ବାର-ତେର ଟଙ୍କା ଲଭ ଥାଏ ।

ପରଦିନ ସକାଳୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ସେ ଗୋପାଳକଗର ଆଡ଼କୁ ବାହାରିଗଲା । ହାତରେ ପଇସା ଏବେ ବି ଯଥେଷ୍ଟ । ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ଅଛି, କିଛି ଘରନା ନାହିଁ । କାଳି ରାତରେ ଦୋକାନଦାର ଗୁଡ଼ିଲ, ଡାଳି, ହାଣ୍ଡି କଣି ଆଣିବାକୁ ଗୁଡ଼ିଥିଲା । ହଜାରୀ ସେଥିରେ ରାଜହେଲ ନାହିଁ । ନିଜେ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଛୁ ।

ଦିପହରର ଖର୍ଚ୍ଚ ବଡ଼ ଟାଣ ହେଲା । ନିର୍ଜନ ରାତ୍ରା, ଦୁଇକଢ଼ିରେ କେଉଁଠି ଗନ ଜଙ୍ଗଲ, କେଉଁଠି ବା ଖୋଲ ପଡ଼ିଆ । ଗୋଟାଏ-ଅଧେ ଗୁର୍ବି ଗାଁ ଛଢା ଲୋକାଳୟ ଆଣିଛିର ପଡ଼ିନାହିଁ । ଦୁଇଘଣା ନୂନିବାପରେ ହଜାରୀରୁ ଶୋଷ ହେଲା । କିଛି ଦୁଇରେ

ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ପୋଖରୀ ଦେଖି ତାହାର କଡ଼ରେ ବସିବାକୁ ଯାଉଛି, ଏମର ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଖାଲି ବଳଦଗାଡ଼ି ପୋଖରୀ ପାଶ ମାଟିରସ୍ତା ଦେଇ ଗଡ଼ିବା ଦେଖିଲା । ଶରଦିଆକୁ ତାକ କହିଲା—ପାଖରେ କୌଣସି ଗାଁ ଅଛୁ ବାପା ? ଟିକିଏ ପାଣି ପିଇବି । ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

ଶରଦିଆ କହିଲା—ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଅସନ୍ତୁ ନନାଗୋପେର୍ ! ପାଖରେ ଛିନ୍ଦଗରସିମଳେ । ମୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣପରି ଯିବି । ତାଙ୍କର ଗାଡ଼ି, ଗାଡ଼ରେ ଆସନ୍ତୁ ।

ହଜାର ଛିନ୍ଦଗରସିମଳେ ଗାଁର ନାଁ ଛୁଣିଥିଲା । ଗାଁ ଭିତରେ ଗାଡ଼ି ପଣିବାରେ ଦେଖିଲା—ଏ ତ ଗାଁ ନୁହେଁ, ଜନଶୂନ୍ୟ ବଣ । କେଳ ଏତେ ହେଲଣି; ଏବେ ବି ଗାଁ ଭିତରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଆଳୁଆ ପ୍ରବେଶ କରିନାହିଁ । ଖାଲି ଆମ୍ବୁ-ପଣସର ପୁରୁଣା ବରିଗୁ, ବାଉଣ ବଣ, ଅନାବନା ଜଙ୍ଗଳ ।

ଗୋଟିଏ ଗୁହ୍ୟପରି ଅଶାରେ ବଳଦଗାଡ଼ିଟି ଯାଇ ଲାଗିଲା । ଶରଦିଆର ତାକରେ ଘରଭିତରୁ ଗୁହ୍ୟାମୀ ଅପିଲେ—ମ୍ୟାଲେଶିଆରେ ଶୀର୍ଷ୍ଣ ଚେହେରା । ମଥାର ବାଲ ପ୍ରାୟ ଉପତ୍ତିଯାଇଛି, ବୟସ ତରିଶ ହୋଇପାରେ, ପରାଶ ବି ହୋଇପାରେ । ସେ ବାହାରକୁ ଅସିବାମାନ୍ଦେ ହଜାରାକୁ ଦେଖି ଶରଦିଆକୁ କହିଲେ—ସାଙ୍ଗେରେ କିଏ ରେ ?

ଶରଦିଆ କହିଲା—ଆଜ୍ଞା, ସେ ପର୍କାରସ୍ତାରେ ମୁଦିର ପୋଖରୀକୁଳରେ ବସିଥିଲେ । କହିଲେ ଟିକିଏ ପାଣି ପିଇବି । ସେଇଥିଲାଗି ସାଙ୍ଗରେ ଆଣିଲି ।

ଗୁହ୍ୟାମୀ ଆଗେଇ ଅସି ହଜାରାକୁ ନମସ୍କାର କରି କହିଲେ—ଆସନ୍ତୁ, ଆସନ୍ତୁ, ବସନ୍ତୁ, ବିଶ୍ଵାମ କରନ୍ତୁ । ଆରେ ଶର୍ତ୍ତୀମୟପରେ ତକ୍କପୋଷ ଉପରେ ମୁଦ୍ରାରୀ ପକାଇ ଦେ । ଆସନ୍ତୁ ।

ଏହିପରୁ ପଣ୍ଡୀ ଆଞ୍ଚଳରେ ଆତିଥ୍ୟର କୌଣସି ଶୁଣି ହୃଦୟ । ଅଧିଶ୍ଵାର୍ଦ୍ଧ ପରେ ହଜାର ଗୋଡ଼ହାତ୍ର ଧୋଇ ବସି ଗରୁ ସଦ୍ୟତୋଳା କଷି ପଢ଼ିପାଣି ପିଇ ପୁଣ୍ୟ, ଥଣ୍ଡା ଓ ଖୁସି ମିଳାସୁରେ ହୁକ୍କା ଟାଣିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଗୁହ୍ୟାମୀର ନାମ ବହାରାଲଲ ବାଡ଼ୁଙ୍କେ । ଜୀବନରେ ଶୁକରି କେବେହେଲେ କରିନାହାନ୍ତି । ଯଥେଷ୍ଟ ଧାନ ଆବାଦ ହୁଏ । ଗୋରୁ ଅଛନ୍ତି । ପୋଖରୀରେ ମାଛ ଅଛି । ଆମ୍ବୁ-ପଣସର ବରିଗୁ ଅଛୁ । ଏଥରୁ କଥା ଗୁହ୍ୟାମୀ ପାଖରୁ ହଜାର ଗଳି-ଛଳରେ ଛୁଣିଲା ।

ବହାରା ବାଡ଼ୁଙ୍କେ କହୁଥିଲେ—ଶ୍ରୀନଗର ସିମ୍ବେ ମସ୍ତୁବଡ଼ ଗାଁ ଥିଲ, କୃଷ୍ଣନଗର ରାଜାମାନଙ୍କ ପୁରୁଷୁରୁଷମାନଙ୍କର ରଜଧାନୀ ଥିଲ । ଜଙ୍ଗଳ ଭିତରେ ରାଜାଙ୍କର ଗଢ଼ିଆଇ ଅଛୁ । ପୁରୁଣା ରଟାର କାନ୍ଦୁ ଅଛୁ । ଆରବେଳା ଦେଖାଇଦେବ । ନାଁ ନାଁ, ଆଜି

ଯିବ କି ? ସେଥରୁ ଦୁଇବନି । ଦୁଇଦିନ ରହନ୍ତି । ଆମର ସବୁ ଅଛି ଆପଣଙ୍କର ଓ ବାପ-
ମା'ଙ୍କ ଆଣିଗାଦରୁ । ତେବେ ଜନମାନବଙ୍କ ମୁହଁ ଦେଖିପାରୁନ୍ତୁ—ଏଇ ଯାହା କଷ୍ଟ ।
ପିଲାଦିନେ ବି ଦେଖିଛି ଗାଁରେ ତିରଣ ବତଣ ଘର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବସବାସ ଥିଲା । ଏବେ
ମୋଟେ ସାତିର ରହିଛି । ତା ମଧ୍ୟରୁ ବି ଦୁଇଦର ରହିଛନ୍ତି ବାରମାସ ବିଦେଶରେ ।
ଆପଣଙ୍କ ନିଗାସ କେହିଠି କହିଲେନିଯେ ?

—ଆଜି, ଏଁ ତୋଣୋଲ—ଗାଁନାପୁରୁଷ ଓହ୍ଲେଇ ଯିବାକୁ ହୁଏ ।

—ତେବେ ତ ଆପଣ ଆମର ଏଇ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକ ! ଆସନ୍ତୁ ନା ଆମ ଗାଁକୁ । ଜାଗା
ଦେବି, ଜମି ଦେବି—ଧାନ କରନ୍ତୁ, ଖୋଟ କରନ୍ତୁ, ଏକଠ ବାସକରନ୍ତୁ । ଆଉ ଘରେ
ଲୋକ ଗାଁରେ ବଡ଼ । ଆସନ୍ତୁ ନା !

ହୁଜାରୀ ଶିହର ରଠିଲା ! ସବନାଶ ! ଏ ଘନ ଜଙ୍ଗଳ ଭିତରେ ସେ ବାସକରିବାକୁ
ଆସିବ ! ସେହି ଟିକକ ଅଦୃଷ୍ଟରେ ବାଙ୍ଗା ଥିଛି । ସହର-ବଜାରରେ ରହ ସେ ସହରର
କଳକୋଳାହଳ, କର୍ମବ୍ୟପ୍ତିତାକୁ ପସନ୍ଦ କରିନେଇଛି । ଏ ବଶିତରେ ସମାଧି
ପାଇବାକୁ ହେବ ଏ ବୃଦ୍ଧ ବସୁସରେ ! ଛୟାଳିଶ ବର୍ଷ ବସୁସ ତାର—ଦିନ ଏବେ ବି
ଯାଇନି, ଏବେ ବି ଯଥେଷ୍ଟ ଉତ୍ସାହ, ଶକ୍ତି ତାର ମନ ଓ ଶଶିରରେ । ତାଙ୍କା ହୋଟେଲ
କାମ ସେ କାଣେ । ଗୋଟାଏ ହୋଟେଲ ଶୋଲିପାରିଲେ ତା'ର ବସୁସ ଦଶବର୍ଷ କମି-
ଯିବ । ସେ ନବ୍ୟୋଦୟ ଲଭକରିବ । ରୂପବାସ ସେ କଣ ଜାଣେ ?

ହୋଟେଲ କଥା ହୁଜାରୀ ଏଠି କହିଲନାହିଁ । ସେ ଜାଣେ ହୋଟେଲବାଲୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ
କହିଲେ ଅନେକେ ଧୃଶ୍ୟାଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖନ୍ତି, ବିଶେଷତଃ ସେବା ପଡ଼ାଗାଁରେ ।

ଶ୍ରୀନଗରରେ ହୁଜାରୀ ମନ ମୋଟେ ଲାଗୁ ନଥିଲା । ଏତେ ବଣ-ଜଙ୍ଗଳର ଅନ୍ତକାର
ଓ ନିର୍ଦ୍ଦିନତା ମଧ୍ୟରେ ତା'ର ଯେପରି ଶ୍ଵାସରୁକ ହୋଇଆସୁଥିଲା । ସୁତରାଂ ଦିପହର
ଦେଲା ସେ ଗାଁର ବାହାର ରସ୍ତାକୁ ଆସି ଶାନ୍ତିରେ ନିଃଶ୍ଵାସ ନେଇ ଶାବିଲ—ବାପରେ,
କୋଡ଼ିଏ ବିଦ୍ୟା ଧାନ ଜମି ଦେଲେ ବି ଏ ଗାଁରେ ନୁହେଁରେ ବାବା ! ମଣିଷ ଏଠି ରହେ ?
ମଣିଷ ମୁହଁ ଦେଖିଦାର ସ୍ତ୍ରୀ ନାହିଁ । କାମଦାମ୍ ନାହିଁ । ବୁଢ଼ାପରି ବସିଥାଅ, ଆଉ ଗୋଲ
ଧାନର ଶତ ଖାଅ । ସବନାଶ...କି ଜଙ୍ଗଳରେ ବାବା !

ରାତ୍ରା କହିରେ ଗୋଟିଏ ଲୋକ କାଠ ଭାଙ୍ଗୁଥିଲା । ହୁଜାରୀ ତାକୁ କହିଲା—ଆଗରେ
କୋରି ବଜାର ଅଛି ବାପା ?

ଲୋକଟା ଥରେ ହୁଜାରୀ ଆଡ଼କୁ ମାରବରେ ଭୁଲ୍ହି ଦେଖିଲ । ପରେ କହିଲା—ଆପଣ
କ'ଣ ସିମଲେରୁ ଆସିଲେ ?

—ହଁ ।

—ହେଠି ଆପଣଙ୍କର ଆସ୍ତୀୟ କୁଟମୁ ଅଛନ୍ତି ବୋଧନ୍ତାଏ ? ଆପଣ ?

—ବ୍ୟାହୁଣ ।

—ଓଳଗି ହେଉଛି । କୁଆଡ଼େ ଯିବେ ଆପଣ ?

ହୁକାଶ ଜାଗେ ପଞ୍ଚାଶୀ ଗ୍ରାମ ଅଞ୍ଚଳର, ଏଇସବୁ ଲେକଙ୍କୁ । ତାକୁ ଅଜାଗରରେ ହୁକାରେ ପ୍ରଶ୍ନ ପରୁର ବିରକ୍ତ କରି ମାରିବେ । ଏହାହିଁ ଏମାନଙ୍କର ସ୍ଵାବ । ହୁକାଶ ବିପୁଳେ ଏହାପରି ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ରାଣାଗାଟ ସହରରେ ଏତେ କାଳ ରହି ବୁଝିଛି ଅପରିଚିତ ଲେକକୁ ଏସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପରୁଶିବା ଦ୍ଵାରା ନୁହେଁ । ଫରୁଚିଲେ ଲେକେ ବିରକ୍ତ ହୁଅଥିବା । ହୁକାଶ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତାକୁ ଏହାଇବା ପାଇଁ ସଂକ୍ଷେପରେ ଦୂଇ ଏକ କଥାରେ ଉତ୍ତର ଦେଇ ତାକୁ ପୁଣି ପରୁଶିଲା—ଆଗରେ ଜ ବଜାର ପଡ଼ିବ ବାପା ?

—ଆଖି ଯାଆନ୍ତୁ; ଗୋପାଳନଗର ବଡ଼ବଜାର ପଡ଼ିବ । ଆଉ ଦୂଇ କୋଣ ଅଛି ।

ଗୋପାଳନଗରର ନାଆଁ ହୁକାଶ ନିକଟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିଚିତ । ଏଅଭିର ବଡ଼ଗଞ୍ଜ ଗୋପାଳନଗରର ନାଁ ସମସ୍ତେ କାଣନ୍ତି ।

ମଧ୍ୟାହ୍ନ-ଭ୍ରାନ୍ତନଟା ଟିକିଏ ବେଶି ହୋଇଯାଇଥିଲା । ରତ୍ନରେ ଖାଇଦାର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ଟିକିଏ ଆଶ୍ରମ୍ୟ ପାଇଲେ ହିଁ ହେଲା । ପୁତ୍ରରଙ୍ଗ ହୁକାଶ ମନ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ଠିନ୍ତି ଥିଲା । ଏ କେତେଦିନ ସେ ସେପରି ଦୂରନ ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଛି । ସକାଳେ ତୁଠିବାର ପ୍ରସ୍ତୁତିନ ନାହିଁ, ପଢ଼ାନାମର ମୁହଁ-ହୁଞ୍ଚଢା ନାହିଁ, ଦେବୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ପାଖରେ ବଜାର ସହିଦାର ହିସାବ ଦେବାକୁ ଯିବାକୁ ପଢ଼ିବନାହିଁ । ଦଶସେର କୋଳିଲପୁର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ସପ ଅଶ୍ଵିକୁଣ୍ଠର ତାତି ସକାଳୁ ବେଳ ଗୋଟାଏ ଏବଂ ଆରଓଲା ସନ୍ଧ୍ୟାରୁ ରାତି ବାରଟା ପରିନ୍ଦା, ବସି ଚଟ୍ଟୁ, ପିଠାଖନ୍ତିକା ହୁଲେଇବାକୁ ପଡ଼ିବନାହିଁ । ବଞ୍ଚିଯାଇଛି ସେ ।

ବସ୍ତ୍ରା କଢ଼ିରେ ଗୋଟିଏ ଗଛ ତଳେ ପାଚିଲା ବେଳ ପଡ଼ିଥୁବାର ଦେଖି ହୁକାଶ ସେଇଟା ସଗ୍ରହ କରିଲେଲା । କାଳ ସକାଳ ଜଳଣିଆ ଲଳିତିବ ।

ସବୁ ଭଲ, କିନ୍ତୁ ହୁକାଶର ମନେହାଏ ଏ ଧରଣର ଦୁନିଆଗୁରୁ ଜୀବନ ତାର ପସନ୍ଦ-ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ବୃଥା ଘୃତରୁଲି କଅଣ ହେବ ? ଗୁକିରି ଲୁଟେ ତ ଭଲ । ନହେଲେ ଏ ଧରଣର ଜୀବନ ସେ କେତେ କାଳ କଟାଇପାରିବ ? ଗୋଟାଏ ମାସ ବି ନୁହେଁ । ସେ ଗୁହେଁ କାମ । ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ସେ ଭାସୁ କରେନା । ସେ ଗୁହେଁ କର୍ମବ୍ୟନ୍ତତା, ଦିପରିଯା ଉପାର୍ଜନ, ନାମ, ଉନ୍ନତି । ସ୍ଵା ତା ପରେ ଖାଇ ବୁଲି ବା ବାଟେ ବାଟେ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରି ଲାଭନାହିଁ ।

ଗୋପାଳନଗର ବଜାରରେ ପହଞ୍ଚିଲବେଳକୁ ବେଳ ଗଢ଼ିଯାଇଥିଲା । ବେଶୁ ବଡ଼-ବଜାର । ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରେଟ ବଡ଼ ଦୋକାନ । ଭଲ ବ୍ୟବସାୟର ଜାଗା ପାତେ ।

ନିକଟରେ ଏକ କାଳୀମନ୍ଦିର । ମନ୍ଦିରର ବାରଣ୍ୟାରେ ବସି ସମୁଦ୍ରତଃ ମନ୍ଦିରର ପୂଜାରୀ
ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୃଦକ୍ଷା ଟାଣିବା ଦେଖି ହଜାରୀ ତମାଙ୍ଗୁ ଖାଇବା ପାଇଁ ପାଖରୁ ଯାଇ ଠିଆ
ହୋଇ କହିଲ—ତମାଙ୍ଗୁ ମିଳିବ କି ?

—ଆପଣ ?

—ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

—ବସନ୍ତ, ଏହି ନିଅନ୍ତୁ ।

—ଆପଣ କଣ ମନ୍ଦିରର ମା'ଙ୍କର ପୂଜା କରନ୍ତି ?

—ଆଜ୍ଞା ହିଁ । ଆପଣ କୁଆଡ଼ୁ ଆସିବାହେଲେ ?

—ମୋ ଘର ଗାନ୍ଧିର ନିକଟ ଏଣ୍ଟୋଶୋଲରେ । ରାତ୍ରିଆ କାମ କରେ, ଗୁଚ୍ଛରି
ଚେଷ୍ଟାରେ ବାହାରିଛି । ଏଠି ରାତ୍ରିଆ କିଏ ରଖିବ କହିପାରିବେ ?

—ଥରେ ଏଇ ବଡ଼ ଲୁଗା ଦୋକାନରୁ ଯାଇ ପୁରୁଣ୍ଠ । ସେମାନେ ବଡ଼ଲୋକ ।
ରାତ୍ରିଆ ସେମାନଙ୍କ ଘରେ ଥାଏ । ବାବୁର ପ୍ରେସ୍‌ବାଇ ବାହାପର ହେବ । ଯଦି ଏ
ସମସ୍ତରେ ନୂଆ ଲୋକ ଦର୍କାର ପଡ଼େ...ସେମାନେ ଜାତିରେ ତେଲି, ବଳାରର ଶ୍ରେସ୍ତ
ବ୍ୟବସାୟୀ—ଧନଲୋକ ।

ହଜାରୀ ଲୁଗାଦୋକାନରେ ପଣି ଦେଖିଲା ଜଣେ ଶ୍ୟାମଲବର୍ଣ୍ଣ ରୋଗା ଚେହେରର
ଲୋକ ଗଦି ଉପରେ ଦସିଛି । ସେଇ ଲୋକଟି ଯେ ଦୋକାନର ମାଲିକ, ଏହା କେହି ନ
କହିଦେଲେ ବି ବୁଝାଯାଏ । ହଜାରୀକୁ ପଣିବା' ଦେଖି ଲୋକଟି କହିଲ—ଆସନ୍ତୁ, କ'ଣ
ବୁଝାନ୍ତି ? ସେଥାତେ ଯାଆନ୍ତୁ । ଆହେ ଦେଖ, ସେ କଥଣ ନେବେ ।

ଏତକ କହି ଲୋକଟି ଦୋକାନର ଅନ୍ୟ ମେହି ଅଂଶରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ କର୍ମଗୁଣ
କାମଦାମ ଓ ବିକା-କଣା କରୁଥୁଲେ ସେହିଆଡ଼ିଟି ଦେଖାଇଦେଲା ।

ହଜାରୀ କହିଲ—ବାବୁ, ଦରକାର ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ । ମୁଁ ରାତ୍ରିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ମୁଁ
ଶୁଣିଲ ଆପଣ ଘରେ ରାତ୍ରିଆ ରଖିବେ—ସେଇ ଥୁଲଗି—

—ଓ ! ଆପଣ ରାନ୍ଧିବେ ? ଭଲ ରାନ୍ଧିଜାଣନ୍ତି ? କେଉଁଠି ଥୁଲେ ଯ୍ବା ଆଗରୁ ?

—ଆଜ୍ଞା ରାଣ୍ଧାଗାଟ ହୋଟେଲରେ ଥୁଲି ସାତବର୍ଷ ।

—ହୋଟେଲରେ ଥୁଲ ? ହୋଟେଲକାମ ଆଉ ଘରକାମ ଏକ ନୁହେଁ । ଖୁବ୍ ଭଲ
ରାନ୍ଧା ଦରକାର । ଆପଣ କଣ ତାହା ପାରିବେ ? କଲିକତାରୁ କୁଟୁମ୍ବ ପ୍ରାୟ ଆସନ୍ତି ।

ହଜାରୀ ହସି ଭାବିଲ, ତୁମେ କି ରାନ୍ଧା ଖାଇଛ ଜୀବନରେ ! ଲୁଗା ଦୋକାନ
କରି ହିଁ ମରିବ, ନୁହେଁ ତ କ'ଣ ? ସେମିତିଆ ରାନ୍ଧା କେବେ ଅଣିରେ ଦେଖିନ ।

ମୁହଁ ଖୋଲି କହିଲ—ବାବୁ, ଦିନକ ପାଇଁ ରଖି ଦେଖନ୍ତୁ ନ ହେଲେ । ରାନ୍ଧା ଭଲ

ନେହଲେ ଏମିତି ଶୁଳ୍କଯିବି; କିଛି ଦେବାକୁ ଦେବନି ।

ଦୋକାନର ମାଲିକ ପକ୍କା ବ୍ୟବସାୟୀ; ଲେକ ଚିହ୍ନେ । ହଜାରାର କଥାର ଧରଣ ଦେଖି ବୁଝିଲ—ଏ ବାଜେ କଥା କହୁନି । କହିଲ—ଆଜ୍ଞା, ଆପଣ ଆମ ଘରକୁ ଯାଆନ୍ତୁ । ଏଇ ସାମନାର ଗ୍ରାହକ ସିଧା ଯାଇ ବିଂବି କହେ ଦେଖିବେ ନବୀର । ଆରେ ନିନାଇ, ତୁ ବାପା ଯା ତ, ନନା ଗୋପେଇଁଙ୍କୁ ଘରେ ଶନାଧର ଲିମା ଦେଇଥା । କହିବୁ ଏ ଆଜିଠାରୁ ବନ୍ଦିବେ । ବୁଝିଲୁ, ନେଇଯା—ଦରମା-ଫରମା ପରେ କାମ ଦେଖି ସ୍ତର କରସିନ, ନନା ଗୋପେଇଁ ! ହିଁ, ସେ ଦୁଇରାଶିଦିନ ପରେ । ତେବେ ନେଇଯା ।

ପ୍ରଥମ ଦିନର କାମରେ ହିଁ ହଜାରୀ ନିଃ କରିବିଲେ । ଘରର କର୍ତ୍ତା ଦଶଟଙ୍କୋ ଦରମା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଦେଲେ । ତାର ଗୁହ୍ଣୀ ପ୍ରାୟ ବାରମାସ ଅୟୁଷ । ଉଠି-ବସି ପାରିଲେ ବି ଯସାରର କାମଦାମ ଭଲଭାବରେ କିଛି ଦେଖିପାରନ୍ତିନାହିଁ । ଦୁଇଟି ହିଅଙ୍କର ବିବାହ ହୋଇଯାଇଛି । ସେମାନେ ଶନ୍ତିରତରେ ଥାଆନ୍ତୁ । ଗୋଟିଏ ଧୋଲ ସତର ବର୍ଷର ପୁଅ ସୁଲୁରେ ପଡ଼େ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଆଠ ବର୍ଷର ଗ୍ରେଟ ହିଅ ।

ଘରର ସମସ୍ତେ ଭଲଲେକ । ଏତେ ଦିନ ଶୁକରି କରି ହଜାରାର ଯେ ଖରପ ଧାରଣା ହୋଇଥିଲା, ପରିଯରେ ଶୁକରି ସମୃଦ୍ଧରେ, ଏଠିକି ଅସି ତାହା ଶୁଳ୍କଗଲା । ଏମାନେ ଜାତିରେ ବଣିକ । ଘରର ସମସ୍ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଖାତିରକରି ଚଳନ୍ତି । ହଜାରାର ମୁଦୁ-ସୁରାର ପାଇଁ ବି ଯେ ଅଳ୍ପ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଘରର ସମସ୍ତଙ୍କର ବିଶେଷ ପ୍ରିୟଧାରୀ ହୋଇ-ଉଠିଲା ।

ମାୟେ ଖଣ୍ଡେ କାମ କରିବା ପରେ ହଜାରୀ ପ୍ରଥମ ମାସର ଦେଇନ ପାଇବାମାନ୍ଦେ ଘରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ହୁଟି ଶୁହିଁଲ । ଅନେକଦିନ ହେଲା ଘରକୁ ଯାଇନି । ଟେଂପାକୁ ନେତେ କାଳ ହେଲା ଦେଖିନି । ଦୋକାନର ମାଲିକ ହୁଟି ବି ଦେଲେ ।

ଗୋପାଳନଗର ଷ୍ଟେପନରେ ଟ୍ରେନ୍ ଚଢି ଘରକୁ ଆସିବାକୁ ପ୍ରାୟ ଦିନ ଅଣା ଗାଡ଼ି ଭଡ଼ା ଲାଗେ । ମିଛଟାରେ ତନିଅଣା ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଲଭନାହିଁ । ଚଲାବାଟରେ ଗଲେ ମାନ୍ଦ ସାତ ଆଠ କୋଣ ହଜାରାର ଗିଁ । ଶୁଳ୍କକରି ଯିବା ଭଲ ।

ଘରେ ପହଞ୍ଚବାବେଳକୁ ଫଟା ହୋଇଗଲ ।

ଟେଂପି ଧାଇଁଆସି କହିଲ—ବାବା, ଆସ ଆସ । କୋଉଁଠୁ ଆସିଲ ଏବେ ?

ତା'ପରେ ସେ ଘର ଭିତରୁ ପଣ୍ଡା ଆଣି ବିଷବାକୁ ବସିଗଲ । ହଜାରାର ମନେ ହେଲା—ତାର ସାର ଦେହ ମନ ତୃପ୍ତ ହୋଇଗଲ ଟେଂପି ହାତର ପଣ୍ଡା-ପବନରେ । ଟେଂପିପାଇଁ ଖଟି ସୁଖ—ଯେତେ କଷ୍ଟ, ଯେତେ ଦୁଃଖ ରାଶାପାଠ ହୋଇଲରେ, ସବୁ ସେ ସହ୍ୟ କରି ଟେଂପି ପାଇଁ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଆହୁରି କରିବ ।

ଯଦି ବ୍ରଣୀଧର ନନ୍ଦାର ଭଣିଲା ଯେହି ପିଲାଟି ସଙ୍ଗେ...

ଆଉ ସେ କଥା ।

ଟେପୀ କହିଲା—ବାବା, ଅତ୍ସୀନାମା ଦିନେ ଗୁମ କଥା କହୁଥୁଲେ !

—ମୋ କଥା ? ହୃଦୟରଣବାବୁଙ୍କ ଝିଅ ?

—ହିଁ ବାବା ! କହୁଥୁଲେ, ଗୁମେ ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ଅସିନ । ଗୁଲନା, ଆଜି ଯିବ ? ସେଠିଯାଇ ଏଇଷିଶା ଗୁହା ଖାଇବ, କଳାପାତ୍ରା ପୁଣିବ ।

ଏହି ସମୟରେ ଟେପୀର ମାଆ ପାଟରେ ଗାଧୋଇ ଘରକୁ ଫେରିଲ । ହସିଲ ମୁହଁରେ କହିଲା—କେତେବେଳେ ଆସିଲ ?

ହଜାରା କହିଲା—ଏକ ତ ଏଇଷିଶା ! ସବୁ ଭଲ ତ—ଟଙ୍କା ପାଇଥିଲ ?

—ହିଁ । ଭଲକଥା, ତାଙ୍କ ଦରର ସମ୍ପାଦ କହିଲ, ରଣାପାଟରୁ ଆସିଛି ନ' ଟଙ୍କା । ରୂମେ ସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ କୁଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲ କି ?

—ରଣାପାଟରେ ରୁକିର କହୁନି ତ— ଏବେ ଅଛୁ ଗୋପାଳନଗରରେ । ବେଶ ଭଲ ଜାଗାରେ ଅଛୁ, ବୁଝିଲ । ବର୍ଣ୍ଣିକର ଘର । ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି ଭରି ଶ୍ରୀକା ଶୁର । ଶିଥିଅଟିଆ ଭଲ । ବଡ଼ ଲୁଗା ଦୋକାନ, ଦିବ୍ୟ ଜଳଶିଆ ଦିଏ ସକାଳ ଓ ଉପରଞ୍ଜିଲ ।

ଟେପୀ କହିଲା—କି ଜଳଶିଆ ଦିଏ ବାବା ?

—ଏକ ଧର କୋଉଦିନ ମୁଢ଼ି ନଦ୍ଦିଆ, କୋଉଦିନ ହାଲୁଆ ।

ଟେପୀର ମା କହିଲା—ବସ, ବିଶ୍ଵାମ କର । ଗୁହା ନାହିଁ, ଥିଲେ କରି ଦେଇଥାଆନ୍ତି । ଟେପୀ, ଯିରୁଚି ମା', ସମ୍ପାଦ ଦେ ଘରେ ଗୁହା ଅଛୁ (ଏହି କଥା କହିବା ସମୟରେ ଟେପୀର ମା' ଭ୍ରୂ ଦୁଇଟି ଉପରକୁ ଟେକି ଏପରି ଭଙ୍ଗୀ କଲ, ଯାହା କେବଳ ନିର୍ବାଧ ଝିଅମାନେ କରିଥାନ୍ତି) ଦି'ଟା ମାଗି ନେଇଥା ।

ଟେପୀ କହିଲା—ଦରକାର କ'ଣ ମା ! ମୁଁ ବାବାକୁ ନେଇଯିବନି କାହିଁକି ଅତ୍ସୀନାମା ଘରକୁ ! ସେଠି ଏଇଷିଶା ଗୁହା ହେବ, ଜଳଶିଆ ବି ଏଇଷିଶା ହେବ ।

ଦୁଇ ଦୁଇ ଥର ଟେପୀ ଅତ୍ସୀ ଘରକୁ ଯିବା କଥା କହୁଛୁ । ସୂତରଙ୍ଗ ଝିଅ କଥାରେ ମତ ନ ଦେଇ ରହିପାରିଲୁ ନାହିଁ ସେ । ଟେପୀର ଇଚ୍ଛା ତା ପାଖରେ ଅନେକଙ୍କ ହୁକୁମତାରୁ ଶବ୍ଦିମାନ ।

ହୃଦୟରଣବାବୁ ବୈଠକଜାନାରେ ବସିଥୁଲେ । ହଜାରାକୁ ଘରୁକରି ଚୌକିରେ ବସାଇଲେ ।

-ଆସ ଆସ ହଜାରା, କେବେ ଅସିଲ ? ଏ ଟେପୀ, ମୀ ତୋ ଅତ୍ସୀନାମକୁ ତହିଁଦେ ଆମକୁ ଗୁ ଦେଇଯିବ । ମୁଁ ବି ଏତେବେଳଯାଏ ଗୁହା ଖାଇନ ।

—ବାବୁ ଭଲଅଛନ୍ତି !

—ହଁ, ରୁମେ ଭଲରେ ଥିଲ ତ ? ରୁମେ ସେ ହୋଟେଲ କଥା କ'ଣ ହେଲ ? ରଣାଗାଟରେ ଅଛ ତ ?

ହଜାରୀ ସଙ୍କେପରେ ରଣାଗାଟର ଗୁକର ଯିବାଠାରୁ ଗୋପାଳନଗରରେ ପୁନବାର ଗୁକର ପାଇବା ପର୍ମନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଗଲା ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ଅତ୍ୟା ଓ ଟେଂପି ଗର ଉଦରେ ପଣି ସେମାନଙ୍କ ସାମନାରେ ଥିବା ଗ୍ରେଟ ଗୋଲ୍ ଟେବୁଲଟାରେ ଗୁହା ଓ ଜଳଶିଆ ରଖିଲେ । ଜଳଶିଆ ମାତ୍ର ଏକ ତିସି; କେବଳ ହଜାରୀ ପାଇଁ । ହରିଚରଣବାବୁ ବର୍ତ୍ତିମାନ କିଛି ଖାଇବେ ନାହିଁ ।

ହଜାରୀ କହିଲା—ବାବୁ ଆପଣଙ୍କର ଖାଇବା ?

—ଓ, ରୁମେ ଖାଅ । ଏଇକଷିଣା ଖାଇଲେ ମୋର ଅମ୍ବହୁଏ । ମୁଁ ଖାଲି ଗୁହା ଖାଇବି ।

ହଜାରୀ ଭାବିଲା—ଏତେ ବଡ଼ଲୋକ । ଏତେ ଭଲ ଜିନିଷ ପରେ; କିନ୍ତୁ ଖାଇଲେ ଅମ୍ବ ହୁଏ ବୋଲି ଖାଇବାର ସ୍ଥି ନାହିଁ । ଏ ବା କିପରି ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ! ବସୁସ ଛୟାଳିଶ ହେଲେ କଥା ହେଲା, ଅମ୍ବ କାହାକୁ କହନ୍ତି ସେ କେବେହେଲେ ଜାଣିନି । ଭୁତପରି ଖଟଣି ପାଖରେ ଅମ୍ବଫମ୍ବ ରହିପାରିବ ନାହିଁ । ତେବେ ଖାଇବା ଜୁଟେନାହିଁ—ଏଇ ଯା ଦୁଃଖ !

ଅତ୍ୟା କିନ୍ତୁ ବେଶ ବଡ଼ ଆଳିଆ ସକେଇ ଜଳଶିଆ ଆଣିଛି । ଯିଅଧିଆ ଚନ୍ଦ୍ରଭଜଳ, ନଢ଼ିଆକୋରୁ, ଦୁଇଟା ଗରମ ଗରମ ପରତିଆରି କରୁଛି, ଆଉ କିଛି ହାଲୁଆ । ବଡ଼ ପିଆଲରେ ଏକ ପିଆଲ ଗୁହା । ଅତ୍ୟା ଏତକ ଜାଣେ ସେ ଟେଂପାର ବାବା ତା ବାବାପରି ଅଳ୍ପେକ୍ଷା ପ୍ରାଣୀ ନୁହନ୍ତି । ଖାଇପାରନ୍ତି ଆଉ ଖାଇବାକୁ ଭଲପାଆନ୍ତି । ଅବସ୍ଥା ବି ଏମାନଙ୍କର ସେ ଖୁବ୍ ଭଲ ତାହା ନହେଁ ! ସୁତରଂ ଟେଂପାର ବାବାଙ୍କ ଭଲକର ହିଁ ଖୁଆଇବାକୁ ହେବ ।

ହରିଚରଣବାବୁ କହିଲେ—ତୋର ହଜାରୀ କକାଙ୍କୁ ପ୍ରଶାମ କରିଛୁ ଅତ୍ୟା !

ହଜାରୀ ବ୍ୟସ୍ତ ଓ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଅତ୍ୟା ତା'ର ପାଦଧୂଳି ନେଇ ପ୍ରଶାମ କରିବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଭଜଳ ଗ୍ରେବେଇ ଏସ କ'ଣ କହିଲା ତାହା ଗୁରୁତ୍ୱରେଲାନି । ଅତ୍ୟା କିନ୍ତୁ ଗୁଲିଗଲ ନାହିଁ । ସେ ହଜାରୀର ସାମନାରେ କିଛି ଦୂରରେ ଠିଆ ହୋଇ ତାହାକୁ ଭଲକରି ଦେଖିଥିଲା । ଟେଂପା ଗପିଛୁ—ତାହାର ବାବା ଜଣେ ପକ୍କକା ରାନ୍ଧୁ ଣିଆ । ଅତ୍ୟାର କୌତୁଳ୍ୟର ଏହାହି ପ୍ରଧାନ କାରଣ ।

ହରିଚରଣବାବୁ କହିଲେ—ଏବେ କେତେ ଦିନ ପରେ ଅଛ ?

—ଆଜି, ପହଞ୍ଚଦିନ ଯିବି । ପରଇ ଗୁଣ୍ଡାରେ ଥାଇ ଅଟକିବାଲେ ଚଲିବନି ।

—ତୁ ଯେଇ ହୋଟିଲ ଖୋଲିବା କଥା କଅଣ ହେଲା ?

—ଏବେ ବି କିଛି କରି ପାରନ ବାବୁ ! ଟଙ୍କା ଯୋଗାଡ଼ କରି ନ ପାରଲେ ତ ବୁଝିପାରୁଥିବେ !

—ତାହେଲେ ଜଜ୍ଞାଅଛି ଏବେ ବି ?

—ଜଜ୍ଞା ଅଛି ଖୁବ୍ । ଶୀତକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଯାହା ହେବ କରିପକେଇବି ।

ଅତ୍ୟା ନହିଁ—ନକେଇ, ଗାଉଣା ଶୁଣିବେ ?

ହରିଚରଣବାବୁ ବ୍ୟପ୍ତହୋଇ କହିଲେ—ହଁ ହଁ, ମୁଁ ଭୂଲିଯାଇଛି ଏକାବେଳକେ । ଶୁଣନା ହଜାରୀ, ଅନେକ ନୃଆ ରେକର୍ଡ ଆଣିଛି । ନେଇଆ ତ ଅତ୍ୟା—ଶୁଣେ ଦେତୋର ହଜାରୀ କନେଇକୁ ।

ହଜାରୀ ଭାବିଲ—ବେଶ୍ ଅଛନ୍ତି ଏମାନେ । ତା'ପରି ଖଟି ଖାଇବାକୁ ହୁଏନି । ଖାଲି ଗାଉଣା ଆଉ ଖିଅପିଆ । ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇଯାଇଛି । ଏ ସମୟରେ ଚାଲୁରେ ଆସ୍ ଦେଇ ଧୂଢ଼ାଁ ଭିତରେ ପ୍ରେସ ରାନ୍ଧଣା ଘରେ ବସି ମାଲିକାଣ୍ଠି ଗୁହଣୀର ତାଲିକା ଅନୁୟାୟୀ ପରିବା କାଟୁଆଏ ସେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦିନରେ । ବାରମାସ ତାର ଏଇ କାମ । ଘର ଭିତରେ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇ ରହିବାକୁ ହୁଏ ବାରମାସ ବୋଲି, ବାଟକୁ ବାହାଗିଲେ ହି ତାର ଆନନ୍ଦ ହୁଏ । ଆଉ ଆନନ୍ଦ ହେଉଛି ଆଜି । ଏପରି ଚମକାର ସଜା ଦୈଠକଣାନା, ବଡ଼ ଅଜନା, ବେତମୋଡ଼ା ଗୌକରେ ବସି ସେ ଖୁବ୍ ଖୁବ୍ ଡାରିଛି । ପାଖରେ ଟେପୀ । ଟେପୀର ବକ୍ଷ କିଶୋର ଝିଅଟି—କଳଗାଉଣା—ଯେପରି ସବୁ ସ୍ଵପ୍ନ ।

କେତେଦିନୁ କୁସୁମ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହୋଇନି । ଆଜିକୁ ଗୁରିମାସ ତଳେ ରାଣୀପାଟ ପ୍ରତି ଅସିଛି । ଏଇ ଗୁରିମାସ ସେ କୁସୁମକୁ ଦେଖିନି । ଟେପୀତ ଝିଅ, କୁସୁମ ବି ଝିଅ ।

ଆଉ ନଦୂନପଡ଼ାର ସେଇ ଝିଅଟା—ସେ ବି ଝିଅ । ଆଜି କଳଗାଉଣାର ସ୍ମରଣରୁ ସ୍ଵରରେ ଭାବପ୍ରବଣତା । ତାହାର ମନ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ଦରଦ ଓ ସହାନୁଭୂତିରେ ଭରି ଯାଇଛି ।

ଅନେକ କଣ ଧରି କଳଗାଉଣା ବାଜିଲା । ହରିଚରଣବାବୁ ମଧ୍ୟ ଥରେ ଘର ଭିତରକୁ କଅଣ କାମରେ ଉଠିଗଲେ । ସେତେବେଳେ ରହିଲେ କେବଳ ଅତ୍ୟା ଆଉ ଟେପୀ । ବାବାଙ୍କ ସାମନାରେ ନୋଖନ୍ତୁଏ ଅତ୍ୟା କହିବାକୁ ସାହସ କରୁ ନ ଥିଲା । ହରିଚରଣ-ବାବୁ ଘର ଭିତରକୁ ମୁଲିଯିବାବୁ ସେ ହଜାରୀକୁ କହିଲୁ—କନେଇ, ମୋତେ ରାନ୍ଧଣା ଶିଖେଇ ଦେବେ ?

ହଜାରୀ ବ୍ୟପ୍ତହୋଇ କହିଲ—କାହିଁକି ଶିଖେଇ ଦେବିନ ମା ? କିନ୍ତୁ ତୁ ରାନ୍ଧଣା ନିଷ୍ଠାୟ ଜାଣିଛୁ । କଅଣ କଅଣ ରନ୍ଧପାରୁ କହ ତ ?

ଅତସୀ ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା ରିଅ । ସେ ବୁଲିଲ, ଯାହା ସଙ୍ଗେ ପେଣ୍ଟ କଥା କହୁଚି ରାନ୍ଧା
ସମୃଦ୍ଧରେ ସେ ଜଣେ ଓପ୍ପାଦ ଶିଳୀ । ସର୍ଜାତର ତରୁଣୀ ଗ୍ରହୀ ଯେପରି ସଙ୍ଗେଚର
ସହିତ କୌଣସି ସଙ୍ଗୀତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରାଗ ରାଗିଣୀ ସମୃଦ୍ଧରେ କଥା କହେ, ସେହିପରି
କହିଲା—ଅଳ୍ପ କିନ୍ତୁ ଜାଣିଛୁ । ପିତା ତରକାରୀ, ସନ୍ତୁଳା, ଡାଲି, ମାଛଖୋଲ—ମାଆ ତ
ଜମା ରାନ୍ଧା ଦରକୁ ଯାଆନ୍ତିନାହିଁ, ତାଙ୍କ ମନ ଖରାପ । ମୋତେ ସବୁ କରିବାକୁ ହୁଏ ।
ଟେଂପୀ କହୁଥିଲା ଆପଣ ନିରମିଷ ରାନ୍ଧା ବଡ଼ ଚମକାର କରନ୍ତି । ମୋତେ ଶିଖେଇ
ଦେବେ କକେଇ ?

—ବୁଲିଲି, ଟେଂପୀ ଏଇସବୁ କଥା ତୋ ଆଗରେ କହେ । ପାଗଳୀ ଝିଅ କୋଉଠି-
କାର ! ତା' କଥା ଗୁଡ଼ିଦେ ।

—ନା କକେଇ, ମୁଁ ଅନ୍ୟ ଜାଗାରୁ ବି ଶୁଣିଛୁ ଆପଣଙ୍କ ରାନ୍ଧାର ପୁଣ୍ୟାତି । ସମସ୍ତେ
ତ କହନ୍ତି...

ପୁଣି ଜିଗର କଲାଭଳ ସ୍ଵରରେ କହିଲ—ମୋତେ ଶିଖେଇଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ କକେଇ !
ମୁଁ ଗୁଡ଼ିବନି । ମୁଁ ପ୍ରାୟ ଟେଂପୀକୁ ପରୁରେ, ଆପଣ କେବେ ଆସିବେ, ଖବର ନିଏ—
ସେ ଆପଣଙ୍କ କହନ୍ତି ? ନା, କକେଇ, ମୋତେ ଶିଖାନ୍ତି ଆପଣ । ମୋର ଭାଗ ତକ୍ତା
ଭଲ ରାନ୍ଧା ଶିଖିବି ।

ହଜାର କହିଲ—ତଳ ରାନ୍ଧା ଶିଖା ଦିନକରେ ହୁଏନା ମା ! ମୁହଁରେ କହିଦେଲେ
ହୁଏନା । ତୋ ପଛରେ ମତେ ଲାଗି ରହିବାକୁ ହେବ ଅନ୍ତରେ ପୁରା ଦୁଇ ତିନିମାସ ।
ହାତରେ ଧରି କହିବାକୁ ହେବ । ତୁ ରାନ୍ଧା, ମୁଁ ପାଖରେ ଠିଆହୋଇ ତୋର ଭୁଲ୍
ଧରିବ । ଏହା ନହେଲେ ଶିକ୍ଷା ହୁଏନା । ତୁ ମୋ ଟେଂପୀପରି । ତୋତେ ମୁଲିଶାନ କଥା
କହ ପାଞ୍ଜି ଦେବିନ ମା' । ପିଲଲେକ ଶିଖିବାକୁ ଗୁହୁଁରୁ—ଶିଖାଇଦେବା ମୋର କିନ୍ତୁ
ଅସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । କିପରି ସମୟ ପାଇବି ଯେ ତୋତେ ଶିଖେବି ମା' ?

ଅତସୀ ସପ୍ରଣୟ ଦୁଷ୍ଟିରେ ହଜାରର ମୁହଁଆଡ଼େ ଗୁହ୍ନି ତାର କଥା ଶୁଣିଥିଲା ।
ବିଶେଷଙ୍କ, ଓପ୍ପାଦ ମୁହଁର କଥା—ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା—ବାକେ ମୁଲିଶାନ କଥା ନୁହେଁ,
ଅନୁଭବ, ଅନାତ୍ମିର କଥା ବି ନୁହେଁ । ତା ଆଖିରେ ହଜାର ଦରିଦ୍ର ରାନ୍ଧୁଣ୍ଡିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ
ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ବ୍ୟବସାୟ ସେ ଧରିଛୁ, ସେଥୁରେ ସେ ଜଣେ ଅଭିଜ୍ଞ ଓପ୍ପାଦ—
ପକ୍ଷକା ଶିଳୀ ।

ହଜାର ପ୍ରତି ତାହାର ମନ ସଭ୍ରମରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛିଲା ।

ପରଦିନ ହଜାର ନିଦରୁ ଉଠି ତମାଙ୍ଗୁ ଟାଣୁଚି—ଏହି ସମୟରେ ହତାତ୍ର ଅତସୀକୁ
ଶେଷାନଙ୍କ ଘରଭିତରକୁ ପଶିବା ଦେଖି ସେ ଅନ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ମେତ ହେଲ । ବଡ଼ଲେକର ଝିଅ

ଅତସୀ, ଅହମୟୁରେ କ'ଣ ମନେକରି ତା' ପରି ଗରିବ ବ୍ରାହ୍ମିଣର ଘରକୁ ଆସିଲା ?
ଟେଂପୀ ଘରେ ନଥିଲା । ଟେଂପୀର ମା' ଅତସୀକୁ ଆସିବାର ଦେଖି ଖୁବୁ ଅବାଳୁ
ହୋଇଗଲା । ସେ ଧାର୍ଯ୍ୟାଳ ତା ବୁଦ୍ଧିରେ ଯେଡ଼େଟା ପାରେ ସେହିପରି ଜମିଦାର ଦର
ଛିଅର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କଲା ।

ଅତସୀ କହିଲା—କକେଇ ଘରେ ନାହାନ୍ତି ଶୁଭ୍ରିମା ?

ଟେଂପୀର ମା' କହିଲା—ହଁ ମା, ଆସ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ । ଏଇ କୋଣରେ ବାଣ୍ଣାରେ
ବସି ତମାଖ ଖାଉଚନ୍ତି ।

—ଟେଂପୀ କେଉଁଠି ?

—ସେ ମୁକାମଞ୍ଜି ଆଣିବାକୁ ଯାଇବି ସତ୍ରଗୋପ ଘରକୁ । ହେଇ ଆସିଲ ଜାଗ !
ବସ ମା' ବସ ! ରହ, ଆସନଟା ପକେଇ ଦିଏ...

ଅତସୀ ଟେଂପୀ ମା'ର ହାତରୁ ଆସନ ଖଣ୍ଡକ ଶିପ୍ର ଓ ତମକାର ଭଣୀରେ କାଢ଼ିନେଇ
କିପରି ଏକ ସୁନ୍ଦରଭାବରେ ହସି କହିଲା—ଆସନ ରଖନ୍ତି ଶୁଭ୍ରିମା' । ମୁଁ ଭାବ ଗୋଟାଏ
ଗୁରୁତାକୁର ଆସିଲି କିନା, ସେଥିରେ ଯହୁକର ଆସନ ପକାଇବାକୁ ହେବ !

ଏଇ ହସ ଆଉ ଏଇ ଜଙ୍ଗି ତରେ ସୁନ୍ଦରୀ ରିଅ ଅତସୀକୁ କି ପୁନର ମାନିଲ ?
ଟେଂପୀର ମା' ମୁଗ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗୁହ୍ୟିତହିଲ ଅତସୀଆଡ଼େ । ଜତିମଧ୍ୟରେ ହଜାରୀ ସେ
ଯାନକୁ ଆସି କହିଲା—କ'ଣ ମନେକରି ସତ୍ତାକୁ ଆସିଗଲୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମା' ?

ଅତସୀ ହଜାରୀପାଖକୁ ଯାଇକହିଲା—ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗୋଟାଏ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଅଛି ।

—କି କଥା ମା ?

—ଗୁଲନ୍ତୁ ସେକଡ଼କୁ, ଟିକିଏ ଆତ୍ମ ଆଳିରେ କହିବି ।

ହଜାରୀ ଭାବ ହିଁ ପାରିଲନାହିଁ—ଏପରି କି ଗୋପନ କଥା ଲାଗି ଅତସୀ ତାକୁ
ଆତ୍ମ ଆଳକୁ ଆସିବାକୁ କହୁଚି, ଏଇ ସକାଳବେଳେ । ବାଣ୍ଣାର ପତରହୁଆଣି ଗୁଲ
ତଳଆଡ଼କୁ ଯାଇ ପରୁରିଲା—କି କଥା ମା' ?

ଅତସୀ କହିଲା—କକେଇ, ଆପଣ ଯଦି କାହାକୁ ନ କହିବେ ତେବେ କହିବି ।

ହଜାରୀ ବିସ୍ମୟ ତ ସ୍ଵରରେ କହିଲା—କହିବ ନ ମା', ତୁ କହ ।

—ଆପଣ ହୋଟେଲ ଖୋଲିବେ ବୋଲି ବାବାଙ୍ଗିଠାରୁ ଧାର ଘୁହ୍ୟିଥିଲେ ?

—ହଁ ମା, କିନ୍ତୁ ସିଏ ତ ଏଥର ନୁହଁ, ସେଥର ! କିଏ ସବୁ କଥା ତୋତେ
କହିଲା ?

—ସେ ସବୁ କିଛି କହିବିନାହିଁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଟଙ୍କା ଦେବି । ଆପଣ ହୋଟେଲ
ଖୋଲନ୍ତୁ ।

—ରୁ କେଉଁଠୁ ପାଇବୁ ?

ଅତସୀ ହସି କହିଲା—ମୋ ପାଖରେ ଅଛି, ଦୁଇଶହ ଟଙ୍କା ଦେଇ ପାରିବ । ମୁଁ କମେଇ ଜମେଇ ରଖିଛୁ । ଲୁଚେଇ କରି ଦେବ କିନ୍ତୁ, ବାବା ଯେପରି ଜାଣି ନପାରିବେ, କେହି ଯେପରି ଜାଣିନପାରନ୍ତି ।

ହଜାଶ ଆଖିକୁ ଲୁହ ଥାସିଗଲା ।

ଏ ପର୍ମିନ୍ତି, ତିନୋଟି ଝିଅ ତାହାର ଜୀବନରେ ଆସିଲେ, ଯେଉଁମାନେ ସମ୍ମୁଖୀ ଦିଃଶ୍ଵାର୍ଥପର ଭାବରେ ତାକୁ ତାର ଉଚ ଆଶାର ପଥରେ ଠେଳିନେବାକୁ ଗୁଡ଼ିଛନ୍ତି । ତିନିଜଣାହିଁ ସମାନ ସରଳା, ତିନିଜଣାହିଁ ଅଳାମ୍ଭୀସ୍ବା । ତେବେ ଅତସୀ ଜମିଦାର ଘରର ସୁନ୍ଦର ଶିକ୍ଷିତା ଝିଅ, ସେ ସେ ଏତେ ଦରଦ ଦେଖାଇବ, ଏହା ସମ୍ମୁଖୀ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଧରଣର ଆସ୍ତରୀ ଘଟଣା ।

ହଜାଶ କହିଲ—କିନ୍ତୁ ରୁ ଏକଥା ଶୁଣିଲୁ କେଉଁଠୁ କହିବାକୁ ହେବ ମା ।

ଅତସୀ ହସି କହିଲ—ସେ କଥା କହିବ ନାହିଁ, କହିଛୁ ତ ।

—ତାହେଲେ ଟଙ୍କା ବି ନେବିନାହିଁ । ଆଗେ କହୁ କିଏ କହିଛି !

—ଆହା, ନୀଁ କହିଲେ ତାକୁ କିଛି କହିବନି କହିନ୍ତି ।

—କାହାକୁ କଥା କହିବି, ବୁଝି ପାରୁନ ତ ? କୁହାକୁହର କଥା ଏଥୁରେ କଥା ଅଛି ? ଆହା କହିବ ନାହିଁ, ରୁ କହ ।

—ଟେମୀ କହିଥୁଲ ବାବାର ଜାହା ଗୋଟିଏ ହୋଟେଲ ଖୋଲନ୍ତେ । ମୋ ବାବାଙ୍କ ପାଖରୁ କୁଆଡ଼େ ଟଙ୍କା ଧାର ଗୁଡ଼ିଥୁଲେ, ତାହା ବାବା ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଦେଖନ୍ତୁ କକେଇ, ଭାଇନା ମରିବା ପରେ ବାବାଙ୍କ ମନ ଖୁବୁ ଖରପ । ତାଙ୍କୁ କହିବା ନ କହିବା ସମାନ । ମୁଁ ଭାବିଲି ମୋ ହାତରେ ଟଙ୍କା ଅଛି, କକେଇଙ୍କୁ ଦିଏ ଯାଇ, ସେମାନଙ୍କର ଉପକାର ହେବ । ମୋ ପାଖରେ ତ ଲମ୍ବି ପଡ଼ିରହିଛି, ଆପଣଙ୍କ ହୋଟେଲ ନିଶ୍ଚୟ ଖୁବୁ ଭଲ ଚଲିବ । ଆପଣମାନେ ବଡ଼ଲୋକ ହୋଇଯିବେ । ଟେପୀକୁ ମୁଁ ଖୁବୁ ଭଲ ପାଏ । ତା' ମନରେ ଯଦି ଆନନ୍ଦ ହୁଏ ମୋର ସେଥୁରେ ତୁପୁଟି । ଟଙ୍କା ବାକ୍ସରେ ରଖି କ'ଣ ହେବ ?

—ମା', ରୂମର ଟଙ୍କା ରୂମ ବାବାଙ୍କ ନ ଜଣେଇ ମୁଁ ନେଇପାରିବିନ ।

ଅତସୀ ଯେପରି ଖୁବୁ ଦବିଗଲା । ହଜାଶ ସାଙ୍ଗରେ ସେ ଅନେକଷଣ ପିଲାଲିଆ ତର୍କ କଲା—ବାବାଙ୍କ ନ ଜଣାଇ ଟଙ୍କା ନେଲେ ଦୋଷ କଥା ? ଶେଷରେ କହିଲ—ମୁଁ ଟେପୀକୁ ଏ ଟଙ୍କା ଦେଉଛି ।

—ତା ରୁ ଦେଇ ପାରିବୁ ନାହିଁ । ରୁ ପିଲାଲେକ । ଟଙ୍କା ଦେବାର ଅଧିକାର ତୋର୍ଣ୍ଣ

ନାହିଁ ମା ! ତୁ ତ ଲେଖାପଡ଼ା ଜାଣିଛୁ, ଭାବି ଦେଖ ।

—ଅଛା ମୋତେ ଲୁଭର ଅଂଶ ଦେବେ ତା ହେଲେ ।

ହଜାରକୁ ହସ ମାଡ଼ିଲା । କୁମୁମ, ଗଉଡ଼ିଯରର ସେଇ ବୋହୁଟି, ଅତ୍ସୀ—ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ କଥା କହନ୍ତି । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ମହାଜନ ହୋଇ ଟଙ୍କା ବ୍ୟବସାୟରେ ଖଟାଇବାକୁ ବୃଦ୍ଧାନ୍ତ—ମନାର କଥା ସତେ ।

ନୀ ମା, ସେ ହେବନି । ତୁ ବଢ଼ି ହୋ—ଶତ୍ରୁଗ୍ରହକୁ ଯା । ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁଛି—
ରଜରଣୀ ହୋ । ସେତେବେଳେ ତୋର ଏଇ ବୁଢ଼ା କକେଇକୁ ଯାହା ଖୁସି, ଦେବୁ—
ବର୍ତ୍ତିମାନ ନୁହେଁ ।

ଅତ୍ସୀ ଦୁଃଖିତା ହୋଇ ଗୁଲିଗଲା ।

ହଜାରର ଇଚ୍ଛା ହେଲ ଟେପୀକୁ ଡାକ ଗାଲିଦେବ, ଏସବୁ କଥା ଅତ୍ସୀ ପାଖରେ
କହିବାର ତା'ର କୌଣସି ଦରକାର ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଅତ୍ସୀ ନିକଟରେ ପ୍ରତିକ୍ଷାବଳ ଅଛି,
ଟେପୀକୁ ଏହା ନେଇ କିଛି କହିଲେଇ ସେ ଅତ୍ସୀର କାନରେ ନେଇ ପହଞ୍ଚେଇଦେବ
ଭାବ ଚୁପ୍ତ ରହିଗଲା ।

ସେବନ ଓପରଠିଲି ଗଉଡ଼ିଯାହି ଗୁଲିବାକୁ ଯାଇ କୁମୁମର ବାପପରେ ଶୁଣିଲ
ରାଣୀଗାଟରେ କୁମୁମର ଦେହ ଖୁବୁ ଖରାପ ହୋଇଥିଲା । କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ
ସମ୍ମାଳି ନେଇଛି । ସେ କିଛି ପର୍ଯୁନୀଯିବୁ କଥାରେ କଥାରେ କୁମୁମର କକା ଘନଶ୍ୟାମ
ଦୋଷ କହିଲ—ମଝିରେ ରାଣୀଗାଟରେ ପନ୍ଦର ଦିନ ଥିଲି ଭାବନା । ଛେନା ବ୍ୟବସାୟ
ଏ ମାସରେ ବଡ଼ ମାନ୍ଦା ।

ହଜାର କହିଲ—ପନ୍ଦର ଦିନ ଥିଲ କାହିଁକି ? ହଠାତ୍ ଏ ସମୟରେ ?

ତା'ପରେ ଘନଶ୍ୟାମ କୁମୁମ କଥାଟି କହିଲା ।

ହଜାର ମନକୁ କେମିତି କେମିତି ଲାଗିଲା । କୁମୁମ ସାଙ୍ଗରେ କେତେଦିନ ହେଲ
ଦେଖା ହୋଇନି । ଥରେ ତା ସଙ୍ଗେ ଦେଖାକରିବାକୁ ଗଲେ କେମିତି ହୁଅନ୍ତା—
ମନଟା ଅସ୍ତିର ହୋଇ ଉଠିଛି ତାହାର ଅଗ୍ରଭ ଖବର ଶୁଣି । ଜୀବନରେ ଏଇ ଗୋଟିଏ
ବୁଝି ଉପରେ ତାହାର ଅସୀମ ସ୍ନେହ ଓ ଶ୍ରୀକା । ଇଚ୍ଛା ହେଲ କୁମୁମ ସମୟରେ
ଘନଶ୍ୟାମକୁ ସେ ଅନେକ କିଛି ପର୍ଯୁନିବ କିନ୍ତୁ ତାହା କରିହେବନି । ସେ ମନର
ଆକୁଳତା, ଆଗ୍ରହ ମନରେ ବୁଝି ଖାଲି କେବଳ ଉଦ୍‌ଦୀର୍ଘ ଭାବରେ ପର୍ଯୁନିଲ—ଏବେ
ସେ କିପରି ଅଛି ?

—ଏନେ ଆପଣଙ୍କ ବାପା ମା'ଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ଭଲ ହୋଇଯାଇଛି । ତେବେ ବଢ଼ି
ଝିଷ୍ଠରେ ସମ୍ବାର ଚାଲାଉଛି । ଦୁଧ ଦର୍ବାର ବିକି ଚାଲାଉଥିଲା । ଆଜିକୁ ମାସକ ଉପରେ

ବିଜଣାରେ ପଡ଼ିଛି । ଏହ୍ୟାଡ଼େ ମୋ ସଂସାରର ଅବସ୍ଥା ତ ଦିଶିପାରୁଛନ୍ତି । କହୁନ
କଥଣ କରେ ଶାଙ୍କନା !

ହଜାରୀ ଏ ସମୃଦ୍ଧରେ ଆଉ କିଛି କହିଲା ନାହିଁ । ଯେପରି କୁସୁମ ସମ୍ପର୍କରେ ତାହାର
ସମସ୍ତ ଆଗ୍ରହ ମରିଗଲା ।

ପରଳୁ ଫେରିବା ବାଟରେ ହଜାରୀ ଶବିଲା—ଶାଶ୍ଵାଟ ତାକୁ ଯିବାକୁ ହେବ ।
କୁସୁମର ଅସୁଖ ଶୁଣି ସେ କୁପ୍ରହୋଇ ରହି ପାରିବନି । କାଲି ହିଁ ସେ ଥରେ ଶାଶ୍ଵାଟ
ଯିବ ।

ବାଟରେ ଅତସୀର ପିତା ହରିବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖାହେଲ ।

ସେ ମୋଟାବାଢ଼ି ହାତରେ ଧର ଚାଲିବାକୁ ବାହାରିଥିଲେ । ହଜାରୀକୁ ଦେଖି କହିଲେ
—ଏ ସେ ହଜାରୀ । କେଉଁଠୁ ଫେରୁଛ ? ତେବେ ଆସ ଆମର ସେଠାକୁ । ନୂଳ ଗୁହା
ଖାଇବ ।

ଦୈତ୍ୟକଣାରେ ହଜାରୀକୁ ବୟାକ ହରିବାରୁ କହିଲେ—ବସ, ମୁଁ ଘର ଭିତରୁ
ଆସୁଛ । ତା ପରେ ଦୁଇକଣଙ୍କ ଏକସଙ୍ଗେ ଗୁହା ଶିଆ ହେବ । ଯେତେଦିନ ଘରେ ଅଛି
ଯିବା ଅସିବା କର ହେ । କେହି ଆସନ୍ତି ନାହିଁ । ଏକୁଟିଆ ସାରଦିନ ବସି ବସି ଆଉ ସମୟ
କଟୁନି । ଚୁହ ଆସୁଛ ।

ହରିବାବୁ ଘର ଭିତରକୁ ଚାଲିଯିବାର କିଛିଣି ପରେ ଅତସୀ ଗୋଟିଏ ଥାଳିଆରେ
କେତେଣ୍ଣି ଲୁଚି, ବାତଗଣ ଭଜା ଏବଂ ଟିକିଏ ଆଶୁଶୁଭ ନେଇ ଅସିଲ । ହଜାରୀର
ସାମନା ଟେବୁଲରେ ଥାଳିଆ ରଖି କହିଲ—ଆପଣ ଖାଆନ୍ତୁ କକା, ଗୁହା ନେଇ ଆସୁଛ :

ହଜାରୀ କହିଲ—ଆଗେ ବାବୁ ଆସନ୍ତୁ ।

—ବାବା ତ କଳଣିଆ ଖାଇବେ ନାହିଁ । ସେ ଖାଲି ଗୁହା ପିଇବେ । ଆପଣ ତା
ଭିତରେ କଳଣିଆ ଖାଇ ଦିଅନ୍ତୁ । ଗୁହା ଏକା ସାଙ୍ଗେ ଦେବ ।

ଅତସୀ ଗୁଲିଗଲା ନାହିଁ, ପାଖରେ ହିଁ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲ । ହଜାରୀ ଟିକିଏ ଅଣୁଷ୍ଟି
ବୋଧ କରିବାକୁ ଲାଗିଲ । କହିବାକୁ ଖୋଜି କିଛି ନପାଇବାରୁ କହିଲା—ଟେପୀ ଥାଳି
ଅସିନି ମା ?

—ନା ଏବେ ଆସିନି ।

ହଜାରୀ ଆଉ କିଛି କଥା ନ ପାଇ ନାରବରେ ଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ଖାଇ ଖାଇ ଥାଣି
ଟେକି ଦେଖିଲା ଅତସୀ ଏକଦୃଷ୍ଟିରେ ତାହାର ଆଡ଼େ ଗୁହିଁ ରହିଛି । ଅତସୀ ସୁନ୍ଦର
ହୁଅ । ଟେପୀର ବଜୁ ହେଲେ ବି ବୟସରେ ଟେପୀ ଅପେକ୍ଷା ଗୁର ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ବଡ଼ । ଏ
ବୟସର ସୁନ୍ଦର ହିଅ ସହିତ ନିକଳ ଘରେ ଅଳ୍ପନ୍ତିକାର କଟାଇବାର ଅଭିଜନା ବି ହଜାରୀରେ

ନାହିଁ । ସେ ଶୁଣିମତ ଅଣ୍ଟୁ ବୋଧ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଅତେବୀ ହଠାତ୍ କହିଲା—କକା ଆପଣ ମୋ ଉପରେ ଘର କରିନ ତ ?

ହଜାର ଥଙ୍ଗେଇ ଥଙ୍ଗେଇ କହିଲା—ରାଗ ? କେଉଁଥିପାଇଁ ?

—ଆର ବୋଉର କଥାନେଇ ।

—ନା-ନା, ଏଥରେ ମୋର ରାଗ କରିବାର ତ କିଛି ନାହିଁ । ବରଂ ତୋର ହୁ—

—ନା, ଶୁଣ୍ଟୁ କକା, ମୁଁ ତା ପରେ ଭାବ ଦେଖିଲା, ଆପଣ ମୋ ଟଙ୍କା ନେଇଥୁଲେ ଖୁବ୍ ଭଲ କରିଥାଆନ୍ତେ । ଜାଣନ୍ତି, ମୋର ଭାଇ ମରିଯିବା ପରେ ମୁଁ କେବଳ ଭାବେ ଭାଇ ବଞ୍ଚିଥୁଲେ ବାବାର ସମ୍ପତ୍ତି ମୁଁ ପାଇନଥାନ୍ତି । ଏବେ କିନ୍ତୁ ମୁଁ ପାଇବି । କିନ୍ତୁ ଭଗବାନ ଜାଣନ୍ତି କକେଇ ମୁଁ ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ପଇସାଟିଏ ବି ଗୁଡ଼େଇନି । ଭାଇ ଘେଗ କରିଥାନ୍ତେ ତ କରିଥାନ୍ତେ । ନ ହେଲେ ବାବା ସମ୍ପତ୍ତି ଯାହା ଖୁସି କରନ୍ତୁ । ଉଡ଼େଇ ଦିଅନ୍ତୁ, ପୋଡ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ, ଦାନ କରନ୍ତୁ—ମୋର ଯେମିତି ମନେ ନ ହୁଏ ଆଜି ଭାଇ ଥୁଲେ ଏ ସପତି ମୁଁ ପାଇନଥାନ୍ତି—ଭାଇହୁଁ ପାଇଥାଆନ୍ତେ । ସମ୍ପତ୍ତି ପାର୍ଦ୍ଦ ଯେପରି ଭାଇ ଉପରେ କୌଣସି ଦିନ—ମୋ ନିଜ ହାତରେ ଯାହା ଅଛୁ ତା'ବି ଉଡ଼େଇଦେବ ।

ଅତେବୀ ଅଣି ଲୁହରେ ଛଳ ଛଳ ହୋଇଗଲ । ସେ ଚାପୁଥେଲା ।

ହଜାର ସାନ୍ତୁନା ଦେଇ କହିଲା—ନା ମା, ସେ ସବୁ କଥା କିଛି ଭବନା, ତୋର ବାପ ମା'କୁ ତୁ ହୁଁ ବୁଝେଇ ରଖିବୁ । ତୁ ହୁଁ ସେମାନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ବନ୍ଧନ । ତୁ ଏବକମ ହେଲେ କି କଲେ ? ହୁ—ମା ।

ହଜାର ସତରେ ଅବାକୁ ହୋଇଗଲ । ଭାବନ ଏତେ ଟିକିଏ ହିଅ, କି ଭାଇ ମନ ଥରେ ଦେଖ । ବଡ଼ ବଣ ନ ହେଲେ ଆଉ କାହାକୁ କହନ୍ତି । ଏକଣ ବେଳୁବାବୁ ହୋଇଲେ ପଢ଼ାନାମା ?

ହଜାର କହିଲା—ଆଜ୍ଞା ମା, ମୋତେ ଟଙ୍କା ଦେବାର ଖୁଲ୍କୁ କାହିଁକି ହେଲା କୁହୁତ । ରୁମେ ଝିଅମାନେ ଯଦି ଭଲ ହୁଅ ଖୁବ୍ ଭଲ—ଆଉ ମନ ହୁଅତ ଖୁବ୍ ମନ—ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସ କର ମା ।

—ଆପଣ ବୁଝି ଦେଖନ୍ତୁ । ନ ହେଲେ ଆପଣଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ବୁଝେ କାହିଁକି ?

—ରୁମ ବାବାଙ୍କୁ ନ କଣେଇ ଦେବ ?

—ବାବାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ ସେ ଦିଆଇ ଦେବେ ନାହିଁ । ଅଥବା ମୋ ଟଙ୍କା ପଡ଼ିରହିଛି । ଆପଣଙ୍କର ଉପକାର ହେବ । ମୁଁ ଜାଣେ ଆପଣଙ୍କ ସମାରର କଷ୍ଟ ! ଟେପାର ବିଭ ହେବାକୁ ହେବ । କେଉଁଠୁ ପାଇବେ ଟଙ୍କା ? କେଉଁଠୁ କଥାପାଇବେ ? ଆପଣଙ୍କ ରାନ୍ଧାର ଯେଉଁ ଖ୍ୟାତ ଆପଣଙ୍କ ହୋଇଲ ଖୁବ୍ ଭଲ ବୁଲିବ । ଛ' ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ମୋ

ଟଙ୍କା ଆପଣ ମତେ ଫେରସ୍ତ ଦେଇଦେବେ ।

ହଜାରୀ ମୁଗୁଧ ହୋଇଗଲା ଅତ୍ୟା ହୃଦୟର ପରିଚୟ ପାଇ, କହିଲ—ଆହୁ, ତୁ ଟଙ୍କା ଦେ । ମୁଁ ନେବି । ହୋଟେଲ ଏଇ ମାସରେ ମୁଁ ଖୋଲିବି । ତୁମମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ହିଁ ଭଗବାନ କଥା କହନ୍ତି ।

ଅତ୍ୟା ହସି କହିଲ—ତା' ହେଲେ ଠିକ୍ ନେବେତ ?

—ଠିକ୍ କହୁଛି । ଏଥର ବୁଲି କାଶା ଦେଖି ଆସେ, କାଲି ସକାଳେ ହିଁ ରାଶାଘାଟ ଯାଉଛୁ । ହୃଦେତ ସେଠି ନ ହେଲେ ଗୋୟାଡ଼ ବଜାରରେ କାଶା ଦେଖିବି । ଖବର ପାଇବୁ । ପୁଣି ତନ ଶୁଣିଦନ ମଧ୍ୟରେ ବୁଲି ଆୟୁଷ ।

ଅତ୍ୟା କହିଲ—ବାବଙ୍କ ଆହୁରିକ ସରଗଲଣି । ବାବା ଆସିବେ । ଆପଣ ବସନ୍ତ ! ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କ ଶୁଭା ନେଇଆସେ । ଶୁଣନ୍ତୁ କକା, ଆପଣ ସେବନ ଖାଇବା ପାଖରେ ହୋଟେଲ ପାଇଁ ଟଙ୍କା ଶୁଣିଥିଲେ । ମୁଁ ସେବନ ବାହାରେ ଠିଆ ହୋଇ ସୁରୁ ଶୁଣିଥିଲି । ସେତିକି ବେଳୁ ମୁଁ ଠିକ୍ କରି ରଖିଛୁ—ମୋର ଯାହା ଟଙ୍କା ଜମା ଅଛି ଆପଣଙ୍କୁ ତାହା ଦେବି ।

—ଆହୁ କହିଲୁ ମା ଗୋଟାଏ ସତକଥା—ମୋ ଉପରେ ତୋର ଏତେ ଦୟା ହେଲା କାହିଁକି ?

—କହୁବି କକା, ଆପଣଙ୍କ ଆଢ଼କୁ ଶୁଣୁଁ ଦେଖେ—ମୋର ମନେ ହୃଦୟ ଆପଣ ଖୁବୁ ସରଳ ଲୋକ ଆଉ ଭଲଲୋକ । ମୋ ମନରେ ବଡ଼ କଷ୍ଟହୃଦୟ ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ—ସତ କହୁଛି । ତେବେ ଦୟା ବୋଲି କହୁଚନ୍ତି କାହିଁକି ? ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଝିଅ ପରି...
କହୁଯାଇ ଅତ୍ୟା ଏକ ପ୍ରକାର କୁଣ୍ଡା ଓ ଲଜ୍ଜା ମଣ୍ଡିତ ହସିଲା ।

ହଜାରୀ କହିଲ—ତୁ ଆରଜନ୍ମରେ ମୋର ମା ଥିଲୁ । ସେଇଥିଲାଗି ଦୟାର କଥା କହୁଛି । ନଇଲେ କି ସନ୍ଧାନ ଉପରେ ଏତେ ମନତା ହୃଦୟ । ତୁ ସୁଖରେ ରହ, ଶାନ୍ତିରେ ହୋ, ଏଇ ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁଛି । ମୁଁ ତୋର ଗର୍ବ କକା । ଏହାଠାରୁ ବେଶି ଆଉ କଥା କରିପାରିବି ?

ଅତ୍ୟା ଆଗେଇ ଆସି ହତାତ୍ ନଈପଡ଼ି ହଜାରୀର ପାଦଧୂଳି ନେଇ ପ୍ରମାଣ କଲା ଏବଂ ଆଉ ଟିକିଏ ଠିଆ ନ ହୋଇ ତତ୍ତ୍ଵଶାସ୍ତ୍ର ଘର ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ସାର ରତ୍ନ ହଜାରୀ ଶୋଇ ପାରିଲାନାହିଁ । ଅତ୍ୟା ପରି ବଡ଼ ଘରର ସୁନ୍ଦର ଝିଅର ଦ୍ୱେର ଆଦାୟ କରିବା ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ନିଶାଅଛି । ହଜାରୀ ସେ ନିଶାରେ ବିଶ୍ରେଷଣ ହୋଇଗଲା । ତାହାର ଜୀବନରେ ଏ ଏକ ଅଞ୍ଚୁତ ଘଟଣା ।

ସକାଳୁ ଉଠି ସେ ରାଶାଘାଟ ବାହାରିଗଲା । ବେଶି ନୁହେଁ ପାଞ୍ଚ ଛ' ମାଳିଲ ଝାପ୍ତା,

ଗୁଣି ଗୁଲି ସେ ଅଠଟା ସମୟରେ ଷ୍ଟେପନ ନିକଟ ଶାଶୁଆନ ବଣରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲ । କେଳବଜାର ଭିତରେ ପଣିବାମାନେ ତାହାର ମନେହେଲୁ ଥରେ ତାର ପୁରୁତନ କର୍ମଶ୍ଵାନକୁ ଉଙ୍କିମାରି ଦେଖିଯିବ । ଆଜିକୁ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚମାସ ସେ ରାଶାଟ ଛୁଡ଼ିଛୁ । ଦୂରରୁ ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ହୋଟେଲ ସାଇନବୋଡ଼୍ ଦେଖି ତାର ମନ ଉଥେକନା ଓ କୌତୁକରେ ପୂଣ୍ଡ ହୋଇଦିଲା । ଗତ ଛ' ବର୍ଷର କେତେ ସ୍ଵତ କଢ଼ି ରହିଛୁ ଏହି ଟିଶ ଛପର ପରିଚିତ ସଙ୍ଗେ ।

ହୋଟେଲର ଗଦିଗରେ ପଣିବାମାନେ ପ୍ରଥମେ ସେ ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ସମ୍ମଶ୍ଵରେ ପଡ଼ିଗଲା । ବେଳ ପ୍ରାୟ ସାତେ ଦଶଟା । ଗରଖମାନେ ଆସିବା ଆରମ୍ଭ କରଇଲୁ । ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ପୁରୁଣାଦିନ ପରି ଗଦିଗରେ ତକ୍କପୋଷ ଉପରେ ହାତ ବାକ୍ସର ସାମନାରେ ବସି ତିମାଶୁ ଖାଉଛି ।

ହଜାରୀ ପ୍ରଶାମ କରି ଠିଆ ହେବାମାନେ ସେ କହିଲେ—ଆରେ ଏଇଯେ ହଜାରାନକା କୁଆଡ଼େ ଆସିଗଲ ? କେଉଁଠି ଅଛି ଆଜିକାଳି—ଉଳଅଛି ? ବେଶ୍... ।

ହଜାରୀ ମୁହଁତ୍ତିକ ମଧ୍ୟରେ ପୁଣି ଯେପରି ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ବେତନଭୋଗୀ ରାତ୍ରିଶିଆ କ୍ରାନ୍ତିଶରେ ପରିଶର୍ତ୍ତ ହୋଇଗଲା । ସେହିପରି ଭୟ, ସଙ୍କୋଚ ଓ ମାଲିକପ୍ରତି ଫମ୍ବୁମର ଭାବ ତାର ସାରା ଦେହ ଓ ମନରେ ହଠାତ୍ କେଉଁଠାରେ ଯେପରି କାହିଁ ଆସି ପୂରିଗଲା ! ସେ ପୁରୁଣାଦିନ ପରି ଝିଁଝି ହୋଇ କହିଲା—ଆଜି, ଆପଣଙ୍କ କୃପାରୁ ଏକ ରକମ—ଅଜ୍ଞା ବାବୁ ବେଶ୍ ଭଲଅଛି ।

—ଆଜିକାଳି କେଉଁଠି ଅଛି ?

—ଆଜି ଗୋପାଳ ନଗର କୁଣ୍ଡି ବାବୁଙ୍କ ଘରେ ଅଛି ।

—ଘର କାମ ? କେତେଦିନ ହେଲା ଅଛି ?

—ଏଇ ଘୁରିମାସ ହେଲା ଅଛି ବାବୁ ।

—ବେଶ୍ ! ତେବେ ସେଠି ଦରମା କେତେ ପାଉଛି ? ହୋଟେଲ ପରି ଘରେଇ ଲୋକର ପରେ ମିଳିବ କିପରି ?

ଦେବୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ଏ କଥା ଭିତରେ ହଜାରୀ ଗୋଟିଏ ଧରଣର ଧୂରର ମୁରକ ପାଇଲା । ବ୍ୟାପାର କଥା ? ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କଥା ପୁଣି ତାକୁ ହୋଟେଲରେ ରଖିବାକୁ ଗୁହାନ୍ତି ? ତା'ର କୌତୁକ ହେଲା । ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖାଯାଇ ନା କଥା ହେଉଛି ।

ସେ ବିନାତ ଭାବରେ କହିଲା—ଠିକ୍ କହିଛନ୍ତି ବାବୁ, ତାହାତ ବେଶ୍ ନୁହେଁ । ଘରେଇ ପର, ବେଶ୍ ଦରମା କୁଆଡ଼ୁ ଦେବ ?

—ତା ହେଲେ ପୁଣି କଥା ଆମର ଏଠିକି ଆସିଛ ନନା ?

—ଆଜ୍ଞା ହଁ ବାବୁ ।

—କଣ ପାଇଁ କୁହୁତ ? ରହୁବ ଏଠି ?

ହଜାରୀ କିଛିମାତ୍ର ନଭାବ କହିଲ—ତାହା ବାବୁଙ୍କ ଦସ୍ତା ।

—ବେଶୁ ବେଶୁ, ଚହୁନ କାହିଁକି ? ପୁରୁଷା ଲୋକ । ବେଶୁ ତ, ଯାଆ କାମରେ
ଲଗିଯାଅ । ତୁମେ ଲୁଗାପଟା ଅଣିଛ—କାହିଁ ?

—ନା ବାବୁ, ଆଗରୁ କେମିତି ଆଖନ୍ତି । ସେସବୁ ଗୋପାଳନଗରରେ ରହୁଛି ।
ବୁନିରରେ ଦୟାକର ରଖିବେ କି ନା ନଜାଣି କେମିତି ସେସବୁ……

—ଆଜ୍ଞା ଆଜ୍ଞା ଯାଆ, ଭିତରକୁ ଯାଆ, ରତନନନା ଅସୁଷ୍ଟ । ବଂଶୀ ଏକା ଅଛି ।
ତୁମେ କାମରେ ଲାଗ ଏଇ ବେଳାଠାରୁ । ସେ ଯାହା ହେଉ ଏ ମାସର କେଇଟାଦିନର
ଦରମା ତୁମେ ଅଗ୍ରିମ ନିଆ ।

ହଜାରୀ କୃତଙ୍କତାର ସହିତ ବେଳୁ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀକୁ ଆଉଥରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁ ଯୋଡ଼
ହାତରେ ପ୍ରଣାମ କରି କଳପିତୁଳାପରି ରାନ୍ଧାଶର ଆଡ଼େ ଗଲ ।

ସାମନାରେ ବଂଶୀନନା । ତାକୁ ଦେଖି ବଂଶୀ ଅବାକ ହୋଇ ଗୁହଁ ରହିଲ ।

ହଜାରୀ କହିଲ—ବାବୁ ତାକ ପୁଣି କାମରେ ଲଗେଇଲେ । ଭଲଅଛ ବଂଶୀ ? ତୁମେ
ସେ ଭାଇଟି ଭଲ ଅଛ ?

ବଂଶୀ କହିଲ—ଆରେ ଆସ ଆସ ହଜାରୀରାଜ । ତୁମକଥା ପ୍ରାୟ ହିଁ ପଡ଼େ । ତୁମେ
ଭଲଅଛ ନା ? ଏତେଦିନ କେଉଁଠି ଥିଲ ?

—ତେବେଳରେ କଥା ବସେଇତ ? ପୁଞ୍ଜ, ଚକ୍ରଟା ଦିଅ । ଏବେ ବି ବୁଝିଛ ମାଛ
ହୋଇନି । ତୁମେ ଯାଆ ମାଛଟା ବସେଇ ଦିଅ । ତେବେଳ ବରାଦ ସେହିପରି ଅଛୁ ନା
ବଢ଼ିଛି ?

ବଂଶୀ କହିଲ—ଆରେ ଟାଣିନିଅ ଟିକିଏ । ଅନେକଦିନ ପରେ ଯେତେବେଳେ
ଅସିଛ । ତୁମ୍ଭ, ତାଲିରେ ଏପର୍ମିନ୍ତ ଲୁଣ ଦିଆ ହୋଇନି, ଦେଇଦିଅ ।

ଏହା କହ ସେ ତାଟିବାଢ଼ ଆଢ଼ୁ ଆଲରେ ଗଞ୍ଜେଇ ସଜେଇବାକୁ ଗଲ । ଚାପୁ ଚାପୁ
କହିଲ—ତୁମକୁ କାମରେ ଲଗେଇଛୁ କ’ଣ ଖୁସିରେ ? ତୁମେ ଏଠି ଗୁଲିଯିବାରୁ
ହୋଟେଲର ଭୟାନକ ଦୁର୍ନାମ । କଲିକତାର ସେ ବାବୁମାନେ ଦୁଇ ଦିନଦଳ ଆସିଥିଲେ ।
ସେମାନେ ଛୁଣିଲେ ତୁମେ ଏଠିନାହିଁ । କହିଲେ—ସେଇ ନନା ରାନ୍ଧା ଖାଇବାକୁହିଁ ଏଠିକୁ
ଅସିବା କଥା—ସେ ଯେତେବେଳେ ନାହିଁ ଆମେ ରେଲୁ ହୋଟେଲରେ ଖାଇବୁ । ହାତୁଆ
ରାନ୍ଧାମାନେ ବି ଅନେକ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଛନ୍ତି ଯଦୁ ବାଡ଼ୁ କୁକ୍କେର ହୋଟେଲକୁ । ତୁମକୁ ବାବୁ
କାହିଁକି ଲଗେଇଲେ ଜାଣ ? ଯଦୁ ବାଡ଼ୁ କୁକ୍କେ ହୋଟେଲ ତୁମକୁ ପାଇଲେ ପାଇଁ

ହାଜେ ଆପ୍ରତ୍ୟନରେ ନେଇଯିବ । ତୁମକୁ ସେମାନେ ଖୁବ୍ ଖୋଲୁଛନ୍ତି ।

ବଂଶୀ ହାତରୁ ଚିଲମ୍ବା ନେଇ ଦମ୍ଭାଏ ଟାଣିଦେଇ ହଜାରୀ କିନ୍ତୁ ଅଧିକ ବୁଝିବାକୁ ବୁଝିବାକୁ ରହିଲା । କଥା ହେବାକୁ ଯାଇ କଥା ହେବାକୁ ? ଗୁକଣ୍ଠା କରିବାକୁ ସେ ତ ରାଣାପାଟ ଆସିନି; କିନ୍ତୁ ସୁରତନ ଜାଗାରେ ସୁରତନ ଆବେଷ୍ଟନ ଉତ୍ତରେ ଆସି ସେ ହୁଅଛି, ଏତେ ଦିନ ତା ମନରେ ସୁଖ ନ ଥିଲା । ଏ ବେଳୁ ଚନ୍ଦରତ୍ନୀର ହୋଟେଲ । ଏଇ ତାଟିବାଡ଼ ଦିଆ ରାନ୍ଧାପର, ଏଇ ପଥର କୋଇଲାର ପ୍ରୟୁସ୍ତ, ଏଇ ଚଟୁ, ଖୁଆସି—ଏଇ ତାର ଅଛି ପରିଚିତ ସ୍ଵର୍ଗ । ଏମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାଣ ସେ କୁଆଡ଼େ ଯିବ ? ଭଗବାନ ଏପରି ସୁଖର ଦିନ ବି ମଣିଷ ଜୀବନରେ ଆଣିଦିଅନ୍ତି ।

ବଂଶୀ ହାତକୁ ଚିଲମ୍ବ ଫେରାଇଦେଇ ସେ ଖୁସି ହୋଇ କହିଲ—ନିଅ, ଆଉ ଏକ ଟାଣ ଦେଇଦିଅ । ତାଲିରେ ଛୁକ ଦେଇଦିଏ । ଏ ବେଳା ଏବେ ବି ବଜାର ସବୁଦା ଆସିନାହିଁକି ?

ବଂଶୀ କହିଲ—ମାଛଟା କେବଳ ଆସିଛି । ପରିବାପତ୍ର ପ୍ରାୟ ଆସିଯିବ । ଗୋବର୍ଦ୍ଧା ଯାଇଛି । ଗୋବର୍ଦ୍ଧା ନୂଆ ଗୁକର । ବେଶ ଲୋକ । ମୋ ଉପରେ ତା'ର ଖୁବ୍ ଭକ୍ତି । ଆସିଲେ ଏ କ୍ଷଣି ଦେଖିବ ।

ଏହି ସମୟରେ ତୃପ୍ତି ଟ୍ରେଣ୍ ଟିକଟନେଇ ଜଣେ ଦିକଣ ଗ୍ରାହକ ଖାଇବା ଦରେ ପଣିବାମାଦେ ହଜାରୀ ଅଭ୍ୟାସ ଅନୁଯାୟୀ ପୁରୁଷାଦନ ଭଲ ହାଙ୍ଗି କହିଲ—ବସନ୍ତବାରୁ, ଜାଗା କରିହୋଇଛି, ନେଇଛୁ ବସିପଡ଼ନ୍ତି । ମାଛ ଏବେ ବି ହୋଇନି । ଏତେ ସକାଳେ କିନ୍ତୁ ଖାଲି ତାଲି ଓ ଭଜା । ବଂଶୀ, ଭାତ ନେଇ ଆସ ହେ, ତାଲିଟାରେ ଛୁକ ଦେଇଦିଏ, ବେଳ ପ୍ରାୟ ଦିନଟା ହେଲାଣି, କୁଷ୍ଣନଗର ଗାଡ଼ି ଆସିବାର ସମୟ ହେଲା, ଆଜିକାଲି ଜଣ୍ମସନରୁ ଘରାଖ ଆଶେ କିଏ ?

ହଜାରୀ ଯେପରି ଦେହ ଓ ମନରେ ନୂଆ ବଳ ଓ ଉତ୍ସାହ ପାଇଚି । ହଜାରେ ହେଉ ପଛକେ, ସହର ବଜାରର ଜାଗା ଏ—ରାଣାପାଟ । କେତେ ଲୋକବାକ, ଗାଡ଼ି, ହୋ—ହା, ବ୍ୟସ୍ତତା, ରେଳଗାଡ଼ା, ଗାଡ଼ିଯୋଡ଼ା, ଏଠି ଥରେ କଟେଇଗଲେ କି ଅନ୍ୟ ଜାଗା କାହାକୁ ଭଲଲଗେ ? ଗୋଟାଏ ଜାଗାଭଲି ଜାଗା ଏକା ।

ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ କାଳିଆ ହୋଇ ଟୋକା ଗୁକର ପନିପରିକା ବୋଝ ମୁଣ୍ଡରେ ଥୋଇ ରାନ୍ଧାପର ଭିତରକୁ ନେଇ ପଣିଲା ! ପଛେ ପଛେ ପଦ୍ମାନାନୀ କହ ଆସୁଥିଲ—ବାବା, ବାଇଗଣ ଆଉ କଣିବାର ପୁ ନାହିଁ ରାଣାପାଟ ବଜାରରେ । ବାଇଗଣ ସେଇ ଆପରିତସା—ପୃଥ୍ବୀରେ କିଏ କେବେ ଶୁଣିଛ ? ଯେତେ ସବୁ ଛତର ଜିନ୍ଦନ୍ତି । କଳାଚକୁ ଏକାବେଳେକେ ନାଆଁ ପାଉଣି କରି ରଖିଛନ୍ତି । ସବୁ କିନ୍ତୁ କଲିକତା

ଶୁଣିଯାଉଛୁ—ସବୁ କଲିକତାରେ ! ଗରିବ ଗୁରୁବା ଲୋକ କଣ କଣିବେ; କଥଣ ବା ଆଉ ଖାଇବ ! କହୋ ବଣୀ, ଝୁଡ଼ିଟା ଧରି ତା ମୁଣ୍ଡରୁ ଓହେଇ ଦିଅ !

ବାହାର ଚୌକାରେ ସେ ପାଦଦେବା ମାନେ ସମ୍ମଜ ଥାଳିରେ ଅନ୍ତି ପରିବେଷଣରତ ହଜାରକୁ ଦେଖି ଥକାନାମାର ଠିଆହୋଇ ଯେମିତି କାଠ ପାଲଟିଗଲା ।

ହଜାର ପଢାନାମକୁ ଦେଖିବା ମାନେ ଆପ୍ତ-ଆପ୍ତ ହୋଇଗଲା । ତାର ପୁରୁତନ ଭାସୁ କେହିଠୁ ସେଇ ମୁହଁତ୍ରରେ ହିଁ ଆସି ପୁଟିଗଲା । ସେ ଝୁଣିଲ ହସ ହସି ଥଙ୍ଗେଇ ଥଙ୍ଗେଇ କହିଲ—ଏଇ ଯେ ପଢାନାମା, ଭଲଅଛ ? ଦେଶ-ହେଁ-ହେଁ-ମୁଁ...

ପଢାନାମା ବସୁର ସବଟା ସମ୍ମାଳିନେଇ ବଣୀନନା ଆଡ଼େ ଗୁହଁ କହିଲ—ଝୁଡ଼ିଟା ଓହେଇ ଦତ୍ତନା ନନା ! ସେ ପୁଆଞ୍ଜିଆପରି ଝୁଡ଼ି ମୁଣ୍ଡରେ ଥୋଇ ଠିଆହୋଇ ରହିଲା । ମାଛହେଲ ? ତା ପରେ ହଜାରାବେଳେ ଗୁହଁ ତାଷଳ୍ୟଭାବରେ କହିଲ—କେତେବେଳେ ଆସିଲ ?

—ଆଜି ଆସିଲ ପଢାନାମା !

—ଆଜି ଏ ବେଳା ଏଠି ରହିବ ?

ବଣୀନନା କହିଲ—ହଜାରକୁ ଯେ ବାବୁ ପୁଣି କାମରେ ଲଗେଇଛନ୍ତି । ସେ ଏଠି କାମ କରିବ ।

ପଢାନାମା କଢ଼ା ଗଲାରେ କହିଲ—ବେଶ !

ରାନ୍ଧା ଘରେ ଆଉ ଠିଆ ନ ହୋଇ ସେ ବାହାରକୁ ଗୁଲିଗଲା ।

ବଣୀନନା ଅନୁତ ସ୍ଵରରେ କହିଲ—ପଢାନାମା ରାଗିଛି । ବାବୁ ସଙ୍ଗରେ ଫରସ୍ତେ ଝଡ଼େଇହେବ ।

ପଢାକୁ ସାବ ଦି'ପହର ରାନ୍ଧାଘର ଆଡ଼େ ଆଉ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ହଜାରେ ମନ ଛିଟପଟ କରୁଥିଲା । କେତେବେଳେ କାମ ଥାରି କୁସୁମ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇ ଦେଖାକରିବ । ସେ ଦେଖିଲ ସତରେ ହୋଟେଲରେ ଗରୁଣ କମିୟାଇଛନ୍ତି ; ପୁଣେ ସେଠି ବେଳ ଅନ୍ତେଇଟାରୁ କମ୍ପୁରେ କାମ ସବୁ ନ ଥିଲା । ଆଜି ସେଠି ଦିନ ଗୋଟାକ ପରେ ବାହାର ଗରୁଣ ଆସିବା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲାଣି ।

ହଜାର କହିଲ—ହିଁ ବଣୀ, ଥାର୍ଡକ୍ଲାସ ଟିକଟ ମୋଟେ ଛିରଣିଟି । ଆଗେ ଯେ ସବୁର ପଞ୍ଚପ୍ରତି ଖାନା ଗୋଟିଏ ବେଳାରେ ହେଉଥିଲା ? ଏବେ ଗରୁଣ ଗଲେ କୁଆଡ଼େ ?

ବଣୀ କହିଲ—ତେବେ ବି ତ ଆଜିକାଲି ଟିକିଏ ବଢ଼ିବି, ମର୍ମିରେ ଆହୁରି ପଡ଼ିଯାଇ ଥିଲା । ଏପରିକି ଦିନେ କୋଡ଼ିଏ ଖଣ୍ଡ ଥାର୍ଡକ୍ଲାସ ଟିକଟ ବି ବିନ୍ଦି ହୋଇବି । "ଲେକସବୁ ଯାଆନ୍ତି ଯଦୁ ବାଢ଼ୁ କ୍ଷେତ୍ର ହୋଟେଲକୁ । ସେମାନଙ୍କର ଏ ବେଳା" ଶହେ,

ଆରବେଳା ପାଠିଏ ସତ୍ତାଶ ଗରଖ । ହାଟଦିନେ ଆହୁର ବେଣି । ଆଉ ଗରଖ ଥୁବେ କେଉଁଠି କହ ! ମାନୁଷ କେନ୍ଦ୍ରିତନ ଗରଖମାନେ ମାରି ବି ପାଇବେ ନାହିଁ । ବଡ଼ମାଛ କଟାହେବା ମାତ୍ରେ ପଦାନାମ ମୁଣ୍ଡ ନେଇସିବ । ଆମମାନଙ୍କର କିଛି କହିବାର ସ୍ଥି ନାହିଁ । ତା ଉପରେ ଆଜିକାଳି ଯୋଉ ଗେଣା ସୁରୁକରିଛି ପଦାନାମ, ସେ ସବୁ କଥା ପରେ କହିବ । ଆଗ ଖାଇଦିଅ ।

ହୋଟେଲରୁ ଖିଆପିଆ ସାରି ହୁଜାଶ ବାହାର ମୋଡ଼ର ଦୋକାନରୁ ପଇସାକର ବିଢ଼ି କଣି ନିଆଁ ଧରେଇଲା । ଚାର୍ଫ୍‌ସୀ କୂଳରେ ତାର ସେଇ ପରିଚିତ ଗଛତଳେ କେତେଦିନ ହେଲା ବସିନାହିଁ—ସେଠାକୁ ଯାଇ ଆଜି ବସିବାକୁ ହେବ । ବାଟରେ ରାଖାବନ୍ଧଭ ଭଲରେ ସେ ଉତ୍ତିତରେ ପ୍ରଶାମକଲ । ଆଜି ତା' ମନରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆନନ୍ଦ । ରାଧାବନ୍ଧଭ ଠାକୁର କାଗ୍ରତ ଦେବତା । ଏପରି ଦିନରେ ତାକୁ ଜୁଟାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଆଜି ଭୋରରୁ ସେତେବେଳେ ଘୟୁ ବାହାରିଥିଲ, ସେ କଥା ଭାବିଥିଲ ? ଅସ୍ପୂର ସ୍ଵପ୍ନ ! ସ୍ଵେଚ୍ଛା ବୋଲି ବଦିକାମ ରଟେଇ ଯୋଉମାନେ ଡଢିଥିଲେ, ଆଜି ସେଇମାନେହିଁ ତାକୁ ଯାଇକରି ଗୁକିଶା ଦେଲେ ।

ଚାର୍ଫ୍‌ସୀ ନରୁ କୂଳର ପରିଚିତ ଗଛତଳଟାରେ ବସି ସେ ବିଢ଼ି ଟାଣ୍ଡ ଟାଣ୍ଡ ପଇସାକର ବିଢ଼ି ଶେଷକର ପକେଇଲା—ମନ ଆନନ୍ଦରେ । କୁସୁମର ଘରେ ଏବେ ସମସ୍ତେ ଶୋଇ ଥିବେ । ଗୁହ୍ୟର ଘରେ ଦେଖାଗୁଣା କରିବୁର ସମୟ ଏ ନୂହେଁ । ବେଳ କେତେ ହେବ ? ଅନ୍ତରଥ ଗୁରିଟା ନ ବାଜିଲେ କୁସୁମଠାକୁ ଯିବା ଠିକ୍ ନୂହେଁ । ଏବେ ବି ଦେଢ଼ ଘଣା ତେରି ।

ଗୋପାଳନଗରର ବୋଷ୍ଟଯରୁ ତାର ଲୁଗାପୁଟୁଳିଟା ଦିନେ ଯାଇ ଆଣିବାକୁ ହେବ । ଗତ ମାସର ଦିନମ, ବାକିଅଛୁ । ଦେଲେ ଭଲ, ନଦେଲେ ଆଉ କଥା କରସିବ !

ଆଜି ଟିକିଏ ରହି ଥାଉ ଥାଉ ଦୁଇବା ହେଉ ଭଲ ନିଦ ହୋଇନ । ତା'ପରେ ଅନେକ ଦିନ ପରେ ହୋଟେଲ ଖଟଣି । ପାଞ୍ଚକୋଣ ପାଦରେ ଗୁଲି ନିଜଗାଁରୁ ରାଶାଘାଟ ଅସିବା ହେଉ ହଜାଶର ଶଶର କାନ୍ତିଥିଲ । ଗଛତଳେ ଚାରିରେ କେତେବେଳେ ସେ ଶୋଇପଡ଼ିଛି । ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଲବେଳକୁ ସୁଧୀୟାବେ ଗୁହଁ ତାର ମନେହେଲ ଗୁରିଟା ବାଜିଯାଇଚି ।

କିଛି ସମୟ ଭିତରେ ସେ କୁସୁମ ଘର ଦରଜା ପାଖକୁ ଯାଇ କଢା ହଲେଇଲା । କୁସୁମ ନିଜେ ଆସି ତିକ୍କିଆ ଖୋଲିଲ ଏବଂ ହଜାଶକୁ ଦେଖି ଅବାକୁ ହୋଇଗଲ—ବାବା, କେଉଁଠି ! ଆସନ୍ତୁ ଆସନ୍ତୁ !

ତା'ପରେ ସେ ନର୍ତ୍ତପଡ଼ି ହଜାଶର ପାଦଧୂଳ ନେଇ ପ୍ରଶାମ କଲା ।

ହଜାଘ ହସ ହସ ମୁହଁରେ କହିଲ—ଆ ଆ ମା', କଳ୍ପଣା ହେଉ । ପିଲପିଲି ସମସ୍ତେ
ଉଲ ତ ? ଏତେ ରୋଗା ହୋଇଯାଇବୁ ! ତୋ କକା ମୁହଁରୁ ତୋର ଅସୁସ୍ତ ଥିବା କଥା
ଛଣିଲି ।

କୁସୁମ ଘର ଉଚିତରକୁ ତାକୁ ନେଇଯାଇ ଚଟାଣରେ ସତରଞ୍ଜି ପକାଇ ବସେଇଲା ।
କହିଲ—ଉସ୍ତ ନାହିଁ ବାବା, ଏତେ ଶୀଘ୍ର ମରିଦିନ । ଆପଣ ସେଇ ଯେ ଗଲେ ଆଉ
କୌଣସି ଖରର ନାହିଁ । ଅସୁସ୍ତ ସମୟରେ ଆପଣଙ୍କ କଥା କେତେ ଭାବିଷ୍ଟ, କାଣିଛ । ଯଦି
ମରିଯାଇଥାଆନ୍ତି, ଆଉ ଦେଖା ହୋଇଥାନ୍ତା ? ଏପରି ବିପଦ...ମରିଥାଆନ୍ତି ତ ।

—ହୁ ହୁ ମା, ଏମିତିଆ କଥା କହନ୍ତି ?

—କେଉଁଠି ଥିଲେ ଆପଣ ଏତେ ଦିନ ? ଆଜି କେଉଁଠି ଆସିଲେ ?

—ଏଡ଼େଂ ଶୋଲାରୁ ।

କୁସୁମ ବ୍ୟାସ୍ତ ହୋଇ କହିଲ—ଗୁଲି ଗୁଲି ଆସିଛ ବୋଧହୁଁସ ! ଖାଇନ ?

ହଜାଘ ହସି ହସି କହିଲା—ବ୍ୟାସ୍ତ ହୋ'ନା ମା । ସବୁ କହୁଛି । ସକାଳେ ବାହାରିଥିଲି
ଏଡ଼େଂ ଶୋଲାରୁ । ଭାବନି ଯାଏଁ ଏଥର ରାଶାତାଟ । ତୋ ସଙ୍ଗେ ଦେଖାକରିବାର କଢା
ଖୁବୁ ହେଲା । ରେଳବଜାରକୁ ଯେମିତି ବାବୁର ହୋଟେଲରେ ଦେଖାକରିବାକୁ ଗଲି
ସେମିତି ବାବୁ କାମରେ ଲଗାଇଦେଲେ । ସେଠି କାମ ସାରି ଚାର୍ଟ୍‌ରୁ କଳୁରୁ ବୁଲି
ଆସୁଛ ।

—ଛଲୋ ମା, ମୁଁ କ'ଣ କରିବ ! ସେମାନେ ପୁଣି ଆପଣଙ୍କ ଡାକ କାମ ଦେଇବାନ୍ତି !
ତେବେ ମିଛରେ ଗୈରି ଅପବାଦ ଦେଇଥିଲେ କାହିଁକି ? ପଦା ଅଛୁ ତ ?

—ପଦା ନାହିଁ ତ ଯିବ କୁଆଡ଼େ ? ଅଛୁ ବୋଲି ଅଛୁ, ଖୁବୁ ଅଛୁ !

ପରେ ଅଭିମାନଭରି ସୁରରେ କହିଲା—ମୋତେ ନ ନେଲେ ହୋଟେଲ ଯେ ସ୍ଥାନେ
ନ ରଖିଲ । ଗରାଣ ଅଧି ସଫା । ସମସ୍ତେ ଉଠିଛନ୍ତି ଯାଏଁ ବାଡ଼ୁକ୍ରେୟବାବୁଙ୍କ
ହୋଟେଲରେ ।

ଯାହାହେଲେବି ଯଦୁ ବାଡ଼ୁକ୍ରେୟ ହୋଟେଲର ମାଲିକ; ସୁତରାଂ ତା ମାଲିକର
ସମଗ୍ରୀୟ ଲୋକ । ସେଥୁଲାଗି ହଜାଘ ଯଦୁ ବାଡ଼ୁକ୍ରେୟର ନାମକୁ ମାନିଦେଇ ମୁହଁରେ
ଉଚାରଣ କଲା ।

କୁସୁମ ଯେପରି ଅନାକୁ ହୋଇ କିଛି ସମସ୍ତ ଠିଆହୋଇ ରହିଲା । ପରେ ହଠାତ୍
ବ୍ୟାସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ି କହିଲ—ବସନ୍ତ ବାବା, ମୁଁ ଆସୁଛ ।

—ନା ନା, ଶୁଣ, କର୍ତ୍ତିମାନ ଖାଇବା ପିଇବା ଝିନର୍ହିନ୍ କରନାହିଁ ।

—ଆପଣ ବସନ୍ତ ନା; ମୁଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆସୁଛ ।

କୌଣସି କଥା ରହୁଲ ନାହିଁ । କୁମୁଦ କହୁଷଣ ପରେ ବାଟିଏ ଗରମ ସରପକା ଦୂଧ ଓ
ଦ'ଟା ସନ୍ଦେଶ ଥାଳିଆରେ ଥାଣି ହଳାଶ୍ଵ ସାମନାରେ ରଖି କହୁଲ—ଟିକିଏ ଜଳଣିଆ
ସେବାକରନ୍ତୁ ।

—ଏଇତ ତୁମମନଙ୍କ ଦୋଷ—ବାରଣ କଲେ ଶୁଣନା ।

କୁମୁଦ ହସ ହସ ମୁହଁରେ କହୁଲ—କଥା ଶୁଣିବ ହୋ ପରେ । ଦୁଧଟା ସବୁ ସେବା-
କରନ୍ତୁ । ଭଲ ଦୂଧ—ଘରଗାଉଚ—ଜାଳଦେଇ ଗାଡ଼ା କରଦେଇଛି । ଦ'ପହଞ୍ଚ କୁମୁଦ
ଉପରେ ବସା ହୋଇଥିଲା ।

—ତୁ ବଡ଼ ମୁହଁଲରେ ପକେଇଲୁ ଦେଖୁଛି ମା...ନା—

ହଳାଶ୍ଵକୁ ପାନ ବଢ଼େଇ ଦେଇ କୁମୁଦ କହୁଲ—ବାବା, ହୋଟେଲ ଭଲଲଗୁଛି ?

—ମନ ଲଗୁନି । ଆଜି ବେଶ୍ ଭଲଲଗିଲା । ତେବେ ଭାବୁଛ କଥଣ କାଣ୍ଠମା ! ଏଇ
ରେଳବଳା'ରରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ହୋଟେଲ ଦେଖି ଚଳିବ ।

—ଖୋଲ ବେଶ୍ ରୁକ୍ଷିବ ନୁହଁଁ, ଖୁବୁ ଭଲ ରୁକ୍ଷିବ । ଆପଣଙ୍କ ନିଜ ନାମେ ହୋଟେଲ
କଲେ ସବୁ ହୋଟେଲ ବନ୍ଦହୋଇଯିବ ।

—ତୋର ସେଇଆ ମନେହୁଏ ମା ?

—ହଁ, ମୋର ମେହେଆ ମନେହୁଏ । ଖୋଲନ୍ତୁ ଆପଣ ହୋଟେଲ ।

—ଆଉ ଜାଗେ ବି ଏକଥା କାଳ କହୁଛି । ତୋ'ପରି ସେ ବି ମୋର ଆଉ ଗୋଟିଏ
ହୁଅ । ଆମ ଗାଇ ।

—କିଏ ବାବା ?

—ହରିଦାରୁର ହିଅ । ତା ନାମ୍ ଅତ୍ୟା । ଟେପୀର ବନ୍ଧୁ । ଦ'ଜଣଙ୍କର ଖୁବୁ ଘବ ।
ସେ ମୋତେ କାଳ କହୁଥିଲା ।

—ଆମ ବାବୁଙ୍କ ହିଅ ? ମୁଁ କେବେ ଦେଖିନି । ବସୁଧ କେତେ ?

—ସେମାନେ ନୃଥାଇ ଗାକୁ ଅସିରନ୍ତି—କୋଉଠୁ ଦେଖିବୁ ? ବସୁଧ ଷୋହଳ,
ସତର ହେବ । ବଡ଼ ଭଲ ହିଅଟିଏ ।

—ସମୟେ ଯେତେଦେଲେ କହୁଚନ୍ତି ତାହା ଆପଣ କରନ୍ତୁ । ଟଙ୍କା ମୁଁ ଦେବି ।

—ଅତ୍ୟା ବି ଦେବ କହୁଛି । ଦ'ଜଣଙ୍କଠାରୁ ଟଙ୍କା ନେଲେ ଯାଇ ହୋଟେଲ
ଖୋଲିବ; କିନ୍ତୁ ଭସ୍ତୁ ହୁଏ, ତୋର ବେଳୀ ଥଧୁଳ ନେଇ ଶେଷରେ ଯଦି ଲୋକସାନ
ହୁଏ, ତେବେ ଏକଳ ସେକୁଳ ଦୁଇକୁଳ ଗଲା । ଅତ୍ୟା ବଡ଼ଲୋକର ହିଅ । ବର୍ଣ୍ଣ
ତାହାର ଦୁଇଶହ ଟଙ୍କା ଗଲେ କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ ।

—ନାମ, ମୋ ଟଙ୍କା ବି ଖଟେଇ ଦେବାକୁ ହେବ । ସେପରି ଶୁଣିବିନି ।

—ମୁଁ ଦ’ଜଣକର ଟଙ୍କା ନେବି । କାଳିଠାରୁ ଜାଗା ଦିଖୁଛି ରହ । ତେବେ ଟଙ୍କା ଗଲେ ମତେ ଦୋଷ ଦେବନି ।

—ବାବା, ଆପଣ ହୋଟେଲ ଗୋଲିଲେ ଟଙ୍କା ବୁଡ଼ିବନ ମୁଁ କହୁଛି । ଏହା ସଞ୍ଚେ ଯଦି ବୁଡ଼େ, ତେବେ ଆଉ କଥା କରୁଯିବ ? ଆପଣଙ୍କର ଦୋଷ ଦେବନି ।

ଉଠିବା ସମୟରେ କୁସୁମ କହିଲା—ପହରଦିନ ଫନ୍ଦାନ୍ତି । ପରେ ସତ୍ୟନାରୂପୀଶଙ୍କୁ ଶିରଣି ଦେବ ବୋଲି ଭବିଷ୍ୟ । ଆପଣ ଏଠି ରାତରେ ସେବାକରିବେ ।

—ତା କିପରି ହେବ ମା ? ମୁଁ ରାତ ବାରଟାରୁ କମ୍ରେ ଛୁଟି ପାଇବି ନାହିଁ ।

—ତେବେ ତା ପରଦିନ ଦ’ପହରେ, ବେଳ ଗୋଟାଏରେ ଆସିବେ । ମୁଁ ଲୁଚି ଛଣି ରଖିବ । ଆପଣ ଆସି ତରକାରି କରିଦେବେ । ଆସିବାକୁ ହେବ କିନ୍ତୁ ବାବା !

ହୋଟେଲକୁ ଫେରି ସେ ବଡ଼ ତେଜେତିରେ ରାତଣା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲା । ବଣୀନା ଏବେଳା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିନା । ହଳାଘା ଅଭ୍ୟନ୍ତ, ଖୁସିର ସହ ରୂପିଆଡ଼େ ଗୁହ୍ନୀ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେଇ ଅଭ୍ୟନ୍ତ, ପରିଚିତ ପୁରୁତନ ରାତଣାଘର, ଏପରି କି ଖଣ୍ଡ ପୁରୁଣା ପିଠାଖଡ଼ିକା ପାଞ୍ଚମାସ ଆଗେ ଟିଶ ପୁରୁତର ବଢା ଦେହରେ ସେ ଖୋସି ରଖିଦେଇଯାଇଥିଲା । ଏବେ ବି ସେଠି, ସେହି ସ୍ଥାନରେ ହିଁ ଜଙ୍ଗ ଲଗା ଅବସ୍ଥାରେ ତାହା ଖୋସାହୋଇ ରହୁଛି । ସେହି ବଣୀ, ସେହି ରତନ, ସେହି ପଢାନାମା... .

ବଣୀ ଭିତରକୁ ପଣିଥାସିଲା । ହଳାଘା କହିଲା—ଆଜି ଅମୃତଭଣ୍ଟା କାଟି ଦିଅ ତ ବଣୀ ! ଥରେ ଅମୃତଭଣ୍ଟାର ତରକାରି ମନଦେଇ ରାନ୍ଧେ, ଅନେକ ଦିନ ପରେ । ଏକାଦିନକେ ବାତୁକ୍ଷେବାବୁଙ୍କ ହୋଟେଲ ବନ୍ଦକରିଦେବି ।

ସେ ଗନ୍ଧିଦରେ ପଢାନାମାର ଗଲା ଆବାଜ ପାଇ ବଣୀ କହିଲା—ଓ ପଢାନାମା ଶୁଣ ! ଜାଆଡ଼େ ପଢାନାମା !

ପଢାନାମା ଥାର୍ଡ୍ କ୍ଲାସ୍ ଖାଇବାଘର ପାଇ ହୋଇ ରାତଣାଘର ଭିତରକୁ ପଣି ଆସି କହିଲା—କ’ଣ ହେଇଛି ?

ବଣୀ କହିଲା—କ’ଣ ରନ୍ଧା ହେବ ଏ ବେଳା ? ହଳାଘା କହିଛନ୍ତି ଅମୃତଭଣ୍ଟା ତରକାରି ରାତିବେ ଭଲକର । ଗୋଟାଏ ଦ’ଟା ଭଲ ମନ୍ଦ ଆମମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇବାକୁ ହେବ ଆଜିଠୁଁ । ଅମୃତଭଣ୍ଟା ତ ରହୁଛି, କଣ କହୁଚ ?

ପଢାନାମା କହିଲା—ନଁ, ଅମୃତଭଣ୍ଟା କାଳି ହେବ । ଆଜି ଏବେଳୁ ଶିଳାତ ଖାରୁ ହେଉ, ଆଉ ଚାନାମାଛର ଝୋଳ କର ! ଅରବେଳା ସାତଅଣିଆ ସେଇ ଚାଙ୍ଗ ତୁ ହୋଇଯାଇଛି । ଏବେଳା ଦେଖ କି ମାଛ ମିଳୁଛି ।

ହଳାଘା କହିଲା—ପଢାନାମା, ଆଜି ଟିକିଏ ମାଂସ ହେଉ ।

ପଦ୍ମାନାମ ଏତେବେଳୀଏ ହଜାରୀ ସଙ୍ଗେ ମୁହିଁମୁହିଁ କଆବାଣ୍ଡା କରିନ । ତିନ ଭିତରେ ଏଇ ପ୍ରଥମେ ତାଆଡ଼େ ଗୁହଁ କହିଲା—ମାଂସ ବୁଧବାରେ ହୋଇଯାଇଛି, ଆଜି ଆଉ ହୁବନି; ବରଂ ଶନିବାର ଦିନ ହେବ ।

ହଜାରୀ ଅତି ପୁଲକିତ ହୋଇଛିଠିଲା । ପଦ୍ମା ସହି କଥା କହିବାରୁ ଏବଂ ପୁଲକର ପ୍ରଥମ ମୁହିଁତ୍ତ କଟୁନକଟୁଣ୍ଡ ତାକୁ ଏକାବେଳକେ ବିସିତ ଓ ଚକିତ କରିଦେଇ ପଦ୍ମାନାମ ପରୁରିନ—ଏତେ ଦିନ କେହିଠି ଥିଲ ନନା ?

ହଜାରୀ ଆପରିହର ସହ କହିଲା—ମୋ କଥା କହୁଛ ପଦ୍ମାନାମ ?

—ହଁ !

—ଗୋପାଳନଗର କୁଣ୍ଡୁବାବୁଙ୍କ ପର । ମୁଁ ହୁଟି ନେଇ ଘରକୁ ଆସିଥିଲି ।

ତା'ପରେ ଆଜି ରଣାୟାଟ ବୁଲିଆସିଥିଲି । ଏଣେ ବାବୁ ତ କହିଲେ... .

—ହଁ, ବେଶ ରହ ! ତେବେ ବାହାରକୁ ଜିନିଷପଦ୍ଧ ନେଇ ଯାଇପାରିବନ କହି-ଦେଉଛି ! ସେ ସବୁ ଏକଦମ୍ ବନ୍ଦକରିଦେଇଛନ୍ତି ବାବୁ । ଯାହା ପାରୁଚ ଏଇଠି ଖାଆ, ବୁଝିଲା !

—ନା, ବାହାରକୁ ନେଇ ଯିବି କାହିଁକି ପଦ୍ମାନାମ ? ତା ହେବନି ।

—ରୁମର ସେ କୁସୁମ କିପରି ଥିଲ ? ଦେଖାକରିବାକୁ ଯାଆନ ?

ପଦ୍ମାନାମର କଣ୍ଟୁରରେ ବିଦ୍ରୁପ ଓ ଶୈଳେଷ ଆସିଥିଲା ।

ହଜାରୀ ଲଞ୍ଜିତ ଓ ଅପ୍ରତିଭ ଭାବେ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ—କୁସୁମ ? ହଁ, କୁସୁମ—ଭଲ ଥିଲା ତ...

ପଦ୍ମାନାମ ଅନ୍ୟଆଡ଼େ ମୁହିଁ ବୁଲଇ ବୋଧହୃଦୟ ଯେପରି ହସିଲା; ଅନ୍ତରି ହଜାରୀର ଯେପରି ତାହାହିଁ ମନେହେଲା । ପଦ୍ମାନାମ ପରୁ ବାହାରକୁ ଯିବା ମାତ୍ରେ ବଣୀ କହିଲା—ଯା; ରୁମ ରୁକ୍ଷା ପକକା ହୋଇଗଲା, ହଜାରୀ ଭାଇନା । ଦିପହରେ ଆମେ ରୁକ୍ଷିଯିବା ପରେ ବୋଧହୃଦୟ କଣ୍ଠା ଓ ଘରଣୀଙ୍କ ଭିତରେ ପରମର୍ଶ ହୋଇଛି । ଗୁଲ, ଏବେ ତିଳମ ସଜାହେଉ ।

ହଜାରୀ କହିଲା—ସବୁଆଡ଼ୁ ଭଲ; କିନ୍ତୁ ପଦ୍ମାନାମ କୁସୁମର କଥାଟା ଉଠେଇଲ କାହିଁକି ପୁଣି ସ୍ଥା ଭିତରେ ? ଏହାର ବଢ଼ ଗ୍ରେଟ ମନ—ହଁ ।

ବଣୀ ବାହାରୁ ରୁପାଗଳାରେ ଡାକିଲା—ଓ ହଜାରୀ ଭାଇନା, ଆସ, ଟାଣେ ଟାଣି ନିଅ ।

ଗଞ୍ଜେଇ ଟାଣି ଦମ୍ପାର ହଜାରୀ ଆସି ପୁଣି ରକ୍ଷା ପରେ ବସିବାମୁହଁରେ ହଠାତ ଅତସୀର ମୁହିଁଟି ତା ଆଖି ଆଖରେ ଭାବିଭିତିଲା । ଦୁର୍ଗା ପ୍ରତିମା ପରିବିଅ,

ଅତ୍ସୀ । ମନଟି କି ଚମକାଇ ! ତାହାର କକା ଗଞ୍ଜେଇ, ଖାୟ, ଅତ୍ସୀ ଯଦି ଦେଖିଆନ୍ତା ! <ରେଥୁଲଗିତ ଗାଁରେ ସେ କେବେହେଲେ ଗଞ୍ଜେଇ ଖାୟନାହିଁ ପିଲା-ପିଳଙ୍କ ସାମନାରେ...ବଡ଼ ଲଜ୍ଜାର କଥା ।

ଅତ୍ସୀ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ରୁହୁଁଛି, ହୋଟେଲ ତାକୁ ଖୋଲିବାକୁହିଁ ହେବ । କଥାଟା ଥରେ ବଣ୍ଣକୁ କହିବ । ବଣ୍ଣୀ ଓ ରତ୍ନ ଭଲଲୋକ । ସେ ଦୁଇଲଗକୁ ବିଶ୍ୱାସ କର-ହୁଏ । ଦୁଇଲଗମ୍ବାକ ବି ତାକୁ ଭଲପାଆନ୍ତି ।

ସେ ବଣ୍ଣୀକୁ ପର୍ବୁରିଲା—ଆଜିକାଲି ରାତିରେ ଖଟା ହୁଏ ?

—ସବୁଦିନେ ହୁଏନା । ଆଜିକାଲି, କାଗିନି ଶପ୍ତା । କାଗିନି ଦିଆଯାଏ । ପକମାରେ ଛ'ସାତଟା ଲେନ୍ତୁ ।

—ଗୋଟାଏ କିଛି କରି ଦେଖାଇବାକୁ ହେବ । ବଢ଼ିଖଟା କରିବି ଭାବିଥୁଲି ।

—ରୁମେ ଭାବିଲେ କଥା ହେବ, ପଢ଼ାନାମ ପାଶୁକଲେ ତେବେ ଯାଏଁ ହାଣ୍ଟିକୁ ଡିବ । ଭୁଲିଗଲ କି ସବୁ ଆଜନ କାନ୍ଦନ ହଳାଘା ଭାଇନା !

ହଳାଘା ହୋ ହୋ କରି ହସିଦ୍ଧିଲା । କହିଲା—ବଣ୍ଣୀ, ଟିକିଏ ଗୁହା କରି ପିଠିଲେ ହୁଅନ୍ତାନି ? ତୋଡ଼ିଲୋଡ଼ ଥାବୁ ?

ବଣ୍ଣୀ କହିଲା—ପିଇବ ? ମୁଁ ଦେଉଛି ସବୁ ଠିକ୍‌କରି । ତାଲି ବସେଇ ଗରମପାଣି ଏଇ ଡଙ୍ଗିକୁ କାଢ଼ି ରଖ । ତନ ଥାବୁ, ଗୁନେଇ ଆୟୁଷ । ମନେଥାବୁ ଆରବର୍ଷ ଆମମାନଙ୍କର ଗୁଣ ଖାଇଥା ? ଅଦାରସ ବି ପକେଇନେଇ ଏଇଷିଶା ।

ଅଧିଗ୍ରହୀ ଭିତରେ ହଳାଘା ଓ ବଣ୍ଣୀ ମନ ଆନନ୍ଦରେ କଲେଇକର ବାଟିରେ ଗୁହା ଖାଉଥୁଲେ । ଭୁତପରି ଖଟଣି ଭିତରେ ଏମାନଙ୍କ ଆନନ୍ଦ କି କମ୍ ?

ହଳାଘା ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନିଆଁ ଅଭେ ଗୁହୁଁ ଚିନ୍ତିତ ଦୃଷ୍ଟିରେ କହିଲା—ଯେଉଁଠି ଯାହାର ମନ ଲାଗେ, କାଣିଲ ବଣ୍ଣୀ ! ଗୋପାଳନଗରରେ ସନ୍ଧାବେଳା ରୋଜ ଘେମାନଙ୍କ ମନ୍ଦରରେ ଠାକୁରଙ୍କର ପକ୍ଷୀ ଭୋଗ ହୁଏ—ସମେଶ, କଟାଫଳ, ଭିଜା ଭିଜା ମୁଗଡ଼ାଲି ମୋତେ ଶାଇବାକୁ ଦିଅନ୍ତି । ଗୁହା ମୁଁ କରନିଏ ଚାଲୁରେ; କିନ୍ତୁ ଘେଥୁରେ କି ଏମିତିଆ ମଜା ଥିଲା ? ଏକା ଏକା ବିଶା ଘରେ ବସି ଗୁହା ଆଉ ଜଳଣିଆ ଶାଉଥୁଲି । ମନ ହୁ ହୁ କରୁଥୁଲ । ଶାଇବା ପୁଣ ନଥୁଲ । ଆଜି କେବଳ ଗୁହା ପିରୁଛି, ତାହା ଯେପରି କେଡ଼େ ମିଠା !

ବାତ ହୋଇଯାଇଛି । ଷ୍ଟେସନ ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ଗୋଟାଏ ଗାଡ଼ିର ଆବାଜ ପାଇ ହଳାଘା କହିଲା—ଓ ବଣ୍ଣୀ, କୁମ୍ଭନଗର ଶାଢ଼ି ଅସିଗଲ ଯେ ! ତାଲି ଯୋଟିଦିଅ ।

ମୁଖେ ସଙ୍ଗେ ଗୋବର ଗୁକର ଶାଇବାପରୁ ହାଙ୍ଗିଲି—ଆଉକିଲସ ଦୁଇଥାଳୀ ।

ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ହଜାରୁର ସାଥେ ଦେହ କେମିତି ହୋଇଉଠିଲା । କି କାମର ଭିଡ଼, ଲୋକମାନଙ୍କର କି ହେତେ-ହେତେ, କି ବ୍ୟପ୍ତତା ! ଏହାର ଭିତରେ ତ ମଳା । ତା ନାହିଁ ଗୋପାଳନଗର ପରି ଗାଉଳି ଜାଗରେ, କୃଷ୍ଣ ପରିବାରର ପୁରୁଣାକାଳିଆ ବିରାଟ ନିଷ୍ଠବ୍ଧ ଅଞ୍ଚଳିକା ଭିତରେ । ନିଷ୍ଠବ୍ଧ ରାନ୍ଧାସର କୋଣରେ ବସି କଞ୍ଚକାଠ ଗଣି ଗଣି ଆଉ ଘର ପଛ ବଗିମୁରେ ତେବେଳିଗଛରେ ବାଦୁଡ଼ି ଖୁଲୁଥିବା ଡାଳପତ୍ର ଆଡ଼େ ଗୁହ୍ନ ରାନ୍ଧାରେ—ସେ କଥା ତାକୁ ପୋଷାଏ ? ସେ ହେଲା ସହାରର ଲୋକ ।

ସଂକାନ୍ତ ପରଦିନ ପ୍ରାୟ ବାରଟାବେଳେ ସେ କୁସୁମ ଘରକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଗଲା । ଦଂଶୀନନାକୁ କହି ଟିକିଏ ସକାଳୁ ସକାଳୁ ହୋଟେଲରୁ ବାହାରିଲା ।

କୁସୁମ ରୁହାଳ ଘରର ନୂଆ ଚାଲୁରେ ଅଳଗାକର ଡାଲମା ରହୁଛି । ଖଣ୍ଡିଏ କଢଳୀ ପନ୍ଥରେ କେତେଖଣ୍ଡ ବାଇଗଣ ଭଜା ଓ ଗୋଟିଏ ପଥ୍ୟରେ ବୁଟଡ଼ାଳି । ଶୁଙ୍କାଗୁରରେ ସବୁ କରାହେଉଛି ବୋଲି ପଥରବାଟି ଓ କଦଳୀପତ୍ର ଇତ୍ୟାଦିର ବ୍ୟବସ୍ଥା । ହଜାରୀ ଦେଖି ମନେ ମନେ ହସି ଭାବିଲା—କୁସୁମର କାଣ୍ଡ ଦେଖି ! ଏସବୁ ଆଏ ହୋଟେଲରେ ? କେତେ ସେ ହୁଆଁ କୁତ୍ର ହୋଇଯାଏ ତା'ର ଟିକଟିକଣା ନାହିଁ । ସେ ପୁଣି ଗାଧୋଇ, ଧୂଅଳୁଗା ପିନ୍ଧି, ଗୁରୁ ଠାକୁରପିଲ ଯହୁକର ରାନ୍ଧାକୁ ବସିଛି ।

କୁସୁମ ସଲକ୍ଷ ହସି କହିଲା—ବାବା, ଏବେ ବି ହୋଇନି । ଟିକିଏ ତେରି ଆଛି । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ତରକାର ସବୁ ରାନ୍ଧିତ । ଆପଣ ଖାଲି ବସିଯିବେ ।

ହଜାରୀ କହିଲା—ତୁ ତରକାର ରାନ୍ଧିଦେଲୁ—ସେ କଥା ତ ହୋଇନଥିଲା । ମୁଁ ତୋ ହାତରକା ତରକାର ଖାଇବି କାହିଁକି ?

—ଠିକପାଇଁବନ ଦେତା ଆଜି ? କୋଉ ତରକାରରେ ଲୁଣ ଦେଇନି । ଲୁଣ ନଦେଲେ ଖାଇବାରେ ଆପଣଙ୍କର କି ଆପରି ? ଭାବିଲା ଆପଣ ଏକେବେଳେ ଆସି ତରକାର ରାନ୍ଧିବେ, ସେ ବଜ କଷ୍ଟହେବ । ଲୁଚି ଭଜାରେ କି ହାଙ୍ଗାମା, ତେରି ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେବ ତରକାର ରାନ୍ଧାକୁ । ସେଇଥିଲାଗି ନେଇଥାସି...

—ଲୁଣ ଦେଇନ୍ତି ? ନା ମା, ତୁ ହସେଇଲୁ ଦେଖୁଛି । ଅଳଣ୍ଡ ତରକାର ଖୁଆଇବୁ ତୋ ପରେ ?

—ଆଉ ଗରିବ ହୈଥ ହୋଇ ମୁଁ ନିଜ ହାତରକା ତରକାର ଖାଇବ ଆପଣଙ୍କ ଜାତି ନଷ୍ଟ କରିଦେବି ? ମତେ ନରକରେ ସତି ବାକୁ ହେବନି ସେଥିପାଇଁ ?

• ହଜାରୀ ହୋ-ହୋ କର ହସିଉଠିଲା । କହିଲା—ଦେଲୁ ମଜଦାଟା, ଦଳଦୟ ସେଇ

ସମୟ ଭିତରେ ।

—ସବୁ ଠିକ୍ ଅଛି ଆଜ୍ଞା ! କିନ୍ତୁ କରିବାକୁ ହେବନ ଆପଣଙ୍କୁ । ଆପଣ ବରଂ ଖାଲି ଗୁଳାକର ଲୁଚିଗୁଡ଼ିକ ବେଳିଦିଅନ୍ତୁ । କୋବିଟା ହୋଇଗଲେ ଖଟା ଘରିବ । ତା ପରେ ଲୁଚି ଶୁଣି ଗରମ ଗରମ...ସେଥିରେ କ'ଣ ବାବା ? ସେ କଥଣ ?

ହୁକାଶ ଦିହର ଗୁଦର ତଳ୍କ ଗୋଟିଏ ଶାଳପତ୍ର ଠୋଲ ବାହାର କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ଅଷ୍ଟଷ୍ଟ ଶାବରେ କହିଲା—ଏ କିନ୍ତୁ ନୃଆଗୁଡ଼ିର ସନ୍ଦେଶ । ଆଜି ପହିଲ ତାରିଖରେ ସେ ମାସର କେତେଦିନର ଦରମାଟା ଦେଲେକିନା; ତେଣୁ ଶାବିଲି କିନ୍ତୁ ମିଠେ—

କୁସୁମ ରାଗକର କହିଲା—ଏ ଆପଣଙ୍କର ବଡ଼ ଅନ୍ୟାୟ କିନ୍ତୁ ! ଆପଣଙ୍କର ଏଇ ସବୁରେ ଶୁକରର ଦରମା ମୋ ପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚକର ସନ୍ଦେଶ କିଣି ନଥୁଲେ କଥଣ ଚଳି ନଥାନ୍ତା ? ଆପଣଙ୍କ ଦଣ୍ଡ ଦେବାପାଇଁ କ'ଣ ଏଠାରେ ଭୋଲନ କରିବାକୁ କହିଥିଲି ? ନା, ଏ ସବୁ କି ପିଲାଳିଆମି ଆପଣଙ୍କର !

ହୁକାଶ ଶାଳପତ୍ରର ଠୋଲଟି ବାରଣ୍ଗାର ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡରେ ଅପରାଧୀ ପରି ସଙ୍କୋଚର ସହ ଥୋଇଦେଇ କହିଲା—ମୋର କ'ଣ ଛଙ୍ଗା ହୁଏନି ମା ତୋ ପାଇଁ କିନ୍ତୁ ଆଣିବାକୁ ? ବାପ ଝିଅକୁ ଖୁଆଫନ ବୋଧେ ?

ହୁକାଶର ରଙ୍ଗଢଙ୍ଗ ଦେଖି କୁସୁମର ହସ ଅସିଲେବି ସେ ହସ ଶୁଣି ରଗ ସ୍ଵରରେ କହିଲା—ନା, ଭାବ ରାଗିଯାଇଛି । ପଇସା ହାତରେ ଆସିଲେ ଏପରି ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ହାତ ଖପ ଖପ କରେ ନା ! ଭାବ ବଡ଼ଲୋକ ହୋଇଛ, ନା ! ସେ ମାସରେ ସାତଟା ଦିନ କାମକରି କେତେ ଦରମା ପାଇଛ ଯେ ଟଙ୍କାଟାକର ସନ୍ଦେଶ ଏମିତି ନେଇଅସିଲେ ?

ହୁକାଶ ଅପ୍ରତିଭା ହୋଇ ବୁପ୍ରକର ବସିରହିଲା ।

—ଆସନ୍ତୁ ଇଥାଡ଼େ । ଏଇ ଆସନରେ ବସନ୍ତ । ମଇଦାଟା ଗୁଳା କରନ୍ତୁ ଏଥର ।

ମା' କାହାକୁ ଏତେ ବକୁଳ ଦେଖିବାକୁ କୁସୁମର ପୁଅର୍ବିଆ କୁଆଡ଼ୁ ଆସି ସାମନା ଅଗଣାରେ ଠିଆହେବା ମାତ୍ରେ ହୁକାଶ ଠୋଲରୁ ସନ୍ଦେଶ ନେଇ ସେମାନଙ୍କ ହାତରେ କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ଦେଇ କହିଲା—ଯା, ନାହିଁ ନାହିଁ ତ ଆଗେ ଖାଇବେ ! ଝିଅ ଖାଉ ନଖାଉ ପରେ ବୁଝିବି ।

ପରେ କୁସୁମଆଡ଼େ ବୁଲିପଡ଼ି କହିଲା—ନେ ହାତ ଦେଖା, ଆଉ ରାଗ କରନା ।

କୁସୁମ ଏଥର ଆଉ ହସ ଶୁଣି ରଖି ପାରିଲନାହିଁ । କହିଲା—ମୁଁ କଥଣ ରାତ୍ରି ରାତ୍ରି ଖାଇବି ?

—କଥଣ କୁଆଁ ଲାଗିଯିବ ?

—ନା, ମୁଁ ଖାଇବିନି ।

—କାହିଁକି ?

—ମୁଁ ବୁଢ଼ୀ ମଣିଷ ସେଇ ଅସବୁ ପ୍ରସାଦ ପାଇ ବସିଥିବ କି ?

ହଲାଘ ବୁଝିଲ, ତାର ଖିଥା ନସରଲେ କୁସୁମ କିଛି ଖାଇବନାହିଁ । ସେ ଡିନା ବାକ୍ୟ-
ବ୍ୟସୁରେ ଲୁଚିର ମଙ୍ଗଦା ନେଇ ବସିଗଲା ।

କୁସୁମ କହିଲ—ହୋଟେଲ ଶୋଲିବା ବିଷୟରେ କଥା କଲ ?

—ଗୋପାଳ ଯୋଷର ତମାଞ୍ଚ ଦୋକାନ କଢ଼ିରେ ସେଇ ଘରଟା ନ'ଟଙ୍କା ଉଡ଼ା
କହୁଛି—ଦେଖିବୁ ଘରଟା ?

କୁସୁମ ଉତ୍ତରିଲୁ ହୋଇ କହିଲ—କେବେ ଶୋଲିବ ?

—ଆସନ୍ତା ମାସରେ ଟଙ୍କା ଦେବୁ ତ ?

କୁସୁମ ଗଲା ଆବାଜ କମେଳ କହିଲ—ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ, କିଏ ଶୁଣିବ ।

—ତୋ ଶାଶ୍ଵ କାହିଁ ?

—ମୁଁ ବାହାରକୁ ଯାଇପାରିଲି ନାହିଁ । ସେଇଥିଲାଗି ଦୁଧ ନେଇ ଯାଇଛି । ଅସିଲ
ବୋଲି କାଣ ।

—ବାତକର ଗୁଡ଼ିଗଲଣି ?

—ଲୁହମଳର ତେଉରିଆ ନେଇ ଏବେ ଭଲଅଛୁ । ଆଗେ ମଧ୍ୟ ଦିନ କେତେଟା ପଇ,
ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା । ତା'ଠୁ ତେବେ ଭଲ । ଆପଣଙ୍କ ଥାନ କରିଦିଏ; ସେଗୁଡ଼ାକ ଛଣି
ପକାନ୍ତି । ଗରମ ଗରମ ଦେବି ।

ହଲାଘ ଖାଇବାକୁ ବସିଲ । କୁସୁମ ପାଖରେ ବସି କେତେବେଳେ ଲୁଚି,
କେତେବେଳେ ତରକାର ଦେଉ ଦେଉ କହିଲ—ଆପଣ ତରକାରରେ ବେଶ ଲୁଣ
ଦେଇ ଖାଆନ୍ତି ?

—ରନ୍ଧା ତମଙ୍କାର ହୋଇଛୁ ମା !

—ଥାଉ, ଆପଣଙ୍କର ଥାଉ—

—ହୋଟେଲ ଯେଉଁଦିନ ଶୋଲିବ ସେହିନ ତୋତେ ନିଜ ହାତରେ ରଙ୍ଗ
ଖୁଆଇବି ।

—ନା, ସେଥିବୁ କରିବାକୁ ଦେବନି । ବୁଝିଯୁଣି ଚଲିବାକୁ ହେବ । ଟଙ୍କା ନେଇ
ଭୁତଭୁଲ ଯାହା ତାହା କାମ କରିବ ?

—ମୁଁ କିଛି କରିବ ନାହିଁ । ତୁ ମୋତେ ଚିନ୍ତିନ୍ତିନ୍ତିନ୍ତିନ୍ତି ?

—ମୋ ପାଇଁ ଆପଣ ଏକ ପଇପା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିପାରିବେନି କହୁଦେଉଛି । ତା' ହେଲେ
ନିଷ୍ଟେ ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାଣ୍ଠା ବନ୍ଦକରିଦେବି ।

ପନ୍ଦରଦିନ ପରେ ହଜାରୀ ନିଳ ଗୀରୁ ଗରଣ୍ଠପତ୍ର ଦେବାକୁ ଗଲା । ଉପରଞ୍ଚିଲା
ହରିବାବୁଙ୍କ ପରକୁ ବୁଲିବାକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲୁ ହରିବାବୁ ଟୌଠକଣାନାରେ ଆଉ ଜଣେ
ଅପରିଚିତ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବସି କଥାବାର୍ତ୍ତୀ କହୁଛନ୍ତି । ତାକୁ ଦେଖି ସେ କହିଲେ—
ଏଇ ଯେ, ଆସ ହଜାରୀ ! ବସ ବସ ! ଏମାନେ ଅପିଛନ୍ତି କଳିକତାରୁ ଅତସ୍ତାକୁ
ଦେଖିବାକୁ । ତୁମେ ଆସିଛ ଭଲହୋକହୁ । ରାତରେ ଆମର ଏଠି ଖାଇବ ।

ଅତସ୍ତାର ଭାବାହେଲେ ବିବାହ । ଯଦି ଇତିମଧ୍ୟରେ ତାର ବିବାହ ହୋଇଯାଏ ସେ
ଶାଶ୍ଵତବକୁ ବୁଲିଗଲେ ଟଙ୍କା କରୁଛି ବ୍ୟାପାର ତଳକୁ ପଡ଼ିଯିବ । ହଜାରୀ ଟିକିଏ ଦବିଗଲା ।

ଅଧ୍ୟାତ୍ମାଏ ପରେ ହରିବାବୁ କହିଲେ—ମୁଁ ସନ୍ଧ୍ୟା ଆହୁରିକଟା ଯାର ଆସେ । ଆପଣ-
ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ବା ମଧ୍ୟରେ ବୁଝା ପଠାଇଦିଏ ।

ଭଦ୍ରଲୋକ ଦିନଶ କହିଲେ—ଆପଣ ଫେରିଆସିଲେ ଏକଷ ବୁଝା ପିଆ ହେବ ।
ସେମାନେ ସେତେବେଳକୁ ଥରେ ନର୍ତ୍ତକିଳରୁ ବୁଝିଆସିବେ ।

ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ଅତସ୍ତା ଆସି ବୋଠକଣାନାର ଭିତର ଆଉର ଦରକାରୁ ଥରେ
ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଭକ୍ତି ମାରି ଘର ଭିତରେ ପଶିଲା ।

—ଆ, ଆ, ମା । ଭଲଅଛୁ ?

—ଆପଣ ଭଲଅଛନ୍ତି କିନା... ? ଗୋପାଳନଗରରୁ ଆସିଲେ ?

—ନା' ମା, ମୁଁ ଆଉ ଗୋପାଳନଗରରେ ନାହିଁ ତ । ରାଣ୍ଯାଟର ସେଇ
ହୋଟେଲରେ ପୁଣି କାମକରୁଛି । ସେମାନେ କାମରେ ଲଗେଇଲେ ।

—ଲଗେଇବେନି ? ଆପଣଙ୍କପରି ଲୋକ ପାଇବେ କୁଆଡ଼ୁ ? ମୋତେ ଏଥର
ଗୋଟାଏ କିଛି ଶିଖେଇଦେଇ ଯାଆନ୍ତୁ କକା ଆଜି ! ଆପଣଙ୍କ ନାଆଁର ପ୍ରଣଂସା
ଚିରକାଳ କରିବ ।

—ମା' ଏଇଟା ହାତଧରି ଶିଖାଇବା ଜିନିଷ । କହୁଦେଲେ ତ ଚଳିବନି; କରି
ଦେଖେଇଦେବାକୁ ହେବ । ତା'ର ସୁବିଧା ହେବ କିପରି ? ମୁଁ ଏହା ଆଗରୁ ତତେ
କହୁଛି ।

—କାଲି ଆପଣଙ୍କ ପରକୁ ଯିବ । ଟେପୀକୁ କହିବେ । ତାକୁ ନେଇ ଆସିଲେନି
କାହିଁକି ? ତାକୁ ନେଇଆସିବେ । ସେ ବି ଆମର ଏଠି ରାତରେ ଖାଇବ ।

ଅତସ୍ତା ଟିକିଏ ପରେ ବୁଲିଗଲା, କାରଣ ଆଗନ୍ତୁକ ଭଦ୍ରଲୋକ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ଗଲା
ଆବାଜ ବାହାର ପ୍ରାଣାଢ଼ୁ ଶୃଭିଲା ।

ପରଦିନ ମୁକାଳ୍ପ ଟେପୀର ମା' ଅଗଣା ଓକାଉଡ଼ି, ଏହି ସମୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ
ଅଗଣା ମଞ୍ଚ ତାଙ୍କିଲୁ—ଟେପୀ ! ହେ ଟେପୀ...

ଟେପୀର ମା' ତରତର ହାତରେ ଗ୍ରହ୍ୟଶିଖ ପକେଇଦେଇ ସେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲ ।
ଜମିଦାରର ଝିଅ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗାରେ କାହାର ଘରକୁ ଦେଖି ଯାଏନା । ମେମାନଙ୍କ ପରି
ଗରିବଲୋକଙ୍କ ଘରକୁ ସେ ଯା-ଆସ କରୁଛି । ଏହା ଅତି ଭାଗ୍ୟର କଥା । ଗର୍ବକରି
ଲୋକଙ୍କ ପାଖରେ ପରିଚୟ ଦେବାଭଳି କଥା ସତେ ।

ସେ ହସି କହିଲ—ଟେପୀ ବାସନ ନେଇ ପୋଖରକୁ ଯାଇଛୁ । ଆସ, ବସ ମା' ।

—କକା କାହାନ୍ତି ?

ହଜାରୀ କାଳି ରାତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଘରେ ଗର୍ବ ଆହାର କରିଥିଲେ ବି ଆଜି ଗୁଲି ଗୁଲି
ତିନିକୋଣ ବାଟ ରାଣୀଗାଟ ଯିବ । ଏଇ କାରଣରୁ ବଡ଼ ଗୋଟାଏ ବାଟିରେ ଲୁଣ, ଲଙ୍କା
ସହ ଗୁଡ଼ିଲଭଜା ଘରର ସେ ବଡ଼ ବାରଣ୍ୟାରେ ବସି ଗୈବାଉଥିଲା । ଅତ୍ୟନ୍ତ ପଛରୁ
ଏଥେତେ ଗୁଲିଅସିବ ଓ ତାହାର ଗୁଡ଼ିଲଭଜା ଖାଇବା ଦେଖିପକେଇବ, ସେହି ଭୟରେ
ବାଟିଟାକୁ ସେ ତରତରରେ କୁଞ୍ଚ ଲୁଗାରେ ଘୋଡ଼େଇପକେଇଲା ।

ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆସି କହିଲ—କାହିଁ, କକା କେଉଁଠି ବସିଛନ୍ତି ?

ଓଃ ଠିକ୍ ସମୟରେ ଗୁଡ଼ିଲଭଜା ବାଟିଟା ଯୋଡ଼େଇ ପକେଇବ ସେ...ଅତ୍ୟନ୍ତ ତାକୁ
ରାଷ୍ଟ୍ର ଭାବିଥାଏନ୍ତା । ରାତର ଏ ଆକଣ୍ଟୁଣିଆ ପରେ ସକାଳ ନହେଉଣ୍ଣି...

—ଏଇ ସେ ମା ! ଏତେ ସକାଳୁ...?

—ଆପଣ ଆମ ଘରେ ଦିପହିରେ ଖାଇବେ । ସେଇଥା କହିବାକୁ ବାବା କହିଲେ ।

—ନା ମା, ମୁଁ ଏକଣିଶା ରାଣୀଗାଟ ବାହାରିଛି । ହୃଦିତ ନାହିଁ । ଆଉ କାଳି ରାତରେ
ଯେଉଁ ଖିଆ ହୋଇବ ସେଥିରେ—

—ତେବେ ଟେପୀ ଓ ଖୁଡ଼ିମା' ଯିବେ—ସେମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତଣ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ
କହିଦେଉଛୁ—କହ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବାରଣ୍ୟାକୁ ଉଠି ନିଜେ ପିଢ଼ା ପକେଇ ବସିଗଲ । ଏହା
ଦେଖି ହଜାରୀ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲ । ପ୍ରଥମତଃ ସମୟ ନାହିଁ । ଦଶଟା ଭିତରେ ହୋଟେଲରେ
ପହଞ୍ଚ ରାଣୀଗାଟ ବସାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଗୋଟାଏ ବାଟି ଗୁଡ଼ିଲଭଜା ଗୈବାଇବାକୁ ତ
ସମୟ ଲାଗିବ । ହତରୀଗା ଝିଅଟା ସବୁ ମାଟି କରିଦେଲା...ବାଟିଟା ଲୁଚେଇ ବସି
ରହିଲେ କେତେକଣ ଚଳିଯିବ ?

ଅତ୍ୟନ୍ତ କହିଲ—କକା ଆଜ୍ଞା, ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଯଦି ଆପଣଙ୍କର ଆଉ ଦେଖାନହୁଏ ?

—କାହିଁକି ଦେଖାହେବନି ?

ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲଙ୍କୁରୁ ସ୍ଵରରେ କହିଲ—ଧରନ୍ତ ଯଦି ମୁଁ—ଆଜିଠାରୁ—

—ବୁଝିଛ ମା, ଭଲ ତ, ଆନନ୍ଦର କଥାତ !

—ଆପଣମାନେ ମତେ ତଡ଼ପାରିଲେ ରକ୍ଷାପାଆନ୍ତେ, ତାହା ଜାଣେ । ମା'ର ମୁହଁରେ ବି ସେଇ ଗୋଟିଏ କଥା, ବାବାଙ୍କ ମୁହଁରେ ସେଇ ଗୋଟିଏ କଥା । ସେ ଯାହା ହେବାର ହେବ, ମୁଁ ସେକଥା କହୁନ । ମୁଁ କହୁଚି ଆପଣ ଆଜି ରହିଯାଆନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ମୁଁ ଯେଉଁ କଥା ଦେଇଛି — ସେହି ଟଙ୍କା କଥା ମନେଅଛୁ ତ ? ଆପଣଙ୍କୁ ତାହା ଆଜି ଦେଇ ଦିବ । ଯଦି କହୁବେ ତ ଏଇଷିଥା ଅଣିବି । ମୋ ମନରୁ ଗୋଟାଏ ବୋଲୁ କମିତିବ । ତା' ପରେ ଯେଉଁଠାକୁ ଆପଣମାନେ ମୋତେ ବିଦାୟ କରିଦେବେ ଦେବେ ।

—ସେ କଥା ମା', ତତେ କେହି ବିଦାୟ କରିଦେଉନାହାନ୍ତି । ଏମିତିଆ କଥା କହିବାର ନୁହଁ...କିନ୍ତୁ ଟଙ୍କା ନିତାନ୍ତ ଦେବୁ ତା'ହେଲେ ?

—ସେତେବେଳେ କହୁଛି, ସେତେବେଳେ ଆପଣ କ'ଣ ଭାବିଥିଲେ ମିଛ କହୁଛି କକା ଆଖ ?

—ତା ଭାବିନି । ଆଜୁ ଧର—ଏମିତି ହୋଇପାରେ—ମୁଁ ହୋଟେଲ ଖୋଲି ଲୋକସାନ ହେଲି । ସେତେବେଳେ ତୋ ଟଙ୍କା ତ ଶୁଣିପାରିବି ନାହିଁ ?

—ମୁଁ ତ କହୁଚି, ନଦେଇପାରିଲେ ସେଥିରେ କଥା ଅଛୁ ? ଆପଣ ବସନ୍ତ ! ମୁଁ ଟଙ୍କା ନେଇଅସେ ।

ଅଧିନିଷ୍ଠାଏ ଭିତରେ ଅତ୍ସୀ ଫେରିଲ । ସନ୍ତୁର୍ପଣରେ କାନିର ଘେର ଖୋଲ ତାକୁ ଦୁଇଶହ ଟଙ୍କାର ଖୁଚୁର, ନୋଟ୍ ଗଣି ଦେଉ ଦେଉ କହିଲ—ଏଇ ରହିଲ । ମୋ ଟଙ୍କା ଫେରି ଦେବାକୁ ହେବନାହିଁ । ସେହି ଟଙ୍କାରେ ଟେଂପୀର ବାହାଘର ହେବ । ମୁଁ ଯାଉଚି, ଲୁଚ ଗୁଲିଆସିଛି । ବାପା ପୁଣି ଖୋଲିବେ ।

ରାଣୀପାଠ ଯିବାବେଳେ ବାଟ ସାବୁ ହଜାର ଅନ୍ୟମନ୍ଦରେ ଭାବରେ ଗୁଲିଲା...ବେଶୁ ରିଅ ଅତ୍ସୀ । ଭଗବାନ ତାର ଭଲକରନ୍ତୁ । ତାର ମନ କହୁଚି, ତାର ହାତ ଦେଇ ଯେଉଁ ଟଙ୍କାରେ ବ୍ୟବସାୟ ଖୋଲିଲେ ଲୋକସାନ ହେବନାହିଁ । ସ୍ଵୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଯେପରି ଆସି ତା ହାତରେ ଟଙ୍କା ଗୁଡ଼ି ଦେଇଗଲେ...

ହୋଟେଲରେ ପହଞ୍ଚି ସେ ଦେଖିଲ ରକ୍ଷାପାରରେ ବଣୀନନା ତାଳ ବସେଇ ଏକା ଦସିଛି । ତାକୁ ଦେଖି କହିଲ—ଆରେ, ଆସ ହଜାର ଭକ୍ତନା, ବଡ଼ ତେର କଲ ଯେ ! ବଡ଼ ତେଜିତରେ ଭାତ ବସାଅ । ଗୋଟାଏ ଦମ୍ଭ ନେବ ?

—ଆଶ ନା ଯାଇ ତିଆର କରି—ମୁଁ ତାଳ ଦେଖୁଛି ।

ଟିକିଏ ପରେ ଗଞ୍ଜେଇ ଚିଲମ ହଜାର ହାତରେ ଦେଇ ବଣୀ କହିଲ—ଗୋଟାଏ ବଡ଼ କାମର ବଜନା ଆସିଛି, ନେବ ? ଅନ୍ଧାଳୁକ ଘୋଷ ପରିବାରଙ୍କ ଘରେ ଶାସ

ହେବ । ସାତଦିନ ଠିକା କାମ । ବୁଦ୍ଧିଆ ଛିଆରି, ସନ୍ଦେଶ ଛିଆରି, ଶର୍ଷା—ଏଇ ସବୁ । ତୈନିକ ଦୁଇଟଙ୍କା ମଜୁରି ଖୋଲିବା ବାହୁ ।

ହଜାରୀ କହିଲା—ବଂଶୀ । ତତେ ଗୋଟାଏ କଥା କହିବ । ମୁଁ ହୋଟେଲ ଖୋଲୁଛି ରାଣ୍ଡାପାଟ ବଜାରରେ । କଥାଟା କାହାକୁ କହିବୁନି । ମୋ ହୋଟେଲକୁ ତତେ ଯିବାକ ହେବ ।

କଥାଟା ଠିକ୍ ଶୁଣୁଛି ବୋଲି ବଂଶୀର ମନେ ହେଲ ନ ଯେମିତି । ସେ ଅବାକ୍ ହୋଇ ତା'ଥିବେ ରୁଦ୍ଧ କହିଲା—ହୋଟେଲ ଖୋଲିବ ? ରୁମେ ?

—ହଁ, ମୁଁ ନୁହେଁ ତ ଆଉ କିଏ—ତୋର ସମୁଦ୍ର ?

ବଂଶୀ କହିଲା—କି ପାଗଳ ପରି ବକୁଳୁ ହଜାରୀ ଭାଇନା ! ସେଇ ଗୋଟିଏ ଚିଲମରେ ଆଉ, ଆଉ ବେଶି ଟାଶନ । ରେଳବଜାରରେ ଗୋଟାଏ ହୋଟେଲ ଖୋଲିଲେ କେତେ ଟଙ୍କା ଲଗେ ରୁମେ ଜାଣ ?

—କେତେ ଟଙ୍କା ବୋଲି ତୋର ମନେହୁଏ ?

—ପାଞ୍ଚଶହ ଟଙ୍କାରୁ କମ ନୁହେଁ ।

—ରୁବିଶହରେ ହେବନି ?

—ଆପାତତଃ ରୁଲିବ, କିନ୍ତୁ କିଏ ରୁମକୁ ରୁବିଶହ ଟଙ୍କା...କୁଞ୍ଚା ରୁଦରର ଗଣ୍ଠି ଖୋଲି ହଜାରୀ ବଂଶୀକୁ ନୋଟର ତାଡ଼ା ଦେଖାଇ କହିଲା—ଏଇ ଦେଖୁଛି, ଦୁଇଶହ ଟଙ୍କା ଏଥିରେ ଅଛି । ଯୋଗାଡ଼ କରି ଆଣିଛି । ଏବେ ଅଣ୍ଟାରେ ଗାମୁଗୁ ଉଦ୍‌ଧିଲାଗିଯାଏ । ତୋର ଅଂଶ ରେହିବ । ଯଦି ପ୍ରାଣପଣେ ଚଳେଇ ପାରୁ ତୋତେ ଫାଙ୍କି ଦେବନି । ଆଙ୍କଟୁଁ ଘର ଦେଖ । ପନ୍ଦରଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଭଡ଼ା ଦେବି । ଆଉ ଦୁଇଶହଟଙ୍କା ବି ଯୋଗାଡ଼ କରିଛି ।

ବଂଶୀନନ୍ଦା ପାଟି ଭାତରେ ଗୋଟାଏ ଅଷ୍ଟଷ୍ଟ ଶର କରି କହିଲା—ଭଲ । ମୋର ମାଣିକରେ ! ହଜାରୀ ଭାଇନା, ଆସ, ରୁମକୁ କୁଣ୍ଡାଇ ଧରି ନାଚେ । ଗୋଟାଏ ଅଷ୍ଟରେ ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ଣ୍ଣୀ ବଧ, ପଢାନାମା ବଧ, ଯଦୁ ବାଜୁଜ୍ଜ୍ଵଳ ବଧ ।

—ଚୁପ୍ ଚୁପ୍-ରୁଲ୍ ହୃଦି ପରେ ଦିଲାଶ ଦର ଦେଖିବା । ତମାଶୁ ଦୌକାନ ପାଖରେ ସେ ଘରଟିର ଭଡ଼ା ନ'ଟଙ୍କା କହୁଛି, ଜାଗାଟା ଭଲ । ଆହୁା, ବଜାର ଅବସ୍ଥା କେମିତି ବଂଶୀ ?

—ବଜାର ଅବସ୍ଥା ଭଲ । ନୁଆ ଆଳୁ ପଡ଼ିଲେ ଶପ୍ତା ହେବ, ଆହୁର ପୁରିଧା ହେବ । ନୁଆ ଆଳୁ ଆମଦାନ ହୋଇଗଲ ବୋଲି ଜାଣ । କେବଳ ମାଛଟା ଏବେ ମହଙ୍ଗା ।

—ଘରଦେଖା ପରେ ଗୋଟାଏ ତାଲିକା କରିପକେଇବା ଆସ । ଥାଳି, ବାସୁନ୍ଦି,

ବାଲ୍ଟି, କଣ୍ଠ, ଶିଳ, ଶିଳସୁଆ, ବାଟି...

—ଆଜି ଖୁଆଥ ହଜାଣସାଇନା । ସତେ ବୋଟାଏ କାମ ଦେବ କାମ କଲ ଆଛା, ଟଙ୍କା କେଉଁଠୁ ପାଇଲ କହନା ?

—ପରେ ସବୁ କହବି । ତେର ସମୟ ଅଛି । ଏବେ ଆଗ କାମ ଆଗ କର ।

ପଢାନାମ ରାନ୍ଧାଗରେ ପଣି କହିଲା—ବେଶ୍ଟ ତ ଦିକଣ୍ୟାଳ ରାନ୍ଧାଗରେ ପଣି ଖୁସିଗପ ଚଳେଇବ—ଫେଆଡ଼େ ମାଛ ଅଧା ପଡ଼ିଛି, ତରକାର ଅଧା ପଡ଼ିଛି । ଏକଷିଶା ଲୋକେ ଖାଇବାକୁ ଆସିବେ ।

ଗୋବର ବୁକର ହାଙ୍କିଲ—ଆର୍ଟକଲସ ଗୋଟାଏ ଥାଳି ।

ପଢାନାମ କହିଲା—ହେଇ ଆସିଲେ ତ ! ଏନେ ମାଛଭଜା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ହେଲାନି ଯେ । ସେଇଥା ଦେଇ ଭାତ ଦେଇଦେବ । ଏଆଡ଼େ ଗଞ୍ଜେଇ ଧୂଆଁରେ ତ ରାନ୍ଧାଗର ଅକାର । ସମୟକୁ ତଡ଼ିବାକୁ ହେବ, କେବେ ଯାଇ ହୋଟେଲ ଚଳିବ । କର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଶିଆପିଆ ନାହିଁ । ସେଥୁପାଇଁ ଯାବରୁ ଗ୍ରେଟଲୋକ, ପାନି ସେଇ ଗଞ୍ଜେଇଖୋବକୁ ପୁଣି କାମରେ ରଖି ହାତବେଡ଼ି ହାତରେ ପିନ୍ଧିଛନ୍ତି... ।

ବଂଶୀନନା କହିଲା—ରାଗ କରୁଛ କାହିଁକି ପଦାନାନି ! କାଲିରାତିର ବାସିମାଛ ଭାଜି ରଖିଛି । ଆର୍ଟକଲସ ଗରଖ ଯେଉଁମାନେ ସକାଳେ ଖାଆନ୍ତି, ସେମାନେ ତାହା ସବୁଦିନେ ଖାଇଥାସୁଚନ୍ତି ।

ହଜାର ବଂଶୀଆଡ଼େ ଘୁଣ୍ଡି କହିଲା—ନା ବଂଶୀ, ଦହ ଅଣିଦିଅ, ସେ ବରଂ ଭଲ, ବାସିମାଛ ଦିଅନା ! ସେଥୁରେ ନାଆଁ ଖରପ ହୋଇଯାଏ—ସେ ଥାଉ ।

ପଢାନାମ ଶିଙ୍ଗାରୀ ହୋଇ କହିଲା—ଦହର ପଇସା ତେବେ ତୁମେ ଦିଅ ନନା—ହୋଟେଲରୁ ଦିଅହେବନି । ତୁମେ ତେରିକର ଘରୁ ଅସିଲ ବୋଲି ମାଛ ହେମନି । ବଂଶୀନନା ଏକା କେତେ ଆଡ଼େ ହେବ ।

ହଜାର ତୁପୁ ରହିଲ ।

ହୋଟେଲ ହୃଦି ପରେ ହଜାର ଚର୍ଣ୍ଣୀଯାଟକୁ ଯିବା ବାଟରେ ରାଧାବନ୍ଧୁ ତଳରେ ବାରମ୍ବାର ନମ୍ବାର କରି ଗଲ । ଠାକୁର ରାଧାବନ୍ଧୁ ଏତେ ଦିନ ପରେ ଯେପରି ମୁହଁ ଟେକ ଗୁଣ୍ଡିଚନ୍ତି । ତାହାର ସେହି ପ୍ରିୟ ଗଛଟି ତଳେ ବସି ହଜାର କେତେ କଥା କଥା ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅତ୍ୟା ଟଙ୍କା ଦେଇଦେଇଛି, ତା'ଗରୁ ବାହାର ଆସି ଟଙ୍କା ଦେଇଛି । ହୃଦି ସେ ହୋଟେଲ ଖୋଲିବାକୁ ତେରିକରିଥାଆନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ଆଉ ତେରି କରିବା ଚଳିବନି । ଅତ୍ୟା ପାଖରେ କଥା ଦେଇଛି—ସେ କଥା ତାକୁ ଭାବିବାକୁ ହେବ ।

ରାଣୀଯାଟ ତାକୁ ବେଶ୍ଟ ଭଲିଲଗେ । ବେଚୁବାବୁର ହୋଟେଲ ତ ଏକମାନ୍ ଜାଗା ଯେଉଁଠି ତାର ମନ ଭଲଥାଏ । ଜୀବନଟା ଶାନ୍ତିରେ କଟାଉଛି ବୋଲି ମନେହୁଏ । ଏଇ ରାଣୀଯାଟର ରେଳବଜାର ଛୁଡ଼ି ସେ କେଉଁଠାକୁ ଯାଇପାରିବନାହିଁ । ଏଇଠି ହୋଟେଲ ଖୋଲିବ, ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି ନୁହେଁ ।

ଉପରଞ୍ଚିଲ ସେ କୁସୁମ ଘରକୁ ଗଲା । କୁସୁମ କହିଲା—ଆଜି ଆସିଲେ, ଆସନ୍ତୁ, ଦିବୁନ୍ତ !

ହୁକାଶ ହସ ହସ ମୁହଁରେ କହିଲା—ଗୋଟାଏ ନିନିଷ ରଖିବାକୁ ହବ ମା !

—କଥଣ ?

ହୁକାଶ ପେଟ ପାଖ କୁଞ୍ଚ ଭକ୍ତି ଦୁଇଶହ ଟଙ୍କାର ନୋଟ୍ ବାହାରକରି କହିଲା—ରଖିଦେ ।

କୁସୁମ ଅବାକୁ ହୋଇ କହିଲା—କେଉଁଠି ପାଇଲେ ?

—ଉଗବାନ ଦେଇଚନ୍ତି । ହୋଟେଲ ଖୋଲିବାର ବସ୍ତ୍ର ଜ ଟେଇ ଦେଇଚନ୍ତି ଏତେ ଦିନ ପରେ । ଏ ଦୁଇଶହ ଆଉ ତୋର ଦୁଇଶହ, ଆସନ୍ତା ମାସରେ ଖୋଲିବ ଶବ୍ଦିତ ।

—ଏ ଟଙ୍କା କିଏ ଦେଲା ଆଜି, ମୋତେ କହିବେନି ?

—ତୋପର ଆଉ ଗୋଟିଏ ମା' ।

—ମୁଁ ଚିନ୍ତିନି ?

—ଆମ ଗାଁ ବାବୁଙ୍କ ଝିଅ ଅତସୀ । ସେ ସବୁକଥା କହିବି ଆଉ ଦିନେ । ଆଜି ବେଳ ଯାଉଛି । ମୁଁ ଯାଇ ତେବେଳି ବସେଇବି । ଟଙ୍କା ରଖିଦେ ଏଇଷିଶା ।

ହୋଟେଲକୁ ଥାପି ବଂଶୀକୁ କହିଲା—ତୋ ଭାଇଟିକୁ ତିରି ଲେଖି ଡଳାଅ ବଂଶୀ, ତାକୁ ଗନ୍ଧରେ ବସିବାକୁ ହେବ । ସେ ଲେଖାପଡ଼ା କାମ ତ ମୋ ଦେହ କି ତୋ ଦେହ ହେବନି ।

ବଂଶୀ କହିଲା—ସେ ତ ବସିଛୁ ହୁକାଶରାଜନା ! ଗୋଟାଏ କାମ ପାଇଲେ ବସ୍ତୁମିବ । ମୁଁ ଆଜି ଲେଖୁଛି । ଆଉ ଘର ମୁଁ ଦେଖିଅସିବ । ତମାଖୁ ଦୋକାନ ପାଖ ଘରଟା ଭଲ । ଯେଇଟାକୁ ନାଥ, ‘ମା ଦୂର୍ଗା’ କହି ଲାଗିଯାଅ ।

ଦୁଇଦିନ ପରେ ଦିନେ ପଢ଼ୁନାମା କହିଲା—ଓ ନନା, ଶୃଣିବଖ । ଆଜି ଛୁଟି ପରେ କେହି କୁଆଡ଼େ ଯାଅନାହିଁ । ଆଜି ଆଗବେଳା ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କ ଶିରଣି । ଗରଖମନଙ୍କୁ ଭାତ ଦେଲିବେଳେ କହିଦିଅ, ସେବେଳା ଯେପରି ରହନ୍ତି । ଆଉ ଗୁମେମାନେ ଶିଆପିଆ ସାର ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୁଜାର ସଦିଦା କରିବାକୁ ।

ବଂଶୀନନା, ହୁକାଶନନା ଆଡ଼େ ଶୁଣ୍ଟି ହସିଲା ଅବଶ୍ୟ ପଢ଼ୁନାମା ବୁଲିଯିବା ପରେ ।

କଥାଟା ଏଇଆ—ହୋଟେଲର ଏଇ ଯେ ସତ୍ୟନାରୂପ ପୁଜା, ତାହା ଏମାନଙ୍କର ଗୋଟାଏ ବେଉସା । ଯେଉଁମାନେ ମାସିକ ହିସାବରେ ହୋଟେଲରେ ଖାଆନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ପୁଜାର ନାଁ କହି ଗୁଡା ବା ପ୍ରଶାମି ଅଦାୟ କରାହୁଏ । ଆଦାୟ ଟଙ୍କାର ସବୁ ଅଂଶ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୁଏନା ବୋଲି ହଜାର ବା ବଣୀର ଧାରଣା; ଅଥବା ସତ୍ୟନାରୂପଙ୍କ ପ୍ରସାଦର ଲୋଭ ଦେଖାଇ ଯେଉଁମାନେ ଦୈନିକ ନଗଦଗରୀଙ୍କ ସେମାନଙ୍କୁ ରାତବେଳା ଆଖିବାର ବେହୁହୁଏ—କାରଣ ଏପରି ଅନେକ ନଗଦ ଗର୍ଭାଙ୍ଗ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଗୋଟାଏବେଳ ହୋଟେଲରେ ଖାଇଯାଆନ୍ତି—ଦୁଇବେଳା ଆସନ୍ତିର ।

ବଣୀନନା ପଶବେଷଣ ସମୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଠିକା-ଗରଖଙ୍କୁ ମୁଲୁଏମ ହସ ହସି କହିଲଗଲା—ଆଜି ବାବୁ, ଅର୍ତ୍ତାଳା ସତ୍ୟନାରୂପ ପୁଜା ହୋଟେଲରେ ହେବ । ସେ ବେଳା ଆସିବେ—ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବେ ।

ବାହାରେ ଗଦିଘରେ ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଗରଖମାନଙ୍କୁ ଠିକ୍ ଏହିପରି କହିଲଗିଲେ । ବଣୀନନା ହଜାରକୁ ଅତ୍ୟ ଆଳରେ କହିଲ—ସବୁ ଫାଙ୍କି କାମ । ଚିରୁଡ଼ାଏ କନ୍ଦଳୀପଦ୍ମ ଉପରେ ହତାଏ ଗୁଡ଼ଗୋଲା ଅଟା, ଆଉ ତା ଉପରେ ଦିଁଣ୍ଡେ ବତାସା । ହୋତଗଲ ଏହାର ନାଁ ତୁମ ସତ୍ୟନାରୂପଙ୍କ ଶିରଣି ! ମୋର କେଉଁଠିକାର—.....

ସନ୍ଧା ସମୟରେ ପୁଣ୍ଡି ଭକ୍ତାରୂପି ସତ୍ୟନାରୂପଙ୍କ ପୁଜା କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ବାସନ ଦରେ ସତ୍ୟନାରୂପଙ୍କର ପିଢ଼ା ପକାହୋଇଛି । ହୋଟେଲର ଗୁକର ଦୁହେଁ ମିଶି ଘଣା ଓ କଂସାଳ ପିଟୁଛନ୍ତି । ପଦ୍ମନାଭ ଘନପନ ଶଙ୍ଖ ଫୁକୁଚି—କେତେ ଜଣ ଗରଖଙ୍କୁ ଆକୃଷ କରିବାପାଇଁ ନୁହେଁ ତ କଅଣ ?

ଷ୍ଟେସନରେ ଯେଉଁ ଗୁକର ‘ହି-ଇ-ଇ-ନୁ ହୋ-ଟେ-ଲ’ ବୋଲି ରହିଗୁଡ଼ି, ତାହାକୁ ବି କହିଦିଆହୋଇଛି, ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯାତ୍ରୀଙ୍କ କହୁଛି—ଆସନ୍ତ ବାବୁ ଶିରଣି ପରସାଦ ହେଉଛି । ହୋଟେଲରେ ଖାଇବାର ବଡ଼ ସୁଯୋଗ ଆଜି, ଆସନ୍ତ ବାବୁ ! ଯେଉଁମାନେ ନଗଦ ପଇସାର ଗର୍ଭ ସେମାନେ ଭାବୁଛନ୍ତି ଅନ୍ୟ ହୋଟେଲରେ ତି ପଇସା ଦେଇ ଖାଇବେ, ସବି ସତ୍ୟନାରୂପଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ଉପର ମିଳେ, ତେବେ ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ହୋଟେଲକୁ ଯିବାନ କାହିଁକି ? ଫଳରେ ଯଦୁ ବାତୁଛୁକେର ଦୈନିକ ନଗଦ ଗର୍ଭରୁ ଅନେକ ବି ଏହି ହୋଟେଲରେ ପ୍ରତିଛନ୍ତି । ଏଠି ନଗଦ ଗରଖମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏହି ଯେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଶିରଣି ଦିଆହେବ ଭାତପଦ୍ମରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଟିକଟ କଣି ଭାତ ଖାଇବାକୁ ପଣିଲେ ତେବେ ଯାଇ ଶିରଣି ମିଳିବ—ନଚେତ୍ ଶିରଣିତକ ଖାଇ ଯଦି ଗର୍ଭ ପଳାଏ !

ମାସିକ ଗରଖମାନଙ୍କପାଇଁ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା । ସେମାନେ ଗୁଡା ଦେଇଗନ୍ତି,

ବିଶେଷତଃ ସେମାନଙ୍କର ଶାତ୍ରୁ କରିବା ଦରକାର । ପୁଜା ସରଳ । ସେମାନଙ୍କୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକାଠି ବସେଇ ପ୍ରସାଦ ଶାତ୍ରବାକୁ ଦିଆହେଲ । ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ନିଜେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ପଶୁଗଲେ ସେମାନେ ଆଉ ଟିକିଏ ପ୍ରସାଦ ନେବେ କି ନା ।

ସେତେବେଳେ ସେ ଆଡ଼େ ମାସିକ ଗରୁଣମାନଙ୍କୁ ଶିରଣି ବିତରଣ କରାହେଛି, ସେହି ସମୟରେ ହଜାରୀ ଦେଖିଲ ବସ୍ତା ଉପରେ ଯତାନ୍ ମଜୁମଦାର ଠିଆହୋଇ ଆଁକର ସେମାନଙ୍କର ହୋଟେଲ ଆଡ଼େ ଗୁଡ଼ିବି । ସେହି ଯତାନ୍.....

ହଜାରୀ ମନେହେଲ ଲୋକଟାର ଅବସ୍ଥା ଆହୁର ଖରପ ହୋଇଯାଇଛି । କିପରି ଏକ ଅନାହାର ଶୀଘ୍ର ଚେହେରା । ସେ ଡାକି କହିଲ—ଗୁମେ ! ଓ ଯତାନ୍ ବାବୁ ! କେମିତି ଅଛନ୍ତି ?

ଯତାନ୍ ମଜୁମଦାର ଅବାକୁ ହୋଇ କହିଲ—କିଏ ହଜାରୀ କି ? ପୁଣି ଏଠାକୁ କେବେ ଅସିଲ ?

—ସେ ଅନେକ କଥା—କହିବ । ଏଇଷିଥା ଆସନ୍ତୁ ନା, ଆସନ୍ତୁ ।

ଯତାନ୍ ଉଚ୍ଚତଃ ହୋଇ ବନ୍ଧନା ପର ପାଖରେ ବାଡ଼ିଦେହରେ ଥୁବା ଦରଜାଦେଇ ହୋଟେଲରେ ପଣି ବନ୍ଧନାପର ଦୁଆର ପାଖରେ ଆସି ଠିଆହେଲ ।

ହଜାରୀ ଦେଖିଲ ତା ଗୋଡ଼ରେ କୋତାନାହିଁ । ଦେହରେ ଅଛି ମଇଲା ଚଦର । ପିନ୍ଧା ଖୋଚିଛି ବି ତଡ଼ିପ । ଆଗଠାରୁ ବେଶି ଗୋଟା ହୋଇଯାଇଛି ଲୋକଟା । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ଅଭାବର ଗ୍ରୁପ ଆଖି ଓ ମୁହଁରେ ବେଶ ପରିଷ୍ଟୁଟ ।

ଯତାନ୍ ଶୁଣିଲ ହୁଏ ହୁପି କହିଲ—ଆରେ, ଭୁମମାନଙ୍କର ଏଠି ସତ୍ୟକାରୟୁଷ ପୁଜା ହେଉଛି ଆଜି ! ଆଗେ ମୁଁ କେତେ ଆସିଛି ଓ ଶାତ୍ରୁ ।

—ଶାତ୍ରବନି ? ଆପଣ ତ ଥୁଲେ ବାରମାସର ବନ୍ଧା ଗରଖ—ଆସନ୍ତୁ, ପରସାଦ ଶାତ୍ରବାନ୍ତୁ ।

ଯତାନ୍ ଭବୁତା ଦେଖାଇ କହିଲ—ନା-ନା ଆଉ-ଆଉ—ସେଥିରେ କ'ଣ ଥିଛି ?

ହଜାରୀ ଏଥର ଏପାଖ ସେପାଖ ଗୁଡ଼ି ଦେଖିଲ କେହି କୁଆଡ଼େ ନାହାନ୍ତି । ସମୟେ ଶାତ୍ରବାପରେ ବନ୍ଧାଗରୁଣମାନଙ୍କୁ ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିବାରେ ବ୍ୟାପ । ସେ କଢଳୀ ପକ୍ଷ ପକେଇ ଯତାନ୍କୁ ବସାଇଲା ଏବଂ ପାଖ ବାସନଘରୁ ବଡ଼ ବାଟିରେ ବାଟିଏ ସତ୍ୟକାରୟୁଷଙ୍କ ଶିରଣି, ଏକ ମୁଠା ବତାସା ଓ ଦିଓଟି ପାଚିଲ କଢଳୀ ଆଖି ଯତାନ୍କର ପନ୍ଥରେ ଦେଇ କହିଲ—ଟିକିଏ ପରସାଦ ଶାତ୍ରବାନ୍ତୁ ।

ଯତାନ୍ ମଜୁମଦାର ଦ୍ଵିତୀୟ ନକରି ଶିରଣି ସହ କଢଳୀ ଦୁଇଟି ଚକଟି ମଣେରୁ ଗୋରୁପରି ଗିଲିଲାଗିଲ । ସେଥିରେ ହଜାରୀ ମନେହେଲ, ଲୋକଟା ସତରେ ଅଛି

ଷ୍ଣୁଧାର୍ତ୍ତଥିଲା । ବୋଧ୍ମୁଏ ସେ ବେଳା ଆହାର କୁଟିନି । ତିନି ଗୁର ଗ୍ରାମରେ ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ଶିରଣି ସେ ନିଃଶେଷ କରିଦେଲା ।

ହଜାରୀ କହିଲା — ଆଉ ଟିକିଏ ଦେବି ?

ଯତନ୍ ପୁଷ୍ପର ଭଦ୍ରତାର ସ୍ଵରରେ କହିଲା — ନା-ନା, ଥାର-ଥାର, ଆଉ କାହିଁକି ?

ହଜାରୀ ଆଉ ଏକ ବାଟି ଶିରଣି ଆଖି ପରିରେ ତାଳିଦେବା ମାତ୍ରେ ଯତନ୍ର ଆଖି ମୁହଁ ଯେପରି ରଜ୍ଜୁଳ ହୋଇଗଲା ।

ତାହାର ଖାଇବା ଅଧା ହୋଇଛି ଏହି ସମୟରେ ପଢ୍ହାନାମ ବରଣାସର ଦୁଆରକୁ ଅସି ହଜାରାକୁ କଥଣ ଗୋଟାଏ କହିବାକୁ ଗଲା । ଏବଂ ଗୋରୁପରି ଖାଇଥିବା ଯତନ ମଜୁମଦାରକୁ ଦେଖି ହଠାତ୍ ଅକ୍ଳମାର ଠିଆହୋଇଗଲା । କହିଲା — ସେ କିଏ ?

ହଜାରୀ ହସି କହିଲା — ସେ ଯତନ୍ବାବୁ, ଚହୁଁପାରୁନ ପଢ୍ହାନାନି ! ଆମର ପୁରୁଣା ବାବୁ । ଯାଉଥୁଲେ ରାତ୍ରା ଦେଇ । ମୁଁ କହୁଲି ଆଜି ପୁଜାର ଦିନଟା — ଟିକିଏ ପରିପାଦ ଖାଇ ଯାଆନ୍ତି ବାବୁ !

ପଢ୍ହାନାମ କହିଲା — ବେଶ ! କହ ସେ ଫେର ପୁଣି ଯାଇ ମାସିକ ଗରଣମାନଙ୍କ ଖାଇବା ଦରେ ପରିଲା ।

ଯତନ୍ ସେତେବେଳ ଯାଏ ପଢ୍ହାନାମକୁ କଥଣ ଗୋଟିଏ କଥା କହିବାକୁ ଯାଉଥୁଲ । କିନ୍ତୁ ସେ କଥା କହିବାର ସୁଯୋଗ ତାକୁ ଦିଲେନାହିଁ । ସେ ଖାଇବା ଶେଷକରି ଢାଳେ ପାଣି ମାଗିନେଇ ପିଇ ରୈରପରି ଖିଦିକ ବାଟେ ବାହାରିଗଲ ।

ଅଳ୍ପ କ୍ଷଣ ପରେ ଗୋରା ଗୁକର ଆସି କହିଲା — ନନା, କର୍ତ୍ତା ଦୂମକୁ ଡାକୁଚନ୍ତି ।

ହଜାରୀ ବୁଝିଥୁଲ କର୍ତ୍ତା କେଉଁଥିପାଇଁ ତାକୁ ଜରୁଣ ତଳବ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେ ଯାଇ ଭୁର୍ବିଲ ତା'ର ଅନୁମାନ ସତ୍ୟ । କାରଣ ପଢ୍ହାନାମ ମୁହଁ ଫୁଲେଇ ଗଦି ଘରେ ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ପାମନାରେ ଠିଆହୋଇଛି ।

ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କହିଲେ — ହଜାରୀ, ତୁମେ ସଇତାନଟାକୁ ହୋଟେଲରେ ପୁରେଇ, ତାକୁ ବସେଇ ଶିରଣି ଖୁଆଉଥୁଲ ?

ପଢ୍ହାନାମ ହାତ ହାଲେଇ କହିଲା — ଆଉ ଖୋଇଛୁ ବୋଲି ଖୋଇଛୁ — କୁଣ୍ଡ, କୁଣ୍ଡ ଶିରଣି ଦେଇଛୁ ତା ପଦରେ । କିନ୍ତୁ ଥିଲ ଲୁଚେଇ ଖୁଆଇବ । ଧର୍ମର ଡାକ ପବନରେ ଗୁଲେ । ମୁଁ ପହଞ୍ଚିଗଲି ସେତିକିବେଳେ ବଡ଼ ଡେକ୍କି ଓହ୍ନାହେଲ କି ନା ଦେଖିବାକୁ । ମୋତେ ଦେଖି...

ହଜାରୀ ବିମନତର୍ବବରେ କହିଲା — ବାବୁ, ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କ ପରିପାଦ ବୋଲି ହିଁ ଦେଇଥୁଲ ବାବୁ ! ଆମର ପୁରୁଣା ଗରଙ୍ଗା...

ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଦାନ୍ତ ରଗଡ଼ କହିଲେ—ସୁରୁଷା ଗରଖ ? ଭାର ତ ପୁରୁଷା ଗରଖ ଜଏ ମୋର ? ହୋଟେଲର ମୁଠାଏ ଟଙ୍କା ଫାଙ୍କି ଦେଇ ଗୁଲିଯାଇଛି । ଭାର ଗରଖ ମୋର ? ଗୁରିମାସ ବିନାପତ୍ରସାରେ ଖାଇଗଲା । ଗୋଟିଏ ଅଧିଳ ଉପର ହାତ କଲନାହିଁ । ପହଞ୍ଚ ନମ୍ବର ଜୁଆର୍ବେର କେଉଁଠିକାର—ଗରଖ ? ଭୁମେ କାହା ହୁକୁମରେ ତାକୁ ହୋଟେଲରେ ପରିବାକୁ ଦେଲ ଶୁଣେ ?

ପଢ୍ରାନାମ କହିଲ—ମୁଁ କୌଣସି କଥା କହିଲେ ତ ପଢ୍ରା ବଡ଼ ମନ । ଏଇ ହୃଦୟ ନନ୍ଦା କି କମ୍ ସତାନ ବାବୁ ? ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ସବୁକଥା । ସବୁକଥା ଆପଣଙ୍କ କାନରେ ପକାଇବାକୁ ମୋର କହୁନ୍ତିଏନାହିଁ । ଲୁଚେଇ ଲୁଚେଇ ହୋଟେଲର ଅଧେ ଜିନିଷ ଯାଇ ଭିତରେ ତା ଖଲିପା ସାଂଗମାନଙ୍କ ଘରେ । ଯତନ୍ତନନ୍ଦା ତାର ସାଙ୍ଗ—ବୁଝିଲେ ନା ଆପଣ ? ଲୋକକୁ କାମରେ ଲଗାଇଲିବେଳେ ମୁଁ କେହି ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ହାତେ ହାତେ ଧରିଲିବେଳେ ଜଏ ମାରପି ଲୋକ ବୋଲି ଆଖିରେ ଯାଏନ । ଏଇ ଦେଖନ୍ତୁ—ପୁଣି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟପୋରି ଯଦି ହୋଟେଲରେ ସୁରୁ ନନ୍ଦେ ହୋଟେଲରେ ତେବେ ମୋର ନାଆ.....

ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କହିଲେ—ଏଇଟା ଭୁମ ନିଜର ହୋଟେଲ ନୁହେଁ ଯେ ହୃଦୟନନ୍ଦା, ଭୁମେ ଏଠି ଯାହା ଖୁସି କରିବ । ନିଜର ମତ ଏଠି ଖଟେଇଲେ ଚଲିବନି—ଜାଣିଆଥ ! ଭୁମର ଅଠଥା ଜୋରିମାନା ହେଲ ।

ହୃଦୟ କହିଲ—ବେଶ୍ ବାବୁ, ଆପଣଙ୍କ ବିଶୁରରେ ଯଦି ତାହା ହେଲ, କରନ୍ତୁ ଜୋରିମାନା । ତେବେ ଯତନ୍ତନବାବୁ ମୋର ସାଙ୍ଗ ବି ନୁହନ୍ତି ବା ସେସବୁ କିନ୍ତୁ ନୁହନ୍ତି । ଏଇ ହୋଟେଲରେ ହି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ଆଳାପ । ତାଙ୍କ ବି ଅନେକ ଦିନ ହେଲ ଦେଖିନି । ପଢ୍ରାନାମ ଅନେକ ଅନ୍ୟାୟ କଥା ଲଗେଇ କହନ୍ତି ଆପଣଙ୍କ ଆଗରେ । ମୁଁ ଯାଉଛୁ ଏଇ ମାସରୁ—ଆରି ଏଠି ଗୁରୁତ୍ୱ କରିବିନି ।

ପଢ୍ରାନାମ ଏ କଥାରୁ ଅନ୍ତର୍ଥ ସୁର୍ଖିକଲ । ହାତଗୋଡ଼ ହଲେଇ ଚିକାରକରି କହିଲ—ଲଗାଏ, ଲଗାଏ ତୋ ନାଁରେ ! ଲଗେଇବାପାଇଁ ଭୁମେ ଯେ ବଡ଼ ଯୋଗ୍ୟଲୋକ, ସେଇଥୁ ଲାଗି ପଢ୍ରା ଲଗେଇ ବୁଲୁଛ ଭୁମ ନାଁରେ ! ଯେତେ ବଡ଼ ମୁଁ ନୁହେଁ ସେତେ ବଡ଼ କଥା । ଭୁମପରି ଲୋକଙ୍କୁ ପଢ୍ରା ଗଣନି ଭିତରକୁ ଆଣେନା, ତା ଭୁମେ ଭଲକରି ଭୁଲ ନନ୍ଦା ! ଯାଅନା ଭୁମେ ଆଜି ଗୁଲିଯାଆ, ଆସନ୍ତା ମାସରୁ କାହିଁକି ? ଦରମାପଦ ଚାକୁକରି ଆଜି ବିଦାୟ ହୋଇଯାଆ । ଭୁମପରି ନନ୍ଦା ରେଳେ ବଜାରରେ ଗଣ୍ଯ ଗଣ୍ଯ ମିଳିବେ ।

ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କହିଲେ—ତୁପୁ ତୁପୁ ପଢ୍ରା, ତପୁ କର ! ଗରୁଖାପଦ ଯାଉଛନ୍ତି,

ଅୟୁଚନ୍ତି । ସେ କଥା ଏବେ ଥାଉ—ପରେ ହେବ । ଆହ୍ଵା, ତୁମେ ଏକଣି ଯାଆ ହଜାରନନା ।

ବହୁତ ରାତରେ ହୋଟେଲ କାମ ସରିଲ ।

ଶୋଇବା ସମୟରେ ହଜାର ବଂଶୀକୁ କହିଲ—ଦେଖିଲ ତ, କି ରକମ ଅପମାନ ପଢାନାମା ମତେ କଲ ? ତୁମେ ବି ଗୁଡ଼, ଗୁଲ ଦି'କଣ ବାହାରିଯିବା । ଦେଖ ବଂଶୀ, ଗୋଟାଏ କଥା, ଏହି ହୋଟେଲରେ କେମିତି ଏକ ମାୟା ଲାଗିଯାଇଥିଲା । ମୁଁରେ କହେ ସତ ଯିବି ଯିବି, କିନ୍ତୁ ଯିବାକୁ ମନ୍ତ୍ରିତ କରିବାକୁ ମନ୍ତ୍ରିତ କରିବାକୁ ମନ୍ତ୍ରିତ କରିବାକୁ ମନ୍ତ୍ରିତ ! ଏହା ସେ ନିଜର ପରବାଢ଼ି ବୋଲି ହୋଇଯାଇଥିଲା ତା ନୁହେଁ : କିନ୍ତୁ ଏମାନେ, ବିଶେଷକର ପଢାନାମା, ଏଠି ରହିବାକୁ ଦେଲାନି । ଏଥର ସତରେ ଯିବି ।

ବଂଶୀ କହିଲ—ଯଥାନ୍ତକୁ ତୁମେ ଡାକିଥିଲ ନା ସେ ନିଜେ ଆସିଥିଲ ?

—ମୁଁ ଡାକିଥିଲି । ତାହାର ଅବସ୍ଥା ଖରାପ ହୋଇଯାଇଛି । ଆଜିକାରି ଖାଇବାକୁ ପାଏନା । ପୁରୁଣ ଗରାଣ ତ, କେତେ ମୋକ ଖାଇ ଯାଉଚନ୍ତି, ସେ ଟିକିଏ ଶିରିଣି ଖାଇଯାଉ—ଏତତ ମୋର ଅପରାଧ !

ପରମାସର ଶୁଭ ପହିଲ ତାରିଖରେ ରେଲବଜାରରେ ଗୋପାଳ ଘୋଷର ତମାଙ୍କୁ ଦୋକାନ ପାଖରେ ହୁଁ ନୂତନ ହୋଟେଲଟା ଖୋଲିଲା । ଟିକି ଯାଇନବୋର୍ଡରେ ଲେଖା ଥିଲା :

ଆଦଶ ହିନ୍ଦୁ ଚନ୍ଦ୍ରାଚଳ

ହଜାରନନା ନିଜ ହାତରେ ରାନ୍ଧିଥାଆନ୍ତି ।

ଭାତ, ଭାଲି, ମାଛ, ମାଟ୍ୟ ସବୁ ପ୍ରକାର ପ୍ରସ୍ତୁତ୍ୟାଏ ।

ପରିଷାର ପରିଚନ ଓ ଶ୍ରୀ ।

ଆସନ୍ତୁ ! ଦେଖନ୍ତୁ !! ପରାଷା କରନ୍ତୁ !!!

ବେଳୁ ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ତୀ ହୋଟେଲ ଅନୁକରଣରେ ସାମନାରେ ଗଦିପର । ସେଠି ବଂଶୀ ନନାର ଭଣିଲା, ସେହି ପିଲଟି, କାଠବାକ୍ୟ ଉପରେ ଖାତା ପକେଇ ଗରଖମାନଙ୍କର ଯୈବା ଅସିବାର ହସାବ ରଖିଛି, ରାତରେ ରାତ୍ରି ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ତୀ ବଂଶୀ ଓ ହଜାର ।

ବେଳ ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ତୀର ହୋଟେଲ ପରି ତିନୋଟି ଶ୍ରେଣୀ କରିଯାଇଛି । ସେହି ରକମ ଟିକଟ କିଣି ପଣିବାକୁ ହୁଏ ।

ନିତାନ୍ତ ମନ୍ଦ ହେଲାନ୍ତି । ଖୋଲିବା ଦିନ ଦି'ପହର ଗରଖ ଭଲହେଲେ । ଦିନୀ
ଖୋଲିବା ଘରେ ଭାତ ଦେବାକୁ ଆସି ଫେରିଯାଇ ହଜାରାକୁ କହିଲା—ଆଡ଼୍ କିଲାସ
ଦିରିଶଟା । ପ୍ରଥମ ଦିନର କାରବାର ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ଆରବେଳା ମାତ୍ର ଲଗେ
ଦିଅ ।

ବହୁଦିନର କାମନା ଠାକୁର ରଖାବଲ୍ଲଭ ପୁରଣ କରିଛନ୍ତି । ହଜାରା ଏବେ
ହୋଟେଲର ମାଲିକ । ଆଜି ଯେ ବେତୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ସମାନ ଦରର ଲୋକ । ପ୍ରବଳ
ଇଚ୍ଛା ହେଲା, ଯେତେ ଜଣାଗୁଣା ପରିଚିତ ଲୋକ ଯେ ଯେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତାହା
କହିବୁଲିବ । ମନର ଆନନ୍ଦ ଗୁପ୍ତି ନ ପାର ଉପରଞ୍ଚି କୁସୁମଗରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲା ।
କୁସୁମ କହିଲା—ହୋଟେଲ କେମିତି ଗୁଲିଲା ଆଜ୍ଞା ?

—ବେଶ ଗରଖ ପାଉଛୁ । ମୋର ବଡ଼ ଇଚ୍ଛା ତୁ ଥରେ ଆସି ଦେଖିଯା । ତୁ ତ
ଅଂଶୀଦାର ।

—ସିବି ! କାଲ ସକାଳେ ଯିବି । ଆପଣଙ୍କ ମାଲିକ କ'ଣ କହୁଛି ?

—ରାଗି ଲଳପଡ଼ିଯାଇଛି । ମୋର ମାସକର ଦରମା ଦେଲାନାହିଁ । ନ ଦଉ । ସତକହୁଛି
କୁସୁମମା', ମୋ ବୟସ କିଏ କହୁଛି ଅଠଗୁଲିଶ ହୋଇଛି । ମୋର ଯେପରି ମନେ-
ହେଉଛି, ମୋର ବୟସ ପନ୍ଦରବର୍ଷ କମିଯାଇଛି । ହାତଗୋଡ଼ରେ ଖୁବୁ ବଳ ଆସିଛି ।
ତୁ ଆଡ଼ ମୋର ଅତ୍ସୀ ମା' ତୁମେ ଆରଜନ୍ତରେ ମୋର କ'ଣ ଥୁଲ କେଜାଣି ।
ତୁମମାନଙ୍କୁ—

କୁସୁମ ବାଧା ଦେଇ କହିଲା—ପୁଣି ସେଇ ସବୁ କହୁଛି ବାବା ଆଜ୍ଞା । ମୁଁ ଟଙ୍କା
ଦେଉଛି ସୁଧ ପାଇବି ବୋଲି । ଏ ତ ବ୍ୟବସାୟ—ଟଙ୍କା ଲଗାଣ । ଟଙ୍କା କ'ଣ ବାକସ
ଭିତରେ ଥାଇ ସ୍ଵର୍ଗରେ ସଞ୍ଚକଣା ଦେଇଥାଆନ୍ତା ? କହିବନ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ! ତେବେ ହଁ,
ଆମ ବାବୁଙ୍କ ଝିଅ କଥା ଯାହା କହୁଲ—ସେ ଦେଇଛି ସତ କୌଣସି ଦାଖା ନ କର । ତା
କଥା ହଜାର ଥର କହିପାରନ୍ତି । ତା' ବାହାଘର କଥା କ'ଣ ହେଲ ?

—ଆସନ୍ତା ଯୋମବାର ଦିନ ବାହାଘର । ତିଟି ପାଇଛୁ । ଯାଉଛୁ ସେଇ ଦିନ
ସକାଳେ ।

—ମୋ' କକାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯେବେ ଦେଖାହୁଏ, ତେବେ ଏ ଟଙ୍କା କହିବି କଥା ସେଠି
ଯେପରି ନ କହନ୍ତି ।

—ମତେ ଶିଖେଇ ଦେବାକୁ ହୁବନି ମା ! ଯେତେ ଥର ଦେଖାହୋଇଛୁ, ତୋ ନାଁଟି
ପରିନ୍ଦୁ ସେଠି ଯୁଗାନ୍ତରରେ କହୁନି । ଆମୟର ଏଁତୋଶୋଲ । ମୋତେ ତୋର କିନ୍ତୁ
ଶିଖିବାକୁ ହେବନି ।

କଥା ଅନୁଯାୟୀ ପଚନିକ ସକାଳେ କୁସୁମ ହୋଟେଲ ଦେଖିବାକୁ ଗଲା । ସେ ଦୂଧ ଦହ ନେଇ ଅନେକ ବେଳ ପର୍ମିନ୍ଟ ପଡ଼ାରେ ପଡ଼ାରେ ବୁଲେ । ତା ପଞ୍ଜରେ ଏହା କିଛି ଆଶର୍ଥର କଥା ନୁହେଁ ।

ହଜାରୀ ତାକୁ ରାତଶାଘରେ ଯତ୍ନକରି ବସେଇବାକୁ ଗଲା । ସେ କିନ୍ତୁ ଦୁଆର ପାଖରେ ଠିଆହୋଇ ରହିଲା । କହିଲ—ମୁଁ ଏପରି କିଛି ମା' ଠାକୁରାଣୀ ଆସିନ ଯେ ଆସନ ପକାଇ ଯତ୍ନକରି ବସାଇବାକୁ ହେବ ।

ହଜାରୀ କହିଲା—ତୋର ତ ହୋଟେଲ କୁସୁମ ମା' ! ତୁ ଏହାର ଅଂଶୀଦାର ସତ, ମହାଜନ ବି ସତ । ନିଜ ଜିନିଷର ଭଲକରି ଦେଖାଗୁଣା କର । କ'ଣ ହୋଇଛୁ ନ ହୋଇଛୁ ତଥାରଖ କର । ଏଥରେ ଲଜ୍ଜା କ'ଣ ? ବଂଶୀ, ଚନ୍ଦ୍ରିରଖ, ଏ ଜଣେ ଅଂଶୀଦାର ।

ଏ କଥାରେ କୁସୁମ ଖୁବୁ ଖୁସିହେଲା । ମୁଁରେ ତା'ର ଆହ୍ଵାଦର ଚନ୍ଦ୍ର ଫୁଟ୍‌ଡିଲ । ଏପରି ଗୋଟିଏ ହୋଟେଲର ସେ ଅଂଶୀଦାର ଓ ମହାଜନ—ଏହା ଏକ ନୂତନ ଜିନିଷ ତା ଜୀବନରେ । ଏ ଭାବରେ କଥାଟାକୁ ସେ ଭାବ ଦେଖିନାହିଁ ।

ହଜାରୀ କହିଲା—ଆଜି ମାଛ ରନ୍ଧାହୋଇଛୁ—ବେଶ୍ ପୋଖତ ରେହ । ତୁ ଟିକିଏ ବସ ମା' । ମୁଣ୍ଡଟାକୁ ନେଇଯା ।

—ନନା ଆଜି ! ସେସବୁ ଆପଣଙ୍କ ବାରଣ କରିଦେଇଛୁନା ! ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରୁ ବଞ୍ଚେଇ ମୁଁ ମାଛ ମୁଣ୍ଡ ଖାଇବି ? ବେଶ୍ ମଜାର କଥା !

—ମୁଁ ତୋର ରୂତାବାଂପା । ତୋତେ ଖୁଆଇ ମୋର ଯଦି ତୃପ୍ତିହୃଦୟକ ଖାଇବୁନି କହୁତ ?

ହୋଟେଲର ଗୁକର ହାଙ୍କିଲ—ଆଡ଼ିକିଲ୍ ଦିନିଆଳି । ହଜାରୀ କହିଲ—ଗରଖ ଆସୁଥରୁ । ଟିକିଏ ବସ ମା' ! ମୁଁ ଆସୁଛି । ବଂଶୀ ଭାତ ବାଢ଼ିପକା ।

ଆସିବା ସମୟରେ କୁସୁମ ସଲଜ୍ ସଙ୍କୋଚ ସହିତ ହଜାରୀ ଦେଇଥିବା ଏକ କଂସା ମାଛ ତରକାରି ନେଇଥାପିଲା ।

ବର୍ଷେ କଟିଯାଇଛି ।

ହଜାରୀ ଏଁ ଡୋଶୋଲରୁ ବଳଦଗାଡ଼ରେ ରଣାଘାଟ ଫେରୁଛି । ସାଙ୍ଗରେ ଟେପିର ମା', ଟେପି ଓ ପିଲାଇଲା । ତା ହୋଟେଲର କାମ ଆଜିକାଳି ଖୁବୁ ବଢ଼ିଯାଇଛି । ରଣାଘାଟରେ ବସା ନକଲେ ଆଉ ନଚଲେ ।

ଟେପୀର ମା' କହିଲ—ଆଉ କେତେବାଟ, ହର କି ହେ !

—ହେଉଛି ଶାଶୁଆନ୍ ବଗିରୁ ଦେଖାଗଲଣି । ଏବେ ପହଞ୍ଚିଯିବା ।

ଟେପୀ କହିଲ—ସେଠି ଗାଧୋରବ କେଉଁଠି ? ପୋଖରୁ ନା ଗଡ଼ିଆ ?

—ଗଡ଼ିଆ ଅଛୁ । ବସାରେ ନଳକୃଥ ଅଛୁ ।

ଟେପୀର ମା' କହିଲ—ତା'ହେଲେ ପୋଖରୁ ପାଣି ବୋହିବାକୁ ପଡ଼ିବନାହିଁ,
ବହଳି ।

ଏମାନେ କେବେ ସହରକୁ ଆସିନାହାନ୍ତି । ଟେପୀ ମା'ର ବାପଘର ଏଁଡୋଶୋଲର
ଦୂଇକୋଣ ଉତ୍ତରକୁ—ମଣିରମୟୁରରେ । ଜନ୍ମ ସେଇଠି । ବିବାହ ଏଁଡୋଶୋଲରେ ।
ସହର ଦେଖିବାର ଥରେ ସୁଯୋଗ ହୋଇଥିଲା ଅନେକ ଦିନ ଆଗେ । ମାର୍ଗଣୀର ମାସରେ
ଗାଁ ଝିଅମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଥରେ ନବଦ୍ୱୀପ ରାସ ଦେଖିଯାଇଥିଲା ।

ହୋଟେଲ ପାଖରେ ଖଣ୍ଡ ଏକତାଳ ଘର ପୁଷ୍ଟରୁ ଠିକ୍ କରିଛୋଇଥିଲା । ଟେପୀର
ମା' ଘର ଦେଖି ଖୁବ୍ ଖୁସିହେଲା । ଚିରକାଳ ଗୁଲଗରେ ବାସକରିବା ଅଭ୍ୟାସ ।
କୋଠାପରେ ବାସକରିବା ଏଇ ତା'ର ପ୍ରଥମ ।

—କେଇଟା ବଜର କି ହେ ? ରାତିଶାପର କେଉଁ ଦିଗରେ ? ଏଇ ତୁମ ନଳକୃଥ
ଦେଖୁଛି । ପାଣି ଭଲ ଉଠେଇ ? ଆମେ ଟେପୀ, ଗଢ଼ିର ଲୁଗାତକ ଅଳଗାକରି ରଖିଦେ
ଗୋଟାଏ କଡ଼କୁ । ସବୁ ନେଇ ଗୁରିଆଡ଼େ ଛୁଆଁଛୁଣ୍ଣେ ଯେପରି ନକରୁ । ବସ୍ତା ଭିତରୁ
ଗୋଟାଏ ତାଳ ବାହାରକରିଦେ, ଗୋଟାଏ ତାଳ ପାଣି ଆଗ ନେଇଆସେ ।

ଟିକିଏ ପରେ କୁସୁମ ପଣିଆସି କହିଲ—ଓ ଜେଠିମା', ସମସ୍ତେ ଆସିଲ ? ବସା
ପସନ୍ଦ ହେବିଛି ତ ?

ଟେପୀର ମା କୁସୁମକୁ ଚିହ୍ନେ । ଗାଁରେ ତାକୁ କୁମାରୀ ଅବସ୍ଥାରୁ ଦେଖିଆସିଛି ।
କହିଲ—ଆ-ମା' କୁସୁମ, ଆ-ଆ । ଭଲଅଛୁ ତ ? ଆ-ଆ, କଲ୍ପାଣ ହେଉ ।

ହୋଟେଲର ଗୁକର ଦ୍ୱାରା ଏହି ସମୟରେ ଆସିଲ । ତା' ପଛରେ ବୋଇଆ ମୁଣ୍ଡରେ
ବସ୍ତାଏ ପଥକେବାଳା । ହଜାରକୁ ପରିଲା—କୋଉଁଠି ଓହେଇବ ବାବୁ ?

ହଜାର କହିଲ—କୋଇଲ ଅଣିଲୁ କାହିଁକରେ—ତୋତେ ତ କହିଥିଲ କାଠ
ଅଣିବାକୁ ! ଏମାନେ କୋଇଲ ଆଞ୍ଚ ଦେବା ଜାଣିନାହାନ୍ତି ।

କୁସୁମ କହିଲ—କୋଇଲୁ କୁଳୁ ଅଛୁ ? ମୁଁ ଆଞ୍ଚ ଦେଇଦେବି । ଆଉ ଜେଠି ମା'କୁ
ଶଖିବାକୁ ତ ହୁବ ?

ହଜାର କହିଲ—ତୁ ଏଇକ୍ଷିଣା ଯାଆନା । ପାଣିଫାଣି କାଢ଼ି ଦେଇ ଜିନିଷପଦ୍ଧତି ସଜାନ୍ତି
ଉଣିଯାରି ଯିବୁ ।

—ହୋଟେଲର ବଜାର ସରଦା ଆସିଛି ?

—ଆସିଛି ବାବୁ !

—ସେଥିରୁ ଏବେଳା ପାଇଁ ଗୁର ପାଞ୍ଜନ୍ଧଙ୍କ ଅଣ୍ଟିଲ ଭଲି ପରିବାପତ୍ର ନେଇଥା ।
ଆରବେଳା ଅଳଗା ବଜାର ସରଦା କଲେ ଚଲିବ । ଆଗ ପାଣି କାଢ଼ି ଦେ ।

ଟେପୀର ମା କହିଲ—ସେ କିଏ କହେ ?

—ସେ ଆମ ହୋଟେଲର ଗୁକର । ବସାର କାମ ସେ ଜରିବ, କହିଦେଇଛୁ ।

ଟେପୀର ମା' ଅବାକୁ ହୋଇଗଲ । ସେମାନଙ୍କର ନିଜର ଗୁକର, ସେ ପୁଣି ହଜାଶକୁ ବାବୁ ବୋଲି ସମ୍ମୋଧନ କରୁଛି—ଏସବୁ ବ୍ୟାପାର ଏତେ ଅଭିନବ ଯେ ତାହା ବିଶ୍ୱାସ କରିବା କଷ୍ଟକର । ଗୀ ଭିତରେ ସେମାନେ ଥୁଲେ ଅଛି ଗରିବ ଗୁହ୍ୟ । ବିବାହ ହେବା ଯାଏ ବାସନ ମଳା, ପାଣି କାଢ଼ି ବା, ଖାଇକରୁ, ଏପରିକି ଧାନ ଲୁଟିବା ପର୍ମନ୍ତ ସବୁପ୍ରକାର ଗୁରୁକର୍ମ ସେ ଏକା କରିଆସିଛି । ଗୁର ପାଞ୍ଜମାସ ହେଲ ଦର୍ଶକ ପେଟପୂରୀ ଭାତର ମୁହଁ ଦେଖିଆସିଛି । ନହେଲେ ଆଗେ ଆଗେ ପେଟଭରି ଦିଟା ଭାତ ଖାଇବାକୁ ମିଳିବା ସବୁ ସମସ୍ତରେ ଘଟୁନ୍ଥିଲା ।

ଆଉ ଆଜି ଏ କି ବୀର୍ଣ୍ଣପିର ଦ୍ୱାର ହଠାତ୍ ତା ଆଗରେ ଉନ୍ଦ୍ରିୟ ହୋଇଗଲ !
କୋଠାବାଡ଼ି, ଗୁକର, କଳପାଣି—ଏସବୁ ସ୍ଵପ୍ନ ନା ସତ୍ୟ !

ରଖାଲ ଆସି କହିଲ—ଦେଖନ୍ତୁ ତ ମା', ଏଇ ମାଛ ପରିବାରେ ହବ ନା ଆଉ କିନ୍ତୁ ଆଣିବି ?

ବଡ଼ ବଡ଼ ବେହିକୁଆ ପିଠିରୁ ଦଶ ବାରଶତ୍ରୁ । ଟେପୀର ମା' ଖୁସିହୋଇ କହିଲ—
ନା ନା ବାପା, ଆଉ ଅଣିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ସେଠି ରଖ ।

—ଏଗୁଡ଼ାକ କାଟିଦିଏ ମା ?

ମାଛ କାଟିଦେବାକୁ ଗୁହେଁ ଯେ ! ଏ ଘୋଷଣା ବି ତା'ର ଭାଗ୍ୟରେ ଥିଲ ।

ହଜାଶ କହିଲ—ଆଗ ପାଣି କାଢ଼ି ଦେ, ତା'ପରେ କାଟିଦେବୁ । ଆଗ ସମସ୍ତେ
ଗାଧୋଇପଡ଼ୁ ।

କୁମୁମ କୋଇଲ ଚୁଲ୍ଲରେ ଆଶ ଦେଇ ଆସି କହିଲ—କେତିମା', ଆପଣ ବି ଗାଧୋଇ
ପଡ଼ନ୍ତୁ । ସେତେବେଳକୁ ଆଶ ଧରନ୍ତିବ । ବେଳ ପ୍ରାୟ ଏଗାରଟା ହେଲ, ରୋଷେଇ
ବସେଇବାକୁ ଆଉ ତେଣ କରିବ କାହିଁକି ? ମୁଁ ଏବେ ଯାଇବି ।

ଟେପୀର ମା' କହିଲ—ତୁମେ ଏବେଳା ଏଠି ଖାଇବ କୁମୁମ !

କୁମୁମ ବ୍ୟୁତିହୋଇ କହିଲ—ନା ନା, ଆପଣମାନେ ଆସିଲେ ତାତି ପୋଡ଼ିହୋଇ
ଏ ଦିପତ୍ରରେ । ଏବେ କେଉଁ ପ୍ରକାରରେ ଦି'ଟା ଭାତ ରାନ୍ଧ ଖାଇଦିଅନ୍ତୁ । ତା ଭିତରେ

ପୁଣି ମୋ ଖାଇବା ହାଜାମା !

—କିନ୍ତୁ ହାଜାମା ନାହିଁ ମା ! ତୁମେ ନଖାଇ ଯାଇପାରିବନି । ଭଲ ବାଇଗଣ ଅନ୍ତିମ ଶଙ୍ଖରୁ । ତୁମ ସହରରେ ସେପରି ବାଇଗଣ ମିଳିବନାହିଁ । ଏଇଷିଥା ବାଇଗଣ ପୋଡ଼ିଦେବ । ବାପଦର ବାଇଗଣ ଖାଇଯାଅ ଆଜି—କାଳିକି ଶୁଣିଯିବ ।

ହଜାରୀ ଗାଧୋଇପଡ଼ି କହିଲ—ମୁଁ ଥରେ ହୋଟେଲୁ ଯାଏ । ତୁମେମାନେ ବୈଷ୍ଣୋ ବସାଅ । ମୁଁ ଦେଖିଆସେ ।

ଅଧିଗଣ୍ଠା ପରେ ହଜାରୀ ଫେର ଦେଖିଲ ଟେପୀ ଓ ଟେପୀର ମା' ଦୁଇଜଣଶ ଜବନ-ବିକଳରେ ଚାଲୁ ଫୁଲ୍କି ଲାଗିରନ୍ତି । ଆଉ କମିଯାଇଛି । ସେତେବେଳକୁ ବି ମାଛ ହୋଲ ବାକ ।

ଟେପୀର ମା' ମୁହଁ ଶୁଣାଇ କହିଲ—ହୁଇକିହେ, ଏ ପୁଣି କଥା ହେଲା ? ଚାଲୁ ଯେ ଲିଭ ଆସୁଛି ! ଏବେ କଥା କରିବ ?

କୁସୁମ ଘରକୁ ଗାଧୋଇବାକୁ ଯାଇଛି । ରାଖାଲ ହୋଟେଲକୁ ଯାଇଛି—କାରଣ ଏଇ ସମସ୍ତଟା ସେଠି ଗରାଣମାନଙ୍କର ବହୁତ ଉଡ଼ି । ଏବେଳା ଅନ୍ତରେ ଶହେଜଣଶ ଖାଆନ୍ତି । ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଓ ଯଦୁ ବାତ୍ତୁକ୍ଷେତ୍ର ହୋଟେଲରେ କନ୍ଦାକଟା ପଡ଼ିଯାଇଛି । ହଜାରୀ ନିଜ ହାତରେ ରାନ୍ଧେ । ତାହାର ରଙ୍ଗ ଗୁଣରେ ରେଳବଜାରର ଯେତେ ଗରଣ ସମସ୍ତେ ତା'ର ହୋଟେଲକୁ ଆଦରିଯାଇରନ୍ତି । ତିନିଜଶ ନନା ଓ ଶୁଣିଜଶ ଶୁକର ବ୍ୟକ୍ତବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ଏମାନେ କେହି କୋଇଲ ଚାଲୁରେ ଆଉ ଦେବା ଦୂର କଥା, କୋଇଲ ଚାଲୁ ଦେଖିନାହାନ୍ତି । ଆଉ କମିଯିବାରୁ ବିଷମ ବିପଦରେ ପଡ଼ିଯାଇରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ହଜାରୀକୁ ହସମାଡ଼ିଲ । କହିଲ—ଶିଖ, ଗାଉଳି ଭୂତ ହୋଇ କେତେ କାଳ ରହିବ ? ସେ ଆଡ଼କୁ ଦୁଷ୍ଟ । ତା' ଉପରେ ଆଉ ଅଳ୍ପ କୋଇଲ ଦେବାକୁ ହୁଏ—ଏଇ ଦେଖେଇଦେଉଛି ।

ଟେପୀର ମା' କହିଲା—ଆଉ ତୁମେ ଭରି ସହରର ଲୋକ ! ତେବେ ଯଦି ଏଂଡୋଗୋଲରେ ଘର ନହୋଇଥାନ୍ତା...
—ମୁଁ ? ମୁଁ ଆଜିକୁ ସାତବର୍ଷ ହେଲା ଏଇ ରାଣ୍ଯାପାଟର ରେଳବଜାରରେ ଅଛୁ । ମତେ ଗାଉଳି କହିବ କିଏ ? ତମ କଥା ଶିକାରେ ନେଇ ରଖ ।

ଟେପୀ କହିଲା—ବାବା ! ଏଠି ‘ଟକ’ ଅଛୁ ? ତୁମେ ଦେଖୁନ ?

ହଜାରୀ କୋଡ଼ିଏ ହାତ ପାଣିରେ ପଡ଼ିଗଲ । ଟକ ବାଇପ୍ରୋପ୍ ଏଠି ଅଛୁ ସତ, କିନ୍ତୁ ବାଇପ୍ରୋପ ଦେଖିବା ଇଚ୍ଛା କେବେହେଲେ ତା'ର ହୋଇନି । କିନ୍ତୁ ଟେପୀ ଆଧୁନିକା । ଏଂଡୋଗୋଲରେ ଥୁଲେ କ'ଣ ହେଲା, ବଜାଳାର କେଉଁ ପଡ଼ା ଗାଁରେ

ଆଧୁନିକତାର ଦେଉ ଯାଇନି ।...ବିଶେଷତଃ ଅତସୀ ତାର ବନ୍ଦୁ...ଅତସୀ ପାଖରୁ ଅନେକ ଜିନିଷ ସେ ଶୁଣିଛି ବା ଶିଖିଛି, ଯାହା ତା'ର ବାବା (ମା'ତ ଜମା ନୁହେଁ) ଜାଣିବି ନାହିଁ ।

ଟେପୀର ମା' କହିଲ—ଟକି କଣ କହେ ?

ହୁଜାରା ଆଧୁନିକ ହେବାର ଚେଷ୍ଟାରେ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ କହିଲ—ଛବିରେ କଥା କହନ୍ତି । ଦେଖିଛୁ ଅନେକବାର । ଆଉ ଦେଖିବିନି କାହିଁକି ? ‘ହଁ’ କହ ତାସ୍ତଳ୍ୟ ଭାବରେ ସବୁଟାକୁ ଉଡ଼େଇ ଦେବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ଗଲ, କିନ୍ତୁ ଟେପୀ ପରମଣରେ ପଶୁଗଲ—କି ଟକି ଦେଖିଥୁଲ ବାବା ?

—ଟକି ! ତାହା କ'ଣ ଆଉ ମନେଥିଲୁ ? ଲକ୍ଷ୍ମଣର ଶକ୍ତି ଭେଦ ବୋଧହୃଦୀ...ହଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣର ଶକ୍ତି-ଭେଦ ।

ମନ ଭିତରେ ବଢ଼ୁ କଷ୍ଟରେ ଅଣ୍ଟାଳି ଅଣ୍ଟାଳି ପିଲାଦିନର ଦେଖା ଗୋଟିଏ ଯାଦାର ନାଟା ହୁଜାରା କହିଦେଲ । ଟେପୀ କହିଲ—ଲକ୍ଷ୍ମଣର ଶକ୍ତିଭେଦ ପୁଣି କ'ଣ ପାଲର ନାମ ? ସେ ରଜମ ନାମ ତ ଟକି ପାଲରେ ନଥାଏ ? ସେଗୁଡ଼ିକର ନାଁ ମୁଁ ଶୁଣିଛି ଅତସୀ ନାନା ପାଖରୁ । ସେ ତ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର !

—ହଁ ହଁ—ତୁ ଆଉ ଅତସୀ ନାନା ଭାବି ସବୁ ଜାଣିତ ? ଆଉ କଥଣ ! ଯା—ଯୁଝୁବୁଟି—ଏ କୋଇଲ ହୁ ଡିଟା—

—‘ଓ ମାମୁଁ, ଶିଆପିଆ ହେଲ ?’ କହ ବଣୀର ଭଣଳା—ସେଇ ପୁନର ପୁଅଟି—ଘର ଭିତରେ ପଣ୍ଡିବାମାତ୍ରେ ଟେପୀର ମା’—ଗାଉଳିବୋହୁ—ତରତର କର ମଥାକୁ ଓଡ଼ିଶାଟା ଟାଣିନେଲା । ଟେପୀ କିନ୍ତୁ ନବାଗତ ଲୋକଟି ଆଡ଼େ କୌଡ଼ିହଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଘୂରୁଛିରହିଲ ।

ହୁଜାରା କହିଲ—ଆସ ବାବା, ଆସ ! ଓଡ଼ିଶାଟା ଦେଉଛି କାହାକୁ ଦେଖେ ! ଏ ହେଲ ବଣୀର ଭଣଳା । ଆମ ହୋଟେଲରେ ଖାତାପତ୍ର ରଖେ । ପିଲାଲେକ । ତାକୁ ଦେଖି ପୁଣି ଓଡ଼ିଶା... ।

ବଣୀର ଭଣଳା ଆସି ଟେପୀମାର ପାଦଧୂଳି ନେଇ ପ୍ରଣାମ କଲା ।

ହୁଜାରା ଝିଅକୁ କହିଲ—ତୋର ନରେନ୍ ଭାଇନାକୁ ପ୍ରଣାମ କର ଟେପୀ ! ଏଇଟି ମୋର ଝିଅ ବାବା ନରେନ୍ ! ସେ ବେଶ ଲେଖାପଡ଼ା ଜାଣେ । ସିଲେଇ କାମଦାମ୍ ଭଲ ଶିଖିଛି, ଆମ ଗାଁ ବାବୁଙ୍କ ଝିଅଠାରୁ ।

ଟେପୀକୁ ହୁଠାତ୍ର କିପରି ଲାଜଲାଗିଲା ! ପୁଅଟି ଦେଖିବାକୁ ଯେପରି, ସେପରି ଚେହେରର ପିଲ ସେ କେବେହେଲେ ଦେଖିନାହିଁ । କେବଳ ଏହା ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା

କରୁଯାଇପାରେ ଅତ୍ସୀନାମର ବର । ମୁହଁର ଚେହେର ଯେପରି ଅନେକଟା ସେଇ
ରକମ ।

ବଂଶୀର ଉଣଳା ବି ତାହାର ସ୍ଵର୍ଗର ଦୃଦ୍ଧିତାର ଭାବ ହରଇ ପକାଇଛି । ଆଖିଟେକି
ଉଲକରି ଗୁହଁବା ଯେପରି ଟିକିଏ କଷ୍ଟକର ହୋଇଉଠିଛି । ଟେଂପୀ ଆହେ ତ ସେପରି
ଗୁହଁ ପାଶିଲାନାହିଁ ।

ହଜାର କହୁଲ—ମୁଣ୍ଡିଦାନାଦ ଗାଡ଼ିରୁ କେତେକଣ ଓହେଇଲେ ଆଜି ?

ଓହେଇଥିଲେ ଦଶକଣୟାଏ । ତା ମଧ୍ୟରୁ ତନ ଜଣଙ୍ଗ ବେରୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ଗୁକର
ଏକପ୍ରକାର ହାତଧର ଜୋରକର ଟାଣିନେଇଗଲା । ବାକି ସାତ ନିଶ୍ଚ ଆମେ ପାଇବୁ ?
ଆଉ ବନଗାଁ ଟ୍ରେନ୍‌ରୁ ଆସୁଥିଲେ ପାଞ୍ଜଣି ।

—ଇଷ୍ଟେସନ ଯାଇଥିଲ କିଏ ?

—ପ୍ରକଥିଲ, ରଖାଲ ବି ଥିଲ ବନଗାଁ ଗାଡ଼ିସମୟରେ । ପ୍ରକ କହେ, ବେଚ
ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଗୁକର ସଙ୍ଗେ ଗରଖ ନେଇ ତାହାର ହାତାହାତ ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତା
ଆଜି—

—ନା ଦରକାର ନାହିଁ ବାବା ସେସବୁ । ହଜାରେ ହେଉ, ମୋର ପୁରୁଷା ମାଲିକ ।
ତାଙ୍କର ଖାଇ ଏତେକାଳ ମଣିଷ । ହୋଟେଲର କାମ ଶିଖିଛି ବି ତାଙ୍କ ପାଖରୁ । ଖାଲି
ବରି ଜାଣିଲେ ତ ହୋଟେଲ ଚଳାଯାଏନା ବାବା । ଏ ଗୋଟାଏ ବ୍ୟବସାୟ । କିପରି
ହାଟ ବଜାର କରିବାକୁ ହୁଏ, କିପରି ଗରଖକୁ ଭୁଷି କରୁଯାଏ, କିପରି ହୃସାବ ରଖିବାକୁ
ହୁଏ, ଏସବୁ ଜାଣିବାକୁ ହେବ । ମୁଁ ରୁ' ବର୍ଷ ତାଙ୍କର ସେଠି ରହି କେବଳ ଦେଖୁଥିଲି
ସେମାନେ କିପରି ଚଳାଇଛନ୍ତି । ଦେଖି ଦେଖି ଶିଖା । ଏବେ ସବୁ ପାରେ ।

ବଂଶୀର ଉଣଳା କହୁଲ—ଆଜ୍ଞା ମାଉସୀ, ଶିଆପିଆ କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ଆନବେଳା
ଆସିବ ।

ହଜାର କହୁଲ—ତୁମେ କାଲି ଦିପହରେ ହୋଟେଲରେ ଖାଇବନି । ଏଠି ବସାରେ
ଖାଇବ ବୁଝିଲ ?

ବଂଶୀର ଉଣଳା ଗୁଲିଗଲ । ଟେଂପୀର ଅନୁପସ୍ତିତରେ ହଜାର କହୁଲ ପିଲଟି
କେମିତି ଦେଖିଲ ?

—ବେଶ୍ ଭଲ । ଚମକ୍କାର ଦେଖିବାକୁ ।

—ତା' ପାଇଁରେ ଟେଂପୀକୁ ବେଶ୍ ମାନିବନି ?

—ଚମକ୍କାର ମାନିବ । ତା କଣ ହେବ ? ଆମ ଭାଗ୍ୟରେ ଏପରି ପିଲା କ'ଣ ମିଳିବ ?

—ଜୁଟିବନ କାହିଁକି ? ଜୁଟିବି । ତାକୁ ଆଖି ହୋଟେଲରେ ତେବେ ରଖିବ କେଉଁଥି-

ପାଇଁ । ତୁମମାନଙ୍କୁ ସାଶାଘାଟ ବସାକୁ ତେବେ ଆଣିଲି କେଉଁଥିପାଇଁ... ଟେଂପାକୁ ଏବେ ଯେପରି କିଛୁ... ବୁଝିଲନ୍ତ ? କାଲି ତାକୁ ଟିକିଏ ଯନ୍ତ୍ରାତିକର । ମୋର ଅନେକ ଦିନର କହା ତା ସଙ୍ଗେ ଟେଂପାର—ଏବେ ତା'ର ଅନେକଟା ଭରଷା ପାଉଛି । ତା ବାପର ଅବସ୍ଥା ଖୁବୁ ଭଲ । ପିଲାଟି ବି ମାଟ୍ଟିକ୍ ପାଶୁ । ବାହା କରିଦେଇ ହୋଟେଲରେ ବସେଇ ଦେବି—ମୋର ଅଂଶୀଦାର ହୋଇ ଥାଉ । ଟେଂପା ବି ଆମର ପାଖରେ କାଣ ରଖିଲ—ବୁଝିଲନା ? ଅନେକ ମତଳର ଅଛୁ ।

ଟେଂପାର ମା' ବୋକାଯୋକା ନେକ । ଅଜାକ୍ ହୋଇ ଘ୍ୟାମୀର ମୁହଁ ଆଡ଼େ ରୁହି ତା'ର କଥା ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ଖବର ଆସିଲା—ଷ୍ଟେସନରେ ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ହଜାର ଗୁକରର ଗରଖନେଇ ମରମର ହୋଇଯାଇଛି । ହଜାର ଗୁକର ନାଥନ କହିଲ—ବାବୁ, ସେମାନଙ୍କ ହୋଟେଲ ଗୁକର ଗରଖାମାନଙ୍କ ହାତଧର ଟଣାଟଣି କରେ । ଆମ ଗରଖ ଆମ ହୋଟେଲକୁ ଆସୁଛି । ତା ହାତଧର ଟାଣିବ ଆଉ ଆମ ହୋଟେଲର ନିରା କରିବ—ସେଇଥୁଲାଗି ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ତା'ର ହାତାହାତ ହୋଇଯାଇଛି ।

—ଗରଖ କୁଆଡ଼େ ଗଲା ?

—ଗରଖ ଆସିଛି ଆମର ଏଇଠାକୁ । ସେମାନଙ୍କ ହୋଟେଲ ଲୋକଙ୍କର ଆମ ଉପରେ ଅଳସ ଅଛୁ । ଆମେ ସବୁ ଗରଖ ପାଉ । ସେମାନେ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଇଅ ନେଇ ଖରଢା ବାବୁ । ସେମାନଙ୍କ ହୋଟେଲ ବାଟଦେଇ ଆସିଲି ବାବୁ । ଗୋଟାଏ ଗାଡ଼ିର ଗରଖ ବି ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।

ରାତି ଆଠଠା ସମୟରେ ହଜାର ସବୁ ମାଛର ଖୋଲ କୁଳିରେ ବସେଇ ଦେଇଛି । ଏଇ ସମୟରେ ବଣୀ . କହିଲ—ହଜାର ଭାଇନା, କହିବର ଖବର ଅଛୁ । ତୁମର ଅଗକାର କର୍ତ୍ତା ତୁମକୁ ଡାକି ପଠାଇଛନ୍ତି କାହିଁକି ଯାଇ ଦେଖିଆସ । ବୋଧନ୍ତୁଏ ମରମର ପାଇଁ ।

—ଖୋଲଟା ଦୁମେ ଦେଖ; ମୁଁ ଆସି ମାଠ୍ସ ବସେଇବି । ଦେଖେ କି ଖବର ।

ଅନେକ ଦିନ ପରେ ହଜାର ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ଯେଇ ଗଦିଗର ଭିତରକୁ ଯାଇ ଠିଥାହେଲ । ପଣିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେହି ପୁରୁଷା ଦିନର ମନୋଶବ ସେହି ମୁହଁତ୍ରୀରେ ତାକୁ ଯୋଟିଗଲା । ସେ ଯେପରି ଜଣେ ବାନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଆଜି ବି ମାଲିକ ।

ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ତାକୁ ଦେଖି ଖାତିର କରିବା ସ୍ଵରରେ କହିଲେ—ଆରେ ଆସ ଆସ ହଜାର, ଆସ ଏଠି ବସ, କହି ଗଦିର ଗୋଟିଏ ପାଖ ହାତରେ ଖାତିଦେଲ, ଯାତିବା

ହାତ୍ରବାର କୌଣସି ଆପଣଙ୍କତା ନଥୁଲ ।

ହଜାରୀ ଠିଆହୋଇ ରହିଲ । କହିଲ—ନା ବାବୁ, ମୁଁ ବସିବ ନାହିଁ । ମୋତେ ଡାକିଚନ୍ତୁ କାହିଁକି ?

—ଆସ, ଆଗେ ବସ କହୁଛି ।

ହଜାରୀ ଜିର କାମୁଡ଼ି କହିଲ—ନା ବାବୁ, ଆପଣ ମୋର ମାଲିକ ଥିଲେ ଏତେଦିନ । ଆପଣଙ୍କ ସାମନାରେ କଅଣ ବସି ପାରିବ ? କହୁନ୍ତୁ, କଅଣ କହିବେ । ମୁଁ ଠିକ ଅଛୁ ।

ହଜାରୀ ଆଖି ଗୁର୍ବେଂ ଗୁର୍ବେଂ ଖାଇବା ଘରଥାଡ଼େ ଗଲ । ହୋଟେଲର ଅବସ୍ଥା ସତରେ ଖୁବ୍ ଖରପ ହୋଇଯାଇଛି । ରତ ନ'ଟା ବାଜିବ । ଆଗେ ଏଇ ସମୟରେ ଗର୍ବଶଙ୍କ ଭିଡ଼ରେ ଘରେ ଜାଗା ନଥାଏ । ଆଉ ଏବେ ଲେକେ କାହାନ୍ତି ? ହୋଟେଲର ଜାକ୍-ଜମକ ବି ଆଗ ଅପେକ୍ଷା ଅନେକ କମି ଯାଇଛି ।

ଦେବୁ ଚନ୍ଦରତ୍ତୀ କହିଲ—ନା ବସ ହଜାରୀ । ଗୁହା ପିଅ । ଆଗେ କାଙ୍ଗାଳି ଆମର ଗୁହା ନେଇଥା ।

ହଜାରୀ ତେବେ ବି ବସିବାକୁ ଗୃହୀଲ ନାହିଁ । ଗୁକର ଗୁହା ଦେଇଗଲ, ହଜାରୀ ଆତ୍ମଆଳକୁ ଯାଇ ଗୁହା ପିଇ ଲାଗିଲ ।

ଦେବୁ ଚନ୍ଦରତ୍ତୀ ଦେଖି ଶୁଣି ଖୁବ୍ ଖୁସିହେଲେ । ହଜାରୀର ମୁଣ୍ଡ ଖରପ ହୋଇ-ଯାଇନି ହଠାତ୍ ଅବସ୍ଥାପନ୍ଥ ହୋଇ, କାରଣ ହଜାରୀ ସେ ଅବସ୍ଥାପନ୍ଥ ହୋଇ ଭିତ୍ତି ତାହା ଏତେଦିନ ଧରି ହୋଟେଲ ଚଳେଇବା ଅଭିଜନାରୁ—ସେ ଏକଥା କେଣ୍ଟ ବୁଝିପାରେ ।

ହଜାରୀ କହିଲ—ବାବୁ, ମତେ କିଛି କହୁଥୁଲେ ?

—ହଁ, କହୁଥୁଲି କ'ଣ କାଣ ? ଏକ ଜାଗାରେ ଯେତେବେଳେ ଆମମାନଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ ସେତେବେଳେ ତୁମ ସଙ୍ଗରେ ମୋର କୌଣସି ଶଫ୍ତୁତା ନାହିଁ ତ । ତୁମର ଗୁକର ଆଜି ମୋର ଗୁକରକୁ ମାରଛ ଉଷ୍ଟେସନରେ । ଏ କେମିତିଆ କଥା ?

ଏହି ସମୟରେ ପଢ଼ାନାମ ଦୁଆର ପାଖରେ ଆସି ଠିଆହୋଲ । ହୋଟେଲ ଗୁକର ବି ଆସିଲ ।

ହଜାରୀ କହିଲ—ମୁଁ ତ ଶୁଣିଲ ବାବୁ ଆପଣଙ୍କ ଗୁକରଟା ଆଗେ ମୋ ଗୁକରକୁ ମାରିଲ—ନାଥନ ଗର୍ବନେଇ ଆସୁଥିବା ସମୟରେ ।

ପଢ଼ାନାମ କହିଲ—ହଁ ତା ନୁହେଁ କଅଣ । ତୁମ ନାଥନ ଆମ ଗର୍ବକୁ ଉଗେଇବାର ଚେଷ୍ଟା କଲ । ଗର୍ବ ଆମ ହୋଟେଲକୁ ଆସୁଥୁଲ । ତୁମ ହୋଟେଲ ଯିବାକୁ ଗୁହୁ ନଥୁଲ ।

ଏକଥା ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଯେପରି ବେଚୁ ଚନ୍ଦରତ୍ତୀର ପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟକର ହୋଇଗଲି । ସେ କହିଲ—ଆଉ, ତା ନେଇ ଆଉ ଝଗଡ଼ା କଲେ କଥିଶ ହେବ ହଜାରୀ ସଙ୍ଗେ । ହଜାରୀ ତ ସେଠି ନଥିଲ । ଦେଖିନାହିଁ ବି । ତେବେ ତୁମକୁ କହୁଛି ହଜାରୀ, ଆଉ ଯେପରି ଏହା ନହୁଁ ।

ହଜାରୀ କହିଲ—ବାବୁ, ବେଶ୍ ମୁଁ ରାଜିଅଛୁ । ଆପଣଙ୍କ ହୋଟେଲ ସଙ୍ଗେ କୌଣସି ଝଗଡ଼ା କଲେ ମୋର ଚଳିବନି । ଆପଣ ମୋର ପୁରୁଣୀ ମାଲିକ । ଆସନ୍ତୁ ଆମେ ଗାଡ଼ି ଭର କରନେବା । ଆପଣ ଯେଉଁ ଗାଡ଼ି ସମୟରେ ଉଚ୍ଚେସନକୁ ଗୁକର ପଠାଇବେ ମୋ ହୋଟେଲ ଗୁକର ସେ ସମୟରେ ଯିବନାହିଁ ।

ବେଚୁ ଚନ୍ଦରତ୍ତୀ ବିସ୍ମୃତ ହେଲ । ବ୍ୟବସାୟ ଜନିଷଟା ହିଁ ରାଗାରଗି ଉପରେ, ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ଵାରା ଉପରେ ଚଲେ—ସେ ବେଶ୍ ଉଲ୍ଲବ୍ଧବରେ ଜାଣନ୍ତି । ମୁଣ୍ଡ ବାଲ ପଚେଇ ସାରିଲେଣି ସେ ଏହି ବ୍ୟବସାୟ କର । ଏ ସ୍ଥଳେ ହଜାରୀର ପ୍ରତ୍ୟାବ ଯେ କେତେ ଉଦାର ତାହା ବୁଝିବାକୁ ବେଚୁର ବିଳମ୍ବ ହେଲନାହିଁ । ସେ କୁଣ୍ଡ ହୋଇ କହିଲ—ନୀଂ, ତା କାହିଁକି ? ତା-କାହିଁକି ? ଉଚ୍ଚେସନ ତ ଏକୁଟିଆ ମୋର ନୁହେଁ ?

—ନା ବାବୁ, ବର୍ତ୍ତିମାନଠାରୁ ସେଇଥା ରହିଲ । ମୁଣ୍ଡଦାବାଦ ଆଉ ବନଗାଁ ଗାଡ଼ି ଉଚିତରୁ ଆପଣ କାହାକୁ ନେବେ କୁହାନ୍ତି ? ମୁଣ୍ଡଦାବାଦ ଗୁହାନ୍ତି ନା ବନଗାଁ ଗୁହାନ୍ତି ? ମୁଁ ସେ ସମୟରେ ଉଚ୍ଚେସନକୁ ଗୁକର ପଠେଇବି ନାହିଁ ।

ପଢୁନାମ ଦୁଆର ପାଖରୁ ପୁଷ୍ଟିଗଲ ।

ବେଚୁ ଚନ୍ଦରତ୍ତୀ କହିଲ—ତା ମୁଁମେ ଯେମିତି କହିବ । ମୁଣ୍ଡଦାବାଦ ଖଣ୍ଡକ ତେବେ ମୋର ରଖ । ତେବେ ଅଉ ଟିକିଏ ଗୁହା । ଖାଇଯିବନି ? ଆହୁ ଆସ ତେବେ ।

ହଜାରୀ ମାଲିକଙ୍କ ପ୍ରଶାମ କର ଗୁଲି ଆସିଲ ।

ପଢୁନାମ ପୁନର୍ବାର ଦୁଆର ପାଖକୁ ଅସି ପରୁରିଲ —ହଁ ବାବୁ, କଥିଶ କହିଗଲ ?

—ଗାଡ଼ି ଭାଗକରି ନେଇଗଲ । ମୁଣ୍ଡଦାବାଦ ଖଣ୍ଡକ ମୁଁ ରଖିଛି । ଯାହାକିଛୁ ଲୋକ ଆସନ୍ତି ମୁଣ୍ଡଦାବାଦରୁ ହିଁ ଆସନ୍ତି । ବନଗାଁ ଗାଡ଼ିରେ କେଇଟା ଲୋକ ଆସନ୍ତି ? ଲୋକଟା ବୋକା ଲୋକ—ମନ ନୁହେଁ, ଦୁଷ୍ଟ ନୁହେଁ ।

—ମୁଁ ଆଜିକୁ ସାତବର୍ଷ ହେଲ ଦେଖି ଆସିଛି, ମୁଁ ଜାଣିନି ! ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଇ ଚାରିରୁ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ହୋଟେଲର ପାଉଣ୍ଡିଶ ଦେଖାଗୁଣ୍ଠା କରେ । ରକ୍ତଫୁଲ ମରେ । ମଜ୍ଜା ମାରୁଛନ୍ତି ବଣୀ ଆଉ ବଣୀର ଭଣନା । କ୍ୟାଏ ତା ହାତରେ । ମୁଁ ଉଚିତରେ ଉଚିତରେ ସବୁ ଖବର ନେଇଛି । ବଣୀକୁ ପୁଣି ଏଠାକୁ ଆଶନ୍ତ ବାବୁ । ସେ ହୋଟେଲ ଦିନେ ତଞ୍ଜଳ ଭୁଷୁଡ଼ି ପଡ଼ିବ । ଆପଣ ବଣୀକୁ ଆଉ ତା ଭଣନାଟାକୁ ଉଗେଇ ଆଖିବାପାଇଁ

ଲେକ ଲଗାନ୍ତୁ ।

ପରଦିନ ଦି'ପହରେ ବଂଶୀର ଭଣଳା ସଫକୋଚେ ହଜାରୀ ବସାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ରଷା କରିବାକୁ ଅସିଲା । ହଜାରୀ ହୋଟେଲରୁ ତାକୁ ପଠେଇଦେଲା ସତ କିନ୍ତୁ ନିଜେ ସେତେବେଳେ ଆସି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଅଛି ଭିଡ଼ ଲଗିଯାଇଛି ଗରାଣମାନଙ୍କର—କାରଣ ସେଦିନ ହାଟବାର ।

ମା'ର ଆଦେଶରେ ଟେଂପୀର ଅତିଥି ସାମନାକୁ ଅନେକଥର ବାହାରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । କେତେବେଳେ ଆସନ ପକେଇବା, କେତେବେଳେ ବା ପାଣି ଗ୍ଲାସ୍ ଦେବା ଇତ୍ୟାଦି ପାଇଁ । ଟେଂପୀ ଖୁବ୍ ଚଞ୍ଚଳା, ଗୁଲକ୍ ଚରୁର ଝିଅ । ଅତିପୀର ଶିଷ୍ଟା କିନ୍ତୁ ହତାହ ଏଇ ପୁନର ପୁଅଟିର ସାମନାକୁ ବାରମ୍ବାର ଅସିବାପାଇଁ କିପରି ଏକ ଲଜ୍ଜା ପ୍ରକାଶ କଲା ।

ବଂଶୀର ଭଣଳା ବି ଟିକିଏ ବିଷ୍ଟି ତ ହେଲ । ହଜାରୀ ମାମୁଁ ପଡ଼ିଗାଁର ଲେକ ସେ ଜାଣେ । ଅବଶ୍ଯା ଏତେ ବିଶେଷ ଭଲ ନ ଥିଲା । ଆଜି ହୁଏଇ ହୋଟେଲ ବ୍ୟବସାୟରେ ଦି'ପକେସାର ମୁହଁ ଦେଖିଛି, କିନ୍ତୁ ହଜାରୀ ମାମୁଁର ଝିଅ ତ ଦେଖିବାକୁ ବେଶ । ତା ଉପରେ ତା'ର ଗୁଲିଚଳଣ, ଶାତମାତି ଯେପରି ସ୍ତୁଲପଡ଼ା, ଆଧୁନିକ ପୁଅ ଝିଅଙ୍କ ପରି । ସେ ଲୁଗା କୁଞ୍ଚକରି ପିନ୍ଧିବା ଜାଣେ, ସଜାସଜି ହେବା ଜାଣେ । ତା' କଥାବାର୍ତ୍ତୀ ଭଜୀଟା ବି ଚମକାର ।

ତା'ର ଖୋଲବା ପ୍ରାୟ ଶେଷ ହୋଇଛି, ଏଇ ସମୟରେ ହଜାରୀ ଅସିଲା । କହୁଳ—ଖୋଲବା ହେଲ ବାପା ? ମୁଁ ଅସିପାରିଲି ନାହିଁ । ଆଜି ପୁଣି ଭିଡ଼ ଖୁବ୍ ବେଶି ।

ଓ ଟେଂପୀ, ମୋତେ ଟିକିଏ ତେଲ ଦେଲୁ ମା—ଗାଧୋଇ ପଡ଼େ । ଆଉ ତୋର ଏଇ ଭାଇନାର ଶୋଇବା ଥାନ କରିଦେ । ପାଖ ଘରେ ଟିକିଏ ଗଢ଼ପଡ଼ ହୋଇଯା ବାପ ।

ବଂଶୀର ଭଣଳା ଯାଇ ଶୋଇଛି ଏହି ସମୟରେ ଟେଂପୀ ପାନ ଦେବାକୁ ଅସିଲା । ପାନର ଡନା ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ତ୍ରୈଟ ଆଳିଆରେ ପାନ ଆଣିଛି । ପୁଅଟି ଦେଖିଲା ଆଳିଆରେ ଚାନ ନାହିଁ । ଲଜ୍ଜା ମୁହଁରେ କହୁଳ—ଟିକିଏ ଚାନ ଦେଇସିବ ?

ଟେଂପୀର ସାର ଦେହ ଲଜ୍ଜା ଓ ଆନନ୍ଦରେ କପର ଯେମିତି ଶିହର ଉଠିଲା । ତାହାର ପ୍ରଥମ କାରଣ ତା ପ୍ରତି ସମ୍ମାନସୃତକ କିସ୍ତାପଦର ବ୍ୟବହାର । ଏ ହେଲ ପ୍ରଥମ । ଜୀବନରେ ଏଥିଧୂବେ ତାହାକୁ କେହି ‘ଆପଣ’ ‘ଆଜ୍ଞା’ କହି କଥା କହନାହାନ୍ତି । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ କେହି ବି ଅନାୟୀୟ ତରୁଣ ତା' ସହିତ ଏଥିଧୂବୁ କଥା କହନି, ଥରେ ବି କଥାବାର୍ତ୍ତୀ ହୋଇନି । ଗାଁର ରାମୁ ଭାଇନା, ଗୋପାଳ ଭାଇନା, କହର ଭାଇନା—ଏମାନେ ବି ତା' ପାଇରେ ତ କଥା କହନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେଥୁରେ ତା'ର ଏପରି ଆନନ୍ଦ

ହୋଇନ ତ କୌଣସି ଦଳ । ଚାନ ଆଖି ଆଳିଆରେ ରଖି କହିଲ—ଏତକରେ ହେବ ?

—ଶୁଭ ହେବ । ସେଇଠି ଥାଉ, ଗିଲୁପେ ପାଣି ଦେଇଯିବ ?

ଟେଂପୀକୁ ବେଶ ଭଲ ଲାଗିଲ । କଥାବାର୍ତ୍ତାର ଧରଣ ଯେପରି ଭଲ । ଗଲାର ସୁରକ୍ଷିତ ବି ଘେହୁପର ମିଠା । ଯେତେବେଳେ ପାଣି ଗ୍ଲାସ ଆଣିଲ ଯେତେବେଳେ କରୁ ହେଉଥିଲ ପୁଅଟି ତାକୁ ଆଉଥରେ କିଛି କହନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ପୁଅଟି ଏଥର ଆଉ କିଛି କହିଲୁ ନାହିଁ ।

ବେଳ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଟା, ଓପରଓଳିଟା ବହୁତ ଗଡ଼ିଗଲଣି, ସେତେ-ବେଳେ ଉଙ୍ଗି ମାରି ଦେଖିଲ ପୁଅଟି ଯୋର ନିଦରେ ଶୋଇଛି ।

ହୃଦୀ ଟେଂପୀର କିପରି ଏକ ଅହେତୁକ ଯେତୁ ଆସିଲ ପୁଅଟି ପ୍ରତି ।

ଆହା, ହୋଟେଲରେ କେତେ ରାତିଯାଏ ଜାଗି ରହନ୍ତି । ଭଲ ନିଦ ହୁଏନା ରାତରେ । ଟେଂପୀ ଆସି ମାଆକୁ କହିଲ—ମା' ସେ ଲୋକ ଏପର୍ମନ୍ତ ଶୋଇଛନ୍ତି । ତାକିଦେବି ନା ଶୋଇ ରହିବେ ?

ଟେଂପୀର ମା କହିଲେ—ଶୋଇଛନ୍ତି, ଶୁଅନ୍ତୁ, ତାକିବା କି ଦରକାର ? ଶୂକରଟା କୁଆଡ଼େ ଗଲା ? ନିଦରୁ ଉଠିଲେ ତାଙ୍କ କିଛି ଖାଇବାକୁ ଦେବାକୁ ହେବ, ଖାଇବା ଅଣେଇ ଆଆନ୍ତି । ସେ ବି ତ ଘରେ ନାହିଁ ।

ଟେଂପୀ କହିଲ—ଲୋକଟା ଗୁହା ପିଏ କି ନା ଜାଣନା । ତା'ହେଲେ ନିଦରୁ ଉଠିଲେ ଟିକିଏ ଗୁହା କର ଦେଇ ପାରିଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଟେଂପୀର ମା ଗୁହା ନିଜେ କେବେ ପିଇନି । କରିବା ବି ଜାଣିନି । ଆଧୁନିକା ଝିଅର ଏ ପ୍ରୟାବ ତାକୁ ମନ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଝିଅକୁ କହିଲ—ତୁ କର ଦେଇପାରିବୁତ ?

ଝିଅ ଶିଲ୍ ଶିଲ୍ କରି ହସି କହିଲ—ତୁମେ କ'ଣ ଯେ କୁହ ମା, ହସି ହସି ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ିଯାଏ । ପରେ କିପରି ଏକ ଅପୁର୍ବ ଭଙ୍ଗୀରେ ହାତ ହଲେଇ ହଲେଇ ହସିରର ମୁହଁରେ ତବୁକ ଗୋଟିକୁ ବାରମ୍ବାର ଭାବେ ପକେଇ କହ ଲାଗିଲ—ଗୁହା କାହିଁ ? ତିକ କାହିଁ ? କେଟିଲି କାହିଁ ? ଗୁହାପାଣି ଫୁଟିବ କେଉଁଥରେ ? ତିଥି, ପିଆଲ କାହିଁ ? ଯେସବୁ କିଛି ଅଛି ?

ଟେଂପୀ ମା'କୁ ଭଲ ଲାଗିଲ ଟେଂପୀର ଏ ଭଙ୍ଗୀ । ସେ ସ୍ଵେଚ୍ଛରେ ମୁହଁ ଦୁଷ୍ଟିରେ ଝିଅ ଆଡ଼େ ହାଁ କରି ଗୁହଁ ରହିଲ । ଏପରି ଭବରେ ଏପରି ପୁନର ଭଙ୍ଗୀରେ କଥା ଟେଂପୀ ଆର କେବେ କହନି ।

ଏହି ସମସ୍ତରେ ହଜାର ପରିଭରେ ପାଣିଲ । ହୋଟେଲରେ ଥିଲ । କହିଲ—ନିରାଜନ କେଉଁଠି ? ଶୋଇଛି ନା କ'ଣ ?

ଟେପୀର ମା' କହିଲ—ତୁମେ ଏତେବେଳ୍ୟାଏ କେଉଁଠି ଥିଲ ? କିନ୍ତୁ ଖାଇବାକୁ ଆଣିଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆଉ ଟେପୀ କହୁଛି ଗୁହା କରିଦେଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା ।

ହୁଜାଶାର ବଡ଼ ସ୍ନେହ ହେଲ ଟେପୀ ଉପରେ । ସେ ନଜାଣି ଯାହାକୁ ଆଜି ଯନ୍ତ୍ରକରି ଗୁହା ଶୁଆଇବାକୁ ଗୁହୁଁ ତାହାର ସଙ୍ଗେ ତା'ର ବାବା ମା' ସେ ବିବାହର ଷଡ଼ୟନ୍ତି କରୁଚନ୍ତି, ବିଶୁର ସେ କଥାଣ ଜାଣେ ?

କହିଲ—ମୁଁ ସବୁ ଆଣି ଦଉଛି, ହୋଟେଲରେ ହିଁ ଅଛି । ହୋଟେଲରେ ବଡ଼ ବ୍ୟାପ ଅଛି । କଲିକତାରୁ ଦଶ' ବାର ଜଣ ବାବୁ ଶୀକାର କରିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଅନେକ ଦିନ ଆଗେ ଥରେ ଆସି ମୋ ରଙ୍ଗା ମାଂସ ଖାଇ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହୋଇଥିଲେ । ସେଇ ଆସି ହୋଟେଲକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସେଠି ନାହିଁ ଶୁଣି ଖୋଜି ଖୋଜି ଏଠାକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ବାଢ଼ିରେ ମାଂସ ଆଉ ପଲାତ ଖାଇବେ । ତୁମେମାନେ ଏବେଳା ଘନନା । ମୁଁ ହୋଟେଲରୁ ଅଳଗା କରି ପଠେଇଦେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ନରେନ୍ଦ୍ର ଯେ ଥରେ ଦରକାର—ବାବୁମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଇଂରେଜରେ କଥାବାଢ଼ିଆ କରିବାକୁ ହେବ । ତା ତ ମୁଁ ପାରିବିନି । ନରେନ୍ଦ୍ର ଉଠେଇ ଦିଅ ।

ଟେପୀର ମା କହିଲ—ନିଦରୁ ଉଠେଇ କିନ୍ତୁ ନ ଶୁଆଇ ଗୁଡ଼ିବା ଭଲ ଦେଖାଯାଏନା । ଟେପୀ ଗୁହା କଥା କହୁଥିଲା । ତା ହେଲେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଆର ପଠେଇ ଦେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଠାଅନି ।

ଓପରବେଳା ନରେନ୍ଦ୍ର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଲା । ବହୁତ ବେଳ ଗଢ଼ଗଲଣି । ପାତରି କଡ଼ର ସଜନା ଗଛ ଦେହରେ ଖରା ହଳଦିଆ ହୋଇ ଆସିଲଣି । ନରେନ୍ଦ୍ରକୁ ଲଜ ମାଡ଼ିଲା । ପର ଘରେ କି ନିଦରେ ଶୋଇ ନ ପଢ଼ିଲା ! କିଏ ପୁଣି, ବିଶେଷ କରି ହୁଜାଶା ମାମୁର ଝିଅଟା, କ'ଣ ମନେ କରିଥୁବ ? ବେଶ୍ ଝିଅଟା । ହୁଜାଶା ମାମୁଁର ଝିଅ ଯେ ଏପରି ଗୁଲକ, ଚରୁର ଓ ଚଞ୍ଚଳ, ଏମିତି ପୁନଃଶ୍ଵର, ଲୁଗାପଟା ଏପରି ପିନ୍ଧିଜାଣେ ତାହା କିଏ ଭବିଥିଲା ?

ଅପ୍ରତିର ମୁହଁରେ ସେ କାମା ପିନ୍ଧି ବାହାରିବାକୁ ଦିଦ୍ୟୋଗ କରୁଛି ଏପରି ସମୟରେ ଟେପୀ ଆସି କହିଲ ଆପଣ ଉଠିଛନ୍ତି ? ମୁହଁ ଧୋଇବାକୁ ପାଣି ଦେବ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର ଥାଥା ମାମା ହୋଇ କହିଲ—ନା-ନା ଥାଉ । ମୁଁ ହୋଟେଲରେ ହିଁ—

—ମା କହିଲେ ଆପଣ ଗୁହା ପିଇ ଯିବେ । ମୁଁ ମାନ୍ତ୍ର କହିଥାପେ ?

ଇତି ମଧ୍ୟରେ ହୁଜାଶା ଗୁହାର ସରଞ୍ଜାମ ହୋଟେଲ ଗୁକର ହାତରେ ପଠେଇ ଦେଇଥିଲା । ଟେପୀ ନିଜେ ଗୁହା କରିବାକୁ ବସିଗଲା । ତାହାର ମା ଜଳଣିଆ ପାଇଁ ଫଳ

କାଟିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଟେପୀ କହିଲା—ମା, ଗୁଡ଼ା ଦଙ୍ଗେ କାରୁଣି ଫାକୁଡ଼ି ଦିଅନା, ତୁମେ
ବରଂ ଥାଳିଆରେ ନମିକ ଆଉ ରସଗୋଲ ଦିଅ ।

—କାରୁଣି ଦେବିନି ? ଗୋଟାଏ ପଇଡ଼ କାଟିବି ? ବାବୀ ପଇଡ଼ ଅଛୁ ।

ଟେପୀ ହସି ହସି ଗଢ଼ଗଲା ଯେମିତି । ମୁହଁରେ କାନି ଗୁଡ଼ି କହିଲା—ହି ହି—ତୁମେ
ମା' ଯେ କଥଣା—ଗୁଡ଼ା ଦଙ୍ଗେ କ'ଣ ପଇଡ଼ ପିଅନ୍ତି ?

ଟେପୀର ମା' ଅପ୍ରସନ୍ନ ମୁହଁରେ କହିଲା—କେଜାଣି ତୁମ୍ହମାନଙ୍କ ଏକାଳର ତିଙ୍ଗ କିନ୍ତୁ
ଜାଣିନ ମା', ଯାହା ବୁଝୁବ ତାହା କର । ନିଦନୁ ଉଠିଲେ ତ ନୂଆ ଜୋର୍ମାନଙ୍କ ପଇଡ଼
ଦେବା ଚରକାଳ ଦେଖି ଅସିତ ଶାରକପାଇବା ।

କଥାଟା କହିପକେଇ ଟେପୀର ମା ମନେ ମନେ ଜିଭ କାମୁନ୍ଦ ଚୁପ୍ତ ହୋଇଗଲା ।

ମଣିଷଟା ଟିକିଏ ବୋକା ଧରଣର, କଥଣ ଭାବ କଥଣ କହେ, ସବୁ ସମୟରେ ତଳେଇ
କରି ଦେଖି ପାରେନା ।

ଟେପୀ ଅଛାମ୍ଭ ହୋଇ କହିଲା—ନୂଆ ଜୋର୍ଦ୍ଦ, କିଏ ନୂଆ ଜୋର୍ଦ୍ଦ ?

ସେ କିନ୍ତୁ ନୁହେଁ । ସବୁଆଡ଼େ ଦେଖିଛି, ତାହାହିଁ କହିଲା—ତୁ ନେ, ଗୁଡ଼ା ହେଲା ?

ଟେପୀର ମନରେ କେମିତି ଗୋଟାଏ ଖଟକା ଲାଗିଲା । ସେ ଖୁବୁ ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା, ତାପରେ
ନିହାତି ହୁଆ ନୁହେଁ । ସେତେବେଳେ ଗୁଡ଼ା ଓ ଜଳଖିଆ ନେଇ ପୁଅଟି ପାଖକୁ ଗଲା
ସେତେବେଳେ ତାକୁ କେଜାଣି କାହିଁକି ଲଜ୍ଜା ଲାଗିଲା, ତାହା ସେ ନିଜେ ଠିକ୍ ଧରିପାରିଲା
ନାହିଁ ।

ପୁଅଟି ତାକୁ ଦେଖି କହିଲା—ସେ କ'ଣ ? ଏତେ ଖାଇବା ଜିନିଷ ଏକଷିଶା ? ଟିକିଏ
ଗୁଡ଼ା ହେଲେହେଁ—

ଟେପୀ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଖାଇବା ଥାଳିଆଟାକୁ ଲେକଟା ଆଗରେ ଥୋଇ ଦେଇ
ପଳାଇ ଆସି ଯେମିତି କ୍ଷେତ୍ର ପାଇଗଲା ।

ପୁଅଟି ତାକ କହିଲା—ଧାନ ଖଣ୍ଡି ଏ ଯଦି ଦିଅନ୍ତି !

ପାନ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ବସି ଟେପୀ ଭାବିଲା—ବାବା,—ଖଟେଇ ମାରିଲେ ମତେ । ଗୁଡ଼ା
ଦିଅ, ପାନଭାଙ୍ଗ, ମୋର ଯେମିତି ସବୁ ଗରଜ ଧାନ୍ତି । ବାବାଙ୍କ ହୋଟେଲର ଲେକ ତ
ମୋର କଥଣ ହେଲା ?

ଟେପୀ ଗୋଟାଏ ଗୁଡ଼ା ଥାଳିଆରେ ଧାନରଖି ଦେବାକୁ ଗଲା । ପୁଅଟି ଦେଖିବାକୁ
-ଦେଶୁ କିନ୍ତୁ । କଥାବାର୍ତ୍ତା ଭଲ । ହସି ହସି ମୁହଁଁ । ହୋଟେଲରେ କି କାମ କରେ
କେଜାଣି !

ଧାନ ନେଇ ପୁଅଟି ଗୁଲିଗଲା । ଯିବା ସମୟରେ କହିଗଲା—ମାର୍ଦ୍ଦ, ମୁଁ ଯାଉଛୁ । କଷ୍ଟ

ଦେଇଗଲି ଅନେକ, କିଛି ମନେ କରିବେ ନାହିଁ । ଏତେ ଶୋଇଛୁ ସେ ଆଖି ଆଉ
ବେଳନାହିଁ—

—ଦେଶ୍ମ ପୁଅଟି ।

ନୁଆ ଜୋର୍ ? କିଏ ନୁଆ ଜୋର୍ ? କାହାର ନୁଆ ଜୋର୍ ? ମା ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ
କଥା କଥା କହୁଦିଏ ସେ ତା'ର ମାନେ ହୁଏନା ।

ଟେଂପୀର ମା' କେବେହେଲେ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ସହର ଦେଖିନି ।

ଏଠା କାଣ୍ଡକାରଖାନା ଦେଖି ସେ ଅବାକୁ ହୋଇଯାଇଛି । ମୋଟର ଗାଡ଼ି ଯୋଡ଼ା
ଗାଡ଼ି, ଲକ୍ଷେସନରେ ବିକୁଳ ଆଳୁଥ । କେଇ ଜଣ ବା ଲୋକ ! ଆଉ ସେମାନଙ୍କ
ଏହେଠୋଣେଲାରେ ଦିନଯାକ ବିଲୁଆ ଭୁକେ ପର ପଛପଟ ରହିଲ ବାର୍ତ୍ତିଶ ବୁଦା ଭିତରେ ।
ଧେଦନ ତ ଫିନ ଦି'ପହରେ ଜେଲ୍‌ପଡ଼ାର କୃଷ୍ଣ ଜେଲ୍‌ରର ତିନିମାସର ପୁଅକୁ ବିଲୁଆ
ନେଇଗଲା !

ତତ ମଧ୍ୟରେ କୁମୁମ ଆସି ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଲେଇ ନେଇଗଲା । କୁମୁମ ସାଗରେ
ସେମାନେ ରାଧାବନ୍ଧର ତଳ, ପିକେଶ୍‌ବାଲ, ଦୁର୍ମୀର ପାଟ, ପାଲ୍ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ଘର—
ସବୁ ବୁଲି ଦେଖିଲେ । ପାଲ୍ ଚୌଧୁରୀଙ୍କର ପ୍ରକାଶଗର ଦେଖି ଟେଂପୀର ମା ଓ ଟେଂପୀ
ଦୁଇଜଣ ଅବାକୁ । ଏତେବଡ଼ ଘର ଜୀବନରେ ସେମାନେ ଦେଖିନାହାନ୍ତି । ଅତ୍ସୀଙ୍କ
ଘରଟାହିଁ ଏ ପର୍ମିନ୍ଟ, ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ଘରର ଚରମ ନିର୍ଦ୍ଦର୍ଶନ ବୋଲି ଯେଉଁମାନେ ଭବି
ଆସିଥିନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅବାକୁ ହେବାର କଥା ।

ଟେଂପୀର ମା' କହିଲ—ଯାହା କହନ୍ତି ସହର ଜାଗା, ସତେ କୁମୁମ, ଲାଜିଲାଗି
ଘର, ଆଉ ସବୁ କୋଠାଗର ଏ ଦେଶରେ । ସମସ୍ତେ ବଡ଼ ଲୋକ । ସୁଅ ଝିଅଙ୍କର କି
ତେହେର ? ଦେଖିଲେ ଆଖି ଲାଖି ରହେ । ହଇଲୋ, ଏମାନଙ୍କ ଘରେ ଠାକୁର ହୁଅନ୍ତି
ନାହିଁ ? ପୁଜା ସମୟରେ ଦିନେ ଆମକୁ ଆଣିବୁ ମା' । ଠାକୁର ଦେଖିଯିବୁ ।

ସେ ଆଉ ଏହାଠାରୁ ବେଶି କିଛି ବୁଝେନା ।

ଗୋଟାଏ ଘର ସାମନାରେ କେତେ କଥା ବଡ଼ ବଡ଼ ଛବି ଟଙ୍ଗା ହୋଇଛି । ଲୋକମାନେ ପଞ୍ଚଚନ୍ଦ୍ର, ପୁତ୍ରା କଢ଼ିରେ କି କାରକ ବିଶା ହେଉଛି । ଟେଂପୀର ମନେ
ହେଲା ଏଇ ଚବାଧତ୍ତିଏ ସେଇ, ଯାହାକୁ ଟକି କହନ୍ତି । କୁମୁମକୁ କହିଲା—କୁମୁମ ନାମ
ଏହା ଟକି ନା ?

—ହଁ, କିନେ ଦେଖିବୁ ?

—ଦିନେ ଆସିମାନକୁ ଆଶନା ! ମା' ବି କେବେ ଦେଖିଲି ସମସ୍ତେ ଆସିବା ।

ଧାବମାନ ଗୋଟାଏ ମଟରଗାଡ଼ି ଆଡ଼େ ଟେପୀର ମା' ହିଁ କରି ସେଠାରୁ ବସ୍ତାର
ମୋଡ଼ ଦେଇ ଅତୁଣ୍ୟ ହେବାଯାଏ ବୁଝି ରହିଲା ।

କୁସୁମ କହିଲା—ଏଥର ମୋ ଘରେ ଟିକିଏ ପାଦଧୂଳି ପକାନ୍ତୁ ଜେଠି ମା !

କୁସୁମ ଘରକୁ ଯିବା ବାଟରେ ରେଲ୍ ଲାଇନ୍ ପଡ଼େ । ଟେପୀର ମା' କହିଲା—କୁସୁମ,
ଠିଆ ହୋ ମା, ଗୋଟାଏ ରେଲଗାଡ଼ି ଦେଖିବା ।

କହୁ କହୁ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ରେଲଗାଡ଼ି ଆସି ହାଜର । ଟେପୀ ଓ ଟେପୀର ମା'
ଦି ଜଣୟାକ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଗାଡ଼ି ବୁଲୁଛି ବୁଲୁଛି । ତାର ଆଉ
ଶେଷ ନାହିଁ । ଓହ କେତେ ବଡ଼ ଗାଡ଼ିଟା !

କୁସୁମ କହିଲା—ଜେଠିମା, ରାଣ୍ୟାଟ ଭଲ ଲାଗୁଛି ?

—ଲାଗୁଛି, ସତେ ବେଶ୍ ଜାଗା ମା' !

ପ୍ରକୃତରେ କିନ୍ତୁ ଏହି ତୋଶୋଲ ପାଇଁ ଟେପୀ ମା'ର ମନ କେମିତି କେମିତି ହୁଏ ।
ସହରରେ ସେ ନିଜକୁ ଏପର୍ଫିନ୍, ଶାପ ଖୁଆଇ ପାରିନି । ସେଠାରେ ତାଳ ପୋଖରୀ
ଘାଟ, ସଦା ବୈଷ୍ଣବର ଘର ପାଖଦେଇ ଯେଉଁ ଗ୍ରେଟ ନିର୍ମାଣିଆ ବାଟଟି ବାଉଁଶ ବଷ
ଭିତର ଦେଇ ବାଢ଼ୁଣ୍ଡେଁ ପଡ଼ାଆଡ଼େ ଯାଇଛି, ଦିପହର ବେଳା ତାଙ୍କର ଘର ପାଖର
ବଢ଼ି ଶିଶୁଗ ଗଛଟାରେ ଏଇ ସମୟରେ ଶିଶୁଗ ମଞ୍ଜି ଶୁଣି ହୁଣି ହୁଣି ଶର କରେ,
ସେମାନଙ୍କ ପିଣ୍ଡାରେ ବଡ଼ ଲଭ ମଞ୍ଚାରେ ଏବେ କେତେ ଲଭ ଫଳିଛି, ଅମୃତ ଭଣ୍ଡା
ଗଛଟାରେ କେତେ ଫୁଲ ଓ କଷି ଦେଖି ଆସିଥିଲା—ସେ ଘରପାଇଁ ମନ କେମିତି
କେମିତି ହୁଏ ।

ତେବେ ଏଠି ଯାହା ସେ ପାଇଛୁ ଟେପୀର ମା' ଜୀବନରେ ସେ ରକମ ସୁଖର ମୁଖ
ଦେଖି ନ ଥିଲା । ବୁନ୍ଦର ଉପରେ ହୁକୁମ ଚଲାଇ କାମ କରାଇ ନେବା; ସମସ୍ତେ ମାନ୍ୟ
ଶାତର କରନ୍ତି । ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ସୁଅନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ହୋଟେଲର ଶୁମାତ୍ରା—ଏ ଧରଣର
ବ୍ୟାପାରର କଳ୍ପନା କି ସେ କେବେ କରିଥିଲା ?

କୁସୁମ ଘରେ ସମସ୍ତେ ଯାଇ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତିଲେ । କୁସୁମ ଭାବି ଶୁଣି ହୋଇ ଉଠିଛି ତା ବାପ
ଘର ଆଡ଼ର ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରିବାରକୁ ଏଠାରେ ପାଇ । କୁସୁମର ଶାତ ଆସି ଟେପୀ ମାଆର
ପାଦଧୂଳି ନେଇ ପ୍ରଶାମ କରି କହିଲା ଆମର ବଡ଼ ଭାଣ୍ୟ ମା, ଆପଣମାନଙ୍କ ଚରଣଧୂଳି
ପଡ଼ିଲା ଏ ଘରେ ।

ଟେପୀର ମା'କୁ ଶାତର କରି କେହି କେବେ କଥା କହିନି । ଏଡ଼େ ସୁଖ ତା
କପାଳରେ ଲେଖାଥିଲା ! ହାସ୍ୟ ମା, ଝିଟିକ ପୋତାର ବନ ବିବି, କେଡ଼େ ଜାହାନ୍ତି

ଦେବତା ରୁମେ ! ସେଥର ଝିଟିକ ପୋଡ଼ାକୁ ଚୈଷମାସ ମେଳାରେ ଯାଇ ଟେଂପୀର ମା ବନ ବିବି ଛଲରେ ପାଞ୍ଚ ଅଣା ସହ ଶିରଣି ଦେଇ ସ୍ବାମୀ, ପୁଅର ମଙ୍ଗଳ କାମନା କରିଥିଲା । ଏବେ ବର୍ଷେ ପୁରିନି । ତେବେ ବି ଲୋକେ ଠାକୁର ଦେବତା ମାନିବାକୁ ଗୃହାନ୍ତିନ ।

କୁସୁମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଜଳଖିଆ ଖୁଆଇଲା । ପାନ ଭାଙ୍ଗିଦେଲା । କୁସୁମର ଶାଶ୍ଵ ଅସି କେତେବେଳୟାଏ ନିପୟପ କଲା । କୁସୁମ କେବଳ ଗୀ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ଗୁହେଁ । କେତେ ଦିନ ହେଲା ବାପଦରକୁ ଯାଇନି । ବାପା ମା ମରିଯାଇବନ୍ତି, ଜେଠା ଅଛନ୍ତି । କକାମାନେ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ କେଉଁଦିନ ଖୋଜନ୍ତୁ ବି ନାହିଁ । ଖୋଜି ଆଆନ୍ତେ ଅବଶ୍ୟ ଯଦି ତାଁ ନିଜର ଅବସ୍ଥା ଭଲ ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ଗରବ ଲୋକର ଆଦର କିଏ କରେ ? ଏପରି ସବୁ ଅନେକ ଦୁଃଖ କଲା । ଆଉ କିଛି ସମୟ ବସିବା ପରେ କୁସୁମ ସେମାନଙ୍କ ବସାଦରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇଗଲା ।

ହୁକାଶର ହୋଟେଲରେ ରାତରେ ଏକ ମଙ୍କା ପଟଣା ପଢିଲା ।

ଦଶ ପନ୍ଧର ଜଣ ଲୋକ ଏକ ସଙ୍ଗେ ଖାଇ ବସିରନ୍ତି, ହଠାତ୍ ଜଣେ କହି ଉଠିଲା—ନତା, ଏଇଯେ ଭାତଟା ଦେଲ, ଏଇଟା ଦେଖୁବି ଆର ଓଳିର ଦାସୀ ଭାତ ।

ବଣୀନକା ଭାତ ଦେଉଥିଲା । ସେ ଅବାକୁ ହୋଇ କହିଲ—ଆଶ୍ରମ ବାବୁ, ସେ କି କଥା, ଆମ ହୋଟେଲରେ ସେପରି ପାଇବ ନାହିଁ । ଅଧମହୁଷ ଗୁଡ଼ିଲ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଓଳିରେ ରନ୍ଧା ହୁଏ, ସେଥୁରେ ବି ଅଣ୍ଣନାହିଁ, ବାସି ଭାତ ରହିବ କୁଆଡ଼ି ?

—ଅଳବତ୍ର ଜଏ ଆର ଓଳିର ଭାତ । ମୁଁ କହୁବି ଜଏ ଆର ଓଳିର ଭାତ ।

ଗୋଲମାଳ ଶୁଣି ହଜାରୀ ଆସି କହିଲ—କଥାର ହେଇବି ବାବୁ...ବାସି ଭାତ ? କେବେହେଲେ ନୁହେଁ । ଆପଣ ନୂଆ ଲୋକ । କିନ୍ତୁ ଏ ଯେଉଁମାନେ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମୋତେ ନୀଣନ୍ତି—ଆମ ହୋଟେଲ ନ ଚଳିଲେ ନ ଚକ୍ର, ମେ ସବୁ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଭଗବାନ ଯେପରି ମଜେ ନ ଦିଅନ୍ତି—

ଲୋକଟା ସେଇଠୁଁ ତରିକର ମୋଡ଼ି ବୁଲେଇ ପକେଇଲା । ସେ ଯେପରି ଝଗଡ଼ା କରିବା ପାଇଁ ହି ତିଆର ହୋଇ ଆସିଛି । ପଦ୍ମରୁ ହାତ ହଠାତ ଆଖି ଲାଲ କରି ଚକାର କରି କହିଲ—ତେବେ ରୁମେ କ'ଣ କହିବାକୁ ଗୁହେଁ ମୁଁ ମିଛ କଥା କହୁବି ?

ହୁକାଶ ନରମ ହୋଇ କହିଲ—ନା ବାବୁ, ତା ତ ମୁଁ କହୁନ । କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କର ଭୁଲ ବି ତ ହୋଇପାରେ । ମୁଁ ରାଣ ଦେଇ କହୁବି ବାବୁ ବାସି ଭାତ ମୋ ହୋଟେଲରେ

ନ ଥାଏ ।

—ନ ଥାଏ ? ବଡ଼ ନବାବି କଥା କହୁଚ ଯେ ! ବାସି ଶାର୍ଦ୍ଦିତ୍ତ ଏ ବେଳା ହାଣ୍ଡିରେ
ରୂମେ ପକାଇ ଦେଉନା ?

—ନା ବାବୁ—

—ପୁଷ୍ଟ ଦେଖି ପାରୁଛି । ପୁଣି ନା କହୁଚ । ଦେଖିବ ମଜା ?

ଏଇ ସମସ୍ତରେ ନରେନ ଓ ହୋଟେଲର ଆଉ ଦି'ଜଣ ସେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ ।
ନରେନ ରାଗିଯାଇ କହିଲା—କି ମଜା ଦେଖେଇବେ ଆପଣ ?

—ଦେଖିବ ? ଦୂରୁ ଆସ ଦେଖଇଛୁ—ସୁଆର୍ଗେର ସବୁ କେଉଁଠିକାର ?

ଏହି କଥାରେ ଗୋଟାଏ ମହା ଗୋଲମାଳ ସୁଷ୍ଟି ହୋଇଗଲା । ପୁରୁଣା ଗରୁଣମାନେ
ସମସ୍ତେ ହଜାର ପକ୍ଷ ଅବଳମ୍ବନ କଲେ । ଲେକଟା ଶାନ୍ତାରେ ଠିଥେହୋଇ ଚକାର
କରିବାକୁ ଲାଗିଲା—ଶାନ୍ତାରେ ସମବେତ ଜନତା ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇ କହୁ ଲାଗିଲା—
ଶୁଣନ୍ତି ବାବୁମାନେ, ପବୁ କହୁଚ । ଇଣ ଏଇ ହୋଟେଲରେ ବାସିଥାଇ ଖାଇବାକୁ
ଦେଇଥିଲା—ଧରି ପକେଇଛୁ କି ନା, ସେଥିଲାଗି ଏବେ ପୁଣି ମୋତେ ମାରିବାକୁ ଆସୁଛି ।
ପୁଲୀସ ଡାକକି ଏଇଷଣା । ସାନିଟାର ଦାଶେରାକୁ କହି ଶିଫୋର୍ଡ କରିବ । ତେବେ ଯାଇ
ଛୁଅର୍ଗେର କେଉଁଠିକାର—ଲେକ ମାରିବାର ମତଳବ ତୁମମାନଙ୍କର ।

ଏହି ସମସ୍ତରେ ହୋଟେଲର ଗୁରୁର ଶଣି ହଜାରକୁ ଡାକ କହିଲା—ବାବୁ, ଏଇ
ଲେକଟାକୁ ମୁଁ ସେପରି ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ହୋଟେଲରେ ଦେଖିଛି । ସେଠି ସେଇ ନାମ
ଆଏ ତା ସାଙ୍ଗରେ ବଜାର ସବଦା କଣିଯିବାର ଦେଖିଛି ।

ନରେନର ଶୁଭ ସାହସ । ସେ ହୋଟେଲର ଆଗ ବାରଣ୍ଟାରେ ଠିଆ ହୋଇ ଚକାର
କରି ପରୁରିଲା—ଆପଣ ଆଜ୍ଞା ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ହୋଟେଲର ପଢାନାମର କଣ
ହୁଅନ୍ତି ?

ତେବେ ବି ଲେକଟା ଗୁଡ଼େନା । ସେ ହାତ ଗୋଡ଼ ହଲକ ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଗଲା—
ପଢାନାମର ନାମ ବି ସେ କୋଉଦିନ ଶୁଣିନି, କିନ୍ତୁ ତା'ର ପ୍ରତିବାଦର ତେଜ ସେପରି
ସେତେବେଳକୁ ଜମିଯାଇଛି ।

କିଏ ଜଣେ କହୁ ଉଠିଲା—ଏବେ କୁପୁ କୁପୁ ଖସିଯା' ବାବା । ମାଡ଼ଖାଇ ମରିବୁ
କାହିଁକି ?

କିନ୍ତୁଷ୍ଟପରେ ଲେକଟା ଆଉ ଦେଖାଗଲ ନାହିଁ ।

ଏ ଘଟଣା ପରେ ଅନେକ ରୁଦ୍ଧରେ ହଜାର ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ହୋଟେଲକୁ ଯାଇ
ହାଜାର ହେଲା । ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ତହିବାଲ ମିଳାଇଥିଲା । ହଜାରକୁ ଦେଖି ଟିକିଏ

ଆଶ୍ରମୀ ହୋଇ କହିଲ—କ ହଜାରୀ ଯେ, ଆସ ଆସ ଏତେ ପାତରେ କୁଆଡ଼େ ?

ହଜାରୀ ବିନାତ ଶବରେ କହିଲ—ବାବୁ, ଗୋଟାଏ କଥା କହିବାକୁ ଅସିଲି ।

—କଥା କୁହ ।

—ବାବୁ, ଆପଣ ଏକ ସମୟରେ ମୋର ଅନ୍ଧଦାତା ଥିଲେ । ଆଜି ବି ଆପଣଙ୍କୁ ସେଇଆ ବୋଲି ଘବେ । ଆପଣଙ୍କର ଏଠି କାମ ଶିଖି ନ ଥିଲେ ଆଜି ମୁଁ ପେଟପାଇଁ ଶତ ଯୋଗାଡ଼ କରିପାରୁନଥାନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର କୌଣସି ଶବ୍ଦତ୍ରୀ ଅଛୁ ବୋଲି ମୁଁ ତ ଘବନି ।

—କାହିଁକି, କାହିଁକି, ଏ କଥା କାହିଁକି ?

ହଜାରୀ ସବୁ କଥା ଖୋଲି କହିଲ । ପରେ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିଲ—ବାବୁ, ଆପଣ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ମୋର ମାଲିକ । ମୋତେ ଏମିତି ବିପଦରେ ନ ପକାଇ ଯଦି କୁହନ୍ତି—ହଜାରୀ, ତୁମେ ହୋଟେଲ ଦିତେଳ ଦିଅ, ତା ମୁଁ କରିବ । ଆପଣ ହୁକୁମ କରିବୁ ।

ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଆଶ୍ରମୀ ହେବାର ଛଳନା କରି କହିଲ—ମୁଁ ତ ଏହାର କିଛି ଖବର ରଖିନି । ଆହ୍ଵା, ତୁମେ ଆଜି ଯାଅ । ମୁଁ ତଦନ୍ତ କର ଦେଖି ତୁମକୁ କାଲି ଜଣେଇବି । ଆମର କେହି ହେଲେ ଲୋକ ତୁମ ହୋଟେଲକୁ ଯାଇନି, ଏହା ଏକା-ବେଳକେ ନିଷ୍ଠିତ କଥା । କାଲି ତୁମେ ଜାଣି ପାଇବ । ସବୁ ଭଲ ଚକ୍ରିତ ?

—ଏକପ୍ରକାର ଆପଣଙ୍କର ଆଖାରୀଙ୍କରୁ ।

—ରୋଜ କିପରି ବିଦିଦିଦି ହେଉଛି ? ରୋଜ ତହବିଲ କିପରି ରହୁଛି ? ତୁମେ କିଛି ମନେ କରନା । ତୁମକୁ ନିଳାଲୋକ ପରି ଭବେ ବୋଲି ପଣ୍ଡରୂପି ।

—ଏଇ ବାବୁ ପାଇଁଶିଶୁ ଗୁଲିଶ ଟଙ୍କା—ଧରି ନିଅନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି । ଆଜି ରାତରେ ତହବିଲ ଦେଖି ଅସିବି ଛଳିଶ ଟଙ୍କା ବାରଥଣା ।

ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଆଶ୍ରମୀ ହେଲି ମନେ ମନେ । ମୁହଁରେ କହିଲ—ବେଶ୍, ଖୁବ୍ ଭଲ । ତୁମି ଖୁସି ହେଲି । ଆହ୍ଵା ତେବେ ଆଜି ଯାଅ । କାଲି ଖବର ପାଇବ ।

ହଜାରୀ ଗୁଲିଗଲରୁ ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ପଢାନାମକୁ ଡକେଇଲ । ପଢା ଆସି କହିଲ—ହଜାରୀ ନନାଟା ଆସିଥିଲ କି ? କଥା କହୁଥିଲ ?

ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କହିଲ—ହେ ପଢା, ହଜାରୀ ଯେ ଅବାକୁ କରିଦେଇଗଲ । ରାଶାଘାଟ ବଜାରରେ ହୋଟେଲ କରି ପାଇଁଶିଶୁ ଠାରୁ ଗୁଲିଶ ଟଙ୍କା ରୋଜ ସ୍ଥାୟୀ ତହବିଲରେ ଥାଏ । ଏକଥା କାନ କେବେ ତୁଣିନି । ତାର ମାନେ କ’ଣ ବୁଝୁଛ ? ସ୍ଥାୟୀ ତହବିଲରେ ଚଳନ୍ତି ଟଙ୍କା ଦରିଶ ରହିଲେ ବି ସାତ ଆଠ ଟଙ୍କା ଦୈନିକ ଜରୁ ଯାହା କିଛି କଲେ ବି । ମାସକୁ ହେଲ ଅତେଇଶ ଟଙ୍କା ଦୂଇଶହି ଟଙ୍କାରୁ ତ କମ୍ ନୁହେଁ ।

ବୁଦ୍ଧିଲୁ ପଦ୍ମା ?

ପଦ୍ମାନାନୀ ମୁଖ ଭଣୀ କରି କହିଲ—ଗାଲୁ କରିଦେଇ ଯାଇନି ତ ?

—ନା, ଗାଲୁ କରିବାର ଲୋକ ସେ ନୁହେଁ । ସାଦା ସିଧା ଲୋକଟା । ମୋତେ ଏବେ ବି ବଡ଼ ମାନେ । ସେ ଗାଲୁ କରିବନି, ଅନ୍ତରି ମୋ ପାଖରେ । ତା ଭଡ଼ା ଦେଖୁନାହୁଁ, ରେଳବଜାରରେ କୋଉ ହୋଟେଲରେ ଆଉ ବିଦି ନାହିଁ । ସବୁ ଶୋଷି ନେଇ ଯାଉଛି ସେ ଏକୁଚିଆ ।

—ଆଜି ନୃସିଂହ ଯାଇଥୁଲ ବାବୁ ତା ହୋଟେଲକୁ । ଖୁବ୍ ପାଟିଗୁଣ୍ଡ କରିଦେଇ ଧେ ଆସିଛି । ଖୁବ୍ ଚିଲେଇଛି । ବାସିବାତ, ପର୍ଯ୍ୟାନ୍ତ, ଏକଥା ସବୁ କହି । କିଛି ହେଉ କି ନହେଉ ଲୋକେ ତ ଶୁଣିଗଲେ ।

—ଯଦୁ ବାଉସୁଜ୍ଜେୟ ହେବିକା ମୋତେ ଡାକି ପଠେଇଥୁଲେ । ତାହାର ହୋଟେଲ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ହେବ । ନହେଲେ ରେଳ ବଜାରରେ ଆଉ କେହି ତିଷ୍ଠିପାରିବେ ନାହିଁ । ଏକଥା ଯଦୁ ବାଉସୁଜ୍ଜେୟ ବି କହିଲେ । କିନ୍ତୁ ଯେଥୁରେ କିଛି ହେବନି । ତାର ବଞ୍ଚିମାନ ଭଲ ସମୟ ଗୁଲିଛି । ନୃସିଂହ ଥିଲୁ ?

—ନା ବାହାରିଗଲା । ପୁଲିସରେ ସେ ଯେଉଁ ଖରର ଦେଇଥୁଲ କଥା ହେଲା ?

—ଦେଖୁ ପଦ୍ମା, ମୁଁ କହୁଛି ଏ ପ୍ରକାର ପଠେଇ କିଛି ଲଭନାହୁଁ । ହଜାରା ଲୋକଟା ଭଲ । ଆଜି ଅସିଥୁଲା । ଏପରି ହାତଯୋଡ଼ି ନରମ ହୋଇଥାଏ ଯେ ଦେଖିଲେ ରାଗ ଲାଗେନା ।

—ଖାତ୍ମାରେ ତା କଥୁଳାକୁ ମୁହଁରେ । ବିଶୁଦ୍ଧ ବୈଷ୍ଣବାକୁ କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ ଥିଲୁ । ପୁଲିସ ବିଷୟରେ ଯଦୁ ବାଉସୁଜ୍ଜେୟ ବାବୁ ଯୋଉ ପରମର୍ଗ ଦେଇଥୁଲେ ତା ଭୁମେ କର ଏଥର । ତା ହୋଟେଲ ନ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଚଲିବନାହୁଁ । ନହେଲେ ଆମକୁ ପେଡ଼ିପୁଣ୍ଡିକା ବାନ୍ଧି ଉଠିବାକୁ ହେବ, ଏକଥା ମୁଁ କହିଦେଉଛି । ଏ ଓଳି ତହୁବିଲ କେତେ ?

ବେଳୁ ଚନ୍ଦିବନ୍ତୀ ଅପ୍ରସନ୍ନ ମୁହଁରେ କହିଲ—ମୋଟ ଛ ଟଙ୍କା ସାତେତିନିଅଣା ।

ପଦ୍ମାନାନୀ କିଛିଷଣ ଚୁପ୍ଚରହି କହିଲ—ଦି' ମାସର ପରଭଡ଼ା ବାଜା ସେ ଆଡ଼େ । ଅନ୍ତରି ମାସକର ଭଡ଼ା ନଦେଲେ ଗଣ୍ଠଗୋଳ କରିବ । ଭଡ଼ାଦେବ କେଉଁଠୁଁ ।

—ଦେଖେ !

—ତାପରେ କାନାଇ ନନା ଦରମା ବାଜା ପାଞ୍ଚମାସ । ସେ କହୁଛି ଆଉ କାମ କରିବ ନି । ତା'ର କଥା କରିବ ?

—ବୁଝେଇ ରଖ ଏଇ ମାସଟା । ଦେଖେ ଆସନ୍ତା ମାସରେ କଥା ହେଉଛି ।

ପଦ୍ମନାମ ରାଜଶାସନକୁ ଯାଇ ନନାକୁ କହିଲୁ—ମୋ ଭତ୍ତା ବାଢ଼ି ଦିଆ ନନା ।
ଏହି ବଢ଼ିତ ହେଲଣି, ଘରକୁ ଯାଏଁ ।

ତା'ପରେ ସେ ଗୁରିଆଡ଼କୁ ଖାଟ୍ଟି ଦେଖିଲୁ, ଛିନ୍ନକୁତର ଅବସ୍ଥା । ଏଇ ବଡ଼
ଦଶସେରିଆ ଡେକିଚିଟା ଆଜିକୁ ଦିନ ଗୁରିମାସ ହେଲ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ଦରକାର
ହେଉନି । ଆଗେ ପିତଳର ବାଲୁଟିରେ ସୋରଷତେଳ ଆସୁଥିଲ । ଏବେ ଆସୁଛି ଗ୍ରେଟ
ଘଡ଼ିରେ । ବାଲୁଟି ଦରକାର ହେଉନି । ଏପରି ଦୂରବସ୍ଥା ସେ କେବେ ଦେଖିନି
ହୋଟେଲରେ ।

ତାହାର ମନଟା କେମିତିଆ ହୋଇଯାଏ.....

ନାନା ପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟାକରି ଏ ହୋଟେଲଟା ସେ ଆଉ କଣ୍ଠୀ ଦିନଶ ଗଢ଼ି
ତୋଳିଥିଲେ । ଦିନେ ଏଇ ହୋଟେଲର ଧନରେ ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇଛି—ଫୁଲେନବଲୁ
ଗୀର ଯେଉଁ ପଡ଼ାରେ ତା'ର ଆଦି ବାସିଥାନ ଥିଲ, ସେଠି ତା ଭାଇ ଏବେ ବି ଅଛୁ ।
ଗୁଷ୍ଠାବାମ କରି ଖାଏ । ଆଉ ସେ ରାଶାପାଟର ସହରରେ ପୁନା ଗହଣା ବି ପିନ୍ଧି ବୁଲିଛି
ଦିନେ ଏଇ ହୋଟେଲର ଧନରେ । ଏଇ ହୋଟେଲ ତା ଛୁଟିର ପଞ୍ଜର, କିନ୍ତୁ ଆଜି ବଡ଼
ମୁସ୍ତିଲରେ ପଢ଼ିବାକୁ ହୋଇଛି । କେଉଁଠୁ ଗୋଟାଏ ବଦମାସ ରଞ୍ଜାଖୋର ଆସି ଜୁଟିଲ
ହୋଟେଲରେ—ହୋଟେଲର ଗୁମର ସବୁ ଜାଣିନେଇ ଏବେ ସେଇମାନଙ୍କ ଶିଳୟାଥାରେ
ସେଇମାନଙ୍କ ଦାନ୍ତ ଭାଙ୍ଗୁଛି । ଏତେ ଯହିର, ଏତେ ଆଶା ଆକାଙ୍କ୍ଷାର ଜିନିଷଟା ଆଜି
କେଉଁଠୁ କୁଆଡ଼େ ଯାଇଛୁ ? ଯାହାପାଇଁ ଆଜି ହୋଟେଲର ଏ ଦୂରବସ୍ଥା, ଲଜ୍ଜା ହୁଏ
ଯଦି ପୁରିଧା ପାଆନ୍ତି ସେହି କୁକୁରଟାର ଗଲା ଚିପିମାରନ୍ତି । ତାହା ଉପରେ ପୁଣି ଦସ୍ତା
କାହିଁକି ? କଣ୍ଠୀ ଏମିତିଆ ଭଲ ମଣିଷ, ସଦାଶିବଲୋକ ବୋଲି ତ ଆଜି ବାଟର କୁକୁର
ସବୁ ମୁଣ୍ଡ ହଲେଇ ରତ୍ନୁନ୍ତି—ଦସ୍ତା ।

ଦିନେ ରାଶାପାଟର ଷ୍ଟେସନ ମାଷ୍ଟର ହଜାରକୁ ଡାକି ପଠାଇଲେ ।

ହୁଜାର ନିଜେ ଯିବାକୁ ରାଜି ନୁହେଁ । କାରଣ ଷ୍ଟେସନ ମାଷ୍ଟର ସାହେବ ସେ ଜାଣେ
ନରେନ ଯିବା ହିଁ ଭଲ । ଅବଶେଷରେ ତାକୁ ହିଁ ଯିବାକୁ ହେଲ । ନରେନ
ସାଙ୍ଗରେ ଗଲା ।

ସାହେବ ପରୁରିଲେ—ଟୁମନାମ ହୁଜାର ? ହିଣ୍ଡୁ ହୋଟେଲ ବଜାରରେ ରଖିଛ ?

—ହିଁ ହଜୁର ।

—ଟୁମ ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ କଥାଟାର କରିବ ? ହିଣ୍ଡୁ, ଭାଲମାଛ, ଦର୍ଶ ?

ହଜାରୀ ନରେନ୍ ମୁହଁଆଡ଼େ ଗୁଣୀଲ । ସାହେବଙ୍କ କଥାସେ ବୁଝିପାଇଲ ନାହିଁ । ନରେନ୍ ସାହେବଙ୍କଠାରୁ କଥାଟା ଭଲକରି ବୁଝିନେଇ ହଜାରୀକୁ ବୁଝେଇଲ—ରେଳ-ୟାତ୍ରୀଙ୍କ ପୁରୁଧାପାଇଁ ରେଳକମ୍ପାନୀ ଷ୍ଟେସନ ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ହନ୍ଦୁଭ୍ରତର ଗୋଟାଏ ହୋଟେଲ ଖୋଲିବାକୁ ବୁଝେ । ସାହେବ ହଜାରୀର ନାମଢାକ ଶୁଣି ତାକୁ ଡାକ ପଠାଇଛନ୍ତି । ଆପାତତଃ ଅଢ଼େଇଣ ଟଙ୍କା ଜମାଦେଲେ ସେମାନେ ଲାଇସେନ୍ସ ମଞ୍ଜୁରୁ କରିବେ ଏବଂ ରେଳକମ୍ପାନୀ ଖର୍ଚ୍ଚ ରେ ହୋଟେଲ ଯରତିଆଣ କରିଦେବ ।

ହଜାରୀ ସାହେବଙ୍କ ଠାରେ କହିଆସିଲ ସେ ବଜିଅଛୁ ।

ଷ୍ଟେସନମଞ୍ଜୁର ନରେନ୍କୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଟେଣ୍ଟର ଫର୍ମଦେଇ ପରଗୁଡ଼ିକ ପୁରଣକରି ହଜାରୀନାମ ସନ୍ତୁକକରି ଥଣିବାକୁ କହିଦେଲେ । ଷ୍ଟେସନର ଏଇ ହୋଟେଲ ନେଇ ତାପରେ କୋର୍ କର୍ମଚିହ୍ନ ଘୂଲିଲ । ନୌହାଟି ଏବଂ କୃଷ୍ଣନଗରର ଦୁଇଜଣ ଭାଟିଆ ହୋଟେଲବାଲୁ ଟେଣ୍ଟର ଦେଲେ ଏବଂ ଉପରିଷ୍ଠ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଡଫବରି, ତାଗଦା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ।

ନିଜ ରାଶାପାଟ ବକାରରେ ଏ ଖବରଟା କେହି ରଖି ନଥିଲେ । ଶେଷଆଡ଼କୁ, ଅର୍ଥାତ ଟେଣ୍ଟର ତାଶିଖ ଶେଷ ହେବାକୁ ଅଳ୍ପ କେଇଦିନ ବାଜାଖୁବା ବେଳେ ଯଦୁ ବାଜୁଛୁଥେ କଥାଟା ଶୁଣିଲ । ଷ୍ଟେସନର ଜଣେ କୁର୍କ ଯଦୁ ହୋଟେଲରେ ଖାଏ । ସେ କିପରି ଜାଣିପାର ଯଦୁକୁ କହିଲ—ଟିକିଏ କେଷା କରନ୍ତୁ ନା । ଆପଣ ଟେଣ୍ଟରୁ ଦିଅନ୍ତୁ, ହୋଇଯାଇପାରେ ।

ଯଦୁ କୁପ୍ରାୟ ଟେଣ୍ଟର ଦସ୍ତଖତକରି ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ଟେଣ୍ଟରପାଇଁ ଜମାଦେଇ ଥିଲା ।

ସେଇନ ବେରୁ ଚକବର୍ତ୍ତୀ ଓ ଅଳ୍ୟମାନେ ହୋଟେଲ ଗଦରେ ବସିଛନ୍ତି, ଏହି ସମୟରେ ପଦ୍ମାନାମ ବ୍ୟନ୍ତ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ଆସି କହିଲ—ଶୁଣୁଛ କିହେ, ଗୋଟାଏ କଥା ଶୁଣି ଆସିଲ ।

—କି କଥା ?

—ତଷ୍ଟେସନରେ ଭାତରୁ ହୋଟେଲ ଖୋଲିଦେବ ରେଳକମ୍ପାନୀ । ଦରଖାସ୍ତ ଦିଅନା କର୍ତ୍ତା !

—ତଷ୍ଟେସନରେ ? ଛେ, ସେଠାରେ ଗରଖ ହେବେ ନା ? ଦୁରଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କିଏ କିଏ ଖାଇବ ? ସମସ୍ତେ କଲିକତାରୁ ଖାଇ ଆସିବେ ।

—ରୂପର ଏଇସବୁ ବସି ବସି ପରମଣୀ, ଆଉ ରାଜାମନ୍ତ୍ରୀ ମରା । ସମସ୍ତେ ଦୁରର ଯାତ୍ରୀ କଥାଟୁ—ଯେଉଁମାନେ ଗାଡ଼ି ବଦଳେଇ ଖୁଲନା ଲାଇନରେ ଯିବେ ସେମାନେ ଖାଇବେ । ଦି'ପହିରେ ଯେଉଁପବୁ ଗାଡ଼ି କଲିକତାକୁ ଯାଏ—ସେମାନେ ଏଠି ଭାତି

ପାଇଲେ ଏହିଠାରେ ହୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାକ ଯିବେ । ଶ୍ରୀନିଳ ବାଡୁଙ୍କ୍ୟ ମହାଶୟ ଦରଖାସ୍ତ ଦେଇଛନ୍ତି, ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ଜମାଦେଇ ।

ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଚମକ ଭାଙ୍ଗିଲା । ଯଦୁ ବାଡୁଙ୍କ୍ୟ ଯଦି ଦରଖାସ୍ତ ଦେଇଥିବେ ତେବେ ଏ ଦୂଧରେ ସର ଅଛି । କାରଣ ଯଦୁ ବାଡୁଙ୍କ୍ୟ ବଡ଼ ଗୁଲଙ୍ଗ ହୋଟେଲବାଲ । ପଇସା ଅଛି କି ନା ନବୁଝି ସେ ଟେଣ୍ଟରର ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ଜମା ଦେଇ ନଥାନ୍ତା । ବେଳ, କହିଲ—ତେବେ ଯାଉଛୁ ଦରଖାସ୍ତ ଦେଇଆସେ—

ପଢାନାମା କହିଲ—କିବାନ ବାବୁ ମାନଙ୍କୁ କିଛି ଖୁଆଇ ଆସିବ, ନଇଲେ କାମି ହେବନି । ଆମ ହୋଟେଲରେ ସେଇ ଯୋଉ ଶଶଧର ବାବୁ ଶାଉଥୁଲେ ତାଙ୍କ ଶଳା ଉଷ୍ଣେସନରେ ମାଲବାବୁ । ତାଙ୍କ ପାଖରୁ ଖବର ଅନ୍ତର ନିଅ । ନକଲେ କିପରି ଚଳିବ ? ଏ ହୋଟେଲର ଅବସ୍ଥାଦେଖି ଦିନକୁଦିନ ହାତଗୋଡ଼ ପେଟ ଭିତରେ ପଣିଯାଉଛି ।

—କାହିଁକି, ଆଜି ଗରଖ ତ ମନ୍ଦ ନଥିଲେ ?

ପଢାନାମା ହୃତାଶର ସ୍ଵରରେ କହିଲ—ତାକୁ ଭଲ କୁହନ୍ତିନ କର୍ତ୍ତା । ସତର ଜଣ ଆଡ଼ କିଲୁସ ଓ ନ'ଜଣ ବନ୍ଧାଗରଖ ଟଙ୍କା ଦେଉଛନ୍ତି । ତେବେ ଯାଇ ହୋଟେଲ ଗୁଣ୍ଠିଲା । ମୁଦି ଧାରଦେବା ବନ୍ଦ କରିଦେବ ବୋଲି ଧମକିଦ୍ରିଚ । ତାର ବା ଦୋଷ କ'ଣ ? ଶହେ ଟଙ୍କାରୁ ଉପରେ ବାଙ୍ଗା ।

ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ କହିଲ—ଟେଣ୍ଟରର ଦରଖାସ୍ତ ଦେବାକୁ ଗଲେ କେଷିଣା ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ଟଙ୍କା ଦରକାର । ତହିବିଲୁରେ ଦେଖୁଛି ସାତେ ତେବେଅଶା ମୋଟ । ଆରବେଳା ପାଇଁ ତାହାର ଭିତରେ କୋଇଲୁର ଦାମ ଦିଆଯିବ । ଆରବେଳା ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । କୋଇଲବାଲ ଆସିଲ ବୋଲି ଜାଣ । ଟଙ୍କା କାହିଁ ?

ପଢାନାମା ଟିକିଏ ଭାବ କହିଲ—ସେଥିରୁ ଏବେ ଗୋଟିଏ ଟଙ୍କା ନିଅ । ଆଉ ମୁଁ ଶୁଣିଟଙ୍କା ଯୋଗାଡ଼ କରି ଆଣି ଦେଇଛୁ । ଏ ପଡ଼ାରେ ମୋର ଯେଉଁ ଲବଜଫ୍ଲୁ ଅଛୁ ତା'ରିତାରୁ । କୋଇଲବାଲକୁ ମୁଁ ଶୁଣେଇ କହିଦେବ ।

—ଶୁଣେଇ ରଖିବ କଥଣ ? ସେ ଟଙ୍କା ନପାଇଲେ କୋଇଲ ବନ୍ଦ କରିଦେବ କହିଛୁ । ତୁ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କାଯାଇ ଆଣି ଦେ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ପୁଅରୁ ବେଳୁ ବି ଯାଇ ଟେଣ୍ଟର ଦେଇ ଆସିଲ । ପଢାନାମା ଆଗହରେ ଗଦିଗର ଦୂଆରେ ଅନ୍ଦରୀ କରି ରହିଲ । ଏବେ ବି ଗରଖ ଆସିବା ସୁରୁ ହୋଇନି । କହିଲ—ହୋଇଗଲ କର୍ତ୍ତା, କଥଣ ଶୁଣି ଆସିଲେ ?

—ହୋଇଗଲି ଏବେ ? ପୁଅ ହାତର ପିଠା ଯେମିତ । ତେବେ ଖୁବୁ ଲଭିର କିମ୍ବା ଯାହାଂ ଶୁଣି ଆସିଲ । ଯଦୁ ପରିକାଲେକ—ନହେଲେ କି ଦରଖାସ୍ତ ଦିଅନ୍ତା । ମୁଁ ଆଗରୁ

ବୁଝି ନଥିଲି, ମୋଟା ଲଭର ବ୍ୟବସାୟ । ଉଷ୍ଣେସନର, ଯେତିବାରୁ ଆମର ଏଠି ଜାଦିଥୁଲେ ମନେ ଅଛୁ ? ସେ ପୁଣି ବଦଳି ହୋଇ ଏଠାକୁ ଅସିରନ୍ତି । ସେ କହନ୍ତି ଯାହାମାନେ ରେଳର ବଡ଼ ଅଫିସକୁ ଦରଖାସ୍ତ କରିବନ୍ତି—ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ଖାଇବାର ବଡ଼ କଷ୍ଟ । ତାଙ୍କଡ଼ା ରେଳ କମ୍ପାନୀ ଲେକୁଣ୍ଟିକ ଆଲୁଆ ଦେବେ, ପଞ୍ଜା ଦେବେ, ଘର କରିଦେବେ । ତାପାର୍ କିଛି ନେବେ ନାହିଁ । ଆପାତତଃ । ରେଳର ବୋଡ଼ିଟାଏ ଅଛୁ ନା କଥା, ତାଙ୍କ ଅଢ଼ିର । ଯାହାମାନଙ୍କ ପୁରୀଧା ଆଗ କରିବାକୁ ହେବ । ଯଥେଷ୍ଟ ଲେକ ଖାଇବେ ପଢା । ମୋଟା ପଇସାର କଥା ଯାହା ବୁଝିଆସିଲି ।

ପଢା କହିଲ—ଯୋଡ଼ାଏ ବୋଦା ଦେବି ପିକେଶୁଶ୍ଵ ତଳରେ । ଯେମିତି ହୋଇଯାଏ । ଗୁମେ କାଳ ଆଉଥରେ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କୁ କିଛି ଖୁଆଇ ଆସ ।

—ବୋଇଲେ, ସବୁ ବାଡ଼ୁକ୍ଳେୟ ଟେରୁ ପାଇଲୁ କିପରି ହେ ?

—ସେ ସବୁ ଚତୁର ଲେକ । ସେମାନଙ୍କ କଥା ଗୁଡ଼ିଦିଅ ।

କମେ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ ରକମ କଥା ଶୁଣାଗଲ । ସ୍ନେହନ ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ଦେଖାଗଲ ରେଲୁ ଉଚ୍ଚପରୁ ଗୋଟିଏ ଚମକାର ପର ଦିଆରି ହେଉଛି । ଆସବାବପଦ୍ଧତି, ଆଲମାରି, ଟେବୁଲ୍‌ଟ ଚେଷ୍ଟାର ଦେଇ ସେ ଉଚଟା ସଜାହେବ । ସେ ସବୁ କୋମାନ ଦବ ।

ଏହି ସମୟରେ ଦିନେ ସବୁ ନାହିଁକୁହାୟକୁ ହଠାତ୍ ତାଙ୍କ ଗଦିଗରଳୁ ଆସିବା ଦେଖି ବେତ ଓ ପଢା ଉଭୟେ ଆଖିର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲେ । ସବୁ ବାଡ଼ୁକ୍ଳେୟ ବି ହୋଟେଲବାଲଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବାନ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି । କୁଳୀନ କ୍ରାନ୍ତିଶ । ମାଟିଗରର ବିଶ୍ୱାତ ବାଡ଼ୁକ୍ଳେୟ ବଣର ପୁଅ । କେବେହେଲେ ସେ କାହାର ଦୋକାନ ବା ହୋଟେଲକୁ ଯାଇ ହାରି ହାରି କରି ବକେ ନାହିଁ । ଗମ୍ଭୀର ମିଶ୍ରାସର ଲେକଟି ।

ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଯଥେଷ୍ଟ ଖାତିର କର ବସେଇଲ । ତମାଖୁ ପଜେଇ ହାତରେ ଦେଲ ।

ଯବୁ ବାଡ଼ୁକ୍ଳେୟ ବି କିଛିସମୟ ତମାଖୁ ଟାଣି ମୁହଁରୁ ଧୂଆଁ ଗୁଡ଼ କହିଲେ—ତା'ପରେ ଆସିଛୁ ଗୋଟାଏ କ୍ଷମରେ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ବାବୁ, ହୋଟେଲ ଭୁଲୁଛି କିପରି ?

ବେଳୁକହିଲ—ଆଉ ସେମିତି ନାହିଁ ବାଡ଼ୁକ୍ଳେୟ ବାବୁ । ଭବିତ ଉଠେଇ ନେଇ ଆଉ କେଉଁଠାକୁ ଯିବି । ଗରୁଖପଦ ଆଉ ନାହାନ୍ତି ।

—ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ମୋର ଆୟିବାର ଉଦେଶ୍ୟ କୁହେ । ଉଷ୍ଣେସନରେ ହୋଟେଲ ହେବେଛୁ, ଜାଣିଥୁବେ ନିଷ୍ଟିୟ । ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଟେଣ୍ଟର ଦେଲି । ଶୁଣିଲ ଆପଣ ବି ଦେଖାନ୍ତି ନା କଥା ?

—ହୀ—ତା—ମୁଁ ବି—

—ବେଶ୍, କହୁଛି ଶୁଣ୍ଟୁ । ନୌହାଟିର କଣେ ଭାଟିଆ ନା କଥଣ ତା ଉପରେ ବଡ଼ ତତ୍ତ୍ଵିର କରଚି—ତାହାର ହିଁ ହୋଇଯିବ । ମୋଟା ପଇସାର କାରବାର ହେବ—ଏଇ ହୋଟେଲରେ । ଆସାମ ମେଲ, ଶାନ୍ତିପୁର, ବନଗାଁ, ତାହିନ ଚଟଗାଁ ମେଲ—ଏସବୁ ପାରେଜର ଖାଇବେ, ତା'ଛଡ଼ା ମୋଟା ସଂଖ୍ୟରେ ଲୋକ ଖାଇବେ । ଭଲ ଘଇଥା ହେବ ଏଥରେ । ଆସନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍ଗେ ମୁଁ ବି'ଜଣ ମିଶି ଦରଖାସ୍ତ ଦେବା ଯେ ସ୍ବାଧୀନାଟରେ ଆମେ ପ୍ଲାନେୟ ହୋଟେଲବାଲାନ । ଥାମକୁ ଶୁଣି ଭାଟିଆକୁ କାହିଁକି ଦିଅପିବ ହୋଟେଲ ? ପ୍ଲାନେୟ ହୋଟେଲବାଲାନମାନେ ମିଶି ଦରଖାସ୍ତ କରିବନ୍ତି—ଏଥରେ ଆମର ଦାଶାଟ ଖୁବ୍ ଲୋର ହୋଇ ଉଠିବ ।

ବେଚୁ ବୁଝିଲ ନିତାନ୍ତ ହାତ ମୁଠାରୁ ବାହାରକୁ ଗୁଲିଯାଉଛୁ ବୋଲି ହିଁ ଆଜି ଯଦୁ ବାଡ଼ୁକ୍ଷେଣ ତାହାର ଗଦି ପାଖକୁ କୃତି ଆସିଛି । ନତୁବା ଚରୁର ଯତ୍ତ କେବେହେଲେ ଲାଭ ଭାଗ ବାଣ୍ଶରେ ରାଜି ହେବାର ପାହି ନୁହେଁ । କହିଲ—ବେଶ୍, ଦରଖାସ୍ତ ଲେଖି ଆଶନ୍ତ । ମୁଁ ଏଇମଣି ଦସ୍ତଖତ କରିଦେବ ।

ଯଦୁ ବାଡ଼ୁକ୍ଷେଣ ବି ପକେଟ୍ଟରୁ ଖଣ୍ଡି ଏ କାଗଜ ବାହାର କରି କହିଲ—ଆରେ, ତା କଥଣ ବାକି ଅଛି ? ମୁଁ ଅଣ୍ଟିନା ଓକଳକୁ ଦେଇ ଲେଖେଇ, ଟାଇପୁକରି ଟିକ୍ଟାକ୍ କରି ଅଣିଛି । ଆପଣ ଏଇଠି ଦସ୍ତଖତ କରନ୍ତୁ—

ଯଦୁ ବାଡ଼ୁକ୍ଷେଣ ଦସ୍ତଖତ ନେଇ ଗୁଲିଗଲ । ପଢାନାମା ଆସି କହିଲ—କ'ଣ କିହେ କର୍ତ୍ତା ?

ବେଚୁ ହସି କହିଲ—କାମ ନ ପଡ଼ିଲେ କି ଚରୁର ଯଦୁ ବାଡ଼ୁକ୍ଷେଣ ଏଠିକି କେବେ ଆସେ ? ସେଇ ହୋଟେଲ ନେଇ ଆସିଥିଲା ।

ପଢା ସବୁ ଶୁଣି କହିଲ—ତାହା ବି ଭଲ । ବେଶି ଯଦି ବିକିତ୍ତୁଏ ଭାଗ ଭାଗ ବି ଭଲ । ଏଠି ରୂମର ଚଳିବ ନାହିଁ । ଯେ ପ୍ରକାରେ ହେଉଛୁ ସେଥିରେ ଆଉ କ'ଣ ? ଲକ୍ଷେଷନରେ ଅଧିକ ଖରାଏ ହେଉ ପାଇଁ... ।

କୋଡ଼ିଏ ବାଇଶଦିନ ପରେ ଯଦୁ ବାଡ଼ୁକ୍ଷେଣ ବେଚୁର ରହିଯରେ ପଣି ଯେପରି ହତାଶ ଭବରେ ଧୟକରି ତକ୍ତପୋଷର ଗୋଟାଏ କଣ୍ଠରେ ବସି ପଡ଼ିଲ—ସେଥିରେ ପଢାନାମା (ସେଇଠିଥିଲା) ବୁଝିଲ ଷ୍ଟେଷନ ହୋଟେଲ ହାତଛଡ଼ା ହୋଇଯାଇଛୁ ।

କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମ୍ବାଦପାଇଁ ପଢାନାମା ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲା ।

ଯଦୁ କହିଲ—ଶୁଣିଇ ତକବର୍ତ୍ତୀ ବାବୁ, କାଣ୍ଡଟା ଶୁଣି ନାହିଁ ?

ବେଚୁ ତକବର୍ତ୍ତୀ ସେପରି ଭବରେ ଯଦୁ ବାଡ଼ୁକ୍ଷେଣକୁ ବସିବାର ଦେଖି ପୁଅସୁ

ବୁଝିଥିଲ—ସମ୍ବାଦ ଶୁଭ ନୁହେଁ । ତେବେ ବି ସେ ବନ୍ଦ୍ର ଭବରେ ପଗୁଚିଲ—କି ବ୍ୟାପାର ?

ଇଷ୍ଟେସନ୍ତୁ ଏହିମାନ ଆୟୁଚି । ଆଜି ସେମାନଙ୍କ ହେଡ଼ ଅଫିସ ଟେଣ୍ଟର ମଞ୍ଜୁର କରି ନୋଟିସ ପଠେଇଛି ।

ବେଳୁ କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତିର ନ ଦେଇ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ମୁହିଁରେ ଯଦୁ ବାଡ଼ୁକ୍ଷେଣ୍ଯ ମୁହିଁ ଆଡ଼େ ରୁହି ରହିଲ ।

—କାହାର ହେଲା ଜାଣନ୍ତି ?

—ସେହି ଭଟ୍ଟିଆଟାର ବୋଧହୃଦୟ ?

—ତାହାରେଲେ ତ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା, ହେଲ ହଜାରାର । ତୁମମାନଙ୍କ ହଜାରାର !

ବେଳୁ ଓ ପଢ୍ହାନାନୀ ଦୁଇଜଣ୍ୟାକ ବିସ୍ତୁଯୁଗେ ପ୍ରାୟ ଅଷ୍ଟନ୍ତ ଚକାର କରିଦିଠିଲେ ।

ବେଳୁ ଚନ୍ଦବନ୍ତୀ କହିଲ—ଦେଖି ଆସିଲ ?

—ନିଜ ଆଖିରେ ଛପା ଅଷ୍ଟରଗେ, ନୋଟିସ ବୋର୍ଡରେ ଟଙ୍କା ହୋଇଛି ।

ପଢ୍ହାନାନୀ ହତବାକୁ ହୋଇ ଯଦୁ ବାଡ଼ୁକ୍ଷେଣ୍ଯ ଆଡ଼େ ରୁହି ରହିଲ । ମନେହେଲ ଯେପରି କଥାଟାକୁ ସେ ଏପରିନ୍ତି ବିଶ୍ଵାସ କରନି ।

ବେଳୁ ଚନ୍ଦବନ୍ତୀ କହିଲ—ତା ହେଲେ ତାହାର ହୁଣ୍ଡି ହେଲ !

ଏ କଥାରେ କିନ୍ତୁ ଅର୍ଥ ନାହିଁ, ଯଦୁ ବି ଗୁରୈଲ, ପଢ୍ହାନାନୀ ବି ବୁଝିଲ— ଏହା କେବଳ ବେଳୁ ମନର ଗଣ୍ଯର ଦେଇବଣ୍ୟ ଓ ଭିର୍ଷାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ମାନି ।

ଯଦୁ ବାଡ଼ୁକ୍ଷେଣ୍ଯ କହିଲ—ଓଁ, ଲୋକଠାର ଭାଗ୍ୟ ଖୁବୁ ଭଲ ଥିଲୁ ଦେଖୁଛି । ଧୂଳି ମୁଠାଏ ଧରିଲେ ପୁନା ମୁଠାଏ ହେଉଛି । ଆଜିକୁ ଏକୋଇଶ ବର୍ଷ ଧରି ଏଇ ରେଳ-ବଳାରଗେ ହୋଇଲେ ଚଳାଇଛି । ଆମେ ଭୟିଗଲୁ । ଆଉ ସେ ଚଟୁ ଚିମୁଟା ଚଲେଇ ଆପଣଙ୍କ ହୋଇଲରେ ପେଟ ପୋଷ୍ଟଥିଲା, ତା'ର କଥା ଯେ ଭାଗ୍ୟ !

ବେଳୁ କହିଲା—କିପରି ହେଲା ? ଶୁଣିଛନ୍ତିକି ଟଙ୍କା ଦୁଷ୍ଟ୍ୟାଷ୍ଟ ଦେଇଥିଲା ନିଷ୍ଠ୍ୟ ।

—ଟଙ୍କାର ବ୍ୟାପାର ନାହିଁ ଏହା ଭିତରେ । ହେଡ଼ ଅଫିସର ବୋର୍ଡରୁ କୁଆଡ଼େ ମଞ୍ଜୁର ଆସିଛି । ଏଠାର ଇଷ୍ଟେସନମାଷ୍ଟର ସାହେବ କୁଆଡ଼େ ତା' ପକ୍ଷରେ ଖୁବୁ ଲେଖିଥିଲା । କେଉଁ କେଉଁ ପାହେଞ୍ଚର ତାର ନାମ ହେଡ଼ ଅଫିସକୁ ଲେଖିଛନ୍ତି— କୁଆଡ଼େ ଖୁବୁ ଭଲ ରାଙ୍ଗେ ଏଇ ପରି ।

—ଆଉ କିନ୍ତୁ ସମୟ ରହ ଯଦୁ ଗୁଲାଗଲ । ପଢ୍ହାନାନୀ କହିଲ—ବୋଇଲେ, ଏ କଥା ହେଲ କର୍ତ୍ତା ?

‘—ଦେଇଥା ତ !

—ମଡ଼ାପୋଡ଼ା ବ୍ରାହ୍ମଣଟାର ବହୁତ ବଢ଼ି ଗଲଣି । ଆଉ ତ ସହଦେଇନି ।

—କଥା ଅଛି କରିବ କୁହ ? ମୁଁ ଜୁବି...

—କଥା ?

—କାଲି ଥରେ ହଜାର ହୋଟେଲକୁ ଯାଏ ।

— କାହିଁକି, କି ଦୁଃଖରେ ?

— ତାକୁ କହୁବି ମୋ ହୋଟେଲରେ ତୁମେ ଅଂଶୀଦାର ହୁଆ । ରେଲ ହୋଟେଲରେ ଅଂଶ କିଛି ମୋତେ ଦିଅ ।

ପଦ୍ମାନାନୀ ଟିକିଏ ଭାବି କହିଲ—କଥାଟା ମନ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଚିମକୁ ଯଦି ଦେବାକୁ ନ ଦୁହେଁ ?

— ମୋତେ ଖୁବ୍ ମାନେ କି ନା, ସେଇଥୁଲାଗି କହୁବି । ସେ ନାହିଁ କଲେ ଉପାୟ ନାହିଁ ପଢ଼ା ! ହୋଟେଲ ଆଉ ଚଳେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଗଢାଏ ଦେଖା, ଖରଚ । ଆୟୁ ଆଉ କୁଳାଇ ନାହିଁ । ଏହା ମୋତେ କରିବାକୁ ହୁଏ ହେବ ।

ପଦ୍ମାନାନୀ ମୁହଁରେ ବେଦନାର ଚନ୍ଦ୍ର ପରିଷ୍ଟୁଟ ହେଲ । କହିଲ—ଯାହା ଭଲ ବୁଝୁବି କର କର୍ତ୍ତା ! ମୁଁ କଥା କହୁବି କୁହ !

କିଛିଷଣ ପରେ ଯଦୁ ବାଢ଼ିଲେ ପୁନଃବାର ବେଚୁ ହୋଟେଲରେ ଆସି ବସିଲ । ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଖାତର କରି ତାହାକୁ ଗୁହା ଖୁଆଇଲ । ତମାଙ୍କ ସଜାଇ ହାତରେ ଦେଲ ।

ତମାଙ୍କ ଟାଣ୍ଡ ଟାଣ୍ଡ ଯଦୁ କହିଲ—ଗୋଟାଏ ମତଳବ ମନକୁ ଆସିବୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀବାବୁ ! ସେଇଥୁଲାଗି ପୁଣି ଆସିଲ ।

ବେଚୁ କୌତୁଳ୍ୟ ସହ କହିଲ—କଥା କୁହନ୍ତୁ ତ ?

—ମୁଁ ପାଲ କୌଧୂରୀ ପରି ନାଏବ ମହେନ୍ଦ୍ରବାହୁଙ୍କ ଧରିଥିଲି । ସେମାନେ ଜମିଦାର । ସେମାନଙ୍କ ରେଳା କମାନ ଖାତର କରେ । ମହେନ୍ଦ୍ରବାହୁ ଚଠି ନେଇ କାଲି ଆପଣ ଓ ମୁଁ କଲିକତା ରେଲ ଅଫିସକୁ ଯାଇ ଥରେ ଅଫିଲ କରିବା ।

ପଦ୍ମାନାନ ଦୁଆର ପାଶରେ ଥିଲ । ସେ କହିଲ—ସେଇଆ ତେବେ କରନ୍ତୁ କର୍ତ୍ତା ! ମୁଁ ବ କହୁବି ଯେମିତି ହେଲେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ମଡ଼ାପୋଡ଼ା ବ୍ରାହ୍ମଣଟା ଯେମିତି ହୋଟେଲ ନ ପାଏ, ତାହା କରିବା ଦରକାର । ଦିନଶିର ଯାଇ ତେବେ ଯାଅ ।

ବେଚୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଭାବି କହିଲ—କେବେ ଯିବାକୁ ଗୁହଁଚ—କାଲି ?

ଯଦୁ କହିଲ—ସକାଳୁ ସକାଳୁ ଯିବା ଭଲ । ବଡ଼ବାହୁଙ୍କ ଯାଇ ଧରିବାକୁ ହେବ । ପାଲୁ କୌଧୂରୀ ଘର ପୋଖରୀକୁ ପ୍ରାୟ ସେ ମାଛ ଧରିବାକୁ ଆସନ୍ତି । ଗରଫରେ କର,

ବଢ଼ି ଉଲଟେଇ । ମହେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କ ତିର୍ତ୍ତ ନେଇ ଯାଇ ଧରିବା ।

ଯଦୁ ଗୁଲିଯିବା ପରେ ବେଳୁ ଚକବର୍ତ୍ତୀ ପଦ୍ମାକୁ କହିଲା—କିନ୍ତୁ ତା ହେଲେ ହଜାରୀ ପାଖକୁ ମୋର ସେ ଭବରେ ଯିବା ଠିକ୍ ହେବନି । ସେ ସବୁ ଟେରୁ ପାଇଯିବ ଯେ ଆମେ ସବୁ ଅପିଲ କରିବୁ । ତାକୁ ବି କମ୍ପାନୀ ଖୋଟିଥି ଦେବ । ଅପିଲର ଶୁଣାଣି ହେବ । ତା ପରେ କି ଆଉ ତା ପାଖକୁ ଯାଇହେବ ?

—ନ ଗଲେ ନାହିଁ—ତା'ର ଦରକାର ନାହିଁ । ଯେଉଁଥିରେ ତାର ଉଛୁଦ ହେବ ସେଇଆ କର ।

—ବେଶ୍ୟ ଯାହା କହୁବୁ ।

ପରଦିନ ଯଦୁ ବାଡୁ ତ୍ରୈଖର ସଙ୍ଗେ ବେଳୁ ଚକବର୍ତ୍ତୀ କୋଇଲ ଘାଟରେ ରେଲର ବଡ଼ ଅଷ୍ଟିପକୁ ଯିବ ବୋଲି ବାହାରିଲ ଏବଂ ସନ୍ଧ୍ୟାପରେ ସୁନନ୍ଦାର ରାଶାପାଟକୁ ଫେରିଲ । ବେଳୁ ଯେତେବେଳେ ନିଜ ହୋଟେଲରେ ପଶିଲ ଯେତେବେଳକୁ ଶିଥାପିଆ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଇଛି । ପଦ୍ମାନାନୀ ବ୍ୟାପକରେ କହିଲା—କଥା ହେଲା କିନ୍ତୁ ?

ବେଳୁ ଚକବର୍ତ୍ତୀ କହିଲ—ମିଛଟାରେ ଯାହା ଯିବା-ଆସିବା ସାର ହେଲ । ଦୁଇଟା ଟଙ୍କା ଗଲା । ସେମାନେ କହିଲେ, ଏଇଟା ଆମ ହାତରେ ନାହିଁ । ଟଟଣ୍ଟର ମଞ୍ଚରୁ ହୋଇ ବୋର୍ଡ୍ ପାଖକୁ ଗୁଲିଯାଇଛି । ଏବେ ଆଉ ଅପିଲ ଶାଟିବ ନାହିଁ ।

—ତେବେ ଯାଆ, କାଲି ହଜାର ପାଖକୁ ଯାଆ ।

—ତାର ଦରକାର ନାହିଁ । ବାଡୁ ତ୍ରୈଖ ବାବୁ ଅସିବା ସମୟରେ କହିଲେ, ତାଙ୍କର ହୋଟେଲ ଆଉ ଆମ ହୋଟେଲ ଏକାଠି ମିଶାଇଦେବାକୁ । ଏ ଦର ଗୁଡ଼ିଦେଇ ଆସନ୍ତା ମାସରେ ତାଙ୍କର ଘରେ ଥିଲା...

ପଦ୍ମାନାନୀ କହିଲା—ଏ କିନ୍ତୁ ଖୁବୁ ଭଲ କଥା । ସେ ଗ୍ରେଟଲେନ୍କଟା ପାଖକୁ ନ ଯାଇ ବାଡୁ ତ୍ରୈଖ ବାବୁ ସଙ୍ଗେ ମିଶି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଖୁବୁ ଭଲ ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ପନ୍ଥରଦିନ ମଧ୍ୟରେ ରାଶାପାଟ ରେଲ ବଜାରରେ ଦୁଇଟି ଉଲ୍ଲିଖିଯୋଗ୍ୟ ଘଟଣା ଘଟିଲା ।

ଷ୍ଟେସନର ଅପ୍ ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ନୃତ୍ତନ ଦ୍ଵାରା ହୋଟେଲ ଖୋଲିଦେଲା । ଶୈତି ପଞ୍ଚର ଟେବୁଲ, କେସାର, ରଲେକ୍ଟିକ ଆଲୁଆ, ପଣ୍ଠାରେ ସୁମୁକ୍ତି ଆଧୁନିକ ଧରଣର ପରିଷାର ପରିଚାଳନା, ଅତି ଚମକାର ହୋଟେଲଟି । ହୋଟେଲର ମାଲିକ ସ୍ଥାନରେ ହଜାରାର ନାମ ଦେଖି ଅନେକେ ଆଶ୍ରମୀ ହୋଇଗଲେ ।

—ଆଉ ଗୋଟିଏ ବଶିଷ୍ଟ ଘଟଣା, ବେଳୁ ଚକବର୍ତ୍ତୀର ପୁରୁଷା ହୋଟେଲଟି ଉଦ୍‌ଦିତିବ,

ଏହିପରି ଏକ ଶୁଣ୍ଡବ ରେଳ ବଜାରରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଗଲା ।

ସେଇନ ଉପରଓଳି ହଜାରୀ ତାର ପୁରୁଣା ଅଭ୍ୟସମତେ ଚାନ୍ଦୀକୂଳରୁ ବୁଲି
ଫେରୁଛି—ଏହି ସମୟରେ ପଢାନାମ ସଙ୍ଗେ ଗ୍ରନ୍ତାରେ ଦେଖାହେଲା ।

ହଜାରୀ ହୁଁ ପଢାକୁ ଡାକ କହିଲା—ଓ ପଢାନାମ, କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛ ?

ପଢାନାମ ଠିଆହେଲା । ତା' ହାତରେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟିଆ ପଥରବାଟି । ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ପାଖରେ କେବେଠି ପଢାନାମର ବସା ।

ହଜାରୀ କହିଲା—ବାଟିରେ କଥା ପଢାନାମ ?

—ଟିକିଏ ମହି, ଦହ ପକେଇବ ବୋଲି ଗରୁଡ଼ଘରୁ ନେଇଯାଉଛି ।

—ଉଲ ଅଛ ?

—ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ତୁମେ ଉଲ ଅଛ ନନା ?

—ଏଠି ପାଖରେ ଥାଅ ବୋଧହୁଏ ?

ଏ କଥାର ଉତ୍ତିରରେ ପଢାନାମ ଯାହା କହିଲା, ହଜାରୀ ସେଥିପାଇଁ ଆଦୌ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ
ହୁଲା । କହିଲା—ଆସନା ନନା, ମୋ ଏରକୁ ଥରେ; ଆସିଲେ ହୁଅନ୍ତାନ ?

—ବେଶୁ ବେଶୁ, ଗୁଲନା ପଢାନାମ !

ଗ୍ରେଟ ରହଟା । ଏ ପାଖରେ ଗୋଟାଏ କୂଆ; ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ଟିଶର ଶର୍ଷା
ଘର ଆଉ ଗୁହାଳ । ପଢାନାମ ବାରଣ୍ୟାରୁ ଖଣ୍ଡି ଏ ମସିଶା ଆଣି ହଜାରୀ ପାଇଁ ପକେଇ
ଦେଲା । ହଜାରୀ କିଛି ଅନ୍ଧାର୍ତ୍ତ ଓ କାଳୁସ୍ତ ଭବ ବୋଧ କରୁଥିଲା । ପଢାନାମ ତାହାର
ମୁନ୍ଦବ; ସେମାନଙ୍କ ହୋଟେଲରେ ସେ ଏକାଦିଷମେ ସାତବର୍ଷ କାମ କରି ଆସିଛି, ଏ
କଥାଟି ଏତେ ସହଜରେ କି ଭୁଲିହୁଏ ? ଏପରିକି ପଢାନାମକୁ ସେ ଚିରକାଳ ଭୟ
କରି ଆସିଛି । ଆଜି ବି ଯେପରି ସେହି ଭାବଟା କେବିଠି ଆସି ଜୁଟିଲା ।

ପଢାନାମ କହିଲା—ପାନ ଭାଙ୍ଗି ବି, ଖାଇବ ?

ହଜାରୀ ଥଣ୍ଡେଇ ଥଣ୍ଡେଇ କହିଲା—ନା-ନା...ଖଣ୍ଡି...

ପାନ ଭାଙ୍ଗି ଗୋଟାଏ ଥାଳିଆରେ ଆଣି ହଜାରୀ ଆଗରେ ରଖି ପଢା କହିଲା—
ତାପରେ, ରେଳବାଇର ହୋଟେଲ ତ ପାଇଜଳ ଶୁଣିଲା । ସେଠି କାହାକୁ ବସେଇବ ?

—ସେଠି ବସେଇବ ଭରୁଚି ବଞ୍ଚାର ଭଣକା ସେଇ ନରେନକୁ । ନରେନ କିଏ ମନେ
ଅଛ ? ସେଇ—ତାକୁ ।

—ଦରମା କେତେ ଦେବ ?

—ସେ ସବୁ କଥା ଏବେ ଠିକ୍ ହୋଇନ । ସେ ତ ମୋର ଏ ହୋଟେଲରେ ଖାଇ-
ପାନ ରଖେ । ଦେଖାଗୁଣ୍ଡା କରେ । ବଡ଼ ଉଲ ପିଲାଟିଏ ।

—ହଁ ଭଲ ।

—ଚକବର୍ତ୍ତୀ ବାବୁଙ୍କ ଶବ୍ଦର ଭଲ ଅଛି ତ । କେତେବେଳେ ହେବ ସେ ଆଡ଼େ ଆଉ ଯାପାରିନା । ହୋଟେଲ କହୁଚି କିପରି ?

—ହୋଟେଲ କହୁଛି, ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ତେବେ ମୁଁ କଥଣ କହୁଥୁଲି କି, ଜାଣ ନନା, କର୍ତ୍ତା ବାହୁଦ୍ଧ ରେଳ ହୋଟେଲରେ ଗୋଟାଏ ଅଂଶ ଦେଇ ରଖନା ଭୁମେ । ତୁମ କାମରେ ପୁଣିଧା ହେବ ।

ହୁକାଶ ଏ ପ୍ରତ୍ତାବ ପାଇଁ ପ୍ରସୁତ ନଥିଲା । ଟିକିଏ ବିସ୍ତୃତ ସ୍ଵରରେ କହିଲା—କର୍ତ୍ତା କିପରି ରହିବେ ? ତାଙ୍କର ନିଜର ହୋଟେଲ ?

—ସେଥିପାଇଁ ଭାବନାହିଁ, ତାହା ମୁଁ ଦେଖିବ । କଥଣ କହୁଚ ଭୁମେ ?

—ଏବେ ମୁଁ କୌଣସି କଥା ଦେଇପାରିବିନ ପଢାନାମା ! ତେବେ ଗୋଟାଏ କଥା ମୋର ମନେ ହେଉଛି ! ମୁଁ କୁହେଁ; ରେଳ କମ୍ପାମ ଯେତେବେଳେ ଟେଣ୍ଟର ନେଲା, ସେଥିରେ ଯାହାର ନାମ ଲେଖା ହୋଇଆଏ, ତାହାକୁ ଆଉ କୌଣସି ଲେକର ଅଂଶ ହୋଟେଲରେ ରହିବାକୁ ଦେବନି । ହୋଟେଲ ତ ମୋର ନୁହେଁ । ହୋଟେଲ ରେଲୁ-କମ୍ପାମର ।

—ନନା, ଗୋଟାଏ କଥା କହୁବି ? ଭୁମେ ବର୍ତ୍ତିମାନ ବଡ଼ ହୋଟେଲବାଲ । ଅନେକ ପଲଦା ରେଜିସ୍ଟର କର, ଶୁଣିଛି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତୁମକୁ ସେହି ହୁକାଶନନା ଭାବରେ ଦେଖେ । ଭୁମେ ପୁଣି ଆମ ହୋଟେଲକୁ ଆସ ।

ହୁକାଶ ବିସ୍ତୃତ ସ୍ଵରରେ କହିଲା—ଚକବର୍ତ୍ତୀ ବାବୁଙ୍କ ହୋଟେଲକୁ, ରାନ୍ଧିବାକୁ ?

ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲ, ପଢାନାମର ମୁଣ୍ଡ ଖରପ ହୋଇଗଲ କି ଆଉ ! କ'ଣ କହୁଚି !

ଫାନ୍ଦା କିନ୍ତୁ ବେଶ୍ମ ଦୃଢ଼ସ୍ଵରରେ କହିଲା—ସତ କହୁଚି ନନା, ଆମର ସେଠାକୁ ପୁଣି ଆସ ।

—କାହିଁକି କୁହ ତ ଫାନ୍ଦାନାନି ! ଏକଥା ଉଠେଇଲ କାହିଁକି ?

—ତେବେ କହୁଚି ଶୁଣ । ଭୁମେ ଆସିଲେ ଆମ ହୋଟେଲଟା ପୁଣି ଜମିଛିଠିବ ।

ଏପରି ଧରଣର କଥା ହୁକାଶ କେବେହେଲେ ପଢାନାମ ମୁହଁରୁ ଶୁଣିନାହିଁ । ସେଇ ପଢାନାମ ଆଜି କି କଥା କହୁଚି ତାକୁ ?

ହୁକାଶ ତରଳଗଲ । ସେ ଭୁଲିଗଲ ସେ ସେ ଜଣେ ବଡ଼ ହୋଟେଲ ମାଲିକ—ପଢାନାମ ତାହାର ମୁନିବ ଦରର ଲେକ । ତାହାର ମୁହଁର ଏ କଥା ଯେପରି ହୁକାଶ ଭାବନର ସଂଶୋଷ୍ଟ ଦୂରସ୍ଥାର । ଏଇମାନଙ୍କ ଆଶା ପାଇଁ ଯେପରି ସେ ଏତେଦିନ

ବଣାପାଠର ରେଳେ ବଜାରରେ ଏତେ କଷ୍ଟ କରିଛି ।

ଅନ୍ୟ ଲୋକେ ହଜାର ଭଲ କୁହନ୍ତୁ, ପଢାନାମାର ଭଲ କହିବା ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଅନେକ ଉଚ୍ଚ, ଅନେକ ବେଶି ମୁଲିବାନ ।

କିନ୍ତୁ ପଢା ଯାହା କହୁଛି ତାହା ସେ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ, ଏକଥା ସେ ପଢାକୁ କିପରି ହୁଣାଇବ । ଯେତେବେଳେ ସେ ଗୋପାଳନଗରର ଗୁକିରି ଗୁଡ଼ ସୁନଦୀର ଚକବର୍ତ୍ତୀ ମହାଶୟକ ହୋଟେଲରେ ଗୁକିରି କରିଥୁଲି, ସେତେବେଳେ ବି ଯଦି ସେମାନେ ତାକୁ ତଡ଼ିଦେଇ ନଥାନ୍ତେ ତେବେ ତ ନିଜର ହୋଟେଲ ଖୋଲିବାର କଳ୍ପନା ବି ତା' ମନକୁ ଆସିଥାନ୍ତା । ଏମାନଙ୍କ ହୋଟେଲରେ ସୁନଦୀର ଗୁକିରି ପାଇ ସେ ନିଜକୁ ମହା-ଘୋର୍ଣ୍ଣବାନ ମନେ କରିଥୁଲି । କାହିଁକି ତାକୁ ସେମାନେ ତଡ଼ିଦେଲେ ।

ଏବେ ଆଉ କିନ୍ତୁ ହେବନ ।

ଏବେ ସେ ନିଜର ମାଲିକ ନୁହେଁ । କୁମ୍ପମର ଟଙ୍କା ଓ ଅତ୍ୟା ମା'ର ଟଙ୍କା ହୋଟେଲରେ ଖଟାହୋଇଛି । ତାହାର ଭନ୍ଦତ ଅବନତ ସଙ୍ଗେ ଅନେକଶୁଦ୍ଧିଏ ପ୍ରାଣୀର ଭନ୍ଦତ ଅବନତ କଢ଼ିଛି । ନିଜର ଖାଲି, ଶୁଷ୍ଫିରେ ଯା-ତା କରିବା ଏବେ ଆଉ ତଳିବ ନାହିଁ ।

ଟେପୀର ଭବିଷ୍ୟତ ଦେଖିବାକୁ ହେବ—ଟେପୀ ଓ ନରେନ୍ ।

ଅନେକ ଦୂର ଆଗେଇ ଆସିଯାଇଛି । ଏବେ ଆଉ ଫେରହେବନ ।

ହଜାର ପଢାନାମା ମୁହଁଅତ୍ତେ ଦୁଃଖ ଓ ସହାନୁଭୂତିର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗୁହଁ କହିଲ—ମୋର ଇହା ହୁଏ ପଢାନାନି ! କିନ୍ତୁ ଏବେ କିପରି ଯାଇହେବ ବୁମେ କହ !

ପଢା ଯେ କଥାଟା ନବୁଝିଛି ତା ନୁହେଁ । ସେ ନିଜାନ୍ତ, ଆର୍ତ୍ତର ହୋଇ କଥାଟା କହି-ପକେଇଥୁଲି । ହଜାରର କଥାରେ ସେ କିନ୍ତୁ ଜବାବ ନଦେଇ ଘର ଭିତରେ ପଶିଲ ଏବଂ କିନ୍ତୁଷ୍ଟ ପରେ ଲୁଗାରେ ଗୁଡ଼ା ହୋଇଥୁବା ଗୋଟାଏ ଚୋଟ ପୁଟୁଳ ଅଣି ହଜାରର ସାମନାରେ ରଖି କହିଲ—ପଢ଼ିଜାଣ ତ ? ପଢ଼ି ଦେଖନା—

ହଜାର ଯେ ପଢ଼ିଜାଣେନା, ତା ନୁହେଁ । ତେବେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ଶର୍କ ପାରଦର୍ଶୀ ନୁହେଁ । ତେବେ ପଢାନାମାର ସମ୍ମାନରେ ସେ କିପରି କହିବ ଯେ ସେ ଭଲ ପଢ଼ି ପାରେ ନାହିଁ । ପୁଟୁଳ ଖୋଲ ସେ ଦେଖିଲ, କେତେଣ୍ଟ କାଗଜ ଇହା ତା' ଭିତରେ ଆଉ କିନ୍ତୁ ନାହିଁ ।

ପଢାନାମା ତାହାକୁ ବିପଦରୁ ଉଛାର କଲା । ସେ ନିଜେ ହିଁ କହିଲ—କେତେଣ୍ଟ ହ୍ୟାଣ୍ଡନୋଟ । ସରମୋଟ ଯାତରିହ ଟଙ୍କାର ହ୍ୟାଣ୍ଡନୋଟ । କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ମୁଁ ଟଙ୍କା ଦିଏ, ଯେତେବେଳେ ଦରକାର ହୁଏ ସେତେବେଳେ । ନିକ ହାତର ଚାନ୍ଦି ବିର୍ଦ୍ଦି କରି, କାନର

ମାଙ୍କି ତି ବିଦିକରି—ଥିଲ ତ ସବୁ ଯେତେବେଳେ ସଧିବା ହୋଇ ବହିଥିଲି, ଦି'ଶ୍ରୀ
ଦୂନାପୁନା ଦିହରେ ଥିଲ ।

ହକାରୀ ବିଷ୍ଟି ତ ହୋଇ କହିଲ—ଗୁମେ ଟଙ୍କା ଦେଇଥିଲ ପଡ଼ାନାମା ?

—ଦେଇନା ତ କାହାର ଟଙ୍କାରେ ହୋଟେଲ ଏତେଦିନ ଚକ୍ରଥିଲ । ଯାହାକିଛି
ଥିଲ ସବୁ ତା'ର ପଛରେ ଖରଚ କରିଛି ।

—କିନ୍ତୁ ଟଙ୍କା ପାଇନାହିଁ ?

—ପେଟକୁ ଖାଇଛୁ ମୁଁ; ମୋ ଭଉଣୀର ଝିଅ, ମୋର ଏକ ଦିଅରର ପୁଆ, ଏ ସମସ୍ତେ
ଖାଇଛନ୍ତି । ପଇସା ଯେ ଏକବାରେ ପାଇନି ତାହା ନୁହେଁ, ତେବେ କେତେ ଆଉ
ହେବ ! ଭଉଣୀ ଝିଅର ବାହାଘରକୁ କର୍ତ୍ତାବାବୁ ଶହେଟଙ୍କା ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଆଜିକୁ
ସାତବର୍ଷ ତଳର କଥା । ସାତଶହ ଟଙ୍କାର ମୁଧ କେତେ ହେବ ଯେ ?

—ଟଙ୍କା ଅନେକ ଦିନ ହେଲ ଦେଇଥିଲ ?

—ଆଜିକୁ ନ'ବର୍ଷରୁ ଉପରେ ହେଲ । ଏଇ ଶହେଟଙ୍କା ଛଡ଼ା ଗୋଟାଏ ପଇସା
ପାଇନି । କର୍ତ୍ତାବାବୁ କେବଳ କହିଅପୁଚନ୍ତି—ହୋଟେଲର ଅବସ୍ଥା ଟିକିଏ ଭଲ ହେଉ;
ସବୁର କର, ଦେବ ।

—ତାଙ୍କୁ ଆଗରୁ ଜାଣିନଥିଲ କି ? ନା, ରାଶାଘାଟରେ ହି ଜଣାଗୁଣା ହେଲ ?

—ପେସବୁ ଅନେକ କଥା ନନା ! ସେ ଆମ ଗାଁ ଫୁଲେନବଳର ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀଶର
ପିଲ । ତାଙ୍କ ବାପାଙ୍କର ନାମ ଥିଲ ତାରମୟ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ—ବଡ଼ ଭଲ ଲୋକ ଥିଲେ ସେ ।
ଅବସ୍ଥା ବି ଭଲ ଥିଲ ତାଙ୍କର । ଆମର କର୍ତ୍ତା ହେଉଛନ୍ତି ତାରମୟ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀଙ୍କର
ବଢ଼ୁଣ୍ଟ । ଲେଖାପଡ଼ା ସେପରି ଶିଖିନାହାନ୍ତି । କହିଲେ—ରାଶାଘାଟ ଯାଇ ହୋଟେଲ
କରିବ, ପଡ଼ା ! କିନ୍ତୁ ଟଙ୍କା ଦେଇପାରିବ ? ଦେଲି ଟଙ୍କା । ସେ ମିଳିବ ମିଳିବ ବୋଲି
ଆଜି ହୋଇଗଲ ।

ହକାରାନନ୍ଦା ମନରେ କୌତୁକିଲ ଜାଗିଲେ ବି ସେ ଦେଖିଲ ଆଉ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ
ପଡ଼ାନାମକୁ ନକରିବା ହି ଭଲ । ଗ୍ରାମରେ ଏତେ ଲୋକ ଥାଏଇ ଥାଏଇ ତାରମୟ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ
ବଢ଼ୁଣ୍ଟ ତାହା ପାଖରୁ ଟଙ୍କା ଗୁଡ଼ିଲ କାହିଁକି ? ସେ ବା ଟଙ୍କା ଦେଲା କାହିଁକି ?
ରାଶାଘାଟର ବେଳୁ ହୋଟେଲରେ ତାହାର ନାମରେ କରିବା ନିତାଳ୍ପ ଦେବାଧୀନ
ଯୋଗାଯୋଗ, ନା ପୁଣ୍ୟ ଅବଳମ୍ବିତ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଫଳ । ଏସବୁ ହକାରା
ପୁରିଥିଲେ ତାକୁ ଦୋଷ ଦିଆଯାଇ ନଥାନ୍ତା ।

କିନ୍ତୁ ହକାରା ବସୁଧା ହୋଇଛି । ଜୀବନରେ ତା'ର ଅଭିଜତା କମ୍ ହୋଇନି । ସେ
ଏ ଦିନ୍ଦ୍ରିୟରେ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ନକରି କହିଲ—ହ୍ୟାଣ୍ତନୋଟଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟେଇ ଭଲଜରି

ରଖିଦିଅ ପଡ୍କାନାମା ! ସବୁ ଠିକ୍ ହୋଇଯିବ । ତୁମ ଟଙ୍କା ବି ମିଳିଯିବ । ଏଗୁଡ଼ାକ
ରଖିଦିଅ ।

ପଡ୍କା କେମିତି ଏକପ୍ରକାର ହସ ହସି କହିଲା—ସେଥବୁ ଗୋଟେଇ ରଖି କଥଣ କରିବ
ନନା ? ସେଥବୁ କୋଉ କାଳରୁ ତମାଦି ହୋଇ ଭୁତ ହୋଇଯାଇଛି । ପଢ଼ି ଦେଖନା
ନନା—

ହଜାଶ ଅସ୍ତ୍ରଚିତ୍ର ହୋଇ କେବଳ କହିଲା—ଓ !

—ଯାହା କିଛି ଥିଲା ଆଉ ନାହିଁ ନନା ! ସବୁ ହୋଟେଲ ପଛରେ ଦେଇଛି । ଏବେ
ଆଉ ହାତରେ କଥଣ ଥିଲା ? ପାର୍ଶ୍ଵଶା । ବୋଇଲେ ଯୋଗିଷ ବି ନାହିଁ ।

ଶେଷ କଥାଗୁଡ଼ିକ ପଡ୍କାନାମା ଯେପରି ଆପଣା ମନକୁ କହିଲା, ବିଶେଷ କାହାକୁ
ଉଦେଶ୍ୟ କରି ନୁହେଁ । ହଜାଶ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୂଃଖିତ ହେଲା । ପଡ୍କାନାମର ଏପରି ଅବସ୍ଥା
କେବେହେଲେ ଦେଖିନାହିଁ—ଉତ୍ତରର କଥା ସେ ଜାଣି ନଥିଲା । ମିଛେ ମିଛେ କେତେ
ରାଗ କରିଛ ସେ ପଡ୍କାନାମା ଉପରେ ।

ଆଉ କିଛି ସମୟ ବସି ହଜାଶ ଘୁଲିଆସିଲା । ସେ କିଛି ଯେତେବେଳେ କରିପାରିବ
ନାହିଁ, ଆପାତତଃ ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖ କାହାଣୀ ଶୁଣି ଲାଭ କଥଣ ?

ବସାକୁ ଫେରିବାମାନ୍ଦେ ସେ ଏପରି ଏକ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲା ଯେଉଁଥିରେ ସେ ଅଭିନ୍ନ
ଧରଣର ଏକ ଅନେକ ଓ ତୃପ୍ତି ଅନୁଭବ କଲା ।

ବାହାରକଡ଼ ଗ୍ରେଟ ରାର୍ଟି ଉତ୍ତରେ ଟେଂପାର ଗଲା ଶୁଭିଲା । ସେ କହୁଛି—ନରେନ୍
ଭାଇ, ଗୁହା ନଖାଇ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଆପଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ, ବର୍ତ୍ତନ୍ତୁ ।

ନରେନ୍ କହୁଛି—ନା, ଅରେ ଏ ହୋଟେଲ ଯିବାକୁ ହେବ । ତୁମେ ବୁଝୁନା ଆଶା !
ଇଷ୍ଟେସନର ହୋଟେଲ ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ବନ୍ଦ । କିନ୍ତୁ ମାମୁଁ ଅସିବା ଆଗରୁ ଏ ହୋଟେଲରେ
ସବୁ ଦେଖାଣା ମୋତେ କରିବକୁ ହେବ ।

ଟେଂପାର ଭଲ ନାଁ ଯେ ଆଶାଲଭା, ତାହା ହଜାଶ ନିଜେ ବି ପ୍ରାୟ ଭୁଲିଯାଇଛି ।
ନରେନ୍ ଇତିମଧ୍ୟରେ କେଉଁଠା'ର ସନ୍ଧାନ ପାଇଲା !

ଟେଂପା ପୁଣି ଅର୍ଦ୍ଦେଲି ସ୍ଵରରେ କହିଲା—ନା, ସେଥବୁ କାମଦାମ ଥାଉ । ଆପଣ
ମୋତେ ଆଉ ମା'କୁ ଟକି ଦେଖାଇବାକୁ ନେଇଯିବେ କହୁଥିଲେ—ଆଜି ହିଁ ନେଇଯିବାକୁ
ହେବ ।

—କଥଣ ଥିଲା ଆଜି ?

—ଆଣିବି ? ଟକ୍-କାଗଜଖଣ୍ଡେ ଅଛୁ ସେ ଘରେ । ବଢ଼ିପାତିଆ ବଜେଇ ବଜେଇ
କାଗଜ ବାଣୀ ଯାଉଥୁଲ ଆରବେଳା, ଶୋକା ଖଣ୍ଡେ ଆଣିବି ।

—ଯାଆ, ଚଟ୍ଟକର ନେଇଥାସ ।

ହୁକାଶାର ଇଚ୍ଛା ନ ଥୁଲ ଏମାନଙ୍କ କଥାବାତ୍ରୀରେ ବାଧା ଦେବାକୁ । ଏପରି କି ସେ
ଏକପ୍ରକାର କିଂଶୁରରେ ଦାଣ୍ଡବାରଣ୍ୟା ପାର ହୋଇ ଯେମିତି ଉତ୍ତରପଟ ଗର ଭିତରେ
ପଣିତି, ସେତିକବେଳେ ଟେଂପୀ ଟକ୍-କାଗଜ ସନ୍ଧାନରେ ଆସି ଏକାବେଳେକେ ବାପାଙ୍କ
ହାବୁଡ଼ରେ ପଡ଼ିଗଲ ।

ଟେଂପୀ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଲଜ୍ଜା ପାଇବ, ଏଥୁପାଇଁ ହୁକାଶା ଅନ୍ୟଆତ୍ମେ ଗୁହଁ କହିଲ—
ଏତେ ଟେଂପୀ, ତୋ ମା' କେଉଁଠି ?

ଟେଂପୀ ହୃଦୟ ଯେପରି କେମିତି ଗୋଟାଏ ଜଡ଼ସଡ଼ ହୋଇଗଲ । ମୁହଁରେ କହିଲ—
କିଏ, ବାପା ! କେତେବେଳେ ଆସିଲ ? ଟେର ପାଇଲିନି ତ ?

ହୁକାଶାର କିନ୍ତୁ ମନେହେଲ, ଟେଂପୀ ତାକୁ ଦେଖି ଖୁବୁ ଖୁସି ହୋଇନାହିଁ । ଯେପରି
ଭାବୁଚି ଆଉ ଟିକିଏ ପରେ ବାପା ଆସିଥୁଲେ କଣ କ୍ଷତି ହୋଇଥାନ୍ତା !

ହୁକାଶାର ମନ ଭିତରଠା କେଉଁଠି ଯେପରି ବେଦନାରେ ଛଟପଟ କର ଉଠିଲ । ସ୍ଵିଅ-
ପିଲ ବିଶୁଦ୍ଧ ! ସବୁକଥା କଣ ଏମାନେ ସଜେଇ କହିପାରନ୍ତି ନା ନିଜେ ବୁଝିପାରନ୍ତି ।
ଟେଂପୀ କଣ ଜାଣେ ତା ମନର କଥା କଥା ।

ହୁକାଶା କହିଲ—ମୁଁ ଏଇକ୍ଷିଣା ହୋଟେଲକୁ ବାହାରିଯିବ ଟେଂପୀ ! ପାଞ୍ଚଟା ବାକି-
ଗଲଣି । ଆଉ ରହୁଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଗିଲ୍ଲସେ ପାଣି ମୋତେ ଦେ—

ସେ ଘରୁ ନରେନ୍ ଡାକି କହିଲ—ମାମୁଁ, କେତେବେଳେ ଆସିଲ ?

ହୁକାଶା ଯେପରି ପୃଷ୍ଠା ନରେନ୍ର କଥାବାତ୍ରୀ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇନି ବା ଏଠି ନରେନ୍
ଭିଷ୍ମିତ ଅଛୁ ବୋଲି କିନ୍ତୁ ଜାଣିନି, ଏପରି ଭାବ ଦେଖାଇ କହିଲ—କିଏ ନରେନ୍,
କେତେବେଳେ ଆସିଲ ?

— ଅନେକବେଳୁ ଆସିଲଣି ମାମୁଁ ! ଗୁଲକୁ, ମୁଁ ବି ହୋଟେଲକୁ ବାହାରୁଛୁ ।

କହ କହ ନରେନ୍ ଆସି ଆଗରେ ଠିଅହେଲ ।

ହୁକାଶା କହିଲ—ଟିକିଏ ଜଳଣିଆ ଖାଇ ଯାଅନା । ହୋଟେଲରେ ଏବେ ଧୂଆଁ
ଭିତରକୁ ଯାଇ ବା କରିବ କଥା ? ବସ ବରଂ । ଟେଂପୀ, ତୋ ନରେନ୍ରାଇ ପାଇଁ
ଟିକିଏ ଗୁହା... ।

—ନା, ନା, ଆଉ ମାମୁଁ ! ହୋଟେଲରେ ତ ଗୁହା ଏମିତି ଏବେ ହବ ।

— ହୁଁ, ମୋ ବ୍ୟାକୁ ଯେତେବେଳେ ଆସିଛ ସେତେବେଳେ ଏକଠାରୁ ହିଁ ଗୁହା

ଶୋଇଯାଅ ।

କହୁ ହଜାରୀ ଘରର ମଣି କୋଠିଆଡ଼କୁ ଗୁଲିଗଲା । ଟେଂପୀର ମା' ସେତେବେଳକୁ ବି ରାନ୍ଧାଘର ବାରଣ୍ଟାରେ ଖଣ୍ଡି ଏ ମସିଶା ପାରି ନିଦ୍ୟୋଡ଼ ନିଦରେ ଶୋଇଥିବାର ଦେଖିଲା । ବିଶୁର ଚିରକାଳ ହିଁ ଖଣ୍ଡି ଖଣ୍ଡି ମରିଛି ଏଁ ଡୋଶୋଲା ଗାଁରେ । ଏବେ ଗୁକର ଯେତେବେଳେ ପ୍ରାୟ ସବୁକାମ କରିଦିଏ ସେତେବେଳେ ସେ ଲାଙ୍କଟାକୁ ଟିକିଏ ଉପରୋଗ କରିବାକୁ ଗୁହେଁ ।

ହଜାରୀ ସ୍ଵାକୁ ବି ଉଠେଇଲା ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ମଣି ବଡ଼ କଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି ଚିରକାଳ । ଏବେ ସୁଖର ମୁହଁ ଯେତେବେଳେ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେ ତହିଁରେ ବାଧା ଦେବନି । ଟେଂପୀର ମା' ଶୋଇଥାଉ ।

ହଜାରୀ ଘର ବାହାରକୁ ଯାଉଛି । ନରେନ୍ ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡେଇ କୁଣ୍ଡେଇ ଟିକିଏ ଲଜୁଗୁ ସ୍ଵରରେ କହିଲା—ମାମୁଁ ଏଇ ଆଶା କହୁଥୁଲ, ମାରୁଁଙ୍କ ଆଉ ତାକୁ ନେଇ ଥରେ ଟକି ଦେଖେଇ ଆଣିବା ପାଇଁ; ତ ଆପଣ କଥାକୁ କହୁବନ୍ତି ?

ଟେଂପୀ ସେ ଏ କଥା କହିବା ପାଇଁ ନରେନ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଛି ଏ ବିଷୟରେ ହଜାରୀର ସନ୍ନେହ ରହିଲାନି । ତା ମନରେ କୌତୁକ ଓ ଆନନ୍ଦ ଦୁଇଟା ହିଁ ଦେଖାଦେଲା । ପିଲାଲୋକ ସମସ୍ତେ । କଥାକୁ କରିଯାଏ ନକରିଯାଏ, ତାହା ବସ୍ତୁବୃକ୍ଷ ଲୋକେ ସବୁ ବୁଝିପାରନ୍ତି । ଅଥବା ବିଶୁରୀ ସେମାନେ ଜୀବନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମନର ଖବର କେହି କିଛି ରଖନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସେ ବ୍ୟନ୍ତି ହୋଇ କହିଲା—ଯିବ, ତେବେ ଯାଉନା, ଆଜି ଯିବ ? ପଇସା କରିବି ସବୁ ତୁମ ମାରୁଁ ପାଖରେ ଅଛୁ, ମାରି ନେଇଯାଅ । କେତେବେଳେ ଫେରିବ ?

—ରାତି ବାରଟା ହେବ ମାମୁଁ ! ଆପଣ ନିଜେ ରଖେସନ ଯାଇ ଯଦି ବସିବେ ଟିକିଏ...

—ଆଜ୍ଞା, ତାହା ହେଉ । ରଖେସନ ମୁଁ ଏଇକଣ୍ଠି ଯିବ, ତୁମେ ସେ ବିଷୟରେ ଭାବ ନା । ତୁମେ ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇଯାଅି । ଏ ଟେଂପୀ, ତାକି ଦେ ତୋ ମା'କୁ । ଅବେଳଟାରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଗହିଛି, ତାକିଦେ । ଯଦି ଯିବ ସମସ୍ତେ ତାର ହୋଇଯାଅ ।

ହଜାରୀ ଆଉ ବିଲମ୍ବ ନ କରି ପରୁ ବାହାରିପଡ଼ିଲା । ବାଳକବାଲିଜାମାନଙ୍କ ଆମୋଦପଥରେ ସେ ବିଶୁ ସୁଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଗୁହେନା । ପ୍ରଥମେ ବଜାରର ହୋଇଲା ଥାରି ଏବେଳା ରାନ୍ଧାର ସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଇ ବେଳ ଗଢ଼ିଯିବାରୁ ରଖେସନ

ପ୍ଲାଟଫର୍ମର ହୋଟେଲରୁ ଗଲା । ଏଠି ସେ ଶିଖେ ରହେ ନାହିଁ । ନରେନ୍ ଏଠାରେ ମ୍ୟାନେଜର, ଏ ସବୁ ସାହେବୀ ଧରଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା ତାକୁ ଯେପରି କେମିତି କେମିତି ଲଗେ ।

ସନ୍ଧା ସାଢ଼େସାଡଟା । ଚଟଙ୍ଗୀ ମେଲ୍ ଆସିବାକୁ ବେଶି ବିଳମ୍ବ ନାହିଁ । ବନଗାମର ଗାଡ଼ି ବି ବର୍ତ୍ତିମାନ ପ୍ରକୃତିବ । ଏହି ସମୟରୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀ ସାଢ଼େ ଏଗାରଟା ପର୍ମିନ୍, ସିରାକଗଞ୍ଜ, ତାକା ମେଲ୍, ନର୍ଥ ବେଙ୍ଗଲ ଏକସପ୍ରେସ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦୁଇ ଟ୍ରେନ୍‌ଗୁଡ଼ିକର ଦିନ୍ । ଯାତ୍ରୀମାନେ ଯାତାଯାତ କରନ୍ତୁ ବହୁତ । ଅନେକ ବି ଖାଆନ୍ତି । ଏଠା ଗରୁଙ୍ଗଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ହଳକାଶ୍ଵର ଆଶାପାତା ।

ଷ୍ଟେସନର ହୋଟେଲରେ ଦିନଶ ନୃତ୍ୟ କୋକ ରାନ୍ଧିର । ଏଠି ବେଶି ଭାଗ ଲୋକ ଗୁହାନ୍ତି ଭାତ ଓ ମାଂସ । ସେଥିପାଇଁ ଭଲ ମାଂସ ରାନ୍ଧିପାରୁଥୁବା ଲୋକ ବେଶି ଦରମା ଦେଇ ରଖିବାକୁ ହୋଇଛି । ପରିବେଷକ କରିବା ପାଇଁ ଅଛନ୍ତି ତନିକଣ ଗୁକର । ଦିନେ ଦିନେ ଏତେ ବେଶି ଭକ୍ତ ହୁଏ, ଯେ ହୋଟେଲରୁ ପରିବେଷକ କରିବା ପାଇଁ ଲୋକ ଆଣିବାକୁ ହୁଏ ।

ହଜାରାକୁ ଦେଖି ପାତକ ଓ କୁତ୍ୟମାନେ ଟିକିଏ ସଂହିତ ହୋଇଦିଲେ । ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ହଜାରା ସେମାନଙ୍କ ଅସଲ ମୁନିବ; ନରେନ୍ ମ୍ୟାନେଜର ମାତ୍ର । ସେମାନେ ଏହା ବି ଭଲ କରି ଜାଣିବିଲୁ ଯେ ହଜାରାର ପାଦତଳେ ବସି ସେମାନେ ଏବେ ଦଶବରଷ ରହଣାକାମ ଶିଖିପାରିବେ । ପୁତ୍ରରୁ ହଜାରାକୁ କେବଳ ସେମାନଙ୍କ ମୁନିବ ବୋଲି ସଂଭ୍ରମ ଯେ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ, ଓପ୍ପାତ୍ର କାରିଗର ବୋଲି ପ୍ରକାର କରନ୍ତି ।

ଜଣେ ରାନ୍ଧୁଣିଆର କାମ ସମ୍ଭାଗ ଦିବିଦି । ଘର ହୁଗୁଳ ଜିଲ୍ଲାର କେର୍ଣ୍ଣପଡ଼ା ଗାଆଁରେ । ନାଚ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଖୁବୁ ଭଲ ରାନ୍ଧାଣା କାମ ଜାଣେ । ପୂର୍ବେ ଭଲ ଭଲ ହୋଟେଲରେ ମୋଟା ଦରମାରେ କାମ କରିଛି । ଏପରିକି ଥରେ ଜାହାନରେ ସିଙ୍ଗାସୁର ପର୍ମିନ୍, ଯାଇଥୁଲ—ସେଠି ଗୋଟାଏ ଶିଖି ହୋଟେଲରେ କିଛିଦିନ କାମ ବି କରିଛି । ସମ୍ଭାଗ ନିଜେ ଭଲ ରାନ୍ଧୁଣିଆ ବୋଲି ହିଁ ହଜାରାର ମହିନ୍ଦ୍ର ଖୁବୁ ଭଲ କରି ବୁଝେ ଏବେ ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ଭାନ କରି ଚାଲେ ।

ହଜାରା ତାକୁ ପରୁରିଲୁ—କି ଦିଦିତ୍ର ବାବୁ, ରାନ୍ଧାଣା ଶେଷ ହୋଇଗଲ ?

ସମ୍ଭାଗ ବିନାଚ ସୁରରେ କହିଲ—ଥରେ ଦୟା କରି ଆସନ୍ତୁ ନା କର୍ତ୍ତା, ମାଂସଟା ଥରେ ଦେଖନ୍ତୁ ତ ?

—ତୁ, ମୁଁ ଆଉ କଥା ବା ଦେଖିବ । ଆପଣ ଯେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି...

—ସେପରି କଥା କହିବେନ କର୍ତ୍ତା ! ଅନ୍ୟ କେହି ଆପଣଙ୍କୁ ଦୁଷ୍ଟ ନବୁଦ୍ଧ, ମୁଁ ତ

ଆପଣଙ୍କ ଜାଣେ । ଥାସି ଥର ଦେଖିଯାଆନ୍ତୁ ।

ହଜାରୀ ରକ୍ଷାପରକୁ ଯାଇ କରେଇରେ ମାଂସର ରଙ୍ଗ ଦେଖି କହିଲା—ରଙ୍ଗ ଏମିତି କାହିଁକି ଦିଅନ୍ତି ବାବୁ !

ସତାଶ ଉତ୍ତପ୍ତି ହୋଇ ଅନ୍ୟ ରକ୍ଷିଣୀଆନ୍ତୁ କହିଲା—କହୁନଥୁଳି କାର୍ତ୍ତିକ, କର୍ତ୍ତା ଅଶିରେ ଦେଖିଲେଇ ଧରିନେବେ ? ରତ୍ନାଧାରରେ ବାଙ୍ଗ ଥାଏ କେବେ ?—କର୍ତ୍ତା, ଯଦି କିଛି ମନେ ନକରନ୍ତି, ତେବେ କଥା ଦୋଷ ରହିଛୁ ଆପଣଙ୍କ ଧରିଦେବାକୁ ହେବ ଆଜି ।

ହଜାରୀ ହସି କହିଲା—ପର୍ଯ୍ୟାକ୍ଷା ଦେବାକୁ ହେବ ଦିଅନ୍ତି ବାବୁ, ପୁଣି ଏ ବସୁସରେ ? ଲଙ୍କା ବଢା ହେଇନି—ପୁରୁଣା ଲଙ୍କା, ସେଥୁପାଇଁ ରଙ୍ଗ ହୋଇନି । ରଙ୍ଗ ହେବ କେବଳ ଲଙ୍କାର ଗୁଣରେ ।

—କର୍ତ୍ତା ମହାଶୟୁ, ଭୁଲାରେ କି ଆପଣଙ୍କର ପାଦର ଧୂଳି ମୁଣ୍ଡରେ ମାରିବାକୁ ଜାହାନ୍ତିର ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଦୋଷ ହୋଇଛୁ । ସେଇଟାକୁ ବି ଧରନ୍ତୁ ।

ହଜାରୀ ପାଷଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମାଂସର କରେଇଥାଏବେ ଗୁହଁ କହିଲା—କଷା ମାଂସରେ ସେ ରମ୍ପଣ ପାଣି ଢାଳିଥୁଲେ, ଭଲ ଫୁଟିନି । ସେଥୁପାଇଁ ଫେଶ ଛଠିଛି । ସେଥୁରେ ମାଂସ କରୁଥା ହୋଇଯିବ ।

ସତାଶ ଅନ୍ୟ ପାଚକଥାଏବେ ଗୁହଁ କହିଲା—ଶୁଣ କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁଣ, ମୁଁ କହୁନଥୁଳି ତୁମର ପାଣି ଢାଳିବା ସମୟରେ ସେ ଏଥୁରେ ଫେଶ ଛଠୁଛି, ଆଉ ମାଂସ ନରମ ହେବନାହିଁ । ଆଉ କର୍ତ୍ତାବାବୁ ନଦେଖି କପର ଦୁଇପାରିଚନ୍ତି ଦେଖ । ଆପଣ ଓପ୍ପାଦ ସତେ କର୍ତ୍ତା !

ହଜାରୀ ହସି କଥା ଗୋଟାଏ କହିବାକୁ ଯାଉଥୁଲା, ଏହି ସମୟରେ ଚକ୍ରାମ ମେଲ୍ ଆସି ସଶରେ ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ପଣିବାମାତ୍ରେ କଥାର ସୁନ୍ଦର ଛଣ୍ଡିଗଲା । ହୋଟେଲର ଲୋକମାନେ ଅନ୍ୟ ଆଏବେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ବେଶୀ ଭଲ ଘର, ବିଜୁଳି ଆଲୁଆ ଜଳୁଛି । ମାବଲ ପଥର ଟେବୁଲରେ ଗରଖ ବାବୁମାନେ ଖାଇଛନ୍ତି ଚର୍ବିରେ ବସି । ଗରଖମାନଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧାରୀ ଭକ୍ତି । ତେଣେ ବନଗାଁ ଲଜନର ଟ୍ରେନ୍ ବି ଆସି ଠିଆହୋଇଛୁ । କଳରବ, ହୋ-ହା, ବ୍ୟପ୍ରତା, ପଇସା ଗଣି ରଖିଛୁଏନା—ଏଇ ତ ଜୀବନ । ବେରୁ ଜଦିବର୍ତ୍ତୀ ହୋଟେଲର ରକ୍ଷାପରେ ବସି ଚକ୍ର ଚିମୁଟା ହଲେଇ ଏଇ ରକମ ଗୋଟାଏ ହୋଟେଲର କଳ୍ପନା ସେ କରୁଥୁଲା । କିନ୍ତୁ କେବେହେଲେ ସେ ସାହସ କରିବାହିଁ । ଏତେ ସୁଖ ବି ତାର ଅତୁଷ୍ଟରେ ଥିଲା : ପାନାନାମର କେତେ ଅପାମାନ ଆଜି ସାର୍ଥକ ହୋଇଛି ଏଇ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ କର୍ମବ୍ୟପ୍ତ ହୋଟେଲ ଜୀବନ ଭିତରେ । ଆଜି କାହାର ପ୍ରତି ବି ତା'ର ବିଦ୍ରୋଷ ନାହିଁ ।

ହତାହୁ ହଜାରୀ ମନେପଡ଼ିଲ ଗୁକଦହୁ ଚଳିବାଟରେ ଗୋପାଳନଗର ଯିବା ସମୟରେ ସେଇ ପ୍ରେସ୍ ଗାଁର ଗଉଡ଼ିଘରର ବୋହୂଟି କଥା । ହଜାରୀ ତାକୁ କଥା ଦେଇଥିଲ, ତାହାର ଟଙ୍କା ହଜାରୀ ବ୍ୟବସାୟରେ ଖଟାଇଦେବ । ସେ କାଲି ଯିବ । ଗରବ ଝିଅଟିର ଟଙ୍କା ଖଟାଇବାର ଏହି ଭଲ ଷେଷ । ବିଶ୍ୱାସ କରି ଦେବାକୁ ଗୁହ୍ନିଥିଲ ହଜାରୀ ଦୁସ୍ମୟରେ । ସୁଧମୟରେ ସେଇ ସରଳା ଝିଅଟିର ଆଡ଼େ ତାହାକୁ ଯିବାକୁ ହେବ । ନହେଲେ ଧର୍ମ ରହିବନ ।

ପରଦିନ ସକାଳୁ ହଜାରୀ ନତୁନପଡ଼ା ବାହାରିଗଲ । ଗୁକଦା ଷ୍ଟେସନ ପଟ୍ଟନ୍ତି ଅବଶ୍ୟ ଟ୍ରେନରେ ଆସିଲ—ବାକି ବାଟତକ ଗୁଲି ଗୁଲି ଗଲ ।

ସେଇଭଳି ବଡ଼ ବଡ଼ ତେନ୍ତୁଲି ଗଛ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗଛର ଜଙ୍ଗଳରେ ଦିନବେଳାରେ ବି ଏ ବାଟ ଅଛାର । ହଜାରୀ ମନେପଡ଼ିଲ ସେଥର ଯେତେବେଳେ ଏ ବାଟରେ ଯାଇଥିଲ ସେତେବେଳେ ରାଣ୍ଡାଗାଟ ହୋଟେଲର ଗୁକରି ତା'ର ନିକଟରେ ଯାଇଛି । ହାତରେ ପଇସା ନାହିଁ । ବାଟ ଗୁଲି ସେ ଏଇ ବାଟରେ ଗୁକରି ଖୋଜିବାକୁ ବାହାରିଥିଲ । ଆହୁ ଆଜି ?

ଆଜି ଅନେକ ତପାତ୍ର ହୋଇଯାଇଛି । 'ଏବେ ସେ ରାଣ୍ଡାଗାଟ ବଜାରର ଦୁଇଟି ବଡ଼ ହୋଟେଲର ମାଲିକ । ତା ଅଧୀନରେ ଦଶବାର ଜଣ ଲୋକ ଖଟନ୍ତି । ସେହି ଝିଅଟି ପାଇଁ ତାର ଉନ୍ନତି । ହଜାରୀ ସାଧ ନାହିଁ ତାହାର ବିନ୍ଦୁମାତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟେକାର ସେ କରବ । 'ଅତ୍ୟୋ ମା' ବଡ଼ଲୋକର ଝିଅ, ତା ଉପରେ ସେ ବିବାହିତା । ହଜାରୀ ତାକୁ କଥା ଦେଇ ପାରିବ ।

କିନ୍ତୁ ତାହା ବଦଳରେ ଯେଉଁ ଦୁଇଟି ସରଳା ଦରିଦ୍ର ଝିଅ ତାର ସମ୍ପର୍କରେ ଅସିଚନ୍ତି, ସେ ସେମାନଙ୍କର ଉପକାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିପାରେ । ନତୁନପଡ଼ାର ଗଉଡ଼ ଘରର ବୋହୂଟି ଏହା ଉତ୍ତରେ ଜଣେ । ନତୁନପଡ଼ା ପହଞ୍ଚିବାକୁ ପ୍ରାୟ ନ'ଠା ।

ଗାଁ ଉତ୍ତରେ ହତାହୁ ନ ପଣି ହଜାରୀ ବାଟକଡ଼ରେ ଗୋଟାଏ ତେନ୍ତୁଲିଗଛ ପ୍ରାଇରେ କାହାର ଗୋଟାଏ ଶଗଡ଼ିଗାଡ଼ି ଥୁଆ ହୋଇଥିବା ଦେଖି ତା ଉପରେ ଆସି ବସିଲ । ସଂଗାଇରେ ଝାଲ, ଆଣ୍ଟୁଯାଏ ଧୂଳି । ଟିକିଏ ବିଶ୍ୱାସ ନେଇ ଝାଲ ମରିବା ପରେ ଅଗରେ ଥୁବା ପ୍ରେସିଆ ଗଢ଼ିଆ ପାଣିରେ ଗୋଡ଼ ଧୋଇ, କୋଡ଼ା ପିନ୍ଧି, ଭଦ୍ରଲୋକ ସାଜି ଗାରେ ପଣିବା ହି ସ୍ଵର୍ଗସତା ।

ଗୋଟିଏ ପ୍ରୋତ୍ସମ୍ପଦ ପଥୁକ ଯଶୋଦର ଆଡ଼ୁ ଆସୁଥିଲ । ହଜାରୀକୁ ଦେଖି ସେ

ପାଖକୁ ଯାଇ କହିଲ—ଦିଅଁସିଲି ଅଛୁ ?

—ଅଛୁ, ବସନ୍ତ ।

—ଆପଣ !

—ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

—ପ୍ରଶାସ କରୁଛି । ଟିଳିଏ ପାଦଧୂଳି ଦିଅନ୍ତୁ ନନା ଆଜ୍ଞା !

ଲୋକଟିର ନାମ କୃଷ୍ଣଲଲ । ଜାତରେ ଶଙ୍ଖାର । ଏଇ ପୂର୍ବବଜା ଅଞ୍ଚଳରେ +
କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ବେଶ ପୂର୍ବବଜାର ଠାଣି ଅଛୁ । ବନଗ୍ରାମରେ ଉତ୍ତାମଣୀ କୁଳରେ
ସେମାନଙ୍କର ଶଙ୍ଖାର ବଡ଼ ଡଙ୍ଗା ଲଙ୍ଘର ପକେଇଛି । କୃଷ୍ଣଲଲ ପାଦରେ ଗୁଲି ଏ
ଅଞ୍ଚଳର ଗାଁଗୁଡ଼ିକ ଏବଂ ଦେତାମାନଙ୍କ ଆନୁମାନିକ ସଂଖ୍ୟା ଉତ୍ସାହ ଦେଖିବାକୁ
ବାହାରିଛୁ ।

କାମିକା ଲୋକ ବେଣି ମମୟ ବସେନା । ଗୋଟିଏ ବିନ୍ଦୁ ଧରେଇ ଶେଷ କରିବା ପୁଣ୍ୟ
କୃଷ୍ଣଲଲ ଉଠିବାକୁ ଗୁହ୍ନିଲ । ହଜାରା କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ତାକୁ ବସେଇରଖିଲ । ବନଗୀରୁ
ସତର ମାଇଲ ବାଟ ଗୁଲି ଗୁଲି ବ୍ୟବସାୟର ସନ୍ଧାନ ନେବାକୁ ବାହାର ହୋଇଛୁ ଯେଉଁ
ଲୋକ, ତା ଉପରେ ଅସୀମ ଶ୍ରଦ୍ଧା ହେଲା ହଜାରାର, ବ୍ୟବସାୟ କିପରି କରିବାକୁ ହୁଏ,
ଲୋକଟା ଜାଣେ ।

ସେ କହିଲ—ଗଞ୍ଜେଇ-ଫଞ୍ଜେଇ ଗୁଲେ ? ମୋ ପାଖରେ ଅଛୁ ।

କୃଷ୍ଣଲଲ ଠୋ ଠୋ ହସି କହିଲ—ନନା ଆଜ୍ଞା, ପରିସାଦ ଯଦି ଦିଅନ୍ତି ଦୟାକରି—
ତେବେ ତ ଭାଗ୍ୟ ।

—ବସ, ତେବେ ଚିଲମ ସଜାଏ ।

ହଜାରା ଶୁଭ ବେଣି ଯେ ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଏ, ତା ନୁହେଁ । ତେବେ ଉପସ୍ଥିତ ସଙ୍ଗୀ
ପାଇଲେ ଥରେଥେ ଚିଲମ ଟାଣିଆଏ । ଆଜିକାଲ ଶାଶ୍ଵତରେ ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଇବାର
ସୁବିଧା ନାହିଁ । ହୋଟେଲର ସମସ୍ତେ ଖାତିର କରନ୍ତୁ । ତା ବାଦୁ ନରେନ୍ଦ୍ର ଅଛୁ ।
ଏହିସବୁ କାରଣରୁ ହୋଟେଲରେ ଏ ବ୍ୟାପାର ଚଲେନା । ବସାରେ ତ ବିଲକ୍କିଲୁ
ନୁହେଁ । ସେଠି ଟେପୀ ଅଛୁ । ପୁଣି ଯାହା ତାହା ସଙ୍ଗେ ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଇବା ଉଚିତ
ନୁହେଁ । ସେଥୁରେ ମାନ-ସମ୍ମାନ ରହେନା । ଆଜି ଉପସ୍ଥିତ ସଙ୍ଗୀ ପାଇ ହଜାରା ହୃଦ୍ୟ
ମନରେ ଭଲ କର ଚିଲମ ସଜେଇଲା । ଚିଲମଟି ଉଦ୍‌ଭାସହକାରେ କୃଷ୍ଣଲଲର ହାତକୁ
ବଢାଇବା ମାତ୍ରେ କୃଷ୍ଣଲଲ ନିଜ କାମୁଡ଼ିପକେଇ ହାତଯୋଡ଼ କହିଲ—ବାପରେ,
ଆପଣମାନେ ଦେବତା, ଆଜି ପରିସାଦ କରିଦିଅନ୍ତି ।

କଥାରେ କଥାରେ ହଜାରା ନିଜର ପରିଚୟ ଦେଲ । କୃଷ୍ଣଲଲ ଶୁଣି ଶୁଣି ଶୁଣି ହେଲ ।

ସେ କି ବାଜେ ଲୋକ ସଙ୍ଗେ ମିଶିବାକୁ ଭଲ ପାଏନା । ନିଜ ଚେଷ୍ଟାରେ ସେ ରାଣୀଘାଟ ବଜାରରେ ଦୁଇଟି ବଡ଼ ବଡ଼ ହୋଟେଲର ମାଲିକ । ତାହା ସହିତ ବସି ଗଞ୍ଜେଇ ଟଣୀଯାଇପାରେନି ତ ଆଉ କଥଣ ?

ହଜାରୀ କହିଲା—ରାଣୀଘାଟ ତ ଯିବ । ମୋର ହୋଟେଲରେ ଭାବ । ଗେଲବଜାରରେ ମୋ ନୀଂ କହିଲେଇ ସମସ୍ତେ ଦେଖେଇଦେବେ । ପଇସା କିନ୍ତୁ ଦେବନ । ମୁଁ ସତ କରିଦେଉଛି, ତୁମ ସଙ୍ଗେ ମୋର କଥା ହୋଇଛୁ ।

କୃଷ୍ଣଲଳ ସୁନନ୍ଦାର ହାତଯୋଡ଼ି କହିଲା—ଆଜ୍ଞା, ତାହା ମାତ୍ର କରିବାକୁ ହେବ । ଆପଣଙ୍କ ହୋଟେଲରେ ହିଁ ଉଠିବି କିନ୍ତୁ ବିନା ପଇସାରେ ଖାଇପାରିବି ନାହିଁ । ବନ୍ଦବସାୟ ନିୟମ ତାହା ନୁହେଁ । ନ୍ୟାୟ ନେବ, ନ୍ୟାୟ ଦେବ । ଏପରି ନହେଲେ ବନ୍ଦବସାୟ ଚଳିବନ । ସେପରି ହକ୍କୁମ କରିବେ ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା !

—ବେଶୁ, ଯାହା ଭଲ ହୁଏ ।

କୃଷ୍ଣଲଳ ସୁନନ୍ଦାର ପାଦଧୂଳି ନେଇ ପ୍ରଣାମ କରି ବିଦାୟ ନେଲା ।

ହଜାରୀ ଗାଁ ଭିତରେ ପଶି ଗ୍ରାଚରଣ ଯୋଜନର ଘର ଖୋଜି ବାହାରକଲା । ଗ୍ରାଚରଣ ଯୋଷ ଘରେ ଥିଲେ । ହଜାରାକୁ ଦେଖି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚିହ୍ନିପାରିଲେ । ଏସବୁ ଝାନକୁ ଅକାଳେ ସକାଳେ ଉତ୍ସନ୍ନମାନେ ଆସନ୍ତି; ଫଳରେ ମଣିଷର ମୁହଁ · ମନେଥାଏ ଅନେକ ଦିନ ।

ବୋହୁଣ୍ଡ ସମ୍ବାଦ ପାଇ ଛୁଟିଆସିଲ । ଗଳାରେ ପଣ୍ଡି ପକେଇ ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲା—କହିଥୁଲେ ପରା ଦି'ମାସ ଭିତରେ ଆସିବେ କକା ! ଦି ବର୍ଷ, ଅଢ଼େ ବର୍ଷ ହୋଇଗଲ ଯେ ! ବିଅ ବୋଲି ଏତେ ଦିନେ ମନେପଡ଼ିଲା ?

—ତାହା ତ ପଡ଼ିଲା ମା ! ଆ, ସାବିରୀ ସମାନ ହୋ ମା ! ବେଶୁ ଭଲ ଅଛୁ ?

—ଆପଣ ଯେମିତି ରଖିଚନ୍ତି । ଆପଣମାନଙ୍କ ଘରେ ସବୁ ଭଲ କକା ?

—ହଁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକରକମ ଭଲ ।

—କୁପୁମନାମା ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହୋଇଥିଲା ? ଭଲ ଅଛୁ ?

—ହଁ ଭଲ ଅଛୁ ।

—ମୋ କଥା କହିଥୁଲେ ?

ହଜାରୀ ବିପଦରେ ପଡ଼ିଗଲ । ଏଠାରୁ ଯିବାପରେ ଗୋପାଳନଗରରେ ଗୁକିର କଲା ଅନେକ ଦିନ । ତା'ପରେ କେତେ ଦିନ ପରେ ରାଣୀଘାଟ ଯାଇ କୁପୁମ ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖା ।

ଏହାର କଥା ପେତେବେଳେ କଣ ମନେ ଥୁଲ ?

—ହଁ...ଠିକ୍ ମନେପଡ଼ୁନି କହିଥିଲି କି ନା । ନାନା ଧନ୍ଦାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାଏ ତ; ସବୁ ସମୟରେ ସବୁ କଥା ମନେ ବି ରହେନା । ଛି; ବୁଢ଼ା ତ ହେଲିଣି ମା !

—ଆହା, ବୁଢ଼ା ହୋଇଛ ନା ଆଉ କିଛି । ମୋ ପିତୃଯାଙ୍କଠାରୁ ଆପଣ ତ କେତେ ସାନ ।

—କିଏ ? ଗଜାଧର ? ହଁ, ଗଜାଧର ମୋ'ଠାରୁ ଅନୁତଃ ଷୋଡ଼ଳ ସତର ବର୍ଷ ବଡ଼ ।

—ବସନ୍ତ କକା ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଧୋଇବାକୁ ପାଣି ଆଣେ ।

ଶ୍ରୀରାଣ ଗୋଷ ତମାଖୁ ସଜେଇ ଆଣି ହଜାରୀ ହାତରେ ଦେଇ କହିଲ—ଆପଣ ତ ଭାଇନା, ବୋହୁର ବାପଦର ଗାଁର ଲୋକ—ସବୁ ଶୁଣିଛୁ ଆମେ । ସେଥର ଆପଣ ଗୁଲିଗଲେ । ବୋହୁ, ସବୁ ପରିଚୟ ଦେଲା ।

ହଜାରୀ କହିଲ ଯେ, ସେ ବୋହୁଟିର ବାପଦର ଗାଁର ଲୋକ ନୁହେଁ । ତେବେ ତା ପିତୃସୀର ଶଶ୍ଵତପର ଗାଁର ଲୋକ ଏବଂ ବୋହୁର ପିତୃକୁଳ ସହିତ ଭାହାର ବଢ଼ ଦିନରୁ ଜଣାଶୁଣା ଅଛି ସତ ।

ଶ୍ରୀରାଣ କହିଲ—ଭାଇନା, ଆମେ ଗ୍ରେଟ ଜାତିର । କହିବାକୁ ସାହସ ପ୍ରାୟନି ! ଯେତେବେଳେ ଏଥର ପାଦଧୂଳି ଦେଇଛ ପେତେବେଳେ ଦି'ଶୂର ଦିନ ଏଠି ଏଥର ରହନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ? ବୋହୁର ବଡ଼ କଛା, ଆପଣ ଦି'ଦିନ ରହନ୍ତେ । ଆପଣଙ୍କ କହିବାକୁ ମୋତେ କହିଛି ।

ହଜାରୀ ଏଠି କୁଟୁମ୍ବପଣିଆର ନିମ୍ନଲିଖ ଖାଇବାକୁ ଆସିନି । ଏପରି କି ଆଜି ଉପରି ବେଳା ବାହାରିଯାଇପାରିଲେ ଭଲ ହେବ । ଦୁଇଟା ବଡ଼ ହୋଟେଲର କାମ । ସେ ନ ରହିଲେ ସବୁ ବିଶୁଙ୍ଗଳା ହୋଇଯିବ । ହଜାରେ କାମ 'ବୁଝିଲେ ବି ନରେନ୍ ଏବେ ବି ପିଲାଲୋକ । ତା ଉପରେ ଦୁଇଟା ହୋଟେଲର କ୍ୟାମ ଦାୟିତ୍ବ ଦେବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ବି ।

ଶ୍ରୀରାଣ ସମୟରେ ବୋହୁଟି ବି ଠିକ୍ ଏଇ ଅନୁରୋଧ କଲା—ଏବେ ଦୁଇଦିନ ରହିଯିବାକୁ ହେବ । ଯିବା ପାଇଁ ତନାପନା କାହିଁକି ? ସେଥର ଭଲକର ସେବାଯନ୍ କରି ନ ପାରି ସେମାନଙ୍କ ମନରେ କଷ୍ଟଅଛି । ଏଥର ତାହା ହେବାକୁ ଦେବନି ।

ହଜାରୀ ହସି କହିଲ—ମା ! ସେଥର ଦି'ଦିନ ରହିଥିଲେ କିଛି ଯତି ନ ଥୁଲ; କିନ୍ତୁ ଏଥର ତ ଆଉ କଛା କଲେ ବି ରହିବାର ପ୍ରାୟ ନାହିଁ ।

ହଜାରୀର କଥାର ଭାବରେ ବୋହୁଟି ଅବାକୁ ହୋଇ ତାହାର ମୁହଁଆଡ଼େ ଗୁହ୍ଣ

କହିଲ—କାହିଁକି କକା ! ଏଥର ରହିପାରିବେନ କାହିଁକି ? କଥଣ ହୋଇଛି ?

—ସେଥର ଗୁକର ନ ଥିଲ, କହିଥିଲି; ମନେ ଅଛୁ ?

—ଏଥର ଗୁକର ହୋଇଛି, ଚାହିଁଲି । ଭଲ ତ, ଭଗବାନ ଭଲ କରିବାନ୍ତି । କୋଉଁଠି କକା ?

—ଗୋପାଳନଗରରେ ।

—ଓି ! ଜାଣିଲି, ସେଇଥିପାଇଁ ଏ ରାତ୍ରାରେ ଗୁଲି ଗୁଲି ଯାଉବାନ୍ତି ।

—ଠିକ୍ ବୁଝିବୁ ମା, ମୋ ମାଆର ବଡ଼ ବୁଦ୍ଧି ।

ବୋହୁଟି ସନ୍ଧିନ ହସି କହିଲ—ଆହା, ଏହା ଭିତରେ କଣ ଅଛୁ କକା ?

—ବେଶ୍, ତୁ ପନିକରେ ଦେଖିଗୁହଁ କାଟ ମା, ଆଜୁଠି କାଟିପକାଇବୁ । ଜନ୍ମି-
ଗୁଡ଼ାକ ଖୋଇପକା ଏଥର ।

—ଗୋପାଳନଗରରେ କେଉଁଠି ଗୁକର କହୁଛି କକା !

—କୁଣ୍ଡିଙ୍କ ଘରେ ।

—ଖୁବ୍ ବଡ଼ଲେକ ବୋଧହୁଏ ?

—ନିଷ୍ଟିୟ । ନ ହେଲେ କି ରକ୍ତଶୀଆ—ପଡ଼ା ଗାଁରେ । ଖୁବ୍ ବଡ଼ଲେକ ।

—ସେମାନଙ୍କ ଘରେ ପୁଜା ହୁଏ କକା ?

—ଖୁବ୍ ଜାକନମକରେ ପୁଜା ହୁଏ । ମଞ୍ଚ ପ୍ରତିମା, ଯାତ୍ରା, ଶୀତନାଟ (ପଂଚିଲି) ।

—ମୋତେ ନେଇ ଦେଖେଇଅଣିବେ ଏଥର ପୁଜା ସମୟରେ । ଆପଣଙ୍କ କୌଣସି
ଅସୁରିଧାରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେବନି । ଆମ ଘରେ ଶଗଡ଼ ଅଛୁ । ସେଥୁରେ ଚଢ଼ି ବାପ ଝିଅ
ଯିବୁ । ଆଉ ତା ପରଦିନ ଦେଖାଗୁଣା କରି ଫେରିବୁ । କେମିତି ?

—ବେଶ୍ ତ ।

—ନେଇଯିବେ ତା' ହେଲେ; କଥା ରହିଲ କିନ୍ତୁ । ମୁଁ କେବେ କେଉଁଠିକ ଯାଇନି
କକା ! ବାପର ଗାଁ, ଆଉ ଶଶ୍ଵରଦୟର ଗାଁ ହୋଇ ଦିନ ଗଲ । କୋଉଁ ବଡ଼ ଜାଗାକୁ
ଯିବାକୁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । ନେଇଯାଉଛୁ କିଏ ?

ହଜାର ମନରେ ଅଛି କଷି ହେଲା । ଝିଅଟାକୁ ଟିକିଏ ସହର-ବଜାର-ମୁହଁ ଦେଖାଇ
ଅଣିବାକୁ ହୁଏ ହେବ । ସେ ବୁଝେଇ କହିଲ, ତା' ଦ୍ୱାରା ଯାହା ହେବ ତାହା ସେ କରିବ ।
ପକୁଳା କଥା ରହିଲା ।

—ଥରେ ତମାଣୁ ଖାର ଖାର କହିଲ—ମା' ସେହି ଟଙ୍କା କଥା ମନେଅଛୁ ?

—ହଁ କକା, ଆପଣଙ୍କ ଟଙ୍କା ଦରକାର ପଡ଼ିବୁ କି ?

—କେତେ ଦେଇପାଇବୁ ?

—ଯେତେବେଳେ ଥୁଲା ଅଣୀ ଟଙ୍କା । ଏଇ ଦୂର ବର୍ଷରେ ଆଉ କୋଡ଼ିଏଟା ହେଇଛି ।

—କିପରି ହେଲା ମା ?

ବୋହୁଟି ଲଜ୍ଜାରେ ମୁଁ ପୋତ କହିଲା—ଆପଣଙ୍କ କୋଈ ବଡ଼ ଭଲଲୋକ । ଗଲାସନ ତମାଖୁ ପୋତ ଦି'ପଇସା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ମୋତେ ସେଥିରୁ କୋଡ଼ିଏଟା ଟଙ୍କା ଅଣିଦେଇ କହିଲେ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋହୁ ରଖିଦେ । ଏ ତୋର ରହିଲା ।

—ବେଶ୍, ଟଙ୍କା ମୋତେ ଦେଇଦେ—ସବୁତକ ।

—ନେଇଯାଆନ୍ତି । ମୁଁ ତ ଆର ଥର କହିଥୁଲି ।

—ଭଲମନରେ ଦେଉଛୁ ତ ମା ?

ବୋହୁ କିଭି କାମୁଦି କହିଲ—ଏମିତିଆ କଥା କହିବେନ କକା ! ଆପଣ ମୋ ବାପ ବସ୍ତୁ ସର ବ୍ରାହ୍ମଣଠାରୁ । ଦିଅସ୍ତି କାଣୀ କରିବି ଆପଣଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇ ଅନ୍ଧାୟ କରିବି ? ଏପରି ଚାହିଁ ଭଗବାନ ଯେପରି ନ ଦିଅନ୍ତି ।

ଝିଅଟିର ସରଳ ବିଶ୍ୱାସରେ ହଜାରର ଆଖିରେ ଲୁହ ଭର ଗଲା । କହିଲ—ବେଶ୍, ତାହା ଦେ, ସୃଧ କି ରକମ ନେବୁ ?

—ଯାହା ଆପଣ ଦେବେ । ଆମ ଗାଁରେ ଟଙ୍କାକେ ଦି' ପଇସା ରେଟ ।

—ସେଇଆ ପାଇଁରୁ ମୋ'ଠାରୁ ।

ହଜାର ଖାଇବାକୁ ବସି କେବଳ ଫୁଲ ଭାବୁଥିଲା—ମାତ୍ର ଶହେ ଟଙ୍କାର ମୁଳଧନରେ ଝିଅଟିକୁ ସେ ଏପରି କିଛି ବେଶି ଲୁହର ଅଂଶ ଦେଇପାରିବନି ତ ? ଅଂଶୀଦାର ସେ କରିଦେବ ତାହାକୁ ନିଷ୍ଟବ୍ଧ ; କିନ୍ତୁ ଶହେ ଟଙ୍କାରେ କେତେ ଆଉ ବାର୍ଷିକ ଲଭ୍ୟ ପଡ଼ିବ । ହଜାରର ଜାହା ଝିଅଟାକୁ ସେ ଆହୁରି କିଛି ବେଶିକରି ଦିଅନ୍ତା । ରେଳଟେ, ହୋଟେଲର ଅଂଶରେ ଅନ୍ୟ କାହାର ନାଁ ରହିବାର ଦ୍ୱାପାରୁ ନାହିଁ । ନାହିଁବା ସେଠାକାର ଆୟ ବେଶି ହୋଇଥାଆନ୍ତା ବଜାରର ହୋଟେଲଠାରୁ ।

ଝିଅପିଆ ପରେ ଅଳ୍ପ କ୍ଷଣ ମାତ୍ର ବିଶ୍ୱାସ କରି ହଜାର ବାହାରିଗଲ । ଯିବା ପୁଣ୍ୟରୁ ହଜାରକୁ ଶହେ ଟଙ୍କା ରଖିଦେଲ । ହଜାର ରାଶାପାଇଁରୁ ଖଣ୍ଡ ହ୍ୟାଣ୍ଡନୋଟ ଏକା-ଦେଳକେ ଟିକଟ ମାରି ଅଣିଥିଲା ।—କେବଳ ଟଙ୍କାର ଝିଅଟି ବସାଇ ନାମ ସଇ କରି-ଦେଲ । ହଜାରର ଅତ୍ୟନ୍ତ ମାୟା ଦେଲ ଝିଅଟିର ଉପରେ । ଯିବା ସମୟରେ ସେ ବାରମ୍ବାର କହିଲା—ଏଥର ଯେତେବେଳେ ଆସିବ, ତତେ ସହର ତୁଳନବାକୁ ଅସିବ, ଏତକ ମନେ ଯେପରି ଥାଏ ମା !

—ଗୋପାଳନଗର ?

- ଯେଉଁଠିକ କହୁବୁ ତୁ
- ସୁଣି କେବେ ଆସିବ ?
- ଦେଖେ, ଏଥର ହୁଏଇ ବେଶି ତେରି ହେବନି ।

ଠାରୁ ନିକଟରେ ବେଳେର ବଜାର । ଦୁଇ କୋଣ ଭିତରେ । ହଜାରୀର ଖୁଲ୍ଲ ଜଙ୍ଗା
ହେଲା—ବାଲୁ ବଜାରରେ ସେହି ଥର ଯେଉଁ ମୁଦର ଦୋକାନରେ ଆଶ୍ରୟ
ନେଇଥିଲ, ତାହା ସହ ଥରେ ଦେଖାଇରନ୍ତା । ଜହାଗର ଅଛି । ଶେଷ ବାତ ଆଜିକୁ
ବାଲୁବଜାରରୁ ବାହାରିଲେ ବି ଆଠଟା ମଧ୍ୟରେ ରାଶାପାଠ ପହଞ୍ଚ ହେବ ।

ବାଲୁବଜାରର ମୁଦ ଦୋକାନ ହଜାରକୁ ଦେଖି ଚିନ୍ତିଲା । ଖୁବୁ ଯତ୍ତ କରି
ରହୁବାର ଜାଗା କରିଦେଲା । ତମାଙ୍କୁ ସଜେଇ ହୁକାର ପାଣି ବଦଳେଇ ହଜାରୀ ହାତରେ
ଦେଇ କହିଲା—ସେବନ କରନ୍ତୁ ନନା, ଆଜି ! ତେବେ ଆପଣ ବର୍ତ୍ତିମାନ କଅଣ
କରୁନ୍ତି ? ସେଥର ତ ଗୁକିରି ତେଷ୍ଟାରେ ବାହାରିଥିଲେ ।

—ହଁ, ସେଥର ତ ଗୁକିରି ପାଇଥିଲି ଗୋପାଳନଗର କୁଣ୍ଡୁବାବୁଙ୍କ ଘରେ ।

—ଓ ! କେଣ୍ଟ କେଣ୍ଟ, ଗୋପାଳନଗର କୁଣ୍ଡୁବାବୁମାନେ ଏ ଆଞ୍ଚଳ ଭିତରେ ଖୁବୁ
ନିଃ କରିଥିବା ବଢ଼ିଲେଇ । ତୁଣିଛୁ ସେମାନେ ବି ଭାବି ଭଲ । କେତେ ଦରମା ଦିଏ ନନା
ଆଜି ?

—ଦେଉଥିଲେ ଦଶଟଙ୍କା, ଆଉ ଖାଇବା ପିଇବା ।

—କୁଟି ନେଇ ଘରକୁ ଯାଇଥିଲ ବୋଧହୁଏ ? ଏବେ ଗୋପାଳନଗର ଯିବ ତ ?

—ନାଁ, ମୁଁ ଆଉ ସେଠାରେ ନାହିଁ ।

ମୁଦ ଦୋକାନ ଦୂରିତ ସ୍ଵରରେ କହିଲ—ଆହା, ସେ ଗୁକିରି ନାହିଁ ? ତେବେ
ବର୍ତ୍ତିମାନ କଅଣ ?

ହଜାରୀ ବସି ବସି ତା ହୋଟେଲର ଉତ୍ତରାଷ ଆନୁପୁର୍ବିକ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲା । ଦୋକାନୀ
ପରିକା ବ୍ୟବସାୟୀ । ଏହା ପାଖରେ ଏ ଗଲ୍ଲ କରି ସୁଖ ଅଛି । ବ୍ୟବସାୟ କାହାକୁ
କହନ୍ତି ଏ ବୁଝେ ।

ବାତ ପ୍ରାୟ ସାତେ ଆଠଟା ବାଜିଲ । ହଜାରୀର ଗଲ୍ଲ ତୁଣି ମୁଦ ଦୋକାନ ତାହାକୁ
ଅନ୍ୟ ଅଣିରେ ଦେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛି । ସତ୍ତମର ସହିତ କହିଲ—ନନା ଆଜି, ରାତ
ହେଲଣି—ରୋଷେଇ ଯୋଗାଡ଼ କରିବାଏ । ତେବେ ଗୋଟାଏ କଥା—ମୋ' ଦୋକାନର
ଜିଜ୍ଞାସନର ଦାମ ପାଇଁ ପରିସାହିଏ ବି ଦେଇପାରିବେନ ।

—ସେ କି କଥା ?

—ନା, ନନା ଆଜ୍ଞା ! ଏବେ ତ ବାଟୋଇ ଗରଖ ନୁହନ୍ତି; ମୋ ପରି ବ୍ୟବସାୟୀ ବକ୍ତୁ-
ଲେକ । ମୋ ଦୋକାନରେ ଦୟା କରି ପାଦଧଳ ଦେଇଛନ୍ତି । ମୋର ଯାହା ଅଛି ଦିଅଟି
ବିଦୂରର ଖୁବି ଖାଇ ଯାଆନ୍ତି । ପୁଣି ଯେତେବେଳେ ରାଶାଗାଟରେ ଆପଣଙ୍କ ହୋଟେଲକୁ
ଯିବି ସେତେବେଳେ ଆପଣ ମୋତେ ଖୁଆଇବେ ।

ହୁକାଶ ଜାଣେ, ଏ ଅନ୍ଧକରେ କେଇକମ ହିଁ ନିୟମ । ବ୍ୟବସାୟୀ ଲୋକମାନଙ୍କର
ପରିଷର ମଧ୍ୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସହାନୁଭୂତି ଓ ଶାନ୍ତି ଏବେ ବି ଏହିସବୁ ପଡ଼ାଗାଁ ଆଶଳରେ
ଅଛି । ରାଶାଗାଟ ପଚି ସହର ଜାଗରେ କଲିଗୋଲର ଆହାର୍ତ୍ତାଓ୍ମାରେ ଏହା ନଷ୍ଟ ହୋଇ
ଯାଇଛି ।

ରାତିରେ ଦୋକାନ ବେଶ୍ଟ ଭଲ ଖିଆପିଆର ଯୋଗାଡ଼ କରିଦେଲ । ଯିଅ, ମଇତା
ଆଣିଦେଲ । ଲୁଚି ଭାଜି ଖାଇବାକୁ ହେବ । ହଜାଣ୍ଡର କୌଣସି ଆପଣି ଠାକିଲ ନାହିଁ ।
ଛ୍ରେଷ୍ଠ ଗୋଟାଏ ରେହମାଇ କେଉଁଠାରୁ ଆଣି ପହଞ୍ଚେଇଲ । ଡଟକା ପୋଟଳ, ବାଇରଣ;
ପ୍ରାୟ ଅଧୟେର ଗାଡ଼ା ଦୂଧ । ବାଲୁବଜାରର ଉତ୍ତରଷ୍ଟ ସନ୍ଦେଶ ।

ହୁକାଶ ଦୟୁରମତେ ଲକ୍ଷିତ ଓ ଅପ୍ରତିଭ ହୋଇପଡ଼ିଲ । ଏପରି ଜାଣିଥିଲେ ସେ
ଏଠାକୁ ଆସି ନଥାନ୍ତା । ମିଛେ ମିଛେ ବିଶ୍ୱାସକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା—ଅର୍ଥର ସେକଥା କହିବାକୁ
ଗଲେ ଲୋକଟି ଖୁବ୍ ଦୁଃଖ କରିବ । ଏଇ ଧରଣର ନିଃସ୍ଵାର୍ଥ ଆଭିଥେୟତା ସହର-
ବଜାରରେ ହୁକାଶ ଆଖିରେ ପଡ଼େନାହିଁ । ଏଇ ସବୁ ପଞ୍ଚା ଆଶଳରେ ଇ ଏବେ ବି ଏହା
ଅଛି । ହୁଏତ ଦୂରବର୍ଷ ପରେ ଆଉ ରହିବ ନାହିଁ ।

ପରଦିନ ସକାଳେ ହୁକାଶ ଦୋକାନୀ ନିକଟରୁ ବିଦାୟ ନେଲ ସତ; ନିନ୍ତୁ ରାଶାଗାଟ
ନ ଆସି ବୁଲିବା ବାଟରେ ଗୋପାଳନଗର ଗଲ ତା'ର ପୁରୁଷା ମୁନିବ ଘରକୁ । ସେଠି
ତା'ର ଗୋଟାଏ ଲୁଗା ପୁଟୁଳି ଆଜିଯାଏ ବି ପଡ଼ିଛି । ଆଣିବ ଆଣିବ କରି ଆଉ ଆଣି
ହୋଇନି ।

ବାଟରେ ବେଳ ବଢ଼ିଲ ।

ବାପ୍ତାକଡ଼ରେ ବଣ-ଜଙ୍ଗଲଦେଶ ଛ୍ରେଷ୍ଠ ପୋଖରୁଟିକ ଦେଖି ହୁକାଶର ମନେପଡ଼ିଲ
ଏହାର ପାଖରେଇ ଗ୍ରାନଗର ସିମଳେ ଗ୍ରାମ ।

ହୁକାଶ ଗାଁ ଭିତରେ ପଣ୍ଡିଲ । ତାହାର ଖୁବ୍ ରହୁ ରହୁ ହେଲା—ସେ ଯାହା ଏବେ
ଅଗ୍ରଯୁ ନେଇଥିଲ ଏବେ ସେହି ଉତ୍ତରଲେକ ସଙ୍ଗେ ଦେଖାକେଯାଇ ତେବେ ଯାଏଇ

ଯିବ । ଅନେକ ଦିନ ପରେ ଯେତେବେଳେ ଏଇ ପାଠରେ ଆସିଛୁ, ତାଙ୍କର ସମ୍ମାଦ ଲେବାଟା ଦରକାର ସତେ ।

ବିହାରୀ ବାଡୁକ୍କୋଣ୍ଯ ମହାଶୟ ଘରେ ଥିଲେ । ଏହି ଦୂଇବର୍ଷରେ ତାହାଙ୍କର ଗେହେର ମେଲେରିଆରେ ଆହୁର ଶିର୍ଷେ ହୋଇଯାଇଛି । ମୁଣ୍ଡର ବାଳସବୁ ପାଚିଯାଇଛି । ଆଗିଦାନ୍ତ ଗୋଟାଏ ଦି'ଟା ପଡ଼ିଯାଇଛି । ବାଡୁକ୍କୋଣ୍ଯ ମହାଶୟ ହଜାରାକୁ ଦେଖି ଚିନ୍ତା ପାରିଲେ । ଶ୍ରାମ୍ୟ ଆଶ୍ରମେସୁତାର କୌଣସି ଦୁଃଖ ହେଲନ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହାତଗୋଡ଼ ଧୋଇବାକୁ ପାଣି ଅଶାଇଦେଲେ ଏବଂ ଏବେଳା ଅନ୍ତରେ ରହି ଆହାର ନକରି ତାହାର ସେ ଯିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ, ଏ କଥାଟି ହଜାରାକୁ ଜଣାଇଦେଲେ । ଘର ଆଗରେ ଥିବା ନନ୍ଦାଗର୍ଜିରୁ ପଇଡ଼ ତୋଳିବା ପାଇଁ ସେତିକିବେଳେ ହିଁ ଲୋକ ଚଢାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ ।

ଗାଁରେ ଲୋକ ସେତେବେଳେ ଯେତେ ନଥିଲେ । ଏଇ ଦୂଇବର୍ଷରେ ଯେପରି ଆହୁର ଜନଶୂଳ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ବାଡୁକ୍କୋଣ୍ଯ ମହାଶୟଙ୍କ ଘରର ଦୁଇର ଦିଗରେ ବାଉଁଶବଶର ଆର ପାଖରେ ସେଥର ଗୋଟିଏ ଘର ଗୁହ୍ୟ ଥିଲେ । ଏଥର ସେଠି ଶୂନ୍ୟ ଡିହଟା ପଡ଼ିଛି । ବିହାରୀ ବାଡୁକ୍କୋଣ୍ଯ କହିଲେ—କିଏ ? ଓ, ଦୁଲଳ ତ ? ନା, ସେମାନଙ୍କର ଆଉ କେହି କାହିଁ । ଦୁଲଳ ଓ ତା'ଭାଇ ନେପାଳ ଦୁହେଁ ଏକା କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ମରିଗଲେ । ଦୁଲଳର ସ୍ତ୍ରୀ ବାପ୍‌ଦେଇରକୁ ରୁକ୍ଷିଗଲ ପୁଅ ଓ ଦ୍ଵୀଞ୍ଜଙ୍କ ହାତ ଧରି; ଆଉ ନେପାଳ ତ ବିକାହ କରି ନଥିଲ । ଫଳରେ ଘରବାଡ଼ ଭୁଲ୍କରେ ମଣିଗଲ । ଆଉ ଗାଁର ହୋଇଛି ଏଇ ଦଶା । ଆପଣ ଆସିବେ ବୋଲି କହିଥିଲେ, ଆସନ୍ତୁ ନା, ଏଇ ଦୁଲଳ ଡିହରେ ଘର ତୋଳନ୍ତୁ । କିମ୍ବା ରୁକ୍ଷିଅପନ୍ତୁ, ରାତ୍ରାକଢ଼ରେ ମୁଁ ଜମି ଦେଇଛି ଆପଣଙ୍କ । ଆମ ଗାଁରେ ଏବେ ଲୋକ ଦରକାର । ଆପଣ ଆସନ୍ତୁ, ଖୁବୁ ଭଲ ଧାନଙ୍କମି ଦେବ ଆପଣଙ୍କ, ଆଉ ଆମ୍ବାପଣସର ବଜିରୁ କେତେ ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତି ! ବଡ଼ ବଡ଼ ଆମ୍ବାପଣସର ବଜିରୁ ପୃଷ୍ଠପଡ଼ାରେ ଘୋର ଜଗଲ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଛି । ଲୋକ ନାହାନ୍ତି ଆଜା, କିଏ ଭୋଗ କରିବ ଆମ୍ବା ପଣସ ବଜିରୁ ? ଆପଣ ଆସନ୍ତୁ । ରୁଚିଟା ବଡ଼ ବଡ଼ ବଜିରୁ ଆପଣଙ୍କ ଜିମା ଦେଇଛି । ଆମ ଗାଁପରି ଖାଦ୍ୟ-ସୁଖ ଆଉ କେରାଟି ପାଇବେ ନାହିଁ । ଆଉ ଏତେ ଶତ୍ରୁ—ଦୂଧ କହନ୍ତୁ, ଫଳ-ପକୁରି କୁହନ୍ତୁ, ମାଛ କୁହନ୍ତୁ—ସର୍ବ ଶତ୍ରୁ ।

ହଜାରୀ ବାଡ଼ିଲ—ଜିନିଷ ଶତ୍ରୁ ନହୋଇ ଉପାୟ କଥା ? କିଣିବା ଲୋକ କିଏ ଅଛି ? ଗୋଟାଏ କଥା ତା ମନରେ ଭାବାରୁ ସେ ବିହାରୀ ବାଡୁକ୍କୋଣ୍ଯ ପଶୁଗଲ—ଗାଁରେ ଲୋକ ନାହାନ୍ତି ତ ଜିନିଷପତନ କରେ କିଏ ? ଏଇ ପନ୍ଥପରିବା, ଦୂଧ...
‘ବାଡୁକ୍କୋଣ୍ଯ ମହାଶୟ କହିଲେ—ଏଇ ଯେ, ଆପଣ ବୁଝିପାଇଲେ ନାହିଁ । ଉତ୍ତରିଲେକେ

ମନ୍ଦିରକ ଯାଇଚନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଚଷାଲୋକଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣଶ ବଢ଼ୁ ତ ଖୁବ୍ । ସିମଲେ ଗୀର ବାହାରେ ପଡ଼ିଆ ଭିତରେ ଦେଖିବେ ଶହେର ଗୁଷ୍ଟା, କାଞ୍ଚିଣ୍ଡ ଓ ବୁଣାଳିଙ୍କ ଘର । ପେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମ୍ୟାଲେରିଆ ନାହିଁ । ଯେତେ ରୋଗବାଲ, ସବୁ ଏଇ ଭଡ଼ିଲୋକଙ୍କ ପଡ଼ାରେ ଅଛି ? ପଡ଼ାକୁ ପଡ଼ା ଏକାବେଳକେ ଡଳୁଡ଼ିଗଲ ରୋଗରେ ।

ବିହାରୀ ବାଉସ୍ତ୍ରେଙ୍କର ଗୁରିଟି ପୁଅ । ବଡ଼ପୁଅଟିର ବିକାହ ବର୍ଷେଣ୍ଟେ, ହେଲ କହିଲେ । ସେ ପୁଅଟିର ସ୍ଥାପନ ଏତେ ଖେପ ଯେ ହଜାରାର ମନେହେଲ—ଏ ଗୀରେ ଯଦି ଅଛି ଦୁଇ-ଦିନ ବର୍ଷ ପୁଅଟି ଏହିପରି ଭାବରେ କଟାଏ, ତେବେ ବାଉସ୍ତ୍ରେବାବୁଙ୍କ ପୁଅଟି-ବଧୁକୁ ଶଙ୍ଖାସିନ୍ଧୁରର ମାୟା ଛୁଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

କିନ୍ତୁ ସେ ପିଲାଟିର ଘର ଛୁଡ଼ି କୁଆଡ଼େ ଯିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଜମିନମା ଗୁଷ୍ଟା-ଆବାଦର ସବୁ କାମ ତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ହୁଏ । ବୃକ୍ଷ ବାଉସ୍ତ୍ରେ ମହାଶୟ ଏକପ୍ରକାର ପଇଁ ହୋଇଥିବିଲୁ । ବଡ଼ପୁଅଟି ଏକମାତ୍ର ଭରଯା । ତା' ପରେ ପିଲାଟି ଲେଖାପଢ଼ା ଏମିତି କିଛି ଜାଣିନି ଯେ ବିଦେଶକୁ ଯାଇ ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କରିପାରିବ । ତା'ର ବିଦ୍ୟାର ଦୌଡ଼ ଗ୍ରାମର ଭଇ ପ୍ରାଥମିକ ପାଠଶାଳା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । କେବଳ ତା'ର କାହିଁକି ? ଅନ୍ୟ ପିଲାମାନଙ୍କର ବି ସେଇଆ ।

ତେବେ ବି ହଜାରୀ କହିଲୁ—ବାଉସ୍ତ୍ରେବାବୁ ! ଗୋଟାଏ କଥା କହିବି, ଆପଣ ଯଦି କିଛି ମନେ ନକରନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପିଲାକୁ ମୁଁ ରଣ୍ଧାଟ ନେଇୟାଇ ହୋଇଲେ କାମରେ ଭର୍ତ୍ତିକରି ଦେଇ ପାରିବ । କିମେ ବେଶ ଉନ୍ନତ କରିପାରିବ ।

ବିହାରୀ ବାଉସ୍ତ୍ରେ କହିଲେ—ଭାତବିକା ହୋଇଲରେ ? ନାଁ ମାଫ୍ କରିବେ, ସେବୁ ଅମ୍ବମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ହେବନି । ଆମ୍ବମାନଙ୍କ ବଂଶରେ ସେପରି କେବେ—ସେପରି ଆମ୍ବମାନଙ୍କର କାମ ନୁହେଁ...

ହଜାରୀ ଆଉକିଛୁ କହିବାକୁ ପାହସ କଲନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀନଗର ସିମଲେରୁ ବାହାରି ଯେତେବେଳେ ସେ ପୁଣି ବଡ଼ରାପାକୁ ଉଠିଲୁ ସେତେବେଳେ ସେ ପୁଅଥର ପରି ଗୋଟାଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛୁଡ଼ିଲା...ଏପରି ନିରୂପଦ୍ରବ ନିଷ୍ଠିନ୍ତ ସୁଖ ମୁଣ୍ଡ ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ସେ ପୁଣି ତାର ସହ୍ୟ ହେବନାହିଁ ।

ଗୋପାଳନଗରରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ପାଞ୍ଚଟା ବାଜିଲ ।

ଗୋପାଳନଗର କୁଣ୍ଡିପରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ ହଜାରୀ ଯଥେଷ୍ଟ ଶାତିର ପାଇଲ । ପୁଣିକାରର ବଡ଼ କର୍ତ୍ତା ଖର୍ଷି ହୋଇ କହିଲେ—ଆରେ ହଜାରାନନା ଯେ, କେହିଏ ଥିଲ

ଏତେ ଦିନ ? ଆସନ୍ତୁ ଆସନ୍ତୁ ।

ଘରର ଝିଆମାନେ ବି ଖୁସି ହେଲେ । ହଜାରାନନାର ରାନ୍ଧଣା ସମ୍ମରେ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଅଛି ବି ସେମାନେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୁଅନ୍ତି । ଲୋକଟା ସେ ଗୁଣୀ, ଏ ବିଷୟରେ ଘରର ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତରେତ ନାହିଁ । ଏମାନେ ହଜାରାର ପୁରୁଣା ମୁନିବ । ସୁତରଙ୍ଗ ସେ ଏମାନଙ୍କ ନ୍ୟାୟ ପ୍ରାପ୍ୟ ସମ୍ମାନ ଦେବାକୁ ଶୁଣୁ କଲାନାହିଁ । ବଡ଼ବାବୁର ସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ —ନନା ଆଜି, ଦୁଇଦିନର ଛୁଟି ନେଇ ଗଲ; ଆଉ ଦୁଇ ବର୍ଷ ଦେଖାନାହିଁ—ବ୍ୟାପାର କ'ଣ କହନ୍ତୁ ତ ? ଦରମା ବାଜା । ତା' ବି ନେଲ ନାହିଁ । କଥଣ ହୋଇଥିଲ ?

ଏମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ କରିଥାଅନ୍ତି । ରୋଷେଇଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରତି ବି ସେ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନରେ କାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ନାହିଁ । ମହିଆ କର୍ତ୍ତାର ଝିଅ ନିର୍ମଳାର ସେଥର ବିବାହ ହୋଇଥିଲ । ସେ ଶଶ୍ଵରରୁରେ ଥୁବାବେଳେ ହିଁ ହଜାରା ଏମାନଙ୍କ ପରୁ ଗୁକର ଗୁଡ଼ି-ଦିବ । ନିର୍ମଳା ଏଠାକୁ ଏବେ ଆସିଛି । ସେ ହଜାରାର ପାଦଧୂଳି ନେଇ ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲ—ବେଶ୍ ତ ଆପଣ, ଶଶ୍ଵରଦୟ ଆସି ଦେଖେ, ଆପଣ ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ସେ ସେଇ ବିବାହ ପରଦିନ ଆପଣଙ୍କ ହାତରାନ୍ଧଣା ଖାଇ ଯାଇଥିଲେ । ମୋତେ କହିଲେ, ତୁମ ନନାଟି ଖୁବ୍ ଭଲ । ତାଙ୍କ ହାତରାନ୍ଧଣା ଆଉ ଦିନେ ନ ଖାଇଲେ ଚଲିବନି । ଓ ମା', ଆସି ଦେଖେ କିଏ କୁଆଡ଼େ—କେଉଁଠି ଥୁଲ ଏତେ ଦିନ ? ସେଇ ରକମ ମାଂସ ରାନ୍ଧନ୍ତୁ ତ ଦିନେ । ଏବେ ରହିବେ ତ ଆମ ପରେ ?

ହଜାରାର କଷ୍ଟ ହେଲ ଏମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପ୍ରକୃତ କଥା ପ୍ରକାଶ କରି କହିବାକୁ; ତେବେ ବି କହିବାକୁ ହେଲ । ନିର୍ମଳାକୁ କହିଲ—ତୁମକୁ ମୁଁ ମାଂସ ରାନ୍ଧ ଖୁଆଇ ଯିବି ମା । ଦୁଇଦିନ ତୁମର ଏଠି ରହି ସମସ୍ତଙ୍କ ନିଜ ହାତରେ ରୋଷେଇ କରି ଖୁଆଇବି, ତା ପରେ ଯିବି ।

ବଡ଼ କର୍ତ୍ତା ଶୁଣି ଖୁସି ହୋଇ କହିଲେ—ରାଣ୍ଯାଟର ପ୍ଲାଟ୍‌ଫର୍ମରେ ସେଇ ନୃତନ ହୋଟେଲେଟି ଆପଣଙ୍କର ? ବେଶ୍, ବେଶ୍, ଆମେ ବ୍ୟବସାୟୀ ଲୋକ ନନା ଆଜି ! ଏଇଟା ବୁଝୁ ଯେ ଗୁକରା କରି କେହି କେବେ ଉନ୍ନତି କରିପାରେନା । ଉନ୍ନତ ଅଛୁ ବ୍ୟବସାୟରେ; ତାହା ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟ ହେଉ । ଆପଣ ଭଲ ରାନ୍ଧନ୍ତି । ଏଇ ହୋଟେଲ ବ୍ୟବସାୟ ହିଁ ଆପଣଙ୍କର ଟିକ୍ ବ୍ୟବସାୟ—ଯେଉଁଠା ଯିଏ ବୁଝେ ବା ଜାଣେ । ଆପଣ ଉନ୍ନତ କରିବେ ।

ଅସିବା ସମୟରେ ଏମାନେ ହଜାରାକୁ ଏକଯୋଡ଼ା ଖୋଡ଼ି ଗୁଡ଼ର ଦେଲେ ଏବେ ପ୍ରାପ୍ୟ ବେତନ ଯାହା ବାକି ଥିଲ ସବୁ ଚୁକ୍ତି କରିଦେଲେ । ହଜାରା ବେତନ ନେବାକୁ ଆସି ଉଥିଲୁ, ଏବେ ତାହା କହିବା ତାକୁ ସାଜେନା । ସମ୍ମାନର ସହିତ ହାତପାତି ସେ ଟଙ୍କା

ଓ ଲୁଗା ପ୍ରହଣ କରି ଗୋପାଳନଗରରୁ ବିଦାୟ ହେଲା ।

ରାଣୀଦାଟ ସ୍ତେସନରେ ଓହେଳିକବା ମାନେ ନରେନ୍ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା । ସେ କହିଲ—
କୁଆଡ଼େ ଯାଇଥୁଲ ମାମୁଁ ! ଘରର ସମସ୍ତ ଭାବ ବ୍ୟସ୍ତ । କାଲି ରେଲଟ୍ରେ ଇନ୍‌ପ୍ରେକ୍ସର
ଆସିଥିଲେ । ଆମ ହୋଟେଲ ଦେଖି ଖୁବୁ ଖୁସି ହୋଇ ଯାଇଚନ୍ତି । ସ୍ତେସନର ଗପାର୍ଟ
ବହରେ ଦେଖି ଭଲ ଲେଖିଚନ୍ତି ।

—ଟେପୀ ଭଲ ଅଛୁ ?

—ହଁ, କାଲି ଆମେ ସମସ୍ତେ ଟକି ଦେଖିବାକୁ ଗଲୁ ମାମୁଁ ? ମାର୍ଛି, ମୁଁ ଆଉ
ଆଶାଲତା । ମାର୍ଛି ଟକି ଦେଖି ଖୁବୁ ଖୁସି ହେଲେ ।

ଟେପୀର କଥାଟା ସେ ମାର୍ଛି ଉପରେ ଦେଇ ଚଳେଇଦେଲା ।

—ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା ମାମୁଁ !

—

—କଥଣ ?

—କାଲି ପଡ଼ାନାନୀ ଆସି ଆପଣଙ୍କ ବସାରେ ମାର୍ଛି ସଙ୍ଗେ ଅନେକ ଷଣ ଆଳାପ କରି
ଗଲା । ଆଉ କୁଷୁମନାନୀ ଥରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବାକୁ କହିଛୁ । ସେ ବି କାଲି
ଆସିଥୁଲା ।

ହକାରୀ ପରେ ପଣିବାମାନେ ଟେପୀ ଓରଫ୍ ଆଶାଲତା ଏବଂ ତାହାର ମାଆ
ଦି'ଜଣୟାକ ଟକି ଗପରେ ମୁଖର ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଜୀବନରେ ଏଇ ପ୍ରଥମ । ସେମାନେ
କେବେ ବି ସେ ଜିନିଷର କଳନା କରିନାହାନ୍ତି । ଆଉ ଦିନେ ଦେଖିବାକୁ ହେବ । ଏଥର
କିନ୍ତୁ ଟେପୀ ବାବାକୁ ନନେଇ ଗୁଡ଼ିବ ନାହିଁ । କାମ ତ ସବୁ ସମୟରେ ଅଛୁ । ଦିନଟାଏ
ବି କଥଣ ସମୟ କରି ଯାଇହେବନାହିଁ !

—କି ଗୀତ ଗାଇଲେ ! ଚମକାଇ ଗୀତ ବାବା ! ମୁଁ ଦି'ଟା ଶିଖି ଆସିଛି ।

—କି ଗୀତ ଲେ ?

—ଗୋଟାଏ ହେଲା—‘ରୁମର ପଥ ଗୁହ୍ନୀ ରହିବ ବସି ଚିରଦିନ’ । ଚମକାଇ ସୁର
ବାପା, ଶୁଣିବ ? ଭଲ ଗାଇପାରିବ ଏଇଟା... .

—ବର୍ତ୍ତମାନ ଥାଉ । ଅନ୍ୟ କେତେବେଳେ ଗାଇବୁ ଯେ ଶୁଣିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଟାଏ
କାମ ଅଛୁ ।

ଟେପୀର ମନ କୁଣ୍ଡ ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୀତଟା ବାବାକୁ ଶୁଣେଇପାରିଥିଲେଁ ଖୁସି
ହୋଇଥାଆନ୍ତା, ତା ନୁହେଁ । ବାବାଙ୍କର ସବୁ ସମୟରେ ଖାଲି କାମ ଆଉ କାମ ।

ଚେପୀର, ମଆ କହିଲ—ହର ହେ, କାଳି ପଡ଼ା ବୋଲି ଗୋଟାଏ ଝିଅ ଅସିଥିଲ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବାକୁ । ବେଶ୍ ଲେକଟା । ତାଙ୍କ ହୋଟେଲରେ ବୁମେ କୁଆଡ଼େ କାମ କରୁଥିଲ ?

ହଜାରୀ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ପରୁଲୋ—କଥଣ କହିଲ ପଡ଼ାନାମ ?

—ଗପ କଲ ବସି । ପାନ ଭାଙ୍ଗି ଦେଲି, ଖାଇଲ । ସେମାନଙ୍କର ସେ ହୋଟେଲ ଉଠି ଯାଉଛି । ଆଉ ଚକ୍ରନି, ଏଇସବୁ କହିଲ ।

ହଜାରୀ ଏବେ ବି ଢାକୁ ସ୍ଵଭାବ ଅଣିରେ ଦେଖେ । ପଡ଼ାନାମ, ସେଇ ଦୁର୍ଗ୍ରୀ ପ୍ରତାପୀ ପଡ଼ାନାମ । ତା ଘରକୁ ଅସିଥିଲ ଚାଲି, ତା'ର ସ୍ତ୍ରୀ ସହିତ ଯବେଇ ହୋଇ ଆଳାପ କରିବାକୁ ! ହଜାରୀ ନିଜକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ପାଦନିତ ମନେକଲ । ପଡ଼ାନାମ ତା ଘରେ ପାଦଧଳି ଦେଇ ଯେପରି ତା'କୁ କୃତାର୍ଥ କରିଦେଇ ଯାଉଛି ।

ଚେପୀ କହିଲ—ବାପା, ନରେନ୍ ଭାଇଙ୍କୁ ମୁଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଛି । ନରେନ୍ ଭାଇ ମୋତେ କହିବନ୍ତି, ମତେ ମାଂସ ରାନ୍ଧ ଖୁଆଇବାକୁ ହେବ । ବୁମେ ମାଂସ ଅଣିଦିଅ ।

ହଜାରୀ ଏଥାହର ସବୁକାମ ଶେଷ କରି କୁସୁମ ଘରକୁ ଯିବାକୁ ବାହାରିଗଲ । ବାଟରେ ହଠାତ୍ ପଡ଼ାନାମ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା । ପଡ଼ାନାମ ପିନ୍ଧିଛୁ ମଇଳା ଲୁଗା, କେବେହେଲେ ହଜାରୀ ଜୀବନରେ ଯାହା ଦେଖି ନଥିଲ ।

ହଜାରୀ କହିଲ—ହାତରେ କଥଣ ପଡ଼ାନାମ ? କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛ ?

ପଡ଼ା ହଜାରାକୁ ଦେଖି ଠିଅହେଲ । କହିଲ—ନନା ଆଞ୍ଜି, କେବେ ଫେରିଲ ?

—ହାତରେ ତେନ୍ତୁଳି ଟିକିଏ ନେଇ ଆସିଲ ହୋଟେଲରୁ ।

ହଜାରୀ ମନେ ମନେ ହସିଲ । ‘ହୋଟେଲରୁ ଲୁଚେଇ ଜିନିଷ ନେଇଯିବାର ଅଭ୍ୟାସ ଏବେବି ଯାଇନାହିଁ ପଡ଼ାନାମର ।

ହଜାରୀ ବାଟ କଟେଇ ଗୁଲିଯିବାର ତେଣ୍ଟାକଳ କିନ୍ତୁ ପଡ଼ା କହିଲ—ଶୁଣ, ଠିଆ ହୁଅନା ନନା ଆଞ୍ଜି । କାଲି ତୁମ ବସାକୁ ଯାଇଥିଲି ଯେ ! ଭାଉଙ୍କ କହିନି ?

—ହଁ ହଁ, କହିଥିଲ ।

—ଭାଉଙ୍କ ବଡ଼ ଭଲିଲେକ । ମୋ ସଙ୍ଗରେ କେତେ ଗପକଲ । ଆଉ ଦିନେ ଯିବି ।

—ବା ! ଅସିବ ସତେ ପଡ଼ାନାମ ! ବୁମାନଙ୍କ ଏ ଘର, ଯେତେବେଳେ ରଙ୍ଗା ଦିଲା । ହୋଟେଲ କିପରି ଗୁଲିଛି ?

—ମନ ଗୁଲୁନି । ଏକ ପ୍ରକାର ଗୁଲିଛି ।

—ବେଶ୍ମ ବେଶ୍ମ । ତେବେ ବର୍ତ୍ତିମାନ ଆସୁଛି ପଦ୍ମାନାନୀ ।

ହଜାରୀ ଗୁଲିଗଲ —ଶ୍ଵରିଲା—ଏକ ପ୍ରକାର ଗୁଲିଛୁ କହିଲା, ଅଥର କାଳ ପରେ ବସି ଗପକର କହୁଛି ହୋଟେଲ ଆଉ ଚକ୍ରନି, ହିଂସିବ । ପଦ୍ମାନାନୀ ଭାଙ୍ଗିବ ପଛକେ ନାହିଁ ।

କୁମୁମ ପରେ ହଜାରୀ ଅନେକ ବେଳଯାଏ କଥାବାର୍ତ୍ତୀ କଲା । କଥା କଥାକେ ନରୁନଗୀର ବୋହୃଷ୍ଟିର କଥା ମନେପଡ଼ିବାଷଣୀ ହଜାରୀ କହିଲା—ହଁ, ଗୋଟାଏ କଥା କୁମୁମ ମା । ଚନ୍ଦ୍ର ଏତେଁଶୋଲାର ବନମାରୀର ସୀର ସ୍ଥିଆର କି । ତୋତେ ନାନୀ ବୋଲି ତାକେ ଗୋଟିଏ ହିଅ । ବାହା ହୋଇଛୁ ନରୁନଗୀରେ ।

କୁମୁମ କହିଲା—ଶୁଭ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର । ତା'ର ନାଁ ତ ସୁବାସିନୀ । ତାକୁ କେମିତି ଜାଣିଲା ବାବା ଆଜି ?

ହଜାରୀ ବୋହୃଷ୍ଟ ସମୟରେ ସବୁକଥା ଖୋଲି କହିଲା—ତାର ଟଙ୍କା ନେଇ ଆସିବା, ହୋଟେଲରେ ତାକୁ ଅଂଶୀଦାର କରିବା ଉତ୍ସାଦ ସବୁକଥା ।

କୁମୁମ କହିଲା—ଏ ତ ବଡ଼ ଶୁଣିବ କଥା । ଆପଣଙ୍କ ହୋଟେଲରେ ଟଙ୍କା ଖଟେଇଲେ ତା ଭବିଷ୍ୟତର ଗୋଟାଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଗଲା ।

—କିନ୍ତୁ ଯଦି ଆଜି ମରିଯିବ ମା' ! ସେତେବେଳେ କେଉଁଠି ରହିବ ହୋଟେଲ ?

—ସେ କଥା କୁହନ୍ତୁ ନାହିଁ—ହୁଣ୍ଣି...

କୁମୁମର ଅବସ୍ଥା ଆଜିକାଲି ଫେରିଛୁ । ହଜାରୀ ତାକୁ ଖାଲି ମହାଜନ ହିସାବରେ ଦେଖେନାଃ ହୋଟେଲର ଅଂଶୀଦାର ଭାବରେ । ପ୍ରତି ମାସରେ ତରିଶ ବଢ଼ିଶ ଟଙ୍କା ଦିଏ ମାପିକ ଲଭର ଅଂଶ ସ୍ବରୂପ ।

କୁମୁମ କହିଲା—ଏମିତିଆ କଥାସବୁ କୁହ କାହିଁକି ? ସେଥିରେ ମୋର କଷ୍ଟ ହୁଏ । ଆଶ ଅଛନ୍ତି । ସେଇଥିଲାଗି ଆଜି ରଣ୍ଗପାଠ ସହରରେ ମଥାଟେକି ବୁଲିପାରୁଛି । ପିଲିପିଲି ଦି'ଓଳ ଦି'ମୁଠା ଖାଇବାକୁ ପାଉଛନ୍ତି । ଏଇପର ବନ୍ଧା ରଖିଯାଉଥିଲେ ଶଶିର । ଆପଣଙ୍କୁ ସେ କଥା କହିନି । ଯଦି ହୋଟେଲରୁ ମାସକୁ ମାସ ଟଙ୍କା ପାଇ ନଥାନ୍ତି ଏତେବେଳକୁ ଘର ବିଦି ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତା ଦେଶାଭାବରେ । ଏଇ ଟଙ୍କାକେ ଦେଶାସବୁ ଶୁଦ୍ଧିଦେଇବି । ବର୍ତ୍ତିମାନ ଘର ମୋ ନାଁରେ । ଆପଣଙ୍କ ଦୌଲତରେ ହିଁ ସବୁ ଆଜି ! ମୋ ଆଖିରେ ଆପଣ ଦେବତା ।

ହଜାରୀ କହିଲା—ଦେବୁ ଆଜି ମା' ! ଥରେ ଜଣ୍ଣେସନର ହୋଟେଲକୁ ଯିବି । ଦଳେ ବଡ଼ଲେକ ଟେଲିଗ୍ରାମ କରିଚନ୍ତି କଲିକତାରୁ । ଦାର୍ଜିଲିଂ ମେଲୁ ସମୟରେ ଏଠି ଖାନା ଖାଇବାକୁ । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମାଂସଟା ନିଜେ ରାତିବି, ତାରରେ ସେଇଆ ଲେଖାନ୍ତି ।

ଦାଙ୍ଗିଳିଂ ମେଲୁରେ ଶୁଣି ପାଞ୍ଚ ଜଣ ବାବୁ ଓହେଇ ହଜାର ରେଲଟ୍ରେ,
ହୋଟେଲରେ ଖାଇବାକୁ ଆସିଲେ । ହଜାର ନିଜ ହାତରେ ମାଂଥ ରାନ୍ଧିଥିଲା । ସେମାନେ
ଖାଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖସି ହୋଇଗଲେ । ହଜାରକୁ ତାକ ଆଲାପ କଲେ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ
ଜଣେ କହିଲା—ହଜାରବାବୁ ! ଆପଣଙ୍କ ନୀ କଲିକତାରେ ପହଞ୍ଚିଲଣି, ଜାଣନ୍ତି ତାହା ?
ବଡ଼ଦରେ ଯେଉଁମାନେ ପଶୁଶ ଟଙ୍କା ଦରମାରେ ବୈଷେଜିଆ ରଖନ୍ତି, ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି
ରାଣ୍ଯାଟର ହନ୍ତୁ ହୋଟେଲର ହଜାରନନା ଖୁବ୍ ବଡ଼ ରାନ୍ଧିଣୀଆ । ଆମୁମାନଙ୍କ
ସେଇଟା ପଶାଖା କରି ଦେଖିବା ପାଇଁ ଆଜି ଏଠାକୁ ଆସିବା ହୋଇଛୁ । ତାରରେ କୁହା
ହୋଇଥିଲା ଯେପରି ଆପଣ ନିଜେ ରାନ୍ଧିନ୍ତି । ବଡ଼ ଖୁସି ହୋଇଛୁ ଖାଇ ।

ଏହାର ଅନେକ ଦିନ ପରେ କଲିକତାରୁ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଆସିଲା । ସେଦିନ ଯେଉଁମାନେ
ରେଲଟ୍ରେ, ହୋଟେଲରେ ଖାଇବାକୁ ଯାଇଥିଲେ, ସେମାନେ ପୁନର୍ବାର ଦେଖାକରିବାକୁ
ଆୟୁତ୍ତନ୍ତି ଆରତ୍ତିଲି । ବିଶେଷ କରୁଥାର ଦରକାର ଅଛି । ସାତେ ତିନିଟାର କୃଷ୍ଣନଗର
ଲୋକାଲୁରେ ଦୁଇଜଣ ଉତ୍ତରଲେକ୍ଷଣ ଓହେଇଲେ । ସେଦିନର ସେଇ ଲୋକଟି—ଯିଏ
ହଜାର ରାନ୍ଧିଶାର ଏତେ ପୁଣ୍ୟାତ କରି ଯାଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ତର ସେ ଜଣେ । ଅନ୍ୟ
ଜଣଙ୍କ ବଜାଳୀ ନୁହେଁ; କି କାତର ହଜାର ଚିନ୍ତିପାରିଲା ନାହିଁ । ପୁଷ୍ପର ଉତ୍ତରଲେକଟି
ହଜାର ସଙ୍ଗେ ଅଣ୍ଣ-ବଜାଳୀ ଉତ୍ତରଲେକଟିର ପରିଚୟ କରଇଦେଇ ହନ୍ତୀରେ କହିଲେ—
ଏହାଙ୍କ କଥା ହିଁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ କହିଥିଲି । ଏଇ ସେ ହଜାରନନା ।

ଅଣ୍ଣ-ବଜାଳୀ ଉତ୍ତରଲେକଟି ହସି ହସି ମୁହଁରେ ହନ୍ତୀରେ କଥଣ କହିଲେ ହଜାର ଭଲ
ବୁଝିଲା ନାହିଁ । ବିନାତ ଭାବରେ ବଜାଳୀ ବାବୁଟିକୁ କହିଲା ଯେ, ସେ ହନ୍ତୀ
ବୁଝିପାରେନା ।

ବଜାଳୀ ବାବୁଟି କହିଲେ—ଶୁଣନ୍ତି ହଜାରବାବୁ, କଥାଟା କହୁଛି । ମୋର କଷ,
ହେଉଛନ୍ତି ଗୁରୁରାଟୀ । ବଡ଼ ବ୍ୟବସାୟୀ—ଧୂରନ୍ଧର; ଶାତେ କମାନର ବଡ଼
ଅଂଶୀଦାର । ଜି. ଅଜ. ପି. ରେଲର ସବୁ ହନ୍ତୁ ରେଷ୍ଟ୍ରେଣ୍ଟର କଣ୍ଠୁ କଟର ହେଲେ
ଖାତେ କମାନ । ସେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ କହିବାକୁ ଆସିଚନ୍ତ ସେମାନଙ୍କର ସବୁ ହୋଟେଲର
ରାନ୍ଧିଶା ଦେଖାଣ୍ଟା, ତିକାରଣ କରିବା ପାଇଁ ଦେବିହେଟଙ୍କୁ ଦିନମାରେ ଆପଣଙ୍କୁ
ରଖିବାକୁ ରୁହାନ୍ତି । ତିନିବର୍ଷର ଆଶିମେଣ୍ଟ । ସେମାନେ ଆପଣଙ୍କର ସବୁ ଖରଚ, ରେଲର
ଯେ କୌଣସି ଜାଗାକୁ ଯିବା-ଆସିବା, ଜଣେ ଗୁକର ଓ ବମ୍ବେରେ ପ୍ରି କ୍ଵାଟର ଦେବେ ।
ଯଦି ଅପଣଙ୍କର ରାନ୍ଧିଶାଗୁଣରେ ସେମାନଙ୍କର ନାମ ହୋଇଯାଏ, ଆପଣଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ

ଅଣ ବି ଯେମାନେ ଦେବେ । ଆପଣ ରାନ୍ତି ?

ହଜାରୀ ନରେନ୍କୁ ଡାକି ଆଲୋଚନା କଲା । ମନ୍ଦ କଣ ? କାମଦାମ ଇଆଡ଼େ ଯାହା ରହିଲା ନରେନ୍ ଦେଖଣ୍ଟିଶା କରିପାରେ । ଖେର୍ ବାହୁ ମାସରେ ଅତିରିକ୍ତ ଦେଢ଼ିଗନ୍ଧ ଟଙ୍କା, କମ୍ ନୁହେଁ । ତା ଛତା ରେଟା ହୋଟେଲ ବ୍ୟାପାରୀ ସମୂନରେ ଖୁବ୍ ଗୋଟାଏ ଅଭିଜନ୍ତା ଲଭର ଏକ ପୁଯୋଗ । ଏହାକୁ ହାତଛଡ଼ା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ— ନରେନ୍ର ଏହାହିଁ ମତ ।

ହଜାରୀ ଆସି କହିଲା—ମୁଁ ରାନ୍ତି ଅଛୁ । କେବେ ଯିବାକୁ ହେବ କୁହନ୍ତୁ ? କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ କଥା ଅଛୁ । ହିନ୍ଦୀ ତ ମୁଁ ସେତେ କାଣିନି । କାମ ଚଳେଇବି କେମିତି ?

ବଙ୍ଗାଳୀ ବାବୁ କହିଲେ—ସେ ପାଇଁ ଭାବନା ନାହିଁ । ଦିଦିନ ରହିଲେ ହିଁ ହିନ୍ଦୀ ଶିଖିନେବ । ସତ କରନ୍ତୁ ଏ କାଗଳରେ । ଏଇ ଆପଣଙ୍କର କଷ୍ଟ୍ କିମ୍ବା ଫର୍ମ । ତା ଆପଣଙ୍କମେଣ୍ଟ ଲେଟର । ଦୁଇଜଣ ସାକ୍ଷୀ ଡାକନ୍ତୁ ।

ଯଦୁ ବାଡ଼ୁଙ୍କେକୁ ଡକାଇ ଅଣାହେଲା ତା ହୋଟେଲରୁ; ଅନ୍ୟ ସାକ୍ଷୀ ନରେନ୍ । କାଗଜପତ୍ରର ହାଜାମା ସରପିବାରୁ ଯେମାନେ ଗୁହାପାନରେ ଅପ୍ୟାୟିତ ହୋଇ ଟ୍ରେନ ଚଢ଼ିଲେ । ବଙ୍ଗାଳୀ ଭାବୁଲେକ କହିଗଲେ—ମେ ମାସର ପହଲରେ ଆପଣଙ୍କ ବମ୍ବେରେ ଜଏନ୍ କରିବାକୁ ହେବ । ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଇଶ୍ଵରକୁାସ ରେଲଟ୍ରେ ପାଶୁ ଆସୁଛି । ଆଉ ଅମ ଲୋକେ ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ବମ୍ବେରେ ପହଞ୍ଚାଇଦେବେ ! ତଥାର ହୋଇ ଥିବେ । ଆଉ ପନ୍ଦରଦିନ ବାଜା ।

ହଜାରୀ ଷ୍ଟେସନରୁ ବାହାରିବା ମାନ୍ଦେ କୁପୁମ ସଙ୍ଗେ ଥରେ ଦେଖାକରିବ ବୋଲି ଭାବିଲ । ଏତେ ବଡ଼ କଥାଟା କୁପୁମକୁ ହିଁ କହିବାକୁ ହେବ ଆଗେ । ବମ୍ବୁକ ! ସେ ବମ୍ବୁକ ଯାଉଛୁ ଦେଢ଼ିଛେ ଟଙ୍କା ଦରମାରେ ! ବିଶ୍ୱାସ ହେଉନାହିଁ । ସବୁ ଯେପରି ସ୍ଵପ୍ନ ପର ଚାଲିଗଲ । ଟଙ୍କା ପାଇଁ ନୁହେଁ । ଠାରେ ସେ ମାସକୁ ଦେଢ଼ିଶ୍ଟାଟଙ୍କାରୁ ବେଶି ଛଡ଼ା କମ୍ ରୋଜଗାର କରେନା; କିନ୍ତୁ ମଣିଷର ଜୀବନରେ ଟଙ୍କାଟା ହିଁ କଣ ସବୁ ? ପାଞ୍ଚଟା ଦେଶ ଦେଖି ବୁଲିବା, ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କ ପାଖରେ ମାନ ଖାତିରୁ ପାଇବା, ନୂତନତର ଜୀବନଯାତ୍ରାର ଆସ୍ଵାଦ—ଏ ସବୁ ହିଁ ତ ହେଉଛୁ ମୁଖ୍ୟ ।

ପଛରୁ ଯଦୁ ବାଡ଼ୁଙ୍କେୟ ଡାକିଲା—ହୋ ହଜାରୀ ଭାଇ, ହଜାରୀ ଭାଇ, ତୁମ ହଜାରୀ ଭାଇ ।

ହଜାରୀ ପାଖକୁ ଯିବାମାନ୍ଦେ ଯଦୁ ବାଡ଼ୁଙ୍କେୟ, ଶାଶ୍ଵାତ ହୋଟେଲର ମାଲିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଙ୍ଗାପେକ୍ଷା ଯିଏ ଫର୍ଭାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି, ସେହି ଯଦୁ ବାଡ଼ୁଙ୍କେୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କହିପଡ଼ି ହଜାରୀର ପାଦ୍ୟୁକ ନେବାକୁ ଜଲ । କହିଲା—ଧନ୍ୟ, ଖୁବ୍ ଦେଖାଇଲି ଭାଇ ! ହୋଟେଲ କରି

ରୁମ ପରି ଭାଗ୍ୟ କାହାର ଫେରନି । ପାଦଧଳି ତଥ । ରୁମେ ମୃଧାରଣ ଲୋକ ନୁହେଁ,
ଦେଖୁଛି ।

ହଜାଶ ହିଁ-ହିଁ କରି ଉଠିଲ ।

—କଥଣ କରୁଛ ବାଡ଼ୁଙ୍କେୟ ବାବୁ, ମୋ ବଡ଼ଭାଇ ସମାନ ଆପଣ—ସେ କଥଣ,
ସେ କଥଣ । ଆପଣମାନଙ୍କ ବାପ-ମା'ଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରୁ, ଆପଣଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରୁ
ଏକପ୍ରକାର କଣ୍ଠଯାହୁଚି ।

ଯଦୁ ବାଡ଼ୁଙ୍କେୟ କହିଲ—ଆସନା ଭାଇ, ଗରାବର ହୋଟେଲରେ ଥରେ ଏକ ଶିଳମ
ଚିମାଖୁଁ ଖାଇଯାଅ, ଆସ ।

ଯଦୁ ବାଡ଼ୁଙ୍କେୟ ଅନୁରୋଧ ହଜାଶ ଏଡ଼ାଇ ପାଶିଲ ନାହିଁ । ଯଦୁ ଗୁହା ପିଆଇଲ ।
ଛେନାର ଜିଲ୍ଲା ଖୁଆଇଲ । ନିଜ ହାତରେ ତମାଖୁ ସଜାଇ ଖାଇବାକୁ ଦେଲ । ସ୍ଵପ୍ନ
ନା ସତ୍ୟ । ଏଇ ଯଦୁ ବାଡ଼ୁଙ୍କେୟ ଦିନେ ନିଜର ହେଟେଲରେ କାମ କରିବା ପାଇଁ ତାକୁ
ଉଗେଇ ଅଣିବାକୁ ଯାଇଥିଲ । ସେ ମୁନିବ ଦରର ଲୋକ ଥିଲ ତିନିବର୍ଷ ଆଗେ ।

ନା, ଯଥେଷ୍ଟ ହେଲ ତା ଜବନରେ । ଏଥରୁ ବେଶି ଆଉ ସେ କିନ୍ତୁ ଗୁହେନା ।
ବାଧାବନ୍ଧିଭଠାକୁର ତାହାକୁ ଅନେକ ଦେଇଛନ୍ତି; ଆଶାରୁ ଅତିରିକ୍ତ ଦେଇଛନ୍ତି ।

କୁମୁମ ଶୁଣି ପ୍ରଥମେ ଦୋର ଆପରି ଉଠେଇ କହିଲ—ବାବା ଅନ୍ତି, କଥଣ ଭାବିଛ ?
ଏଇ ବୟସରେ ସେ ତାଙ୍କୁ ଏତେ ଦୂରକୁ ଯିବା ପାଇଁ କେବେହେଲେ ଦେବନ । କେଟି
ମା' ଦ୍ୱାରା ବି ଗାରଣ କରାଇବ । ଆଉ ଟଙ୍କାର ଦରକାର ନାହିଁ । ସେ ସାତସମୁଦ୍ର ତେର
ନରର ଆରପଟ ଦେଶକୁ ଯିବାକୁ ହେବ, ଏପରି ଗରଜ କାହାର ?

ହଜାଶ କହିଲ—ମା, ବେଶି ଦିନ ସେଠି ରହିବିନ । ତୁଟୁ ସହ ହୋଇଯାଇଛି ସାନ୍ତୀ-
ମାନଙ୍କ ହାମକାରେ । ନଗଲେ ସେମାନେ ଖେସାରତ ଦାବା କରି ନାଲିୟ କରିପାରିବେ ।
ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା ଅଛୁ କଥଣ ଜାଣୁ ମା ! ବଡ଼ ବଡ଼ ହୋଟେଲ କିପରି ଚିଲାନ୍ତି ଥରେ
ନିଜ ଅଣିରେ ଦେଖିଅସେ । ମୋର ତ ଅଭ୍ୟାସ, ବ୍ୟବସାୟରେ ଯେତେବେଳେ
ଓହେଇଛି ସେତେବେଳେ ଯାହା କିନ୍ତୁ ଅଛୁ, ଶିଖିନେଇ ତେବେ ଗୁଡ଼ିବ । ବାଧା ଦେନା
ମା ! ତୁ ବାଧା ଦେଲେ ତ ଏଡ଼ାଇଦେବାର ସାଧ ନାହିଁ ମୋର ।

ଟେପୀର ମା' ଓ ଟେପୀ କନ୍ଦାକଟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ଗୁର୍ଖାଇଲେ
ନରେନ୍ଦ୍ର—ମାମୁଁ କ'ଣ ନିରୁଦେଶ୍ୟ ଯାଏନା କିନୁଚନ୍ତି ? ଏଥର୍ଲଗ ଏତେ କନ୍ଦାକଟା
କନ୍ଦାକଟା କଥଣ ଅଛୁ ? ବିମ୍ବେ ତ ପର ପାଖରେ । ଲୋକେ କେତେ ଦୂରଦୂରନ୍ତିର

ଯାଉନାହାନ୍ତି ରୂପିଗି ପାଇଁ :

ସେହି ଦିନ ରାତରେ ହୁଣୀଶ୍ଵର ନରେନ୍ଦ୍ର ମାନୁଁ ବଣୀଧର ନନାକୁ ଡାକି କହିଲ— ଗୋଟାଏ କଥା ଅଛି । ମୁଁ ତ ଆଉ ଦିନ ପନ୍ଥରଟା ଭିତରେ ବମ୍ବାର ଯାଉଛି । ମୋ ଇଚ୍ଛା, ଯିବା ଆଗରୁ ଟେଂପୀ ସାଙ୍ଗରେ ନରେନ୍ଦ୍ର ବିବାହ ଦେଇଯିବ । ନରେନ୍ଦ୍ର ଏଠାର କାରବାର ଦେଖାଣ୍ଡା ଲାଗିବ । ରେଳର ହୋଟେଲଟା ନିଜେ ତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ହେବ । ସେଇଟାରେ ମୋଟା ଲାଗ । ଏଥୁରେ ଭୁମର ମତ କଥଣ ?

ବଣୀଧର ଅନେକ ଦିନରୁ ଏହିପରି କହି ଘଟିବ ବୋଲି କଳନା କରି ରଖିଥିଲା । କହିଲ—ହଜାରୀ ଭାଇନା ! ମୁଁ କଥଣ କରିବ କହୁ ? ଭୁମ ସାଙ୍ଗରେ ପାଖାପାଖି ହୋଟେଲ ; କାମ କରଇ । ଆମେ ସୁଖରେ ସୁଖୀ, ଦୁଖରେ ଦୁଖୀ ହୋଇ କଟେଇବେ ବହୁକାଳ । ନରେନ୍ଦ୍ର ଭୁମର ବି ନିଜ ପୁଅ । ଯାହା ଭୁମେ କହୁବ ସେଥୁରେ ମୋର ଅମତ କଥଣ ? ଆଉ ତା'ର ତ କେହି ନାହାନ୍ତି । ସବୁ ତ ଭୁମେ ଜାଣ । ଯାହା ଭଲ ବୁଝୁବ କର ।

ଦେ'ଶା ପାଉଣାର ମୀମାଂସା ଅଛି ସହଜରେ ଛଣ୍ଡିଗଲ । ‘ହଜାରୀ ରେଲଟେ, ହୋଟେଲର ସ୍ଵତ୍ତୁ ଟେଂପୀ ନାଁରେ ଲେଖାପଡ଼ା କରଇ ଦେବ । ତାହାର ଅନୁପସ୍ଥିତରେ ନରେନ୍ଦ୍ର, ମ୍ୟାନେଜର ହୋଇ ଉତ୍ସମ୍ବେ ହୋଟେଲ ଚଲାଇବ । ତେବେ ବଜାରର ହୋଟେଲର ଆୟୁ ଦୁସାବମତେ କୁପୁମକୁ ଓ ଟେଂପୀର ମା'କୁ ଭାଗ କରି ଦେଉଥିବ ।

ବିବାହ ଦିନ ଧାର୍ପ ହୋଇଗଲ ।

ଟେଂପୀର ମା' କହିଲ—ହଜକିଏ, ଭୁମର ହିଅ କହୁବ ଅତସୀକୁ ନିମନ୍ତ୍ବଣ କରି ପଠେଇବାକୁ । ତା'ର ବଡ଼ ବନ୍ଧୁ ଥିଲ ସେ । ତାକୁ ବିବାହଦିନ ଆସିବାକୁ ଲେଖନା ।

ହଜାରୀ ସେଇଥା ଭାବିଛି । ଅତସୀ ସଙ୍ଗେ ଆଜିକୁ ବହୁଦିନ ହେଲ ଦେଖାହୋଇନାହିଁ । ସେ ହିଅଟିର ଅଯାଚିତ କରୁଣା ଆଜି ତାକୁ ଆଉ ତା'ର ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କ ଲେକଙ୍କ ଆଗିରେ ସମ୍ମାନ କରି ଗଢ଼ିଛି । ଅତସୀର ଶୁଣ୍ଟରୀୟରର ଠିକଣା ହଜାରୀ ଜାଣି ନଥିଲା । କେବଳ ମାତ୍ର ଜାଣିଥିଲା ଏଇ ଟିକକ ସେ ଅତସୀର ଶୁଣ୍ଟର ବର୍ଷମାନ ଜିଞ୍ଚାର ମୁଳିପରର ଜମିଦାର । ହଜାରୀ ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ତାଙ୍କ ଗାନ୍ଧିକୁ ଅତସୀର ବାବାଙ୍କ ଠିକଣାରେ ପଠାଇଦେଲ । କାରଣ ସମୟ ଅଛି କମ୍ । ଲେଖି, ଠିକଣା ଆଣି ପୁନଃବାର ପନ୍ଥ ଲେଖିବାର ସମୟ ନାହିଁ ।

ବିବାହର କେତେଦିନ ପୁଣ୍ୟ ହଜାରୀ ଶ୍ରୀମନ୍ତ କଂସାର ଦୋକାନରୁ ବାସନ କଣିବାକୁ ଯାଇଛି । ଶ୍ରୀମନ୍ତ କହିଲ—ଆସନ୍ତ ଆସନ୍ତ ହଜାରୀବାବୁ, ବସନ୍ତ । ଆରେ ବାବୁଙ୍କ ତମାଙ୍କ ଦେ'ରେ ।

ହଜାରୀ ନିକର ବାସନପଥ କଣି ଛଟିବା ସମୟରେ କେତେବୁଦ୍ଧିଏ ପୁରୁଷା ବାହନେ-

ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ବାଲୁଟି ଜତ୍ୟାଦି ନୃତ୍ୟନ ବାସନ ଦୋକାନରେ ଦେଖି କହିଲା—ଏଗୁଡ଼ିକ
କ'ଣ କି ହେ ଶ୍ରୀମନ୍ତ ! ଏଗୁଡ଼ାକ ପୁରୁଣା ମାଳୁ । ତଳେଇବଁ ନା କଥା ?

ଶ୍ରୀମନ୍ତ କହିଲା—ସେ କଥା ଆପଣଙ୍କୁ କହିବି ବୋଲି ଭାବିଥିଲି ବାବୁ ! ଆପଣଙ୍କର ସେ
ପୁରୁଣା ହୋଟେଲର ପଦ୍ମାନାମ ରଖିଦେଇ ଯାଇଛୁ । ହୃଦୟ ବନ୍ଧକ, ନହେଲେ ବିଦ୍ଧି ।
ଆପଣ କିଛି ଜାଣିନାହାନ୍ତି ? ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ବାବୁଙ୍କ ହୋଟେଲ ସେ ଆଜି ସିଲ୍ ହେବ ।
ମହାଜନ ଓ ପରିବାଲର ଦେଶା ଗୁଡ଼ାଏ ହୋଇଛି । ସେମାନେ ନାନିଶ କରିଥିଲେ ।
ବାବୁ, ପୁରୁଣା ମାଲୁଗୁଡ଼ାକ ନଉନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ? ଆପଣଙ୍କର ହୋଟେଲ କାମରେ
ଲାଗିବ । ବଡ଼ ଡେକ୍ରି, ପିତଳ ବାଲୁଟି ଶ୍ରୀ ଦରରେ ବିଦ୍ଧି ହେବ । ସେ ବନ୍ଧକ
ମାଲର ହାଙ୍ଗମା କାହାକୁ ପୋଷେଇବ ବାବୁ ? ତା' ଅପେକ୍ଷା ଦିନୟ ହୁଣ୍ଡି କରିଦେବ ।

ହଜାରୀ ଏତେ କଥା ଜାଣିନଥିଲା । କହିଲା—ପଡ଼ା ନିଜେ ଆସିଥିଲା ?

ଶ୍ରୀମନ୍ତ କହିଲା—ହୁଁ, ତାଙ୍କ ହୋଟେଲର ଗୋଟାଏ ରୂପରକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ । କାଲି
ହୋଟେଲ ସିଲ୍ ହେଲେ ଗୋଟାଏ ବି ଜିନିଷ ଘରୁ ବାହାର କରି ହେବନି । ସେଇଥିଲାଗି
ଆମର ଏଠି ରଖିଦେଇ କହିଗଲା—ଏଗୁଡ଼ିକ ବନ୍ଧକ ରଖି କିଛି ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ହେବ ।
ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ବାବୁର ହୋଟେଲ କ'ଣ ଏକାବେଳକେ ଅଚଳ ?

ବାସନ ଦୋକାନରୁ ବାହାର, ଅନ୍ୟ ପାଞ୍ଚଟା କାମ ଭୁଟେଇ ହୋଟେଲ ଫେରିବାକୁ
ଅନେକବେଳ ହୋଇଗଲା । ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ହୋଟେଲରୁ ଯିବ ବୋଲି ଭାବିଥିଲା ।
କିନ୍ତୁ ତାହା ଆଉ ପଟିପାରିଲ ନାହିଁ ।

କୁସୁମ ଏ କେତେଦିନ ଏଇ ଘରେ ବିନାହୁ ଆୟୋଜନର ନାନାରକମ ଗ୍ରେଟ ବଡ଼
ଖୁଚରୁ କାମରେ ସାରାଦିନ ଲାଗିରହିଥାଏ । ହଜାରୀ ତାକୁ ପରକୁ ଯିବାକୁ ଦିଏନା ।
କହେ—ମା', ତୁ ତ ମୋର ପରିଲୋକ ! ତୁ ରହିଥିଲେ ମୋର କେତେ ଭରସା ।
ଏଠି ଥା ଏଇ କେତେଠା ଦିନ ।

ବିବାହର ପୂର୍ବଦିନ ହଜାରୀ ଅତ୍ୟାର ଚିଠି ପାଇଲା । ସେ କୃଷ୍ଣନଗର ଲୋକାଲରେ
ଆୟୁଷ୍ଟ । ଷ୍ଟେଟ୍‌ନରେ ଯେପଣେ ଲୋକ ଥାଏ ।

ଆଉ କେହି ଅତ୍ୟାରୁ ଚିହ୍ନାନ୍ତି ନାହିଁ । କିଏ ତାକୁ ଷ୍ଟେଟ୍‌ନରୁ ଚିହ୍ନି ଆଣିବ । ହଜାରୀ
ନିଜେ ହୁଣ୍ଡି ଉପରିବେଳା ପାଞ୍ଚଟା ସମୟରେ ଷ୍ଟେଟ୍‌ନ ଗଲା ।

ଇଶ୍ଵରକୁମା କାମରାହୁ ଅତ୍ୟା ଆଉ ତାହା ସଙ୍ଗେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକଳ୍ପ ଓହ୍ଲାଇଲେ ।
କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଅଭ୍ୟାର୍ଥନା କରିବାକୁ ପାଖକୁ ଯାଇ ହଜାରୀ ଯାହା ଦେଖିଲା, ସେଥିରେ

ତାହାର ମନେହେଲ—ପୁଅଶର ସମସ୍ତ ଆଲୁଆ ଯେପରି ମୁହଁତ୍ତିକ ମଧ୍ୟରେ ତାହାର ଚଷ୍ଟି ସମ୍ମାନରେ ଲିପି ପୋଛ ହୋଇ ଅଛକାରରେ ଏକାକାର ହୋଇଯାଇଛି ।

ଅତସୀର ବିଧବାବେଶ ।

ଅତସୀ ହଜାରର ପାଦଧୂଳି ନେଇ ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲ—କକା ଆସୁ, ଭଲ ଅଛନ୍ତି ? ସୁରେନ୍ ଏ ହେଉଛନ୍ତି କକା । ତାଣେ ମୋ ଦେବତାଙ୍କ ମୁଥ । କଲିକତାରେ ପଡ଼େ । ଏବରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ କାହିଁକି ?

—ନା ମା, କେସେ...ଗୁଲି, ଆସ ।

—ଭାବୁଛ ବୋଧନ୍ତୁଏ ଏ ପୁଣି ଉପରେ ପଡ଼ିଲ । ଦେଇଥୁଲ ଏକପ୍ରକାର ବିଦାକରି । ପୁଣି ଅବିଚି ସାତ ବୋର୍ଡ ନେଇ । ଏଇସ୍ବା ନା ? ବାପା କକାମାନେ ଏମିତି ନିଷ୍ଠୁର ସତେ !

ହଜାର ହତାତ୍ ନାନାରିଠି—ପ୍ଲାଟଫର୍ମର ଏକ ବିଦ୍ଵିତ ଜନତା ମର୍ଟିରେ କ'ଣ ଯେ ତା ମନରେ ହୋଇଯାଇଛି, ତାହା ସେ କାହାକୁ ବି ବୁଝେଇ କହିପାରିବ ନାହିଁ । ମନର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ଯେପରି ହତାତ୍ ନେବନାରେ ୦୯୦୯ ହୋଇ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିଛି । ଅତସୀ ହି ତାକୁ ଶାନ୍ତ କରି ନିଜର ପଣ୍ଡରେ ତାହାର ଅଖି ପୋଛ ପ୍ଲାଟଫର୍ମରୁ ବାହାରି ଗଲ । ରେଲଟେର୍ୟ ହୋଟେଲ୍ ପାଖରେ ନରେନ୍ ସେମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷାରେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲ । ସେ ହଜାରାଥାଡ଼େ ଗୁହ୍ନୀ ଦେଖିଲ ହଜାରାର ଅଖି ଲାଲ ପଢ଼ିଯାଇଛି । ମୁହଁରେ କିପରି ଏକ ଭାବ । ଅତସୀର ବିଧବାବେଶ ଦେଖି ସେ ବିଦ୍ଵିତ ନହୋଇ ରହିପାରିଲ ନାହିଁ; କାରଣ ଟେପୀ ପାଖରୁ ଅତସୀର ସବୁକଥା ସେ ଶୁଣିଥୁଲ ଜତିମଧ୍ୟରେ । ଆଜିକୁ ମାତ୍ର ତିନିବର୍ଷ ହେଲ ବିବାହ ହୋଇଛି । ତାହା ତ ଶୁଣିଥୁଲ; ଅତସୀନାମ ବିଧବା ହୋଇଛି, ଏକଥା ତ କେହି କହିନାହିଁ ।

ନରେ ପହଞ୍ଚ ଅତସୀ ଟେପୀକୁ ନେଇ ଘର ଛୁଟ ଉପରେ ଥିଲେକ ବେଳ କଟେଇଲ । ଦୁଇଜଣଙ୍କର ବଢ଼ିକାଳ ପରେ ଦେଖା । ସେହି ଏଂଡୋଶୋଲରେ ଆଜିକୁ ପ୍ରାୟ ତିନିବର୍ଷ ହେଲ ସେମାନଙ୍କର ଛଡ଼ାଇଛି । କେତେ କଥା ଯେ ଜମା ହୋଇ ରହିଛି ?

ଟେପୀ ଅଖିରୁ ଲୁହ ଗଢ଼େଇଲ ବାଲ୍ୟ ସର୍ବୀର ଏ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି । ଅତସୀ କହିଲ— ଗୁମେ ସବୁ ଯଦି ମଣି କନ୍ଦାକଟା କରିବ ତେବେ ମୁଁ ବୁଲିଯିବ, ଠିକ୍ କହୁଛି । ଅହିଲ ବାପମା'ଙ୍କ ପାଖକୁ ଉଦ୍‌ଦୀନୀ ପାଖରେ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତ ପାଇବାକୁ, ନା କେବଳ କାନ୍ଦଣା ଆର କାନ୍ଦଣା । ଦୁଇଥା ତ । ତୋର ଏ ଦୁଲ ଦି'ଟା ପିନ୍ଧିରୁଟି । ଦେଖେ କେମିତି ହେଇଛି । ଆର ଏ ବ୍ରେସଲେଟ୍‌ଟା ବି । ହାତ ଦେଖା ତ ।

ଟେପୀ ହାତ ଛଡ଼େଇ ନେଇ କହିଲ—ଏ ଭୁମର ବ୍ରେସଲେଟ୍‌ଟା ଅତସୀନାମ । ଏହା

ରୁମେ ମତେ ଦେଇପାଶିବ ନାହିଁ...କେବେହେଲେ ନୁହେଁ ।

—ତେବେ ମୁଁ ଏଇ ଗ୍ରୁହରେ ମୁଣ୍ଡ ପିଟିଦେବ ଯଦି ନପିଲୁ, ସତ କହୁଚି । ମୋର ଆଶାଟା କାହିଁକି ପୂର୍ଣ୍ଣ କଣବାକୁ ଦେବୁନି ?

ଟେଂପା ଆଉ ପ୍ରତିବାଦ କଲା ନାହିଁ । ତା'ର ଦ'ଆଖି ଲୁହରେ ଭାଷିଗଲ । ସେ ଅଢ଼େ ଅତସୀ ତାହାର ଭାହାଶ ହାତ ଧରି ସେତେବେଳକୁ ଦୂରକ ଦୂରକ ବ୍ରେସ୍‌ଲେଟ ପିଲାଦିତ ।

ହୁଜାରା ଅନେକ ରାତରେ ତମାଖୁ ଖାଇଛି । ଅତସୀ ଆସି ନିଃଶବ୍ଦରେ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ କହିଲ—କକା !

ହୁଜାରା ଚମକିପଡ଼ି କହିଲ—ଅତସୀ ମା', ଏତେବେଳଯାଏ ଶୋଇନୁ ?

—ନା, କକା ! ଆଜି ତ ସାରଦିନ ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଟିକିଏ ହେଲେ କଥାବାର୍ତ୍ତୀ ହୋଇନି । ସେଇଥୁଲାଗି ଆସିଲି ।

ହୁଜାରା ଦର୍ଶନିଶ୍ଚାସ ପକେଇ କହିଲ—ଏପରି ଜାଣିଥିଲେ ତୋତେ ଆଖିନଥାନ୍ତି ମା' ! ମୁଁ କିଛି ଶୁଣିନି । କେତେଦିନୁ ଗାଁକୁ ଯାଇନି ତ ! ତୋ'ର ଏ ବେଶ ଆଖିରେ ଦେଖିବାକୁ କି ତୋତେ ନେଇଅସିଲି ମା' !

ଅତସୀ ଚାପିକରି ରହିଲ । ହୁଜାରାର ସେହଣୀଳ ପିତୃଦୂଦୟୁର ପାନ୍ଧିଧର ନିବିଡ଼ତାରେ ସେ ଯେପରି ତା ଦୁଃଖର ପାନ୍ଧୁନା ପାଇବାକୁ ଗୁହେଁ ।

ହୁଜାରା ସେବେହେ ତାକୁ ପାଖରେ ବସାଇଲା । କିଛିକଣ କେହି ବି କାହାକୁ କଥା କହିଲେ ନାହିଁ । ପରେ ଅତସୀ କହିଲ—କକା ଆଉ, ମୁଁ ଦିନେ କହିଥୁଲି ଆପଣଙ୍କ ହୋଇଲେର ନିଷ୍ଠା ଦିନିତି ହେବ, ମନେଅଛୁ ?

—ସବୁ ମନେଅଛୁ ମା' ! କିଛି ଭୁଲିନି ! ଆଉ ଯାହା କିଛି ଏ ସ୍ଥାନର ଆଡ଼ମୁର ସବୁ ତ ତୋ'ର ଦୟାରୁ ମା' ! ତୁ ଦୟା କରି ନଥୁଲେ... ।

ଅତସୀ ତରଷାର ସ୍ଵରରେ କହିଲ—ସେକଥା କହିବେ ନାହିଁ କକା ! ତୁ । ମୁଁ ଟଙ୍କା ଦେଲେ ବି ଆପଣଙ୍କର କ୍ଷମତା ନଥୁଲେ କି ସେ ଟଙ୍କା ବଢ଼ି ଥାଆନ୍ତା ? ତିନିବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ କେଉଁ ଅନାହିଁ ଲୋକ ଏତେବ୍ଦି ଜିନିଷ କରି ପକାଇଥାଆନ୍ତା ? ମୁଁ କିଛି ଜାଣି ନଥୁଲି କକା ! ଏଠାକୁ ଆସି ସବୁ ଦେଖିଶୁଣି ଅବାକୁ ହୋଇଯାଇଛୁ । ଆପଣ କ୍ଷମତାବାନ୍ ପରୁଷ କକା... ।

—ବର୍ତ୍ତିମାନ ତୁ ଏଁଡୋଶୋଲକୁ ଯିବୁ ମା' ? ନା ପୁଣି ଶଙ୍ଖରୟରକୁ ଯିବୁ ?

—ଏଁଡୋଶୋଲକୁ ହିଁ ଯିବ । ବାପା ମା' ଦୁଃଖରେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପଂଖକୁ ଯାଇ କିଛିଦିନ ରହିବ । ଜାଣନ୍ତି କକା, ମୋର ଇଚ୍ଛା—ଦେଶରେ ଏପରି

ଗୋଟାଏ କିଛି କରିବ ଯେଣିଥିରେ ମାଧାରଙ୍କେର ଉପକାର ହେବ । ବାବାଙ୍କ ଟଙ୍କାଏବୁ
ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ହିଁ ପାଇବି । ଶୁଣୁରମୁଁ ବି ଟଙ୍କା ପାଇବି । କିନ୍ତୁ ଏ ଟଙ୍କାରେ ମୋର
କିଛି ଦରକାର ନାହିଁ କକା ! ପାଞ୍ଚଅଳ୍ପ ଉପକାରପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚକଲେ ହିଁ ସୁଖ ।

—ଯାହା ଭଲ ବୁଝିବୁ ମା’ କର । ମୁଁ ତତେ କଥଣ କହିବ ?

—କକା, ଆପଣ ବମ୍ବେ ଯାଉଛନ୍ତି ନା କଥଣ ?

—ହିଁ ମା’ !

ଅତୀର୍ଥୀ ଛୁଆପିଲଙ୍କ ପର ଆର୍ଦ୍ଦୀଳ ସ୍ଵରରେ କହିଲ—ମୋତେ ସାଙ୍ଗରେ
ନେଇଯିବ, ବେଶ ବାପ ଝିଅ ରହିବୁ । ଆପଣଙ୍କ ରାନ୍ଧଦେବ । ମୋତେ ଖୁବୁ ଭଲଲାଗେ
ଦେଶ ବୁଲିବାକୁ ।

—ଯିବୁ ମା, ଏଥର ନୁହେଁ । ମୁଁ ତନିବର୍ଷ ସେଠାରେ ରହିବ । ଦେଖେ, କି ରକମ
ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା ହେଉଛି ।

—ଠିକ୍ କକା, ମନେରହିବ ତ ?

—ଠିକ୍ ମନେରହିବ । ଯା, ଏବେ ଯାଇ ଶୋଇପଡ଼ି ମା’ ! ଅନେକ କଷ୍ଟ ହୋଇଛି
ଗାଡ଼ରେ, ଆଉ ଡେର ନକର ବିଶ୍ଵାମ କର ଯାଇ ।

ପରଦିନ ବିବାହ । ଟେଂପୀର ନରମ ହାତଟିକୁ ନରେନ୍ଦ୍ର ବଳିଷ୍ଠ ପେଣିବକ ହାତରେ
ସ୍ଥାପନ କରିବା ସମୟରେ ହଜାରର ଆଖିରେ ଲୁହ ଅସିଲ ।

କେତେଦିନର ଆଶା—ଏତେଦିନେ ଠାକୁର ରାଧାବଲ୍ଲଭ ପୁଣ୍ୟକଲେ ।

ବଣୀଧରନନ୍ଦା ବରକର୍ତ୍ତା ସାଜି ବିବାହ ମଳିଯୁରେ ବସିଥିଲ । ସେ ବ ଏଇ
ସମୟରେ ଆବେଗପୁଣ୍ୟ କଣ୍ଠରେ କହିଛିଠିଲ—ହଜାର ଭାଇନା !

ପାଖାପାଖି ସବୁ ହୋଟେଲର ରାନ୍ଧୁଣୀଆ ବ୍ରାହ୍ମମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଆସ୍ତିଯୁଷ୍ମକଳ
ନେଇ ବରଯାଦୀ ସାଜି ଆସିବନ୍ତି । ଏ ବିବାହରେ ହୋଟେଲ କାଢିକୁ ଗୁଡ଼ କଗତର
ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଲୋକକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ହୋଇନି । ଏମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚ କଳ୍ପବ, ହୃଦୟ, ଥକା ଓ
ପାଞ୍ଚଶିରରେ ପର ସରଗରମ ହୋଇଛିଛି ।

ବିବାହର ପରଦିନ ବରକନ୍ୟା ବିଦାୟ ହୋଇଗଲେ । ବେଣି ଦୂର ସେମାନେ ଯିବେ
ନାହିଁ । ଏଇ ବଣୀଧାଟର ଚର୍ଚୀକୁଳରେ ବଣୀଧର ଖଣ୍ଡିଏ ଦର ଭଡ଼ା ନେଇଛି ପାଞ୍ଚଦିନ
ପାଇଁ । ସେଠାରେ ଗାଁରୁ ବଣୀଧରର ଜଣେ ଦୂର-ଫର୍କର ବିଧବା ପିରୁସୀ (ବଣୀଧରର
ସ୍ତ୍ରୀ ବନ୍ଧୁଦିନ ହେଲ ମନ୍ଦୟାକାରୀ) ଆସି ଅଛନ୍ତି ବିବାହ ବ୍ୟାପାରରେ । ବୋହୁଭାଗ

ସେଇଠାରେ ହି ହେବ ।

„

ହକାଶ ଥରେ ଲେଲଟେ, ହୋଟେଲର କାମ ଦେଖିବାକୁ ଯାଇଛୁ । ବେଳ ଅଧାନ ଦଣତା । ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ହୋଟେଲ ସାମନାରେ ଭିଡ଼ ଦେଖି ଅଟକିଗଲା । କୋର୍ଟର ପିଆନ୍, ବେଳିଷ୍ଟ ଭିଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଠିଆହୋଇଛି । ଆଉ ଅଛୁ ରାମରତ୍ନ ପାଲ ଚୌଧୁରୀ ଜମାଦାର । ବ୍ୟାପାର କ'ଣ ପର୍ଗର ଜାଣିଲୁ—ମହାଜନର ଦେଶାଦୟରେ ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ହୋଟେଲ ସିଲୁ ହେଉଛି ।

ହକାଶ କିଛିଷଣ ଥକାମାର ଠିଆ ହୋଇ କହିଲୁ—ତାହାର ପୁରୁଷା ମୁନ୍ଦିବର ହୋଟେଲ । ଏଇଠାରେ ସେ ଦର୍ଶ ସାତବର୍ଷ ସୂଖ-ଦୁଃଖରେ କଟାଇଛୁ । ଏତେ ଦିନର ହୋଟେଲଟା ଆଜି ଉଠିଗଲା ! ଟିକିଏ ପରେ ପଢାନାମା ଦୁଇ ହାତରେ ଦୁଇଟି ବାଲୁଟି ନେଇ ହୋଟେଲର ପଛ ଦୁଆରିବାଟେ ବାହାର ହେବା ମାନେ ଅଧାଳତର ପିଆଦା ବେଳିଷ୍ଟର ଦୁଷ୍ଟି ସେ ଦିଗକୁ ଆକୃଷ୍ଣ ହେଲା । ବେଳିଷ୍ଟ ସାକ୍ଷୀ ଦି' ଜଣଙ୍ଗ୍ଲ ଡାକ କହିଲୁ—ହେତୁ ଦେଶକୁ ଆଜ୍ଞା ! ଏଇ ସ୍ତ୍ରୀ ଲେଜଟା ହୋଟେଲରୁ ଜିନିଷ ନେଇଯାଉଛି । ଏଇଟା ବେଆଇନ । ମୁଁ ପିଆଦାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଟକେଇ ଦେଉଛୁ ଆପଣମାନଙ୍କ ଆଗରେ ।

ପିଆଦାମାନେ ଯାଇ ବାଧା ଦେଇ କହିଲେ—ବାଲୁଟି ରଖିଦିଅ ।

ପରେ ଆହୁରି ପାଖକୁ ଯାଇ ହାଙ୍କି ଦେଇ କହିଲେ—ଖାଲି ବାଲୁଟି ନୁହଁବାରୁ ! ବାଲୁଟି ଭିତରେ ପିତିଲ କଂସାର ବାସନ ଅଛୁ ।

ପଢାନାମା ସେତେବେଳଯାଏ ବାଲୁଟି ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣପଣ କୋର କରି ଧରି । ସେ କହିଲୁ—ଏ ବାସନ ମୋ ନିଜର । ହୋଟେଲ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ବାବୁଙ୍କର । ମୋ ଜିନିଷ ସେ ନେଇ ଅସିଥୁଲେ, ବର୍ତ୍ତିମାନ ମୁଁ ନେଇଯାଉଛୁ ।

ପିଆଦାମାନେ ଛୁଟିବାର ପାଦ ନୁହଁନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ପଢାନାମା ଦି ନୁହଁନ୍ତି । ଭର୍ତ୍ତୁ ପଞ୍ଚମୁ ବାକ୍ତିଶ୍ଵାସ, ଅବଶେଷରେ ଟଣାଟଣି, ଛଢାଇଦ୍ବି ହେବାର ଉପକ୍ରମ ହେଲା । ମଙ୍ଗା ଦେଖିବା ଲୋକ ଜୁଟିଗଲେ ବହୁତ ।

ଜଣେ ପାଦଶାଦାର ମହାଜନ କହିଲୁ—ମୁଁ ଏଇ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ କହୁଛି, ବାସନ ଯଦି ତକେ ନଥୁଅ ତେବେ ଅଧାଳତର ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କରିଥିବା ଯୋଗୁଁ ମୁଁ ତତେ ପୁଣ୍ୟରେ ଦେବି ।

ଜଣେ ସାକ୍ଷୀ କହିଲୁ—ତା ଦେବେ କେମିତି ? ତା ନୀରେ ତିକ୍ରୀ ନାହିଁ ଅଧାଳତର ।

ସେ ଅଧାଳତର ଉଦ୍‌ଦୀନ ମାନିବାକୁ ଯିବ କାହିଁକି ?

ବେଳିପ୍ଲ କହିଲ—ତା ନୁହେଁ, ତାକୁ ଗୈଶର ଗୁର୍ଜରେ ପକାଇ ପୁଲିସକୁ ଦେଲେ ଚଳିବ । ଏ ହୋଟେଲ ବଞ୍ଚିମାନ ମହାଜନ ପାଉଣାଦାରର । ତା ଘରୁ ଅପରାମେଲକ ଜିନିଷ ନେଇଯିବାର କି ବାଇଟି ଥିଲୁ ? ତାକୁ ପର୍ବତ, ସେ ଭଲରେ ଭଲରେ ରଖିଦେବ କି ନା ?

ପଦ୍ମାନାନୀ କିନ୍ତୁ ଦେବାକୁ ବାଜି ନୁହେ । ସେ ଆହୁରି ଜୋଇ କରି ଅକଟେଇ ଧରିଛି ବାଲଟି ଦି'ଟା । ବେଳିପ୍ଲ କହିଲ—କାଢିଆଣ ମାଲ ତା'ଠାରୁ—ବଦମାସ୍ ମାଇକିନିଆ କୋଉଠିକାର । ଭଲ କଥାରେ କେହି ହେବେନି ।

ପିଆଦାମାନେ ଏଥର ବାରଦର୍ପରେ ଆସିଗଲେ । ପୁଣି ଥରେ ଧ୍ୟାଧସ୍ତିର ସୂନ୍ଧପାତ୍ର ହେବାର ଉପକମ ହେବାମାତ୍ରେ ହଜାରୀ ସେଠାକୁ ଯାଇ ଠିଆ ହୋଇ କହିଲ—ପଦ୍ମାନାନୀ, ବାସନ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଇଦିଅ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ଅପମାନରେ ପଦ୍ମାନାନୀ ଆଖିରେ ସେତେବେଳକୁ ଲୁହ ଆସିଯାଇଛି । ଜନତା ସାମନାରେ ଠିଆ ହୋଇ ଏପରି ଅପମାନିତ ସେ କେବେହେଲେ ହୋଇ ନାହିଁ । ଏହି ସମୟରେ ହଜାରୀକୁ ଦେଖି ସେ ଭୋଗେ କରି କାନ୍ଦିପକେଇଲା ।

—ଏଇ ଦେଖନା ନନ୍ଦା ଆଜ୍ଞା, ତୁମେ ତ କେତେଦିନ ଆମ ହୋଟେଲରେ ଥୁଲ—ଏ ମୋର ଜିନିଷ ନୁହେଁ ? କହୁନା ତୁମେ, ଏ ବାଲଟି କାହାର ?

ହଜାରୀ ସାନ୍ତ୍ବନା ସ୍ଵରରେ କହିଲା—ଏପରି କାନ୍ଦନା ପଦ୍ମାନାନୀ ! ଏ ହେଲ ଆଜନ—ଅଧାଳତର ବ୍ୟାପାର । ବାସନ ରଖିଦେଇ ଆସ ଘର ଭିତରେ । ମୁଁ ଦେଖିବ ତାପରେ କି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେବ ।

ଅବଶ୍ୟ ସେତେବେଳକୁ କିନ୍ତୁ କରିବାର ଉପାୟ ନ ଥୁଲ । ସେ ଅଧାଳତର ବେଳିପ୍ଲକୁ ପରୁରିଲା—କଥାଣ କଲେ ସେମାନଙ୍କ ହୋଟେଲ ପୁଣି ବଜାୟ ରହିବ ?

—ଟଙ୍କା ଚାକ୍ର କରିଦେଲେ—ଏ ଅଛି ସହଜ କଥା ଆଜ୍ଞା ! ସାତେ ସାତଶହ ଟଙ୍କାର ନାଲିସ—ଏବେ ବି ଉଦ୍‌ଦୀନ ହୋଇନି । ବିଶୁର ପୁରୁଷୁ ସମ୍ପଦ ସିଲ୍ ନ କଲେ ଦେଖାଦାର ଜମିମଧରେ ମାଲ ହୃଦୟକ୍ରତର କରିପାରେ । ସେଇଥୁପାଇଁ ସିଲ୍ କରିଯାଉଛୁ ।

ଅଧାଳତର ପିଆଦାମାନେ କାମ ଶେଷ କରି ଗୁଲିଗଲେ । ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀକୁ ଥରେ ଡାକ ହଜାରୀ କହିଲା—ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଗୁଲିନ୍ତା ନା କର୍ତ୍ତ୍ବ ଆଜ୍ଞା, ଥରେ ଇଣ୍ଡେପନ ଆଡ଼େ—ଆସନ୍ତୁ, କଥା ଥିଲୁ ।

ରେଲଟେଁ ହୋଟେଲରେ ନିଜ ଘରଟିରେ ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀକୁ ହଜାରୀ ବସେଇ କହିଲା—କର୍ତ୍ତ୍ବ, ଟିକିଏ ଗୁହା ଖାଆନ୍ତୁ ।

ବେଳୁ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀର ମନ ଖୁବୁ ଖରାପ । ଗୃହା ଖାଇବାକୁ ପ୍ରଥମେ ରାଜି ହେଲା ନାହିଁ । ହଜାରୀ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଛୁଡ଼ିଲ ନାହିଁ । ଗୃହାପାନ ଓ ଜଳଶିଆ ପରେ ବେଳୁ କହିଲ—ହଜାରୀ, ତୁମେ ତ ସାତ ଆଠବର୍ଷ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଥୁଲ । ଜାଣିଛ ତ ସବୁ । ହୋଟେଲଟା ଥୁଲ ମୋର ପ୍ରାଣ । ଆଜିକୁ ବାଗଶିବର୍ଷ ହେଲ ହୋଟେଲ ଚଳଇଛି । ଏବେ କୁଆଡ଼େ ଯିବି, ଆଉ କଥଣ କରିବି ? ପୌଢ଼କ ଜମିବାଡ଼ି, ପରବାଡ଼ି ସାହା କିଛି ଫୁଲେନବଲୁରେ ଥୁଲ ସେ ବର୍ତ୍ତିମାନ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ଏଇ ହୋଟେଲ ହିଁ ଥୁଲ ଗର । ବର୍ତ୍ତିମାନ କଷ୍ଟ ହେଉଛି । ଏଇ ବୂଢ଼ା ବୟସରେ ରହିବ କେଉଁଠି ? ଚଲିବ କିପରି ?

—ଏପରି ଅବସ୍ଥା କିପରି ହେଲା କର୍ତ୍ତା ? ଦେଶା କଲ କିପରି ?

—ଆଜିକାଲି ଖରଚ ଆୟୁ ସଙ୍ଗେ କୁଳେଇଲା ନାହିଁ । ଦୁଇ ଥର ବାସନ ଗୈରି ହୋଇଗଲା । ଗ୍ରେଟ ହୋଟେଲ । ଆଉ କେତେ ଧକ୍କା ସହ ପାରିବ । କାବୁ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ଗରାଣ କମିଗଲେ । ପରଭଡ଼ା ଜମିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏପରି ନାନା ଉପ୍ରାତ ।

ହଜାରୀ ବେଳୁ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀକୁ ତମାଞ୍ଚୁ ସଜେଇ ଦେଇ କହିଲ—କର୍ତ୍ତା, ଗୋଟିଏ କଥା ଅଛି, କହିବ । ଆପଣ ପୁରୁଷା ମୁନିବ । ମୋର ଯଦି ଟଙ୍କା ବର୍ତ୍ତିମାନ ଥାଆନ୍ତା ଆପଣଙ୍କ ହୋଟେଲର ସିଲ୍ ମୁଁ ଖୋଲି ଦେଇଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ରିଅର ବିବାହ କାଲି ଦେଇ ବର୍ତ୍ତିମାନ ଏତେ ଟଙ୍କା ମୋ ହାତରେ ନାହିଁ । ସେଇଥୁଲାଗି କହୁଛି, ସେତେଦିନଯାଏ ବମେରୁ ନ ପେରିଛୁ ଆପଣ ମୋ' ବଜାର ହୋଟେଲର ମ୍ୟାନେଜର ହୋଇ ହୋଟେଲ ଚକାନ୍ତ । ପଚିଶ ଟଙ୍କା କରି ଆପଣଙ୍କ ଖରଚ ଦେବି । (ଦରମା ବୋଲି ହଜାରୀ ମୁନିବକୁ କହିପାରିଲା ନାହିଁ) । ଖାଇବେ, ପିଇବେ ହୋଟେଲରେ । ଆଉ ପଢାନାମା ବି ସେଇଠି ରହିବ । ଖରଚା ପାଇବ, ଖାଇବ । କଥଣ କହୁଛନ୍ତି ଆପଣ ?

ବେଳୁ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ପାଖରେ ଏହା ଅସ୍ପୁର ସ୍ପୁର । ଏ ଆଶା ସେ କେବେହେଲେ କରିନାହିଁ । ରେଲ ବଜାରରେ ଏତେ ବଡ଼ କାରବାଣୀ ହୋଟେଲର ସେ ମ୍ୟାନେଜର ହେବ । ପଢାନାମା ବି ଖରଚଟା ପାଇଥୁଲ ବୋଧହୁଏ ବେଳୁ ପାଖରୁ । ସେବନ ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳେ ସେ କୁସୁମ ଘରକୁ ଗଲା । କୁସୁମ ତାକୁ ଦେଖି ଆଣ୍ଟର୍ପି ନ ହୋଇ ରହିପାରିଲା ନାହିଁ । କାରଣ ଜୀବନରେ କୌଣସି ଦିନ ପଢାନାମା କୁସୁମର ଦୁଆର ମାଡ଼ିନାହିଁ ।

—ଆସ, ପଢା ପିରିଷ୍ଟା ବସ । ମୋର କି ଭାଗ୍ୟ ! ଏଇ ପିଢ଼ା ଖଣ୍ଡିକରେ ବସ । ପାନ ଦୋକ୍ତା ଖାଅ । ବସ, ପାନ ଭାଙ୍ଗିଆଣେ ।

ପଢାନାମା ବସି ପାନ ଖାଇ ଥିଲେ କ୍ଷଣ ଧରି କୁସୁମ ସଙ୍ଗେ ଗପ କଲା । ପଢା ବୁଝି-ପାରିଛି, କୁସୁମ ବି ତା'ର ଏକ ମୁନିବ । ଏ ସମୟକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରଖିଲେ ତେବେ ଯାଇ ବୁଝିର ବଜାଯୁ ରଖିଛେବ; ଯଦିଓ ସେ ମନେ ମନେ କାଣେ ଗୁକର ତାକୁ ଦେଖିଦିନ

କରିବାକୁ ହେବନି । ଆଉ ଗୋଟାଏ ହୋଟେଲ ସେମାନେ ନିଜେ ଖୋଲିବେ । ତେବେ ବିପଦର ଦିନଗୁଡ଼ିକରେ 'ଗୋଟାଏ କିଛି ଆସ୍ତିଯୁରେ କିଛି ଦିନ ମୁଣ୍ଡ ଗୁର୍ଜି ରହିଯିବ ।

ପରଦିନ ପଢାନାମ ହୋଟେଲ କାମରେ ଭର୍ତ୍ତିହେଲା । ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ବି ବସିଲା ଗଢି ଘରେ । ଏମାନେ କେହି ଯେ ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ନୂହେନ୍ତି ତାହା ହୁଜାଶା ଭଲ କରି ବୁଝିଥିଲା । ତେବେ କଥା ଏହି ଯେ, କ୍ୟାଏ ରହିବ ନରେନ୍ ପାଖରେ । ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଦେଖାଶୁଣା କରି ହିଁ ଖଲପ । ହୁଜାଶାର ମନେହେଲା ସେ ତା ପୁରୁଷା ଦିନର ହୋଟେଲରେ ପୁଣି କାମ କରୁଛି । ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ତାହାର ମୁନିବ; ପଢାନାମ ବି ଚ୍ଛେଟ ମୁନିବ ।

ପଢା ଯେତେବେଳେ ଆସି ସକାଳେ ପରୁରଙ୍ଗ—ନନା ଆଜ୍ଞା, ଇଲିଶିମାଛ ଆଣିବି ଏ ବେଳା, ନା ରୋଶା ? ସେତେବେଳେ ହୁଜାଶା ପୁଅ ଅଭ୍ୟସ ଅନୁୟାୟୀ ସମ୍ମର ସହ ଉଦ୍‌ଧର ଦେଲା—ଯାହା ଭଲ ମନେ କର ପଢାନାମ ! ପରୁ ନହେଲେ ଇଲିଶି ହିଁ ଆଣ ।

ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ପକ୍କା ବ୍ୟବସାୟୀ ଲେକ ଏବଂ ହୋଟେଲ କାମରେ ତାହାର ଅରୁଜତା ହୁଜାଶା ଅପେକ୍ଷା ଅନେକ ବେଶି । ଯେ ହୁଜାଶାକୁ ତାକ ବହିଲ—ହୁଜାଶା, ଗୋଟାଏ କଥା କହୁବ । ବୁମର ଏଠି ଫାଷ୍ଟ ଆଉ ସେକେଣ୍ଟ କ୍ଲାସ ମଧ୍ୟରେ ମୋଟେ ଗୁରି ପଇସାର ତପାତ୍ର ରଖିବ । ଏଠା ମୋତେ ଭଲ ମନେହେଉନ । ଏଥୁପାଇଁ ସେକେଣ୍ଟ କ୍ଲାସରେ ଗରଖ କମ୍ ହେଉଛନ୍ତି । ବେଶି ଲେକ ଫାଷ୍ଟ କ୍ଲାସକୁ ଯାଇଛନ୍ତି । ଅଥବା ଖରଚ ଯେତେ ହୃଦ ସେମାନଙ୍କ ପିଣ୍ଡ, ସେମିତି ଲଭ ହୃଦ ନାହିଁ । ଗଢି ଏକମାସର ହୁପାବ ଖାତାକୁ ଦେଖିଲି ଯେ ନରେନ୍ ବାବା ପିଲାଲେକ । ସେ ହୁପାବକୁ କଥା ବୁଝେ ?

ହୁଜାଶା କଥାଟାର ସତ୍ୟତା ବୁଝିଲ । କହିଲ—ଆପଣ କ'ଣ କହୁଛନ୍ତି କର୍ତ୍ତା ?

—ମୋର ମତ ହେଉଛି ଏହି ଯେ ଫାଷ୍ଟକ୍ଲାସ ହୁଏତ ଏକଦମ୍ ଛିଠେରଦିଅ; ନ ହେଲେ ମୋ ହୋଟେଲ ପରି ଅନ୍ତରଥି ଦୁଇଅଶା ତପାତ୍ର ରଖ । ଶୀତକାଳରେ ଯେତେବେଳେ ସବୁ ଶାସ୍ତ୍ର ସେତେବେଳେ ଏଇଥିରୁ ଯାହା ଲଭ ହେବ ବର୍ଷାକାଳରେ ବା ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଫାଷ୍ଟ କ୍ଲାସର ଗର୍ଭମାନଙ୍କ ପଛରେ ସେହି ଲଭର କିଛିଟା ଗୁଲି ଯାଇବି ଯେମିତି କିଛିଟା ଲଭ ରହେ, ତାହା ବୁଝି କରିବାକୁ ହେବ । ବୁଝିଲ ନା ?

—ତାହାହିଁ କରନ୍ତୁ କର୍ତ୍ତା ! ଆପଣ ଯାହା ବୁଝନ୍ତି, ମୁଁ କ'ଣ ସେତେ ବୁଝେ ?

ବେଳୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ଖୁବ୍ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଅଛି ହୁଜାଶାର ବ୍ୟବହାରରେ । ଠିକ୍ ସେହି ପରୁଶା ଦିନ ପରି ହୁଜାଶାର ନମ୍ବୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା; ଯେପରି ସେ ମୁନିବ ଆଉ ହୁଜାଶା ତା'ର ଗୁରୁ । ଯଦ୍ବିଂ ପଢାନାମ ଓ ସେ ଦୁଇଜଣେକର ହିଁ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ—ହୁଜାଶା ଯାହା କିଛି କରି

ପାରିଛୁ ସବୁ କିଛି କପାଳଗୁଣରେ । ପ୍ରକୃତରେ ତା'ର ବୁଦ୍ଧିଶ୍ଵର୍କି କିଛି ନାହିଁ । ତେବେ ବି ଦୂରକଣ୍ଠୀକ ଏବେ ମନରେ ଭାବନ୍ତି—ବୁଦ୍ଧି ଯେତେ ଆଉ ବା ନଥାଉ, ବୁଦ୍ଧି ଅବଶ୍ୟ ନକଳରେ ଥାଏ । ଲୋକ ହିସାବରେ ହଜାରୀ କିନ୍ତୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ।

ସକାଳେ ଉଠି ହଜାରୀ ଚିଲମେ ଗଞ୍ଜେଇ ସକେଇବାର ଉଦୟୋଗ କରୁଛି । ଏଇ ସମୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଗୋଚରରେ ସେ ଥରେ ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଇଥାଏ । ହୋଟେଲକୁ ଯାଇ ଆଜିକାଲି ସେ ମୁଦ୍ରିଧା କୁଟେ ନାହିଁ । ଏହି ସମୟରେ ଅତସୀକୁ ଘରେ ପଣିବାର ଦେଖି ସେ ତରତର ହୋଇ ଗଞ୍ଜେଇ ଚିଲମ ଓ ସାଜସରଞ୍ଜାମ ଲୁଚେଇ ପକେଇଲା ।

ଅତସୀର ମୁହଁ ଆଡ଼େ ଗୁହଁ କହିଲା—କଥଣ ମା' ?

—କକା, ଆପଣ କେବେ ବମ୍ବେଇ ଯାଉଗନ୍ତି ?

—ଆସନ୍ତା ମଙ୍ଗଳବାର ଯିବି । ଆଉ ଗୁରୁଦିନ ବାଜା ।

—ମୋର ଭାବ କହୁ ହେଉଛି, ଅପଣଙ୍କ ନେଇ ଏଁ ଡୋଶାଲ ଯିବି । ଆମ ବୈଠକ-ଶାନାରେ ପୁଣି ଆପଣଙ୍କ ଓ ବାବାଙ୍କ ଗୁହା ଜଳିଅଥା ଆଣିଦେବ । ଯିବ କକା ?

—ହଜାର ଅଣିରେ ଲୁହ ଅସିଲା । କି ଦୁଇ ଆଶା । ଝିଅମାନଙ୍କ ମନରେ ଏଇପରୁ ଅଛି ଧାମାନ୍ୟ ଆଶା ଆକାଶ କି ସବୁ ସମୟରେ ଧୂର୍ଣ୍ଣହୁଏ ! କିପରି ସେ ବର୍ତ୍ତିମାନ ଏଁ ଡୋଶାଲକୁ ଯାଇ ପାରିବ ? ପିଲାଲେକ, ନ ହେଲେ କହିଦେଇ ଖଲସ ।

ମୁହଁରେ କହିଲା—ମା, ତା' ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କେତେ କାମ ବାକି ଅଛି ରାତ୍ରେ, ତାହା ତ ତୁ ଜାଣ ମା' ! ନରେନ୍ ପିଲାଲେକ । ତାକୁ ସବୁ ଦେଖାଣ୍ଟିଶା କରିବାକୁ ଦେଇ...

—ଆଜି ଗୁଲନ୍ତୁ ମୋତେ ନେଇ । ଶର୍ଦ୍ଦରଗୁଡ଼ିରେ ଆମେ ବାପ ଝିଅ ଗୁଲିଯିବା । କାଲ ଉପରଓଳି ଗୁଲିଅସିବେ । ତା ଛଡ଼ା କେଂପା ବି କହୁଥୁଲା, ଥରେ ଗାଁକୁ ଯିବା ପାଇଁ ରଙ୍ଗା ହେଉଛି । ଗୁଲନ୍ତୁ କକା, ଗୁଲନ୍ତୁ ।

—ନିତାଙ୍କ ଯଦି ନ ହୁଡ଼ିମା, ତେବେ ପହରିଦିନ ସକାଳେ ଯାଇ ସେହି ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ଫେରିବାକୁ ହେବ । ରହିବାର ଏକାବେଳକେ ଉପାୟ ନାହିଁ; କାରଣ ତା' ପରଦିନ ଉପରଓଳି ମୋତେ ବାହାରିଯିବାକୁ ହେବ । ବୋମ୍ବେଇର ତାକଗାଡ଼ି ରାତ ଆଠଟାରେ ପ୍ରାତି ବୋଲି କହିଦେଇଛନ୍ତି ।

ଉପର୍ଗେଳି କୃଷ୍ଣାକୁଳରେ ନିମଶ୍ଚ ତଳେ ହଜାରୀ ଥରେ ଯାଇ ବନ୍ଧିଲା । ପାଖରେ ତୁଳି, କୋଇଲା ଗୋଲରେ ସ୍ଵର୍ଗ ସ୍ଥାନ କୁଳିମାନେ ଆଜ ପରି ସୁରଧର ସମସ୍ତରେ ଦିଖା ଦୂରୀରେ ଗଜଳ ଘାଉଚନ୍ତି । କୃଷ୍ଣାର ଉଙ୍ଗାଗାଟରେ ସେପାଶ ଫୁଲେନବାଲ ହାଟର ହାଟିଆ ଲୋକେ ପାର-ଉତ୍ତାର ହେଉଛନ୍ତି । ପୁରୁଣା ଦିନପରି ସବୁ ।

ସେ କଥାଣ ଆଜି ବି ଦେବୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀର ହୋଟେଲରେ କାମ କରୁଛି ? ପଡ଼ାନାମର ମୁହଁତୁଷ୍ଟବ୍ଦୀ ଖାଇ ତାକୁ କି ଏବେ ବି ସଦ୍ୟ ଅଞ୍ଚ ଲଗାଇଥିବା କୋଇଲ ତୁଳିର ଧୂଆ ଭିତରେ ନଥି ସେ ବେଳା ରାତଶାର ପଦ୍ମ ଗୁରୁନେବାକୁ ହେବ ?

ସେହି ପଡ଼ାନାମ, ସେହି ବେବୁ ଚନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ସାଙ୍ଗରେ ସେ ସକାଳ ବେଳା ବି କଥାବାର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଥିଲା । ଢାଣ୍ଟିପାଲର ପାଲ ବଦଳିଯାଇଛି । ପୁରୁଣା ଦିନର ସମୁନ୍ଦର ଗୁଡ଼ିକ ଗୁପ୍ତାବାକି ପରି ଅନ୍ତର୍ଭିତ ହୋଇଗଲ କୁଆଡ଼େ ! ବୋମ୍ବାଇ...ବୋମ୍ବାଇ କେତେ ଦୂରରେ କିଏ କାଣେ ? ଟେପୀକୁ ନେଇ, ଅତେପୀ ବା କୁମୁମକୁ ନେଇ ଯଦି ଯିବା ହୋଇଥାନ୍ତା ! ଏମାନେ ସେ କେହି ସାଙ୍ଗରେ ଥିଲେ ସେ ବିଲତ ପର୍ମିନ୍ଟ ଯାଇପାରେ । ଦୁନିଆର ଯେକୌଣସି ଜାଗାକୁ ବିନା ଦ୍ଵାରା ଗୁଲିଯାଇପାରେ ।

ସେ ସମସ୍ତରେ ସେ କଥାଣ ଥରେ ଭବିଥିଲା, ଆଜିକା ପରି ଦିନ ତାହାର ଆସିବ ? ନରେନ୍ଦ୍ରକୁ ଯେଉଁଦିନ ପ୍ରଥମ ଦେଖେ ସେହିଦିନ ହିଁ ମନେହୋଇଥିଲା ସେ ସୁନ୍ଦର ଛବିଟି । ଟେପୀ ନାଲିପାଠ ପିନ୍ଧି, ନରେନ୍ଦ୍ର ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ, ମୁହଁରେ ଲଜ୍ଜା, ଅଖିରେ ଚପା ଅନନ୍ଦର ହସ—ସେତେବେଳେ ମନେହେଉଥିଲ ଏ ସବୁ ଦୁରାଶା । ଏ ବି କଥାଣ କେବେ ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏ :

ସବୁ ହିଁ ତାକୁର ରୂପାବଲ୍ଲଭକର ଦସ୍ତା । ନ ହେଲେ ସେ ପୁଣି କେବେ ଭାବିଥିଲା ଯେ ସେ ବମ୍ବାଇ ଯିବ ଦେବିଶହ ଟଙ୍କା ଦରମାର ଗୁରିର ପାଇ ?

ପରଦିନ ଅତେପୀ ଆସି ପୁଣି କହିଲ—କେବେ ଏଁତୋଶୋଲା ଯିବ କକା ? ଟେପୀ ବି ଯିବ କହୁଛି । ଖୁବୀ ବି କହୁଥିଲେ, ଗାଁରୁ ସେ ମଧ୍ୟ ଆଜିକୁ ଦୁଇ ଅତେଇ ବର୍ଷ ହେଲ ଆସିଛନ୍ତି । ଆଉ କେବେହେଲେ ଯାଇନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ବି ଯିବାକୁ ଛାଲା । ଦିନକ ପାଇଁ ଗୁଲାତୁଳା !

ପୁଣି ନିଜ ଗ୍ରାମରେ ଏମାନଙ୍କ ଗାଡ଼ ପଶିଲା ବହୁଦିନ ପରେ । ହଜାରୀ ଘରଟା ଆଉ ବାହ୍ୟୋଗ୍ୟ ହୋଇ ନାହିଁ । ଖର ଗୁଲିର ଘର । ଏତେଦିନ ଦେଖାଗୁଣା ଅଗ୍ରବରୁ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛି । ଶୁଣିଲ ଖର ଉଠିଯାଇଥିବା ହେତୁ ନାନା ଆଜିରେ ନଳ ଆକାଶ

ପୁନର ଭାବରେ ଆଖିରେ ପଡ଼େ ।

ଅତସୀ ଟଣାଟଣି କରିବାକୁ ଲଜିଲ ସେମାନଙ୍କୁ, ଏରକୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନେଇଯିବା ପାଇଁ । କିନ୍ତୁ ଟେଂପିର ମା' ରାଜି ନୁହେଁ । ନିଜ ପର-ଦୂଆର ଉପରେ ସ୍ବୀଳେକଙ୍କର ଚିରଦିନ ଅଳକ୍ଷଣ । ଭଙ୍ଗା ଏରର ଦାଣ୍ଡ ବାରଣ୍ଡାର ଜଙ୍ଗଲ ନିଜ ହାତରେ ଉପାଦି ପକାଇ ଟେଂପି ସାହାଯ୍ୟରେ ଏରର ବାରଣ୍ଡା ଓ ଭିତରର ଅଗଣ୍ଯ ପରିଷାର କରି ନିଜ ଘରେ ସେ ରହିଲ । ଟେଂପିକୁ କହିଲ—ତୁ ବସ ମା ! ମୁଁ ପୋଖରୀରେ ଗୋଟାଏ ତୁବ ଦେଇ ଆସେ । ପୋଆରାତଳା ଦାଟରେ କେତେଦିନ ହେଲ ଗାଧୋଇନି ।

ପୋଖରୀପାଟକୁ ଯାଇ ସେ ପଡ଼ା-ରାଧୁ ଗୁଠାର୍ଥିର ପୁନଃବଧୁ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଥମେ ଦେଖା-ହେଲ । ସେ ସାରି ବସୁସ ଟେଂପି ମା' ବସୁସ ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ଭବ ଚିରକାଳ । ଟେଂପିର ମାଆକୁ ଦେଖି ସେ ତ ଏକାବେଳକେ ଅବାକ୍ । ବାସନମଳା ପରିବର୍ତ୍ତ ଦେଇ ହସ ମୁହଁରେ ହୃଦୀଆସି କହିଲ—ଓ ମା' ନାମା ଯେ ! କେତେବେଳେ ଆସିଲ ନାମା ? ଆଉ କ'ଣ ଆମ୍ବୁମାନଙ୍କ କଥା ମନେଥୁବ ଭୁମର ? ଏତେ ବଡ଼ଲେକ ହୋଇଯାଇଛି, ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି । ଗରିବମାନଙ୍କ କଥା କଥା ମନେପଡ଼େ ?

ଦୁଇଜଣ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ କୁଣ୍ଠେଇ କାନ୍ଦିପକେଇଲେ ।

କିଛିଷଣପରେ ରାଧୁ ଗୁଠାର୍ଥିର ବୋହୁକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଟେଂପିର ମା' ଦାଟରୁ ଫେରିଲ । ସ୍ବୀଳେକଟି ଏରେ ପଣି ଟେଂପିକୁ କହିଲ—ଚିତ୍ତ ପାରିଲ ମା !

—ଓ ମା', ଶୁଭ୍ରୀ ଯେ, ଆସନ୍ତୁ, ଆସନ୍ତୁ ।

—ଆ ମା', ଲନ୍ଦେ କନ୍ଦେ ଏପରି ସ୍ବୀ ହୋ, ସାବଧୀ ସମାନ ହୋ ! ହାଁ ଗୋ, ତମର କେମିତିଆ ଅଳଳ । ଝିଅଳୁ ଆଣିଲ, କ୍ଲାଇଁକୁ ଆଣିଥିଲେ ହୋଇ ନ ଆନ୍ତା । ଶୁଣିଛ ଶୁନ ପରି ଜ୍ଞାନ୍ତି କରିଛ । ଏ ଚାନ୍ଦ କିଏ ଦେଇଛି, ଦେଖି ମା', କେତେ ଭରି ! ଏହାକୁ କଥା କହନ୍ତି, ପାଶା ? ଦେଖି ଦେଖି । କେବେହେଲେ ଶୁଣିନି ଏସବୁ ନାଆଁ । ଗୋଟାଏ କଥା କହନ୍ତି । ଭୁମିମାନଙ୍କ ରାନ୍ଧା ଏ.ବେଳା ଏଠି ହେବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଆମ ଏରେ ଭୁମେ ସମସ୍ତେ ଏ ବେଳା ଦିଟା ଡାଲିବୁତ —

ଟେଂପି କହିଲ—ତା ହେବନ ଶୁଭ୍ରୀ । ଅତସୀ ନାମ ଆସିଲୁ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ, ଜାଣିନ ? ଅତସୀ ନାମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଖାଇବା ପାଇଁ କହିବନ୍ତି । ସେଠାକୁ ନେଇଯିବାକୁ ବସିଥିଲୁ ଆମମାନଙ୍କ । ମା' ଗଲନି । ଜାଣିଛ ତ ମା'ର ସାତ ପ୍ରାଣ ବନ୍ଧା ଏଇ ତିହାଁ ସାଙ୍ଗରେ । ରାନ୍ଧାପାଟର ଏମିତିଆ ଘର, କଳପାଣି, ସହର କାଗା । ସେଠି ରହି ବି ମା' ଖାଲି ଘର ଘର ହୁଏ । ଆହା, ଏରର କି ଛବି ! ଫଟା ଖରଗୁଲ । ଘର କହିଲେ ହୁବ, ଗୁହାଳ କହିଲେ ବି ହୁବ ।

—ବାପଗରର ନିନା କଲେନା । ଯା-ଯା, ଆଜି ସିନା ବଡ଼ଲେକ ଶତ୍ରୁର ହୋଇଛି । ଏଇ ଫୁଟା ଖରିଲୁଳ ତନେ ଓ ମଣିଷ ହୋଇବ ମା’ !

ହସ ଖୁସି ଗପ ଭିତର ଦେଇ ପ୍ରାୟ ଦୂରିତଶ୍ଵା କେତେବେଳେ କଟିଗଲା । ଏମାନଙ୍କର ଅସିବାର ଖରର ପାଇ ଏପଡ଼ା, ସେପଡ଼ାର ସ୍ଥାମହିଲ ସମସ୍ତେ ଦେଖା କରିବାକୁ ଅସିଲେ । ଜ୍ଞାନିକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଆଖି ନଥୁବା ଯୋଗୁଁ ସମସ୍ତେ ଦୋଷାରେପ କଲେ ।

ଟେଂପୀର ମା’ କହିଲା—କ୍ଲାଉର ଆସିବାର ସ୍ଥିର ନାହିଁ ଯେ । ରେଳ ହୋଟେଲରେ ଦେଖାଶ୍ଵା କରନ୍ତି । ସେଠି ଦିନେ ନରହଲେ ଗୃହ ହେବ । ଉପାୟ ଥିଲେ ଆଖିନଥାନ୍ତି ମା’ !

ଅତ୍ୟାର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର କଥା ସମସ୍ତେ ଜାଣିଥିଲେ । ଗ୍ରାମ ସାର ଲେକେ ତା’ ପାଇଁ ଦୁଃଖିତ । ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ କଥାରେ କହନ୍ତି—ଏପରି ଝିଅ, ଦେବା ପରି ଝିଅ । ଆଉ ତା’ର କପାଳରେ ଏ ଦୁଃଖ—ଏ କଥିଲ ବସୁସରେ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ଆଉ ତେରି ନାହିଁ । ଅତ୍ୟାଙ୍କ ବୈଠକଶାନାରେ ବସି ତା’ର ବାପାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ହଜାରୀ କଥାବାର୍ତ୍ତୀ କରୁଥିଲା । ହରିଚରଣ ବାବୁଙ୍କ କନ୍ୟାର ଅକାଳ ବୈଧବ୍ୟ, ବଡ଼ ଦେଖି ଆଗାତ ପାଇଛନ୍ତି । ହଜାରୀ ମନେହେଲ ଯେପରି ଏହି ଅତ୍ୟେଇବର୍ଷର ବ୍ୟକ୍ତଧାନରେ ତାଙ୍କର ଦଶବର୍ଷର ବସୁସ ବଢ଼ିଯାଇଛି । ଝିଅକୁ ଦେଖି ଆଜି ଯାହା ହେଉ ଟିକିଏ ପୁଣ୍ୟ ହୋଇବନ୍ତି ।

ହରିଚରଣବାବୁ କହିଲେ—ଏଇ ଦେଖ, ତୁମ ବସୁସ ଆଉ ମୋ ବସୁସରେ ଖୁବୁ ବେଶି ତପାତ୍ର ହେବନି । ତୁମର ବି ପ୍ରାୟ ପରୁଣ ହେଲୁଣି—ନହେଲେ ଗୋଟାଏ ଅଧେ ବର୍ଷ ବାଜା । କିନ୍ତୁ ତୁମ ଜୀବନରେ ଉଦ୍ୟମ ଅଛୁ, ଆଖା ଅଛୁ, ମନରେ ତୁମେ ଏବେ ବି ପ୍ରବକ । କାମ କରିବାର ଶକ୍ତି ତୁମର ଏବେ ବି ଅନେକ ବେଶି । ଏଇ ବସୁସରେ ବମ୍ବେ ଯାଉଛି ଶୁଣି ହିଂସା ହେଉଛି ହଜାରୀ ! ବଜାଲିଙ୍କ ଭିତରେ ତୁମ ପରି ଲୋକ ହେତେ ବଢ଼ିବେ ସମସ୍ତ ଜାତିଟା ସେତିକି ଜାଗିବ । ଏମାନେ ପଣ୍ଡିତଶ ବର୍ଷ ବସୁସରେ ଶଳାରେ ତୁଳସୀମାଳା ପିନ୍ଧନ୍ତି, ପରକାଳ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅନ୍ତି । କେଣୁକାହିଁ ଆମ ଗାଁର ଦଶା । ଜହାକାଳ ତ ଦେଖିଲୁଣି, ଭୋଗ କଲୁଣି । ତୁମମାନଙ୍କର କ’ଣ ହେବ ବାପ ? ସେଠି ବି ପେଇ ଭୁତର ଭସ୍ତୁ । ପରକାଳରେ ନରକକୁ ଯିବା । ତୁମେ କଥିବ ଭାବ ଅକମୀ, ଅଳମୁଆ, ଭୁବୁ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସୁର୍ଗରେ ଜାଗା ଦିଅନ୍ତି ଭଗବାନ ?

ଏହି ସମୟରେ ପୁରୁଣା ଦିନ ପରି ଅତ୍ୟା ଆସି ସେମାନଙ୍କ ସାମନାରେ ଟେବୁଲି ଉପରେ କଳାନ୍ତିଆର ଥାଳିଆ ରଖି କହିଲା—ଶାଆନ୍ତ କକା ଆଶ୍ରି, ଗୁହା ଆଶ୍ରି । ବାବୁ, ତୁମେ ବି ଖାଏ । ଖାଇବାକୁ ହେବ । ସନ୍ଧ୍ୟା ହେବାକୁ ଏବେ ବି ବହୁତ ତେରି ।

କିଛିଷଣ ପରେ ଗୁଡ଼ା ନେଇ ଅତସୀ ପୁଣି ପଶିଲା । ପଛରେ ଆସିଲା ଟେଂପୀ । ସେଇ ପୁରୁଣା ଦିନ ପରି ସମସ୍ତେ; ତେବେ ବି କେତେ ତପ୍ତାତ୍ । ଅତସୀର ମୁହଁଆଡ଼େ ଗୁହଁଲେ ହଜାରାର ହୃଦୟ ଭିତରଟା ବେଦନାରେ ଟଣ୍ ଟଣ୍ କରେ । ତେବେ ବି ତ ମା'ବାପାଙ୍କ ଯାମନାରେ ଅତସୀ ବିଧବାର ବେଶ ଯେତେଦୂର ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ବିର୍ଜନ କରିଛି । ମା'ବାପାଙ୍କ ଆଖି ଆଗରେ ସେ ବିଧବାବେଶରେ ବୁଲାବୁଲି କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଏଥରେ ପାପ ହେଲେ ହେବ ।

ହରିଚରଣବାବୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ଆହୁକ କରିବାକୁ ପର ଭିତରକୁ ଗଲେ ।

. ଅତସୀଆଡ଼େ ଗୁହଁ ହଜାର କହିଲା—କଥଣ ମା' ତୋର ଯା' ସାଧ ଥିଲା ମେଣ୍ଟିଲ ? —ନିଷ୍ଠୟ କକା, ଟେଂପୀ କଥଣ କହୁଚୁ ? କେତେଦିନ ଘବେ—ଗାଁକୁ ତ ଯିବ । ସେଠି ଟେଂପୀ ନାହିଁ, କକା ବି ନାହାନ୍ତି । କାହା ସଙ୍ଗେ ଦି'ପଦ କଥା କହବି ?

—କାଳ ଆମ ସଙ୍ଗେ ରାଣୀଙ୍କ ଯିବାକୁ ହେବ କିନ୍ତୁ ମା' ।

—ବାହ, ସେ କଥା ମୁଁ ବାପାମା'ଙ୍କୁ କହୁ ଚାଣିଛି । ଆପଣଙ୍କୁ ବଲେଇଦେବା ପାଇଁ ଯିବନି କପରି ? କକା, ଟେଂପୀ ଏବେ ଦିନ କେଇଟା ମୋ ପାଖରେ ଏଇଠି ଆଉନା ! ତା'ହେଲେ ଆପଣଙ୍କୁ ଗାଡ଼ିରେ ଉଠେଇ ଦେଇ ଫେରି ଆସିବା ସମୟରେ ତାକୁ ଯାଙ୍ଗରେ ଆଣିବି । ନରେନ୍ଦ୍ରାର ମହିରେ ମହିରେ ଏଠାକୁ ଏବେ ଆସିବେ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର କଥା କହିବାମାତ୍ରେ ଟେଂପୀ ବାପର ଅଳ୍ପସ୍ୟରେ ଅତସୀକୁ ପୁଲାଏ ଚିମୁଟି ଦେଲ ।

—କକା, ପୁଜାବେଳେ ଆସିବେ ତ ? ଏଥର ଆମ ଗାଁରେ ଆମେ ଠାକୁରପୁଜା କରିବ ।

—ପୁଜା ତ ବହୁତ ଡେର ମା' ! ଯଦି ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ହୃଦୟ ନିଷ୍ଠୟ ଆସିବ । ତେବେ ତୁ ଯଦି ପୁଜା କିନ୍ତୁ ଆସିବାକୁ ନିଷ୍ଠୟ କେଷା କରିବ ।

ଟେଂପୀ କହିଲା—ତୁମକୁ ଆସିବାକୁ ହେବ ବାପା । ମା' କହିଛନ୍ତି ଏଥର ପ୍ରତିମା ଗଢ଼େଇ ଶାରପୟ ପୁଣ୍ଯମା ଘତରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁଜା କରିବେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବି ତିନ ଗୁରମାସ ତେର ପୁଜାର । ସେ ସମୟରେ କୁଟିନେଇ ଆସିବ ବାବା, କଥଣ କହୁଚୁ ?

ଶାଧୁ ମୁଖର୍ଜୀର ପୁନ୍ଦବଧୁ ନଗ୍ରେଡ଼ିବନା ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ରାତରେ ତାଙ୍କ ପରେ ଯାଇ ଜୁଟିଯାଇଛି । ମଞ୍ଜା କାଟି, ଦେଣୀ କଖାରୁ କାଟି ହେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି । ସେ ସରଳା ପ୍ରାମ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ । ସହରର ଜୀବନଯାତ୍ରାଠାରୁ ପଡ଼ାଗାଁର ଏ ଜୀବନ ତାହାକୁ ଖୁବୁ ଝଲଲଗେ । ସେ କହୁଥିଲା—ଭଉଣି, ସହର ପଦରରେ ଆମକୁ କଥଣ ପୋଷାଏ । ଏଇ ଏଇଟିକିଏ କଖାରୁ ଫାଳ

ପଇସାଏ । ସେ ଫାଳ କାଟିବାକୁ ବୋଧନ୍ତି ଏ ପୋଡ଼ାମୁହଁ । ଲୋକଗୁଡ଼ାଙ୍କ ହାତ ଛଣ୍ଡି-
ଯାଇଛୁ । ମୋର ଛକ୍କା କଥଣ ଜାଣ ଭଉଣି, ସେ ଗୁଲିଗଲେ ମୁଁ ଦିନ ଗୁରୁତବ ଭତରେ
ପୁଣି ନାଁକୁ ଗୁଲ ଆସିବ । ପୁଲା ପର୍ମିନ୍ଟ ଏଠି ରହିବ । ଝିଅ ଜୋର୍ ରହିଲେ ରାଶା-
ଘାଟର ବସାରେ । ସେଇମାନେ ସବୁ ଦେଖାଗୁଣା କରନ୍ତୁ । ସେମାନଙ୍କର ଜିନିଷ ।
ମୋତେ ସେଠି ଭଲ ଲାଗେନାହିଁ ।

ସ୍ଥାମୀକୁ ଏ କଥାଟା କହିବାରୁ ହକାଶ କହିଲ—ରୂମର ଯାହା ଛକ୍କା ହେଉଛି କର;
କିନ୍ତୁ ତା ଆଗରୁ ଘର ଖଣ୍ଡିକ ତ ସଜାଡ଼ିବା ଦରକାର । ଘରେ ପାଣି ପରିଯାଉଛି ।
ରହିବ କେଉଁଠି ?

ଟେପୀର ମା କହିଲ—ସେ ଭାବନାରେ ଭୁମର ଦରକାର ନାହିଁ । ମୁଁ ଅତସୀଙ୍କ ଘର
କିମ୍ବା ମୁଖର୍ମଙ୍କ ଘର ସାହାୟ୍ୟରେ ଘର ସଜାଡ଼ି ନେବି । ଜୋର୍କୁ କହିଦିଅ, ଖର୍
ଯାହା ଲାଗିବ ଯେପରି ଦିଅନ୍ତି ।

ରାଧୁ ମୁଖର୍ମଙ୍କ ଘରେ ଆହାରର ଆୟୋଜନ ଥିଲ ଯଥେଷ୍ଟ । ଖେତ୍ରୁ, ଭଳାଭଳ,
ମାଛ, ଡିନ୍ବୁର ଡାଲଣା, ବଡ଼ଭଳା, ଖଟାଦହ, ଆମ୍ବ, ସନ୍ଦେଶ । ଅତସୀକୁ ବ
ଖାଇବାପାଇଁ କୁହାୟାଇଥିଲା କିନ୍ତୁ ସେ ଆସିଲ ନାହିଁ । ଟେପୀ ଡାଳିବାକୁ ଗଲାରୁ
ଅତସୀ କହିଲ—ତା ମୁଣ୍ଡ, ଖୁବ୍ ଧରଚ । ସେ ଯାଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ଶେଷ ରାତରେ ଦୁଇଖଣେ, ଗାଡ଼ିକରି-ସମସ୍ତେ ପୁଣି ରାଶାପାଠ ଆସିଲେ । ଦିପହର
ପରେ ହଜାଶ ଟିକିଏ ଶେଇପଡ଼ିଲା । ଟ୍ରେନ କୁଆଡ଼େ ସାରାରାତି ଗୁଲିବ । କେବେହେଲେ
ସେ ଏତେବୁର ଯାଇନାହିଁ । ଏତେ ଷଷ୍ଠ ଗାଡ଼ିରେ ବି ରହିଲାହିଁ । ନିଦ କେବେହେଲେ
ହେବିଲାହିଁ । ଯିବା ସମୟରେ ଟେପୀର ମା' ଓ ଟେପୀ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କୁସୁମ ବି
ଏମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗଦେଲା ।

ଅତସୀ ସମୟକୁ ବୁଝେଇ ଲାଗିଲା—ଛ କାନ୍ଦିନା, ଏ କଣ ଖୁବ୍ବି । ବିଦେଶକୁ ଯାଉଚନ୍ତି
ଗୋଟାଏ ମଙ୍ଗଳ କାମରେ । ଛ ଟେପୀ, ଏମିତ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ାନା ଭଉଣି ।

ହଜାଶ ଦୂର ବାହାରିଲାଣି । ସାମନାରେ ପଢାନାମା ।

ପଢାନାମା କହିଲ—ଏବେ ଏଇ ଗାଡ଼ିରେ ଯିବ ନନା ଆଜି ?

—ହଁ, ପଢାନାମା, ଏ ବେଳା ଗରାଖ କେତେ ?

—ଗୁଲିଶ ଜଣରୁ ଉପରେ । ସେଇଣ୍ଟ କିଲୁସ ବେଶି ।

—କଲିଣି ମାଛ ନେଇ ଆସିଥିଲ ତ ?

ପଢାନାମା ହସି କହିଲ—ଓ ମା, ତା ଆଉ କହିବାକୁ ହେବ ? ଯେତେଦିନ ବଜାଇ,
ଚଳେ ଯେତେଦିନ ଚଲିଣିର ବନ୍ଦୋବନ୍ତ । ଆଷାଡ଼ିତାରୁ ଆଣ୍ଟିନ—ଦେଖିଛ ତ ସେ

ହୋଟେଲରେ ?

—ହଁ, ତୁମକୁ ମୁଁ ଆଉ କଥଣ ଶିଖେଇବ ? ତୁମେ ହେଲ ପୁରୁଷା ଲେକ । ବେଶ୍ଟୁ
ହୃଦୟାର ଥୁବ ପଡ଼ାନାମା । ଭାବ ତୁମର ନିଜ ହୋଟେଲ ।

ପଡ଼ାନାମା ଏକ ଅସ୍ତରମୟ କାଣ୍ଡ ପଟେଇଲ । ହଠାତ୍ ଝୁକ୍କିଯାଇ ନଈପଡ଼ି
କହିଲ—ଠିଆ ହାଥରୁ ନନା ଆଜ୍ଞା, ପାଦର ଧୂଳିଟିକିଏ ଦିଅନ୍ତି ।

ହଜାରୀ ଅବାକ ଓ ପ୍ରମୀଳ୍ଯୁତ । ଆଖିକୁ ବିଶ୍ଵାସ କରିବା କଟିଶ । ଏ କଣ
ହୋଇଗଲ ? ପଡ଼ାନାମା ତା ପାଦ ଉପରେ ହାମୁଡ଼େଇ ପଡ଼ି ପାଦର ଧୂଳିନେଇଛି ।
ଏପରି ଗୋଟାଏ ଦୃଶ୍ୟ କଲୁନା କରିବାର ଦୁଃସାହସ ବି ତା'ର କେବେହେଲେ
ହୋଇନି । କୋଉ ଘୋଷଣାୟଟା ବାକୀ ରହିଲ ତା ଜୀବନରେ ।

ଷ୍ଟେପନକୁ ଗାଡ଼ି ଚଢ଼େଇବାକୁ ଆସିଲେ ଦୁଇ ହୋଟେଲର କର୍ମଚାରୀମାନେ ପ୍ରାୟ
ସମଟ୍ଟେ । ତା ଛଢା ଅତସୀ, ଚେପୀ, ନଗରେ । ବାହାର ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ଯଦୁ
ବାତୁକ୍କେ । ଯଦୁ ବାତୁକ୍କେ ସତରେ ଆଜିକାଳି ହଜାରୁକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ମାନ ଚଳେ । ତାହାର
ଧାରଣା ହୋଟେଲ କାମରେ ହଜାରୀ ଏବେ ବି ଅନେକ ବେଶି ଉନ୍ନତି ଦେଖାଇବ ।
ଏ ତ ଆରମ୍ଭ ହେଲ ।

ଅତସୀ ପାଦଧୂଳି ନେଇ କହିଲ—ଆସିବେ କିନ୍ତୁ ପୁଜା ସମସ୍ତରେ କକା ଝିଅ ଘରର
ନିମ୍ନଣ ରହିଲା । ନିଷ୍ଠୟ ଆସିବେ ।

ଚେପୀ ଅଣି ପୋଛୁ ପୋଛୁ କହିଲ—ଖାଇବା ପୁଟୁଳିଟି ଉପର ଥାକରୁ ତଳକୁ ଆଣି
ପାଖରେ ରଖ ବାପା । ଓହ୍ଲାକଲିବେଳେ ଭୁଲିଯିବ । ତୁମର ହେଜ ଆଏନି କିଛି । ଆଜି
ରାତରେ ଖାଇବ, ଭୁଲନି ଯେମିତ । କାଳି ବାସି ହୋଇଯିବ । ବାଟଦାଟରେ ବାସି ଜିନିଷ
ଖାଇବନାହିଁ ଖବରଦାର, ମନେରହିବ ? ତୁମ ଚିଠିପାଇଲେ ମା କହୁଛ ରଧାବନ୍ଦିର
ତଳାରେ ପୁଜାଦେବ ।

ଚଳନ୍ତା ଟ୍ରେନ୍-ର ରଚକା ପାଖରେ ବସି ହଜାରୀର କେବଳ ମନେହେଉଥିଲା—
ପଡ଼ାନାମା ଯେ ଆଜି ତା ପାଦଧୂଳି ନେଇ ପ୍ରଣାମକଲ, ଏ ଘୋଷଣା ହଜାରୀର ସବୁ
ଘୋଷଣାକୁ ଟପିଯାଇ ଉଛୁଳି ପଡ଼ିଛି ।

ସେଇ ପଡ଼ାନାମା ।

ଠାକୁର ରଧାବନ୍ଦିର ! ଜାଗ୍ରତ ଦେବତା ତୁମେ, କୋଟି କୋଟି ପ୍ରଣାମ ତୁମ ତରଣରେ
—ତୁମେ ହି ଅଛ । ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ଥୁଲେ ବି ଜାଣେନା ।

ଭାରତୀୟ ଜନ-ଜଗନ୍ନାଥରେ ଜଣେ ‘ଅସାଧାରଣ ରୂପେ’ ସାଧାରଣ ମଣିଷର ଜାବନ କାହାଣୀ ‘ଆଦଶ ଦୁହୁ ହୋଟେଲ’ । ମାସକୁ ସାତ ଟଙ୍କା ଦରମାରେ ସ୍ଵକଷ୍ମ କରିଥିବା ରେପେଲା ବ୍ରାହ୍ମଣ ହଜାର ନିଜର ଆଦଶ ଓ ସତୋଟପଣିଆ ବଳରେ ଜାବନର ଚରମ ସଫଳତା କପର ଲଭ କରିଛ କାହାର ମନୋଜ୍ଞ କାହାଣୀ ଏହ ଉପନ୍ୟାସ ।

‘ପଥେର ପାଞ୍ଚାଳ’ ଓ ‘ଆରଣ୍ୟକ’ର ପ୍ରଶାୟତ ଉପନ୍ୟାସିକ ବିଭୂତି ଭୂଷଣ ବନ୍ଦୋପାଖ୍ୟାୟ (୧୯୫୪-୧୯୫୦) କର ଏହା ଅନ୍ୟତର କୃତ ।

Rs. 13.50

ନ୍ୟାସୁନାଳ ବୁକ୍ ଟ୍ରସ୍ଟ୍, ଇଣ୍ଡିଆ

